శ్రీః.

శ్రీరామావతారతత్త్వము.

ద్వితీయప్రకరణము.

భగవద్ధ్యానము.

శ్లో. శ్రీరామం బలవైరినీలచికురం స్మేరాననం శ్యామలం
కర్ణాంతాయతలోచనం సురవరం కారుణ్యపాథోనిధిమ్,
శోణాంభోరుహపాదపల్లవయుగం శ్రోణీతనూజాయుతం
రాజత్కుండలగండభాగయుగళం రామం సదాఽహం భజే. ౧

శ్రీరామం జగదేకవీరమమలం సీతామనోరంజనం
కౌసల్యావరనందనం రఘుపతిం కాకుత్స్థవంశోద్భవం,
లోకానామభిరామమంగళగుణవ్యాపారపారాయణా
వందేఽహం జనఘోరపాపనికరధ్వంసం విభుం రాఘవమ్. ౨

శ్రీరామం జగదీశ్వరం జనకజాజానిం జపానందనం
జంతూనాం జనకం జనార్తిహరణం లోకేశ్వరం శాశ్వతమ్,
జాబాల్యాది మునీశ్వరైః పరివృతం జాజ్వల్యమానం సదా
జంఘాలం జమదగ్నిసూనుహరణం జాతానుకంపం భజే. ౩

శ్రీరామం కరుణాకరం గుణనిధిం సీతాపతిం శాశ్వతం
పారావారగభీరమబ్జనయనం ప్రావృడ్ఘనశ్యామలం,
వీరశ్రీమదుదారయం వినయినం విశ్వప్రకాశాత్మకం
ఘోరారిప్రకరాధిపప్రహరణం కోదండరామం భజే. ౪

రామస్సీతాసమేతో వసతు హృదయే సానుజ రామచా

రామేణ క్షీణపాపస్త్రివిధమపి కృతం కర్మ రామాయ దద్యాత్,
రామాదన్యం న జానే న హి శివమపి మహారామనామ్నస్సమానం
రామే వక్ష్యామి విశ్వం భువనమనుదినం పాహి మాం రామచంద్ర! ౫

శ్రీరామకర్ణామృతము. ౧ ఆ.

మహనీయులారా! ఉత్తమమార్గాన్వేషణపరాయణులారా! శ్రీరామావతారతత్త్వమున మొదటిప్రకరణమును బఠించితిరి. అందు శ్రీరామావతారకారణము, భగవంతుని భక్తరక్షణపరాయణత్వము లోనగువిషయములు గలవు. వానిం బఠించుటచేత శ్రీరామావతారమే మిథ్యయన్న వాదము దుర్వాదమని యెఱింగియుందురు. శ్రీరామావతారము కేవల ధర్మసంస్థాపనార్థమే యన్నవిషయము వ్రాయఁదగియుండియు నది బాలకాండాంతమున వ్రాయఁదలఁచి ప్రథమప్రకరణమున వదలఁబడియెననియు నెఱింగియుందురు. శ్రీరామచంద్రుఁడు సామాన్యులలో నుత్తముఁడే యనఁదగునుగాని పురుషోత్తముఁడన వలనుపడదన్నభావమును వెలిపుచ్చువాదమునకు సమాధానము గ్రంథము తుదముట్టఁ బఠించినఁగాని కుదురదు. కావున నందందు సందుదొరకినపుడెల్ల నించుకించుక వ్రాయఁబడుచుండును.

రాముఁడే పరదైవ మనువారు కొందఱు, కృష్ణుఁడే పరాత్పరుఁ డనువారు కొందఱు, శంకరుఁడే పరమపురుషుఁ డనువారు కొందఱు, పరదేవియే వీరందఱఁ బుట్టించునది కావున నామెయే పరదేవత యనువారు కొందఱు లోకమునఁ గలరు. వీరిలో నన్నినామరూపముల నలరుభగవంతుఁ డొక్కఁడే యని తలంచువారరుదు. ప్రాయశః వీరందఱు పరమతఖండనప్రచం

డులు. అనఁగాఁ దాఁబట్టినకుండేటికి మూఁడే కాళ్లనువారి వంటివారు. వీరినెల్ల నిట్టివాదములకుఁ దింపి తోలుబొమ్మలం బోలెనాడించుచుండునది కర్మము. దానిత్రిప్పులకు లోఁబడనివారీలోకమునఁగా దేలోకమున నుండరు. తుదకు భగవంతుఁడు కూడ నామరూపధారియగునపు డద్దానివశమున నుండును. అనఁగాఁ దానును గర్మబద్ధునివలె నటించుననియే యిందలి సారము. ఆనటనమున లోకమున కుపకారము కలుగును. "కర్మము బలవత్తమము" అనుసిద్ధాంతము మది నెవ్వారికి నాఁటునో వారి కహంకారము తొలఁగును. నేను ఇతరుఁడు అన్న భావము తుచ్ఛమని తోఁచును. దానిచే భగవంతునియందు భక్తి కుదురును. అయ్యది నిర్మలజ్ఞానము నుత్పాదించును. దాన వైరాగ్యము పట్టుపడును. అది యైహికఫలముల నాశింపక యుండఁజేయును. దాన ఫలాభిసంధిరహితసత్కర్మాచరణపరాయణత్వము కుదురును. అయ్యదియే వైరాగ్యఫలమని పెద్దలందురు. అయ్యది పామరులకు సత్కర్మాచరణమునకు మార్గదర్శకమగును. ఇట్టి యుత్తమమార్గమును జూపించుట కాదికారణము కర్మము బలవత్తమమన్నతలంపే యని యెఱుంగుట తెఱంగు. లేనిచో నహంకారము శాంతమునకుఁ జోటీయక మనసున నిండియుండును. దానిని దొలఁగింప వేఱుమార్గములు చాలవు. కర్తృత్వాభిమానపరిత్యాగ మొక్కఁడే చక్కనిమార్గము. అట్టి యుత్తమమార్గమును బెద్దలు చూప సిద్ధముగనుండఁగా దానికి విముఖులుగఁ బ్రవర్తించువారలకు దుష్కర్మమే కారణము కాక మఱేమగును? కనుకనే శ్రీకృష్ణపరమాత్మ,

"అకర్మణశ్చ బోద్ధవ్యం గహనా కర్మణోగతిః"
అని గీతాశాస్త్రమున వక్కాణించెను. కొందఱీసిద్ధాంతమును స్వానుభవమున నెఱింగియుంగూడఁ బ్రాగ్దుష్కర్మవశమున దానిం బాటించి ప్రవర్తింపక యహంకారమునకు లోఁబడుదురు. దానిచేతనే దైవ మొక్కఁడే యనియు ననేకనామరూపముల భక్తానుగ్రహార్థము ధరించుననియు నిం దేనామమును రూపమును దలంచినను ధ్యానించినను ఆపరమాత్మ కరుణించుననియు నమ్మరు. అంతియకాక యితర దేవతల దూషింతురు.

మఱికొందఱు భక్తులవలె నటించుచుఁ బామరులను వంచించుచు ధర్మోపన్యాసముల నిచ్చుచు వానిమూలమున నర్థార్జనముచేయుచు మతగురువుల మనిపించుకొనఁ బ్రయత్నింతురు. ఈజాతిమానవులు ప్రాయశః శైవులో వైష్ణవులో యయియుందురు. వీరిరువురును దమగతి నరికట్టుకొనుమూఢులే యనవలసివచ్చును. ఇందొక్కఁడును బరమశివునిగాని, శ్రీమన్నారాయణమూర్తినిగాని కాంచినవాఁడు లేఁడు. పాషాణగృహమున నీలపాషాణమునకు నామమును గల్పించి యద్దానిం జూచుచు నదియే భగవంతుఁ డనుకొనువారే పైవారలగుదురు. ఆమూర్తిదర్శనము చర్మచక్షుష్కులకెల్లఁ గలుగునదియే. దానియందుఁ దారతమ్యము లున్నవన్నవాదమే యాభక్తుల మతోద్ధారణము. అంతియకాని వేఱొండులేదు. విగ్రహారాధన మతిస్వల్పఫలప్రదమగాటఁ గేవల పామరులకొఱ కది యేర్పఱుపఁబడినది. అంతియకాని దానిం బ్రధానముచేసికొని సర్వకాలము దానినే యాచరించు టుత్తమమార్గము కానేరదు. తెలుచుగాఁ బైఁజెప్పఁబడిన శైవులు వైష్ణవులు విగ్రహారాధన

ప్రధానులు. అందు శైవులు నిరవయవమూర్తి నారాధించు వారు. వైష్ణవు లట్లుగాక సర్వాంగసంశోభితమృత్పాషాణాద్యన్యతమకల్పితవిగ్రహమును నవరత్నాభరణసంశోభితముగ నొనరించి పూజించి యానందించువారు. ఈ రెండింటియందుఁ దొలిమార్గ మించుక యుత్తమము. ఈవిషయమునందు,

“పుత్రమూర్ద్వం హారం కృత్వా మహాపురుషవిగ్రహాన్,
ఈజివాంస్త్వం జపైర్హోమై రుపహారైశ్చ మానద. ౯౪
స తథా పూజ్యమానస్తే పూర్వదేహేఽప్యతూతుషత్,
పుష్కలాంశ్చ వరాన్ ప్రాదాత్తవ విద్వన్ హృది స్థితాన్. ౯౫
జన్మకర్మతపోయోగా స్తయోస్తవ చ పుష్కలాః,
తాభ్యాం లింగేఽర్చితో దేవస్త్వయార్చాయాం యుగే యుగే. ౯౬
స ఏష రుద్రభక్తశ్చ కేశవో రుద్రసంభవః,
సర్వరూపం భవం జ్ఞాత్వా లింగమర్చయతి ప్రభుః. ౯౭
ఆత్మయోగాశ్చ తస్మిన్ వై శాస్త్రయోగాశ్చ శాశ్వతాః,
ఏవమేవాయజన్ దేవా స్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః. ౯౮
ప్రార్థయంతి పరం లోకే స్థానమేకం స సర్వకృత్,
కృష్ణ ఏవ హి యష్టవ్యో యజ్ఞైశ్చైవ సనాతనః. ౯౯
సర్వభూతమయం జ్ఞాత్వా లింగమర్చతి యః ప్రభుః,
తస్మిన్నభ్యధికాం ప్రీతిం కరోతి వృషభధ్వజః.” ౧౦౦

ద్రోణపర్వము. ౨౦౨వ యధ్యాయము.

అను నీమహాభారతవాక్యము లుదాహరింపఁదగినవి. విగ్రహముగ శివుని నశ్వత్థామ పూజించెను. శ్రీకృష్ణుఁడు మృత్తికం గొని లింగముగ నొనరించి యందు శివు నావహింపఁజేసి పూజించెను. కాన నీకంటె శ్రీకృష్ణు నుత్తమభక్తునిగ శంక

రుఁడు భావించునని వ్యాసమహర్షి యశ్వత్థామ కుపదేశించెను. దీనింబట్టి యూహింపఁగా భగవంతు నవయవవిశిష్టునిగా భావించుటకంటె నిరవయవునిగా ధ్యానించుటయే యుత్తమమని తేలెడిని. కావుననే దేవాలయములు పామరులకొఱకే కట్టింపఁబడినవని యింతకుముందుఁ బెక్కుసారులు వ్రాయఁబడినది. దేవాలయములనే నమ్ముకొని యాపూజయే ముక్తి నిచ్చునని ప్రాఁకులాడువారు పండితులవలె నటించుపామరులే. వారు పామరుల నుద్ధరింప నీకార్యము సాగించుచు మానసికపూజ గావించుచుందురేని ధన్యులే యగుదురు. కాని యట్టివారిచర్య వేఱు. మానసికపూజ యనఁగా వస్తువులతోఁ బనిలేని నిర్మలధ్యానమని యర్థము. ఆపూజయంతయు భావనాత్మకము. ఆభావనయుఁ గొంతకాలము సాగఁగా,

"సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని,
ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః." ౨౯

గీత. ౬ అధ్యా.

అను శ్రీకృష్ణోక్తమార్గము పట్టుపడును. ఆస్థితియందుండువాఁడే యోగియనంబడును. కనఁబడునదియంతయు భగవన్మయముగా నతనికిం దోఁచును. కాఁబట్టి గీతాశాస్త్రముకూడ విగ్రహారాధనము నంగీకరింపదని యెఱుంగనగును.

రామశబ్దముకూడ నీవిషయమునే తెలుపుచున్నది. యోగి నిర్మలమనఃకమలవిహారము చేయువాఁడుకదా రాముఁడు. అట్టివాఁడు పరమపురుషుఁ డనఁబడును. అతఁడే పరమాత్మ. ఆత్మతత్త్వమన్న నదియే; పరబ్రహ్మమన్న నదియే. శబ్దములనుబట్టి లింగభేదములు గల్గినవియేగాని వస్తువను

బట్టి కాదు. అలింగ మనామమ రూపమనిర్దేశ్యము నగునదియే పరమాత్మ. ఆపరతత్త్వమునకు నామరూపకల్పనము భక్తుని యిచ్ఛాధీనము. కావున నెవ్వాని కేరూప మేనామ మిష్టముగ నుండునో వా రానామమున నారూపమున నాపరబ్రహ్మమును బిలువవచ్చు. అంతియేకాని వేఱొకఁడు తనవలెనే భగవంతుని బిలువ నులికిపడి యానామ మారూప మాతనికిం జెల్లదనరాదు. ఈలోకమే పరమాత్మదనియు నిందేయుండుననియుఁ దెంపఱితనమున వాదింపరాదు. అది భగవన్మహిమమును దూషించి నట్లగును. సర్వసమత్వ సర్వసాక్షిత్వ సర్వవ్యాపకత్వము లెగిరి పోవును. ఈవిషయమునే యుపనిషత్తులు బోధించును.

"యతంతో యోగినశ్చైనం పశ్యంత్యాత్మన్యవస్థితం,
యతంతోఽప్యకృతాత్మానో నైనం పశ్యంత్యచేతసః. ౧౧
యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఽఖిలం,
యచ్చంద్రమసి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధి మామకం. ౧౨
గామావిశ్య చ భూతాని ధారయామ్యహమోజసా,
పుష్ణామి చౌషధీస్సర్వాస్సోమో భూత్వా రసాత్మకః. ౧౩
అహం వైశ్వానరో భూత్వా ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః.
ప్రాణాపానసమాయుక్తః పచామ్యన్నం చతుర్విధమ్. ౧౪
సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టో మత్తస్స్మృతిర్జ్ఞానమపోహనం చ,
వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యో వేదాంతకృద్వేదవిదేవ చాహం." ౧౫

గీత. ౧౫ అధ్యా

అను నీభగవద్గీతోపనిషత్తు పైవ్రాసినభావమును సిద్ధాంతము చేయుచున్నది.

"ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి,
భ్రామయన్ సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని మాయయా. ౬౧
తమేవ శరణం గచ్ఛ సర్వభావేన భారత,
తత్ప్రసాదా త్పరాం శాంతిం స్థానం ప్రాప్స్యసి శాశ్వతం." ౬౨
గీత. ౧౮ అధ్యా.

అను నీశ్రీకృష్ణోపదేశము తుచ్ఛవాదములఁ దూలఁగొట్టుచు భగవంతుని సర్వవ్యాపకత్వమును వెలిపుచ్చుచున్నది.

ఉపనిషత్తులు మొద లూఁగుడుకథలవఱకు భగవంతునకు సర్వనామములు సర్వరూపములు చెల్లునని స్పష్టముగాఁ దెలుపుచుండ విష్ణువే పరమాత్మ యని వైకుంఠమే తన్నివాసమని వాదించుటయు, శంకరుఁడే పరమేశ్వరుఁడని కైలాసమే తన్నివాసమని వాదించుటయు,నజ్ఞానవిశేషముననే యని తేటపఱచుచున్నది.

భగవత్తత్త్వమును దెలిసికొనఁదగినవా రీపాడు వాదములలోఁ బ్రవేశింపరాదు. పరమతసహనముకలిగి గురూపదిష్ట మార్గమున నాపరాత్పరుని ధ్యానించుచు నుండవలయును. సర్వమతము లాపరతత్త్వమునే మార్గభేదములచే నధికారిభేదముచేఁ దెలుపుచున్నవి. అంతియకాని మతకర్తలకుఁ దెలియదనరాదు. శిష్యయోగ్యత నెఱింగి తదుచితముగా వారు బోధింతురు. ఈవిషయము నెఱింగినవా రితరుల దేవతోపాసన పద్ధతుల నాక్షేపింపరు. తత్త్వమెఱుంగక యెఱింగినట్లు నటించువారే వాదింతురు. వారు కుక్షింభరులలో నగ్రేసరులు.

కొందఱు మధ్యవైష్ణవులు భక్తిమార్గమున నాఱితేఱినట్లు నటించుచుఁ బామరుల కేదో తెలిసితెలియని మంత్రము

నుపదేశించుచు దేశికులఁ బూజించుటకంటె నుత్తమపూజ యింకొక్కటి లేదనియు, సర్వస్వము దేశికున కర్పించి చేతులు జోడించుకొని సేవచేయుచుండవలయుననియు, నా దేశికుఁడే చేయిపట్టుకొని వైకుంఠమును జేర్చుననియు, దేశికులయుచ్ఛిష్టము భుజింపఁదగుననియు, నేవో నాలుగు చచ్చుశ్లోకములు చదివి వారిని వంచించి ధనము సంపాదింతురు. కాని యావృత్తి తమజీవితమును బాడుచేయునని వా రూహింపరు. ధనాశయే వారి నట్టిదుర్వృత్తికిఁ బాలుపడఁజేసిన దనుట స్పష్టము. అట్టి దాంభికుల మాయావాగురులకుఁ జిక్కి పామరులు చిరసంచిత ధనసంచయము నర్పించి మోక్షమున కెదురుచూచుచు నుందురు. ధనాపగమమే మోక్షమని వా రెఱుంగరు. పాపము! అట్టి మూఢుల వంచించి యేమి మూటగట్టుకొనుదురో తెలియదుగాని ధనము నేమో మూటకట్టుకొనుటమాత్రము సత్యము. అట్టి వంచకులమాటలనే విని నమ్ముదురు. కావుననే శ్రీశంకరభగవత్పాదులవారు,

"అర్థం తత్త్వమసీతి వేఅగదితం నో విశ్వసత్యల్పధీః."

అని పేర్కొనిరి. ఈశ్రుతివాక్యముల నాలకించువారు నమ్మువారు కొందఱే యుందురు. పూర్వోక్తభక్తులందఱు విగ్రహారాధకులే. అదియే వారికి జీవితము. కావున నెన్నిజన్మములకైన వా రుత్తమమార్గము నరయఁజాలరు ఇఁక వారి నమ్మినవారి గతియో యధోగతియే.

భగవత్సేవ కెల్లరు నధికారులే యని కొందఱనఁగా మఱికొందఱు కారు కారందురు. తారతమ్యము గలదనుట సత్యమే. అది తత్కృతకర్మముపై నాధారపడియుండును.

దేవాలయములయందలి పాషాణాదిమూర్తుల నెల్లరు పూజింప రాదనువారు కొందఱు గలరు. సాధువు లామార్గము నంగీకరింతురు. ఏల? విగ్రహారాధన మల్పఫలప్రదము గాన నద్దాని కాయర్చకుఁడే పాల్పడుఁగాక యని వారియాశయము. అట్టి పూజ నెవ్వారు కోరుదురు? ఈవిగ్రహములపైఁ గలభక్తియుఁ దదారాధకుల వాక్కులు సత్కర్మానుష్ఠానవిహీనులనుగా నెల్లరఁ జేయుచుండుట యథార్థము. కావున నట్టి యపూర్వభక్తులమాటలఁ జెవియొగ్గి యాలకింపక వారివారికిం దగిన సత్కర్మముల నాచరించుచు వానివలనఁ గలుగుఫలముల భగవంతున కర్పించుచు లోకులకు నందును బామరులకు మార్గదర్శకులై పరిశుద్ధాంతఃకరణులై భగవంతు ననుగ్రహమునకుఁ బాత్రులు కావలయును.

శ్రీరామచంద్రు నర్చించుమార్గము నిరుపమానము. అది యోగశాస్త్రగమ్యము. అనఁగా ధ్యానమే యని సారము. భక్తి దృఢముకాఁగా నాపరమపురుషుని నిరంతరముధ్యానించుటయే యారాధనము. దీనికే మానసికపూజ యని పేరు. దానియందును రెండుభేదములు గలవు. మనఃపీఠమున నభీష్టదేవతారూపము నావహింపఁజేసి సంకల్పకల్పితపదార్థము లర్పించుట యొకపద్ధతి. మనోవీథియందు భగవంతునిఁ దేజోరూపునిగా ధ్యానించుచుఁ దదేకాగ్రచిత్తుఁడై యానందించుచుండుట వేఱొకపద్ధతి. ఈ రెండింటియం దీ రెండవమార్గ ముత్తమోత్తమము. దీనినే శాక్తమున సమయాచారమందురు. యోగమతమే శాక్తమని యెఱుంగఁదగినవిషయము. అల్పమతు లనుకొనునట్లు మద్యమాంసనిషేవణము శాక్తముకాదని యెఱుం

గుట బుద్ధిమంతుల లక్షణము. ఈవిషయము శ్రీశంకరభగవత్పాదులవారు సౌందర్యలహరియం దిట్లు నిర్వచించియున్నారు.

"జపో జల్ప శ్శిల్పం సకల మపి ముద్రావిరచనా
గతిః ప్రాదక్షిణ్యక్రమణ మశనాద్యాహుతివిధిః,
ప్రణామ స్సంవేశ స్సుఖమఖిల మాత్మార్పణదృశా
సపర్యాపర్యాయ స్తవ భవతు యన్మే విలసితమ్." ౨౭

"అత్రేద మనుసంధేయం. సమయినాం మతే సమయస్య సాదాఖ్యతత్త్వస్య సపర్యా సహస్రదళకమల ఏవ, న తు బాహ్యే పీఠాదౌ. యే యే సమయినో యోగీశ్వరా జీవన్ముక్తా స్సంసారయాత్రా మనువర్తమానాః సాదాఖ్య తత్త్వ మనుచింతయంతః, ఆత్మైకప్రవణా వర్తంతే. తేషాం జపో జల్ప శ్శిల్ప మిత్యాదినా సపర్యాప్రకారో నిరూపితః. యత స్సమయినో యోగీశ్వరా విజనే గుహాంతరే వా బద్ధపద్మాసనాః నిగృహీతేంద్రియాః. సాదాఖ్యతత్త్వజ్ఞానైకనిష్ఠా వర్తంతే తేషాం వక్ష్యమాణచతుర్విధషడ్విధైక్యానుసంధాన మేవ భగవత్యా స్సపర్యే త్యర్థా దుక్తం భవతి. యతశ్చ పక్షద్వయేఽపి బాహ్య పూజాయాం తత్క్రియాకలాపే చ తత్సంపాదనాయాం చ క్లేశో నాస్తీతి సమయినా మితి రహస్యం. యత్తు చంద్రజ్ఞానవిద్యాయా ముక్తమ్.

"సూర్యమండలమధ్యస్థాం దేవీం త్రిపురసుందరీం,
పాశాంకుశధనుర్బాణాం ధారయంతీం ప్రపూజయేత్." ఇతి.
బాహ్యపూజాప్రకారకథనం సమయైకదేశిమతం" అని వ్యాఖ్య.

కౌళమని సమయాచారమనియు శాక్తమునఁ బూజాపద్ధతులు రెండు. కౌళాచారరతులు యంత్రపూజాతత్పరులు. సమయాచారనిరతులు యోగులు. షట్చక్రములయం దాపరదేవిని జ్యోతిస్స్వరూపిణిగా భావించి ధ్యానింతురు. విగ్రహపూజయీ యిరుదెఱఁగులవారియందుఁగూడఁ గానరాదు. యంత్ర

మనఁగా శ్రీచక్రమని యర్థము. శ్రీచక్రమున సకలదేవత లుందురు. నిర్గుణుఁ డనంబడు పరబ్రహ్మము తప్పఁ దక్కఁగల త్రిమూర్తులు లోనగువా రాపరదేవిని సేవించుచుందురు. ఈచక్రమున వారినెల్ల భావించి యందు బిందుస్థానమునఁ బరదేవిని ధ్యానించి పూజించువారు కౌళమతావలంబులని యెఱుంగవలయు. దీనికే బాహ్యపూజ యందురు. పూజాద్రవ్య సంపాదనక్లేశము వీరికిం గలదు. సమయాచారనిరతులు యోగు లనంబడుదురు. పూజార్థమై ద్రవ్యములసంపాదింప శ్రమపడ నక్కఱలేక వీరు భగవద్ధ్యానమునాయాయిచక్రములయందే వరుసగా ధ్యానింతురు. అందు సహస్రారపద్మమునఁ దేజో రూపమును ధ్యానింతురు. వారు జీవన్ముక్తులయి సంసారయాత్ర ననాసక్తులై సాగించుచుందురు. జనసంసర్గము వారి కక్కఱ లేదు. ఏకాంతవాసమే వారికిం గావలసియుండును. సర్వకాల సర్వావస్థలయందు నామహామాయనే దలంచుచుందురు గాన వారు చేయుసంభాషణమంతయు మంత్రజపమే యగును. హస్త చలనాదిక్రియలన్నియు సకలముద్రాప్రదర్శనమేయగును. ముద్రా ప్రదర్శనవిహీనజపము సాంగముకాదనియు సంపూర్ణఫలము నీఁజాలదనియు శాస్త్రతత్త్వము నడచుటయే ప్రదక్షిణక్రియ యగును. ఏపదార్థమును వారుభక్షింతురో యది హోమమగును. శయనించుట యిటునటుపొరలుట నమస్కారక్రియ యగును. శరీరమునువంచుట లోనగు సుఖకరవస్తువంతయు నాత్మార్పణ బుద్ధిచేఁ బూజారూపాంతరమేయగు. సకలము దేవతార్పణము చేయుదురుగాన వారు చేయుకృత్యములెల్ల భగవత్ప్రీతికరములే యగునని సారము. ఇది శాక్తమునఁ బ్రధానము. ఇదియే యోగమతము. ఈపద్ధతి శాక్తముననే కాదు.

"ఆత్మా త్వం గిరిజా మతిః సహచరాః ప్రాణాశ్శరీరం గృహం
పూజా తే విషయోపభోగరచనా నిద్రా సమాధిస్థితిః
సంచారః పదయోః ప్రదక్షిణవిధిస్స్తోత్రాణి సర్వాగిరో
యద్యత్కర్మ కరోమి తత్తదఖిలం శంభో తవారాధనమ్."

అనునదియు సుప్రసిద్ధమేకదా. ఇదంతయు "భావనామాత్ర సంతుష్టహృదయః పరమేశ్వరః" అన్న దానిసారముకాదా. "అంతరర్చనసుప్రీతా బహిరర్చనలోలుపా" అన్నదియు నదియే కదా.

"తస్యైవం విదుషో యజ్ఞస్యాత్మా"

అనుశ్రుతియుఁ బైవిధులకుఁ బ్రమాణము. వీనినన్నింటిని బరికింపఁగా విగ్రహారాధన మత్యల్పఫలప్రదమనియు, యంత్రపూజ మధ్యమఫలప్రదమనియు మానసికపూజ యనఁగా ధ్యానముత్తమఫలప్రదమనియు, నందును దేహోరూపధ్యానముత్తమోత్తమఫలప్రదమనియు సారము తేలెడిని.

శాక్తమునఁ దక్కుంగలయైదుమతములకుఁ బూర్ణావకాశము గలదు. తక్కిన శైవవైష్ణవ గాణపత్య సౌర కాపాలికములయం దట్టియవకాశము లేదు. సప్తకోటిమహామంత్రముల కిందు సన్నివేశము కలదు. కావుననే,

"సర్వే శాక్తాస్సముద్దిష్టా న శైవా న చ వైష్ణవాః"

అను మునివాక్యము పొడసూపెను. ఆకృతిగలవస్తువంతయు, మహాప్రకృతికల్పితమే. కావున బ్రహ్మవిష్ణ్వాదులెల్ల నాప్రకృతికిం బుత్త్రులని తెలియవలయు. కావుననే ప్రకృత్యుపాసకులు యోగులనంబడిరి. ఏమతమునందును బరిపక్వజీవులకే భగవద

నుగ్రహాలాభమ్ము కలుగుంగాని మతప్రవిష్టుల కందఱకుం గలుగదనుట యంద ఱెఱింగినవిషయము. కావున నేదేవత నుపాసించినను దద్భిన్న మేదియు లేదనుభావము కలిగి యుపాసించిననే పూర్ణఫలము లభించును. భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యసహితము కానిదేని వ్యర్థమగును. వానింగూడిన సఫలమగును. ఇవ్విమూఁడును సత్కర్మానుష్ఠానమూలములు కావేని సమగ్రములుగావు. కావున సత్కర్మానుష్ఠానము ఫలవాంఛలేక యొనరింప జ్ఞానవైరాగ్య సహితమగుభక్తి కుదురును. అట్టివానికి భగవదారాధనము మానసికమునఁగాక వస్తువ్రాతము సాయముగా గలిగినది కాదు. బాహ్యపూజచేయుచు నదియే తుదియని భావించువారు పామరులనుటయే యీవిషయమునఁ గలసారమని యెఱుంగవలయును.

"సర్వభూతాని కౌంతేయ ప్రకృతిం యాంతి మామికాం,
కల్పక్షయే పునస్తాని కల్పాదౌ విసృజామ్యహమ్. ౭
ప్రకృతిం స్వామవష్టభ్య విసృజామి పునఃపునః,
భూతగ్రామ మిమం కృత్స్న మవశం ప్రకృతే ర్వశాత్. ౮
న చ మాం తాని కర్మాణి నిబధ్నంతి ధనంజయ,
ఉదాసీన వదాసీన మసక్తం తేషు కర్మసు. ౯
మయాధ్యక్షేణ ప్రకృతిస్సూయతే సచరాచరం,
హేతునానేన కౌంతేయ జగద్విపరివర్తతే." ౧౦

గీత ౯ అధ్యా.

అను భగవద్గీతావాక్యములు పైవిషయమును సిద్ధాంతము చేయుచున్నవి. నిర్గుణపరబ్రహ్మముతప్పఁ దక్కినవానెల్లనా ప్రకృ

తిచే సృజింపఁబడినవారే యనియు, వారి నుపాసించుచు ముక్తిని బడయఁగోరువారు బాలిశులనియుఁ, బ్రకృతి నుపాసించి తదనుగ్రహపాత్రులై పరమపురుషునికరుణకుం బాత్రులు కావలయుననియు భావము. కాని వేఱొండుమార్గము లేదు.

ప్రకృత్యవతారములు.

లోకమున సత్యధర్మములు సుప్రతిష్ఠం గాంచవలయు నన్న యాశతో భగవంతుని యిచ్ఛాశక్తియగు ప్రకృతి రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నరూపముల నవతరించెను. ప్రకృతిసాయమునఁ బరమపురుషుఁడు లోకప్రవృత్తిని సాగించునట్లు మానవులు స్వకీయప్రకృతిసాయముననఁగాని సంసారయాత్ర సాగింపఁజాలరన్న నీతిని లోకులకు నెఱిఁగింపఁగోరి స్వాంశమున సీతాంబను బుట్టించెను. సీతాసహాయముననే శ్రీరామప్రవృత్తి సాగును. ఆవిషయ మీరెండవప్రకరణమున వ్రాయఁబడును. సత్యమార్గాన్వేషణమే ప్రధానమని భావించి పాఠకమహాశయులు మతవైషమ్యముల మనస్సుల నెలకొలుపక దృఢభక్తి గలిగి శ్రీరామచరిత్రము నాలకింపుఁడు. శ్రీరాముని ప్రవర్తనమే స్మృతుల కాధారము. కావునఁ గడుజాగరూకులరై శ్రీరామమూర్తి యేయేసమయముల నెట్లు ప్రవర్తించి లోకులకు సన్మార్గప్రవృత్తిని దెలిపెనో యావిధము నెఱుఁగుచు నందేమాత్రమైన స్వప్రవృత్తియందుఁ జొప్పించి విఖ్యాతచరిత్రులు కావలయును. అట్టులగుటకు శ్రీరామచంద్రదివ్యచరిత్రమును బెక్కుసారులు పఠింపవలయును. ఒక్కొక్కపర్యాయము పఠించునపుడు నిందేమివిశేషమని పరికింపవలయును. రహస్యార్థము

కనఁబడుచుండును. మహానంద మువ్పొంగుచుండును. సంసార తాపములు దూరము లగుచుండును. శ్రీరామమూర్తి వైకుంఠ మును బాడుపెట్టి వచ్చినవాఁడను మధ్య వైష్ణవులమాటలకుఁ జోటీయకుఁడు. భగవంతుఁడే ధర్మరక్షణార్థ మవతరించెనని భావింపుఁడు. రామమూర్తిని వైష్ణవులు శ్రీమహావిష్ణువే యని తలంపవచ్చును. శైవులు పరమశివుఁడని భావింపవచ్చును. శాక్తులు లలితాంబయే యని నిశ్చయింపవచ్చును. గాణాపత్యులు మహాగణపతి యని యెంచవచ్చును. సౌరులు సూర్య భగవానుఁడని యూహింపవచ్చును. కాపాలికులు మహాభైర వుఁడని చింతింపవచ్చును.

"యో యో యాం యాం తనుం భక్తః శ్రద్ధయార్చితు మిచ్ఛతి,
తస్య తస్యాచలాం శ్రద్ధాం తామేవ విదధా మ్యహం. ౨౧
స తయా శ్రద్ధయా యుక్త స్తస్యా రాధనమీహతే,
లభతే చ తతః కామాన్ మయైవ విహితాన్ హితాన్." ౨౨

గీత. ౭ అధ్యా.

అన్న శ్రీకృష్ణపరమాత్మహితబోధము ననుసరించి యాయాయి భక్తు లాయాయారాధనమున కనురూపములగు ఫలముల నొందుదురు. ఇందు వైష్ణవులకే యెక్కుడుస్వత్త్వము లేదనుట సిద్ధాంతము. రామమూర్తి భగవదంశసంభూతుఁ డనఁగా భగ వంతుఁడు కార్యార్థ మీమానవరూపమున వెలసెనని సారము. భగవంతుఁడే వైష్ణవుఁడో, శైవుఁడో యెవ్వ రెఱుంగు దురు. మే మెఱుంగుదుమనువారు బాలిశులు గాక మతేమగు దురు? అట్టి పరాత్పరునిఛాయ యగు శ్రీరామచంద్రు నిచరి

యుండెను. దానిశక్తిచే నాసంతతి పక్షిరూపమే యయ్యెను. తరువాతసంతతి యట్లు కావలెనన్న కోరిక యమ్మునికి నుండ నవసరము లేదు కావున వినతకు స్త్రీప్రజ జనించెను. ఏకగర్భసంజనితప్రాణులకు సహజత్వము లోకాచారరీతి నలవడినది. కావున సుమతి యనుసగరపత్ని గరుత్మంతుని సహజాత యయ్యెను. ఇదియే యిచ్చట సమాధానము.

కొందఱీసిద్ధాంతము నంగీకరింపమనవచ్చును. వారి నంగీకరింపఁజేయఁ బ్రయత్నింతము. ఇక్కాలముననుగూడ నందందు మానవజాతికి జాత్యంతరసంతతి క్వాచిత్కముగాఁ గలుగుచుండును కాని యాప్రాణి జీవించుటలేదు. పశువులకుఁ దత్సమానజాతి కాక భిన్నజాతిజంతువు పుట్టుచుండును. అదియు జీవించినట్లు వినఁబడదు. స్త్రీలకే సర్పాద్యాకారములుగలజంతువు లుదయించుటయుఁ గలదు. ఇట్లగుటకుంగల కారణమేమని మన మాలోచించుటలేదు. రేతఃపతనకాలమున వారిభావన లట్టివిగ నుండవలయును. లేకున్న నట్టిసృష్టికిఁ గారణమే లేదు. ఈవిషయమెల్లఁ గర్మసిద్ధాంతమునే యనుసరించెడిని. వేఱుకారణము వచింపఁగాని దాని దృఢపఱుపఁగాని యవకాశము లేదు.

"పంచైతాని మహాబాహో కారణాని నిబోధ మే
సాంఖ్యే కృతాంతే ప్రోక్తాని సిద్ధయే సర్వకర్మణామ్. ౧౩
అధిష్ఠానం తథా కర్తా కరణం చ పృథగ్విధమ్
వివిధాశ్చ పృథక్చేష్టా దైవం చైవాత్ర పంచమమ్ ౧౪
శరీరవాఙ్మనోభిర్యత్కర్మ ప్రారభతే నరః
న్యాయ్యం వా విపరీతం వా పంచైతే తస్య హేతవః. ౧౫

తత్రైవం సతి కర్తారమాత్మానం కేవలం తు యః
పశ్యత్యకృతబుద్ధిత్వాన్న స పశ్యతి దుర్మతిః. ౧౬
యస్య నాహంకృతో భావో బుద్ధిర్యస్య న లిప్యతే
హత్వాపి స ఇమాఁల్లోకాన్న హంతి న నిబధ్యతే." ౧౭
(గీత ౧౮ అధ్యా.)

అన్న యీ శ్రీకృష్ణవాక్యములయందుఁ బైభావ మిమిడియున్నది. కర్మసిద్ధాంతము నెఱుంగఁజాలని మూఢుఁడు తరింపఁ జాలఁడని భగవంతుఁడు శాసించుచున్నవాఁడు. కాఁబట్టి భగవద్వాక్యములఁ దలంచియుఁ, బూర్వకాలమునఁ గలవారిమనశ్శక్తిఁ బరికించియు, నిక్కాలమున నెందో యెప్పుడో కలుగుచున్న విచిత్రసృష్టులం బరిశీలించియు, మొండిపట్టుదలలఁ బూనకయుండుఁడనియు నట్టివారిం బ్రార్థింతము. సృష్టివైచిత్ర్యము ప్రకృతిపూరుషులకుందప్ప నితరులకుఁ దెలియఁ దరముగాదని మనము నమ్ముదము.

"యతో విచిత్రా బత వస్తుశక్తయః"

అన్న భాస్కరాచార్యోక్తిం దలంచుచుఁ బైవిషయమును జర్చింప మది మరలింతము.

"స చ జ్యేష్ఠో నరశ్రేష్ఠ సగరస్యాత్మసంభవః
బాలాన్ గృహీత్వా తు జలే సరయ్వా రఘునందన. ౨౦
ప్రక్షిప్య ప్రహసన్నిత్యం మజ్జతస్తాన్ నిరీక్ష్య వై
ఏవం పాపసమాచారస్సజ్జనప్రతిబాధకః. ౨౧
పౌరాణామహితే యుక్తః పుత్త్రో నిర్వాసితః పురాత్"

అను నీభాగమునఁగల పూర్వపాలకధర్మముల నెఱుంగఁ బ్రయత్నింతము.

"పితాచార్యస్సుహృన్మాతా భార్యాపుత్త్రః పురోహితః
నాదండ్యో నామ రాజ్ఞోఽస్తి యస్స్వధర్మే న తిష్ఠతి." ౩౩౫
మను. ౮ అధ్యా.

అను నీమనుస్మృతివాక్యము విశేషవిధియని యెఱుంగవల యును. ఏలయనఁగా,

"అదండ్యాన్ దండయన్ రాజా దండ్యాంశ్చైవాప్యదండయన్
అయశో మహదాప్నోతి నరకం చైవ గచ్ఛతి." ౧౨౮. అ. ౮.

అన్నవిధి కలదుగాన దానింబట్టి యదండ్యులు కొందఱు గల రని తోఁచెడిని.

"బాలవృద్ధాతురస్త్రీణాం న దండస్తాడనం దమః"

అన్న సామాన్య వాక్యముగలదు. కొందఱు పితృపుత్త్రాదు లను దండింపరాదందురు. ఆవాక్యములనెల్ల నిట నుదాహ రింపఁ బూనను. వీనింబట్టి పరికించిన మనుస్మృతివాక్యము విశేషవిధి యనియే కనుపట్టెడు. పిత్రాదులు స్వధర్మమును వీడి యధర్మమునఁ బ్రవర్తించిరేని వారిని దండింపక వదలరాదన్నది విశేషవిధి కాదని యెవరందురు? ఆశాస్త్రము ననుసరించి సగర భూజాని కుమారుని ముందు రాజు కాఁబోవువాఁడని తలంచి వానివలని చెడుగులఁ బ్రజలనుభవింపకయుండఁ బాఱఁదోలెను. ప్రజాహితమే ప్రభుధర్మమను నీతిని స్వప్రవృత్తిచేఁ దేటపఱి చెను. అట్టికాలమున ధర్మము సంపూర్ణాకృతిం దాల్చియుండు ననుటకు సంశయముండునా?

"శ్రోతుమిచ్ఛామి భద్రం తే విస్తరేణ కథామిమాం,
పూర్వకో మే కథం బ్రహ్మన్ యజ్ఞం వై సముపాహరత్." ౨

అన్నభాగమున నొక్కవిశేషార్థము విశేషముకూడఁ గలదు. సగరచక్రవర్తి యజ్ఞముచేయఁబూనెనని ముని పలుకఁగా రామచంద్రుఁడు నే నీకథను వినఁగోరెదనని యడుగుచు నీకు మంగళమగుంగాక యనిరెను. ఇది ముని కాశీర్వాదమనియుఁ, దాను బరమేశ్వరుఁడగుట ముని నాశీర్వదించుట యుక్తమే యనియుఁ గొందఱందురు. కాని యది సమంజసము కాదు. వాల్మీకికృత రామాయణమహాకావ్యమున "భద్రం తే" అను వాక్యము పెక్కుతావులఁ గలదు. కొన్నితావుల నసంగతముగ నది దోఁచును. ఇచ్చోటమాత్రము మంచియర్థము దానికిం గలదు. మాపూర్వచరిత్రమును దెలుపుము. అందేదే నమంగళ వాక్కు వినఁబడిన నేనేమే మదిఁ గుందుదునో యని సందియ మందకుము. దుఃఖించి నీకార్యమున కించుకంతయు భంగము గల్గింపను. నీకు మేలగుంగాక యని రామునిభావ మని మనము గ్రహించిన మనకును భద్రమే కలుగును.

విశేషమేమనఁగా నాపూర్వుఁడగు సగరమహీపతీంద్రుఁ డెట్లు యజ్ఞమొనరించెనో విస్తరించి చెప్పుమా యని రామ మూర్తి ప్రశ్నించెను. లోకమునఁ బ్రతిమానవునకును దనకుల మున నభిమానముండుట సహజము. అది కల్పించుకొన్నది కాదు నైసర్గికము. మానవజాతి కయ్యది స్వభావసిద్ధము. సర్వ మానవసోదరత్వమనునది కొనితెచ్చిపెట్టుకొన్నయది. సహజము కాదు. సాధ్యమగునదియుఁ గానిచో. దీనింబట్టి కులాభిమానము ప్రాచీనముకాని నవీనముగాదని యెఱుంగఁబడును. రామ చంద్రునకే కలిగినపుడు సామాన్యజనుల కయ్యది కలుగుట వింతగాదు. కులాభిమానము ప్రాచీనమనియు, దాని నిర్మూలింపఁ

బూనుట యవివేకముచేతనే యనియు మన మెఱుంగవల యును.

"విశ్వామిత్రస్తు కాకుత్స్థమువాచ ప్రహసన్నివ."

"ప్రహసన్నివ, ప్రసన్నవదన ఇత్యర్థః. స్వవిషయకస్యైవ పృష్టత్వాత్ ప్రహాసః." అని గోవిందరాజులు. "అత్ర చ కారణం స్వవిషయకమేవ సగరయాగవృత్తాంతం స్వపూర్వజవృత్తాంతకథా శ్రవణకుతూహలాతిశయేన పృష్టవాన్ రామభద్ర ఇతి." అని మహేశ్వరతీర్థులు.

ఈఘట్టమున నాంధ్ర మొనరించినవా రెట్లు భావములం దెలిపిరని యించుక పరిశీలింతము. తొలుత మూలము నించుక పరిశీలింపుఁడు.

"స కృత్వా నిశ్చయం రామ సోపాధ్యాయగణస్తదా,
యజ్ఞకర్మణి వేదజ్ఞో యష్టుం సముపచక్రమే.

ఇది ముప్పదియెనిమిదవ సర్గాంతశ్లోకము.

విశ్వామిత్రవచశ్శ్రుత్వా కథాంతే రఘునందనః,
ఉవాచ పరమప్రీతో మునిం దీప్తమివానలం. ౧
శ్రోతుమిచ్ఛామి భద్రం తే విస్తరేణ కథామిమాం,
పూర్వకో మే కథం బ్రహ్మన్ యజ్ఞం వై సముపాహరత్. ౨
శంకరశ్వశురో నామ హిమవానచలోత్తమః,
వింధ్యపర్వతమాసాద్య నిరీక్షేతే పరస్పరం." ౩

అని మూలము.

క. "అతనిసుతుఁ డంశుమంతుఁడు
ఋతవాదియు సర్వలోకహితుఁడై వెలసెన్
మతియొదవె సగరునకుఁ దాఁ
గ్రతు వొక్కటి సేయ దానికై పనిపూనెన్.

క. సంధ్యాతాండవునకు సాం
బంధ్యముగల ధారిణీధ్రపరివృఢుడును నా
వింధ్యావనీధరంబున
వంధ్యానోన్యోన్యేక్షణముల వఱలు సతంబుల్."

అని వావిలికొలనువారి రామాయణము.

ఈ రామాయణమును మెచ్చుకొనుచుఁ గొందఱు మహనీయులు నా రామాయణములోని వ్యర్థపదముల నెత్తిచూపి దూషించిరి. వారి కిందలి వ్యర్థపదములను జూపుటకే నా యీ ప్రయత్నము. గ్రంథకర్త నన్నుఁగాని నేను వారినిగాని యాక్షేపించుకొనలేదు. "బ్రాహ్మణౌఘనముచిసూదనుఁడు" అనువాక్యము నాది. దానికిమూలము "విప్రముఖ్యః" అని. పై పదమునుగుఱించి యాక్షేపించుచు నిది ప్రాసస్థానమున వచ్చినదనియు, డొంకతిరుగుడుపదమనియు వ్రాసిరి. వారికి నావిన్నపమేమనఁగా: "శంకరశ్వశురః హిమవాన్ అచలోత్తమః" అని మూలమున నుండఁగా

"సంధ్యాతాండవునకు సాంబంధ్యముగల ధారిణీధ్రపరివృఢుఁడు." అనునది డొంకతిరుగుడు వాక్యము కాదా. సంధ్యాకాలమున నాట్యము చేయువాఁ డనఁగా నీశ్వరుఁడు. అతనితోడి సంబంధ భావముగలవాఁడు హిమవంతుఁడు. ఇంతకంటె మీరాక్షేపించినది డొంకతిరుగుపదమా? ప్రాసరక్షణార్థ మంటిరి గదా. అవంధ్యపద మెట్టిది? ప్రాసరక్షణార్థమువచ్చినదే. "రాజ్యభ్రష్టునిని నసిద్ధార్థుని" అనుచోట ద్రుతముపై ద్రుతమని యాక్షేపించితిరి. మీరు మెచ్చుకొన్న రామాయణముననే "ధారిణీధ్రపరివృఢుఁడును నా వింధ్యావనీధరంబు" అనుచో

ద్రుతముపై ద్రుతము లేదా? ఇప్పు డిది దోషముకాదు. రస స్వరూపమే యందురా? ద్రుతముపై ద్రుతము దోషమని తమ కెవ్వరుచెప్పిరో తెలియదు. అది దోషమే కాదు. మీ మెప్పునకుం బాత్రమగురామాయణము యథామూలముకదా. మొదటి మూఁడుశ్లోకము లేయేటఁ గలిసినవి? వానిప్రస్తావమే లేదే. ఏల? యథామూలమనఁగా నిట్లు వదలుట యనియే యర్థమా? వ్యర్థపదము లనసాగినఁ దెనుఁగునఁగాదు. సంస్కృతభాషయం దుంగూడ నేగ్రంథము నిలువదు. తమరు మెచ్చుకొన్నరామాయణము నిలువనే నిలువదని యెఱింగి నన్ను మన్నింపుఁడు. ఇచ్చోట నారచించిన రామాయణపద్యములం దెలిపెదను.

క. "అని విశ్వామిత్త్రుఁడు చె
ప్పినగాథను రాఘవుండు విని దాని తుదన్
మనమునఁ బ్రమదము నొందుచు
ననలునివలె వెల్గుచున్న యమ్మునిఁ గనియెన్.

తే. బ్రాహ్మణోత్తమ! మీకు శుభంబు గల్గుఁ
గాక; యీయజ్ఞగాథను గడు వినంగ
నిచ్చపొడమెడి యజ్ఞమ దెట్లుచేసె
మాకుఁ బూర్వుఁడు సగరక్ష్మావిభుండు.

చ. అన విని చెప్పఁబూనువిషయంబునె తానడిగెన్ సమస్తముం
దనమదిచే నెఱింగియును దాను నెఱుంగనిపోల్కిఁ బ్రశ్నచే
సెనుగదయంచుసుస్మితముచెందినపోల్కి ముఖంబుగ్రాలఁగా
ననియెనురామచంద్ర! వినుమా సగరక్షితినాథువార్తలన్.

తే. విస్తరించి వచించెద వృషభకేతు
శ్వశురుఁడౌ హిమవంతుండు శైలవిభుఁడు

వింధ్యగిరికిని దాపయి వెలసి నడుమఁ
బెనుగిరులు లేమిఁ దామొగిఁ బెద్దవగుట."

(ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణము.)

"సమస్తముం దనమదిచే నెఱింగియును" అన్నది ప్రాసపూరణార్థము కాదా యందురేని "అజానన్నివ పృష్టవాన్" అని గోవిందరాజులు వ్రాసెననియు,నాభావము ముఖ్యమే యనియు, దానినే నిట వ్రాసితిననియు సమాధానము. మహాశయులారా! ఈచర్చ యేలయందురేని విమర్శకాగ్రేసరులమని పక్షపాతమునఁ దూలనాడుచుండువారల వ్రాఁతలం గాంచి పాఠకులు దురభిప్రాయముల నొందకుందురుగాక యనియే యందందు నిట్లు వ్రాయుదును. అంతియగాని వేఱుగాదు. ఇఁకఁ గథావిషయము నాలకింపుఁడు.

"తయోర్మధ్యే ప్రవృత్తోఽభూద్యజ్ఞస్సపురుషోత్తమ,
న హి దేశో నరవ్యాఘ్ర ప్రశస్తో యజ్ఞకర్మణి." ౫

వింధ్యహిమాలయముల యంతరమునఁ గలభూభాగమున కార్యావర్తమను పేరు గలదు. ఆదేశముననే సగరునియశ్వమేధము విస్తరిల్లెను. శ్రీరామచంద్రా! ఆదేశము యజ్ఞకర్మమునకుఁ బ్రశస్తముకదా. అను నీభాగము విమర్శమున కర్హమైనది. స్మృతులును బురాణేతిహాసములును జంబూద్వీపమునఁ గొన్ని దేశములు యజ్ఞార్హములని కొన్ని యజ్ఞానర్హములని నిర్ణయించినవి. పురాణాదులయం దిది కలదా యన్న స్మృతులలో నున్నపు డన్నింటిలో నున్నయట్లే మన మంగీకరింపవలయును. ఈస్మృతు లీకాలమునఁ బుట్టినవికావు. కావున నీనాఁటి దేశస్థితిని బట్టి మనమాస్మృతులపై నసూయను గనఁబఱుప నక్కఱ లేదు.

ఆర్యావర్తము పుణ్యభూమియందురు. అదియే జంబూద్వీపమునఁ బ్రశస్తిం గాంచినది. అప్పటిదేశవిభాగము తాఱుమాఱయినది. దేశస్థితియు మాఱినది. మానవులయాచారవ్యవస్థలును మార్పునొందినవి. కావున స్మృతులలో నేయేదేశములు యజ్ఞకర్మములకు నిషిద్ధములని పరిగణింపఁబడినవో యాదేశవాసులాస్మృతులపైఁ గినియరాదు. యజ్ఞార్హమగు దేశ మెద్దియనఁగా:

శ్లో. "కృష్ణసారస్తు చరతి మృగో యత్ర స్వభావతః,
స జ్ఞేయో యజ్ఞియో దేశో మ్లేచ్ఛదేశస్త్వతః పరః." ౨౩

జింక యేభూభాగమున స్వభావము చేతనే నివసించునో (అనఁగాఁ బట్టితెచ్చి యిదిగో జింక యిందున్నదనకయుండ) యది యజ్ఞార్హమగు దేశమని తెలియఁదగినది. అట్లుగానిది మ్లేచ్ఛదేశమగును.

"హిమవద్వింధ్యయోర్మధ్యం యత్ప్రాగ్వినశనాదపి,
ప్రత్యగేవ ప్రయాగాచ్చ మధ్యదేశః ప్రకీర్తితః. ౨౧
ఆసముద్రాత్తు వై పూర్వాదాసముద్రాత్తు పశ్చిమాత్,
తయోరేవాంతరం గిర్యోరార్యావర్తం విదుర్బుధాః. ౨౨
ఏతాన్ ద్విజాతయో దేశాన్ సంశ్రయేరన్ ప్రయత్నతః,
శూద్రస్తు యస్మిన్ కస్మిన్వా నివసేద్వృత్తికర్శితః." ౨౪
(మను. ౨ అధ్యా.)

"వినశనాత్ సరస్వత్యంతర్ధానదేశాత్" అని వ్యాఖ్య.

మధ్యదేశములని యార్యావర్తాంతర్భాగమునఁ గల వానికే పేరు. ఇంచుక భేదముమాత్రము గలదు. ఆదేశములను ద్విజాతులు బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యులు యజ్ఞాదికర్మసిద్ధికొఱకుగా

నాశ్రయింపవలయునని తాత్పర్యము. మృగములను అనఁగాఁ క్రూరమృగములు కానివానిని జింకల నని యర్థము. ఏ దేశమున హింసింపరో యా దేశమున నవ్వి స్వభావముగాఁ దిరుగుచుండును. అనఁగా నిర్భయముగా సంచరించుచుండును. అట్టి దేశమే యజ్ఞార్హమని స్మృతి చాటుచున్నది. దీనింబట్టి హింసాకర్మమే దేశమున లేదో యది యజ్ఞార్హ మనవచ్చును. అనఁగా నహింసాకర్మప్రధానదేశమని యర్థము. అట్టిదేశము యజ్ఞార్హమనఁగాఁ బరమపావనదేశమని భావము. తక్కినవి మ్లేచ్ఛదేశములనఁగా యజ్ఞానర్హములని సారము. జంతుహింసాప్రధానమని యర్థము. అట్టిదేశమునఁ బరిశుద్ధకర్మములకు నవకాశము లేదని మన మెఱుంగవలయు.

"దేశకాల ఉపాయేన ద్రవ్యం శ్రద్ధాసమన్వితం,
పాత్రే ప్రదీయతే యత్తత్సకలం ధర్మలక్షణమ్." ౬
(యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి ఆచారకాండము.)

"దేశో యస్మిన్ మృగః కృష్ణ ఇత్యుక్తలక్షణః."

అని విజ్ఞానేశ్వరుఁడు.

వీనింబట్టి పరికింపఁగా నన్నియుఁ గర్మార్హ దేశములు కావనియుఁ, గొన్నిమాత్రమే యగుననియు, నందే యజ్ఞకర్మ మొనరించిన ఫలము గలుగుననియుఁ చేలెడిని. ఆనియమము ననుసరించియే యార్యావర్త ముత్తమస్థలమని పెద్దలందు సత్రయాగ మొనరించుచు సకలపురాణముల నితిహాసముల వెలయించిరి. మహర్షివాసార్హమగు దేశము పరమపవిత్రముగాక మఱేమగును? భూతదయగలవా రుండునదియే పరమపావన

మని యిట సారమనుసిద్ధాంతమును మన మంగీకరింపవల యును.

"యజ్ఞచ్ఛిద్రం భవత్యేతత్సర్వేషామశివాయ నః
తత్తథా క్రియతాం రాజన్ యథాఽచ్ఛిద్రః క్రతుర్భవేత్." ౧౧

అను నీభాగమునఁగలవిశేష మరయుదము. ఇంద్రుఁ డశ్వము నపహరింపఁగా నుపాధ్యాయులందఱు "రాజా! యజ్ఞాశ్వమును దేఁబంపుము. అది రాకయున్న నీయజ్ఞము పూర్తికానేరదు. విఘ్నమైన మనకెల్ల హానిగలుగును. అటుగాకయుండనొనర్పు" మని ప్రార్థించిరి. ఇందుఁగలవిశేష మేమి ? వేదవిహితకర్మము లదృష్టఫలకములు. కావునఁ గడుజాగరూకులై వాని నిర్వహింప వలయు. విధి నతిక్రమింపరాదు. విఘ్నముకలుగరాదు. ఇందేది పొసఁగినను యజమానునకేకాక యుపాధ్యాయులకును గీడు మూడును. కనుకనే "యథావిధి" అనుశాస్త్రము పుట్టినది. దానినిమీఱి ప్రవర్తింపరాదు. యజ్ఞకర్మము శ్రౌతము. కాన దానికి నేదేశమునఁగాని మార్పులు లేవు. యజ్ఞము సత్కర్మములలో నుత్తమమైనది. యజ్ఞమనఁగా బ్రహ్మయజ్ఞాదిపంచకమా. లేక జ్యోతిష్టోమాదిసముదాయమా యన్న ప్రశ్నము కలదు. "యజత ఇతి యజ్ఞః. యజ దేవపూజాసంగతికరణదానేషు." అని వ్యుత్పత్తి. దేవపూజయే యజ్ఞము. అని యమరము.

"స్వాధ్యాయేన వ్రతైర్హోమైస్త్రైవిద్యేనేజ్యయా సుతైః,
మహాయజ్ఞైశ్చ యజ్ఞైశ్చ బ్రాహ్మీయం క్రియతే తనుః." ౨౮

(మనుస్మృతి ౨ అధ్యా.)

"వేదాధ్యయనేన వ్రతైర్మధుమాంసవర్జనాదినియమైః హోమైః సావిత్ర చరుహోమాదిభిః సాయంప్రాతర్హోమైశ్చ వ్రతేష్వప్రాధాన్యాదస్య పృథ

గుణస్యాపి. ఇజ్యయా బ్రహ్మచర్యావస్థాయాం దేవర్షిపితృతర్పణరూపా, గృహస్థావస్థాయాం పుత్రోత్పాదనేన, మహాయజ్ఞైః పంచభిర్బ్రహ్మయజ్ఞాదిభిః, యజ్ఞైః జ్యోతిష్టోమాదిభిః, బ్రహ్మ బ్రహ్మప్రాప్తియోగ్యయం తనుః తస్య పచ్ఛిన్నఅత్మా, క్రియతే, కర్మసహకృతబ్రహ్మజ్ఞానేన మోక్షావాప్తేః." అని కుల్లూకభట్టు.

"యజ్ఞానాం తపసాం చైవ శుభానాం చైవ కర్మణాం,
వేద ఏవ ద్విజాతీనాం నిశ్శ్రేయసకరస్స్మృతః. ౪౦
మధునా పయసా చైవ స దేవాంస్తర్పయేద్ద్విజః,
పితౄన్ మధుఘృతాభ్యాంచ ఋచోఽధీతే హి యోఽన్వహం."
(యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి ఆచారాధ్యాయము.)

"యజ్ఞార్థాత్కర్మణోఽన్యత్ర లోకోఽయం కర్మబంధనః,
తదర్థం కర్మ కౌంతేయ ముక్తసంగస్సమాచర. ౯
సహయజ్ఞాః ప్రజాస్సృష్ట్వా పురోవాచ ప్రజాపతిః,
అనేన ప్రసవిష్యధ్వమేష వోఽస్త్విష్టకామధుక్. ౧౦
దేవాన్ భావయతానేన తే దేవా భావయంతు వః,
పరస్పరం భావయంతశ్శ్రేయః పరమవాప్స్యథ. ౧౧
ఇష్టాన్ భోగాన్ హి వో దేవా దాస్యంతే యజ్ఞభావితాః,
తైర్దత్తా న ప్రదాయైభ్యో యో భుంక్తే స్తేన ఏవ సః. ౧౨
యజ్ఞశిష్టాశినస్సంతో ముచ్యంతే సర్వకిల్బిషైః,
తే త్వఘం భుంజతే పాపాః యే పచంత్యాత్మకారణాత్." ౧౩
(గీత 3 అధ్యాయము.)

" 'యజ్ఞో వై విష్ణుః' ఇతి శ్రుతేః. యజ్ఞ ఈశ్వరః తదర్థం యత్క్రియతే తద్యజ్ఞార్థం కర్మ......ముక్తసంగః కర్మఫలసంగవర్జితస్సన్ సమాచర. అనేన యజ్ఞేన ప్రసవిష్యధ్వం ప్రసవో వృద్ధిః ఉత్పత్తిః, తాం కురుధ్వం.

వీష యజ్ఞః వః యుష్మాకం అస్తు భవతు ఇష్టకామధుక్. దేవయజ్ఞాదీని నిర్వర్త్య తచ్ఛిష్టమశనం అమృతాఖ్యం అశితుం శీలం , యేషాం తే యజ్ఞశిష్టాశినస్సంతో ముచ్యంతే సర్వకిల్బిషైః సర్వైః పాపైః చుల్ల్యాదిపంచ సూనాకృతైః ప్రమాదకృతహింసాజనితైశ్చ అన్యైః. యే త్వాత్మంభరయః భుంజతే తే త్వఘం పాపం స్వయమపి పాపాః యే పచంతి పాకం కుర్వంతి ఆత్మకారణాత్ ఆత్మహేతోః.” (అని శంకరభగవత్పాదులు.)

ఇట్లు పెంచి వ్రాయఁబూనిన నొకమహాగ్రంథమగును కాన వదలెదను. స్థాలీపులాకన్యాయమున నించుక స్మృతులతాత్పర్య మిద్దియని తెలిపితిని.

ఇఁక నిందుఁగలసారమును బరికింతము. యజ్ఞమనఁగా దేవపూజ యని యర్థము మనుస్మృతికాలమునకు బ్రాహ్మణుల కుంగూడ మాంసభక్షణము విధివిహిత మైనది. ద్వాపరయుగాంతమున భగవంతుఁడు ప్రతిపాదించిన గీతోపదేశకాలము నందును సర్వమేధ్యమాంసభక్షణము నిషేధింపఁబడియున్నను, గొన్ని మేధ్యపశువులమాంసము నిషేధింపఁబడలేదు. యజ్ఞమున మిగిలినయన్నము నమృతముగాఁ బరిగణింపఁదగినదని సాధుమతము. ఆయమృతమును భుజింపఁగా సకలపాపములు తొలంగు నని భగవంతుఁడుపదేశించెను. ప్రమాదమున హింసచేయఁగాఁ గలిగినపాపములు తొలంగును. కావున యజ్ఞమనఁగా హింసాకర్మరహితమైనదనియే యర్థము. అట్టియజ్ఞములు ఫలములను గోరక చేయఁదగినవి. కాఁబట్టి మహాయజ్ఞములని మనుస్మృతి పేర్కొనియెను. ఫలమునుగోరి హింసాకర్మముఁగలవి జ్యోతిష్టోమాదులు కాన నవి యజ్ఞములనఁబడునని మనువునాశయము. హింసాకర్మప్రధానములే యాభిచారికము లనంబడును.

అవియు యజ్ఞములే. బహువిధజంతుహింసాపూర్వకసోపపాప కారకములు. కాఁబట్టి యవి నీచములయ్యెను.

యజ్ఞము కొనసాగక నిలిచినచో నపారదుష్ఫలము నొసంగును. తుదకు వంశహానియు నాపాదించును. కావుననే

"అశ్రద్ధయా హుతం దత్తం తపస్తప్తం కృతం చ యత్,
అసదిత్యుచ్యతే పార్థ న చ తత్ప్రేత్య నో ఇహ." ౨౮
(గీత ౧౭ అధ్యా.)

"యశ్శాస్త్రవిధిముత్సృజ్య వర్తతే కామకారతః,
న స సిద్ధిమవాప్నోతి న సుఖం న పరాం గతిం. ౨౩
తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ,
జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మ కర్తుమిహార్హసి." ౨౪
(గీత ౧౬ అధ్యా.)

అని శ్రీకృష్ణమూర్తిబోధించెను. మానవబుద్ధిసామాన్యముగాఁ గర్మవశమున మాఱుచుండును. ఆమార్పు నియతముగాక యనియతముగఁగూడ నుండును. శాస్త్రము లతీంద్రియజ్ఞులచే వేదార్థమును సంగ్రహించి రచింపఁబడినవి. కావున యుగములు మాఱినను వానిధర్మములు మాఱవు. ఎన్నివంకరలు తిరిగిను మానవప్రవృత్తి తుద కాశాస్త్రధర్మములనే యాశ్రయించును. అట్టులౌటఁ గార్యాకార్యనిర్ణయమునందు శాస్త్రమునే ప్రమాణముగా గ్రహింపవలయునని భగవంతుఁడు నిర్ణయించెను. అద్దానిని వదలి చేసినకర్మములు సత్ఫలముల నీయఁజాలవు.

మహామతులారా! ఈకాలమున యజ్ఞకర్మము తగ్గినది. ఎందేని సాగినను సాధారణముగా నాలోచింప నయ్యది స్వార్థ

మునకే చేయఁబడుచున్నట్లు తోఁచును. దేవతాప్రీత్యర్థమై చేయుయజ్ఞము ఫలాభిసంధిరహితముగనే యుండవలయును. అట్టివి సాగకయుండుటచే దేవతాప్రసాదము మనవైపు ప్రాలకయున్నది. దాననే యనావృష్టి మొదలగుదోషములు గలుగుచున్నవి. దేశక్షోభములు పొడకట్టుచున్నవి. కావున మహానీయులు ముక్తసంగులై యజ్ఞముల నొనరింపవలయును. ఋత్విక్కులును నియతవ్రతులు కావలయును. లేకయున్న నాయజ్ఞము సఫలము కానేరదు. ఇప్పటిఋత్విజులు నియత వ్రతులుగఁ దఱచుగా లేరనవచ్చును. అట్టివారు చేయించు యజ్ఞములు కర్తకును వారికిని హానికరములగుటయకాక దేశ మునకుఁగూడ ననిష్టము నొడఁగూర్చుచున్నవి. ఈవిషయ మెఱింగినవారు కావున నాఋత్విజులు "సర్వేషామశివాయనః" అని తెల్పిరి. పాపభీతికలిగి దేశమునకు నుపకారముకలుగుం గాక యనునూహతో భక్తియుక్తులై యజ్ఞములను విధివిహి తములుగా నొనరింపవలయు ననువిషయ మీభాగమునుండి మనము గ్రహింపవలయును. దుష్ఫలములుగాని సత్ఫలములు గాని కనఁబడవు. కానఁ గొందఱు లెక్కచేయక యిష్టాను సారము విధి నతిక్రమించి చేయుదురు. అయ్యది తుదకు వంశహానిం గల్పించును. ఈవిషయమున శ్రీకృష్ణవాక్యమును బ్రమాణముగ నమ్మి కుయుక్తులంబన్ని యశోహానిం గల్పించు కొనక సత్కర్మముల నాచరించునపుడు జాగ్రత్తగలిగి విధి నెఱింగిన ఋత్విక్కుల సంపాదించుకొని హింసాకర్మరహిత ముగ యజ్ఞముచేసిన నయ్యది దేవతాసంతృప్తిని జేయఁజాలి వృష్ట్యాదిరూపమగుసత్ఫలము నాపాదించును. గీతాశాస్త్ర

మీావిషయమునే విస్పష్టముగా బోధించుచున్నయది. రాజులకు నశ్వమేధము విధివిహితము కావున సగరచక్రవర్తి విధిజ్ఞులగు ఋత్విజులం గూర్చుకొనియే క్రతురాజమును బ్రారంభించెను. కావున వారు నిర్విఘ్నముగా సాగకయున్న మనకెల్లరకు హాని యగునని తెల్పిరి. విధిజ్ఞులు కాకయున్న నింకొక్కన్యాయము సంపాదింపుము. యజ్ఞము సాగింతుమనియే బోధించియుందురు. ఇంక విషయాంతరమును విచారింతము

"భిద్యమానా వసుమతీ ననాద రఘునందన,
నాగానాం వధ్యమానానామసురాణాం చ రాఘవ. ౧౯
రాక్షసానాం చ దుర్ధర్షస్సత్త్వానాం నినదోఽభవత్. (౩౯ సర్గము.)
యస్యేయం వసుధా కృత్స్నా వాసుదేవస్య ధీమతః,
కాపిలం రూపమాస్థాయ ధారయత్యనిశం ధరాం. ౨
తస్య కోపాగ్నినా దగ్ధా భవిష్యంతి నృపాత్మజాః. (౪౦ సర్గము.)

అనుస్థలమున నొకవిశేషము గలదు. దానిని గ్రహింపవలయును. సగరునాజ్ఞచేత నఱువదివేలుకుమారులు భూమినంతయుఁ గలయఁదిరిగి సకలభూతములను బాధింపసాగిరి. కనఁబడినసర్పముల నసురులను రాక్షసులను వధింపసాగిరి. వారియాక్రందనధ్వనులు మిక్కుటమయ్యెను. దేవతలు బ్రహ్మకడకుంబోయి చెప్పుకొనఁగాఁ గపిలమునికోపాగ్నిదగ్ధు లగుదురని యతఁడు బదులుచెప్పెను. అని కథాసారము

భూతదయగలవారు సాధువులు. భూతదయగలవారినే భగవంతుఁడు ప్రేమించును. సర్వభూతములను భగవంతునిగనే చూచువారే యోగులు. వారే భక్తులు.

"అద్వేష్టా సర్వభూతానాం మైత్రః కరుణ ఏవ చ,

నిర్మమో నిరహంకారస్సమదుఃఖసుఖః క్షమీ. ౧౩
సంతుష్టస్సతతం యోగీ యతాత్మా దృఢనిశ్చయః,
మయ్యర్పితమనోబుద్ధిర్యో మద్భక్తస్స మే ప్రియః.'' ౧౪
(గీత ౧౨ అధ్యా.)

అని భగవంతుఁ డుపదేశించెను.

''ఆత్మనో దుఃఖహేతుమపి న కించిద్ద్వేష్టి. సర్వభూతా న్యాత్మత్వేనహిపశ్యతి.''
(అని శంకరభాష్యము.)

''ఆత్మౌపమ్యేన సర్వత్ర సమం పశ్యతి యోఽర్జున,
సుఖం వా యది వా దుఃఖం స యోగీ పరమో మతః.'' ౩౨
(గీత ౬ అధ్యా.)

అనియు భగవంతుఁ డుపదేశించెను. తన్ను బాధించువానినిఁ గూడ నాత్మధర్మమునఁ బ్రేమించువాఁడు నాభక్తుఁ డనియెను. సర్వభూతాత్మరూపుఁ డొక్కఁ భగవంతుఁడని నమ్మువాఁడు యోగి యగునేకాని నేను దాను నను భేదబుద్ధి గలవాఁడు యోగి కానేరఁడు యోగి కానివాఁడు భక్తుఁడు కాఁడు. భక్తుని సద్గుణములలో మొదటిది భూతదయ యని భగవంతుని యాశయము. ఎవ్వారికి భూతదయ లేదో అనఁగా సర్వభూతములను బ్రేమించుట వానియంతరంగమునఁగల యాత్మయొక్కటియే యనుభావ మెవ్వారికి లేదో యట్టివారు భగవత్ప్రీతికిఁ బాత్రులు గారు. భగవత్తత్త్వ మెఱుంగక దానిఁ దూలనాడు వారనియే యిటఁ గలసారము. అట్టివారిని భగవంతుఁడే హింసించును.

సగరపుత్త్రులు వధించుచుండఁ గొన్ని భూతములు బాధించుచుండఁ గొన్ని భూతములు కుయ్యో మొఱ్ఱో యని

మొఱపెట్టెను. ఎవ్వారుగాని కొంతకాలమైన జీవింపఁగోరు వారు నిష్కారణముగా భూతములపై ద్వేష మూనరాదనియు, నట్లు ద్వేషించినచో భగవంతుఁడే వారిని నశింపఁజేయు ననియు, మన మెఱుంగవలయును. ఎన్ని వేదాంతోపన్యాసములు చెప్పినను భూతదయగలవారు కారేని, వారు భక్తులు కారని యుఁ, గుక్షింభరులగు క్షుద్రులనియుమనము తెలిసికొని వారికి దూరముగ నుండవలయును. పాపము వృద్ధికాఁగా సమయము వేచియున్న పరమాత్మయే వారినిఁ దదుచితసాధనమున నడం చును. కావున భక్తులగువారు భూతదయగలవారుగా నుండ వలయును. అట్టివారు సమదర్శను లగుదురు. సర్వసుగుణము లలో భూతదయ ప్రధానము. సర్వదుర్గుణములలో హింస యుత్కృష్టము. సర్వధర్మములు నహింసారూపములు.

"భక్తానామనురక్తానామాశ్రితానాం చ రక్షితా,
దయావాన్ సర్వభూతేషు పరత్ర సుఖమేధతే." ౨౫
(అనుశాసనికపర్వము 3౨ అధ్యా)

"యథా నాగపదేఽన్యాని పదాని పదగామినాం,
సర్వాణ్యేవ పిధీయంతే పదా జాతాని కౌంజరే. ౬
ఏవం లోకేష్వహింసా తు నిర్దిష్టా ధర్మతః పురా,
కర్మణా లిప్యతే జంతుర్వాచా చ మనసాపి చ. ౭
పూర్వం తు మనసా త్యక్త్వా తథా వాచాథ కర్మణా,
న భక్షయతి యో మాంసం త్రివిధం సవిముచ్యతే. (అను ౧౧౪.అ)

అహింసా పరమో ధర్మస్తథాహింసా పరంతపః,
అహింసా పరమం సత్యం యతో ధర్మః ప్రవర్తతే. ౨౪
(అను ౧౧౫ అధ్యా

"న హి లిప్యంతి పాపేన న చైతత్పాతకం విదుః,
న హ్యతస్సదృశం కించిదిహ లోకే పరత్ర చ. ౧౯
యత్సర్వేష్విహ భూతేషు దయా కౌరవనందన,
న భయం విద్యతే జాతు నరస్యేహ దయావతః. ౨౦
దయావతామిమే లోకాః పరే చాపి తపస్వినామ్,
అహింసాలక్షణో ధర్మ ఇతి ధర్మవిదో విదుః. ౨౧
యదహింసాత్మకం కర్మ తత్కుర్యాదాత్మవాన్నరః,
పితృదైవతయజ్ఞేషు ప్రోక్షితం హవిరుచ్యతే. ౨౨
అభయం సర్వభూతేభ్యో యో దదాతి దయాపరః,
అభయం సర్వభూతాని దదతీత్యనుశుశ్రుమ. ౨౩
క్షతం చ స్ఖలితం చైవ పతితం క్లిష్టమాహతం,
సర్వభూతాని రక్షంతి సమేషు విషమేషు చ. ౨౪
అహింసా పరమో ధర్మ స్తథాహింసాపరోదమః,
అహింసా పరమం దానమహింసా పరమం తపః. ౩౮
అహింసా పరమో యజ్ఞ స్త్వహింసా పరమం బలం,
అహింసా పరమం మిత్రమహింసా పరమం సుఖం. ౩౯
అహింసా పరమం సత్యమహింసా పరమం శ్రుతం,
సర్వయజ్ఞేషు వా దానం సర్వతీర్థేషు చాప్లుతం. ౪౦
సర్వదానఫలం చాపి నైతత్తుల్యమహింసయా,
అహింస్రస్య తపోఽక్షయ్యమహింస్రో యజతే సదా. ౪౧
అహింస్రస్సర్వభూతానాం యథా మాతా తథాపితా."

(మహాభారతము అను ౧౧౬ అధ్యా.)

అను నీభీష్మోపదేశమునుబట్టి సర్వధర్మరూపిణి యహింస యని తేలెడిని. ధర్మమే భగవత్స్వరూపము కావున భూతముల

వలయునని స్వకార్యముకొఱకు హింసించువారు బలవంతులై
నను భగవంతుఁడే నశియింపఁజేయునని యీకథ మనకుఁ
దెలుపుచున్నది. దుర్బలులగువారిని బలవంతులు బాధించు
నపుడు వారేమియుఁ జేయఁజాలకున్నను వారియనుతాపమే
పరమేశ్వరుఁ బ్రోత్సహించును. సమయమును గనిపెట్టి యాసర్వ
సాక్షి బలవంతులమని విఱ్ఱవీఁగుదుష్టులఁ బొడవడంచును. సగర
కుమారులంతబలవంతులు గలరా? అఱువేలుగా వారుండియు
నొక్కకపిలముని కోపాగ్నిదగ్ధులు కావలసినవారైరి. కారణ
మేమి? ధార్ష్ట్యమే వారిని బొడవడంచినది. లోకమున నెవ్వరు
గాని సహాయసంపద లేదని దుర్బలుల నన్యాయముగ బాధింప
రాదనియు, వారికి సాయము భగవంతుఁడే సర్వసాక్షిగాన
కలఁడనియు, మన మెఱుంగవలయును. ఈకథనుండి యహింస
వంటిధర్మము లేదనియుఁ, బరపీడనము స్వనాశహేతువనియు,
మనము చక్కఁగా నేర్చుకొనవలయును.

"తే తం ప్రదక్షిణాం కృత్వా దిశాపాలం మహాగజం,
మానయంతో హి తే రామ జగ్ముర్భిత్వా రసాతలమ్." ౧౨
(౪౦ సర్గము.)

ఇందొక్కవిషయము విమర్శింపఁదగును. సకలభూతములను
బాధించుచు భయంకరాకారముగలిగియున్న యాసగరాత్మ
జులు తూర్పుదిక్కున భూభారమును మోయువిరూపాక్షనామక
దిగ్గజమును గాంచి వలగొని మ్రొక్కి సంభావించి వెడలిరను
నదియే కథాభాగము. అట్టియుగ్రులు, కనఁబడినవారినెల్లఁ
బొడవడంచుక్రూరులు, విరూపాక్షమహాగజమును జూడఁగనే
భక్తిచే నమస్కరించి గౌరవించిరనుట పొసఁగునా? అనుశంక

కలుగకపోదు. సామాన్యదృష్టిం బరికించిన నది పొసఁగదనియే తోఁచును. కాని నిపుణముగా నాలోచించిన నది న్యాయ్యమే యని పొడకట్టును. ఎట్లనఁగా లోకపాలనశక్తి గలుగుట యనఁగా భగవత్కళ యధికముగా నందున్నదని భావము. ఆ తేజస్సును గాంచినంతనే యెంతటిక్రూరులైనను లోఁబడు దురు. ఆ తేజ మప్రధృష్యము. దానికి లోఁబడనివాఁడు తత్సమాన తేజస్సుగలవాఁడుగ నుండవలయును. అందు సత్త్వగుణము ప్రధానముగ నుండును. సత్త్వగుణ మెందు నధికముగా నుండునో ఆ ప్రాణి తేజస్సు శాంతమును గలి గించును. అట్టివారిమనస్సు సర్వభూతాంతరస్థుని బరమాత్మను ప్రేమించుచుండును. క్రూరజంతువులుకూడ నెవ్వారిం గాంచి నపుడు శాంతము గలవగునో అట్టివారే సాధువులు. సర్వ భూతదయాశాలురనఁగా వారే. వారిం గాంచినంతనే సకల దుర్గుణములు తగ్గి వానిపై శాంతము వెల్లివిరియును. మహా మునులయాశ్రమములయందు సహజద్వేషముగల జంతువులు కూడ దానినిమాని స్నేహభావమున వర్తించుననని యెన్నియో తావులఁ గనఁబడును. కొంద ఱది యబద్ధమందురు. కాని వారికిఁ బ్రపంచజ్ఞానము శూన్యమనుటకంటె వేఱేదియు నన రాదు.

> "యద్యద్విభూతిమత్సత్త్వం శ్రీమదూర్జితమేవ వా,
> తత్తదేవావగచ్ఛ త్వం మమ తేజోఽంశసంభవమ్. ౪౧
> (గీత ౧౦ అధ్యా)

అన్న శ్రీకృష్ణుహితోపదేశము వారికి నచ్చదు కాఁబోలు. అట్టి

తేజోవంతము కావుననే వారద్దానికి నమస్కరించి గౌరవించి
రని యెఱుంగందగు.

విరూపాక్షమను దిగ్గజము భూమిని మోయుచున్నదా యని ప్రశ్నించువారు కలరు. భూభారమును ధరించుట యనఁగాఁ దనపరిశుద్ధమనస్సునందు భూమికిఁ జేటువాటిల్లక యుండవలయునని కోరుటయే యని భావము. మహానుభావులు లోకులమేలుకోరుట స్వభావము. వారియూహచేతనే ప్రజలు నెమ్మదిం గాంతురు. వారిదర్శనమున ననేకులు తరింతురు. ఆపన్నిర్ముక్తు లగుదురు. వాంఛలు ఫలించును. సత్త్వగుణప్రధాను లగుసాధువులు సర్వదా లోకములకు నేయాపదలు గలుగక యుండఁగోరుచుందురు. అట్టివారితపస్సు లోకమున కపారోపకారము చేయఁజాలును. తద్దర్శనమాత్రమున మూర్ఖులు సాధువు లగుదురు. ఇట్లే తక్కిన దిగ్గజముల విషయము నని యెఱుంగందగు. ఒక్కగజముచాలక యిన్ని కావలయునా యందురేని భూమండల మతివిశాలము. కాన నెందఱో భగవదంశసంభూతులు నిరంతరము లోకక్షేమమును గోరుచుం దపస్సొనరించుచుందురు సాధారణముగా జనులవాడుకయందు నీయాచారము కలదు. సత్కాలక్షేపము చేసినతరువాత "స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాన్ లోకాస్సమస్తా సుఖినో భవంతు" అని పఠించుట కలదు. అనఁగా సత్కాలక్షేపఫలము లోకమున కుపకరింపవలయునని కోరవలయునని సారము. ఇట్టులుండఁగా జగత్కుటుంబులగువారు తమతపస్సు వ్యయించి లోకసుఖమును గోరుట విశేషముగాదనియు, వారి కది నైజమేయనియుఁ దలంపవలయును.

"దదృశుః కపిలం తత్ర వాసుదేవం సనాతనం,
హయం చ తత్ర దేవస్య చరంతమవిదూరతః. ౨౫
తే తం హయహరం జ్ఞాత్వా క్రోధపర్యాకులేక్షణాః,
ఖనిత్రలాంగలధరా నానావృక్షశిలాధరాః,
అభ్యధావంత సంక్రుద్ధా తిష్ఠతిష్ఠేతి చాబ్రువన్. ౨౭
రోషేణ మహతావిష్టో హుంకారమకరోత్తదా,
తతస్తేనాప్రమేయేన కపిలేన మహాత్మనా,
భస్మరాశీకృతాస్సర్వే కాకుత్స్థ సగరాత్మజాః." ౩౦
(౪౦ సర్గము.)

అనుభాగమును బరికింతము.

సగరపుత్త్రులీశాన్యభాగమును బరికించుచుండ యజ్ఞాశ్వము కపిలమునియాశ్రమముచెంతఁ గనఁబడియెను. ఆముని యజ్ఞాశ్వహర్తయని వారు తలంచి నానావిధక్షుద్రాయుధముల ధరించి యామునిపైఁబడ నరిగిరి. మహాకోపమున నమ్ముని హుంకరించి వారిని భస్మమొనరించెను. అని కథాసంగ్రహము. ఇంతకుముందే వీరొనరించినసకలభూతబాధయే వీరిమరణమునకు హేతువయ్యెను. దిగ్గజమును గారవించినవీరు మునియనియు, నశ్వముతో మునికిఁ బనియుండదనియు నాలోచింపరైరి. ఏల? కర్మము వారిని బురికొల్పసాగెను. కపిలమునినిసైతము ప్రోత్సహించెను. సాగరులను దేహస్మృతిలేనివారిగా నొనరించెను. మంచిమాటల నిది మీకెట్లువచ్చె ననియు నడుగకయుండఁ జంపునూహగలవారిగా నొనరించెను. కావున సాగరులకర్మమే సకలకార్యములందీర్పునది. వారస్వతంత్రులు. కర్మము త్రిప్పులకు లోనై తిరుగువారు. కాకయున్న నించుకంతయే నాలోచింప

కుందురా? మునిరైన యజ్ఞాహర్త యెవ్వఁడని పరికించి యిం
ద్రుని శపింపఁడా? సాగరులు కపిలముని మూలమున భస్మము
కావలయుననియు, నీకారణమున లోకమునకు గంగావతరణ
రూపమగు మహోపకారము కావలయుననియు, భగవంతుని
తలంపు. దానిని మార్ప నెవరికిని దరముకాదు. మార్పఁజాలుదు
మనువారే మూఢు లనంబడుదురు.

"యద్యహంకారమాశ్రిత్య న యోత్స్య ఇతి మన్యసే,
మిథ్యైష వ్యవసాయస్తే ప్రకృతిస్త్వాం నియోక్ష్యతి. ౫౯
స్వభావజేన కౌంతేయ నిబద్ధస్స్వేన కర్మణా,
కర్తుం నేచ్ఛసి యన్మోహాత్కరిష్యస్యవశోఽపి తత్. ౬౦
(గీత ౧౮ అధ్యా.)

అన్న భగవదుపదేశమే యిందులకు నిదర్శనముగా గ్రహింపం
దగు. ఇట్టికార్యము సాగినఁగాని లోకమునకు మహోప
కారము గలుగదన్న కర్మోద్దేశము వ్యర్థముకాదు. కావునమాన
వులు కర్మబద్ధులమనియు, నస్వతంత్రులమనియుఁ దలంచుచు,
సహజకర్మముల నాచరించుచుఁ, గర్తృత్వాభిమానమును మాని,
యీశ్వరునియం దెల్లభారములువైచి, తత్సేవాపరాయణులు
కావలయుననియే యీభాగమునుండి గ్రహింపఁదగువిషయము.
ఇఁకఁ దరువాతి శ్రీరామచరిత్రమును బఠింతము.

అంశుమంతుఁడు యజ్ఞాశ్వము గొనివచ్చుట.

* శ్రీరామమూర్తికి విశ్వామిత్రుఁడు తరువాతికథను
దెలుపఁబూని యిట్లు పలికెను. రఘునందనా! కపిలముని కోపా
గ్ని చే నఱువదివేలసగరపుత్త్రులు దగ్ధులుకాఁగా నావార్త తెలి

* ఇయ్యది నలువదియొకఁడవసర్గమునుండి గ్రహింపఁబడినది.

యిక సగరుఁడు కొంతకాలముచూచి మనుమని నంశుమంతుని తేజోవిరాజితుని దిలకించి, "నాయనా! అస్త్రవిద్యయం దాఱి తేఱి శూరుఁడవై యున్నవాఁడవు పరాక్రమమున విఖ్యాతి నందిన పూర్వరాజులతో సరిపోల్పఁదగినవాఁడవు. యజ్ఞాశ్వము కొఱకు నీపినతండ్రులు పోయి చాలకాలమయ్యెను. వారి వార్తయే తెలియరాదు. వారివృత్తాంతము యజ్ఞాశ్వహర్తను వెదకుము. భూమి యంతరమునఁ గలజంతువులు వీర్యవంతములు. భూరితరాకృతులు. కావున వాని నడంచుటకై యాయుధముల ధరించి పొమ్ము ఖడ్గాదులం గైకొని యరుగుము. అందెందుఁగాని నమస్కరింపఁదగినవారున్న నమస్కరింపుము. విఘ్నకర్తలను, అశ్వాపహారకుని రూపుమాపుము. సఫలప్రయత్నుఁడవై మరలివచ్చి నా యీయజ్ఞమును సమాప్తినొందింపుము."

మహాత్ముఁడగు సగరచక్రవర్తి యీలాగు చెప్పఁగాఁ దదుక్తప్రకార మాయుధములం దాల్చి శీఘ్రగతిం బయనము సాగించెను. పరాక్రమమునఁ దనతండ్రులు త్రవ్వినమార్గముననే పోయెను. సకలదైత్యదానవాదులు సేవింప నలరుదిగ్గజమును మహాతేజోవంతముం గాంచి వలగొని మ్రొక్కి కుశలమడిగి తనతండ్రులవార్తను, ఘోటకమును హరించిన వానితెఱంగును బ్రశ్నించెను ఆగజరాజు, "మో యసమంజతనూజా! నీవచ్చినకార్యము ఫలవంతమగును. త్వరగా నగరమునకుఁ బోవఁగలవు." అని చెవులకింపుగాఁ బలికిన విని యట్లే తక్కుంగలదిగ్గజములం బ్రశ్నించి * యయ్యావి వరప్రభావమున

* తైశ్చ సర్వైర్దిశాపాలైర్వాక్యజ్ఞైర్వాక్యకోవిదైః. అని మూలము.

మాటలాడఁగలిగి యితరుల మాటలయందలియర్థము నెఱుంగఁజాలినవిశానఁ దొలిగజరాజము చెప్పినచొప్పునం దెలుప నాలకించి వానిని సమ్మానించి యవి తన్ను బహూకరింపఁగా మఱియుఁ బురికొలుపఁగాఁ దరలి వడిగాఁబోయి భస్మరాసులైన తనతండ్రులస్థితిని గాంచెను. ఆవిధ మెఱింగి పొంగివచ్చు దుఃఖము నాపుకొనఁజాలక బోరున నేడ్చెను. అందుఁ గొంత దవ్వునఁ దిరుగుచున్న యజ్ఞాశ్వమగపడఁగా నాభస్మరాసులు తనతండ్రులవే యని నిశ్చయించి మఱింత దుఃఖించెను.

వెంటనే యామహాతేజుఁ డాపితరుల కుదకక్రియలు నిర్వర్తింప నాశించి జలములకొఱకు వెదకఁగా నందొక్క జలాశయముకూడఁ గనంబడదయ్యెను. దూరము పరికించి యెందునుంగానక యందొక్కతావున వాయువేగముగలిగి ఖగములకెల్ల నీశ్వరుండయియుండు గరుత్మంతునిం గాంచెను. ఆమహనీయుఁడే చచ్చినతనతండ్రులకు మేనమామ. కావున మహాబలుఁడగు నాగరుడుఁ డంశుమంతునిం గాంచి "వత్సా! నీపిన్నతండ్రులచావు లోకసమ్మతము. కాన దుఃఖింపకుము. మహాత్ముఁడగు కపిలమహాముని దనకోపానలమున వారిని నీఱు గావించెను. ఆకపిలమునిబ్రాహ్మణుఁడు. కావున నతనిమూలమున మరణించిన నీపితృవ్యులకు జలతర్పణము చేయరాదు. సామాన్యజలముల నొనరించుతర్పణము వారికిం జెందదు. నీవు ప్రాజ్ఞుఁడవు కాన నీవిషయ మెఱుంగుదువు. హిమాలయము గలదు కదా. ఆతని పెద్దకూఁతురు గంగాదేవి కలదు. నీవు తజ్జలములనే తర్పణము చేయుము. కేవలతర్పణమే కాదు. లోకపావని కావునఁ

దజ్జలముల నీభస్మరాసులఁదడుపవలయును. ఆగంగాదేవి తనజల ములం దడిసినవారిని స్వర్గలోకమును జేర్పఁగలదు. నీవు మహా భాగ్యవంతుఁడవు. యజ్ఞాశ్వముంగొని తాతకడ కరుగుము. యజ్ఞము చక్కఁగా నెఱవేఱఁజేయు"మని బోధించెను.

అంశుమంతుఁ డాగరుత్మదుపదేశమును గ్రహించి సవ నాశ్వమును గైకొని తనయశస్సు సర్వత్ర వ్యాపింపఁగాఁ బోయి దీక్షితుఁడైయున్న సగరమహీశనేతం గాంచి గరుడుని యుపదేశమును వినిపించెను. సగరుఁ డాఘోరవృత్తాంతము నాలకించి విధిప్రకారము యాగమును బూర్తినొందించి తద్గత మగు తేజమున వెలుంగుచు నగరమును బ్రవేశించెను. దుఃఖము నుంత శాంతింపఁగా గంగానదిం దెచ్చుటకుఁ బూనెఁగాని యేయుపాయము నాతనికిం బొడకట్టదయ్యెను. చాలకాల మాలోచించిన నుపాయమేదియుఁ దోఁపమి ముప్పదివేలయేండ్లు రాజ్యముపాలించి దేవలోకము వాసార్హమని యచటికిం బోయి సుఖముండెను.

మహాశయులారా! సగరచరిత్రము ముగిసెను. ఈభాగ మునఁ గలవిశేషాంశములు కొలఁదిగఁ గలవు. సగరుని తొలి కొడుకసమంజుఁడు. వానిని దండ్రియే బాలహంతయన్న కారణమునను, దుర్వృత్తునినగరమున నుంచరాదన్న రాజ ధర్మము ననుసరించి వెడలఁగొట్టెను. ఆతనికొడుకే యంశు మంతుఁడు. ఇతఁడు మహాగుణశాలి యయ్యెను. కారణగుణ ములు కార్యమున సంక్రమించు నన్నపరిభాష కల్పితమే యని తేటగ గోచరించును. కావుననే భగవంతుఁడగు శ్రీకృష్ణ మూర్తి "గహనా కర్మణోగతిః" అని బోధించెను. ఎవ్వానికర్మ

మెట్టిదో యది సర్వేశ్వరికిఁ దప్పఁ దక్కంగలవా రెఱుంగరు. ఇక్ష్వాకువంశమునఁబుట్టినవారిలోనే యిరువురకైన నొక్కరీతిగాఁ గర్మముండదు.ఎవ్వారిమూలమున నెవ్వ రెవ్వరి కెట్టియెట్టిబాధలు పొందవలయునో, వారివారిమూలమున నాయాకార్యముల నాకర్మమే చేయించును. కొందఱను విజ్ఞానసంపన్నులనుగా నొనరించును. కొందఱ నజ్ఞానసాగరనిమగ్నచిత్తులనుగాఁ జేయును. ఇంకను గొందఱను జ్ఞానాజ్ఞానకృతకార్యకర్తలనుగా నొనరించును. ఎవ్వరి నెట్టిమార్గమునఁ బ్రవర్తింపఁ జేయునో యదిమాత్ర మెవ్వ రెఱుంగరు. ఎఱుంగఁదగినవాఁ డొక్కపరమాత్మయే. కావుననే కర్మము సర్వమూలకముగాఁ బెద్దలు పేరుకొందురు. తెలివితక్కువచే మధ్యవైష్ణవులు భగవంతుని సేవకన్న భాగవతులసేవ యుత్తమమనియు, భగవత్సేవ కర్మమునఁ బడఁద్రోయుననియుఁ బలుకుదురు. అది సాపాటు రామన్నలమాటలని త్రోసివేయవలయును. భక్తసేవ భగవద్భక్తిసాధనమన్నచోఁ దలయొగ్గవలసినదే. భగవత్సేవకన్న నది మిన్నయన్నమాట మోసపుమాట. గురువులమని పేరు పెట్టుకొని మంత్రోపదేశము చేయుచుఁ దమకు భక్తిలేశము లేకున్న నితరులకు భక్తులవలెఁ దోఁచుచుండు ధనార్థుల తుచ్ఛాలాపములు విశ్వాసార్హములు కావు. కర్మములను ఫలాభిసంధిరహితముగఁ జేయక యాత్మజ్ఞానము సంభవింపదు.

"వేదాభ్యాస స్తపో జ్ఞానమింద్రియాణాం చ సంయమః
అహింసా గురుసేవా చ నిశ్శ్రేయసకరం పరం. ౧౩
సర్వేషామపి చైతేషాం శుభానామిహ కర్మణాం,
కించిచ్ఛ్రేయస్కరతరం కర్మోక్తం పురుషం ప్రతి. ౧౪

సర్వేషామపి చైతేషామాత్మజ్ఞానం పరం స్మృతం,
తద్ధ్యగ్ర్యం సర్వవిద్యానాం ప్రాప్యతే హ్యమృతం తతః. ౮౫
షణ్ణామేషాం తు సర్వేషాం కర్మణాం ప్రేత్య చేహ చ,
శ్రేయస్కరతరం జ్ఞేయం సర్వదా కర్మ వైదికమ్. ౮౬
వైదికే కర్మయోగే తు సర్వాణ్యేతాన్యశేషతః,
అంతర్భవంతి క్రమశస్తస్మిం స్తస్మిన్ క్రియావిధౌ. ౮౭
సుఖాభ్యుదయికం చైవ నైశ్శ్రేయసికమేవ చ,
ప్రవృత్తం చ నివృత్తం చ ద్వివిధం కర్మ వైదికం. ౮౮
ఇహ చాముత్ర వా కామ్యం ప్రవృత్తం కర్మ కీర్త్యతే,
నిష్కామం జ్ఞానపూర్వం తు నివృత్తముపదిశ్యతే. ౮౯
ప్రవృత్తం కర్మ సంసేవ్య దేవానామేతి సామ్యతాం,
నివృత్తం సేవమానస్తు భూతాన్యత్యేతి పంచ వై. ౯౦
సర్వభూతేషు చాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని,
సమం పశ్యన్నాత్మయాజీ స్వారాజ్యమధిగచ్ఛతి. ౯౧
యథోక్తాన్యపి కర్మాణి పరిహాయ ద్విజోత్తమః,
ఆత్మజ్ఞానే శమే చ స్యాద్వేదాభ్యాసే చ యత్నవాన్." ౯౨

(మనుస్మృతి ౧౨ అధ్యా.)

కర్మము కామ్యమని నిష్కామమని ద్వివిధమనియు, నిష్కామ కర్మమే యాత్మజ్ఞానహేతువనియు, కర్మము యోగియై చేయ వలయుననియు, సర్వభూతములయందుఁ బరమాత్మను బరమాత్మ యందు సర్వభూతములను సమానముగాఁ గాంచుచు నాత్మ యజ్ఞము చేయువాఁడే ముక్తుఁడగుననియు, నీస్మృతివచన సారము. సర్వకర్మములు వగలి సాపాటురామన్నల సేవించినఁ గలుగునది ద్రవ్యవ్యయరూపమహాముక్తియే కాని వేఱొకఁడు

లేదు. కావునఁ గర్మమనునది యెల్లరకుఁగాని యొకవంశమునఁ బుట్టినవారికిఁగాని సమానము కాదనియు, స్వస్వకర్మానుసారము ప్రవర్తనముండుననియుఁ, గావున నసమంజుని దుష్కర్మ మాతనికొడుకగు నంశుమంతువకు ననువర్తింపఁదనియు, మన మెఱుంగవలయును.

అంశుమంతుఁడు మహాగుణవంతుఁడు. సగరునానతిం గైకొని తండ్రులను యజ్ఞాశ్వమును వెదకఁబోయెను. పోవు నపుడు సగరచక్రవర్తి,

“అభివాద్యాభివాద్యాం స్త్వం హత్వా విఘ్నకరానపి,
సిద్ధార్థస్సన్నివర్తస్వ మమ యజ్ఞస్య పారగః.”

అని హెచ్చరించి యాశీర్వదించెను.

ఆఱువేలకొడుకులు దుర్వృత్తులని సగరుఁ డెఱుంగును. కావుననే యేసాధువులను దూషించి బాధించి వధించి యేగతిఁ బట్టిరో యని యనుమానించి యంశుమంతున కీమాట తెల్పె నని మనమూహింపవలయును. వత్సా! నమస్కరింపఁదగినవారికి నమస్కరింపుమనియె. ఏలయనఁగా:

“ఊర్ధ్వం ప్రాణా హ్యుత్క్రామంతి యూనస్స్థవిర ఆయతి
ప్రత్యుత్థానాభివాదాభ్యాం పునస్తాన్ ప్రతిపద్యతే. ౧౨౦
అభివాదనశీలస్య నిత్యం వృద్ధోపసేవినః,
చత్వారి తస్య వర్ధంతే ఆయుర్విద్యాయశోబలమ్.” ౧౨౧

(మనుస్మృతి ౨ అధ్యా)

పెద్దలకు నమస్కరించిననే యాయుర్విద్యాయశోబలములు వృద్ధియగునని మనువు శాసించెను. అధర్మ ముత్తమోత్తమ

మనియు,నభివృద్ధిహేతువనియు, సగరుఁడు మనుమనికిం దెల్పెను. సత్కార్యమునకు విఘ్న మొనరించువారిని దండింపుమనియుఁ దెల్పెను. క్షత్రియధర్మమును వదలి దయచూపకుమా యని హెచ్చరించెను.

"అదండ్యాన్ దండయన్ రాజా దండ్యాంశ్చైవాప్యదండయన్,
అయశో మహదాప్నోతి నరకం చైవ గచ్ఛతి." ౧౨౮
(మనుస్మృతి ౮ అధ్యా)

అని స్మృతి శాసించెడిని. ఆపద్ధతినే సగరుఁడు మనుమనికిం దెల్పెను.

"శౌర్యం తేజో ధృతిర్దాక్ష్యం యుద్ధే చాప్యపలాయనం,
దానమీశ్వరభావశ్చ క్షాత్రం కర్మ స్వభావజం." ౪3
(గీత ౧౮ అధ్యా.)

అని శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మముకూడ నర్జునున కుపదేశించెను.

"స్వే స్వే కర్మణ్యభిరతస్సంసిద్ధిం లభతే నరః,
స్వకర్మనిరతస్సిద్ధిం యథా విందతి తచ్ఛృణు. ౪౫
శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్స్వనుష్ఠితాత్,
స్వభావనియతం కర్మ కుర్వన్నాప్నోతి కిల్బిషం. ౪౭
సహజం కర్మ కౌంతేయ సదోషమపి న త్యజేత్,
సర్వారంభా హి దోషేణ ధూమేనాగ్నిరివావృతాః." ౪౮
(గీత ౧౮ అధ్యా.)

అనుభగవదుక్తి ననుసరించి ధర్మద్రోహులను వధించుట క్షత్రియునకుఁ బాతకము కాదనియే తేలెడిని.

తైశ్చ సర్వైర్వర్ధికాపాలైర్వాక్యజ్ఞైర్వాక్యకోవిదైః,
పూజితస్సహాయైశ్చైవ గంతాసీత్యభిచోదితః. ౧౧

అంశుమంతుఁడు దిగ్గజములకు నమస్కరించి తమవారివృత్తాంతమును యజ్ఞాశ్వవిషయము నడుగ నవి యతని గౌరవించి యశ్వమును దీసికొనిపోఁగలవని పలికెనని కథాసారము గజములు సగరపుత్త్రులతో మాటలాడక యంశుమంతునితో మాటలాడెననుట వింతగాఁ దోఁపక మానదు. మాటలాడ నేర్చి యితరులమాటఁ దెలిసికొనుశక్తిగలవిగా యుండెనను టయుఁ జిత్రమే కదా యని ప్రశ్నించువారు గలరు. తొలుతఁ జిత్రముగనే తోఁచును. విమర్శింపఁగా న్యాయ్యమే యని స్ఫురించును. దిగ్గజములనఁగా సామాన్యగజములని యర్థము కాదు. భూభారవహనార్థమై భగవంతుని తేజస్స్వరూపమున నుండునని యభిప్రాయము. ప్రపంచోద్ధరణక్షములందఱు శ్రీ విష్ణుతేజస్సంభృతులే యని యెఱుంగవలయును.

"ఉచ్చైశ్శ్రవసమశ్వానాం విద్ధి మామమృతోద్భవం,
ఐరావతం గజేంద్రాణాం నరాణాం చ నరాధిపం. ౨౭
ఆయుధానామహం వజ్రం ధేనూనామస్మి కామధుక్,
ప్రజనశ్చాస్మి కందర్పస్సర్పాణామస్మి వాసుకిః." ౨౮
(గీత ౧౦ అధ్యా.)

అని భగవంతుఁడు తెలిపెను. ఇందుఁ జేర్కొనఁబడినవన్నియు లోకోపకారక్షమములు. భగవత్తేజ మిందు విశేషించి వెలయుచుండును. పశుపక్షిరూపమునఁ జేయఁదగుకార్యములను భగవంతుఁడు చేయఁబూని యాయారూపముల నాయాయితావుల నుండును. ఈసిద్ధాంతము నంగీకరించువారు దిగ్గజములు మాటలాడెనన్న నుబ్బురంపడరు. సిద్ధాంత మిది సమంజసము కాదను వారు భగవచ్ఛక్తినే యెఱుంగనివారు గాన వారికి నచ్చఁజెప్ప

నక్కఱయుండదు. సగరపుత్త్రులకు శుభముకలుగుమార్గము లేదుకావున వారితో మాటలాడలేదు. వృద్ధి కాముఁడని యెఱింగియే యంశుమంతుని నాదరించి యాశీర్వదించి పంపెను. ఇందు సందియపడవలసినవిషయమే లేదు. భగవత్తేజమునకు సాధ్యముకానిపనియే లేదన్న నమ్మనివా రుండరని యను కొందును. ఉండిరేని వారికి నమస్కారమే సమాధానము.

"కపిలేనాప్రమేయేన దగ్ధా హీమే మహాబలాః,
సలిలం నార్హసి ప్రాజ్ఞ దాతు మేషాం హి లౌకికం. ౧౮
గంగా హిమవతో జ్యేష్ఠా దుహితా పురుషర్షభ,
తస్యాం కురు మహాబాహో పితౄణాం తు జలక్రియాం. ౧౯
భస్మరాశీకృతా నేతాన్ ప్లావయేల్లోకపావనీ,
తయా క్లిన్న మిదం భస్మ గంగయా లోకకాంతయా." ౨౦

అంశుమంతునకు గరుత్మంతుఁడు దర్శనమొసంగెను. అంశుమంతా! కపిలముని కోపాగ్నిదగ్ధులు. కావున నీపితరులకు సామాన్యజలములఁ దర్పణముచేయరాదు. గంగానదీజలములచేఁ జేయవలయును. ఆజలములు పరమపావనములు కాన నవి యీభస్మరాసులం దడుపునేని వారికి స్వర్గసుఖము గలుగు ననియే కథాసారము. పితరులకు వెంటనే తర్పణముచేయవలయు ననువిధియుండఁగా దానికి విరుద్ధముగా గరుత్మంతుఁడు తెలుపనేల? అనున దొకప్రశ్నము. సమాధానము వ్రాయక మానరాదు.

కపిలముని బ్రాహ్మణుఁడు. బ్రాహ్మణకోపహతులకుఁ దర్పణాదులు చేయరాదు.

"చండాలాదుదకాత్సర్పాద్బ్రాహ్మణాద్వైద్యుతాదపి,
దంష్ట్రిభ్యశ్చ పశుభ్యశ్చ మరణం పాపకర్మణాం.
తేషాం పాపవిశుద్ధ్యర్థం షణ్మాసం కృచ్ఛ్రమాచరేత్.
ఉదకం పిండదానం చ ఏతేభ్యో యద్విధీయతే,
నోపతిష్ఠతి తత్సర్వ మంతరిక్షే వినశ్యతి. (భాగలేయుఁడు.)
ప్రమాదాద్విషశస్త్రాగ్నిభృగ్వాదినిపాతస్తు యః,
కృచ్ఛ్రం షాణ్మాసికో జ్ఞేయ స్తస్య పాపాపనుత్తయే."

"యస్తు చండాలశ్వపచసర్పపశుదంష్ట్రిభృగ్వగ్నిపాతబ్రాహ్మణవిషాన శసాశనిమార్గవహ్ని గళోద్బంధనజలసాహసచోరరజస్వలాశిశవ్యాఘ్రశస్త్రపాతాత్ క్షుత్తృష్ణాదినిమిత్తైర్హతః స్వపుత్త్రాదికృతశతపంచదశప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రచరణాద్వా చాంద్రాయణకృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రచరణాద్వా కాలశక్త్యాద్యపేక్షయా శుద్ధ్యతి." (హస్తామలకుఁడు.)

"ప్రమాదాద్యే మృతా విప్రా విషశస్త్రజలాదిభిః
తేషాం శరీరశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తం విధీయతే,
చాంద్రాయణద్వయం చాథ తప్తకృచ్ఛ్రచతుష్టయం
కారయిత్వా విధానేన దగ్ధవ్యాస్తే ద్విజాదిభిః." (శంఖస్మృతి.)

అను నీస్మృతులు దుర్మరణమునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తములనిర్ణయించినవి. విప్రకోపమున మృతిగల్గిన నదియు దుర్మరణమే. వారికి సామాన్యజలాశయమునఁ గలయుదకములఁ దర్పణము చేయ రాదనియు, నొకప్పు డట్టులొనరించిన నయ్యది ఫలవంతము కాదనియు స్మృత్యభిప్రాయసారము. కావున సాగరులకు గంగాజలములఁ దర్పణము చేయవలయుననియు, నాభస్మరాసుల నాగంగాజలములఁ దడిపినఁగాని వారికి స్వర్గప్రాప్తిలేదనియు భావము. స్మృతులయందు దుర్మరణమునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము

చెప్పఁబడినది. కాని గంగోదకముల నయ్యాది చేయవలయునని చెప్పఁబడలేదు. కొన్నితావులఁ గాలముకూడఁ దెలుపఁబడినది. ఇట్లుండఁగా గరుత్మంతుఁడు గంగాజలములఁ దర్పణము చేయవలయుననియు, లౌకికోదకములఁ జేయరాదనియుఁ జెప్పుటకుఁ గలకారణమేమనఁగా మహానుభావులు భావికాలజ్ఞానము గలవారు. ఈసగరపుత్త్రులమూలమునఁ బ్రపంచమునకు మహోపకారము కలుగవలయునని గరుత్మంతుఁ డూహించెను. దాననించుక యాలస్యముసాగి కర్మలోపముకలిగినను రాఁగల మహోపకారమున నియ్యాది నశించును. కావున నించుకపాపము గలిగినను, ఒకకార్యము కాలముగడపి చేసిన లోకులకు మహోపకారము దానిమూలమునఁ గలుగునేని అవశ్య మట్లాచరింపవలయునని మన మూహింపవచ్చును. ఈఘట్టమున నాంధ్రీకరణము లెట్లున్నవని యించుక తడవుదము. శ్లోకములు పైనుదహరింపఁబడినవికాన నిట మరల వ్రాయనక్కఱలేదని తోఁచినను, బాలకమహాశయులకుఁ గష్టముగలుగనీయరాదని యిట వ్రాయుచున్నవాఁడను.

"కపిలేనాప్రమేయేన దగ్ధా హీమే మహాబలాః,
సలిలం నార్హసి ప్రాజ్ఞ దాతుమేషాం హి లౌకికం. ౧౮
గంగా హిమవతో జ్యేష్ఠా దుహితా పురుషర్షభ,
తస్యాం కురు మహాబాహో పితౄణాం తు జలక్రియాం. ౧౯
భస్మరాశీకృతానేతాన్ ప్లావయేల్లోకపావనీ,
తయా క్లిన్నమిదం భస్మ గంగయా లోకకాంతయా. ౨౦
షష్టిం పుత్త్రసహస్రాణి స్వర్గలోకం నయిష్యతి." (అని మూలము.)

చ. "అతఁడు మహాబలుండు ప్రియమార వచించెను బూరు
షోత్తమా, పితరుల దౌవధం బిది పవిత్రజనాదృతఁ గాంచి
నట్టిదె, హితమయి యొప్పునట్లగుట నింక విచారముఁ
బొందనేల? య, ప్రతిమమహత్త్వశాలియయి భాసిలు
నక్కపిలుండు వారలకా.

మ. గురుకోపాగ్ని దహించె బ్రహ్మమునిరాటోకపాగ్ని దగ్ధాం
గులా, ధరణీశాగ్రణిపుత్రరత్నములకుకా ధాత్రీస్థలింగల్గు
పు, ష్కరణం గైకొని తర్పణం బొనరుపంగా రాదు తన్నీ
రముకా, సురమార్గంబుననే నశించునుగదా క్షోణీశపుత్రా
త్మజా.

తే. ప్రాజ్ఞుఁడవు నీవు గాన నీవార్త నీకుఁ
దెలియనిది కాదు హిమవదద్రితొలికూఁతు
రగుచు గంగాభవాని మహాభుజా! త
గంగ నద్దానియందె సేయంగవలయు.

క. గంగాజలములఁ దర్పణ
ముం గడుభక్తిని నొనర్చి మునుకొని సంతృ
ప్తిం గనఁగూడదు సజ్జన
సంగా యాభస్మరాశి స్వర్ణది దయతోకా.

ఆ. తదుపవలయు నద్ది తగలోకపావని
గాన నట్లొనర్చెనేని లోక
కాంతరైయి చెలంగు గంగాభవాని సం
స్పర్శముననె నీదుజనకులెల్ల."

(ఆంధ్రశ్రీమద్రామాయణము.)

ఆ. "అప్రమేయుఁ డైనహరి కపిలాకృతిఁ
గసిమసంగి వీరిఁ గసిమసంగి
మసిగఁజేసెఁ జుమ్ము మహితవిక్రములకు
వగవఁజన్నె రాజవర్యతనయ.

ఉ. శూరుల కీధరామరనిషూదితపంక్తికి వారిదానముల్
వారిజమిత్రవంశ్యతగవా తగువారిని జేయ కిట్లు ని
స్సారపుసారసాకరము సారములం బొనరింపఁబూన నీ
హారధరాధరాగ్రతనయాంబువులన్ ఘటియింపు మేలగున్."
(వావిలికొలను రామాయణము.)

నిష్పక్షపాతమతులగు పెద్ద లిందలిబాగోగుల విమర్శింతురు గాక. కొందఱు విమర్శకశిఖామణులు పక్షపాతమున మూలమునఁ గలరసము నారామాయణము లేదనియు, వాల్మీకిరామాయణమున నంతయు నిమిడియున్నదనియుఁ బలుకుటయేగాక, పాదపూరణములు నాగ్రంథమునఁ గలవని నన్నుఁ దెగడిరి. ఇందుఁజూపిన వావిలికొలను రామాయణమునందలి "శూరుల కీధరామర..." అనుపద్యమునఁ బాదపూరణము లెన్ని గలవో పరికింపుఁడు. వాని లెక్కింపక నన్నాక్షేపించుట యెంతటి న్యాయమో పరికింపుఁడు. నేను వారిరామాయణమును విమర్శింపఁబూనలేదు. నన్నాక్షేపించినందులకు విమర్శకులకు వారిపాదముల నెత్తిచూపుటయేకాని గ్రంథకర్తలనుగుఱించి యీవ్రాఁత కాదని మఱియొక్కసారి మనవిచేయుచున్నాఁడను. లోపములులేనిగ్రంథమే యుండుటరుదు. వారియాక్షేపములకు సహస్రోదాహరణములు కనఁబడుచుండఁగా వానిని వదలి

యితరుల నాక్షేపించుట న్యాయ్యముకాదనియే నామనవి. ఇఁకఁ గథాభాగమునకు వత్తము.

అంశుమంతుఁడు గరుత్మంతునిమాటల నంగీకరించి హయమునుగొని నగరమున కరిగి సగరున కావార్తం దెలిపెననియు, నతఁడు దుఃఖవార్తవిని పరితపించి యజ్ఞము సమాప్తి నొందించి గంగానయనప్రయత్నమునఁ దగినయుపాయము తోఁపమి ముప్పదివేలయేండ్లు రాజ్యముచేసి స్వర్గమున కరిగెననియు, రామాయణమునఁ గలదు. దగ్ధులగుపుత్త్రులకు నౌర్ధ్వదైహికముల నొనరించెననికాని లేదనికాని గ్రంథమునఁ గానరాదు. ఏలొకో తెలియదు. గరుడునివాక్యము ననుసరించి మానియుండు ననవచ్చును. యజ్ఞము పూర్తిచేసిన పిదప నొనరించియే యుండుననవచ్చును స్వర్గప్రాప్తులనుగా నొనరింపఁ బ్రయత్నముచేయ నూహించి తగినవెర వావయ స్సునఁ దోఁపమి నూరకుండు ననవచ్చును. సగరుఁడు, తరువాత నంశుమంతుఁడు, పిదప దిలీపుఁడు రాజ్యముచేసియు, వారికిఁ జేయందగుక్రియలను జేయకయుందురా యనుశంక పొడము ను. సమాధానము మహాత్ములు చెప్పఁదగుదురు. లోకాచారము ననుసరించి క్రియల నొనరించియుందురనియు, దుర్మరణదోషముపోయి స్వర్గప్రాప్తిని గల్పించుగంగానయనప్రయత్నమున సమర్థులుకారైరనియు నే నూహించుచున్నాను. ఈ యూహకుఁ దగినకారణములఁ దెలుప నాధారములుమాత్రము లేవు. ఇఁకఁ దరువాతికథ నాలకింపుఁడు.

భగీరథుఁడు గంగనుగూర్చి తప మొనరించుట.

*సగరచక్రవర్తి పిదప మంత్రిప్రముఖులు రాజుగా నంశుమంతు నొనరించిరి. ఆధార్మికునకు దిలీపుఁడు కుమారుఁడు. తండ్రితో సమానుఁడై రాజ్యమును బాలించెను. అంశుమంతుఁడు కొడుకునందు రాజ్యభారము నునిచి గంగను *దేఁగోరి తపోనియతి నుండఁదలఁచి తపస్వియై హిమాలయమునఁగల పరమపావనశిఖరమున ముప్పదిరెండు వేలసంవత్సరములు తపస్సొనరించి సఫలప్రయత్నుఁడు కాకయే స్వర్గమున కరిగెను.

దిలీపుఁడు తనపూర్వు లట్లపమృత్యువుపాలగుట విని తనతండ్రి వారికి సుగతిఁ గల్గింప ఘోరతపస్సు చేసియు వారికి స్వర్గతులు కల్పింపఁజాలకపోవుట నెఱింగి మహాదుఃఖమునొంది, తండ్రిపూన్కి నెఱవేఱుట యెట్లనియుఁ, దమపూర్వులకు సుగతి గల్గుట యెట్లనియుఁ బరిపరివిధములఁ జింతించి పరితపించుచుండెను. దిలీపుఁ డాత్మవేత్తయు నగుట దుర్గతిపాలయిన పూర్వులకు నుత్తమగతులు కల్పింప నాలోచించుచుండఁగా మహాధార్మికుఁడగు భగీరథుఁడు జన్మించెను. కుమారోత్పత్తి కానందించి తేజమునమించి యజ్ఞము లనేకములు కావించి ముప్పదివేలేండ్లు రాజ్యంబు పాలించెను. అంతదనుక సాగరుల నుద్ధరించునుపాయము నూహింపలేక యాదుఃఖముననే వ్యాధి కలుగఁగాఁ గొడుకునకుఁ బట్టాభిషేక మొనరించి కాలధర్మము నొందెను. తండ్రింగూడి స్వర్గమున వసించెను.

---

* ఇది నలువదిరెండవ సర్గమునుండి గ్రహింపఁబడినది.

భగీరథుఁడు రాజర్షి యనుఖ్యాతిం గాంచి ధార్మికులలో నుత్తముఁడై మహాతేజుఁడై రాజ్యమును బాలించుచు సంతానములేమి దానిని బొందఁగోరెను. రాజ్యమును మంత్రులయందునిచి గంగాభవాని భూతలంబునకుఁ దేఁగోరి హిమపర్వతపాదముల నొకటియగు గోకర్ణమునకుంబోయి యూర్ధ్వబాహుఁడై యింద్రియములు తనవశమున నునిచికొని నెల్కొకతడవ యాహారముం గొనుచుఁ బంచాగ్నిమధ్యభాగమున నిలిచి చిరకాలము తపస్సొనరించెను. ఇట్లు ఘోరతపస్సు చేయుచుండఁగా నెన్నియోసంవత్సరములు గడచెను. సర్వనియంతయు సకలప్రజావిభుఁడునగు నలువ యతనితపోనియతికి మెచ్చుకొని సంతోషించి దేవతలంగూడి యాగోకర్ణమునకు వచ్చెను. "భగీరథా! నిరుపమాన దృఢవ్రతమూని మహాభాగుఁడవు కావున ఘోరతపం బొనరించితివి. నీయందు విశేషించి ప్రీతుఁడనైతని. వరమడుగుము." అనఁగా, భగీరథుఁడా తేజోరాశిం గాంచి యంజలింబట్టి యానలుమోముల వేల్పుతో "దయానిధీ! నాయెడ నీకుఁ బ్రీతిగలదేని, నాయీతపస్సు ఫలవంతమేని సగరకుమారులు నాయిచ్చుతర్పణమునకుఁ బాత్రులగుదురుగాక. మహాత్మా! అంతియ కాదు. వారలభస్మరాసులు గంగాదేవీజలములఁ దడియునేని స్వర్గతి వారలకుం గలుగును. మఱియు నిక్ష్వాకుకులజాతుఁడనుగాన నాకు సంతానము నను గ్రహింపుము. మాకులము క్షీణింపఁదగినది కాదుకదా ఈ రెండువరములను గోరుచున్నవాఁడను."

భగవంతుఁడగు బ్రహ్మ మృదుమధురపదములుగలవాక్యులు చెవులపండువు చేయఁగా "నోయీ భగరథా! నీ వడిగినవరముల

నిచ్చితిని. శుభము నీకుం గలుగును. ఇక్ష్వాకువంశము వృద్ధి చేయుసంతానము కలుగఁగలదు. హిమవంతునిచెంతనున్న గంగాదేవి యతని తొలిపుత్త్రిక. ఆనదిని ధరింప శక్తుఁడొక్క యీశ్వరుఁడే. కావున దానిధరింప నామహాదేవుని బ్రార్థింపుము. గంగాభవాని స్వర్గలోకమునుండి క్రిందఁబడునప్పటి యురవడిని భూమి సహింపఁజాలదు. వీరుండవయ్యును నీవును ధరింప వలంతివికావు. పరమశివుఁ డొక్కఁడే యప్పనికిం జాలిన వాఁడని నాకుం దోఁచెడిని." అని తెలిపి యావాక్పతి గంగాదేవిం గాంచి "యీతఁడు భక్తుఁడు. కావున నతఁడు ప్రార్థించినపు డనుగ్రహించి యతనివాంఛితముం దీర్ప భూలోకమున కరిగి భస్మరాసులందడిపి కృతార్థులనుగా వారి నొనరింపుమా" యని పలికి సురవరులంగూడి తనలోకమునకుం బోయెను.

మహాశయులారా! ఈభాగమునుండి మనము గ్రహింపఁదగిననీతులు కొన్ని గలవు. సగరచక్రవర్తి మృతినొందఁగా నంశుమంతుఁడు రాజయ్యెను. దిలీపుఁ డాతనికుమారుఁడు. అంశుమంతుఁడు కొడుకునందు రాజ్యభార మునిచి హిమవద్గిరివరమున కరిగి యెన్నియో వేలసంవత్సరములు తపం బొనరించెను. కాని గంగను దేఁజాలక స్వర్గమున కరిగెను. తఱచుగా పురాణములయందు హిమాలయమే తపోయోగ్యముగాఁ జెప్పఁబడును. ఏల?

"శుచౌ దేశే ప్రతిష్ఠాప్య స్థిరమాసనమాత్మనః,
నాత్యుచ్ఛ్రితం నాతినీచం చైలాజినకుశోత్తరమ్ ॥ ౧౧

(౬ అధ్యా)

అను భగవద్వాక్యము సార్థకమగుటకుఁ [illegible] పరిశుద్ధముగ

[illegible]

నుండ నెందున్న నేమని పలుకరాదు. అదిసర్వసములకుమాత్రమే పనికివచ్చును. ఎల్లరకుఁ బనికిరాదు. మును పెక్కండ్రేచోట తపస్సుచేసియుందురో ఆచోటు తపోవిఘ్నకర్తలగువారికి నిలువఁ జోటుగాక యుండును. అదియే శుచిప్రదేశమని భావము.

"అపసర్పంతు తే భూతా యే భూతా భూమిభారకాః,
యే భూతా విఘ్నకర్తారస్తే నశ్యంతు శివాజ్ఞయా."

అనునది యెల్లరకుం దెలిసినదియే కదా. "శ్రేయాంసి బహు విఘ్నాని" అన్నదియు నవీనము కాదు. కావున మహర్షులుకూడఁ బూర్వము తపస్సొనరించి సిద్ధులైన మహాత్ములయాశ్రమములకే పోయి యందుఁ దపస్సొనరింతురు. ఆస్థలము శీఘ్రసిద్ధిదమనియే వారలకుఁ గలవిశ్వాసము. దేవాలయములు, నదీప్రాంతములు, మహారణ్యములు, పర్వతములు లోనగునవి తపోయోగ్యములని శాస్త్రకర్తలు తెలిపిరి. హిమాలయమునఁ దపస్సొనరించుట మఱింతకష్టము. అపారహిమవాతమునకు నోర్చుకొని శీతలజలముల మునింగి తపస్సుచేయుట కష్టకార్యములలోఁ గష్టము.

"యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టో ద్వంద్వాతీతో విమత్సరః
సమస్సిద్ధావసిద్ధౌ చ కృత్వాపి న నిబధ్యతే." ౨౨
(గీ. ౪ అ.)

అనుభగవద్వాక్యము స్మరించిన సకలసంశయములు వీడును. ద్వంద్వములనఁగా శీతోష్ణసుఖదుఃఖాదులు. వానిని మీఱినఁగాని కర్మఫలము సమగ్రముగాఁ బొందఁజాలఁడు. జితేంద్రియుఁడైనఁగాని తపస్సుచేయ నర్హుఁడు కాఁడు. జితేంద్రియత్వము యోగమునఁగాని యలవడదు. యోగము ప్రాగ్జన్మసుకృత

విశేషమునఁగాని పట్టుపడదు అట్టియోగము జితేంద్రియత్వము నాపాదించుచుఁ గర్మసన్న్యాసము చేయుబుద్ధి నొసంగును. అట్టివానిని గర్మములు బాధింపఁజాలవు. అనఁగా సత్కర్మములను ఫలములను గోరక యాచరించి దాన జ్ఞానము కలుగఁగా యోగాభ్యాసము చేయుచు మనస్సును వశపఱచుకొని యాత్మ జ్ఞానసంపన్నుఁడు కాఁగా నాస్థితియందు సకలకర్మములు బాధింప వనియే యిటఁగలసారము.

"యోగసన్న్యస్తకర్మాణం జ్ఞానసంఛిన్నసంశయం,
ఆత్మవంతం న కర్మాణి నిబధ్నంతి ధనంజయ.		౪౧
తస్మాదజ్ఞానసంభూతం హృత్స్థం జ్ఞానాసినాత్మనః,
ఛిత్త్వైనం సంశయం యోగమాతిష్ఠోత్తిష్ఠ భారత."		౪౨
(గీ. ౪ అ ధ్యా.)

అని భగవంతుఁడు జ్ఞానయోగము నర్జునున కుపదేశించెను. జ్ఞానయోగమునందును యోగమే ప్రాముఖ్యముగా నెన్నఁబడి నది. జ్ఞానసహితమైన యోగమనియే యర్థము. యోగము భగ వత్సాక్షాత్కారమునకుఁ బరమసాధనము. యోగి యల్ప ఫలము నొసంగు బాహ్యపూజను మాని సహస్రారకమలమున భగవత్తేజస్సును గాంచును. అనఁగాఁ దేజోరూపునిగాఁ బర మాత్మ నుపాసించునని తాత్పర్యము. దీనింబట్టి యోజింపఁగా మానవుఁ డుపాసకుఁడు కావలయుననియుఁ, దాన మనస్సు పరిపక్వమగుననియు, నయ్యది ధ్యానమునకు మార్గముచూపు ననియు, నయ్యది యోగాభ్యాసమునకు [illegible] ననియు, నయ్యది సిద్ధిగాంచినఁగాని యాత్మజ్ఞానస్వరూపము [illegible] యది కుదిరినఁగాని కర్మబంధములు తొలఁగవనియు, నవి తొలంగినఁ

గాని నిర్మలభగవత్పదము లభింపదనియుఁ దేలెడిని. భగవత్పద మనఁగా ముక్తిస్థానమని పెద్దలందఱు. అది యొకలోకమనియు, నందు నెన్నియోమండపము లుండుననియు, నేమండపమున నెన్నిసంవత్సరము లున్నను బొమ్మనువారు లేరనియు, సుఖముగా జీవింప నవకాశ మందుఁగలదనియుఁ గొందఱు చిబుకయోగులు పలుకుదురు ఈయుపన్యాసము వారికి జీవికను గల్పించును. కాని వారి కదియే మోక్షము మోక్షస్థాన మొక్కలోక మున నున్నయెడల నదియు దేవాలయములకడ నుండు ముక్తి మండపమువంటిదే యగును. ఆలోకమున దొరకు భగవత్ప్రసాదము ఈముక్తిమండపమున దొరకు చక్కెరపొంగలివంటిదే కాని యింకొక్కటికాదు. ఏమతకర్తగాని నేను జూచివచ్చితి నని మిమ్ముఁ బిలుచుకొనిపోవుదునని చెప్పినజాడ గానరాదు. తమయభిప్రాయమున కనుగుణముగా శ్రుతుల కర్థము చెప్పు కొనుచు నూహించినదేకాని వేఱుగాదు. ముక్తిలోక మెచ్చట నుండదని యెఱుంగవలయును. స్థిరమగునది యేదియు నుండదు. స్థిరమగునది రూపవంతము కానేరదు. వైకుంఠాదిలోకములు ముక్తిస్థానములనుట పామరులకు భక్తిని గలిగింపఁబన్నిన యుక్తియని యెఱుంగుట లెఱంగు.

గీతోపనిషత్తు యోగమునే తెలిపెను. యోగమనునది ప్రాయశః ధ్యానమును బోధించును. ధ్యానమనునది యొక వస్తువును మదిఁగాంచుచు దానియందే నిలుకడగలిగి మఱొక దానిపైన మనస్సుపోకుండఁజేయుట యని తెలుపును. ధ్యాన యోగము కొంతకాల మభ్యసింపఁగా మనస్సు నిశ్చలతం

గాంచును యోగాభ్యాసఫల మదియే. ఆస్థితియందుండువాఁడు యోగారూఢుఁ డనఁబడును.

"యదా హి నేంద్రియార్థేషు న కర్మస్వనుషజ్జతే,
సర్వసంకల్పసన్న్యాసీ యోగారూఢ స్తదోచ్యతే." ४
(గీత. ౬ అధ్యా.)

అని భగవంతుఁడు చెప్పినది యొకపరీక్ష యగును. ఈసిద్ధి యోగాభ్యాసము చేయువారి కెల్లరకుం గలుగదు. పూర్వజన్మ సత్కర్మముననే యది కలుగును. కావుననే

"తపస్విభ్యోఽధికో యోగీ జ్ఞానిభ్యోఽపి మతోఽధికః,
కర్మిభ్యశ్చాధికో యోగీ తస్మాద్యోగీ భవార్జున." ४౬
(గీత. ౬అ.)

అని శ్రీహరి బోధించెను. ఇందుఁ దపోజ్ఞానములకంటెఁ గర్మ మధికమని పరమేశ్వరుఁడు బోధించెను. జ్ఞానమనఁగా నీస్థలమున శాస్త్రార్థపాండిత్యమని గ్రహింపవలయు. కర్మమనఁగా నిట యగ్నిహోత్రాదికర్మమనియే యర్థము. వీరందఱుకంటె యోగి యధికుఁడు. తపస్సు శాస్త్రార్థపరిజ్ఞానము. అగ్నిహోత్రాదికర్మము యోగసహితములైనఁగాని ఫలింపవు. చిత్తసమాధిలేనితపస్సు, యోగాభ్యాసమునుజేయని శాస్త్రార్థజ్ఞానము, అగ్నిహోత్రాది కర్మము సంపూర్ణఫలముల నీఁజాలవని సారము. అనఁగా మనస్సు చంచలతంబొరయక భగవంతునియందు నిలిచి సర్వభూతములయందును భగవంతుని గాంచుచు భగవంతుని యందు సర్వభూతములను జూచుచు సమదర్శనుఁడగు యోగి కంటె నుత్కృష్టుఁ డెవ్వఁడు నుండఁడని భావము. సర్వతపస్సులు సర్వశాస్త్రపఠనములు సర్వకర్మములు మనోదోషము

నడంచుటకే యేర్పడినవి. అట్టి సర్వకర్మఫలమగు యోగమును మించినది వేఱొకఁ డుండదని భావింపవలయును. మఱిమఱి సంభావింపవలయును. యోగము నభ్యసింపనేల యనియు, నది గారడివిద్యవంటి దనియుఁ బలుకుచు వేదాంతవిచారమును జేయుదుమనువారలే యలసు లనంబడుదురు. వారికిఁ దరణోపాయము భక్తియేకాని వేఱొకటి కాదు.

"యం లబ్ధ్వా చాపరం లాభం మన్యతే నాధికం తతః,
యస్మిన్ స్థితో న దుఃఖేన గురుణాపి విచాల్యతే. ౨౨
తం విద్యాద్దుఃఖసంయోగవియోగం యోగసంజ్ఞితం,
స నిశ్చయేన యోక్తవ్యో యోగోఽనిర్విణ్ణచేతసా. ౨౩
సంకల్పప్రభవాన్ కామాం స్త్యక్త్వా సర్వానశేషతః,
మనసైవేంద్రియగ్రామం వినియమ్య సమంతతః. ౨౪
శనైశ్శనైరుపరమేద్బుద్ధ్యా ధృతిగృహీతయా,
ఆత్మసంస్థం మనః కృత్వా న కించిదపి చింతయేత్. ౨౫
యతో యతో నిశ్చరతి మనశ్చంచలమస్థిరమ్,
తతస్తతో నియమ్యైతదాత్మన్యేవ వశం నయేత్. ౨౬
ప్రశాంతమనసం హ్యేనం యోగినం సుఖముత్తమం,
ఉపైతి శాంతరజసం బ్రహ్మభూతమకల్మషమ్. ౨౭
యుంజన్నేవం సదాత్మానం యోగీ విగతకల్మషః,
సుఖేన బ్రహ్మసంస్పర్శమత్యంతం సుఖమశ్నుతే." ౨౮

(గీత. ౬ అధ్యా.)

అను నీభగవద్వాక్యములు యోగమహిమమును దానివలని యుపయోగములను దెలుపుచున్నది. ఎవ్వఁడుకాని యోగి కాక జితేంద్రియుఁడు కాఁజాలఁడు. జితేంద్రియుఁడు కాకపో

యిన భగవత్తత్త్వమును గనుఁగొనఁ బ్రయత్నింపనుగూడ నర్హుఁడు కాఁడు.

యోగి యుపాసించుమార్గమును శ్రీశంకరభగవత్పాదులు సౌందర్యలహరియం దిట్లు తెలిపియున్నారు.

"మహీం మూలాధారే కమపి మణిపూరే హుతవహం,
స్థితం స్వాధిష్ఠానే హృది మరుతమాకాశముపరి,
మనోఽపి భ్రూమధ్యే సకలమపి భిత్వా కులపథం
సహస్రారే పద్మే సహ రహసి పత్యా విహరసి." ౯

మూలాధారస్వాధిష్ఠానమణిపూరకానాహతవిశుద్ధాజ్ఞాచక్రములని యాఱుచక్రములు దేహాంతర్వ్యాప్తములు. ఇవి వరుసగా భూమి, అగ్ని, సలిలము, వాయువు, ఆకాశము, మనస్సు అను తత్త్వాత్మకములు. ఈయాఱు నాయాఱుచక్రములయందుఁ దన్మాత్రలుగా ననఁగా గంధరూపరసస్పర్శశబ్దాత్మకములై యుండును. ఆజ్ఞాచక్రము మన స్తత్త్వముచేత ననఁగాఁ బదునొకండింద్రియములచేత సంగృహీతమై యుండునని యెఱుంగందగు. అని.

ఈయుపాసనమే ధ్యానమని వ్యవహరింపఁబడును. యోగపద్ధతి యిదియే. ఈధ్యానముననే పరమాత్మసంతుష్టుఁడగు. దీనికి ఫల మాత్మజ్ఞానమేకాని యితరఫలములు గావు. ఈస్థితి ననుసరించువాఁడు సకాముఁడు కాఁడు. నిష్కాముఁడే యగును. ఆతనిదృష్టి,

"సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని,
ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః." ౧౦

అను గీతోపనిషదర్థము ననుసరించి యుండును. అట్టివాఁడు

లోకానుగ్రహార్థమే కర్మముల నాచరించును. తాను మానినఁ బామరులుకూడ మానుదురనియే యాతఁడు భయంపడును.

"యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠస్తత్తదేవేతరో జనః,
స యత్ప్రమాణం కురుతే లోకస్తదనువర్తతే." ౨౧
గీ. 3 అ

అనునది భగవదుక్తియే కదా. అట్టివారు కర్మముల మానక చేయుచుండ, నిఁక సామాన్యులు చిటుకయోగులు కర్మము లేలయని యుపన్యసింప నేమనవలయును? అట్టివారలే వంచకులు. స్వార్థైకనిరతులగు మహాయోగులనుగా వారి నెన్నందగు.

యోగసిద్ధిలేనిచోఁ దపస్సు ఫలింపదనియేకదా దీని సారము. అంశుమంతుఁడు పెక్కువేలేండ్లు హిమాలయమున ఘోరతపస్సు చేసెనుగాని సఫలమనోరథుఁడు కాకపోయెను. అంశుమంతుని ప్రాక్కర్మము గంగను దెచ్చి భూలోకమునకు నుపకారము చేయఁజాలినది కాదని మన మెఱుంగవలయును. ప్రతివిషయమునను గర్మసిద్ధాంతము గోచరించుచున్నను,గొందఱద్దాని నంగీకరింపకుండుట మొండిపట్టుదలచేతనే కాక మతే మున్నది? అంశుమంతుఁడు తపస్సిద్ధిం గానక మరణించెను. స్వర్గమును జూఱఁగొనియెను. దిలీపుఁడు సాగరులముక్తికి మార్గమూహించియు నయ్యది పొడసూపమి మృతినొందెను.

భగీరథుఁడు రాజ్యమును బాలించుచు రాజర్షి యయ్యెను. అనఁగా సంసారమున మునిఁగిపోవక కర్తవ్యమని రాజధర్మముల నాచరించుచు శీతోష్ణసుఖదుఃఖాదిద్వంద్వములకు లోఁబడక జితేంద్రియుఁడై యున్నవాఁడనియేకదా దానిభావము.

ఆరాజర్షికి సంతానములేనిలోప మొక్కటిమాత్రమే కలదు. ఆలోపమును బాపుకొనఁ దలంచెను. కొంద ఱీతుచ్ఛవాంఛ యాతని కేలకలిగెనందురు. అది పొరపాటు. ధర్మార్థకామమోక్షములను పురుషార్థచతుష్టయమును గోరుట యధర్మముకాదు. సర్వసంగపరిత్యాగియగు సన్న్యాసికి నొకనికిఁ దప్ప నందఱకు నవి కోరఁదగినవని స్మృతులే తెలుపుచున్నవి. అందును రాజగువాఁడు తనకులధర్మమును రక్షింపఁదగుకొడుకును గోరక మునిధర్మమగు ముక్తినే కోరుట యుత్తమము కాదు.

"స్వే స్వే కర్మణ్యభిరతస్సంసిద్ధిం లభతే నరః,
స్వకర్మనిరతస్సిద్ధిం యథా విందతి తచ్ఛృణు. ౪౫
శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్స్వనుష్ఠితాత్,
స్వభావనియతం కర్మ కుర్వన్నాప్నోతి కిల్బిషమ్." ౪౭
(గీ. ౧౮ అ.)

అన్న భగవద్వాక్యము పైవిషయమునే తెలుపుచున్నది. వంశవృద్ధినిగోరుట యించుకంతయు న్యాయవిరహితము కాదు. దీనిచే రాజర్షిత్వమునకు భంగమురాదు. సంతానహీనుఁడౌట భగీరథుఁడు మంత్రులయందు రాజ్యభారమునిచ్చి గంగావతరణకార్యమును సాధింపఁగోరి గోకర్ణక్షేత్రమునకుఁ బోయెను. హిమాలయప్రాంతపర్వతమునకు గోకర్ణమను పేరు గలదు.

"ఊర్ధ్వబాహుః పంచతపా మాసాహారో జితేంద్రియః,
తస్య వర్షసహస్రాణి ఘోరే తపసి తిష్ఠతః. ౧౩
అతీతాని మహాబాహో తస్య రాజ్ఞో మహాత్మనః,
సుప్రీతో భగవాన్ బ్రహ్మా ప్రజానాం పతిరీశ్వరః." ౧౪

భగీరథుఁడును హిమాలయమున నొకయాశ్రమమునకుం

బోయెను. అది గోకర్ణమునం బ్రసిద్ధిగాంచినది. బాహువులు పైకెత్తి నాలుగు ప్రక్కల నగ్నిమండుచుండఁ బైన సూర్యుఁడు వెలుఁగుచుండ నాతనిం జూచుచుఁ దపస్సు చేయుటకుఁ బంచాగ్నితపస్సని పేరు. కొందఱు హిమాలయమునఁ బంచాగ్నిమధ్యమునఁ దపస్సాచరించుట సులభమే యనియు, శీతలపర్వతము కాన దేహమున కది సుఖమే కలిగించుననియుఁ బల్కుదురు. అది పరిహాసమునే తెలుపునుగాని ప్రశ్నమునఁగల సద్భావమును దెలుపదు. ఊర్ధ్వబాహుండగుట జితేంద్రియత్వమును సూచించును శీతవాతాద్యుపఘాతము దేహమునకుం గలిగినపుడు హస్తములు నిర్వికారము నొందియుండవలయును. ఇంద్రియజయమున కిది ప్రథమసోపానమని యెఱుంగవలయును. సూర్యనివిష్టదృష్టి మనోనిగ్రహమును దెలుపును. తేజస్తత్త్వమును జూచుచుండుట సామాన్యముగా సాధ్యము కాదని యోగు లెఱుంగుదురు. లక్ష్యశుద్ధినిగోరువారు తొలుత నభ్యసింపఁదగిన దిదియే. అగ్నిమధ్యమున నిలుచుట తొలుత శీతబాధకు నింపుగానుండినను గ్రమక్రమముగా దుస్సహతాపము చేకూరును. దాని నోర్చుకొనుట ధ్యాననిష్ఠను దెలియఁజేయును. దేహతాపమును మఱచుట యనునదియే దీనికిఁ బరీక్ష. కావునఁ బంచాగ్నితపస్సు సామాన్యులకు సాధ్యము కాదని యెఱుంగవలయును. నెలకొక్కపర్యాయ మాహారమును గొనుట యోగసిద్ధిని దెలుపును. యోగాభ్యాసము చేయువారల క్షుత్తు విశేషించి బాధించును. దానిని మఱచియుండ సాధ్యము కాదు. యోగము నభ్యసింపనివారు పలుకు మాటల విశ్వసింపరాదు.

"యోగకృత్యం తు యోగానాం ధ్యానమేవ పరం బలం,
తచ్చాపి ద్వివిధం ధ్యానమాహుర్విద్యావిదో జనాః.
ఏకాగ్రతా చ మనసః ప్రాణాయామ స్తథైవ చ,
ప్రాణాయామస్తు సగుణో నిర్గుణో మనస స్తథా,
ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యో నివర్త్య మనసా మునిః.
దశ ద్వాదశభిర్వాపి చతుర్వింశాత్పరం యతః,
సచోదనాభిర్మతిమాన్నాత్మానం చోదయేదథ.
తిష్ఠంతమాచరంకం తు యత్తముక్తం మనీషిభిః,
విశ్వాత్మా సతతం జ్ఞేయ ఇత్యేవమనుశుశ్రుమ.
ద్రవ్యం హ్యాహీనమనసో నాన్యథేతి వినిశ్చయః,
విముక్తసర్వసంగేభ్యో లఘ్వాహారో జితేంద్రియః.
పూర్వరాత్రే పరార్ధే చ ధారయీత మనో హృది,
స్థిరీకృత్యేంద్రియగ్రామం మనసా మిథిలేశ్వర.
మనో బుద్ధ్యా స్థిరం కృత్వా పాషాణ ఇవ నిశ్చలః,
స్థాణువచ్చాప్యకంప్యస్స్యాద్దారువచ్చాపి నిశ్చలః.
బుద్ధ్యా విధివిధానజ్ఞ స్తతో యుక్తం ప్రచక్షతే,
న శృణోతి న చాఘ్రాతి న చ పశ్యతి కించన.
న చ స్పర్శం విజానాతి న చ సంకల్పతే యతః,
న చాపి మన్యతే కించిన్న చ బుధ్యేత కాష్ఠవత్.
తదా ప్రకృతిమాపన్నం యుక్తమాహుర్మనీషిణః."

(బ్ర. ౧౩౫ అధ్యా.)

ఇట్లు యోగిలక్షణములను మహాత్ములనుపదించిరి. వానిని దూరాలనాఁడి యలసులు పల్కినను బ్రాజ్ఞులు విశ్వసింపరాదు. నిరాహారుఁడై యోగాభ్యాసముచేయుట శక్యము కాదు మితాహారమే యోగికావశ్యకము.

"నాత్యశ్నతస్తు యోగోఽస్తి న చైకాంతమనశ్నతః,
న చాతిస్వప్నశీలస్య జాగ్రతో నైవ చార్జున. ౧౬
యుక్తాహారవిహారస్య యుక్తచేష్టస్య కర్మణః,
యుక్తస్వప్నావబోధస్య యోగో భవతి దుఃఖహా. ౧౭
యదా వినియతం చిత్తమాత్మన్యేవావతిష్ఠతే,
నిస్పృహస్సర్వకామేభ్యో యుక్త ఇత్యుచ్యతే తదా." ౧౮
(గీత. ౬ అధ్యా.)

"న అత్యశ్నతః. ఆత్మసమ్మిత మన్నపరిమాణం అతీత్య అశ్నతః అత్యశ్నతః న యోగః అస్తి, నచైకాంతమనశ్నతః యోగఃఅస్తి. తదుక్తం. యదుహవా ఆత్మసమ్మితమన్నం తదవతితం నహినస్తి యద్భూయోహినస్తి తద్యత్కనీయోన్నం న తదవతి, ఇతి శ్రుతేః. తస్మాద్యోగీ ఆత్మసమ్మితాదన్నాదధికం న్యూనం వా అశ్నీయాత్. అథవా యోగినో యోగశాస్త్రే పరిపఠితాదన్నపరిమాణాదతి మాత్రమశ్నతః యోగో నాస్తి ఉక్తం హి. అర్ధం సవ్యంజనాన్నస్య తృతీయముదకస్య చ, వాయోస్సంచరణార్థం తు చతుర్థమవశేషయేత్. ఇత్యాదిపరిమాణమ్." అని భాష్యము.

యోగి తనయాహారమున నించుకయేని తగ్గించి భుజింపరాదు. అధికముగా భుజింపరాదు. అని గీతాశాస్త్రముకూడఁ దెలుపుచున్నది. అట్లుండఁగా భగీరథుఁడు యోగసిద్ధుఁడు కాన నెలకొకసారి భుజించుచుఁ దపస్సుచేసె ననఁగాఁ దాఁబూనినకార్యమునందు శ్రద్ధయత్యంతముకలవాఁడై ఘోర తపస్సు చేసెనని మన మెఱుంగవలయును. ఇట్లు తపస్సుచేయుచుండఁగా నెన్నియోవేలసంవత్సరములు గడచెను. ఇది కొందఱకుఁ బరిహాసముగాఁ దోఁచును. వాయునిరోధము చేయఁగలిగినయోగులు చిరకాలము జీవింపఁగలుగుదురనుట వారెఱుం

గరు. ప్రాతీతికదృష్టిం జూచువారి కది క్రొత్తగనే తోఁచును. అది యొకచిత్రముకాదు. మనము చేయుకార్యములు బాలు రకుంగూడ మహాకార్యములుగనే తోఁచును. వీరు నీవిషయ మున బాలకులే.

"భగీరథ మహాభాగ ప్రీతస్తేఽహం జనేశ్వర,
తపసా చ సుతప్తేన వరం వరయ సువ్రత." ౧౬

బ్రహ్మవాక్య మిది. ఇందుఁ జైప్పఁబడినవిశ్వ తేటపడును. నీ తపస్సునకుఁ బ్రీతుఁడనైతిని. చక్కనితపస్సు చేసితివి. కావున సువ్రతుఁడవు. వర మడుగుమనియెను.

"యశ్శాస్త్రవిధిముత్సృజ్య వర్తతే కామకారతః,
న స సిద్ధి మవాప్నోతి న సుఖం న పరాం గతిమ్. ౨౩
తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ,
జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మ కర్తుమిహార్హసి" ౨౪

అని గీతావాక్యము ననుసరించి భగీరథునితపస్సు యోగశాస్త్ర సమ్మతమే యని తేలెడిని అది యశాస్త్రవిహితమే యైనచో ఫలింపదు. కొందఱు శాస్త్రకర్తలుకూడమనవంటివారేయనియు, వారిమాట లేల విశ్వసింపవలయుననియు,మనమనస్సునకు న్యాయ మనితోఁచినట్లు ప్రవర్తింపఁగూడదా యనియుఁ బలుకుదురు. వారియూహ కొంతవఱుక మంచిదే యనక తప్పదు. రాగ ద్వేషదూషితాత్ములమగుట మనయాలోచనము లంతమంచివిగ నుండవు. సకలవిషయముల నెఱుంగునంతవఱుక జీవింపఁ జాలము. చిఱుతనాఁటినుండి యోగ మభ్యసించినఁగాని యది యలవడనేరదు. అట్టి యభ్యాసమున నాఱితేఱినవారే మహ ర్షులు. స్వానుభవముగలవారు. వారు రచించినవే శాస్త్రములు.

అట్టివారు త్రికాలజ్ఞులుగా నెన్నఁబడుదురు. బాహ్యచక్షుస్సులకుఁ గనఁబడనివానిని జ్ఞానచక్షుస్సుచే ననఁగా నంతర్దృష్టిచేఁ జూడఁజాలుదురు. అట్టిదృష్టి మనలోఁ గొందఱ కుండఁగూడదా యందురేని అట్టివారు మనవలె మాటలాడక శాస్త్రమునే పరికింతురు. భగవద్వాక్యమునే విశ్వసింతురు. తోఁచినయట్లు వర్తించువారి నీసడింతురు. వారిజోలి మానుకొందురు. వారును ఋషులే యగుదురు. అట్టివారిమాటలనే మనము విశ్వసించిన నుత్తమమార్గమున నడువఁజాలుదుము. లేనిచో నధఃపతితుల మగుదుము. కావున యోగశాస్త్రమును బరిశీలించి సద్గురువుల కడ దాని నభ్యసించి యమనియమాదులను జక్కఁగా ననుష్ఠానమున నారాధించి భగవంతుని సేవించినఁ దగినఫలము గలుగునని యీభాగమునుండి గ్రహింపవలయును.

"యది మే భగవన్ ప్రీతో యద్యస్తి తపసః ఫలం,
సగరస్యాత్మజాస్సర్వే మత్తస్సలిలమాప్నుయుః. ౧౮
గంగాయాస్సలిలక్లిన్నే భస్మన్యేషాం మహాత్మనాం,
స్వర్గం గచ్ఛేయురత్యంతం సర్వే మే ప్రపితామహాః. ౧౯
దేయా చ సంతతిర్దేవ నావసీదేత్కులం చ నః,
ఇక్ష్వాకూణాం కులే దేవ ఏష మేఽస్తు వరః పరః. ౨౦
మనోరథో మహానేష భగీరథ మహారథ,
ఏవం భవతు భద్రం తే ఇక్ష్వాకుకులవర్ధన." ౨౨

ఇందొక్కనీతి గలదు. పరికింపుఁడు పితామహా! నాయెడ మీరు ప్రీతులైతిరేని తపస్సునకు ఫలముగలదేని నాకాంక్షితముల నొసంగుఁడు. అని సగరపుత్త్రులకు నుత్తమలోకప్రాప్తియుఁ, దనకు సంతానము నడిగి, యీసంతతి యవిచ్ఛిన్నముగా

నుండఁదగుననియు నడిగెను. బ్రహ్మయు నానందించి యట్లే యగుననియె. ఇది కథాసారము.

"ప్రజాతంతుం మా వ్యవచ్ఛేత్సీః"

అన్న శ్రుతివాక్య మర్థవాదము కాదు. విధివాక్యము. కొందఱు సన్న్యాసులకుఁ దప్పఁ దక్కుంగలవారెల్ల గృహస్థులై పితరులఋణము తీర్చుకొన సాధనమగుసంతానమును ధర్మపత్నివలనఁ బడయవలయును దానికి నంతరాయమును గలిగించు దుష్కర్మములు మనము చేసియున్న యెడల వానికిఁ బరిహారములుగాఁ జెప్పఁబడినవిధుల నాచరింపవలయు. తుచ్ఛమగు సంతతికొఱకు తపస్సు లోనగుసత్కర్మముల నాచరింపవలయునా యనరాదు.

"యథా వాయుం సమాశ్రిత్య వర్తంతే సర్వజంతవః,
తథా గృహస్థమాశ్రిత్య వర్తంతే సర్వ ఆశ్రమాః. ౭౭
యస్మాత్త్రయో ప్యాశ్రమిణో జ్ఞానేనాన్నేన చాన్వహం.
గృహస్థేనైవ ధార్యంతే తస్మాజ్జ్యేష్ఠాశ్రమో గృహీ. ౭౮
ఋషయః పితరో దేవా భూతాన్యతిథయ స్తథా,
ఆశాసతే కుటుంబిభ్యస్తేభ్యః కార్యం విజానతా. ౮౦
స్వాధ్యాయేనార్చయేతర్షీన్ హోమైర్దేవాన్ యథావిధి,
పితౄన్ శ్రాద్ధైశ్చ నౄనన్నైర్భూతాని బలికర్మణా." ౮౧

ఇట "జ్ఞానేన" అనుదానికి వేదార్థవ్యాఖ్యానముచే నని యర్థము.

(మనుస్మృతి. 3 అధ్యా)

అనిస్మృతి విధించుచున్నది. శాస్త్రము మీఱరాదనుభగవద్వాక్యమును మఱువరాదు. సంతానవాంఛ గృహస్థులకుఁ దప్పక యుండఁదగినదని స్మృతి బోధించుచున్నది. పితృపూజ సంతతి

విచ్ఛేదమున నశించును. కావునఁ బ్రజాతంతువును దెగఁగొట్ట రాదని శ్రుతి విధించెను. ఆకారణముననే రాజర్షి యగుభగీరథుఁడు పితరులకు స్వర్గప్రాప్తియు, వారిపూజ నశింపకయుండ నొనరించుసంతానము, అందును దనకుమాత్రమే కాక తనతరువాతివారికింగూడఁ గావలయునని కోరెను. "అస్మద్గోత్రం వర్ధతామ్" అన్న వాక్య మీనాఁడు పుట్టినది కాదు. కావున ధర్మార్థకామమోక్షములను పురుషార్థములు నాలుగు గృహస్థులు కోరి భగవంతు నారాధించుట విధివిహితమేయని యీ భాగము మనకు బోధించుచున్నది.

"ఇయం హైమవతీ గంగా జ్యేష్ఠా హిమవతస్సుతా,
తాం వై ధారయితుం శక్తో హర స్తత్ర నియుజ్యతాం. ౨౩
గంగాయాః పతనం రాజన్ పృథివీ న సహిష్యతి,
తాం వై ధారయితుం వీర నాన్యం పశ్యామి శూలినః." ౨౪

ఈభాగమునుండి కొన్నిసద్విషయములు గ్రహింపఁదగు. హిమవంతమునుండి గంగ పొడమును. కావునఁ దొలిపుత్త్రిక యనం బరఁగె. దానిని ధరించుటకు నీశ్వరుని బ్రార్థింపుమని బ్రహ్మ తెలిపెను. అనఁగా శంకరుని బ్రార్థించినఁగాని గంగాదేవి రాఁజాలదని భావము. గంగావతరణమును భూమిభరింపఁజాలదు. శంకరుఁడుతప్ప నప్పనికి సమర్థుఁడు వేఱొక్కరుఁడు నాయెఱింగినంతలోఁ గానరాఁడు అనఁగా నిట్టిమహాకార్య మా యుమాపతిదక్క నింకొక్కఁడు చేయఁజాలఁడని భావము.

కొంచె మిది యసంగత ప్రసంగమనియు, హిమాలయమునుండి తెల్లఁగా గంగపడుచుండఁగా నది వియత్తలమునుండి పడుచున్నట్లు భావించిరనియు, సాంద్రాటవులు దూరమునుండి

చూచువారలకు శంకరుని నీలకేశములుగాఁ గనఁబడినవనియు, హరుఁడు ధరింపలేదని, ఆకాశమునుండి గంగ రాలేదని, యిట్టు లనేకరీతులఁ బల్కుదురు. ఈయుక్తులను జర్చించునంతయవసరము మనకు లేదు. గంగావతరణమునకు భగీరథుని ప్రస్తావ మేలయన్నచో హరుశక్తియని వారనవలసిన దేకాని వేఱు యుక్తులు తెలుపఁజాలరు. అట్టిహేతువాదముల మనము స్వ్రృతికిం దెచ్చుకొనరాదు. దాన లాభముకూడ లేదు. ఉన్న భక్తియు సడలును. ఇందుఁ జర్చింపఁదగినవిషయ మొకటిఁడు కలదు

లోకమునకు నత్యంతావశ్యకములగు కార్యములు గలిగినపుడు శంకరుఁడే శరణ్యుఁ డగును. సముద్రమునుండి హాలాహల ముగయించి లోకములఁ గాల్చునపుడు బ్రహ్మావిష్ణ్వాదు లూరకుండిరి. మంచిపదార్థములు దొరకినపుడు మాకు మాకని చేతులు చాఁపిరి. లోకమును గాల్చువిషము పుట్టినపుడు మాటాడక యూరకుండిరి త్రిపురాసురులబాధ లధికము కాఁగా శంకరునే ప్రార్థింపవలసివచ్చెను. ఇట్లనుటచే విష్ణుమూర్తికంటె శివుఁడుత్కృష్టుఁడని నాయాశయమని యూహించువారుండుదు రేని వారికి నాభావ మది కాదని మనవిచేయువాఁడను. ఈముగ్వురు ప్రకృత్యతీతులు కారు. ప్రకృతికి లోఁబడినవారు. ప్రకృతికంటెఁ బరుండగుభగవంతుని యంశాంశ సంభూతులు. ఈముగ్వురివలన ననేకకార్యములు సాగినవి. ఇందు హెచ్చుతగ్గులు పాటింపరాదు. సారమేమనఁగా. హిమాలయమున నొకభాగమగు కైలాసము శంకరావాసము. హిమాలయమున కధిపతియని భావము. హిమవత్సంభూతయగుగంగను

భూలోకమునఁ బ్రవర్తిల్లఁజేయఁబూనినవారు శంకరానుమతి నొందవలయునుగదా. దేవాయతనము లనేకము లాపర్వత మున నున్నవి. కాని వారంద ఱప్పనికిఁజాలరు కావున శంకరుఁ బ్రార్థింపుమని బ్రహ్మ యుపదేశించెనని మన మూహింపవల యును. శంకరుఁడు జలాధిదైవము. కనుకనే శంకరు నభిషేక ములచే నారాధింతురు. "అభిషేకప్రియశ్శివః" అన్న ప్రాచీన వాక్యము సమంజసముగాకపోదు. శంకరు నర్చించుట యనఁగాఁ బ్రధానముగ నభిషేకమే చేయఁబడును. దీనింబట్టి జలతత్త్వ మున కధిదైవతము శంకరుఁడని మన మూహించుట పాప కార్యముకాదు. లోకమున నేకార్యమునకు స్నానము ప్రధా నము. స్నానముచేయక యేకర్మముకూడ నారంభింపఁబడ రాదని విధి కలదు. ఈనియమమున గంభీరార్థము కలదు. దానినే మన మెఱుంగవలయును.

దుర్వృత్తుల నడంచునవి జలములుకాని వేఱొండు కావు. మనకు భరింపరానికోపము కలిగినపుడు స్నానముచేసి నచోఁ గొంత యుపశమించును. సకలపాపపరిహారార్థము తీర్థ యాత్రలు చెప్పఁబడినవికదా. ఏల? జలస్నానమును భక్తి యుక్తముగా నొనరించినచోఁ గామక్రోధలోభమోహమద మాత్సర్యము లుపశమించును. సంపూర్ణముగా నశించునా యన్నచో నశింపవు. ఆతీర్థస్నానము విధిగా నాచరించిన నశించు ననవలయు.

"ఆపో వా ఇదగ్ం సర్వం విశ్వా భూతాన్యాపః ప్రాణా వా ఆపః పశవ ఆపోఽన్నమాపోఽమృతమాపస్స మ్రాడాపో విరాడాపస్స్వరాడాపః

శ్ఛందాగ్ స్యాపో జ్యోతీగ్ ష్యాపోయజూగ్ ష్యాపస్సత్యమాపస్సర్వా దేవతా ఆపో భూర్భువస్సువరాపఓం.

"ఆపః పునంతు పృథివీం పృథివీ పూతా పునంతు మాం,
పునంతు బ్రహ్మణస్పతిర్బ్రహ్మపూతా పునాతు మాం.
యదుచ్ఛిష్టమభోజ్యం యద్వా దుశ్చరితం మమ,
సర్వం పునంతు మామాపో సతాం చ ప్రతిగ్రహాగ్ స్వాహా."

అను నీశ్రుతు లుదకమహిమమును దత్కార్యములను దెలుపు చున్నవి.

"యోసౌ సర్వగతో విష్ణుశ్చిత్స్వరూపీ నిరంజనః,
సఏవ ద్రవరూపేణ గంగాంభో నాత్ర సంశయః.
గంగా గంగేతి యో బ్రూయాద్యోజనానాం శతైరపి,
ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యో విష్ణులోకం స గచ్ఛతి."

అను నీప్రాచీనోక్తులు సలిలమహత్త్వమును దెలుపుచున్నవి. అంతియగాక జలములను భగవద్రూపములుగా భావింపవలయు ననియు, దాన సకలపాపములు తొలంగుననియు, భావమిం దంతర్భూతమై యున్నది.

భగీరథుని బ్రహ్మదేవుఁడు శంకరుని ప్రార్థింపుమనఁగా నామహాదేవుని యనుమతిఁబొందకయున్న నీ యీప్రయత్నము ఫలింపదనియుఁ, నుదకములశక్తిని భూమి భరింపఁజాలదనియుఁ దెలిపెను. మహాప్రళయమునందును జలములకు నాశము లేదు. భూమి నశించును. అనఁగా జలములయందు విలీనమగునని సారము. భగీరథుని ప్రయత్న మాతనిపితరులకేకాక లోకుల కును మహోపకారకమైనది. అట్టి మహాకార్యము భగవత్సహా యము కలిగినఁగాని ఫలింపదు. అతఁ డొనరించినతపస్సు

చాలదు. కావుననే శంకరునిఁ దపంబున సంతుష్టునిజేయుమా యని బ్రహ్మ యుపదేశించెను. లోకమున నేకార్యముకాని స్వప్రయత్నమున ఫలింపఁజేయఁబూనిన నది శక్యముకాద నియు, భగవంతు ననుగ్రహమున నెఱవేఱుఁగాక యనుసద్భా వముకలిగి చేయఁబూనిన నయ్యది ఫలించుననియు, నీభాగము నుండి మనము గ్రహింపవలయు.

"సర్వకర్మాణ్యపి సదా కుర్వాణో మద్వ్యపాశ్రయః,
మత్ప్రసాదాదవాప్నోతి శాశ్వతం పదమవ్యయమ్. ౫౬
చేతసా సర్వకర్మాణి మయి సన్న్యస్య మత్పరః,
బుద్ధియోగముపాశ్రిత్య మచ్చిత్తస్సతతం భవ. ౫౭
మచ్చిత్తస్సర్వదుర్గాణి మత్ప్రసాదాత్తరిష్యసి,
అథ చేత్త్వమహంకారాన్న శ్రోష్యసి వినంక్ష్యసి." ౫౮

(గీత. ౧౮ అధ్యా)

అను నీభగవద్వాక్యములు పై నీతిని దృఢపఱచుచున్నవి. భగీరథునకుంగల మనోమాలిన్యశేషమును బోఁగొట్టఁ దలంచి బ్రహ్మ యింకను దపస్సుచేసి శంకరు నారాధింపుమనియెను. శంకరారాధనమునకు నింకొక్కకారణముకూడఁ గలదు. తమోగుణాధిపతి శంకరుఁడు. దానిఁ దొలఁగింపఁగోరువారు శంకరునే యారాధింపవలయును. అది తొలఁగినఁగాని యహంకారము దానిస్వభావమగు కర్తృత్వాభిమానము నశింపవు. అవి నశించినఁగాని నిర్మలజ్ఞానము పొడసూపదు. కావున నయ్యది భగీరథున కింకను గలుగలేదు. దానిం గలిగింప నెంచి చతుర్ముఖుఁడు శంకరారాధనమునఁ బ్రయత్నింపుమని హితము తెలిపెను. కావున మన మేప్రయత్నముచేసినను గర్తృత్వాభి

మానము మాని భగవంతునిపై సకలభారములుంచి సత్కార్య ములనాచరించిన నయ్యవి మనకు నితరులకుంగూడఁ బనికి వచ్చుననియు, భగవదారాధనమే సర్వపాపహరము, సర్వపుణ్య ప్రదము నగుననియు, దానిని ఫలాభిసంధిరహితముగా నొన రింపవలయుననియు నిందుఁ గలసారతరార్థములు.

"త మేవముక్త్వా రాజానం గంగాం చాభాష్య లోకకృత్."

బ్రహ్మ భగీరథున కిట్లు హితముపదేశించి తనవరమును ఫలింపఁ జేయ నెంచి గంగాదేవినిగుఱించి సంభాషించి తనలోకము నకుఁబోయెనని మూలార్థము.

"అభాష్య వత్సే రాజానం యథాకాల మనుగృహాణేత్యుక్త్వేతి యావత్" అని గోవిందరాజులు.

"అస్య మనోరథం పూరయేతి గంగామాభాష్య గంగాం ప్రత్యుక్త్వా" అని మహేశ్వరతీర్థులు.

తనవరమును ఫలింపఁజేయుమా యని ప్రార్థించి గంగను సమ్మ తింపఁజేసి బ్రహ్మ యరిగెనని యర్థము. జలాధిదైవతమగు స్త్రీవ్యక్తి గలదని తోఁచెడిని జలములతో బ్రహ్మ మాటలాడ లేదు. పంచమహాభూతములకు నధిదేవతలు కలరని మన మెఱుంగవలయు. జలములు జడములు. కాన వానిం బ్రార్థిం చిన లాభమేమని యూహింపించువారికి సమాధాన మిదియే. భూదేవి యనఁగా భూగోళాధిష్ఠానదేవత. అది స్త్రీవ్యక్తిగా భావింపఁబడెను. ఆదేవతను మనము ప్రార్థింపవలయును. అంతియ కాని జలములు మాటలాడునా. వానికి దేహముకలదా యని ప్రశ్నింపరాదు. తరులతాదులకుంగూడ నధిదేవతలుకలరనియు,

వానినే మనవా రుపాసింతురనియు, నంతియకాని చెట్లను దీవియలనుబుద్ధిలేక యుపాసింపలేదనియు నెఱుంగవలయును. అశ్వత్థము వృక్షసామాన్యమని భావింపక త్రిమూర్త్యాత్మకముగా భావించి దానిని బూజింతురు. పాషాణరూపమున నున్నభగవంతుని బ్రార్థించిన నారూపమున వరప్రదుం డగునపుడు వృక్షరూపమున నుండువాఁడు భావనచే నేల తృప్తిఁబొంది వరమీయఁడో తెలియకున్నది. వృక్షరూప మాభగవంతునకు లేదనుట యవివేకముకాదా. సర్వరూపుఁడని యుపనిషత్తులు బోధించును.

''అశ్వత్థస్సర్వవృక్షాణాం దేవర్షీణాం చ నారదః''

అనుగీతావాక్యము స్పష్టమేకాదా సర్వచైతన్యరూపునకు నొకరూపము కలదనియు నింకొక్కరూపము లేదనియు ననఁగూడదు. ఈవిషయ మెఱుంగనివారే పూర్వులు తెలివిలేక పర్వతములను వృక్షములను భూములను బూజింతురని యాక్షేపింతురు.

''వసూనాం పావకశ్చాస్మి మేరుశ్శిఖరిణామహం,
యజ్ఞానాం జపయజ్ఞోఽస్మి స్థావరాణాం హిమాలయః
ఝషాణాం మకరశ్చాస్మి స్రోతసామస్మి జాహ్నవీ.''

అను గీతోపనిషదభిప్రాయము వారికి రుచింపదుకాఁబోలు. భగవత్తత్త్వమహత్త్వమును బూర్వు లెఱింగినవారు కాన నెవ్వానికి దేనియందు భక్తికుదురునో దానిం బూజించిన భగవంతుఁడు తృప్తినొందుననిరి. నా రారిశం బూజించిరి. భగవత్కరుణకుం బాత్రులైరి. మనమంతటివిజ్ఞానసంపద లేనివారమై

వారి నాకేమిపంతుము. లాభ మేమి? వృథాపాపము నార్జించు కొనుటయే. ఇట్టు లీఘట్టమునసుండి యనేకవిషయములు విమ ర్శింపఁదగినవి కలవు. కొన్నిం దెలిపితిని. తరువాతికథను విన్న వింతును.

గంగావతరణము.

*బ్రహ్మదేవుఁడు వరమిచ్చి యరుగఁగా నాతనియానతి మాళిందాల్చి యాభగీరథుఁడు పాదాంగుష్ఠము భూమిమీఁద మోపి యూర్ధ్వబాహువై వాయువే తన కాహారముకాఁగా నిరాధారముగా నహోరాత్రము లొక్కరీతిగా స్థాణువుచం దంబునఁ గదలక యొక్కసంవత్సరము శంకరుని ధ్యానించుచుఁ దపం బొనరించెను. శంకరుండు కరుణాసముద్రుఁడు కావున నొక్కసంవత్సరము నిండఁగాఁ బార్వతింగూడి సాక్షాత్కరించి "రాజా! నీతపంబునకుఁ దద్దయు మెచ్చితి. నీయెడఁ బ్రసన్నుండ నైతిని. గంగాదేవిని మౌళిఁ దాల్తును. నీవాంఛితముం దీర్తును." అనెను.

శంకరుఁ డిట్లు వరమీయఁగానే గంగాదేవి భూరితర రూపమును ధరించి సర్వలోకనమస్కృతగావున భయంకరవేగ మున నంబరమునుండి పరమపావనమగు మహాదేవుని మస్త కంబునంబడి తనలో నిట్లు తలపోసెను. ఎవ్వరు నన్ను ధరింపఁ జాలరు. అట్టినన్నీశివుఁడు ధరింతునని ప్రతినపట్టెను. ఈతని ప్రతినఁ జూచెదఁగాక. నాదుర్భరప్రవాహమున నితనిం గైకొని యధోభువనముఁ బ్రవేశింతును అని యూహించుచుఁ దదను

* ఇది నలువదిమూఁడవ సరమునుండి గ్రహింపఁబడినది.

రూపమగు రూపము వేగముగలదగుచు శిరంబునం బడ సాగెను. భగవంతుఁడగు మహాదేవుఁ డాగంగాదేవికిం గల గర్వము నూహించి క్రుద్ధుఁడై గంగను వెలుపలఁ గానరాక శిరమునందే యడంగం జేసెదఁగాక యని మదిఁ దలపోసెను.

రామచంద్రా! భూరిజటాభరము పెనుచుకొనఁగా నొకగుహవలెఁ గానంబడుచు హిమాలయముతో సరిపోలుచుఁ బరమపావనమై తనరారు నాశివునిశిరస్సున నాగంగ యట్టి వేగముగాఁ బడి యెన్నియో ప్రయత్నములు చేసియు నందుండి భూమిం జేరఁజాలకయుండెను. జటాభారమునఁ జిక్కి తత్తఱ పాటొంది యందుండి వెలుపలికి రాఁజాలకపోయెను. ఇఁక నెట్లు భూమిని జేరఁగల్గును? పెక్కేండ్లు గంగ యాజటాజూట మునందే తిరుగుచు వెతఁజిక్కియుండెను.

భగీరథుఁ డంత గంగానదిం గాంచజాలక మరల శంక రుంగుఱించి ఘోరతపం బొనరింపఁగాఁ బరమశివుండు సంతో షించి బ్రహ్మచే నిర్మింపఁబడి బిందుసరోవరమనఁ బ్రఖ్యాతిఁ గాంచిన యొకజలాశయమునం దాగంగను వదలెను జటా జూటమునుండి వదలుతఱి నాగంగ సప్తరూపములం గాంచెను. ఆయేడు ప్రవాహములు మంగళజలములుగలిగి భక్తులకుఁ బెక్కుశుభము లొసంగునవిగా నుండెను. హ్లాదిని, పావని, నళిని అనుమూఁడు ప్రవాహములు తూర్పునకుఁ బ్రవహించెను. సుచక్షువు, సీత, మహానది యనందగుసింధువు నను నీమూఁడు గంగలు పశ్చిమదిక్కునకుం బాఱెను. మిగిలిన యేడవదియగు గంగ భగీరథుఁడు ముందరుగ నతనివెనుకం బ్రవహించెను.

రాజర్షియగు నాభగీరథుఁడు దివ్యస్యందము నధిరోహించి తేజస్సు నలుదెసల వెలయించుచుండ ముందుగాఁ బోవసాగెను. గంగయు నాతనివెనుకనే పోవసాగెను. తొలుత నాకాశమునుండి మహాదేవునిశిరంబునంబడి యందుండి పుడమికిం దిగునపుడు గంగకుం గల్గినయురవడిచేత మహాధ్వనులు వ్యాపింపఁగా నామహానదీజలములు భూతలంబునఁ బాఱసాగెను. ఆజలములవెంట లెక్కింపరాని జలజంతువులు పడఁగా భూమి క్రొత్తగా నున్నచందముగఁ జూపట్టెను. ఆవేడుకఁ జూడఁగోరి యక్షగంధర్వాదులు విమానములపైనుండి యాగంగాపతనమును జూచుచుండిరి. గంగావతరణమనుపమానము. అత్యాశ్చర్యజనకము. కావున దానింజూచువాంఛల దేవతలెల్ల గుంపులుగా వచ్చిరి. సకలాభరణభూషితులై వారు రాఁగా వారియాభరణరత్నకాంతులు నభంబున వ్యాపింపఁగా మేఘావృతములు కాని శతసూర్యబింబములుగలదిగ నాకాశ మలరారెను. మఱియు నందు జలజంతువులు విశేషించి చలించుచుండఁగా మెఱపులు గలిగియున్నట్టులయ్యది యెంతయుఁ బ్రకాశించె. గంగాగమన మతిచిత్రముగా నెన్నియోచందములఁ జూపట్టెను. శంకరునిజటాజూటమునుండి ప్రవహించినకతన నాజలము పరమపావనమని దేవతలు భక్తితో స్పృశించిరి. శాపకారణమున నూర్ధ్వలోకమునుండి భూమిపైఁబడినవారందఱు గంగాజలములయందు స్నానముచేసి శాపవిముక్తిం గాంచి పాపములు తొలఁగి పోవఁగా మరల నాకాశమార్గమునఁ దమరు ముందున్నలోక

ములనొందిరి. మానవు లందు స్నానము చేసి శ్రమములు వాయఁగా సుఖంపడిరి.

భగీరథుఁడు నిజతపఃఫలభూతయగు గంగాతరంగిణి వెంటరా రథము నధిరోహించిపోవుచుండ నావేడుకంజూచుచు దేవతలు మానవులుకూడఁ బోయిరి. సకలపాపములఁ బరిహరించి సర్వమంగళముల నీఁజాలు నాగంగాతరంగిణి భగీరథుండెం దెందుఁ బోవునో తాను నందందుఁ బోవుచుండెను. మహానుభావుఁడై విచిత్రకార్యముల నొనరింప శక్తిగలిగినజహ్నుముని యజ్ఞము చేయుచుండు పావనస్థలము తన్మార్గముననే యుండెను. దానిని గంగాతరంగిణి ముంచివైచెను. జహ్నుముని దాని గర్వ మెఱింగి తనతపఃప్రభావమున నొక్కయొత్తునఁ ద్రాగి యూరకుండెను. దేవతలు ఋషులు గంధర్వాదు లాకార్యమున కచ్చెరువంది యామహాత్ము నారాధించి భగిరథుని ప్రయత్నం బెఱింగించి యీగంగ మీతనూజ యగుననఁగా నందుల కాముని సమ్మతించెను. వెంటనే మహాతేజుఁడు కావునఁ దన యవయవంబులయందుఁ బవిత్రములగు శ్రుతులనుండి దానిని మరల నుత్పత్తియగునట్లు చేసెను. ఆకారణముననే గంగ జాహ్నవి యనియు, జహ్నుపుత్త్రికయనియుఁ బ్రసిద్ధిం గాంచెను. పదంపడి జాహ్నవి భగీరథుని యరదమువెంటఁ బోవుచు సాగరంబుం జేరి రసాతలమునకు వచ్చెను. రాజర్షి యగు భగీరథుఁడాగంగను దీసికొని భస్మరాసులై యున్న తనతాతలఁ బరికించి మనము దుఃఖాక్రాంతము కాఁగా నాలోచించుచుండు టెఱింగి పరమపావనియగు గంగాదేవి యాతనిమనోదుఃఖము నెఱింగి తనజలంబుల నాభస్మరాసులం దడిపెను. తత్ప్రభావమున నా

సగరపుత్త్రులందఱు పాపపంకనిర్ముక్తులై యుత్తమగతిం బ్రాపించిరి.

మనశ్శక్తిసంపన్నులారా ! ఈభాగమునుండి మనము గ్రహింపఁదగునీతు లనేకములు గలవు. అందుఁ బ్రధానములనందగినవాని నించుక తడవి గ్రహింతము. భగీరథుఁడు మరలఁ దపోనిష్ఠుఁడుగా నెను. పాదాంగుష్ఠము నేలమోపి యూర్ధ్వబాహుఁడై శంకరుని ధ్యానించుచుఁ దపంబొనరించెను. వాయువాతని కాహారము. ఒక్కవస్తువు నాధారముచేసికొనక నిలువంబడి యొక్కసంవత్సరముండెను. మనస్సు సదా శివునిపాదారవిందములయం దునిచెను. అనునది కథాంశము. ఈతపస్సు చేయ సాధ్యమా యని కొందఱు ప్రశ్నింతురు. అంతియకాక "రాత్రిందివమరిందమ" అనుటంజేసి నిరంతరము నిలిచియే యుండెనని యర్థమగును. కాన స్నానాదులుకూడ మాని యుండుట యట్లుండఁ బాదాంగుష్ఠమున భూమిని స్పృశించుచు నిలుచుండఁగలఁడా యనియు నడుగుదురు. ప్రశ్న మసంగతమనరాదు. కాని వారికి యోగమహిమము నింతయేఁ దెలియదనవలయును.

ఒంటికాలిమీఁద నిలుచుండుటయే కష్టము. అందు నంగుష్ఠాగ్రము నాధారముగా నిలుచుండుట సాధ్యముకాని పని. సామాన్యదృష్టిం బరికింపఁ దోఁచుట యొకవింత కాదు. యోగదృష్టింబరికింతము. ప్రాణాయామయోగమున దేహము వశమగును. అనఁగా సర్వావయవములు నిరోధింపఁబడి మనము చెప్పినట్లు వినునని భావము. అంతమాత్రమున యోగసిద్ధి కాదు. ఒక్కొక్క దేహాంతర్భాగమున దృష్టి నిలిపి వాయువు నిరో

ధింపవలయు. దాన నొక్కొక్కసిద్ధి యగుచుండును. ఈ దేహము వాయునిరోధముననే లోఁబడునుగాని హాయిగా భుజించి చల్లఁగాఁ గూరుచుండి వేదాంతవాక్యములు తోఁచి నట్లు చెప్పుచుఁ గాలముంబుచ్చు తిండిపోతులకు లోఁబడ దనుట సిద్ధాంతము. వాయువు నిరోధించి యొక్కొక్కచోట దృష్టినిలిపిన నతీంద్రియజ్ఞానాదులు గలుగును. అణిమాద్యష్ట సిద్ధు లెట్లు గల్గును? ఉపన్యాసవేదికలయందు హస్తములు త్రిప్పినఁగలుగునా? సకలశ్రమములకు లోఁబడి యోగము నభ్యసించిననే కలుగును.

సూ. "తే సమాధావుపసర్గా వ్యుత్థానే సిద్ధయః. ౩౭
బంధకారణశైథిల్యాత్ప్రచారసంవేదనాచ్చ చిత్తస్య పరశరీరావేశః.
ఉదానజయాజ్జలపంకకంటకాదిష్వసంగ ఉత్క్రాంతిశ్చ. ౩౯
కాయాకాశయోస్సంబంధసంయమాల్లఘుతూల
సమాపత్తేశ్చాకాశగమనం. ౪౨
బహిరకల్పితావృత్తిర్మహా విదేహా తతః ప్రకాశావరణక్షయః." ౪౩

పాతంజలయోగసూత్రములు 3 పాదము.

యోగి బాహ్యదృష్టి నిరోధించి బాహ్యప్రపంచమును మఱచును అంతర్దృష్టి నుద్దీపింపఁజేసి లోకాంతరములఁ గనంజాలును. వాయువు నిరోధించి యాకాశతత్త్వమునఁ గాయము నుండఁదగునన్న పూన్కి సంకల్పించి తదుచితగతిఁ బ్రవర్తింపఁ దేహము ధూళిలేశమునలెఁ దేలికయగును. ఆసమయమున నొక్కభాగమున నంతర్దృష్టి నిలిపినచో దేహము సంకల్పాను సారము పై కెగురును. ఖేచరులంబోలి వలయుతావునకుం బోవఁ జాలును. అనఁగాఁ దొలుతఁ దా నేచోటు మనస్సునంగాంచుచు

నందుండఁగోరి సంకల్పించిన నాతనువు తేలికయై వియద్వీధిం బోయి యందుఁజేరును. ఆస్థితియందుండుయోగి భూమిని స్పృశించిన ట్లితరులకుం దోఁచుఁగాని యాకాశమున నే దేహమును నిలుపఁజాలును. ఈవిషయమే రామాయణమునందు,

"ఊర్ధ్వబాహుర్నిరాలంబో వాయుభక్షో నిరాశ్రయః".

అని చెప్పఁబడినది. నిరాలంబనిరాశ్రయశబ్దము లీవిషయమునే తెలుపుచున్నవి. వీనిని యోగసూత్రములతో సంబంధింపఁజేసినఁగాని యర్థము చక్కఁగాఁ దేలదు అట్టి యోగాభ్యాసమున కలవాటుపడిన యోగిస్థితి యెట్లుండు ననఁగా.—

"తయోస్సంయోగం జిత్వా లఘుని తూలాదౌవా తద్భావేన సమాధినా లఘుకాయో భూత్వా ఆదౌ జలే విహరతి, తతః ఊర్ణనాభితంతుషు విహరతి పశ్చాత్సూర్యరశ్మిషు తతో యథేష్టమాకాశే గచ్ఛతీత్యర్థః." (మణిప్రభ.)

"లఘుత్వాచ్చ జలే పాదాభ్యాం విహరతి తతస్తూర్ణనాభితంతుమాత్రే విహృత్య రశ్మిషు విహరతి తతో యథేష్టమాకాశగతిరస్య భవతీతి." (వ్యాసభాష్యము.)

ఆకాశమనఁగా దేహగతమగు నాకాశమే కాని బాహ్యాకాశము కాదు. యోగమునందు సంయమమనఁగా మనస్సును నిల్పుట యని యనుభవజ్ఞులుపలుకుదురు. మనశ్శక్తి యెట్టిదో యెఱుంగఁదరంబుగాదు. దాని నెన్నివిధముల నుపయోగింపవచ్చునో వర్ణింప నెవరికిని శక్యము కాదు. వియద్గమనము సులభము. అణిమాద్యష్టసిద్ధులు యోగికి సాధ్యములుగాక మాటలవేదాంతులకా సాధ్యములు? ఈయోగము నభ్యసించినవారి దేహమాసమయమున దూదికంటెఁ దేలికగా నుండును. కావున భగీ

రథుఁడు పాదాంగుష్ఠము నేలమోపి నిలుచుండి యొక్కసంవత్సరము తపమొనర్చుట కడుంగడు సులభము. వాయుభక్షణ మొనరించుచు నుండుట శక్యమా యని కొందఱలసులు ప్రశ్నింతురు.

సహస్రారకమలమున నభీష్టదేవతను ధ్యానించుయోగుల కమృతము దొరకును. దానిచేఁ దృప్తినొందుదురు. ఈుత్తు వారిని బాధింపఁజాలదు. దప్పి వారికిఁ బొడసూపదు. నిద్ర దూరమగును. ఆలక్ష్యమునుండి మరలనంతదనుక వారికే బాధలు నుండవు. దంద్వములు వారిని బాధింపవు. ప్రతిదిన స్నానాదులు వారి కక్కఱలేదు. ఇన్నినియమములకు సత్కర్మములకు ఫలమాయేకాగ్రతయే. అది సిద్ధించినవారికి సామాన్యులమగు నస్మదాదులకుం గలవిధు లుండవు. అట్లే వారు పెక్కుయుగము లుండఁజాలుదురు. మహానందమున వారి మనస్సు మునింగియుండును. అట్టివారికి దుష్టజంతువులబాధ లుండవు.

"విషం న దేహే క్రమతే తదీయే దష్టే సుఘోరైరపి పన్నగేంద్రైః"

అని త్రిపురాసారసముచ్చయమునఁ గలదు. ఎట్టిమహావాయువు కూడ వారిం గదల్పఁజాలదు. వారింగుఱించియే భర్తృహరి

"ధన్యానాం గిరికందరే నివసతాం జ్యోతిః పరం ధ్యాయతా
మానందాశ్రుకణాన్పిబంతి శకునా నిశ్శంకమంకేశయాః."

అని నుడివెను. వారిని సామాన్యనియమములు బాధించునా?

ఉపాసకులు పూర్వోక్తసిద్ధులలోఁ గొన్నింటిని సాధింపఁ గలరు. వారికి యోగాభ్యాసము ఉండవలసినదే. కాని మంత్ర

మూలమున నాసిద్ధులు కలుగును. వానికి మంత్రసిద్ధులని పేరు. యోగులకుఁ గల్గుసిద్ధులకు యోగసిద్ధులని పేరు. ఒక్కొక్క సిద్ధి నిచ్చుదేవత యొక్కొక్కటి యుండును. దేనిం గోరిన వారు ఆదేవత నుపాసింతురు. ఉపాసనమునందు ధారణ యుండవలయును. సమాహితచిత్తము కుదురకయున్న నించు కంతయు లాభము లేదు.

"రససిద్ధిర్లోకసిద్ధిర్బలసిద్ధిస్తథైవ చ. ౫౬
ఖడ్గసిద్ధిః పాదుకాయాస్సిద్ధిరంజనసిద్ధికా,
వాక్సిద్ధిర్లోకసిద్ధిశ్చ దేహసిద్ధిరనంతరం. ౫౭
ఏతాదృశ్యస్సిద్ధయస్తు బహ్వ్యోఽన్యా యోగిసమ్మతాః,
అత్రాంతరే తు పరితస్సేవంతే పరమేశ్వరీం. ౫౮
కోటిశస్సిద్ధయస్తస్మిన్మణిమాద్యంతరే శుభే,
నవలావణ్యసంపూర్ణాస్స్మయమానముఖాంబుజాః. ౫౯
జ్వలచ్చింతామణికరాస్సదా షోడశవార్షికాః,
అత్యుదారప్రకృతయః ఖేలంతి మదవిహ్వలాః. ౬౦

(లలితోపాఖ్యానము ౪౦ అధ్యా)

ఈప్రమాణములం బరిశీలించిన నెన్నియోసిద్ధు లుపాసకులు పొందవచ్చునని స్పష్టమగును. ఈమార్గము రెండవది. అనఁగా యోగసిద్ధులకంటె నివి యల్పములని యెఱుంగవలయు. ఓషధీ సిద్ధులుకూడఁ గలవు. లతావిశేషములయందు మహత్త్వము కలదని యెఱుంగవలయు. ఏలయనఁగా లతాధిదేవత నుపాసించుటచేతనే కాని వేఱుకారణముకాదు. కనుకనే తదుక్త పర్వమునందు దేవతను బూజించి యాలతను గ్రహింతురు. కావున మంత్రసిద్ధులకంటె యోగసిద్ధు లుత్తమోత్తమములని

రయెఱుంగవలయును. ఈవిషయమునుండి యోగమహిమము తేటపడును. కాన భగీరథుఁడు పాదాంగుష్ఠాగ్రమున నిలువంబడి తపస్సుచేయుట గొప్పకార్యమని భావించి సంశయమొందఁ బనిలేదు.

"వాయుంభక్షో నిరాశ్రయః"

అను నీభాగమున నొక్కరహస్యము కలదు. సహస్రారకమలమందు ధ్యానించువారల కమృతము దొరకునని ముందు వ్రాయఁబడియెను. దానిపద్ధతి నించుక తెలిపెదను.

"సుధాధారాసారైశ్చరణయుగళాంతర్విగళితైః
ప్రపంచం సించంతీ పునరపి రసామ్నాయమహసః,
అవాప్య స్వాం భూమిం భుజగనిభమధ్యుష్టవలయం
స్వమాత్మానం కృత్వా స్వపిషి కులకుండే కుహరిణి." ౧౦

అని శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదాచార్యులుగారు సౌందర్యలహరియందు నిర్వచించియున్నారు.

"సుధాయా ధారభూతాః ఆసారాః ధారాసంపాతాః తైః చరణయుగళాంతర్విగళితైః చరణయుగళస్య పాదారవిందద్వయస్య అంతర్విగళితైః మధ్యప్రదేశాత్ప్రవృత్తైః ప్రపంచం ద్విసప్తతిసహస్రసంఖ్యాకనాడీమార్గం సించంతీ సేక్త్రీ పునరపి సేచనానంతరమపి రసామ్నాయ మహసశ్చంద్రాత్సకాశాత్ రసామ్నాయ మహాశ్శబ్దోయామళే కళానిధౌ ప్రసిద్ధః. రసస్య సుధాయా ఆమ్నాయో గుణానాం అధిక్యమితి యావత్ తదాత్మకం మహః."

ఉపాసకుఁ డుపాస్యదేవతాధ్యానము చేయుచుండఁగాఁ జిత్తసమాధి సిద్ధించును. అనఁగా నుపాస్యదేవతయందు లీనమగును. ఆస్థితియందుండుయోగికి నమృతము

త్రాగినట్టితృప్తి గలుగును. ఈవిషయ మింతకంటె వ్రాయ ననువుపడదు. కనుక వాయుభక్షణ ముపచారార్థమనియు, నాహార మాస్థితియం దున్నవాని కక్కఱ లేదనియు, తుత్పిపాసాదు లాతని బాధింపఁజాలవనియు నెఱుంగందగు.

"అచింతయచ్చ సా దేవీ గంగా పరమదుర్ధరా. ౫
విశామ్యహం హి పాతాళం స్రోతసా గృహ్య శంకరం,
తస్యావలేపనం జ్ఞాత్వా క్రుద్ధస్తు భగవాన్ హరః. ౬
తిరోభావయితుం బుద్ధిం చక్రే త్రిణయనస్తదా,"

అను నీభాగమునుండి గ్రహింపఁదగినవిషయ మొక్కండు కలదు. గంగ గర్వించి నాప్రవాహవేగమున నీశంకరు నీడ్చుకొని పాతాళమునకుం బోదునని తలంచెను. ఆతలంపు నెఱింగి యాగర్వము నడంపఁబూని యాగ్రహించి భగవంతుఁడు కావున దానిని దనజడలనుండి బయలుపడకయుండ నడంప నెంచెనని కథాసారము.

"అయుక్తః ప్రాకృతస్స్తబ్ధశ్శఠో నైకృతికోఽలసః,
విషాదీ దీర్ఘసూత్రీ చ కర్తా తామస ఉచ్యతే." ౨౮
నైకృతికః పరవిభేదనపరః.
"అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం పరిగ్రహం,
విముచ్య నిర్మమశ్శాంతో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే." ౫౩
(గీత ౧౮ అధ్యాయము.)

అనుభగవదుక్తి ననుసరించి యితరుల నడంపవలయు నను నట్టి యూహ తామసము అనఁగాఁ దమోగుణప్రధానులకుంగలుగు నహంకారము. అహంకారమును వదలి శాంతుఁడైనఁగాని

జ్ఞాని కాఁజాలఁడు. గంగ భగవంతుఁ డగుశంకరుసత్త్వ మెఱుంగఁజాలకపోయెను. తనప్రవాహవేగము నాపఁబూనుట గర్వమున నేకదా యని తలంచెను. సర్వేశ్వరుఁడు కాన దాని యూహ నెఱింగి తనజటాజూటమున నిముడునట్లు చేసెను. కేశములలో నిముడునట్లు చేసెననఁగా దానిశక్తి యత్యల్ప మగున ట్లొనర్చెనని భావము. కేశము లధమములని ప్రసిద్ధి. అధమేంద్రియాంశమునుండి వెలువడఁజాలక యందే తిరుగుచుండెనని తాత్పర్యము. గంగానది కధిదైవతమగు స్త్రీవ్యక్తిని ధరించెనని సార మెఱుంగఁదగు. ఆమె జలరూపమునఁ బ్రవహింపఁగలదని మనము విశ్వసింపవలయును. ప్రవాహమును ధరించెనని యంత జల మెట్టు లిమిడెనని జలదోషమునఁ దల నొప్పికలుగలేదా యని కుప్రశ్నములు చేయరాదు. గంగాదేవి నద్యధిదైవతమని గ్రహించినయెడల నీప్రశ్నములకే యవకాశము కలుగదు. జలరూపమే గంగ యనువారు కొందఱు గలరు. వారు గంగాస్వరూపమే యెఱుంగరనవలయును.

గంగయు, సరస్వతియు, లక్ష్మియు, నీముగ్గురు విష్ణుపత్నులు. వీరు పరస్పరశాపకారణమున భూలోకమున జన్మించిరి.

"లక్ష్మీస్సరస్వతీ గంగా తిస్రో భార్యా హరేరపి,
ప్రేమ్ణా సమాస్తాస్తిష్ఠంతి సతతం హరిసన్నిధౌ. ౧౭
చకార సైకదా గంగా విష్ణోర్ముఖనిరీక్షణం,
సస్మితా చ సకామా చ సకటాక్షం పునః పునః. ౧౮
విభుర్జహాస తద్వక్త్రం నిరీక్ష్య చ క్షణం తదా,
క్షమాం చకార తద్దృష్ట్వా లక్ష్మీర్నైవ సరస్వతీ. ౧౯
బోధయామాస పద్మా తాం సత్త్వరూపా చ సస్మితా,

క్రోధావిష్టా చ సా వాణీ న చ శాంతా బభూవహ. ౨౦
ఉవాచ వాణీ భర్తారం రక్తాస్యా రక్తలోచనా,
కంపితా కామవేగేన శశ్వత్ప్రస్ఫురితాధరా. ౨౧

భగవాన్:—

లక్ష్మి త్వం కలయా గచ్ఛ ధర్మధ్వజగృహం శుభే,
గంగే యాస్యసి పశ్చాత్త్వమంశేన విశ్వపావనీ,
భారతం భారతీశాపాత్పాపదాహాయ పాపినాం
భగీరథస్య తపసా తేన నీతా సుకల్పితే. ౫౦
నామ్నా భాగీరథీ పూతా భవిష్యసి మహీతలే,
మదంశస్య సముద్రస్య జాయా జాయే మమాజ్ఞయా. ౫౧
మత్కలాంశస్య భూపస్య శంతనోశ్చ సురేశ్వరి,
గంగా యాతు శివస్థానమత్ర పద్మైవ తిష్ఠతు
శాంతా చ క్రోధరహితా మద్భక్తా సత్త్వరూపిణీ. ౫౪

(దేవీభాగవతము ౯ స్కం. ౬ అధ్యా.)

భగవంతుఁడు శ్రీమహావిష్ణువు రాఁగల కాలము నాలోచించి మూఁవురుపత్నులకు విరోధము కల్పించెను. పరస్పరము శపించుకొనిరి. సర్వసాక్షిగావున నంతదనుక నూరకుండి వారివారికి శాపముల ననుభవించుపద్ధతి నుపదేశించెను. నదీరూపముల భూలోకమునఁ గొంతకాలముండి యవ్వల మరల నాకడకు రాక బ్రహ్మకడను శంకరుచెంత నుండవలయునని సరస్వతికి గంగకు బుద్ధిచెప్పెను. వారు దుఃఖింపకయుండ మీరు పరమపావనకీర్తులనందుదుఁడని యాజ్ఞాపించెను. ఇది కథాసారము.

దీనినుండి గ్రహింపఁదగువిషయమేది?

గంగాదేవి విష్ణుపాదోద్భూత యగుజలమనునది మర్యాదార్థకము. గంగానామధారిణి విష్ణుపత్ని. ఆమె శంకరుని మ్రోలనుండఁ దగునని శ్రీమహావిష్ణువునకుఁ దోఁచెను. ఏల? తమోగుణప్రధానుఁ డీశ్వరుఁడు. అగ్ని యామహాదేవునకు మూఁడవకన్ను. లయకర్తకదా. కావున శాంత మావశ్యకము. ఈశ్వరక్రోధ మావిర్భవింపకయుండ గంగాదేవి శాంతింపఁ జేయును. అనఁగా జలము క్రోధమార్పును. ఈవిషయము పెద్దల కనుభవసిద్ధము. మిక్కుటమగుకోప మున్నపుడు స్నానము చేయుమని పెద్ద లుపదేశింతురు. దానఁ గొంత తగ్గుననికదా సారము. ఆగంగ విష్ణుపత్నిగా నున్న లోకమున నుపకారము లేదు. కావున భూలోకమునకుం బోవలయును. ఎట్లు? ఆకార్యము సంఘటింపఁజేయ నాదేవుఁడు భార్యలకు ముువ్వురకుఁ గలహాముపెట్టెను. వారు శపించుకొనిరి. వారు శపించుకొనుదురని యెఱింగియే శ్రీపతి యందుండి లేచిపోయెను.

"మనసా చ సమాలోక్య స జగామ బహిస్సభామ్" ౨౮

(దేవీభాగవతము. ౯ స్కం. ౬ అధ్యా.)

శాపముల వా రొకరినొకరు దూషించుకొనుచుండ మరలవచ్చెను. సరస్వతి లక్ష్మీదేవిని "వృక్షముగాఁ బుట్టుము. నదివికూడఁ గమ్ము." అని. గంగ సరస్వతిని, సరస్వతి గంగను "నదివి కమ్ము." అని శపించుకొనిరి. ఈశాపము ననుభవించునట్లు చేయఁబూని శ్రీపతి నీవు గంగానదివి కమ్మనియుఁ, బిదప శంకరపత్నివి కమ్మనియు నాజ్ఞాపించెను. భగీరథుఁడు నాభక్తుఁడు కాన నాతని కారణమ్మున భూలోకమ్మునకుం బొమ్మనియెను. లక్ష్మి శాపకారణమునఁ దులసీవృక్షమయ్యెను. పద్మావతి నదియు నయ్యెను. సర

స్వాతియు నది యయ్యెను. ఈకారణమున గంగాదేవి భూలోక మునకుఁ బోవ నదను వేచియుండెను.

సగరసుతులు భస్మరాసులైనను భగీరథుని ప్రయత్నము సాగునంతదనుక గంగ రాఁజాలకపోయెను. భగీరథుఁడు తపస్సున బ్రహ్మ నలరింప నతఁడు గంగాభావము నెఱుంగువాఁడు కాన దానిని ధరింపఁజాలువాఁడు శంకరుఁడే కాని యింకొకఁడు లేఁడు. కావున నాతనిం బ్రార్థింపుమనఁగా నతఁడు శంకరుం బ్రార్థించెను. సమయమువచ్చినదిగాన గంగాధారణమున నంగీకరించెను. శాపకారణమున భూలోకమునకుఁ బోవలసివచ్చెఁగదా యన్నకోపమున గంగ శంకరుని బ్రవాహవేగమునఁ గొనిపోవ నూహించెను. ఆగర్వము నడఁగించి శంకరుఁడు దాని శిరంబున ధరించెను. "న హి కారణం వినా కార్యస్యోత్పత్తిః" యన్నన్యాయము ననుసరించి శాపకారణమున భగవంతుఁడు లోకమునకుఁ గర్మసిద్ధాంతమును బోధించెను. ఎట్టివాఁడుకాని నాయంతవాఁడు లేఁడని గర్వింపరాదనియు, నట్లు గర్వించిన నధఃపతనము తప్పదనియు, మన మెఱుంగవలయు.

"తేషామేవానుకంపార్థమహమజ్ఞానజం తమః,
నాశయామ్యాత్మభావస్థో జ్ఞానదీపేన భాస్వతా. ౧౧
ఝషాణాం మకరశ్చాస్మి స్రోతసామస్మి జాహ్నవీ." ౩౧

అనుభగవదుక్తి ననుసరించి కర్మఫల మనుభవింపక తప్పదనియు, జ్ఞానము విస్తరిల్లినఁగాని యజ్ఞానము నశింపదనియు, సత్కర్మానుష్ఠానమునఁగాని జ్ఞానము పొడసూపదనియు, మన మెఱుంగవలయును. గంగ జలరూపమున లోకమున కుపకార మొన

రించెననియు, నామె దేవతయనియు, మనము నిర్ణయించుకొన వలయును. గర్వ మాత్మవినాశనహేతువని నమ్మవలయును. జలములను భగవద్రూపములుగా భావించినచోఁ దమోగుణము తగ్గుననియు మన మెఱుంగవలయును.

"శాపాత్ప్రతితా యే చ గగనాద్వసుధాతలం. ౨౭
కృత్వా తత్రాభిషేకం తే బభూవుర్గతకల్మషాః,
ధూతపాపాః పునస్తేన తోయేనాథ సుభాస్వతా. ౨౮
పునరాకాశమావిశ్య స్వాన్ లోకాన్ ప్రతిపేదిరే,

అను నీభాగము నించుక విచారింతము. పాపకర్మములచే నొండె సాధుతిరస్కారాదులచే నొండె నధోగతికలుగు. స్వర్గాదిలోకముల నివసించువారు శాపవశమున నెవ్వరెవ్వరు భూలోకమునకు వచ్చి దుఃఖపడుచుండిరో వారెల్ల నామహానదియందు స్నానము చేసి తమపాపములు నశింపఁగా నూర్ధ్వమార్గమునఁ దమతమలోకములకుం బోయి సుఖంబుండిరని కథాభాగము.

లోకోపకారము చేయువస్తువు లెల్లఁ బవిత్రములే యగు. అందును విష్ణుపత్నియై లోకపవిత్రీకరణార్థ మరుదెంచుగంగాదేవి పరమపావనియగు. అంతియగాక పరమపావనియని గరుత్మంతుఁ డంశుమంతునకుం దెలిపియుండెను. విష్ణుమూర్తికూడ

"భారతం భారతీశాపాత్పాపదాహాయ పావినాం."

(దేవీభాగవతము.)

అని పల్కియుండెను. శంకరోత్తమాంగసంస్పర్శము నొందినది. అట్టి మహానదియందు స్నానము చేసినఁ గల్మషములు పాయు టొకవింతయా? అనఁగా నేవారికి శాపాంత మాసన్నమయ్యెనో వారలే యందు స్నానము చేసిరని మన మూహింప

వలయు. అట్లూహింపకయున్న శాపము నిష్ఫలమగుటయేగాక కర్మసిద్ధాంత మెగిరిపోవును. జలములు విష్ణుస్వరూపములనియు, భగవంతుఁడు నివసించియుండుననియుఁ, బ్రమాణములు కనం బడుచున్నవి. ఎవ్వారి కట్టిదృఢవిశ్వాసముగలదో వారికిఁ బాపానుభవకాల మంతమయ్యెనని మనమూహించు టుచితము. నదీస్నానము పాపహరమను ప్రమాణము లనేకములు గలవు. "స్రోతసామస్మి జాహ్నవీ" అనుభగవద్వాక్యముకూడఁ గలదు. పరమపావననదులలో గంగానది యుత్తమోత్తమ మనవలయు. కావున నట్టి మహానదీస్నానమునఁ బాపజాలములు తూలుననుట స్తుతిగాదు. నిక్కమే. ఆస్నానము నిశ్చలభక్తియోగపూర్వక ముగ నుండవలయును. "క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి" అని శ్రుతి చాటుచున్నందున స్వర్గాదిలోకములనుండి భ్రష్టు లగువారు మర్త్యలోకమునకు వత్తురు. ఇందు మరలఁ బుణ్య కర్మము లొనరించి తదనుభవముకొఱకు స్వర్గాదిలోకముల కరుగుదురు. యోగమతమందు గంగాస్నాన మనఁగా నింకొక్కయర్థము గలదు. త్రివేణీసంగమ మనఁగా నింకొక యర్థము. అందు స్నానముచేయుట యనఁగా దృఢమనస్సుతో భావించుట యని యర్థము. సకలనదీస్నానపుణ్యము యోగ మతము ననుసరించి మనస్సంయమనమునఁ గలుగుననుటయే రహస్యము. ఆవిషయ మిచ్చట నింతకంటె విస్తరింపఁదలంపను.

"తత్ర దేవర్షిగంధర్వా వసుధాతలవాసినః,
భవాంగపతితం తోయం పవిత్రమితి పస్పృశుః." ౨౭

ఈశ్లోకమున విశేషమేమియు లేదుకాని యించుక నిష్పక్ష పాతబుద్ధు లెఱుంగఁదగువిషయ మొక్కటి కలదు. దేవర్షిగంధ

ర్వాదులు, మానవులు శంకరశిరస్సునుండి జాఱినయీనదీజలము పావనమని స్పృశించిరి. అనఁగా స్నానముచేసిరి. అనునది దీని యర్థము. ఈశ్లోకమునకు

“పవిత్రం పావనం తత్ర జ్ఞాపనహేతుమాహ. భవాంగపతితమితి. భవేన రుద్రేణ శిరసా ధృతత్వాత్ పవిత్రమితి జ్ఞాత్వా పస్పృశురిత్యర్థః. పవిత్రమితి సామాన్యోక్త్యా భవస్యాన్యేషాం చ పవిత్రమిత్యుక్తం. అత ఏవ ‘హరస్యగాత్రసంస్పర్శాత్ పవిత్రత్వముపాగతే’త్యత్రాపి హరస్యశుద్ధిప్రదత్వ ముపాగతేత్యర్థః. అస్యోపపృషయ ఊచుః భాగవతే. ‘యచ్ఛౌచనిస్సృత సరిత్ప్రవరోదకేన తీర్థేన మూర్ధ్ని విధృతేన శివశ్శివోఽభూ’దితి భారతే. తమంబుపతితం దృష్ట్వా దధారశిరసాహరః, పావనార్థం జటామధ్యే యోగ్యో ఽస్మీత్యవధారణా’దితి. అత్రాప్యయోధ్యాకాండే వక్ష్యతి. ‘విష్ణుపాదోద్భవాం దివ్యా’మితి. గంగాయా విష్ణుపాదోద్భవత్వేన పవిత్రత్వరూపం. భవాంగా త్పతితమితి వార్థః. ద్వితీయా శ్రితాతీతపతితేతి ద్వితీయాసమాసవిధానాత్ పంచమీసమాసానుపపత్తేశ్చ. భవేన ధృతత్వాదస్మాభిరపి ధార్యమితిపస్పృశు రిత్యేవార్థః. యద్వా భవాంగపతితత్వాత్. పవిత్రం న తు పూర్వవదితి పవిత్రం. అతఏవ పస్పృశుః. న తు సస్నుః. యద్వా. యద్యపి భవాంగా త్పతితం. తథాపి విష్ణుపాదోద్భూతత్వాత్పవిత్రమితి వా. నదీ వేగేన శుధ్య తీతి న్యాయాత్ భవసంపర్కానిగమే పవిత్రమితివా పస్పృశుః.”

అని గోవిందరాజవ్యాఖ్య.

పండితోత్తములగు వీరు శంకరద్వేషముచే నిట లేని పోనియర్థములు కల్పించిరి. ప్రాతీతికార్థమును ద్రోసివేసిరి. ఈశ్వరునకు మఱియు నితరులకుఁ బవిత్రత్వము నాపాదించు నది యని స్పృశించిరఁట దీని కనుకూలముగా భాగవతమునుండి యొక ప్రమాణముం జూపిరి. గంగ విష్ణుపత్ని యనువిషయ

మును మఱచిరి. మతాభిమాన మెంతటి విపరీతకార్యమునైనఁ జేయించును.

"ధాతుః కమండలుజలం తదురుక్రమస్య
పాదావనేజనపవిత్రతయా నరేంద్ర,
స్వర్ధున్యభూన్నభసి సంప్రతి నిర్మమార్ష్టి
లోకత్రయం భగవతో విశదేవ కీర్తిః." ౫

(భాగవతము ౮ స్కం. ౨౧ అధ్యాయము.)

వామనమూర్తిపాదములఁ గడుగ బ్రహ్మ తనకమండలువులోని యుదకము నుపయోగించెను. ఆపాదోదకమే స్వర్లోకనది యయ్యెనని సారతరార్థము. ఆనదియే భూలోకమున వచ్చెను గాన దానిని శంకరుఁడు శిరమున ధరించెను. దాన శివుఁడు పవిత్రుఁడయ్యెను. అక్కారణముననే దేవర్షులు లోనగువారు స్పృశించిరి. కాని స్నానము చేయలేదఁట. శివుఁడు ధరించెను గాన మనకు ధరింపఁదగినదే యని స్పృశించిరఁట. ఏమి చమత్కారము!

పాఠకమహాశయులారా! దీనిచరిత్రమును మన మెఱుంగుట మంచిదికదా. బ్రహ్మ కమండలువులోనియుదకము స్వర్నదియైనది. దీనిని ధరించుటచేతనే శివుఁడు శివుఁడయ్యెను. అనఁగా నమంగళరూపుఁడు మంగళరూపుఁడయ్యెనని తాత్పర్యము. అను నీగోవిందరాజుగారియభిప్రాయమునుబట్టి మనమూహించితిమేని విష్ణువు సర్వోత్కృష్టుఁడని,శంకరుఁడు తత్పాదజలమును ధరించినందునఁ బవిత్రుఁడయ్యెనని వ్యాఖ్యాతయభిప్రాయమని తేలెడినిగదా వీరికి శ్రీభాగవతము ప్రమాణమైనది. కాననే యందున్నశ్లోకము నుదహరించిరి. కావున నాభాగవ

తమునుండియే ప్రమాణము లుదాహరించి పైవారిపక్షపాతమును విమర్శింతము.

క్షీరసాగరమును మథించుకాలమున హాలాహల ముదయించెను. అత్తరుణమున శ్రీమహావిష్ణువు కూర్మరూపమున మంథరపర్వతమును ధరించియుండెను. విషము పుట్టగానే.ఎల్లరు పరువెత్తి శంకరుం గాంచిరి. ఆఘట్టమునం దీశ్లోకము లున్నవి.

"తదుగ్రవేగం దిశిదిశ్యుపర్యధో విసర్పదుత్సర్పదసహ్యమప్రతి,
భీతాః ప్రజాదుద్రువు రంగసేశ్వరా అరక్ష్యమాణాశ్శరణం సదాశివం.
విలోక్య తం దేవవరం త్రిలోక్యాభవాయ దేవ్యాభిమతం మునీనాం
ఆసీనమద్రావపవర్గహేతో స్తపోజుషాణం స్తుతిభిః ప్రణేముః." ౨౦

ప్రజాపతయ ఊచుః.—

"దేవదేవ మహాదేవ భూతాత్మన్ భూతభావన,
త్రాహి నశ్శరణాపన్నాన్ త్రైలోక్యదహనాద్విషాత్. ౨౧
త్వమేకస్సర్వజగతా మీశ్వరో బంధమోక్షయోః,
తం త్వామర్చంతి కుశలాః ప్రపన్నార్తిహరం గురుం. ౨౨
గుణమయ్యా స్వశక్త్యాస్య సర్గస్థిత్యప్యయాన్ విభో,
ధత్సే యయా సదృగ్భూమన్ బ్రహ్మవిష్ణుశివాభిధాం. ౨౩
త్వం బ్రహ్మ పరమం గుహ్యం సదసద్భావభావనం,
నానాశక్తిభిరాభాత స్త్వమాత్మా జగదీశ్వరః. ౨౪
త్వం శబ్దయోనిర్జగదాదిరాత్మా ప్రాణేంద్రియద్రవ్యగుణస్స్వభావః,
కాలః క్రతుస్సత్యమృతం చ ధర్మ స్త్వయ్యక్షరం యత్త్రివృదామనంతి.
యే త్వాత్మరామగురుభిర్హృది చింతితాంఘ్రి
ద్వంద్వం చరంతముమయా తపసాభితపం,
కత్థంత ఉగ్రపురుషం నితరాం శ్మశానే

తే నూనమూలిమవిదం స్తవ హీనలజ్జాః. 33
ఏతత్పరం ప్రపశ్యామో న పరం తే మహేశ్వర,
మృడనాయ హి లోకస్య వ్యక్తిస్తేఽవ్యక్తకర్మణః. 34
నిశమ్య కర్మతచ్ఛంభోర్దేవదేవస్య మీఢుషః,
ప్రజా దాక్షాయణీ బ్రహ్మా వైకుంఠశ్చ శశంసిరే." 45
(శ్రీభాగవతము ౮ స్కం. 2 అధ్యా.)

ఈయవి శ్రీభాగవతములోనివే. సకల దేవతాధిపత, త్రిమూర్తులుగా నెన్నఁబడువాఁడు శంకరుఁడేయని స్పష్టముకదా. శ్మశానవాసియని నిన్నుఁ బలుకుట నీమహిమ మెఱుంగలేకయేకదా. అనియందే కలదు. అట్టిశంకరుఁడు విష్ణుపాదోదకమగు గంగను ధరించి పవిత్రుఁడయ్యెనని వ్యాఖ్యచేయుట మతాభినివేశావేశముచేతనే యనవలయును. విష్ణుపాదోద్భవ యనఁగా నాకాశమునుండి వచ్చినదనియే యర్థము చెప్పుట మంచిదని కొందఱందురు. వామనమూర్తి పాదనిర్ణేజనజలము గంగయనుట స్తుత్యర్థమని గ్రహింపఁదగు పై భాగవతశ్లోకములు ప్రమాణములు కావన రాదుకదా. ఏ దేవునిమహిమము చెప్పునప్పుడాదైవమునకంటె నితరుఁ డుత్కృష్టుఁడు లేఁడనుట మహాత్ములస్వభావము. ఏలయనఁగా నేవారి కేరూపనామములయందు విశ్వాసముండునో వా రారీతిగా ధ్యానించిన నాభగవంతుఁడు కరుణించుననియే కాని తెలియక కాదు.

"ధత్తే యయా సద్గుణ్యాఖుక్ బ్రహ్మవిష్ణుశివాభిధాం."

అనఁగా నర్థమేమి? మాయంగూడి సగుణబ్రహ్మమవై సృష్టిస్థితిసంహారములు చేయుచు బ్రహ్మవిష్ణుశివనామముల ధరింతువనఁగా నేకార్యమున నానామము, ఆరూపమును ధరింతువని యర్థము

కదా. దీనిని గాదనుట సాధ్యమా? సన్మతియగువాఁడు సర్వ
పురాణముల సమరసము చేయవలయుఁగాని యజ్ఞానమునఁ
దాఁబట్టినకుం దేటికి మూఁడేకా ళ్లనరాదు. భాగవతమునఁ
గొంత ప్రమాణమని కొంత ప్రమాణముకాదని చెప్ప వలను
పడదు. విష్ణుమహిమమును దెలుపునవి మాత్రము ప్రమాణ
మనుమాట పరిహాసభాజనమే యగును. అట్టివాదమునకంటె
నిస్సార మేదియు నీలోకమున లేదు.

"న మే విదుస్సురగణాః ప్రభవం న మహర్షయః,
అహమాదిర్హి దేవానాం మహర్షీణాం చ సర్వశః. ౨
యో మామజమనాదిం చ వేత్తి లోకమహేశ్వరం,
అసమ్మూఢస్స మర్త్యేషు సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే." ౩
(గీత ౧౦ అధ్యా.)

అని శ్రీహరి యుపదేశించెను. నేనే సర్వమున కాధారమని దీని
సారము. వాంఛల ననుసరించి రూపభేదములు నామాంతర
ములు కల్పింపఁబడినవి

"బ్రహ్మవర్చసకామస్తు యజేత బ్రహ్మణస్పతిం,
ఇంద్రమింద్రియకామస్తు ప్రజాకామః ప్రజాపతిం,
అన్నాద్యకామస్త్వదితిం స్వర్గకామోఽదితేస్సుతాన్.
విశ్వాన్ దేవాన్ రాజ్యకామస్సాధ్యాన్ సంసాధకో విశాం.
దేవీం తు మాయాం శ్రీకామస్తేజస్కామో విభావసుం,
వసుకామో వసూన్ రుద్రాన్ వీర్యకామస్తు వీర్యవాన్,
ఆయుష్కామోఽశ్వినౌ దేవౌ పుష్టికామ ఇళాం యజేత్.
ప్రతిష్ఠాకామపురుషో రోదసీ లోకమాతరా,
అకామస్సర్వకామో వా మోక్షకామ ఉదారధీః.

తీవ్రేణ భక్తియోగేన యజేత పురుషం పరమ్."

(శ్రీభాగవతము ౨ స్కం. 3 అధ్యా.)

ఈవాక్యములఁబట్టి భగవంతుని సేవాంఛానుసారముగాఁ బ్రార్థించిన నాఫలము కలుగుననియే సారము.

"వేదైరనేకైరహమేవ వేద్యో వేదాంతకృద్వేదవిదేవ చాహం,
నపుణ్యపాపే మమ నాస్తి నాశో న జన్మ దేహేంద్రియబుద్ధిరస్తి."

(కైవల్యోపనిషత్తు.)

ఇట్లే శ్రుతులన్నియు భగవన్మహిమమును విశేషించి తెలుపుచున్నవి. సకలరూపములు సకలనామములు కార్యముల ననుసరించి యాభగవంతునకుఁ గల్పింపఁబడుచుండునని బోధించుచున్నవి. ఇఁక శివవిష్ణువు లేమూలఁబడియున్నవారో వారి కేటిప్రాముఖ్యము? మతగర్వావేశము మహనీయులను దోలుబొమ్మలంబోలె నాడించుచున్నది. ఆడియాడి యొకమూలఁ బడిపోవును. ఈదూషణములు తమకే హానిని గల్పించునుగాని భగవద్రూపులగు బ్రహ్మవిష్ణుశంకరులకుఁ గృణమాత్రమైన లోపమును గల్పింపఁజాలవనుట మాత్రము సత్యము. ఏమతకర్తయు నే నీలోకమును జూచితినని చెప్పినవాఁడు లేఁడు. కాని వారియుపదేశములనంగీకరించి ప్రవర్తించుట న్యాయమే. పరమతములను, ఇతరదేవతలను దూషించుటగాని, వానికంటె వీఁడెక్కుఁడని వీనికంటె వాఁడు నీచుఁడని తారతమ్యములఁ గల్పించుటగాని నీచమగుపని. పురాణములు, స్మృతులు, శ్రుతులులోనగునవి యిట్టివిషయముల కించుకంతయుఁ జోటీయవు. శ్రమించి యెట్లో యర్థముచెప్పఁబూనిన; నది సభాముఖమున నపూర్వమర్యాదం గూర్పకపోదు. తెలియనివిషయమును

దెలిసినట్లు నటించి దేవతల నిందించువారిని భగవంతుఁ డనుగ్ర హింపఁడు.

"తతో హి యజమానస్య జహ్నోరద్భుతకర్మణః,
గంగా సంప్లావయామాస యజ్ఞవాటం మహాత్మనః. ౩౪
తస్యావలేపనం జ్ఞాత్వా క్రుద్ధో యజ్వా తు రాఘవ,
అపిబచ్చ జలం సర్వం గంగాయాః పరమాద్భుతం. ౩౫
తతో దేవాస్సగంధర్వా ఋషయశ్చ సువిస్మితాః,
పూజయంతి మహాత్మానం జహ్నుం పురుషసత్తమం,
గంగాం చాపి నయంతి స్మ దుహితృత్వే మహాత్మనః. ౩౬
తతస్తుష్టో మహాతేజాః శ్రోత్రాభ్యామసృజత్పునః,
తస్మాజ్జహ్నుసుతా గంగా ప్రోచ్యతే జాహ్నవీతి చ." ౩౭

అను నీభాగము విమర్శనార్హము. ఇందలితత్త్వ మేమనియే. గంగ భగీరథుని వెంటనంటిపోవుచు జహ్నుముని యజ్ఞవాటుమును జలములచే ముంచెను. తపోబలమున నమ్ముని జలములఁ ద్రావెను. దేవాదులు ప్రార్థించి గంగ నీతనయ యగును. కాన వదలి లోకమునకు మహోపకారముచేయుమా యని ప్రార్థించెను. సంతోషించి జహ్నుముని శ్రోత్రరంధ్రములనుండి వదలెను. అనునది కథాసారము.

జహ్నుముని యాగముచేయుచుండెను. భగీరథుఁ డాయజ్ఞవాటముమీఁదుగా రథము పోనిచ్చినఁగదా యద్దానిని ముంచ వలనుపడును. భగీరథుఁ డంతవెఱ్ఱివాఁడా? తపస్వియై యెన్నియో శ్రమములకు లోఁబడి గంగాదేవి దయకుఁ బాత్రుఁడై శంకరు ననుగ్రహము నొందెను. అట్టిపరమపావనచిత్తుఁడు సత్కర్మానుష్ఠానము చేయుముని కపకారమును గల్గింప

నెంచునా యని మన మూహింపవచ్చును. ఇందుఁ గలతత్త్వ మేది? గంగానదీమూలమున నెవ్వ రెవ్వరు లోకవిఖ్యాతి నొందఁదగుదురో వారి నుద్ధరించుపొంటె గంగానది యామార్గమునఁ బోవును. యజ్ఞవాటము ముంచెననఁగాఁ బరమపవిత్రముగా నొనరించెను. ఆభూమింగల యపరిశుద్ధప్రాణికోటిని బరిశుద్ధముగ నొనరించెనని తత్త్వము. లోకులకు జలముచే ముంచినట్లు గంగాదేవి కనఁబడుచెను. దాన నెల్లరుఁ దనమహిమము నెఱింగి తరింతురనియే యామెభావము. దేవతలు లోనగువారు ప్రార్థించిరి. గంగాదేవి నీకుఁ బుత్త్రికయని పేరు గాంచును. కాన వదలుమని యభ్యర్థింప నాముని శ్రవణరంధ్రములమూలమున వదలెను. అనఁగా నావార్త నాలకించి యంతటివిఖ్యాతి లభించుట కానందించెనని భావమును గ్రహింపవలెను. దీనిసార మేమనఁగా జహ్నుతనయ గంగాదేవి యనువిఖ్యాతి యెంతదనుక నుండునో యంతదనుకఁ బుణ్యలోకనివాసము కల్గునని శ్రీమహాభారతము తెలుపుచున్నది. ఎవ్వానిపవిత్రనామము భూలోకమున నెంతకాల ముండునో యాపుణ్యమూర్తి స్వర్గమున నివసించును. కావున నే స్థిరసంతానములకై సజ్జనులు పాటుపడుదురు. ఇంద్రద్యుమ్నమహారాజచరిత్ర మిందున కుదాహరణ మగును. స్వర్గభ్రష్టుఁడయి యింద్రద్యుమ్నమహారాజు భూలోకమున కరుదెంచి తననామ మెఱుంగువారు కలరా యని పరికించి చిరకాలము గడచుటచే నెవ్వరు నెఱుంగమనఁగా నొకహ్రదమున నుండు తాఁబేలు తననామము నెఱుంగుదుననఁగా మరల స్వర్గమునకుఁ బోయి స్థిరవసతిం గాంచెను. అని భారతమునఁ

గలదుకదా. కాఁబట్టి జహ్నుమునికి శాశ్వతకీర్తి నాపాదింపఁ బూని గంగాదేవి యతని సత్కర్మప్రేరితయై యిట్టు లొనరించె నని మన మెఱుంగవలయును. లోకమున నెవ్వారికిఁగాని శాశ్వతకీర్తి రావలసియున్నచో దేవతాసాహాయ్యము కావలయును. సత్కర్మము లిందఱిఁ బ్రేరేపించును. ఎల్లరమూలమునఁగాని శాశ్వతకీర్తి లభింపదు. కావున సర్వజనసంస్తవనీయనామము లోకమున శాశ్వతముగా వెలయవలయునన్న సత్కర్మానుష్ఠాన మొనరింపవలయును. అయ్యది ఫలాభిసంధిరహితము కావలయును. దాన దేవత లానందింతురు. పితరులు సంతృప్తులగుదురు. ఎల్లభూతము లాతనిఁ బ్రశంసింతురు. ఆపుణ్యమూర్తి నామము క్షితిని జిరకాలము నిలుచును ఇన్నింటికి మూలము సత్కర్మానుష్ఠానమే. అదియు స్వార్థము కారాదు. భగవత్ప్రీతిదము కావలయును. ఎల్లభూతముల మేలుకొఱకది చేయఁబడవలయును. దాననే పరమేశ్వరుఁ డానందించును.

"యోగస్థః కురు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ధనంజయ,
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోస్సమో భూత్వా సమత్వం యోగ ఉచ్యతే. ౪౮
దూరేణ హ్యవరం కర్మ బుద్ధియోగాద్ధనంజయ,
బుద్ధౌ శరణమన్విచ్ఛ కృపణాః ఫలహేతవః. ౪౯
బుద్ధియుక్తో జహాతీహ ఉభే సుకృతదుష్కృతే,
తస్మాద్యోగాయ యుజ్యస్వ యోగః కర్మసు కౌశలం. ౫౦
కర్మజం బుద్ధియుక్తా హి ఫలం త్యక్త్వా మనీషిణః,
జన్మబంధవినిర్ముక్తాః పదం గచ్ఛంత్యనామయం." ౫౧
(గీ. ౨ అ.)

అను శ్రీకృష్ణవాక్యములు సత్కర్మానుష్ఠానపద్ధతిని దానిఫల

మును వెల్లడించుచున్నవి. ఈమార్గమునకు విరుద్ధముగా నొనరించినకర్మములకు ఫలములు విపరీతముగనే యుండునుగదా. ఇట్టు లీఘట్ట మనేకవిషయములను బోధించుచున్నది. ఇఁకఁ దరువాతివృత్తాంతము నాలకింపుఁడు.

భగీరథునకు బ్రహ్మ హితముఁ దెల్పుట.

*అంతట భగీరథుఁడు గంగాభవాని తను వెనుకొను చుండఁగా సాగరమునకుంబోయి సగరపుత్త్రు లేచోట భస్మరాసులైరో యాస్థలమునకుం బోయెను. గంగాజలము లాభస్మరాసులపైఁబ్రవహించెను.అత్తఱి బ్రహ్మదేవుఁడుసర్వలోకనాయకుఁడు గావున భగీరథుని గాంచి, "పుణ్యపురుషా! సగరకుమారు లిపుడు మహాత్ము లైరి. ఆయఱువదివేవురు ప్రేతత్వమును విడనాడిరి. అది నీమూలమున వారికిం గలిగినమహాలాభము. కావున దేవతలంబోలి స్వర్గవాసులైరి. ఈసముద్రోదక మెంతదనుక భూలోకమున నుండునో అంతవఱకు వారు దేవలోకమున దేవతలవలెనే యుందురు. ఈగంగాభవానియు నీకు జ్యేష్ఠదుహిత కాఁగలదు. ఈగంగ నీవే తండ్రివి కాఁగా నాపేరుతో నీలోకమున సుప్రసిద్ధయై ప్రవర్తిల్లఁగలదు. స్వర్లోకమునుండి యవతరించిన యీగంగ త్రిపథగయనియు, నీపేరున భాగీరథియనియు, నీరెండుపేరుల విఖ్యాతింగాంచు. స్వర్గమును భూమిని బాతాళమునను బ్రవహించినకతనఁ ద్రిపథగ యను పేరు దీనికిం గలుగు

రాజర్షీ! నీపూర్వులగుసగరతనూజుల కందఱ కొక్క-

---

*ఇయ్యది నలువదినాల్గవసర్గమునుండి సంగ్రహింపఁబడినది.

పారిగనీపావనగంగాజలములందుఁ దర్పణము చేయుము. దానిచే గంగోదకములచే సగరకుమారులను స్వర్గలోకప్రాప్తులనుగా నొనరింతునని నీవు చేసిన ప్రతిన నెఱవేర్పుము. సగరభూజాని మహాకీర్తిమంతుఁడు. ధార్మికోత్తముఁడు. ఆతఁ డీకార్యమును జేయఁబూనియు నకృతశ్రముఁ డయ్యెను. మహాపరాక్రమ శాలియగు నంశుమంతుఁడు కూడ గంగాదేవిం బ్రార్థించెను. కాని యతనికి నాపుణ్యము లభించినది కాదు. నీజనకుఁడు దిలీపుఁడు సామాన్యుఁడనఁదగునా. రాజర్షియే యగును. సుగుణరాశి. మహర్షితుల్యుఁడు. రాజనామ మతనికి సార్థకమే. తపస్సున నాకు నీడగువాఁడు. ఆతఁడు నీగంగాదేవి నవతరింపఁ జేయఁబూనెనుగాని తుదకావిచారముకూడ లేనివాఁడయ్యెను. ఇందఱుమహాత్ములు చేయఁజాలకపోయిన యీకార్యమును నీవు సాధింపఁగల్గితివి. పుణ్యమూర్తివి. ప్రభావసంపన్నుఁడవు. కానఁ జేయఁజాలితివి. పరమపవిత్రయశస్సు నార్జించితివి. ఈగంగావతరణరూపమహాకార్యముచే ధర్మనిధివైతివి. ధర్మప్రతిష్ఠగలవాఁడ వైతివి. ఈనది యితరనదులవంటిది కాదు. సర్వదా స్నానయోగ్యమైనది. కాన నీనదీజలముల స్నానము చేయుము దానిచేత నీకుఁ బరమపవిత్రతయుఁ బుణ్యముఁ గల్గును. నీపూర్వులకీజలంబుల నుదకక్రియ లాచరింపుము. నీకు శుభము లబ్బుంగాక. నాలోకమున కేఁకఁ బోయెదను. నీవు నుదకక్రియ లాచరించి నీ పురమునకుఁ బొమ్ము"

అని హితముపదేశించి ప్రకాశ మెల్లదిశల వెలిఁగింపనా బ్రహ్మ సత్యలోకమునకుఁ బోయెను. రాజర్షివర్యుఁడగు భగీరథుఁడు జ్యేష్ఠాదిక్రమము ననుసరించి శాస్త్రవిహితముగ

నుత్తమలోకమును గల్పింపఁజాలు నుదకదానము లొనరించి తక్కుంగలవారిని స్మరించి యశ్లే క్రియ లాచరించి దానఁ బవిత్రుఁడై యశంబు నలు దెసల వ్యాపింప నయోధ్యానగరమును బ్రవేశించి సకలభాగ్యసంపన్నుఁడై రాజ్యంబుఁ బూజ్యభంగిం బాలించెను. ఆరాజ్యమునఁగలమానవు లరోగులై సర్వసమృద్ధులుగలవారలై శోకవిహీనులైరి. రాఘవా! నీవడిగినగంగావృత్తాంతము సమగ్రముగాఁ జెప్పితిని. దీన నీవు శుభము లొందుము. సంధ్యాకాలము మించిపోవుచున్నది. ఇపుడు నన్నే మియుఁ బ్రశ్నింపకుము. ఈచరిత్రము చతుర్విధపురుషార్థప్రదము. ఎవ్వాఁడుకాని దీనిని వినిపించునో వానిపితృదేవతలు దేవతలు సంతృప్తులగుదురు ఈయుపాఖ్యానము గంగావతరణ మనంబడును. దీని శ్రద్ధగా భక్తిభరితచిత్తంబుతో నెవఁడాకర్ణించునో వానికి సర్వాభీష్టంబు లొనఁగూడును. సర్వపాపములు నశించును. ఆయురారోగ్యములు వృద్ధినొందును

భక్తజనులారా! ఈభాగమునుండి గ్రహింపఁదగు నంశము లనేకములు గలవు. కాని యందు ముఖ్యాంశములను విమర్శించి గ్రహింతము.

"సాగరస్య జలం లోకే యావత్స్థాస్యతి పార్థివ,
సగరస్యాత్మజాస్తావత్స్వర్గే స్థాస్యంతి దేవవత్."

ఈవిషయము పూర్వసర్గమునందే విమర్శించితిని. మరల వ్రాయ నక్కఱలేదు. బ్రహ్మ యీవాక్యము ననువదించెను. ఏల? గంగామాహాత్మ్య మంతకుముం దెల్లరు విన్నయదికాదు. సర్వలోకగురువు, వేదనిధియునగు బ్రహ్మ వచించినఁగాని యెల్లరు విశ్వసింపరు. ఎల్లరు శ్రద్ధాభక్తియుక్తులై దాని సేవించినఁగాని

లోకమున కుపకారము కాదు. కావున బ్రహ్మ పిలువని పేరింట ముగా నచ్చుటి కరుదెంచెను. తొలుత భగీరథుఁడు బ్రహ్మను గుఱించి కదా తపస్సాచరించెను. భక్తుఁడు కాన నా రాజర్షికిఁ గృత్యమును దెలుపనరుదెంచెను.

"యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠస్తత్తదేవేతరో జనః,
స యత్ప్రమాణం కురుతే లోకస్తదనువర్తతే."

అన్న గీతావాక్యము పరమపావనము కదా. బ్రహ్మ చెప్పిన వాక్యము వేదసమ్మతమని యెల్లరు నమ్ముదురు. కావుననే చతురాననుఁడు తన్నడుగనిదే వచించెను. లోకమున సత్యమార్గమునఁ దమరు ప్రవర్తించి యితరుల కుపదేశింపఁదగు. తమ రాచరింపనిధర్మము లుపదేశింపరాదు. ఉపదేశించినను వారిని లెక్కపెట్టరు. తా నాచరించి దాని గుణాగుణముల నెఱింగి యితరులకుఁ దెలుపవలయునే కాని ధ్రవ్యముకొఱ కుపదేశింపరాదు. దానిమూలమున వచ్చుబాగోగులకుఁ దానే యధికారి యగు.

"పరోపదేశే పాండిత్యం సర్వేషాం సుకరం నృణాం
ధర్మే స్వయమనుష్ఠానం కస్యచిత్తు మహాత్మనః."

అన్న నీతివాక్యము స్పష్టముకదా. కావున సకలవేదముఖుఁడగు బ్రహ్మ యెల్లరకుఁ దెల్లమగునట్లు శాసించెను.

"ఇయం చ దుహితా జ్యేష్ఠా తవ గంగా భవిష్యతి,
త్వత్కృతేన చ నామ్నాథ లోకే స్థాస్యతి విశ్రుతా. ౫
గంగా త్రిపథగా రాజన్ దివ్యా భాగీరథీతి చ."

అను నీభాగమున నొక్కవిశేషము కలదు. "పుత్రైర్యశోలభ్యతే" అన్న సూక్తి జగద్విదితము. లోకమున యశస్సువెలయు

వలయునన్నఁ దొలిజన్మమునఁ బుణ్యము చేసియుండవలయును. భగీరథునితపస్సులోకోపకారకమము. కావున బ్రహ్మ నీకీగంగ జ్యేష్ఠకుమారిక కాఁగలదు. నీపేరంబరఁగి త్రిలోకములయందు నీపేరును బ్రకటించునని శాసించెను. ఈయుపదేశఫల మేమనఁగా లోకమున మానవులు మహత్తరకార్యము లాచరించి భగీరథునిభంగి సద్యశస్సును గాంచవలయుననియే. ఎన్నికష్టముల నైన ననుభవించి భగీరథుఁడు తనపూర్వులకుఁ గలయపకీర్తిని దొలఁగించి స్వర్గలోకవాసులఁగా నొనరించెను. అట్లే మానవులు తమపూర్వులకుఁ గలయుత్తమలోకప్రాప్తిభంగమును దొలఁగింపఁ బాటుపడవలయుననియుఁ దానెన్నికష్టములనైన ననుభవించి తుచ్ఛమగు శరీరసుఖమును బాటింపక శాశ్వతమగు యశఃకాయమును బడయఁ బ్రయత్నింపవలయుననియుఁ, జేయఁ బూనినకార్యము తనవారికేకాక లోకుల కెల్లభంగులఁ దోడ్పడఁదగిన ట్లుండవలయుననియు, నట్టికార్యము లొనరించువారి యెడఁ గరుణామయుఁడగు పరమేశ్వరుఁ డనుగ్రహించుననియు, మన మెఱింగి యీకార్యము నాచేత నగునా యని యనుమానింపక శ్రద్ధాభక్తులుగలిగి భగవంతునిపై భారమువైచి చేయఁబూనవలయుననియు, నయ్యది దుర్ఘటమైనను సత్కార్యమై యెల్లరకు మేలుచేయునదిగ్గాయైన ఫలించుననియు,

"సిద్ధ్యసిద్ధ్యోస్సమో భూత్వా సమత్వం యోగ ఉచ్యతే,
కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన,
మా కర్మఫలహేతుర్భూర్మా తే సంగోఽస్త్వకర్మణి."

అన్న శ్రీకృష్ణమూర్తియుపదేశ మేనాఁటికిని నిష్ఫలము కాదనియు, మన మీభాగమునుండి నేర్చుకొనవలయును. ఏసత్కా-

త్యము చేయఁబూనినను సమాహితమనస్కుఁడై చేయవలయు ననియు, నలువురతోఁ గూడి తపస్సుచేయరాదనియు మన మెఱుంగవలయు.

"యోగస్థః కురు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ధనంజయ."

అన్నగీతావాక్యము పైనుదహరించినభావమును స్థిరపఱచు చున్నది.

"ప్లావయస్వ త్వమాత్మానం నరోత్తమ సదోచితే,
సలిలే పురుషవ్యాఘ్ర శుచిః పుణ్యఫలో భవ." ౧౪

ఇందొక్క విశేషము గలదు. భగీరథునితో బ్రహ్మ నీతనువు నీగంగాజలములఁ దడుపుము. పరిశుద్ధుఁడ వగుదువు. పుణ్యఫలములుగలుగును. అని బోధించెను. దీనికొక్కకారణము కలదు. నదీస్నానము త్తమోత్తమమనుట విచిత్రముకాదు. చిరకాలము తపస్సు చేసి దేహము శుష్కించియుండుటం గాంచి ఆరోగ్యము కూడఁ గలుగవలయునని తలంచియు నిట్లు వచించెనని మన మెఱుంగందగు.

"శీతం స్వాదు స్వచ్ఛమత్యంతరుచ్యం పథ్యం పాక్యం పాచనం పాపహారి,
తృష్ణామోహధ్వంసనం దీపనం చ ప్రజ్ఞాం ధత్తే వారి భాగీరథీయం.
స్వాదు పాకరసం శీతం త్రిదోషశమనం లఘు,
పవిత్రమతిపథ్యం చ గాంగం వారి మనోహరం."

(మునిభావబోధిని.)

వైద్యశాస్త్రమునఁగల పైప్రమాణము ననుసరించి యూహించినను గంగాజల మారోగ్యప్రదమని తేలెడిని. భగీరథున కారోగ్యముకూడఁ గావలయును. రాజ్యపాలనమున కదియు

ముఖ్యమే. కావున బ్రహ్మ పలుసారు లీజలముల మునుంగుడుచు పరిశుద్ధుఁడవుకమ్మనియు బోధించెను. కావున నదీజలము పావనత్వమును గల్గించుటయేగాక యారోగ్యమునుగూడఁ గల్గించును. ఈ రెండును దేహధారులకు ముఖ్యములే. కనుకనే మనమహర్షులు నదీస్నానము, అందును గంగాస్నానము ముఖ్యమని యనువదించిరి.

"కృతే తు సర్వతీర్థాని త్రేతాయాం పుష్కరం వరం,
ద్వాపరే యజ్ఞమేవాహుర్దానమేకం కలౌ యుగే."

(భవిష్యపురాణము.)

"కలౌ తు సర్వతీర్థాని స్వం స్వం వీర్యం స్వభావతః,
గంగాయాం ప్రతిముంచంతి న తు దేవీ న కుత్రచిత్."

(బ్రహ్మపురాణము.)

"వర్జ్యం పర్యుషితం తోయం వర్జ్యం పర్యుషితం జలం,
అవర్జ్యం జాహ్నవీతోయమవర్జ్యం తులసీదళం."

(స్కాందము.)

ఈలోనగు ప్రమాణముల ననుసరించి గంగాజలము పుణ్యప్రదమగుటయేగాక యారోగ్యమొసఁగును. తపస్సు చేయువారు నుపవాసములొనరించువారు నదీజలముల స్నానము చేయవలయును. దానిచే దేహము బడలకయుండును. తీర్థయాత్రలు ప్రధానములగుట కిదియు నొకకారణము. ఐహికాముష్మికసుఖములు రెండును నదీస్నానమునఁ గలుగును. విశేషించి గంగాస్నానమునఁ గలుగును.

"ప్రముమోద హ లోకస్తం నృపమాసాద్య రాఘవ,
నష్టశోకస్సమృద్ధార్థో బభూవ విగతజ్వరః."

ఈఘట్టము నించుక విమర్శింపుఁడు. భగీరథుఁడు బ్రహ్మాశాసనము నిర్వర్తించి యయోధ్య కేతెంచెను. జను లామహారాజు రాకచే నానందించి మనఃకష్టములు పోవ హాయినొందిరని కథాసారము. ఆకాలమున రాజునకుఁ బ్రజలకుఁ గలసంబంధము తేటపఱచుఘట్ట మిది. మన మెఱుంగఁదగినవిషయము లనేకము లిందుఁ గలవు. ప్రజలను వశముచేసికొనవలయును. ఆకార్యమున కనేకకష్టములు పడవలయును.

"ఇంద్రియాణాం జయే యోగం సమాతిష్ఠేద్దివానిశం,
జితేంద్రియో హి శక్నోతి వశే స్థాపయితుం ప్రజాః. ౪౪
దశ కామసముత్థాని తథాష్టౌ క్రోధజాని చ,
వ్యసనాని దురంతాని ప్రయత్నేన వివర్జయేత్. ౪౫
కామజేషు ప్రసక్తో హి వ్యసనేషు మహీపతిః,
వియుజ్యతేఽర్థధర్మాభ్యాం క్రోధజేష్వాత్మనైవ తు. ౪౬
ద్వయోరప్యేతయోర్మూలం యం సర్వే కవయో విదుః,
తం యత్నేన జయేల్లోభం తజ్జావేతావుభౌ గణౌ." ౪౭

(మనుస్మృతి ౭ అధ్యా.)

"మహోత్సాహః స్థూలలక్షః కృతజ్ఞో వృద్ధసేవకః,
వినీతస్సత్త్వసంపన్నః కులీనస్సత్యవాక్ఛుచిః. ౩౦౯
అదీర్ఘసూత్రస్స్మృతిమానక్షుద్రోఽపరుషస్తథా,
ధార్మికోఽవ్యసనశ్చైవ ప్రాజ్ఞశ్శూరో రహస్యవిత్. ౩౧౦
స్వరంధ్రగోప్తాఽన్వీక్షిక్యాం దండనీత్యాం తథైవ చ,
వినీతస్త్వథ వార్తాయాం త్రయ్యాం చైవ నరాధిపః." ౩౧౧

(యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి. ఆచారకాండము.)

"యే వ్యపేతాస్స్వధర్మాచ్చ పరధర్మేష్వవస్థితాః,

తేషాం శాస్తికరో రాజా స్వర్గలోకే మహీయతే." ౧౭
(అత్రిస్మృతి.)

"రాజ్యస్థః క్షత్రియశ్చాపి ప్రజా ధర్మేణ పాలయన్,
కుర్యాదధ్యయనం సమ్యగ్యజేద్యజ్ఞాన్యథావిధి. ౨
దద్యాద్దానం ద్విజాతిభ్యో ధర్మబుద్ధిసమన్వితః,
స్వభార్యానిరతో నిత్యం షడ్భాగార్హస్సదా నృపః. ౩
నీతిశాస్త్రార్థకుశలస్సంధివిగ్రహతత్త్వవిత్,
దేవబ్రాహ్మణభక్తశ్చ పితృకార్యరతస్తథా. ౪
ధర్మేణ యజనం కార్యమధర్మపరివర్జనం,
ఉత్తమాం గతిమాప్నోతి క్షత్రియోఽప్యేవమాచరన్." ౫
(హారీతస్మృతి.)

జితేంద్రియుఁడుగా రాజుండవలయుననియే యఖిలస్మృతులు బోధించుచున్నవి. ఋషుల కహింసాదు లెట్లు ధర్మములో రాజులకు దుష్టదండనము శిష్టపాలనము విహితములు. హింస ధర్మముకాదుకదా యనరాదు. రాజు శత్రుసంహారము విధి నతిక్రమింపక అనఁగా రణధర్మముల వీటిఁబుచ్చక యాచరించిన మోక్షముకలదని స్మృతులు చాటుచున్నవి

"భయాద్రణాదుపరతం మంస్యంతే త్వాం మహారథాః,
యేషాం చ త్వం బహుమతో భూత్వా యాస్యసి లాఘవమ్. ౩౫
అవాచ్యవాదాంశ్చ బహూన్వదిష్యంతి తవాహితాః,
నిందతస్తవ సామర్థ్యం తతో దుఃఖతరన్ను కిమ్. ౩౬
హతో వా ప్రాప్స్యసి స్వర్గం జిత్వా వా భోక్ష్యసే మహీం,
తస్మాదుత్తిష్ఠ కౌంతేయ యుద్ధాయ కృతనిశ్చయః. ౩౭
సుఖదుఃఖే సమే కృత్వా లాభాలాభౌ జయాజయౌ,

తతో యుద్ధాయ యుజ్యస్వ నైవం పాపమవాప్స్యసి". ౩౮
(గీ. ౨ అధ్యా.)

అనుభగవదుపదేశము పై వ్రాసినయభిప్రాయమును దృఢపఱచుచున్నది.

"సహజం కర్మ కౌంతేయ సదోషమపి న త్యజేత్,
సర్వారంభా హి దోషేణ ధూమేనాగ్నిరివావృతాః." ౪౮
(గీత ౧౮ అధ్యా.)

"సహజం కిల యద్వినిందితం న తు తత్కర్మ వివర్జనీయకమ్,
పశుమారణకర్మదారుణోఽనుకంపామృదురోఽపి శ్రోత్రియః."
(అని కాళిదాసమహాకవి.)

అను నీసూక్తులంబట్టి యోజింపఁగా దుష్టదండనము క్షత్రియులకు విధివిహితమైనదియే. దుష్టదమనుఁడగు రాజును బ్రజలు విశ్వసింతురు. "రాజా ప్రకృతిరంజనాత్" అన్నన్యాయ మీకాలమునఁ బుట్టినది కాదు. భగీరథుఁ డెంతకాలము రాజ్యమును వదలిపోయి మరల వచ్చినను జను లత్యాదరముననాతని గారవించి తదాజ్ఞలరీతి మెలఁగి దుఃఖరహితులైరి. దీనికింగల కారణమేమి? యోగియై జితేంద్రియుఁడై నిష్పక్షపాతియై ధర్మరక్షణతత్పరుఁడై రాజ్యకుటుంబియగు రాజునెవ్వరు గోరరు? ప్రజలు రాజభక్తిగలవారుగను బ్రభువు ప్రజానురాగముకలవాఁడుగనుండిన నెంతబాగుండునో వచింపఁదరముకాదు. భూతలస్వర్గమనఁగా నారాజ్యమే యనవలయును. అద్దియే రాజన్యాంతమగువిషయము. అట్లుండవలయుననియెల్లవారును గోరుకొనవలయునని యీకథ మనకు బోధించుచున్నది. రాజభక్తిగలమానవులు ప్రాయశః దైవభక్తిగల

వారుగ నుందురు. కారణమేమనఁగా భక్తియనునది యొక్క విషయమునఁ బోడసూపిన నది నశింపదు. కావుననే మన పూర్వులు "నావిష్ణుః పృథివీపతిః" అని ప్రతిపాదించిరి. దీని మూలమున భగవద్భక్తి యలవడునని వారి తాత్పర్యమై యుండనోపు. ఎంత దూరదృష్టి!

"శనైశ్శనైరుపరమేద్బుద్ధ్యా ధృతిగృహీతయా,
ఆత్మసంస్థం మనః కృత్వా న కించిదపి చింతయేత్." ౨౫
(గీత. ౬ అధ్యా)

అన్న భగవద్గీతావాక్యము ననుసరించి యోగము మెల్ల మెల్లఁగా నభ్యసించి మనస్సును వశపఱచుకొనునట్లు భక్తినిగూడఁ గ్రమముగా నభ్యసింపవలయునని మనము తెలిసికొనవలయును.

మహాశయులారా! సగరచరిత్రము బ్రహ్మాండపురాణాదులయందు విశేషించి కలదు. కాని యీ రామాయణమున సగరచరిత్రము నెంతమాత్రము వ్రాయఁదగునో అంత మాత్రమే వ్రాయఁబడినది. గంగావతరణమునఁగూడ నితర పురాణములఁ గలచమత్కృతిని జర్చింపలేదు. రామచరిత్రమున నిట్టివానికిఁ బ్రాముఖ్య మొసంగుట యనవసరమని తోఁచి నందున వదలితినని యంగీకరించి మన్నింతురుగాక. ఇఁకఁ గథాభాగమును విమర్శింతును.

విశాలాపురచరిత్రము.

* విశ్వామిత్రముని వచించినగంగాచరిత్రము నాలకించి రామలక్ష్మణులు పరమవిస్మయావిష్టహృదయులై యమ్మునివరున్

* ఇయ్యది నలుబదియైదవ సర్గమునుండి సంగ్రహింపఁబడినది.

నితో "మహానుభావా! గంగావతరణచరిత్రము సగరపుత్త్రకులు భూమిని బ్రద్దలుచేయుటయు, సాగరమును బెంపొందించుటయు, నాసముద్రమును గంగాజలముచేఁ బూరించుటయుఁ బరికింపఁగాఁ బరమపావనము మహాద్భుతముగా నున్నది." అని పలికి యాచరిత్రమునే యాలోచించుచు నారాత్రియంతయుఁ గడపిరి. అంతఁ దెల్లవాఱఁగా రామచంద్రుఁడు కౌశికుఁడహర్ముఖోచితకృత్యముల నిర్వర్తించునంతదనుక నూరకుండి యవ్వల నామునితిలకునితో "నోతపోనిధీ! శ్రోతవ్యమగుచరిత్రమును వింటిమి. అకారణమున నీరాత్రి పూజ్యమైనది. ఈగాథ నాలకించుచు దానినే యాలోచించుచుండఁగా యామములన్నియు నొక్కక్షణప్రాయముగాఁ జెల్లినవి. పుణ్యకర్మముల నాచరించిన మీవంటిమహర్షులకుఁ దగినయాసనములు కలిగి యీయోడ మీరాక నెఱిఁగి వచ్చియున్నది. దీనినెక్కి యీగంగాభవానిఁ దరింత"మని విన్నవించెను.

శ్రీరామచంద్రుని యుత్తమవాక్యము నాలకించి కౌశికుఁడును దక్కినమునులును శ్రీరామసౌమిత్రులంగూడి యాగంగానదిని దాఁటి దానియుత్తరపు టొడ్డుం జేరి యాయోడం దెచ్చి తమ్ము దాఁటింపవచ్చినమునులను గారవించి మరలఁ బంపి యచ్చోట క్షణకాలము కూరుచుండి విశాలానగరమును వీక్షించిరి. గాధేయుఁ డపు డారాఘవులను మునులంగూడి దేవలోకముంబోలె దివ్యమై మనోహరమైయొప్పు నావిశాలానగరమునకుఁ బోయెను. మహాప్రాజ్ఞుఁడగు నా రాముఁడు విశ్వామిత్రునిం గని యంజలింబట్టి "యుత్తమమగు నీవిశాలాపురమాహాత్మ్యమేమి? దీనిం బాలించురాజవంశ మేది? వీని

వినఁ గుతూహలమగుచున్నది. నీకు భద్రమగుంగాక. వివరింపుమా" యని ప్రార్థించెను.

శ్రీరామప్రశ్నము నాలకించి తచ్చరిత్రమంతయుఁ జెప్ప నారంభించెను. "రామచంద్రా! ఇందేమి జరగెనో చెప్పెదను. ఇంద్రునివృత్తాంతమంతయు దీనికి సంబంధించియున్నది. ఇది యతిశుభమైనది. కాన వినుము. మున్ను కృతయుగమున దితి తనయులు మహాబలవంతులై యుండిరి. అదితికొడుకులు పరాక్రమశాలురు, ధార్మికోత్తములునై యుండిరి అయిరుదెగలవారొకప్పుడు కూడి మనకెల్ల జరామరణవ్యాధులు లేకుండు టెట్లని యాలోచించిరి. ఆకాలమున వారికెల్లరకు క్షీరసాగరమును మథించి యందు నమృతమును సంపాదింతమనుబుద్ధి పొడమెను. అది ముఖ్యముగాఁ జేయఁదగునని నిశ్చయించిరి.

మహత్తరతేజస్సుగలవారలు గావునఁ బూనిక మెయి సర్పరాజును వాసుకిని జిలుకఁదగిన త్రాడుగా నొనరించి మందరపర్వతమును గవ్వముగావించి పాలసంద్రమును మథింపం దొడంగిరి. వారట్లు పనిపూని చిలుకుచుండఁగా వేయిసంవత్సరములకు వాసుకిఫణములు భయంకరవిషమును గ్రక్కసాగెను. ఆఫణము లప్పుడాపర్వతపాషాణములను దంష్ట్రలచేఁ గఱవఁగా నవి యగ్నికణములవలె మండుహాలాహలమను పేరుగల విషమై మీఁదికిఁ గవిసెను. దానిచేత సకలభూతయుతమగు జగత్తు దహింపఁబడియె. అంత దేవతలెల్ల మహాదేవుఁడని పశుపతియని పొగడ్తగాంచినశంకరుని శరణుచొచ్చి రక్షింపుము, రక్షింపుమని వినుతించిరి. అప్పుడచ్చోట శంఖచక్రధరుఁడు శ్రీహరి సాక్షాత్కరించి సుస్మితము ముఖమునఁ

జెందులాడ నోసురశ్రేష్ఠా! నీవు దేవతలయం దగ్రగణ్యుఁడవు. కావున క్షీరసాగరమును మథింపఁగాఁ దొలుత నేది జనించునో యది నీదియే యగునుగదా. అగ్రపూజగా నీవిషమును భావించి గ్రహింపుమని పలికి యందే యంతర్హితుండయ్యె.

భగవంతుఁ డాశంకరుఁడు దేవతల భీతిం గాంచి విష్ణు వాక్యము నాదరించి సకలభూతభయంకరమగు నాహాలాహల విషము నమృతమువలె గ్రహించి మ్రింగి దేవతలభయము వాపి పోయెను. పిదప దేవతలెల్ల మథింపఁబూనఁగా నామంద రాద్రి యట్టె పాతాళమునకుఁ గ్రుంగెను. దానిం గాంచి యాదేవతలెల్ల మధుసూదనుని దర్శించి మహాత్మా! సర్వభూత ములకు రక్షకుఁడవు నీవు. విశేషించి దేవతలకు దిక్కుగుదువు. ఇపుడు మమ్మెల్లఁ గాపాడుము ఈపర్వతము నుద్ధరింపుము. ఈకార్యమునకుఁ దగినవాఁడవు నీవే. అని వినుతింపఁగా నావిష్ణువు కూర్మరూపమునెత్తి యాపర్వతమును దనవీఁపున నిడుకొని యాక్షీరసాగరమునఁ బవళించెను. అంతియకాక యాపురుషోత్తముఁడు లోకాత్మకుఁడు కావున నాపర్వతాగ్ర మును హస్తమునఁ బట్టుకొని దేవతాంతర్భాగమున నిలిచి మథింపఁబూనెను. సహస్రవర్షములు కాఁగాఁ బ్రథమమున దండకమండలువుల ధరించి ధన్వంతరి కనఁబడెను. వెనుక సద్వర్చస్సుగల యచ్చర లుదయించిరి. పాలుమథించుటచేత రస ముదయించె. దానినుండి యావనిత లుదయించిరి. ఆకారణ మున నప్సరస లనుపేరు వారికి సార్థకమై పరఁగెను. వారిసంఖ్య యఱువదికోటులని యెఱుంగుము. వారిపరిచారికలను గణింప నెవ్వారికిఁ దరంబుగాదు. ఆయచ్చరలు తమకు నాథుఁ డెవ్వఁ

డని విచారింపనికారణమున దేవదానవులం దెవ్వరుగాని వారిని బరిగ్రహింపకుండిరి. దాననే వారు వేశ్యలయిరని తెలియందగు.

తరువాత సముద్రాధిదేవతయు, వరుణునిపుత్రికయు, మహాభాగ్యవతియు, సురకధిదేవతయు నగువారుణి సాగరము నుండి కానంబడి తన్ను గ్రహించువా రెవ్వరని యరయుచుండఁగా దితికుమారు లెవ్వరైన నావరుణపుత్రిని గ్రహింపకుండిరి. అదితినందనులు అనింద్యచరిత్రయగు నావారుణిని గ్రహించిరి. సురను గ్రహింపనికతన దితికొడుకు లసురు లనంబడిరి. దాని నంగీకరించుటం జేసి దేవతలు సురలైరి. మఱియు నాసుర లావారుణీగ్రహణంబున గగుర్పాటు శరీరములఁ బొడమఁగా మిక్కిలి సంతసంబునఁ బొదలిరి. పిదప నశ్వవర్యమగు నుచ్చైశ్రవస్సు, మణిరత్నంబగు కౌస్తుభమును, అశ్లేయత్యుత్తమామృతమును బాలసాగరమునుండి కలిగెను. శ్రీరామచంద్రా! ఆయమృతమునిమిత్తమే యుద్ధ మొనరించి దేవదానవకులము లెన్నియో నశించెను. దేవతలు దైత్యులం బెక్కండ్ర మడియించిరి. అసురులందఱు తమబలము వృద్ధినొందుటకు రాక్షసులతో నొక్కటిగాఁ గూడిరి అత్తఱి లోకత్రయభయంకరమగు మహాసంగ్రామము ప్రవర్తిల్లెను. ఆయుద్ధమున సమస్తము నశించునట్లుకాఁగా మహాబలశాలియగు విష్ణుమూర్తి జగన్మోహనమగుమాయం గైకొని మోహినీరూపమును ధరించి యసురుల వంచించి వారియధీనమునం దపుడున్న యమృతమును హరించెను. ఎదిరించినవారినెల్ల నామహావిష్ణువు దునిమెను. శరణుచొచ్చిన దేవతలనెల్ల నావేశించి వారికెంతయు బలమును

గలిగించెను. ఆమహాఘోరసంగ్రామమున విష్ణువు నావేశమున బలం బతిశయిల్ల దేవత లాయసురులం బాఱఁద్రోలిరి. ఈరీతిగా నింద్రుఁ డసురుల జయించి త్రిలోకరాజ్యమును బ్రాపించి యమృతముతోఁగూడి సమస్తలోకమును బరిపాలించెను.

సుధీరులారా! ఈభాగమున ననేకాంశములు విమర్శించినఁగాని సంశయము లడంగవు. పామరుల కందు ననుచితము లగువిషయము లెన్నియో గలవని తోఁచును. వారలసంశయములం బాపుపొంటె నాలుగుముక్క లెక్కువగా వ్రాసినను మీ రాగ్రహింపరు. కాన నిందొక్కొక్కవిషయమును దడవుదము. శ్రీరామమూర్తి మాయామానుషవిగ్రహుఁడు. కావుననే విషయము తనకుఁ గ్రొత్తదిగాకున్నను బామరునివలె నాలకించును. అద్దాన లోకమునకు మహోపకారము కలుగవలయుననియే యామహాత్మునియాశయము. కావున గంగాప్రాదుర్భావమంతయు నాలకించి విశ్వామిత్రునిం బొగడి యాకథనే తలంచుచు నుండెను. కాన క్షణ మట్లు లీరాత్రి గడచెనని మునికిం దెలిపెను. సచ్చరిత్రము నాలకించుచుఁ గాలముఁ గడుపందగుననుటయే దీనిసారము.

"కావ్యశాస్త్రవినోదేన కాలో గచ్ఛతి ధీమతాం,
వ్యసనేన చ మూర్ఖాణాం నిద్రయా కలహేన వా."

యన్నసూక్తి యీనాఁటిది కాదుకదా. నిదురపట్టనితఱి మంచి విషయముల స్మరింపవలయును. భగవంతునినామమును నిశ్చలమనస్సుతోఁ బఠింపవలయును. భగవంతు నేరూపముననైన ధ్యానింపవలయును.

"గతా భగవతీ రాత్రిః శ్రోతవ్యం పరమం శ్రుతం,

క్షణభూతేవ సా రాత్రిస్సంవృత్తేయం మహాతపః. ౫
ఇమాం చింతయతస్సర్వాం నిఖిలేన కథాం తవ."

అను నీశ్రీరామవాక్యము పైనీతిని మన కుపదేశించుచున్నది. జాగరముచేయువారు ద్యూతక్రీడాదులఁ గాలముపుచ్చుట కంటె నిద్రపోవు టుత్తమము ఉపవాసవ్యాజమున నిత్యకర్మముల ననుష్ఠింపక మానుటకంటె వ్రతోపవాసము మాను టుత్తమోత్తమము.

"వేదాస్త్యాగశ్చ యజ్ఞాశ్చ నియమాశ్చ తపాంసి చ,
న విప్రదుష్టభావస్య సిద్ధిం గచ్ఛంతి కర్హిచిత్. ౯౭
న తిష్ఠతి తు యః పూర్వాం నోపాస్తే యశ్చ పశ్చిమామ్,
న శూద్రవద్బహిష్కార్యస్సర్వస్మాద్ద్విజకర్మణః." ౧౦౩
(మను. ౨ అధ్యా.)

ఉపవాసాదులు కామ్యవ్రతములు. వానియందలి యాదరమున నిత్యకర్మముల మానరాదని, మానినచో నేఫలము లభింపదని స్మృతి చాటుచున్నది.

"నౌ రేషా హి సుఖాస్తీర్ణా ఋషీణాం పుణ్యకర్మణాం,
ఉత్తరం తీరమాసాద్య సంపూజ్యర్షిగణం తథా."

ఇందుఁ గలధర్మము నెఱుంగవలయును. నదుల దాఁటించువిషయమున రాజు నౌకలను శుల్కమును బరీక్షింపవలయును.

"ఏవం సర్వానిమాన్ రాజా వ్యవహారాన్ సమాపయన్,
వ్యపోహ్య కిల్బిషం సర్వం ప్రాప్నోతి పరమాం గతిం." ౪౨౦
(మను. ౮ అధ్యా.)

ఓడ పుణ్యకర్మము లొనరించు ఋషులు కూరుచుండఁదగిన యాసనములుగలదిగా నున్నదని రామచంద్రుఁడు తెలిపెను.

తరిశుల్కము (ఓడసుంకము) అందఱనుండి చేకొనరాదని స్మృతి తెలుపుచున్నది.

"అకరశ్శ్రోత్రియో రాజా పుమానసాధః ప్రవ్రజితో
బాలవృద్ధతరుణప్రజాతాః ప్రాగమికః కుమార్యో మృతపత్న్యశ్చ.

(వసిష్ఠస్మృతి.)

"రాజాపుమానసాధశ్చ వ్యజనరహితో రోగార్తో వా తరుణప్రజాతా అచిరప్రసూతాః ప్రాగమికో లేఖహారకాదిః శవహారకాదిశ్చ మృతపత్న్యో విధవాః." (అని వివాదరత్నాకరము.)

"తరికశ్చ స్థలశుల్కం గృహ్ణాన్ దశపణాన్ దాప్యః, బ్రహ్మచారి వానప్రస్థభిక్షుగర్భిణీతీర్థానుసారిణాం శుల్కమాదదానశ్చ తచ్చ తేషాం జహ్యాత్."

(విష్ణుస్మృతి.)

"గర్భిణీ తు ద్విమాసాదిస్తథా ప్రవ్రజితో మునిః,
బ్రాహ్మణా లింగినశ్చైవ న దాప్యాస్తారికం తరే." ౪౦౭

(మను. ౮ అధ్యా.)

ఋషులవలన నోడసుంకము గొనరాదు. ఆకారణముననే రామమూర్తి "ఋషీణాం పుణ్యకర్మణామ్" అని వచించెను ఋషిజాతియందుఁ బుట్టినవాఁడుమాత్రమే కాక పుణ్యకర్మము లాచరించువారలకే యోడసుంకము వలదని శ్రీరామమూర్తి యాశయము స్మృతిసమ్మతమైనది. గంగానదిని దాఁటి యోడను దాఁటింపవచ్చినమునులను బూజించి విశ్వామిత్రుఁ డందుఁ గొంచెమునేపు కూరుచుండెను. దీనింబట్టి నదీప్రాంతముల నివసించువారు ధర్మమని శాస్త్రమున విధింపఁబడినరీతిగా మునులు లోనగువారిని దాఁటించుట యాకాలపుటాచారమని మన

మెఱుంగవలయును. పుణ్యనదులను దాఁటినపుడు దేవాలయమునకుం బోయినపుడు క్షణకాలము కూరుచుండవలయు. నన్నది సనాతనసదాచారము. ఏటికి? అనఁగా దేవాలయమునకుంబోయినపుడు శిలావిగ్రహమును జూచి తృప్తినొందరాదనియు, నామూర్తి భగవంతునిరూపములలో నొకటియని భావించి యందుఁ గూరుచుండి దాని మనోగమ్యముగ నొనరించుకొనవలయుననియు, నట్టిధ్యానము నభ్యసింపవలయుననియు దీనిసారము. లేనిచో శిలావిగ్రహదర్శనము ఫలవంతముకాదు ఏల?

"న హ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవా మృచ్ఛిలామయాః,
తే పునంత్యురుకాలేన దర్శనాదేవ సాధవః."

అను శ్రీకృష్ణోక్తి కలదుగదా. 'తే పునంత్యురుకాలేన" అనఁగా శిలామృత్తికామయవిగ్రహములు చిరకాలమునకుఁ దరింపఁ జేయుననఁగా భావమేమి? ఆరూపమును ధ్యానముచేయఁగా, భగవంతుఁడాధ్యానవశంవదుఁడై యారూపమున భక్తునకుఁ బొడసూపుననియు, దానఁ దరించుననియు, నాకార్యమునకుఁ జిరకాలము పట్టుననియుఁ దాత్పర్యము.

"ప్రశాంతాత్మా విగతభీర్బ్రహ్మచారివ్రతే స్థితః,
మనస్సంయమ్య మచ్చిత్తో యుక్త ఆసీత మత్పరః. ౧౪
యుంజన్నేవం సదాత్మానం యోగీ నియతమానసః,
శాంతిం నిర్వాణపరమాం మత్సంస్థామధిగచ్ఛతి." ౧౫
(గీత ౬ అధ్యా.)

అను నీశ్రీకృష్ణోపదేశము ధ్యానమును సూచించుచున్నది. నదీదర్శనముసఁగూడ నట్లే యని యెఱుంగునది. నదీస్నానము

చేసినంతన ముక్తి రానేరదు. ఆనదిని బరమేశ్వరరూపిణినిగా భావించి ధ్యానించినఁగాని సమగ్రపుణ్యము లభింపదని సారము. కావుననే పుణ్యస్థలమునకుఁ బోయిన నందుఁగలవిగ్రహదర్శనము చేసినంతన లాభములేదు. ఆరూప మర్చారూపమనియు, దానిని మనస్సున నిలిపి ధ్యానింపవలయుననియు, నాధ్యాన మలవాటుకాఁగా,

"సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని,
ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః."

అన్నస్థితి నుండువాఁడగును. కావున శిలామృణ్మయవిగ్రహములం గాంచి యవి రక్షించునని యేవో తుచ్ఛములగు వాంఛలు గోరక యారూపమును మదినిల్పుకొని పరాత్పరుని ధ్యానింపవలయును. అప్పుడే యాక్షేత్రమును గాంచిన ఫలము నొందును. లేకున్న నించుమించుగా నిష్ఫలమేయని మనము తెలిసికొనవలయునని

"గంగాకూలేనివిష్టాస్తే విశాలాం దదృశుఃపురీం."

అన్న శ్రీమద్రామాయణవాక్యము మన కీనీతి నుపదేశించుచున్నది. భగవదర్చనవిషయము నెందుఁ బరికించినను యోగమే ప్రధానముగాఁ గనఁబడుచున్నది.

"అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహం."

అన్న భగవదుక్తియందు "సతతయుక్తానామ్" అనఁగా నెల్లకాలము మనస్సును నాయందుఁ గూర్చియుండువారలకని యర్థము. అదియేకదా యోగ మనునది. దీనింబట్టి బాహ్యపూజలు పామ

రులకొఱ కేర్పఱుపఁబడినవనియు, మానసికార్చనము జ్ఞానులకొఱ కేర్పఱుపఁబడినదనియు, మనము నిశ్చయించుకొనవలయు.

"తపస్విభ్యోఽధికో యోగీ తస్మాద్యోగీ భవార్జున."

అను శ్రీకృష్ణోపదేశమును మఱువరాదు. యోగమనఁగా ముక్కుమూసికొని పామరులను వంచించుటగాదనియు, సర్వభూతసమత్వ మలవడవలయుననియు, మనము తెలిసికొనవలయును. యోగాభ్యాసముచేయువాఁడు పరమతములఁ దూషింపఁడని తెలియవలయును. ఏలయనఁగా యోగమున నీదేవతాభేదములు లేవు. జ్యోతిస్స్వరూపధ్యానమే. కావున యోగి యేమతమునకుఁ జేరినవాఁడైనను భేదబుద్ధికలవాఁడు కానేరఁడు. కపటయోగులకుఁ దత్త్వము శూన్యముకావున వారే పరమతముల దూషింతురు. అన్యదేవతల దూషింతురు దానింబట్టి యట్టివారు యోగమనుదాని నెఱుంగరని మనము నమ్మవలయును. ఈచోట నాంధ్రీకరణకర్తలయూహాలు పరికింపఁదగును.

"ఉత్తరం తీరమాసాద్య సంపూజ్యర్షిగణం తదా,
గంగాకూలే నివిష్టాస్తే విశాలాం దదృశుః పురీం.
తతో మునివరస్తూర్ణం జగామ సహ రాఘవః,
విశాలాం నగరీం రమ్యాం దివ్యాం స్వర్గోపమాం తదా." ౧౦

అను నీమూలమును బరికింపుఁడు.

"ఋషిగణం నా తారణార్థమాగతం సంపూజ్య పూజాపూర్వకం నివర్త్య నివిష్టాః క్షణం స్థితాః." (అని గోవిందరాజులు.)

"యైర్న్వర్ణితా తేషాం గణం సంపూజ్య నివిష్టాస్థ్సితాః."
(అని మహేంద్రతీర్థులు.)

వ. "నావయెక్కి యమ్మహానది నుత్తరించి తదుత్తర తీరంబుఁ జేరి, యచ్చట మునిగణంబులం బూజించి యచ్చట నొక్కింతసేపు విశ్రమించి కొండొకదూరం బరిగి."

శా. భూకాంతామణిఫాలభూషణమనాఁ బొల్పొందినానావిథా
స్తోకశ్రీకరమై కనుంగవకు నెంతో వేడ్కఁబుట్టించుచున్
బ్రాకారావృతమైనయొక్కపురమున్ భాన్వన్వయాంభోధిరా
డ్రాకాబ్జుండురఘూత్తముండు గనియుల్లంబందునుల్లాసియై.
(గోపీనాథరామాయణము.)

క. తనవెంట నదిని దాఁటిం
పనువచ్చిన మౌనివితతి బహుమానమునన్
దనిపి మరలించి తీరం
బున నించుక గూరుచుండి పురియొం డలరన్.

క. కని రపి విశాలయనుపే
రునఁ దగు నాపిదప మునివరుండు దశరథా
వనిపాలసుతులఁ దోడ్కొని
చనియెన్ సత్వరముగా విశాలాపురికిన్.

క. సురపురికిఁ దుల్యము మనో
హారమును నై యొసఁగు నగరమది యంత ధరా
వరసుతుఁడు ప్రాజ్ఞుఁ డమ్ముని
సురపతిఁ గని చేతు లొగ్గి శుభతమభణితిన్.
(ఆంధ్రశ్రీమద్రామాయణము.)

ఈ రెండింటికిని మూలమునకుఁ గలసంబంధమును బ్రాజ్ఞులు పరికింతురుగాక. నీతినిగాని సదాచారమునుగాని బోధించు భాగము వదలఁబడియెనా యని పరీక్షింపుఁడు పక్షపాతమూని నచో నేదియుఁ దోఁపదు. ఒక్కరు మెచ్చినందున నది పూజ్యము కాదు. ఒక్క రీసడించినందున నది క్షీణింపదు. సజ్జనులు మనస్సున నానందించినఁ జాలు. కనుకనే

"నిందతు నందతు వా సన్నసూయురనసూయుర త్ర కిం తేన,
యత్స్వాస్థానసగమనాయై వేదం మమ తు పాథేయం."

అని రామకవిగారు వచించిరి. ఈత్రోవనే నేను బ్రవర్తింతును. ఇఁక యథామూలముగాఁ దెనిఁగించినారని విమర్శకశిఖామణులు వ్రాసిన రామాయణముం జూడుఁడు.

క. ఆ రాకొమరునిపచనము
గా రాముననిని తరించి గాధేయుఁడు ద
ద్భూరమణకుమారులతో
నాబుషితతతోనుదగ్గటావని దిగియెఁ.

క. సాలంబుల ధిక్కృతకుల
శైలంబుల సౌధకోటిజాలంబుల రు
గ్జాలంబుల ఫలసహితర
సాలంబుల దివిని నగువిశాలానగరిఁ.

(వావిలికొలను రామాయణము.)

నేను విమర్శింపఁబూనితినని సజ్జనులు భావింపరాదు. ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణమున ననేకలోపములున్నవని పాదపూరణములనేకములు గలవని మూలార్థమును బోషింపలేదని కొందఱు

వాఁగొనిరి. ఉండనిందు. లేవనను. వారు యథామూలమని పొగడిన వావిలికొలనువారి రామాయణమును బరికింపుఁడు. సదాచారమును బోధించుభాగము "నివిష్టాస్తే" వదలి వేయఁబడినది. విశాలానగరవర్ణనమున మూలమునలేనియర్థము తెలుపఁబడినది. ఇట్టివి విమర్శకులదృష్టికి యథామూలము లనియే తోఁచును గాఁబోలు. నేనిపు డితరులలోపములు చూపఁ బూనలేదు. నా రామాయణమున లోపములు లేవన లేదు. ఇట్టివి పరికింపఁబూనిన నన్ని గ్రంథములయందుం గలవు. ఈవిషయము నే నెఱుంగనిదికాదు. కేవలము నా రామాయణ మునే విమర్శించినచో నితర రామాయణముల ప్రస్తావము నేను దేఁదలంపను. వానిని జూపుచు వ్రాసినందున నేయిపుడు వ్రాయ వలసివచ్చినది. దీనికే నే నెంతయో వగచుచున్నాఁడను. విధి లేక వ్రాయవలసివచ్చినది. ప్రతిగ్రంథకర్తయందు నాకు మర్యాద కలదు కువిమర్శకులంబట్టి వారిలోపములు చూపవలసివచ్చి నది. దీనిని మన్నింతురుగాక. ఇఁకఁ బ్రకృత మనుసరించెదను.

"తతస్తేషాం నరశ్రేష్ఠ బుద్ధిరాసన్మహాత్మనాం,
అమరా అజరాశ్చైవ కథం స్యామ నిరామయాః. ౧౬
తేషాం చింతయతాం రామ బుద్ధిరాసీన్మహాత్మనాం,
క్షీరోదమంథనం కృత్వా రసం ప్రాప్స్యామ తత్ర వై." ౧౭

అనుష్టుమును విమర్శింతము. కృతయుగమున నాదిత్యులు దైత్యులు మహాబలవంతులుగనుండిరి. వారికి జరామరణములు వ్యాధులు లేక జీవించుటెట్లు? అను బుద్ధిపుట్టెను. ఇంక నాలో చింపఁగా క్షీరవారాశి మథించిన యద్దానఁ గల్గునమృతమును

సంపాదింతమనునూహయుఁ గలిగెను. అనునదియేకథాసారము. దీననుండువిషయ మేది?

అమృతమును త్రాగకముందు దేవతలకుంగూడ మరణముగలదని యిది మనకుఁ దెలుపుచున్నది. అమర్త్యనిర్జరాది శబ్దము లిటీవలివనియు నేర్పడుచున్నది. సృష్టియందు మరణములేనిప్రాణి యేదియులేదని యందఱెఱుంగుదురు. ఒక్కభగవంతుఁడుతప్పఁ దక్కినవారు మృతినొందువారే యనుట సిద్ధాంతము. బ్రహ్మదేవుని యొకపగటికాలమునఁ బదునలువు రింద్రులు పదునల్వురు మనువులు గడతురు. అనఁగా నొకరి వెనుక నొకరుగా నధికారమునకు వత్తురనిభావము. ఇంద్రాదులు మృతినొందరనియు నధికారముమాత్రము పోవుననియుఁ గొందఱు పలుకుదురు. ఆపక్షమున బ్రహ్మలుకూడ నుండవలయును. వీరికందఱకు గృహములు లోకములు భార్యలు కావలయును. ఎన్నిలోకములు చాలకపోవునేమో.

"నిజేనైవ తు మానేన ఆయుర్వర్షశతం స్మృతమ్." (విష్ణుపురాణము.)

"యుగానాం సప్తతిస్సైకా మన్వంతరమిహోచ్యతే,
కృతాబ్దసంఖ్యా తస్యాంతే సంధిః ప్రోక్తో జలప్లవః. ౧౮
ససంధయస్తే మనవః కల్పే జ్ఞేయా శ్చతుర్దశ,
కృతప్రమాణః కల్పాదౌ సంధిః పంచదశస్మృతః. ౧౯
ఇత్థం యుగసహస్రేణ భూతసంహారకారకః,
కల్పో బ్రాహ్మమహః ప్రోక్తం శర్వరీ తస్య తావతీ. ౨౦
పరమాయుశ్శతం తస్య తయాహోరాత్రసంఖ్యయా,
ఆయుషోర్ధమితం తస్య శేషకల్పోయమాదిమః." ౨౧

(సౌరోపనిషత్.)

వీనింబట్టి చూడఁగా బ్రహ్మ కతనిమానము ననుసరించి శత వర్షములే యాయుస్సని స్పష్టమగుచుండ నింద్రాదులమాట యిట నేఁటికి? రూపనామములుగలవంతయు నశించునదియే. అక్షరము, సనాతనము, శాశ్వతము ననఁబడునవ్వస్తువేదో యదియే శాశ్వతము. దానికి రూపనామములు లేవు అన్ని రూపములు, అన్ని నామములు దానివే యగు.

దేవతలు కుడిచి కూరుచుండి జరామరణవ్యాధులు లేకయుండఁ దగునని కోరుట న్యాయవిరహితమే. ఐనను విశేష పుణ్యము చేసి యూర్ధ్వలోకముల సంచరించువారుగావున పాల సంద్రమును ద్రచ్చి యందమృతమును సంపాదింతమని యూహించిరి. అంతకుముందే పాలకడలియందు సుధయున్న యట్లు వారికిఁ దెలిసియుండెనని మన మూహింపవలయునుగదా. ఇట్టు లాలోచించునపుడు దేవతలు రాక్షసులు సిద్ధులై యుండిరి కదా. వారలకెల్ల నట్లుచేయుట మంచిదనియే తోఁచెను. అమృతపానమున జరామరణములు వ్యాధులు నెంతకాలము లేకయుండును? అన్న ప్రశ్నమునకు బదులు కొంతకాలమే యని చెప్పవలసినదే కాని శాశ్వతమనరాదు. పదునలువురింద్రులు బ్రహ్మ యొకపగటికాలమున నశింతురనఁగా నర్థమేమి? అప మృత్యువు లేకయుండ జీవింపఁగోరిరనియు, నారోగ్యము సర్వదా యుండఁగోరిరనియు మన మూహింపవలయును. అది యుంగూడ మానవులకు సాధింపరానికార్యమే. కర్మభూమి గాక కేవలజ్ఞానభూమియగు స్వర్గమున నుండువారుగాననే వార లద్దానిని సాధింపఁబూనిరి.

లోకమునందు గొప్పకార్యమును సాధింపఁబూనువారు సంఘముగాఁజేరి భగవంతుని బ్రార్థింపవలయును. దీనికి యజ్ఞమనియు, సత్రమనియుఁ బేరు. తపస్సిట్టిది కాదు భగవంతుని బ్రార్థించుట కనేకమార్గము లున్నవి. యోగము ముఖ్యము. తపస్సు తదంతర్భూతమే. వేదపారాయణము స్తుత్యంతర్భూతము. దానము పరోపకారరూపము. ఇద్దానివలన ద్రవ్యప్రీతి విడనాడుట యనుసద్గుణ మలవడును. ఇవన్నియు భగవదనుగ్రహము గల్గించుసాధనములు. దేవతలు తపస్సు చేయఁజాలరు. కావుననే సంఘముగాఁజేరి భగవంతుని బ్రార్థింప నెంచిరని మన మూహింపవలయును.

"నాహం వేదైర్న తపసా న దానేన న చేజ్యయా,
శక్య ఏవంవిధో ద్రష్టుం దృష్టవానసి మాం యథా". ౫౩

(గీత ౧౧ అధ్యా.)

అను గీతావాక్యము భగవదారాధనమార్గములపద్ధతి తెలుపుచున్నది. భగవంతుని భజింప నెంచిరనఁగా వేదవాక్కులచే వినుతింప నెంచిరని యిట గ్రహింపవలయును. ఈమార్గములు భగవంతుని జగదాకారునిగాఁ జూపింపఁజాలవు. కనుకనే

"భక్త్యా త్వనన్యయా శక్య అహమేవం విధోఽర్జున,
జ్ఞాతుం ద్రష్టుం చ తత్త్వేన ప్రవేష్టుం చ పరంతప." ౫౪

(నాకంటె నన్యము లేదన్నభావముచే నన్నెఱుంగఁదగును.) అని శ్రీకృష్ణుఁ డర్జునునకుం దెలిపెను. దేవతలభక్తి యొక్కరియందు లేక యమృతమును సాధించుకార్యమునం దే యుండెను. అనఁగా అమృతమనఁబడునదియే పరతత్త్వము. దానిని సాధింప

ననఁగా దానిదయకుఁ బాత్రులుగాఁగోరుట యని భావము. ఆకార్యమును జేయ నిశ్చయించిరి.

పాలసముద్రమనఁగా నపారనిర్మలస్థానము. అందు భగవంతుఁడు నివాసముచేయువాఁడని పురాణములు తెలుపును. పరిశుద్ధమగుచోట భగవంతుఁ డుండుననియే యిందు గ్రహింపఁదగినవిషయము.

"ప్రతిబోధవిదితం మతమమృతత్వం హి విందతే,
ఆత్మనా విందతే వీర్యం విద్యయా విందతేఽమృతమ్". ౪
(కేనోపనిషత్తు.)

అను నీకేనోపనిషత్తు భగవంతుఁ డమృతశబ్దవాచ్యుఁ డని తెలుపుచున్నది. ముక్తియన్న నమృత మందురు. ముక్తియన్న భగవత్తత్త్వమున నైక్యమగుటయేకదా. భగవంతుఁడు ద్వంద్వాతీతుఁడుకాన ద్వంగబాధలు గలతావున నుండఁడు. గాఢాంధకారముగా నున్నతావును దాఁటిపోఁగా సముద్రజలముల నొకదివ్యభవనము కనఁబడెనని శ్రీభాగవతమునఁ గలదు.

"లోకాలోకం తథాతీత్య వివేశ సుమహత్తమః. ౪౮
తత్రాశ్వాశ్శైబ్యసుగ్రీవ మేఘపుష్పవలాహకాః,
తమసా భ్రష్టగతయో బభూవుర్భరతర్షభ. ౪౯
... ...
తతః ప్రవిష్టస్సలిలం నభస్వతా బలీయసైజదృహదూర్మిభూషణం,
తత్రాద్భుతం వైభవసంద్యుమత్తమంభ్రాజన్మణి స్తంభసహస్రశోభితం."
(౧౦ స్కం. ౮౯ అధ్యా)

క్షీరవారాశి భగవంతునిస్థానమనియు, నందుండువారు జరామరణవర్జితులనియు నన్నిపురాణములు తెలుపుచున్నవి. అనఁగాఁ

దమోగుణము వ్యాపించుస్థలముల మీఱి పరిశుద్ధసత్త్వ గుణము వెలయుతావులకుఁ బోయినఁగాని భగవంతుని దర్శింప వలనుపడదనియే దీనిసారము. మృతిలేనిదికదా యమృతము. అక్షరమనఁగా నదియే. శాశ్వతమనఁగా నదియే ఇట్టివస్తు వేదో కనుఁగొనినఁగాని తమ కీచింతపోదని వారెంచిరని సారము గ్రహింపవలయును.

మందరపర్వతమును బాలసంద్రమున వైచి మథించిరి. వాసుకిని గవ్వపుఁద్రాడుగా నొనరించిరి. అనువిషయమునుండి మనము గ్రహింపఁదగునర్థము గలదు. అది చాల ముఖ్యము. ఆశను బాశములతోఁ బోల్తురు.

"ఆశాపాశశతైర్బద్ధాః కామక్రోధపరాయణాః,
ఈహంతే కామభోగార్థమన్యాయేనార్థసంచయాన్." ౧౨
(గీత ౧౬ అధ్యా.)

అన్నగీతయే యిందులకుఁ బ్రమాణము. వాసుకి సర్పరాజు. క్రూరజాతిగలవాఁడు. దానికిఁ బర్వతమునకుఁ జుట్టిరనఁగా ధైర్యమున నాశను నిర్బంధించి యని భావము. ధైర్యమున కుపమానము పర్వతముకదా.

శనైశ్శనైరుపరమేద్బుద్ధ్యా ధృతిగృహీతయా,

అన్నగీతావాక్యము ననుసరించి "ధృతిగృహీతయా" ధైర్యమున గ్రహించి యనునర్థము చేసికొనవలయును. కావున మనోధైర్యమున నాశను గట్టిపెట్టిరని సారము. అనఁగా నమృత శబ్దవాచ్యుఁడగు భగవంతు నారాధించి తమమనోవాంఛను సఫలతనొందఁజేయఁబూని వారెల్లను దానికిఁ బ్రధానప్రతి బంధకమగు నాశాపాశమును బర్వతమువంటిధైర్యమున్

జిక్కఁబట్టి నిర్మలస్థానమున నున్నవానిగా భావించి యారాధింపఁ బూనిరని మనమూహించుటుత్తమము. ఈకథనుండి గ్రహింపఁ దగువిషయసార మిదియే.

లోకమున నెవ్వాఁడుకాని పరమేశ్వరు నారాధించి తదనుగ్రహము నొందవలయునన్నఁ, దొలుత యోగము నభ్యసించి మనోధైర్యముగలవాఁడయి యాశాపాశమునకు లోఁబడక, యమృతసాగరమున ననఁగా శాశ్వతమగుపదమున నెలకొనియున్న పరమతత్త్వము నుపాసింపవలయుననియు, నట్టి యారాధనముననే యాతత్త్వము కటాక్షించుననియుఁ, దక్కుంగలపూజావిశేషములకంటె ధ్యానమే నిరుపమానమనియు మనము తెలిసికొనవలయును ఇఁకఁ దరువాతివిషయమునకుం గడంగుదము.

"అథ వర్షసహస్రేణ యోక్త్రసర్పశిరాంసి చ,
వమంత్యతివిషం తత్ర దదంశుర్దశనైశ్శిలాః,
ఉత్పపాతాగ్నిసంకాశం హాలాహలమహావిషం,
తేన దగ్ధం జగత్సర్వం సదేవాసురమానుషం."

అనుభాగమును విమర్శింతము.

దేవదానవు లాపాలకడలిఁ ద్రచ్చుచుండఁగా వేయివత్సరములు గతించెను. వాసుకి యాబాధకుఁ దాళఁజాలక ఫణములచే నాకొండఱాలను గఱవఁగా నవి యగ్నికణములం బోలి మండుచు హాలాహలవిషముగాఁ గాల్పందొడంగెనని కథాభాగము. ఈభాగమునఁ గలకథకు శ్రీభాగవతమునఁగల కథకు భేదము కన్పట్టుచున్నది.

"నిర్మథ్యమానా దుదధేరభూద్విషం మహోల్బణం హాలహలాహ్వమగ్రతః

సంభ్రాంతమీనోన్మకరాహికచ్ఛపా త్తిమిద్విపగ్రాహతిమింగిలాకులాత్. ౧౯
తదుగ్ర వేగం దిశి దిశ్యుపర్యధో విసర్పదుత్సర్పదసహ్యమప్రతి,
భీతాః ప్రజా దుద్రువురంగ సేశ్వరా అరక్ష్యమాణాశ్శరణం సదాశివం".
(శ్రీ భాగవతము ౮ స్కం. ౭ అధ్యా.)

మథించుచుండఁగా సాగరమునుండి సర్వభూతభయంకరమగు హాలాహలవిష ముప్పతిల్లెనని భాగవతకథాసారము.

ఈభాగమును దెలుఁగురామాయణభాగమున విషప్రాదుర్భావము, శంకరుఁడు దానిం బానముచేయుట అనుభాగముగల మూలమునకుఁ గుండలీకరణము చేయఁబడినది. అధిక పాఠశ్లోకములని తలంచి గోవిందరాజులు వ్యాఖ్య వ్రాయక వదలిరి. కుండలీకరణముచేసినవారు గోవిందరాజపథావలంబకులే. ఇట్లుల జరగినదనఁగా నిందు మహర్షులు దేవతలు శంకరునీయాపత్తును దొలఁగింపుమని ప్రార్థింపఁగా శ్రీమహావిష్ణువు కూడ సాక్షాత్కరించి శంకరునిం బ్రార్థించుచు

"అగ్రపూజామిమాం మత్వా గృహాణేదం విషం ప్రభో."

అని పలికినట్లున్నది. విష్ణు వీశ్వరుని బ్రార్థించెనన్న గోవిందరాజులకుఁ బ్రాణాంతముగాఁ గనఁబడియుండును. కావున నాభాగమంతయు నధికపాఠముగా వదలిరి. అయ్యో! పాపము! మతాభిమానపిశాచ మాపండితోత్తముల నెట్లు లావేశించి విభ్రాంతుల నొనర్చెనో చూడుఁడు. ఇట్లు వీరు వదలుటచే నింకొకయాపద వీరికిం గలిగినది. కాని దానినైన నంగీకరించిరి. అదేదనఁగా శ్రీమహావిష్ణువు కూర్మావతారమున మందరాద్రిని ధరించె ననునదియే. అదిపోయిన మానెఁగాని శంకరుహరి ప్రార్థించెనన్నమాట వీరికిఁ గంఠపాశమైనది. తుచ్ఛమతాభి

మానము ! ఔరా ! గోవిందరాజు లెంతటిమహాపండితులు ! వారినే యిట్టిగతిపాలుచేసినదే. ఇఁకఁ బామరుల నెట్టిగతులం బట్టించునో మహాత్ము లూహింతురుగాక. గోవిందరాజులుగా రీభాగము నధికపాఠమనిరి కాని శ్రీమహాభాగవతమునఁగల యీకథ ననఁజాలరు. ఆపన్నార్తిహరుఁడు శంకరుఁ డన్నమాట యెవ్వరు తొలఁగింపఁజాలరని భాగవతము వేనోళ్లఁ జాటుచున్నది.

ఇఁక మనకథకు మరలుదము. వేయివత్సరములు మథింపఁగా వారెల్ల రొక్కచోఁ జేరి మనశ్చాంచల్యము నరికట్టఁగా నాశాపాశమును సాగకుండ ఛేదింపఁబూనఁగా నని యర్థము గ్రహింపఁదగినది. వాసుకిఫణములు పాషాణములు కఱవఁగా విషమును వెడలఁగ్రక్కఁగా మహాగ్నిసంకాశమగు హాలాహలమనువిష ముద్భవించి జగంబుల రూపుమాపం జేయంబూనెను. అనుదాని కర్థ మేమనఁగా:

"అసంశయం మహాబాహో మనో దుర్నిగ్రహం చలం,
అసంయతాత్మనా యోగో దుష్ప్రాప ఇతి మే మతిః,
వశ్యాత్మనా తు యతతా శక్యోఽవాప్తుముపాయతః." 3౬

(గీత. ౬ అధ్యా.)

అన్న శ్రీకృష్ణోపదేశము ననుసరించి మనోనిగ్రహము లేని వారలకు ఫలసిద్ధి గలుగనేరదు. విజితేంద్రియులు గానిచో యోగము దుష్ప్రాపము స్థిరమనస్కులు ప్రయత్నముచేసిన శాస్త్రోక్తరీతులచే నది సాధ్యమగును. కావున దేవదానవులు పరతత్త్వముననుగ్రహమును సంపాదింపఁబూనఁగా "శ్రేయాంసి బహువిఘ్నాని" అన్నన్యాయము ననుసరించి యామనస్సు

వారిని జితేంద్రియులనుగా నొనరించెనని యర్థము. అదియే హాలాహలవిషముగాఁ దోఁచి వారలను బాధించెను.

లోకమున మహాఫలము నాశించి భగవంతు నారాధింపఁబూనువారల కనేకవిఘ్నములు కలుగును. మనస్సు తిరుగఁబడును విశేషించి క్రోధమును గల్గించు క్రోధ మగ్నిజ్వాలలం బోలి బాధించును. ఇంద్రియములను దపింపఁజేయును. విషపానముచేసిన నెట్టిబాధలు కలుగునో యట్లే దేహేంద్రియములను గాల్పఁబూనును. అట్టి సకలకష్టములకు నోర్చుకొని భక్తులకు సుఖమునే కల్గించుమూర్తిని గల్గించుకొని ధ్యానింపవలయును. దీనికే శరణాగతి యనిపేరు. ఆస్థితియందుండుభక్తుఁడు భగవంతు నిట్టికష్టములకు లోనుచేయక నన్నుద్ధరింపుమా యని ప్రార్థింపవలయును. అనువిషయమును మనము గ్రహింపవలయును.

పాలసముద్రమున నుండుభగవంతు నేల ప్రార్థింపవలయుననఁగా ధ్యానమునకు శాంతము కావలయును. శాంతికరములగుపదార్థములనే భుజింపవలయును.

"సత్వానురూపా సర్వస్య శ్రద్ధా భవతి భారత,
శ్రద్ధామయోఽయం పురుషో యోయచ్ఛ్రద్ధస్స ఏవ సః. 3
ఆయుస్సత్త్వబలారోగ్యసుఖప్రీతివివర్ధనాః,
రస్యాస్స్నిగ్ధాస్స్థిరా హృద్యా ఆహారాస్సాత్వికప్రియాః. ౮
మనః ప్రసాదస్సౌమ్యత్వం మౌనమాత్మవినిగ్రహః,
భావసంశుద్ధిరిత్యేత త్తపో మానసముచ్యతే." ౧౬

(గీత. ౧౭ అధ్యా.)

అన్న కృష్ణపరబ్రహ్మోపదేశప్రకారము ఆహారాదులు సాత్విక

ములు గావలయును. అట్లుగానిచో నాప్రయత్నము బాధించు ననిసారము. కావున మహనీయులు శ్రీమహావిష్ణువును బ్రార్థించు నపుడు క్షీరాంభోధిస్థమగు మణిమయసౌధాంతరస్థునిగా ధ్యానింతురు. ఈవిషయమునే శ్రీశంకరాచార్యులుగారు సౌందర్యలహరియందు,

"సుధాసింధోర్మధ్యే సురవిటపివాటీపరివృతే,
మణిద్వీపే నీపోపవనవతి చింతామణిగృహే,
శివాకారే మంచే పరమశివపర్యంకనిలయాం,
భజంతి త్వాం ధన్యాః కతిచన చిదానందలహరీం."

"అత్రేదమనుసంధేయం. భగవత్పాదాచార్యాస్సమయమతపారదృశ్వానః సమయాచారప్రవణాః సమయరూపాం స్తువంతి. సమయాచారో నామ అంతరపూజారతిః." అని వ్యాఖ్య.

మహాత్ములెల్లరు శాంతసముద్రునిగాఁ బరతత్త్వమును ధ్యానింతురని మన మీయుదాహరణములనుబట్టి యెఱుంగవలయును.

ఆప్రకారమే దేవదానవులజరామరత్వమును గోరి సుధాసింధుమధ్యస్థునిఁ బ్రార్థించిరి. విజితేంద్రియులు కారు. కావుననే వారలమనస్సు లోఁబడకపోయెను. అదియే వారికి విషముగాఁగ దానిబాధలకు వారు లోఁబడిరి దీనింబట్టి తపఃఫలమును గోరువారనఁగా భగవద్దర్శనమునుగోరువారు రాఁగల బాధలకు నోర్చుకొని భగవత్తత్త్వమును ధ్యానించుచు శరణాగతి నొందవలయుననియు, నట్లుచేయుటచే నుపాసకునకుఁ గల యహంకారము నశించుననియు సారము.

"అథ దేవా మహాత్మానం శంకరం శరణార్థినః,

జగ్ముః పశుపతిం రుద్రం త్రాహి త్రాహీతి తుష్టువుః.
ఏవముక్తస్తతో దేవైర్దేవదేవేశ్వరః ప్రభుః,
ప్రాదురాసీత్తతోఽత్రైవ శంఖచక్రధరో హరిః,
ఉవాచైవం స్మితం కృత్వా రుద్రం శూలభృతం హరిః,
దైవతైర్మథ్యమానే తు యత్పూర్వం సముపస్థితం,
తత్త్వదీయం సురశ్రేష్ఠ సురాణామగ్రజోఽసి యత్.
అగ్రపూజామిమాం మత్వా గృహాణేదం విషం ప్రభో,
ఇత్యుక్త్వా చ సురశ్రేష్ఠస్తత్రైవాంతరధీయత."

అనుభాగమున నొక్కరహస్యము కలదు. దాని నెఱుంగవలయును. అదియే వృద్ధికాముఁ డవశ్యము తెలిసికొనఁదగినది. జన్మఫల మదియే.

శరణార్థులగు దేవత లుదారహృదయుఁడయి భక్తులకు సుఖముగూర్చు సదాశివునికడకుం బాఱి కావుకావుమని ప్రార్థించిరి. ఆ త్తరుణముననే భగవంతుఁడు విష్ణుమూర్తియు నట సాక్షాత్కరించి స్మితవక్త్రుఁడై మహాత్మా! దేవతలు మథించుచుండఁగాఁ దొలుత నేది కలుగునో యది నీదయే యగుం గదా. దేవతలకెల్లఁ దొలుతఁ గలిగినవాఁడవు నీవేకదా. కావున నగ్రపూజగా భావించి యీవిషమును బరిగ్రహింపుము. అని తెలిపి యంతర్ధానమయ్యెను అనునదియే కథాసంగ్రహము. దీనినుండి మానవుఁడు గ్రహింపఁదగువిషయ మేది?

తపోవిఘ్నములు పొడసూపుట స్వభావము. అయ్యవి నియతిని బరీక్షించుటకే యని తెలియందగు. ఆస్థితియందు భక్తుఁడు దీనుఁడు కారాదు. భగవంతుని శరణాగతి నొందవలయును. "త్రాహి త్రాహి" యనుభావముకలవాఁడు కావలయును.

కాపాడుము. కాపాడుము. అనుపదములు నిరహంకారతను దెలుపును. ఆస్థితియందు భగవంతుఁ డాతని శ్రమములపాలు చేయఁడు. కరుణించును. పరీక్ష పూర్తియైనదికదా. శరణాగతుని శ్రమపెట్టువారుందురా? మానవులే యాధర్మము నను వర్తింప నీకఁ గరుణాసముద్రుఁడగు భగవంతునిమాట చెప్ప వలయునా?

ఆతరుణమునఁ బిలువనిపేరంటముగా నారాయణమూర్తి యేల కనఁబడవలయును? అని కొందఱు ప్రశ్నింపవచ్చును. అట్లడుగుట మంచిది ఉత్తరమేమనఁగా వినుఁడు. దేవతలు తొలుత నమృతత్వము నొందఁగోరిరి. ఇంచుక శ్రమము కలుగఁగా మనోధైర్యములేక శంకరుని గొలువఁబోయిరి. కావున వారలమనస్సు నిశ్చలతఁ గాంచలేదని స్పష్టమయ్యెను. వారల సంకల్పము మంచిది. కాని పద్ధతి చక్కని దింకను వారికి లభింప దయ్యెను. కావున వారలకు భగవత్తత్త్వము బుద్ధిచెప్పనెంచెను. వారలకుఁ గలభేదబుద్ధిని బోఁగొట్టఁదలంచెను. విష్ణురూపమునఁ దోఁచెను. అంతకుముందు దేవత లెఱింగినవారు త్రిమూర్తులే. కనుక వారికి విష్ణురూపమునం దోఁచి వారిపక్షముగా నామహాదేవునితోఁ బ్రథమపూజ్యుఁడవు ప్రభూ! నీవేకదా. వారు కోరినదానిలోఁ దొలుతవచ్చినవిషము నగ్రపూజగా గ్రహింపుమని వేఁడెను. దుఃఖరాహిత్యమే సుఖమగును. ఈవిషము ననఁగా గష్టమును దొలఁగింపుము. తరువాత వారి కభేదబుద్ధి గలుగునని శంకరుని బ్రార్థించునెపమున దేవతలకు హితము తెలిపెనని సారము.

ఈఘట్టమే శివకేశవాభేదమును దెలుపుచున్నది. ఎన్ని గ్రంథముల నిట్టి యుపదేశములున్నను గొందఱకుఁ గలపట్టు దల వదలదు. వీరవైష్ణవు లంగీకరించిన విష్ణుపురాణమున నైదవ యంశమున నిట్లు కలదు.

"యుష్మద్దత్తవరో బాణో జీవతామేష శంకర,
త్వద్వాక్యగౌరవాదేతన్మయా చక్రం నివర్తితం. ౪౬
త్వయా యదభయం దత్తం తద్దత్తమఖిలం మయా,
మత్తో విభిన్నమాత్మానం ద్రష్టుమర్హసి శంకర. ౪౭
యోఽహం సత్వం జగచ్చేదం సదేవాసురమానుషం,
మత్తో నాన్యదశేషం యత్తత్త్వం జ్ఞాతుమిహార్హసి. ౪౮
అవిద్యామోహితాత్మానః పురుషా భిన్నదర్శినః,
వదంతి భేదం పశ్యంతి చావయోరంతరం హర." ౪౯
(33 అధ్యా).

శ్రీభాగవతమునుండి మున్నే యుపహరించితిని గదా. నీవే నేను. నేనే నీవు. మనకిరువురకు భేదముగలదనువా రజ్ఞానులని కదా శ్రీహరి చెప్పెను విష్ణు శ్రీభాగవతములయం దిట్లుండ వానింగూడ నంగీకరింపని మహాత్ముల కొక్కనమస్కారము తెలిపి సాగనంపి తరువాతవిషయము నెఱుంగుదుము. ఈభాగ మునుండి నేర్చుకొనఁదగినవిషయ మేమని పరిశీలింతము.

భక్తిజ్ఞానయోగములు సమ్మిళితములుగా నుండవలయు. అప్పుడే భగవదారాధనము విధివిహితమగును. అట్టివారే సమ దర్శనులగుదురు సమదర్శనులకు భేదబుద్ధిపొడము నవకాశమే లేదు. భేదబుద్ధికలవారలకు భక్తి దృఢతం గాంచదు. వారు భక్తియున్నట్లు నటింతురు. భేదబుద్ధి యగ్నివంటిది. మనస్సును.

గాల్చుచుండును. అది తొలంగినఁగాని భగవత్తత్త్వము గోచరింపదు. శాంతియుఁ జేకూరదు. దేవతాదూషణము చేయువారిమనస్సున శాంతికిఁ దావే లేదు. కావున దానిని మాని సర్వదేవతామయుఁడు భగవంతుఁడని నమ్మి యెల్లభూతములయందాతనినే చూచుచుండవలయును. ఆస్థితి యెప్పుడలవడునో యప్పుడు భక్తుఁడనంబడును. అట్టిస్థితియందు మన మున్నారమా యని తమ్ముఁదామే పరీక్షించుకొనవలయును. అంతియ కాని యింకొకరిమూలమున నిది కాదు. ఈనీతిని శ్రీమహావిష్ణువు శంకరుని విషము పానము చేయుమని తెల్పినభాగమునుండి మనము గ్రహింపవలయును. ఆవిషమును శ్రీమహావిష్ణువు పానము చేయఁజాలకపోఁడు. ఎవ్వరివలన నేపనిసాగింపవలయునో ఆమహానీయుఁ డెఱుంగును. తన్ను భగవంతుడని సేవించువారు శంకరుని దూషింపఁగూడదనియుఁ, దనకు శంకరునకు భేదమే లేదని వా రెఱుంగవలయుననియు, నీరీతిగాఁ దెలిపెనని మన మెఱింగిన భేదబుద్ధి నశించును. తరణోపాయము దొరకును.

> "దేవతానాం భయం దృష్ట్వా శ్రుత్వా వాక్యం తు శార్ఙ్గిణః,
> హాలాహలవిషం ఘోరం స జగ్రాహామృతోపమం,
> దేవాన్ విసృజ్య దేవేశో జగామ భగవాన్ హరః."

అను నీభాగమును బరికింతము.

దేవతలప్రాణభీతియు భగవంతుఁడగు శ్రీహరివాక్యము నెఱింగి, భయంకరమగు నావిషము నమృతతుల్యముగాఁ ద్రావి శంకరుఁ డరిగెను. అన్నది కథాభాగము. దీనినుండి మనము గ్రహింపఁదగిన దేది? శంకరునకు నించుకంతయు నీకార్యమున

లాభము లేదు. స్వార్థైకతత్పరులగు దేవత లడుగువారు. పదార్థము ప్రాణాంతకరమగువిషము. అట్టిచో శంకరుఁడు అమృతముగా దాని ద్రాగెను అనఁగా నెవ్వాఁడు సర్వదర్శనుఁడై యాత్మలాభము నించుకంతయుఁ గోరక పరార్థైకతత్పరుఁడై పరోపకారము చేయఁ బ్రోత్సహించు పెద్దలమాట లాలకించి యట్టికార్యము చేయునో యాతఁ డుత్తమపురుషుఁ డనఁబడు నని యీకథ మనకుఁ దెలుపుచున్నది.

విషము త్రాగ శక్యమా? ఇది విశ్వాసార్హమా యని కొందఱు ప్రశ్నింతురు. మనబోంట్ల కది శక్యముకాదు. కాని మహాత్ముల కది కేవలము స్వల్పకార్యమగును. ఆత్మశక్తిగలవారలకు సాధ్యము కానిపని యుండదు. సమదర్శనులగువారి నేఘోరపదార్థము నేమియుఁ జేయఁజాలదు.

"విషం న దేహే క్రమతే తదీయే దష్టే సుఘోరై రపి పన్నగేంద్రైః"

అని యోగశాస్త్రము తెల్పుచున్నది. వాయువును బ్రాణాయామపద్ధతిని లోఁబఱుచుకొనినదానికిఫల మిది కావునఁ యోగసిద్ధులకు మనకు దుర్ఘటములగు కార్యములు సులభతమములుగాఁ దోఁచును. ఆత్మశక్తి కసాధ్య మేదియుండును? అది లేక మన మిట్లు సంశయింతుము. క్రూరసర్పములు హారములుగాఁ గలశంకరునకు విషమమృతముగాక మఱేమగును? భేదబుద్ధిగలవారలకుఁ బదార్థము లెల్ల వేలువేలుగాఁ దోఁచుట సహజమే. కావున నిందు వింతయనఁదగిన దేదియు లేదు. మనకుఁ గలయల్పబుద్ధిచేత నెంతటిసుసాధ్యకార్యమైన నసాధ్యమని తలంతుము. దీనిచేత శాస్త్రవిశ్వాసము తొలఁగును. అలౌకిక

దృష్టి పొడసూపుమార్గమే తొలంగును. కావున నల్పబుద్ధుల మాని యోగశాస్త్రము విధిప్రకార మభ్యసించిన నీశంకలు తొలఁగి భగవత్తత్త్వమున విశ్వాసము కలుగును.

"ప్రవివేశాథ పాతాళం మంథానః పర్వతో౽నఘ,
తతో దేవాస్సగంధర్వాస్తుష్టువుర్మధుసూదనం,
త్వం గతిస్సర్వభూతానాం విశేషేణ దివౌకసాం,
పాలయాస్మాన్ మహాబాహో గిరిముద్ధర్తుమర్హసి.
ఇతి శ్రుత్వా హృషీకేశః కామఠం రూపమాస్థితః,
పర్వతం పృష్ఠతః కృత్వా శిశ్యే తత్రోదధా హరిః."

కథాభాగము విదితము. ఈకథ మన కే విషయమును బోధించును? మానవుఁడు తాఁజేయఁబూను కార్యమున నెన్నియో కష్టములు గలుగును అట్టితఱి దీనుఁడు కారాదు. గతి యెవ్వఁడని యాలోచింపవలయు. సర్వేశ్వరుఁ డొక్కఁడే గతి యని నమ్మవలయును. తదేకాగ్రమనస్కుఁడు కావలయును. ఆస్థితి యందుఁ బెక్కండ్రు దేవతలు కలరన్న భావము తోఁపరాదు. ఆధారభూతుఁడు శరణ్యుఁడు సర్వకర్త యొక్కఁడే కలఁడన్న భావము స్థిరపడవలయు అట్టిభక్తునకుఁ బరతత్త్వము తత్కార్యసాధనార్హరూపమునఁ బొడకట్టును. ఆఫలమున కతఁ డర్హుఁ డగునేని దానిని సాధించి యొసంగును. అనర్హుఁడేని చింతఁ దీర్చిపోవును. కావున నహంకారమును మాని విపత్తులయందు మానవులను నమ్మక భక్తిశ్రద్ధలుగలిగి సర్వేశ్వరు నొక్కనినే ధ్యానింపవలయును. తఱచుగా దృఢభక్తికుదురుట ఫలము నొందువారలకే యని మన మెఱుంగవలయును. చంచలబుద్ధిచే నెందఱనో యాశ్రయించిన నాకార్యము నెఱవేఱదు.

"మాం చ యోఽవ్యభిచారేణ భక్తియోగేన సేవతే,
స గుణాన్ సమతీత్యైతాన్ బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే. ౨౬
(అధ్యా ౧౪)
మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కురు,
మామేవైష్యసి యుక్త్వైవమాత్మానం మత్పరాయణః. ౩౪
(అధ్యా. ౯)
మత్తః పరతరం నాన్యత్కించిదస్తి ధనంజయ,
మయి సర్వమిదం ప్రోతం సూత్రే మణిగణా ఇవ. ౭. (అధ్యా ౭.)
మచ్చిత్తస్సర్వదుర్గాణి మత్ప్రసాదాత్తరిష్యసి,
అథ చేత్త్వమహంకారాన్న శ్రోష్యసి వినంక్ష్యసి." ౫౮. (అ. ౧౮.)

అను నీగీతావాక్యములు పైవ్రాసినయభిప్రాయమును సిద్ధాంతము చేయుచున్నవి. భగవత్తత్త్వ మేదియని కనుఁగొనుటయే జ్ఞానమని మనము నమ్మవలయును.

"ఉచ్చైశ్శ్రవా హయశ్రేష్ఠో మణిరత్నం చ కౌస్తుభం,
ఉదతిష్ఠన్నరశ్రేష్ఠ తథైవామృతముత్తమమ్. ౨౬
అథ తస్య కృతే రామ మహానాసీత్కులక్షయః,
అదితేస్తు తతః పుత్రా దితేః పుత్రానసూదయన్. ౨౭
యుద్ధమాసీన్మహాఘోరం వీర! త్రైలోక్యమోహనం." ౨౮

ఇందుఁ గొన్ని ముఖ్యవిషయములు గలవు. కథాసారము సులభము

మనస్సును మోహింపఁజేయువస్తువులలోఁ గాంతాకనకములు ప్రధానములనుట సర్వజనవిదితవిషయము. ఈకథయందవ్వి రెండును గలవు. అప్సరసలు, రత్నములు, హయరత్నములోనగునవి కనఁబడెను. ఎవరు బలవంతులో వారెల్ల వాని

వానిగ్రహించిరి. విషము పుట్టినప్పు డొక్కఁడైనను గావలయు నన్నవాఁడు కానరాఁడు. ఆపదార్థములపిదపఁ దమరు కోరినయమృతము దొరకెను. అంతకుముందుఁగల శాంత మెగిరిపోయెను. కలహమున కారంభించిరి. ప్రాణముల లెక్కింపక పోరాడిరి. దితిపుత్త్రులగు రాక్షసులు పెక్కండ్రు మడిసిరి. కులక్షయకరమగు మహాసంగ్రామము చెల్లెను. లోభ మెంత పనిచేసెను! కావున సర్వదుర్గుణమూలము లోభము. దానిని మానుట మేలని సామాన్యముగా నీకథనుండి గ్రహింపఁదగి నది.

మఱొకవిశేషము కలదు. దాని నెఱుంగుటయే ముఖ్యము. భగవత్కరుణను బడయఁగోరినవారి కెన్నియో యంతరాయములు కలుగును. మోహమును గల్పించువస్తువులు తోఁచును. అవియే ప్రకృతివికారములు. అట్లవి కనఁబడుట చిత్తశుద్ధిని బరీక్షించుటకే యని యెఱుంగవలయు. తపస్సనఁగా నసిధారావ్రతమువంటిది. దానినుండి కృతార్థుఁడగుట మిక్కిలి కష్టము. అట్టివస్తువులు తుచ్ఛములని భావించి వానిం బడయఁగోరక యెవ్వాఁడు తనధ్యానమునందే తత్పరుఁడయి యుండునో యతఁడు ధన్యుండగు. ఏమాత్రమైన నాసించెనా యధఃపతితుఁడగును. దేవదానవు లట్టివారుకాక స్వార్థపరాయణులై రణ మొనరించి నిహతులైరి. అనఁగా లోభమును మానినవాఁడే భగవదనుగ్రహపాత్రుఁడగును. కావున సర్వానర్థమూలమైన లోభమునువదలి నిర్మముఁడు నిరహంకారుఁడునై భగవత్సేవ చేయవలయుననువిషయమును మనము గ్రహింపవలయును.

"అథ వర్ష సహస్రేణ సదండస్సకమండలుః,
పూర్వం ధన్వంతరిర్నామ అప్సరాశ్చ సువర్చసః.
అప్సునిర్మథనా దేవ రస స్తస్మాద్వరస్త్రియః,
ఉత్పేతుర్మనుజశ్రేష్ఠ తస్మాదప్సరసోఽభవన్.
న తాస్స్మ పరిగృహ్ణంతి సర్వే తే దేవదానవాః,
అప్రతిగ్రహణాత్తాశ్చ సర్వాస్సాధారణాస్స్మృతాః."

అనుభాగము పరిశీలింపుఁడు. పాలకడలినుండి కమండలువు హస్తమున ధరించి ధన్వంతరి యవతరించెను. తరువాత నసంఖ్యాకలగు నచ్చరమిన్నలు పొడసూపెరి. వారిని దేవదానవులలో నెవ్వరు వరింపకపోయిరి. కావున వారు సాధారణలైరి. అనఁగా వేశ్యలయిరని యర్థము. జలముల మథించుటం జేసి రస ముదయించెను. ఆరసమునుండి కలిగినవారౌట నప్సరస లనంబరఁగిరి. అని కథాసంగ్రహము. ఈకథ విన్నంతన కొందఱు నవ్వుదురు. కథకుఁ గాళ్లు లేవన్నమాట తగినదే యందురు. కాని యీకథ మనకుఁ దెలుపునీతిమాత్రమే గ్రహించినఁ గృతార్థులమగుదుము. ప్రాచీనులతాత్పర్య మేమనఁగా

"కథాచ్ఛలేన బాలానాం నీతి స్తదిహ కథ్యతే."

యన్నసూక్తిని బ్రధానముగాఁ జేసికొని కథయం దందందుఁ జిత్రములు కల్పింతురు. పామరు లవ్వాని కచ్చెరువందుదురు. అంతియ వారికిఁ దృప్తి. వారికంటె బుద్ధిమంతులు కథాసార మేమని యూహింతురు. దేవతలు రాక్షసులు పాలసంద్రమును జిలుకఁగా దేవకాంతలు పుట్టియుండవచ్చునని నిశ్చయింతురు. వారలకంటె బుద్ధిమంతు లీకథయే నీతిని దెలుపునని తలంతురు.

తత్సారమును గ్రహించి యీకథ మన కిట్టి మహోపకార మొనరించెనని యానందింతురు. సముద్రజలములఁ జిట్టిపాత్రము వైచినఁ దనశక్తికొలఁదిగా నీటి నాకర్షించును. అంతకంటెఁ బెద్దపాత్రము తనయోగ్యతకుఁ దగినంతనీటిని గ్రహించును. ఇట్లే పామరులు మొదలుకొని జ్ఞానులవఱకు వారివారియోగ్యత ననుసరించి కథార్థమును గ్రహించి యానందింతురు. కాని మూలకథ నాక్షేపింపరాదు. అదియేకదా యిన్నివిధములగు మనస్సులు కలవారలకు నిన్నివిధముల నానందమును గల్పించి నది. రామాయణమునఁగూడ నట్టిరిత్తకత లున్నవా యన రాదు ఎందేని కొన్నితావుల నర్థవాదము లుండవచ్చును. అవికూడఁ గొందఱను భావనాత్ములనుగాఁ జేయఁజాలును. ఇఁక నిందలినీతిని గ్రహింతము.

దేవతలు దైత్యులు జలతత్త్వమునుగుఱించి మథించిరి. అనఁగా బంచమహాభూతములలో శాశ్వతమనఁదగినదానిలో నీరు కూడ నున్నదికాన దానిని బరిశీలించిరని భావము. జలములు నారము లనఁబడును. అవియే నివాసముగాఁ గలవాఁడు కాన నారాయణుఁ డనుపేరు భగవంతునకుఁ గలిగెను. అట్టి భగవత్స్వరూపముల నుపాసించిరని భావము. పట్టుదలఁబూని పరిశీలింపఁగా వారిమనోధర్మ మెట్టిదని భగవంతుఁడు పరీక్షించెనని భావము. భగవంతుఁడు పరీక్షించెననఁగాఁ దలంచెనని భావము. తదిచ్ఛాశక్తియగు మహాప్రకృతి వెంటనే విచిత్రసృష్టుల నొనరించెను. సాగరమునుండి కమండలుధరుండగు ధన్వంతరి పొడమె ననఁగా వారికిఁ దొలుత నొకపురుషుఁడు తోఁచెను. ధన్వంతరి శ్రీమహావిష్ణువే యని భాగవతము తెలుపు

చున్నది. లోకోపకారపరాయణుఁడు ధన్వంతరియని యంద ఱెఱుంగుదురు. వైద్యశాస్త్రకర్త. పురుషవ్యక్తి మనస్సును గలఁతనొందింపఁజాలదు. వారిమతోధర్మము పరోపకారప్రవణము కావలయునని యాధన్వంతరి యవతారము బోధించెనని యెఱుఁగందగు వెంటనే యచ్చరలు వేనవేలుగాఁ గనఁబడఁ జేసెను. ప్రకృతి సకలబ్రహ్మాండముల నొక్కసారిగా క్షణమాత్రమున నిర్మింపఁజాలుననగా నిఁక నచ్చరలఁ గల్పించు టొక వింతకాదు. త్రిమూర్తులను గల్పించినభగవతి యీపాటిసృష్టి చేయఁజాలదన్నఁ బరిహాసమేకదా. ఈవిషయము శ్రీశంకర గురువర్యులు సౌందర్యలహరియందు

"జగత్సూతే ధాతా హరిరవతి రుద్రః క్షపయతే
తిరస్కుర్వన్నేతత్స్వమపి వపురీశ స్తిరయతి,
సదా పూర్వస్సర్వం తదిదమనుగృహ్ణాతి చ శివ
స్తవాజ్ఞామాలంబ్య క్షణచలితయోర్భ్రూలతికయోః. ౨౪

ఈరీతిఁ జెప్పిరి.

ఈరీతిగా వారికి ధన్వంతరిరూపమున భగవంతుఁడు, నచ్చరలరూపమున భగవతియుఁ గనఁబడిరని మనము గ్రహింపవలయును. ఇట్లయే వారికార్యము ఫలించుననుటకు శుభశకునము. భక్తుఁడగువాఁడు భగవంతు నారాధించునపు డతని వాంఛ న్యాయసమ్మతమేని దనసంతోషమును దదిచ్ఛాకల్పితరూపమునఁ గనఁబఱచునని మన మెఱుఁగవలయును. దుస్సంకల్పమగునేని ఫలింపదని తెలియునట్టిగుఱుతులు తోఁచును. నిష్కాముఁడగుభక్తునివిషయమున నివి యవ్వియుఁ బఁగూడదు. అచ్చరమిన్నలంగాంచి వారియందమునకుఁ జొక్కి దేవదాన

వులు పరవశులుకాకపోవుటయే భావిఫలావాప్తికి హేతువని మనమూహింపవలయును. ఈవిషయమున మహాకాళీవాక్యమును వినుఁడు.

"యోషాలిరూపసంపన్నా గర్వితా మదశాలినీ
మమ రూపైవ సా జ్ఞేయా పుష్పేణాపి న తాడయేత్."

ఈవాక్యము జితేంద్రియత్వము సూచించుటలేదా. భావనామాత్రమునఁ బరమేశ్వరుఁడు సంతృప్తుఁడగును.

"పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి,
తదహం భక్త్యుపహృతమశ్నామి ప్రయతాత్మనః. ౨౬
యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్
యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమ్." ౨౭
(గీత. ౯ అధ్యా.)

అను నీశ్రీకృష్ణోపదేశము పైవ్రాసినభావమును దృఢపఱచెడిని. జితేంద్రియుఁడై సత్సంకల్పముచే భగవంతు నారాధించిన నంతరాయము లెన్నికలిగినను దుదకు వానియభిమతము ఫలించుననియు, భగవంతుఁడు వాని ననుగ్రహించుననియు మనము నేర్చుకొనవలయును.

"వరుణస్య తతః కన్యా వారుణీ రఘునందన,
ఉత్పపాత మహాభాగా మార్గమాణా పరిగ్రహం.
దితేః పుత్రా న తాం రామ జగృహుర్వరుణాత్మజాం,
అదితేస్తు సుతా వీర జగృహుస్తామనిందితామ్.
అసురాస్తేన దైతేయాస్సురాస్తేనాదితేస్సుతాః,
హృష్టాః ప్రముదితాశ్చాసన్ వారుణీగ్రహణాత్సురాః." ౨౪

అనుభాగమునుండి యొక్కచక్కనినీతి తేలెడిని. దానిని విమర్శింతము.

అమృత మబ్బుటకుముందే వరుణపుత్త్రికయగు వారుణీదేవి తన్నెవరు పరిగ్రహింతురో యని వెదకుచు వచ్చెను. అనఁగా సముద్రాధిదేవతకొమరితయం దెవరు యోగ్యులనఁగా ఫలభాక్కులు కలరో వారిని బరికింపఁ బ్రత్యక్షమయ్యెనని భావము. పెక్కండ్రు తపస్సుచేయుచుండఁగా నెల్లరు ఫలమును బొందఁజాలరు. అందుఁ గొందఱెయుందురు. కామక్రోధావృతాంతరంగులు శాస్త్రమునఁజెప్పఁబడినట్లు తపం బొనరించినను వారు కోరినఫలము నందఁజాలరు. తపస్సు నిష్ఫలమాయన్నఁగాదు. దానిచే వారిమనస్సునఁ గలదుర్వాసనలు క్షీణించును. తరువాతఁ జేయుభగవదారాధనము ఫలవంతమగును. అనునీనియమము ననుసరించి ప్రకృతవిషయమును బరీక్షింతము.

దేవతలు శివవిష్ణుభేదము లేనివారు. దైత్యులు విష్ణుద్వేషులు. అదియే వారికిం గలదుష్కర్మవాసన అది తొలంగవలయును తొలఁగినఁగాని యమృతములభింపదు. సామాన్యదృష్టిఁ గలవారలకు దేవదానవులు సమానముగా శ్రమంపడఁగా నందు దేవతలకుమాత్ర మమృతము శ్రీమహావిష్ణువొసంగుట పక్షపాతముకాదా యని తోఁచును. ఆయభిప్రాయము తొలఁగించుటకే యీవారుణీదేవి యవతరించెనని మన మాలోచింపవలయును.

'మార్గమాణా పరిగ్రహమ్.'

అనువాక్యమున నీయర్థ మిమిడి యున్నది. లేక యున్న వరుణపుత్రిక వ్యభిచారిణి యనవలసివచ్చును. అంతకంటెఁ

బాపముకలదా? కొందఱు వారుణి యనఁగా మద్యమని యర్థము చెప్పుదురు. కాని యాయర్థ మిచ్చుట సరిపడదు. అసంగతముగను దోఁచును వరుణపుత్రికయనియే మూలమునఁ గలదు. ఆదేవి నాదరించువారలకే యమృతము దొరకును. దితిజులు వరుణపుత్రికను జూడనొల్లరైరి. భావిభాగ్యము వారికి లేదు అనిందితయగు నాదేవి నదితిపుత్త్రులగు దేవతలు సన్మానించిరి. భావిభాగ్యము వారికిం గలదు కావున వార లాదేవి నారాధించిరి ఆమెను మన్నింపకున్నందున దితిపుత్త్రు లసురులైరి. దేవతలు సురలైరి. సురాదేవి యనునర్థము చెప్పినచో సకలస్మృతిపురాణేతిహాసాది నిషిద్ధమగు మద్యముసు త్రాగినందున దేవత లెట్లు పూజ్యులైరి? రాక్షసు లెట్లు నింద్యులైరి? ఆయర్థము పొసఁగదు. "సుష్ఠు రాజంత ఇతి సురాః" అన్నట్లు చక్కఁగాఁ బ్రకాశించువా రన్నపేరు దేవతలకు వచ్చెను. అదృష్టహీనులు క్రూరస్వభావులు దారుణకర్మారంభులు కాన మిగులఁ బ్రకాశింపక దైత్యులుండిరి. అన్నభావమే సత్సమ్మతము. ఇందలివిశేష మేమనఁగా వినుఁడు.

సర్వదేవతలు పూజ్యులు. ఎవ్వరినిగాని మనము తిరస్కరింపరాదు. ఎల్లరయందు నొక్కరీతి భావముండుటయే యుత్తమము. అందొక్కరూపము నొక్కనామము మనకు సమ్మతమేని దానిని విశేషించి పూజింపవచ్చును కాని తక్కినదేవతల దూషింపరాదు. ఇన్నిరూపముల నామముల నధికారముల నెసంగువాఁ డొకభగవంతుఁడేకదా. ఇందొక్కని దూషించిన నాపరమాత్ముని శ్రీకృష్ణుని దూషించినట్లే యగును. మన దేహమున నొకయింద్రియమును గష్టపెట్టిన సర్వేంద్రియములు

శ్రమంపడును ఏల? మనస్సు సర్వేంద్రియముల వ్యాపించి యున్నది. కాన నదిగలవెల్ల బాధపడును. ఆలాగుననే సర్వ మయుండగు నాపరమాత్మ యేవ్యక్తిని దూషించిన నంగీకరిం పఁడు. అట్టినియతిగలవాఁడే ఆపరమాత్మకృపకుఁ బాత్రుఁ డగును. లేనిచోఁ బాత్రుఁడు కాఁజాలఁడు.

"న మాం దుష్కృతినో మూఢాః ప్రపద్యంతే నరాధమాః,
మాయయాపహృతజ్ఞానా ఆసురం భావమాశ్రితాః." ౧౫
(౭ అధ్యా.)

అన్న గీతావాక్యమునఁ బైవ్రాసినయర్థ మిమిడియే యున్నది.

"తేషాం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తిర్విశిష్యతే,
ప్రియో హి జ్ఞానినోఽత్యర్థమహం స చ మమ ప్రియః. ౧౭
(౭ అధ్యా.)

దేవతలు భావిభాగ్యప్రచోదితులై యాదేవి నారాధించిరి. కావున భగవదనుగ్రహమునకుఁ బాత్రులైరి. ఈయర్థమును దెలుపుటకే "హృష్టాః ప్రముదితాశ్చాసన్" అని మహాకవి వాల్మీకి వచించెను. ఇట్టి లీభాగము భగవంతు ననన్యభక్తిచే నారాధింపవలయు ననువిషయమును బోధించుచున్నది.

"యదాఽక్షయగతం సర్వం తదా విష్ణుర్మహాబలః,
అమృతం సోఽహరత్తూర్ణం మాయామాస్థాయ మోహినీం,
యే గతాభిముఖం విష్ణుమక్షయం పురుషోత్తమం,
సంపిష్టాస్తే తదా యుద్ధే విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా." 30

అనుభాగము శరణాగతిని దెలుపుచున్నది ఎట్లనఁగా వినుఁడు. దేవదానవసంగ్రామమూలమున సమస్తము నశించుచునట్లు కాఁగా

శ్రీమహావిష్ణువు సకలప్రపంచమును మోహింపఁజేయుమాయ నవధరించి దితిజులవశమున నున్నయమృతమును ద్వారగా గ్రహించెను. తన్ను శరణుసొచ్చిన దేవతలయం దావేశించి బలవంతులనుగా నొనరించెనని కథాసారము.

శరణాగతరక్షణము పరమధర్మము. భగవంతుఁడు శరణు సొచ్చినధర్మతత్పరులను గాపాడువాఁడు. అధర్మాత్ములు శరణు చొచ్చువారు కారు. ఆభక్తి వారలకుఁ గలిగినయెడల వారును ధర్మతత్పరులే యగుదురు. ధర్మము లోకోపకారరూపమైనది. అధర్మము లోకాపకారరూపమైనది. కావునఁ బరమేశ్వరుఁడు ధర్మపక్షమునే యవలంబించును అధర్మపక్షము నవలంబించు నట్టివారి నడంచును.

"యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత,
అభ్యుత్థానమధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహం. ౭
పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతాం,
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే. ౮
జన్మ కర్మ చ మే దివ్యమేవం యో వేత్తి తత్త్వతః,
త్యక్త్వా దేహం పునర్జన్మ నైతి మామేతి సోఽర్జున." ౯
(గీత. ౪ అధ్యా.)

అన్న శ్రీకృష్ణోపదేశము స్పష్టమేకదా. కావున దేవతలు నీవే దిక్కనిరి. రక్కసులు స్వబలమూని యమృతము దొరకెనన్న గర్వమున నూరకుండిరి. సర్వజ్ఞుఁడగు పరమాత్మ యమృతము దేవతలకే దొరకున ట్లొలచేయరాదని ప్రశ్నింతురు చేయఁ గలఁడు. కాని చేయఁడు ఏల? కర్మసిద్ధాంతమును బాడుచేసిన వాఁడగును. ఎట్లు? తనచే నమరులచే నిహతులై పరమపదము

నొందఁదగినవా రెందఱో యున్నవారు. వారలు రణనిహతులు కావలసినట్లు కర్మము తెల్పుచున్నది. దాని మానుపు టెట్లు? మఱియు భగవంతు నాశ్రయించిన నెట్టిబలవంతులు నేమియు బాధింపఁజాలరన్న నీతి లోకులు నేర్చుకొనవలయును. అంతియ కాక పురుషప్రయత్న మెంతటిదైన నది దైవసాహాయ్యము లేక ఫలింపదన్నవిషయము లోకులకు దృఢము కావలయు. ఇన్ని కారణములచేత రాక్షసులు గైకొనునట్లుచేసెనని మనము తెలిసికొనవలయును.

రక్కసులకుఁ జిక్కినయమృతమును మోహినీరూపమునఁ గైకొనెను. అనఁగా స్త్రీవ్యక్తిని దోఁచెనని భావము. అనఁగాఁ బ్రకృతి నాశ్రయించెననియే సారము. శ్రీశంకరభగవత్పాదులు సౌందర్యలహరియందు

"హరిస్త్వామారాధ్య ప్రణతజనసౌభాగ్యజననీం,
పురా నారీ భూత్వా పురరిపుమపి క్షోభమనయత్."

అని తెలిపరి. త్రిమూర్తులు సాధింపరాని కార్యముఁగలిగెనేని ప్రకృతి నాశ్రయించుట పరమాత్మునకు స్వభావమే అపుడు ప్రకృతి నారాధింపకయున్న నమృతము దొరకదు. విష్ణుశక్తి యపుడు కార్యకారి కాదయ్యెను. విష్ణుమూర్తి మోహిని కాలేదు. పరదేవత నారాధించినంతనే భక్తపరాధీనగానఁ బొడసూపెనని సారము. లేకున్న నిర్జితేంద్రియుఁడగు శంకరుఁడు భ్రాంతిపడెనన్నమాట పొసఁగదు ఆకార్యము కాఁగానే యామె యంతర్ధానమందెననియు, నందేయున్న విష్ణుమూర్తి కనఁబడియెననియు మనము గ్రహింపవలయును.

ఈభాగమునఁ గలవిశేష మేమి? భక్తుఁడు పరమేశ్వరు నారాధించి తనపని నెఱవేర్చి ఫలమును దానే పొందక భగవంతున కర్పింపవలయుననియు, దానిచేఁ బరమానందమునంది యాకరుణానీరరాశి మరల నాఫలముల వార లనుభవించునట్లు చేయుననియు మనము తెలిసికొనవలయును.

"యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్.
యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమ్." ౨౭
(గీత. ౯ అధ్యా.)

అన్న భగవదుక్తియందుఁ బైవ్రాసినభావ మిమిడియున్న యది. తండ్రి శ్రమించి తెచ్చినవస్తువులను గొడుకుల కిచ్చును. అందొకఁడు తనవస్తువునందుఁ గొంతభాగము మరలఁ దండ్రికొసఁగిన నాతనయుని దండ్రి యెంతయాదరమునం జూచునో యట్లే భగవంతుఁడు తానిచ్చినసంపదను సద్వినియోగము చేసి సత్కర్మముల నాచరించి ఫలముల నాభగవంతునకే యర్పించిన నామహానుభావుఁడు పరమానందమున నాతని సముద్ధరించును ఈవిషయము మనము చక్కఁగా భావింపఁదగినది. ఫలాభిసంధిరహితకర్మమే భగవదనుగ్రహపాత్రమనుట యిందలిసారము.

సర్వకర్తయగుపరమేశ్వరుఁడు దనుజులనుండి యమృతమును గ్రహింప శక్తుఁడుకదా. మాయఁదాల్చి మోహినీరూపమును గొననేల యనుప్రశ్నము చేయువారు కొందఱు గలరు. ముందే యిది దత్తోత్తరము. ఐనను సంత వ్రాసెదను. పరమేశ్వరుఁడు నిర్గుణుఁడు. నిరంజనుఁడు నిర్లిప్తుఁడు. చిదానందరూపుఁడు. ప్రకృతి. సర్వకర్త్రి. భగవత్సాన్నిధ్యమును విడ

నాడదు. తదిచ్ఛామాత్రమున నెల్లకార్యములు చేయునది. తత్సహాయములేక పరమాత్మ కదలఁజాలఁడు.

"శివశ్శక్త్యా యుక్తో యది భవతి శక్తః ప్రభవితుం
న చేదేవం దేవో న ఖలు కుశలస్స్పందితుమపి,
అతస్త్వామారాధ్యాం హరిహరవిరించాదిభిరపి
ప్రణంతుం స్తోతుం వా కథమకృతపుణ్యః ప్రభవతి."

అను మహనీయ శంకరాచార్యవరోక్తి సత్యముకదా. అమృత మథనకాలమునఁ ద్రిమూర్తులలో నొకరగు మహావిష్ణువే దేవతలపక్షము నవలంబించి యుద్ధము చేసెను. ఆసమయము మీఱిన లోకులకు మహాపకారమగును. కావున నాలసింపక ప్రకృతిం బ్రార్థించెను. ఆమె సాక్షాత్కరించెను. తద్దర్శనమాత్రమున దానవులు నిశ్చేష్టులై యమృతమొసంగిరి. ధర్మపక్షముగల దేవతలకుం బంచి యిచ్చి వెడలిపోయెను. ఆమె యదృశ్యము కాఁగా యథాపూర్వబలముగలిగి యాగ్రహించిరి. యుద్ధసన్నద్ధులైరి. శ్రీమహావిష్ణుసహాయమున దేవతలు వారిం బాఱఁదోలి రనువిషయము మన మెఱుంగ వలయును. ఇట్లే మహాభారత యుద్ధారంభమునందును;

"ధార్తరాష్ట్రబలం దృష్ట్వా యుద్ధాయ సముపస్థితం,
అర్జునస్య హితార్థాయ కృష్ణో వచనమబ్రవీత్." ౧

శ్రీభగవానువాచ:—

"శుచిర్భూత్వా మహాబాహో సంగ్రామాభిముఖస్థితః,
పరాజయాయ శత్రూణాం దుర్గాస్తోత్రముదీరయ. ౨
ఏవముక్తోఽర్జునస్సంఖ్యే వాసుదేవేన ధీమతా,
అవతీర్య రథాత్పార్థః స్తోత్రమాహ కృతాంజలిః." ౩

అర్జునః:—

"నమస్తే సిద్ధసేనాని ఆర్యే మందారవాసిని,
కుమారి కాళి కాపాలి కపిలే కృష్ణపింగళే. ౪

*　*　*　*　*

త్వం బ్రహ్మవిద్యా విద్యానాం మహానిద్రా చ దేహినాం,
స్కందమాతర్భగవతి దుర్గే కాంతారవాసిని. ౧౦

తతః పార్థస్య విజ్ఞాయ భక్తిం మానవవత్సలా,
అంతరిక్షగతోవాచ గోవిందస్యాగ్రతస్థితా." ౧౭

శ్రీ దేవీ:—

స్వల్పేనైవ తు కాలేన శత్రూన్ జేష్యసి పాండవ,
నరస్త్వమసి దుర్ధర్ష నారాయణసహాయవాన్." ౧౮

(భీష్మపర్వము ౨౩ అధ్యా.)

అనునీస్తోత్రము కలదు. శ్రీకృష్ణమూర్తియర్జుననకు నుపదేశించిన దీస్తోత్రము. తాను రథమున నుండినపుడు దుర్గాస్తోత్రము నేల చేయవలయునని యర్జుననకుబోధించెను? త్రిమూర్తులు దుర్గమస్థలములఁ బరదేవిని స్తుతించువారు. ఏల? త్రిమూర్తులకుంగూడ జననికదా. ఈమాట విన్నయంతన యులికిపడరాదు. ప్రకృతిపురుషులకుఁ దరువాతివారే త్రిమూర్తు లనకతప్పదు. కావున శ్రీకృష్ణుఁడు దుర్గను వినుతింపుమన్నంతన దిక్కులు చూడనక్కఱలేదు. దుర్గయనఁగాఁ బార్వతి కాదు. పరాత్పరుని యిచ్ఛాశక్తి. ఇట్లు గ్రహించిన నేమతభేదము లుండవు. శ్రీవైష్ణవసిద్ధాంతముకూడఁ బ్రకృతిమూలముననే భగవంతుఁడు వరములొసఁగుననియే కదా. వారు మహాలక్ష్మియందురు. ఏ నామమునఁ బిలిచిన నేమి? శ్రీకృష్ణమూర్తి మాత్రము దుర్గాంబను వినుతింపుమన్న వాక్యము సత్యము.

ఈ ప్రమాణములంబట్టి మనమాలోచించిన నేయేకాల మున నేయే స్తుతులు చేయవలయునో యారీతిగా స్తుతించినఁ గార్యసిద్ధియగుననియు,దుర్గాదినామములనేకములామహాప్రకృతికింగలవనియు, శైవవైష్ణవాదిభేదములెల్ల మానవులకర్మానుసారము కల్పింపఁబడినవనియు, నేమతమునకుఁ జేరినవాఁడైనను దమ గురూపదేశమునను సరించి యే నామమున వినుతించినను బరదైవ మానందించుననియు, భగవంతునకు మతములలోఁ గొన్నింటియందే యభిమానము లేదనియు, సర్వమతములా పరాత్పరుని నెఱుంగుటకే కల్పింపఁబడినవనియు, మార్గభేదమే కాని గమ్యస్థలమొక్కఁడేయనియు, మన మవివేకమున నితర మతముల దూషించి పాపము సంపాదించుకొనరాదనియు, భక్తిభావమునఁ బరాత్పరు నారాధింపఁదగుననియు, స్త్రీపుంలింగాదులు కల్పితములనియుఁ దేలెడిని. కావున విష్ణువు ప్రకృతి నాశ్రయించెనన్నంతన భయపడనక్కఱలేదు. ఇఁకఁ దరువాతి కథ నాలకింపుఁడు.

దితి తపస్సునకుఁ బూనుట.

* అంత దితి తనతనయులందఱు మృతినొంద మిగుల శోకించి మరీచికుమారుఁడగు కాశ్యపుని దనప్రాణేశ్వరుని గాంచి "మహామునివర్యా! బలవంతులగు నీతనయులచే నాతనయులందఱు హతులైరి. కనుక నేను దనయునింబడయంగోరుదు. దీర్ఘకాలతపశ్శక్తిచేత బలశాలియై యింద్రునిం జంపఁజాలువాఁడుగా నాకొడుకుండవలయును. సంతానహీనురాలగు నేను దపస్సు సల్పెదను. నాయభీష్టము తీఱఁ

* ఇది నలువదాఱవ సర్గమునుండి సంగ్రహింపఁబడినది.

ద్రిలోకముల నేలఁజాలి శతమఖు నడంపఁజాలు తనయుని బ్రసాదింపుము. ఆకార్యమునకై తపమొనరింప సమ్మతింపుము." కాశ్యపమునియు నామెపలుకు లాలకించి దుఃఖించుచున్న భార్యతో నిట్లనియె—"నీవు కోరినయట్లే యగుంగాక. నీకు శుభము కలుగుఁగాక. తపశ్శక్తి కలుగునంతదనుక శుచిగా నుండుము ఆదీక్షపుత్త్రోదయమగునంతవఱకు నుండందగు.ఆదీక్ష చక్కఁగా సాగునేని నింద్రుంజంపఁజాలినకొడుకుం గాంతువు.ఆనియమము సహస్రవర్షములు సాగవలయును. అది నెఱవేఱెనా త్రిలోక రక్షకుఁడగు తనయుఁడు నాయనుగ్రహమునఁ గలుగు." అని తెలిపి యాదీనురాలిని గరమునఁ దడవుచు నాశ్వాసించి యుదరము స్పృశించి భద్రమగుంగాత మని దీవించి తపస్సునకుఁ బోయెను.

పతి తపస్సునకుఁ బోవఁగా దితియు మిక్కిలి హర్షము నొంది విశాలాపురిపూర్వస్థానమగు కుశప్లవనమును జేరి ఘోర తపంబుచేసెను. ఇట్లామె తపమొనరించుచుండఁగా నింద్రుఁ డెఱింగి వినయాదిగుణము లుట్టిపడ నామెకడంజేరి శుశ్రూష చేయుచుండెను. అగ్నిని దర్భలను సమిధలను ఫలమూలము లను మఱియు నేది కోరిన దానిం దెచ్చియిచ్చుచుఁ, బాదసం వాహనము చేయుచు, వీవనఁ గొని విసరుచు, నింకను బెక్కు భంగులఁ బరిచర్యలు చేయుచు, సర్వకాలముల నేమఱక యుం డెను. ఆరీతిగా నియమమూనఁగాఁ బదియేండ్లు కొఱంతగా సహస్రాబ్దములు నిండెను. ఒకనాఁ డాదితి తనకత్యంతము శుశ్రూషచేయు నాయింద్రుంగాంచి మిక్కిలి ప్రీతయై నిర్జర నాథా! మీతండ్రియనుగ్రహమునొంది వేయివత్సరములు

నిండఁ గొడుకునుగాంచ వరముగొంటిని. అందులకై తపస్సు చేయుచున్నదానను వీరా! ఇంకఁ బదియేండ్లే కొదువగానున్నవి. నీకు శుభంబు గలుగు. ఆవత్సరములు పదియు నిండెనేని నీ సహజన్ముని జూడఁగలవు. వాఁడు నిన్ను జయింపఁజాలు. అయినను నీమేలుకోరి నేనాతని సమాధానపఱచి నీపై భ్రాతృస్నేహముగలవానినిగా నొనరింతును. నీవు నాతనయునింగూడి నంతనే యీమనశ్చింత లేక త్రిలోకములనుగెలిచి యావిజయసుఖంబనుభవింతును." అని యాతఁ డింద్రుఁడని యెంచక యతఁ డొనరించినసేవవలన నానందించి మఱచి వచించెను.

అంత నాదితి సూర్యుఁ డాకసంబున నడిమిభాగమున వెలుంగుచుండు పట్టపగటివేళ నిద్ర తన్నుఁ బరవశం గావింపఁ దలదెసఁ బాదంబు లునిచికొని శయనించెను. అది గాంచి యింద్రుఁ డిట్లశుచియై పాదములకడ శిరోరుహములు దల ప్రక్కఁ బాదములు నునుచుకొని నిదురించుటంజూచి యీమె మిక్కిలి గర్వించినది. అని వింతనవ్వునవ్వుచు నపకార మొనరించునవకాశము దొరకెఁగదా యని సంతసించుచు యోని ద్వారమునఁ బ్రవేశించి నిర్భరధైర్యమూని యాగర్భము సప్తశకలములుగా ఛేదించెను. ఆరీతిగా శతకోటియగు వజ్రాయుధముచే గర్భమును ఛేదించుచుండఁగా నందున్నశిశువు హీతమగుస్వరమున నేడ్చెను. దాన దితియు మేల్కాంచెను. ఇంద్రుఁ డాశిశువు నేడువకు మేడువకుమని యూఱడించి వదలక యేడ్చుచున్నను వదలనియీసువలన దానిని దునియలు చేసె. దితియుఁ ద్రుంచినను జంపకుము చంపకుము అని హెచ్చరింపఁగా నింద్రుఁడు దోసిలొగ్గి దితితో "నమ్మా! నీవశుచివై

పాదములప్రక్కఁ దలవెండ్రుక లునుచుకొని నిద్రపోయితివి. కాన నేనవకాశము చూచి నన్నుఁ జంపనున్న యాశిశువును సప్తశకలములుగా ఖండించితిని. జననీ! ఈయపరాధము క్షమింపందగినది." అని ప్రార్థించెను.

సన్మతాభిమానులారా! ఈగాథ యెన్నియో సద్విషయముల మనకుఁ దెలుపుచున్నది. కాన విమర్శించి వానిని గ్రహించి యనుష్ఠానమునకుఁ దెచ్చుకొనవలయును. విమర్శించు నపుడు నిష్పక్షపాతమతులము గావలయు. అపుడే యథార్థము తేటపడును. లేనిచో నయథార్థము తోఁచును.

"సాహం తపశ్చరిష్యామి గర్భం మే దాతుమర్హసి,
ఈశ్వరం శక్రహంతారం త్వమనుజ్ఞాతుమర్హసి." 3

కాశ్యపముని రెండవభార్య దితి తనకొడుకులు సపత్నీపుత్త్రులగు దేవతలచే హతులుకాఁగా భర్తను సేవించి యింద్రునోంపఁజాలుతనయుని బడయఁగోరి తపస్సుచేయ ననుజ్ఞ వేఁడెను. అను నదియేకథాసారము. ఇకక్కథనుండి మనమేమినీతుల గ్రహింపఁదగునని ముందు విచారింతము.

౧ స్త్రీలు తపస్సు చేయవచ్చునా అనునది యొకప్రశ్నము.

"నాస్తి స్త్రీణాం క్రియా మంత్రైరితి ధర్మే వ్యవస్థితిః,
నిరింద్రియా హ్యమంత్రాశ్చ స్త్రియోఽనృతమితి స్థితిః." ౧౮
(మను ౯ అధ్యా.)

అనుసామాన్యశాస్త్రము ననుసరించి వేదోక్త కర్మాచరణాధికారము స్త్రీలకు లేదని కనఁబడియెడిని.

"తూష్ణీమేతాః క్రియాస్స్త్రీణాం వివాహాస్తు సమంత్రకః." ౧3
(యాజ్ఞ. ఆచారకాండము.)

"ఏతా జాతకర్మాదికాః క్రియాః స్త్రీణాం వినైవ మంత్రైర్యథాకాలం కార్యాః. వివాహః పునస్సమంత్రకః కార్యః." విజ్ఞానేశ్వరపండితుఁడు.

జాతకర్మ నామకరణాదిక్రియలన్నియు మంత్రరహితములుగాఁ జేయవలయుననియు, వివాహముమాత్రము సమంత్రకముగాఁ జేయవలయును. ఇదియు సామాన్యశాస్త్రమే.

"అపత్యం ధర్మకార్యాణి శుశ్రూషారతిరుత్తమా,
దారాధీనస్తథా స్వర్గః పితౄణామాత్మనశ్చ హ." ౨౮
(మను. ౯ అధ్యా.)

"ధర్మకార్యాణ్యగ్నిహోత్రాదీని." కుల్లూకభట్టు.

ఇది విశేషశాస్త్రము. అగ్నిహోత్రాదికములగు ధర్మకార్యములు భార్యాధీనములని భావము. మంత్రము లుచ్చరింపవచ్చునని యిందు ననుజ్ఞ యిచ్చినట్లు స్పష్టము కాదు.

"మాం హి పార్థ వ్యపాశ్రిత్య యేఽపి స్యుః పాపయోనయః,
స్త్రియో వైశ్యాస్తథా శూద్రాస్తేఽపి యాంతి పరాం గతిం." ౩౨
(గీత ౯ అధ్యా.)

అన్న గీతావాక్యము ననుసరించి భగవంతు నాశ్రయించుటకు స్త్రీలకు నధికారము కలదనుట స్పష్టము. తపస్సు వైదికకర్మకలాపమునఁ జేరునా యన్నచోఁ జేర దనవలసివచ్చును. తపస్సు ధ్యానప్రధానము. ధ్యానము మంత్రోపాసనాద్యాధారము.

"వ్రతధారణం దేవకార్యం స్నానమనుజ్ఞాతయా కార్యమితి."
(హారీతస్మృతి.)

వ్రతములు దేవకార్యము స్నానము భర్తయనుమతి నొంది చేయవలయును.

"స్త్రియశ్శూద్రాదయశ్చాపి బోధయేయుర్హితాహితం,
యథార్హం మాననీయాశ్చ నార్హంత్యాచార్యతాం క్వచిత్."

(జ్ఞానార్ణవము.)

"శూద్రాణాం చ తథా స్త్రీణాం గురుత్వం న కదాచన."

(సూతసంహిత.)

"ప్రణవేన వినా మంత్రః స్త్రీశూద్రాణాం ప్రసాధకః,
ప్రణవేన సమాయుక్తస్తయోర్దేవి విషోపమః."

(కులార్ణవము.)

"ఆజ్ఞస్త్రీయోపదేశం తు యో గృహ్ణాతి దదాతి చ,
భుజ్యేతే తావుభౌ ఘోరాన్నరకానేకవింశతిం."

(పురశ్చరణదీపిక.)

అను నీప్రమాణములంబట్టి యోజింపఁగా స్త్రీల కుపాసనము విధివిహితమైనది. వారినుండి మంత్రోపదేశము గైకొనరాదని మాత్రము తేటపడియెడు. తపస్సు దేవకార్యాంతర్భూతము. మంత్రోపాసనము స్త్రీపురుషులకు సమానము. హారీతస్మృత్యుక్త ప్రకారము పతియనుమతి నొంది తపశ్చరణమునకుఁ బూన వలయునని స్పష్టమయ్యెడిని. దితి పతివ్రత గావునఁ బతియను మతి వేఁడెను. అదియే ప్రాచీనాచారము. సదాచారమన్న నిదియే యగు. పతియానతి మీఱినచో నది నిష్ఫలమనియే భావము. స్వాతంత్ర్యము స్త్రీలకు లేదన్న స్మృతివాక్యము నుల్లంఘించినచో మంత్రములఫలముగూడ ననర్థావహమే యగునని మన మెఱుంగవలయు.

"ఏవం భవతు భద్రం తే శుచిర్భవ తపోధనే,
జనయిష్యసి పుత్రం త్వం శక్రహంతారమాహవే. ౫

పూర్ణే సహస్రవర్షే తు శుచిర్యది భవిష్యసి,
పుత్రం త్రైలోక్యభర్తారం మత్తస్త్వం జనయిష్యసి. ౬
ఏవముక్త్వా మహాతేజాః పాణినా సమమార్జ తాం,
సమాలభ్య తతస్స్వస్తీత్యుక్త్వా స తపసే యయౌ." ౭

అనుభాగము మనకేమి యుపదేశించుచున్నదని పరికింతము. కాశ్యపుఁడు భార్యకోరికను దెలిసికొనియెను. తనకొడుకు శత్రునిషూదనుఁడు కావలయునని దితికోరుట న్యాయమే. లోకసామాన్యదృష్టిం బరికింపఁగ నిది యధర్మమని తోఁపదు. కాని యాకాశ్యపుఁడు తొలిభార్యకొడుకు నని నొంపఁగలవానిని రెండవభార్యకోరుట కేవగించెను. ఐనను దివ్యజ్ఞానముకలవాఁడు కావున నామె వాంఛితముదీర్చుట భర్తయగు తనకు ధర్మమగుట నంగీకరించెను.

"స్వాం ప్రసూతిం చరిత్రం చ కులమాత్మానమేవ చ,
స్వం చ ధర్మం ప్రయత్నేన జాయాం రక్షన్ హి రక్షతి. ౭
అర్థస్య సంగ్రహే చైనాం వ్యయే చైవ నియోజయేత్,
శౌచే ధర్మేఽన్నపంక్త్యాం చ పారిణాహ్యస్య వేక్షణే. ౧౧
అరక్షితే గృహేరుద్ధాః పురుషైరాప్తకారిభిః,
ఆత్మానమాత్మనా యాస్తు రక్షేయుస్తాస్సురక్షితాః." ౧౨
(మను ౯ అ.)

అన్నమనుస్మృతి ననుసరించి భార్య నలరింపఁజేయుట తనకు విధియని యెఱింగినవాఁడు కావున నామెకుఁ బుత్రదానము చేయ నంగీకరించెను. కాని "శక్రహంతారమ్" అనువాక్యమామునికి ఘోరముగా నుండెను కావున దుస్తరనియమము నొకదానిం జెప్పెను. వేయిసంవత్సరములు పరిశుద్ధాంతఃకరణవై

నియమము ననుసరించినయెడల నీకోరినయట్లే కుమారుఁడు కలుగుననియు నతఁడు త్రిలోకాధిపతియగుననియుఁ బలికెను.

"అధర్మం ధర్మమితి యా మన్యతే తమసావృతా,
సర్వార్థాన్ విపరీతాంశ్చ బుద్ధిస్సా పార్థ తామసీ." 32
(గీత. ౧౮ అధ్యా.)

అన్న భగవదుక్తిప్రకార మామెబుద్ధి తామసి యని యెఱింగినవాఁడు కావున నాబుద్ధిని మార్పనెంచి దుస్తరవ్రతము నుపదేశించెను. మహాతేజుఁడు కావున రాఁగలకష్టము నూహించి యీమె కపాయము కలుగకయుండుఁగావుతమని కుక్షిని గరతలమున స్పృశించి "స్వస్తి" అని దీవించెను. అనఁగాఁ దన పనిని విధివిహితముగా నెఱవేర్చెను. స్మృత్యుక్తప్రకారము పతియనుమతినొసంగెననియు, ననుమతిలేక స్త్రీలు తపఃప్రభృతి నియమముల నాచరింపరాదనియు, నాచరించిన నవి దుష్ఫలముల నొసంగుననియు మన మెఱుంగవలయు. విశేష మిందుఁ గల దేది? అని ప్రశ్నించుకొందము.

మానవుఁడు ధర్మార్థకామమోక్షములను చతుర్విధపురుషార్థములను గోరవచ్చును. పరహింసాపూర్వకమగు వాంఛను బూనరాదు. అయ్యది ఫలించినట్లే తోఁచి చెడును. కావున నెవ్వాఁడుకాని పరహింసను గోరియే తపస్సు చేయరాదు. దానఁ దైవానుగ్రహము కలుగదు. పట్టుదలతోడఁ దపస్సు చేసినను దుదకది విఘ్ననిహన్యమానమై వేఱువిధముగా ఫలించుననియు మన మెఱుంగవలయును. ఆభిచారికములగు హోమములు, ధ్యానములు భగవంతునకు నిష్టములు కావనియు,

"సర్వకర్మాణ్యపి సదా కుర్వాణో మద్వ్యపాశ్రయః,

మత్ప్రసాదాదవాప్నోతి శాశ్వతం పదమవ్యయం.” ౧౮. అ ౧౬.
అన్న భగవదుక్తిని నమ్మి ఫలమునుగోరని సత్కర్మమునే యాచరించిన నాపరమేశ్వరుఁడు సంతుష్టుఁడగుననియు, నల్పఫలములను గోరి భగవత్కాళ కొలఁదిగఁగల దేవతల నర్థించిన వారలొసంగుఫలము లల్పకాలము సుఖదాయకములుగానుండి తుదకు విపరీతఫలముల నొసంగుననియు, నీభాగమునుండి మనము నేర్చుకొనవలయును.

“సహస్రాక్షో నరశ్రేష్ఠ పరయా గుణసంపదా,
అగ్నిం కుశాన్ కాష్ఠమపః ఫలం మూలం తథైవ చ,
న్యవేదయత్సహస్రాక్షో యచ్చాన్యదపి కాంక్షితి. ౧౦
గాత్రసంవహనైశ్చైవ శ్రమాపనయనైస్తథా,
శక్రస్సర్వేషు కాలేషు దితిం పరిచచార హ.” ౧౧

అను నీభాగమునుండి దితితపస్సెట్టిదో తెలిసికొనవచ్చును. మంత్రోపాసనమున కంగములు నాలుగు. హోమతర్పణమార్జన విప్రసంతృప్తులనునవి. జపముతో నైదంగములయ్యెను. కొంతకాలముజపము చేసి దానికిందగినంత హోమము చేసి తర్పణమార్జనము లొనరించి ఫలమూలములచే భూతతృప్తి చేయుచుండెను. ఈరీతిఁ బ్రతిదినము చేయుచుండెనని మన మెఱుంగవలయు. ఉపాసనమునందు యోగాభ్యాసము ముఖ్యము. దానిచేఁగాని చిత్తము స్థిరతం గాంచదు. దానిచేతఁగాని దేవతారూపమును ధ్యానింప నవకాశము దొరకదు. ఇట్లే ధ్యానించుచుఁ జిరకాలము నిలువ వలనుపడదు. కావుననే హోమాదులను విధించిరి. ఆదీక్షాకాలమున నేదో యొకసత్కార్యమునఁ గాలము పుచ్చవలయుననియుఁ, దాఁజేయు ప్రతికార్య మాదేవతా

ప్రీతికరముగా నుండవలయుననియు శాస్త్రాభిప్రాయము. ఇది యాకర్షణప్రయోగము. అభీష్టదేవతారూపము. ధ్యానపాశముల నాకర్షింపవలయు ఈజపము దృఢభక్తిమూలకమగు నేని తప్పక యాదేవత నాకర్షించును సంకల్పము దుష్టమగు నేని యాదేవత వానినే హింసించును. అనఁగా నతనిదుష్కర్మ మాదేవతారూపమున వానికి దుష్ఫలముల నొసంగును. దుష్కర్మరతులకే దుస్సంకల్పములు గలుగును

దితివాంఛ క్రూరమైనది. ఇంద్రునకు స్థానచ్యుతి యప్పుడు కలుగునట్లు లేదు. దితితపస్సు దృఢభక్తిమూలమైనది. కావున నీమె కర్మ మాశతమఖునిం బ్రోత్సహించి పరిచర్య చేయునూహ కలిగించెను. కావునఁ గర్మగతి దురవగాహమని తెలిసికొని "గహనా కర్మణో గతిః" అన్నగీతావాక్యము మది నిల్పుకొనవలయును. ఏకాలమునందుఁగాని దుస్సంకల్పము ఫలప్రదము కాదనియు, దానివలనిఫలము తన్నే బాధించుననియు నెఱింగి, దుస్సంకల్పముల మాని భగవదర్పణము చేయ నూహించి, సత్కర్మపరాయణులము కావలయును. ఈకథ యీ విశేష విషయములను మనకు బోధించుచున్నది.

"ఏవముక్త్వా దితిశ్శక్రం ప్రాప్తే మధ్యం దివాకరే,
నిద్రయాపహృతా దేవీ పాణౌ కృత్వాథ శీర్షతః. ౧౬
దృష్ట్వా తామశుచిం శక్రః పాదతః కృతమూర్ధజాం,
శిరస్స్థానే కృతౌ పాదౌ జహాస చ ముమోద చ. ౧౭
తస్యాశ్శరీరవివరం వివేశ చ పురందరః,
గర్భం చ సప్తధా రామ బిభేద పరమాత్మవాన్." ౧౮

అను నీభాగమున నేర్చుకొనఁదగినవిషయము గలదు. సాధా

రణాచారము ననుసరించి యోజించినను బగటినిద్ర పనికిరా దని వైద్యశాస్త్రము తెలుపుచున్నది. దితి ఘోరదీక్షఁ బూని నది. దీక్షాకాలమునఁ బగటినిద్ర మంచిదిగాదు. మధ్యాహ్న కాలమున నామెను నిద్ర తనకు లోఁబడునట్లుచేసెను. తపో విఘ్నమునకు సమయమువచ్చెనని యర్థము. తొమ్మిదివందల తొంబదిసంవత్సరములు దీక్ష చక్కఁగా జరపిన యామె లేమ నాఁడు గర్వించి తనపట్టిన వ్రతమును దెలిపి కొడుకు గలుగునని బోధించి యసమయమున నిద్రింపనేల? దుష్కర్మఫలమనుభవ మునకు వచ్చెనని యర్థము.

"భోగైశ్వర్య ప్రసక్తానాం తయాపహృత చేతసాం,
వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిస్సమాధౌ న విధీయతే." ౪౪
(గీత ౨ అధ్యా.)

అన్న భగవచ్ఛాసనము ననుసరించి యామె బుద్ధి చలించెనని సారము. ఏలయనఁగా సంకల్పములు దుష్టములై మనస్సు నపరిశుద్ధముగాఁ జేయును. కావున వారికి సమాధి కుదురదని భావము. అందులకే

"కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన,
మా కర్మఫలహేతుర్భూర్మా తే సంగోఽస్త్వకర్మణి. ౪౭
యోగస్థః కురు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ధనంజయ."

అని శ్రీకృష్ణపరమాత్మ యుపదేశించెను. అట్లుగానిచో నా కర్మము ఫలవంతముకాదని భావము.

దితి సగటివేళ దీక్షను బాటింపక నిదురించుటయేగాక పాదములకడ శిరస్సునిచి శయనించెను. అనఁగా యుక్తమేది

యయుక్తమేది యని యాలోచింపక రాఁగల దుష్ఫలము నెఱుంగక సంకల్పము నెఱవేఱు నన్నయహంకారము గలది యయ్యెనని భావము. దానిచే

"అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం చ సంశ్రితాః
మామాత్మపరదేహేషు ప్రద్విషంతోఽభ్యసూయకాః. ౧౮
తానహం ద్విషతః క్రూరాన్ సంసారేషు నరాధమాన్,
క్షిపామ్యజస్రమశుభానాసురీష్వేవ యోనిషు." (గీత ౧౬ అధ్యా)

అను నీశ్రీకృష్ణోక్తిప్రకార మాయహంకారమునకు ఫల మనుభవింపవలసినదయ్యెను. ఈకారణముచే మానవు లెవ్వారుగాని యెట్టినియమముగలవారలైన నహంకారులై సర్వాంతర్యామియగు పరాత్పరుని దయనుమాత్రము కోరి యారాధించుచో నా దేవదేవునిదయకుఁ బాత్రులగుదురనియు, లేకున్న నయ్యవి గగనకుసుమమే యగుననియుఁ దెలిసికొనవలయు. తర్వాతి యింద్రునిచర్యనుండి యెఱుంగఁదగినవిషయము భక్తులకు సమ్మతముఁగాదు. స్వకార్యైకనిరతులగువారిప్రవృత్తి యితరులకు దృష్టాంతము కానేరదు. పరార్థైకనిరతుల ప్రవర్తనమే యెల్లరకు నుదాహరణభూత మగునని నిశ్చయించుకొనవలయును.

సప్తమరుత్తులచరిత్రము.

*ఇంద్రుఁ డారీతి గర్భము నేడుతునియలుగా ఛేదింప దితి పట్టరానిదుఃఖమునఁ దపించెను. ఇంద్రుఁడు సమయము నెఱింగి తనపని నెఱవేర్చుకొనియెననియుఁ దలంచి, వాని కప

*ఇది నలువదియేడవ సర్గమునుండి కైకొనఁబడినది.

కారముచేయరాదనియుఁ దలంచెను. అంతఁ దనకర్మ మిట్టి దియే యని నిశ్చయించుకొని యాఱటఁజెంది యింద్రునిఁ గాంచి "బలసూదనా! నాయపరాధముననే యీ నాగర్భము సప్తవిధములుగా ఛేదింపఁబడి నిష్ఫలమయ్యెను. ఇవ్విషయ మున నీయపరాధమే లేదని తలంచితిని. ఈగర్భము చెడినను దీని కొకయుపకారము నీవు చేయవలయునని కోరెదను. ఈ శకలము లేడును సప్తమారుతములను బాలించుగాక. ఈశక లము లేడును నాకుమారులై వాయుస్కంధాధిదేవత లనఁ బరఁగి దివ్యరూపముల ధరించి దివి విహరింతురుగాక. వీరు వర్తింపఁదగుస్థానములను వారిస్థానపాలనరీతి నెఱింగించెద వినుము.

ఒకఁడిందు బ్రహ్మలోకమునందు, మఱియొకఁ డింద్ర లోకమునను జరింతురుగాక. మూఁడవకుమారుఁడు విఖ్యాత యశుండై వాయునామమున నంతరిక్షసంచారమున నుండుఁ గాక. తక్కినవారు నల్వురును నీయానతిం దాల్చి దేవత్వము నొంది వారితో నీవు "మారుదః మారుదః" అని పలికితివి. కావున మారుతు లనుపేరనొప్పి దిక్కులయందు సంచరింపఁ గలరు." అని తనభావము నెఱింగింప దితియాశయము విని దేవేంద్రుఁ డందులకు నొప్పుకొని "తల్లీ నీవు చెప్పినదంతయు నంగీకరింతు. అట్లే యగును. సంశయ మించుకంతయు లేదు. నీకుమారు లేడుగురు దేవత్వమున సంచరింతురు. నీకు మేలగుం గాక." అని వినయమునఁ బలికెను.

శ్రీరామచంద్రా! తల్లియగుదితియు, నింద్రుఁడు నీరీ తిగాఁ దపోవనంబున నిశ్చయించుకొని, స్వర్గమునకుఁ గృత

కృత్యులై పోయిరని వినియున్నాము. మున్ను దేవేంద్రుఁ డిం దుండి దితికిఁ బరిచర్య చేసెనో యాయాశ్రమం బిదియే. అదియే యీకాలమున విశాలయను పేరఁ బరిఁగెనది. ఇఁక నేరాజవంశ మీపురిఁ బాలించునో యెఱింగించెదను. ఇక్ష్వాకునకు నలంబుస పత్నియయ్యెను ఆమె మిక్కిలి ధర్మాత్ముని విశాలనామకుని గొడు కుంగాంచెను. అతఁడే యీపురమును నిర్మించి యేలెను. విశాలు నకు హేమచంద్రుఁడును, వానికి సుచంద్రుఁడును, వానికిధూ మ్రాశ్వుఁడును, ఆతనికి సృంజయుండును, వానికి సహదేవుఁడు, నాతనికిఁ గుశాశ్వుండును, వానికి సోమదత్తుండును, వానికిఁగాకు త్థుండు, నామహానీయునకు సుమతియుఁ గొడుకులైరి. ఆసుమతి మహానీయుఁడు పరాక్రమశాలియు నై యిప్పు డీనగరమును బాలించుచు నిందే నివసించియున్న వాఁడు ఇక్ష్వాకువంశమునం బుట్టినవా రీకొంచతేనా యని సంశయింపవలదు ఇక్ష్వాకుమహా రాజునను గ్రహమున విశాలాపురాధి నేతలగు రాజులు దీర్ఘాయు ర్వీర్య ధైర్యములుగలిగి ధార్మికులై యుందురు శ్రీరామచంద్రా! మనమీరాత్రి యిందే నివసింతము. సుఖనిద్ర చేయుదము. రేపుదయము జనకుం గానఁబోవుద"మని పలికెను. మహర్షి సమే తుఁడై రామలక్ష్మణులంగూడి కౌశికుఁడు వచ్చుట మహాతేజో విరాజితుఁడగు నాసుమతి విని బుత్విగ్బంధుయుతుఁడై యెదురు వచ్చి యమ్మహర్షిని బూజించి దోసిలొగ్గి కుశలప్రశ్న మొనరించి తమరాకచే ధన్యుఁడనైతిని. మీయనుగ్రహపాత్రుఁడనైతిని. మత్సమానుఁడు కలఁడే యనియెను.

అహల్యచరిత్రము.

*కుశలప్రశ్నానంతర మాసుమతి గాధినందనుం గాంచి "మునిచంద్రా: మీకు భద్రములగుంగాక. ఈకుమారు లిరువు రెవ్వరు? ఆకృతిం బరికింప శ్రీమహావిష్ణువుంబోలి పరాక్రమ వంతులని తోఁచెడిని గాంభీర్యధైర్యాదులు వీరియం దచ్చెరు వుగఁ జూపట్టుచున్నవి. వీరినేత్రములు విశాలములు. లావణ్యా స్థానములు. ధనుర్బాణతూణీరములఁ దాల్చియున్నారు. అశ్వి దేవతలంబోని రూపమును దాని కనురూపముగ నూత్న యౌవనము గన్పట్టుచుండ దేవలోకమునుండి స్వేచ్ఛగా భూమిం దిరుగవచ్చినయమరులోయననొప్పుచున్నవారు. మృదు తమములగుపదములు కందుచుండఁగా నీకఠినునేల యేరీతి నడచి వీరు రాఁగల్గిరి? వీరిం జూచినంతనే పరిపూర్ణమనో రథులనుట తెల్లమయ్యెడిని. అట్టి వీరమికోరి యెవ్వనికొఱ కిట వచ్చిరి? సర్వజ్ఞులరు గావున మీరు తెలియఁగలరు కావున వచింపుము ఆకాశమును జంద్రసూర్యులు విలసిల్లఁజేయు నట్టులు వీరు దేశమును వీని నలంకరించుచున్నవారు వీరివృత్తాం తమును వినఁగోరెద"నని ప్రార్థించెను.

సుమతిప్రశ్నము విని ముని ముదమంది తమరు సిద్ధాశ్ర మముచేరుటయు, నందు యజ్ఞధ్వంసకులగురక్కసుల వారు చెండాడుటయు, జనకునియజ్ఞమును జూడ మిథిలకుఁ బోవు టయు, లోనగువృత్తాంతమును జరిగినది నరిగినట్లు వినిపించెను. ఆభూపతిలలాముఁ డాలకించి పరమామోదమంది తనయదృష్ట మున లభించిన యాయతిథుల శ్రీరామలక్ష్మణుల మిక్కిలి

*ఇది నలువదెనిమిదవ సర్గమునుండి సంగృహీతము.

సత్కారార్హులని తలంచి యథాన్యాయముగాఁ బూజించెను. ఆసోదరు లాతనివలన సత్కారములంబడసి యం దాంరాత్రి నివసించి తెల్లవాఱుజామున మహర్షులంగూడి మిథిలకుం బోయిరి. మార్గమునఁ బోవుచు నామరాను లెల్లరు దూరమునుండి యామిథిలానగరమును దిలకించి సాధువాక్కుల దానిం బొగడిరి.

శ్రీరామచంద్రుఁ డామిథిలానగరమునకు దాపుననున్న యొకవనమును బరికించి యందుఁ బురాతనమై మానవులుగాని పర్ణశాలగాని లేక మనోహరముగాఁ గనఁబడుచున్న యాశ్రమము నొకదానిం గాంచి విశ్వామిత్రునితో "మానీంద్రా! సంపద్భాసురంబగు నీయది యొకయాశ్రమముగాఁ గనఁబడుచున్నది. కాని యిందు మును లెవ్వరు గానరారు. ఏల? మును పిది యెవ్వరియాశ్రమముగా నుండెనో వినఁగోరెదను." అని ప్రశ్నింపఁగా వాక్యవిశారదుఁడగు నామౌని యహల్యాశాపముక్తికిఁ గాలము చెంత కరుదెంచెనన్న యుబ్బునఁ దేజంబు వెలుంగఁగా నచ్చెరువందుచు "శ్రీరామభద్రా! ఈయాశ్రమ మెవ్వనిదో ఎవ్వానికోపమున శాపమునొందెనో ఆమునియున్న తావును దెలిపెదను.

మహాత్ముఁడగు గౌతమముని సుప్రసిద్ధుఁడుకదా. ఆముని దే యీయాశ్రమము. ఇది మిక్కిలి దివ్యముగా నుండునది. కను కనే దేవతలును దీని సన్మానించుచుండిరి. మహాయశమున వెలయు నాగౌతమముని యహల్య యనుపేరుగల ధర్మపత్నిం గూడి యనేకసంవత్సరము లిందుఁ దపమ్ము సేయుచుండెను. దేవేంద్రుఁడు గౌతముఁ డిందులేని యదనెఱింగి గౌతముని

యాకృతిం గొనివచ్చి యహల్యతోఁ 'నో భామినీ! భోగము నభిలషించువారు కామమున స్వేచ్ఛగా విహరింతురుగాని ఋతుకాలమునకై వేచియుండరు. సృష్టికర్త యెంతయు నింపుగా నిన్ను నిర్మించెను. ఇట్టి యన్నులమిన్నవని యెన్నికం గాంచిన నిన్నుం గాంచి యెవ్వాఁ డోర్వఁజాలును. ఓతనుమధ్యా! నీయందముం గాంచి తమినిలుపఁజాలక రతిక్రీడఁ గోరి వచ్చియున్నవాఁడను. పుత్త్రుఁడు నీవలన గలుగం గోరను. అందులకై ఋతుకాలము ప్రతీక్షింప నక్కఱ లేదుకదా.'

ఆమాటలు విని యహల్యయుఁ దనలో నాపతి యెప్పుడుగాని యిట్లు నన్నడుగఁడు. మఱియొకఁ డియ్యాశ్రమమునకు రాఁజాలఁడు ఇంద్రుఁడు చిరకాలమునుండి నన్నుఁ గాంక్షించుచుండునట్లు వినుచున్నదానను. కావున నీతఁ డాశతమఖుఁడే కాఁదగును అని యెఱింగియు నాలేమ కామనిశాతసాయకపరిపీడితస్వాంతయై మతిచెడి యందుల కంగీకరించి యాతనితోఁ గలయిక సలిపి కోరికఫలింపఁగా మనస్సు దుందుడుకునొంద 'నో ప్రభూ! నిర్జరేంద్రా! నేను సఫలమనోరథనైతిని. నీవిందు మసలంజనదు. వేవేగ యరుగుము దేవతాధీశుఁడవు. మానప్రదుఁడవు. కాన నెవ్వ రెఱుంగకుండ నీవిందుండక పొమ్ము. నిన్ను నన్ను సర్వదా కాపాడుకొనందగు' నని హితము చెప్పెను.

ఆయింతియుచితవచనవితతుల కింద్రుఁడు నవ్వుచు నహల్యం గనిన 'సుందరీ! నే నత్యంతసంతుష్టుఁడనైతిని. ఇఁక నిందు క్షణమైన నిలువను. వచ్చినయట్లే పోయెదను.' అని సమ్మతిం గాంచ మాటలాడి యామెతోఁ గ్రీడించినది తలంచుకొనుచు

గౌతమమునివచ్చునేమో యను సందేహమువలన భయమ్మపుడంకురింపఁగాఁ దడఁబడుచు నాపర్ణశాలదాఁటెను. ఆతఁ డిట్లు వెడలుడు గౌతమముని తీర్థోదకముల మజ్జనకార్యము తీర్చి హుతవహునిభంగి వెలుంగుచు దర్భలు సమిధలు గ్రహించి యాశ్రమముఁజొచ్చెను. రామచంద్రా! ఆముని తపోమహత్త్వమున దేవదానవులకైనం దేరిచూడందగనివాఁడు తపోనిధి. అట్టిముని యాశ్రమమునఁ బ్రవేశించుచుండఁగాఁ గని యింద్రుఁడు తనువుకంపింప మొగము వెల్వెలవాఱఁగా నిలిచెను. మునియాకృతఁ దాల్చి యధర్మవృత్తికిం బూనిన యాయింద్రునిం దిలకించి సద్వృత్తిధనుండు కావున నాగౌతముఁడు రోషము మూర్తీభవించినట్లు హుంకరించి 'యోరీ దురాత్మా! నారూపమును దాల్చి దుష్కార్యము నొనరించితివి. కావున నీయండములు పడిపోవును గాక' అని శపించెను. ఆమహర్షినోటనుండి యాశాపవాక్యము వెడలినంతన యాతనియండములు భూమిఁ బడెను. అట్లు సురపతిని శపించి యంతట నహల్యను శపింపఁ దలంచి 'యోయధర్మప్రవర్తకురాలా! నీవీదుష్కార్య మొనరించితివి. కావున నీయాశ్రమమునందే యనేకసహస్రసంవత్సరములు వాయువాహారముగా నన్నపానాదులు లేక తపించుచు బూడిదలోఁ ద్రెళ్ళుచుండి ప్రాణిసంతతికిం గానరాక యుండుదువుగాక. ఏకాలమున దశరథకుమారుఁడు శ్రీరామభద్రుఁడు భయము గలిగించుచుఁ బాధపడియుండు నీయాశ్రమమునకు నరుదెంచునో యపుడే యామహనీయుని పాదసరోరుహపరాగము సోఁకినంతన నీవు పరిశుద్ధురాల వయ్యెదవు. అంత లోభమోహములు నిన్ను వీడును. ఆపరమపూరుషుని నాతి

థేయముల సత్కరించి నామ్రోల సంతోషమున నీదేహమును మరల ధరింతువని పలికెను. ఇట్టు లాముని యాదుష్టచరితను శపించి యీయాశ్రమమును విడిచి సిద్ధచారణాదిసంసేవితమై పరమపావనమగు హిమవద్గిరిశిఖరమునందుఁ దానిచ్చినశాపము వలని తపోధనవ్యయప్రాయశ్చిత్తముగా మహాతపమొనరింపం బోయి తపము సలుపుచున్నవాఁడు.

మహామతులారా! ఈభాగమునఁ గొన్నివిశేషములు కలవు. మన మరయుదము.శక్తికనురూపముగాఁ దెలిసినవానిని బరిగ్రహింతము. విశాలాపురాధిపతి సుమతి రామలక్ష్మణులకుం గ్రొత్తవాఁడు. ఐనను వారిం గాంచినంతన

"ఇమౌ కుమారౌ భద్రం తే దేవతుల్యపరాక్రమౌ. ౧
యదృచ్ఛయైవ గాం ప్రాప్తౌ దేవలోకాదివామరౌ,
కథం పద్భ్యామిహ ప్రాప్తౌ కిమర్థం కస్య వా మునే. ౪
భూషయంతావిమం దేశం చంద్రసూర్యావివాంబరం,
పరస్పరస్య సదృశౌ ప్రమాణేంగితచేష్టితైః." ౫

అని ప్రశ్నించెను. భగవద్దర్శనమున నూతనవిజ్ఞానము కలుగును. అదియే భగవద్దర్శనఫలము. కనుకనే యించుకవిజ్ఞానము పొడమెను. కాని భగవంతుఁడే యీమహాపురుషుఁడని కనుఁగొనఁజాలినసత్కర్మము పూర్వజన్మమునఁ జేసినకృతార్థుఁడు కాఁడు. కావుననే "దేవతుల్యపరాక్రమౌ" అని వినుతించెను. ఈయుపమానము భగవంతునియెడ నీచముకాదా. వారి యద్భుతతేజస్సు అతిమానుషము కాఁగా సామాన్యమానవులు కారని తలంచెను. కావున దేవలోకమునుండి వచ్చినయమరులాయని ప్రశ్నించెను. ఈప్రశ్నము న్యాయసమ్మతము.

"యస్మాదేషాం సురేంద్రాణాం మాత్రాభ్యో నిర్మితో నృపః,
తస్మాదభిభవత్యేష సర్వభూతాని తేజసా. ౫
తపత్యాదిత్యవచ్చైష చక్షూంషి చ మనాంసి చ,
న చైనం భువి శక్నోతి కశ్చిదప్యభివీక్షితుం. ౬
సోఽగ్నిర్భవతి వాయుశ్చ సోఽర్కస్సోమస్స ధర్మరాట్
స కుబేరస్స వరుణస్స మహేంద్రః ప్రభావతః. ౭
బాలోఽపి నావమంతవ్యో మనుష్య ఇతి భూమిపః,
మహతీ దేవతా హ్యేషా నరరూపేణ తిష్ఠతి." ౮

(మను. ౭ అధ్యా.)

అను మనుస్మృతి వాక్యముల ననుసరించిన రాజతేజమే యతిమానుషము. అట్టులుండ శ్రీమన్నారాయణమూర్తి రాజవంశమున నవతరించియుండఁ జెప్పవలసినదేమి?

"రూపమేవాస్య మహిమానం వ్యాచష్టే."

అని శ్రుతి చాటుచునేయున్నది. బుద్ధిమంతులు ముఖలావణ్యము చూడంగనే వ్యక్తి యెట్టిదని కనుఁగొందురు. ప్రాజ్ఞుఁడగుట సుమతి దేవతలుగాకయున్న నిట్టి రూపలావణ్య తేజస్సులు గలవారుగ నుందురా యని తలంచెను. చంద్రుఁడు సూర్యుఁడు నాకాశమును బ్రకాశింపఁజేసినట్టు లీకుమారు లిరువు రీదేశము నలంకరించుచున్నవా రనెను. అనఁగా వీరిరాకచే నీదేశము ధన్యమయ్యెనని భావము. ఈభాగమునుండి నేర్చుకొనఁదగు సదాచార మేమని తర్కింతము. సాత్త్వికాహారముంగొని సత్కర్మముల నాచరించుచు ఫలములను భగవంతున కర్పించుచు సంసారమున సంబంధించినట్లు నటించుచు నుండవలయు ననియు, నట్టివారికి సాధుబుద్ధి గలుగుటయేగాక మహాత్ముల

సంగతి గలుగుననియు, సజ్జనులసాంగత్య మఖిలోత్తమఫల ములనొసంగుననియు, నింగితజ్ఞానము గలుగుటయే సత్కర్మములకు నిదర్శనమనియుఁ, గావున మానవులుత్తమగతింబడయంగోరువారట్టివిధములఁ బ్రవర్తింపవలయుననియు నెఱుంగవలయును. సత్ప్రివర్తకులను వెదకుచు మహాత్ములరుదెంతురు. ఆసత్కర్మములే వారిని బ్రోత్సహించి తోడితెచ్చును. వారిదర్శనముకాఁగానే బుద్ధి వికసించును. అత్తఱి వారు మహనీయులు గాని సామాన్యులు కారని తోఁచును. అదియే పూర్వజన్మకృత సాధుకర్మములను దెలుపును. అట్టిలోట నుత్తమగతిం గోరువారు సుమతి నుదాహరణముగాఁ గైకొనినచో విశ్వామిత్రముని భగవంతులగు రామచంద్రలక్ష్మణులం దోడుకొని సుమతి యింటికిఁ బోయినట్లు మనసత్కర్మములే సద్గురువులఁ బురికొలిపి వారియింటికిం దోడితెచ్చి వారిసహవాసము కలుగఁజేయుననియు, గురువులను వెదకుచు నేదేశమునకో పోవనక్కఱలేదనియు నీభాగము మన కుపదేశించుచున్నది. మంచియాలోచనములు పరోపకారకర్మములు చేయువారికి దివ్యతేజస్సు వృద్ధియగుచుండును. అట్టివారిని జూడఁగనే పామరులు వింతపడుదురు. ఎందఱో కృతార్థులగుదురు.అట్టివారు తమవార్తల దెలుపకయున్నను ముఖతేజస్సే యితరులకుం దెలుపుననియు, నట్టితేజస్సు దైవభక్తిమూలమునఁ గాని లభింపదనియు మన మెఱింగి యద్దానికిఁ బ్రయత్నింపవలయును. భక్తుఁడు ధ్యానము చేయునపుడు పరమేశ్వరుని నిర్మలతేజోరూపునిగా ధ్యానించినచో నాతేజము భక్తునియందుఁ దగినంత ప్రవేశించునని యోగమతము. యోగాభ్యాసము చేసి తత్సిద్ధిని గాంచినవార

లీవిషయము నెఱుంగుదురు. ఆతేజస్సును గాంచినపుడు క్రూర జంతువులు కూడఁ దమక్రౌర్యమును విడనాడి వారిచెంతనుండు నంతవనుక సౌమ్యస్వభావముగలవగును. కావునఁ బ్రతి మానవుఁ డుత్తమమార్గము నరయవలయును.

"పరస్పరస్య సదృశౌ ప్రమాణేంగిత చేష్టితైః."

శ్రీరామలక్ష్మణులు దేహప్రమాణమున నింగితమునఁ జేష్టలను సమానులనుట శ్రీమహావిష్ణువు నాలుగు భాగములుగా ధర నవతరించెనుభావమును దెలుపుచున్నది. లోకమున సమాన కర్మముల నొనరించి తత్ఫలములను సమానముగాఁ బొందు వారు లేరనుట నిశ్చితము కారణాంతరమున భగవంతుఁడు నాల్గురూపముల నవతరించెను. కావుననే సమానదేహప్రమా ణేంగితచేష్టితములు గలిగెను.

"అతిథీ పరమౌ ప్రాప్తౌ పుత్రౌ దశరథస్య తౌ. ౧
పూజయామాస విధివత్సత్కారార్హౌ మహాబలౌ."

అనునీభాగము మనకొక్కసదాచారమును బోధించుచున్నది.

"సంప్రాప్తాయ త్వతిథయే ప్రదద్యాదాసనోదకే,
అన్నం చైవ యథాశక్తి సత్కృత్య విధిపూర్వకం. ౯౯
శిలానప్యుంఛతో నిత్యం పంచాగ్నీనపి జుహ్వతః,
సర్వం సుకృతమాదత్తే బ్రాహ్మణోఽనర్చితో వసన్." ౧౦౦
(మను. 3 అధ్యా.)

(అతిథి యింటికి రాఁగా యథాశక్తి పూజింపవలయును. అతిథి నిరాశుఁడై తిరస్కృతుఁడై పోవుచు గృహస్థువు చేసినసుకృ తమునంతయు గ్రహించికొని పోవును.) మానవులకు నందును గృహస్థుల కతిథిపూజ ముఖ్యము. అతిథిని నారాయణమూ

ర్తినిఁగా భావించి పూజింపవలయును. శక్తి కనురూపముగనే పూజ స్మృతులయందు విధింపఁబడినది కాని శక్తినతిక్రమించి పూజింపవలయునని విధింపలేదు. కావున నతిథిపూజ భగవత్పూజవంటిదే యగును.

"తృణాని భూమిరుదకం వాక్చతుర్థీ చ సూనృతా,
ఏతాన్యపి సతాం గేహే నోచ్ఛిద్యంతే కదాచన. ౧౦౧
న వై స్వయం తదశ్నీయాదతిథిం యన్న భోజయేత్,
ధన్యం యశస్యమాయుష్యం స్వర్గ్యం చాతిథిపూజనం." ౧౦౨
(మను 3 అధ్యా.)

అతిథిని భుజింపఁజేయక తా భుజింపరాదనియు, నతిథిపూజ సకల సత్ఫలముల నొసంగుననియు మనుస్మృతి బోధించుచున్నది.

"అతిథిత్వేన వర్ణానాం దేయం శక్త్యానుపూర్వశః,
అప్రణోద్యోఽతిథిస్సాయమపి వాగ్భూతృణోదకైః." ౧౦౪
(ఆచారకాండము.)

అను నీయాజ్ఞవల్క్యస్మృతియు నతిథిపూజ మంచిమాటలు లోనగువానిచేఁ జేయవచ్చునని తెలుపుచున్నది. అతిథిపూజ మానుట భక్తునిలక్షణము కాదని మన మెఱుంగవలయును. భగవంతునిగా భావింపవలయునన్నమాట మఱువరాదు. అతిథి యనఁగా నొకరాత్రి యుండి పోవువాఁడు కాని కార్యాంతరములచే వచ్చియుండువాఁడు కాఁడు.

"ఏకరాత్రం తు నివసన్నతిథిర్బ్రాహ్మణస్స్మృతః,
అనిత్యం హి స్థితో యస్మాత్తస్మాదతిథిరుచ్యతే." ౧౦౫

అని మనుస్మృతి పై యర్థమును దృఢపఱచుచున్నది. కావున భగవత్పూజవంటిదే యతిథిపూజ యని తెలిసికొనవలయును. దీనిసారమేమి?

అతిథిని బూజించుట యశస్కర మాయుర్వర్ధనము ననుట చేఁ దాను బూజించువాఁడు మానవమాత్రుఁడు కాఁడనియు, భగవద్రూపుఁ డనియు భావించుటచే నాఫలములు గలుగును. ఇందు భావనయే ప్రధానము. బాహ్యపూజ ప్రధానము కాదు. మానసికధ్యానమే ప్రధానము. కాఁబట్టి సద్భావముకలిగి సత్కార్యము చేసిననే ఫలించును. భావన చక్కగ లేనిచో నాపూజ నల్పఫలప్రదమగును. అంతియ కాని శాస్త్రోక్తఫలము నీఁజాలదు.

"సద్భావే సాధుభావే చ సదిత్యేతత్ప్రయుజ్యతే,
ప్రశస్తే కర్మణి తథా సచ్ఛబ్దః పార్థ యుజ్యతే." ౨౬
(గీత. ౧౭ అధ్యా.)

అనుగీతావాక్యము స్మరింపఁదగినది.

"అశ్రద్ధయా హుతం దత్తం తపస్తప్తం కృతం చ యత్,
అసదిత్యుచ్యతే పార్థ న చ తత్ప్రేత్య నో ఇహ." ౨౮

అను నీశ్రీకృష్ణోక్తి ననుసరించి శ్రద్ధగలిగియే సత్కార్యమును యథాశక్తి నొనరించిన నది యిహపరసుఖముల నిచ్చునని మన మెఱింగి యట్లు లొనర్పవలయునని మన కీభాగము తెలుపుచున్నది.

"ఋతుకాలం ప్రతీక్షంతే పార్థినస్సుసమాహితే. ౧౮
సంగమం త్వహమిచ్ఛామి త్వయా సహ సుమధ్యమే,

మునివేషం సహస్రాక్షం విజ్ఞాయ రఘునందన. ౧౯
మతిం చకార దుర్మేధా దేవరాజకుతూహలాత్."

అనునీభాగము ముఖ్యమగునాచారపరంపరను బోధించెడిని.

ఇంద్రుఁడు గౌతమవేషమూని యమ్ముని స్నానమున కరుగు వెఱింగి యహల్యకడకు వచ్చి తనవాంఛను దెలుపుచు ఋతుకాలనియమము సుఖార్థులు పాటింపరు. కావున నిప్పుడే నేను నీసంగతిం గోరుదునని పలికెను. ఋతుదినములు పదాఱు. అవి దాఁటినపిదప భార్యం గూడుట సదాచారము కాదు. ఆవిషయము ప్రధానము కాదనియు, సుఖైకపరాయణు లద్దానిం బాటింపరనియు, నింద్రుఁ డాతురుఁడు కానఁ దెలిపెను. అహల్య సంశయమునొందు నేమో యని తానే సంశయించెను. ధర్మోపదేశము చేసెనని విషయైకసారము.

"ఋతు స్స్వాభావిక స్త్రీణాం రాత్రయ ష్షోడశస్మృతాః,
చతుర్భిరితరై స్సార్ధమహోభిస్సద్విగర్హితైః. ౪౬
తాసామాద్యాశ్చతస్రస్తు నిందితైకాదశీ చ యా,
త్రయోదశీ చ శేషాస్తు ప్రశస్తా దశరాత్రయః. ౪౭
యుగ్మాసు పుత్త్రా జాయంతే స్త్రియోఽయుగ్మాసు రాత్రిషు,
తస్మాద్యుగ్మాసు పుత్త్రార్థీ సంవిశేదార్తవే స్త్రియమ్. ౪౮
పుమాన్ పుంసోఽధికే శుక్రే స్త్రీ భవత్యధికే స్త్రియాః,
సమేఽపుమాన్ పుంస్త్రియౌ వా క్షీణేఽల్పే చ విపర్యయః. ౪౯
నింద్యాస్వష్టాసు చాన్యాసు స్త్రియో రాత్రిషు వర్జయన్,
బ్రహ్మచార్యేవ భవతి యత్ర తత్రాశ్రమే వసన్." ౫౦

(మను. 3 అధ్యా.)

ఇతరస్మృతులు కూడ నీవిషయమున భిన్నమగునాశయమును దెలుపవు. కాన వాని నుదహరింపక విషయసారమును వ్రాసెదను

ఋతుకాలనియమ మేల యని తొలుతఁ బ్రశ్నించుకొనినఁగాని సారమును బరికింపఁజాలము. ఇంద్రియనిగ్రహము ప్రధానమనుట సార్వజనీనము.

"తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన శుక్రం రక్తం చ రక్షయేత్."

అని పూర్వులు మహర్షులే తెలిపిరి. బుద్ధిసూక్ష్మతలోనగునవి శుక్రరక్షణముననే కలుగును. మేధాశక్తి కాధార మింద్రియనిగ్రహము. యోగశాస్త్రమునఁ బ్రధాన మింద్రియనిగ్రహమే. దానిని మించినతపస్సే లేదనుట సిద్ధాంతము. గృహస్థులు సర్వదా బ్రహ్మచర్యమూనుటయు నశాస్త్రము. కావున బ్రహ్మచర్యమునకు భంగము రాకయుండ విషయసుఖము నెంపొందకయుండ నియమము చేయఁబడినది.

"ధర్మప్రజాసంపత్త్యర్థగ్ం స్త్రియముద్వహే."

అనుగృహ్యసూత్రము వివాహమువలని యుపయోగమును దెలుపుచున్నది. ధర్మకార్యము లొనరించుట సంతతిం గాంచుట యను నీ రెండును దారసంగ్రహణమునకు ఫలములు. ఈ రెంటిలో సంతతియనునది విషయసుఖాధీనము సుఖానుభవపూర్వకజితేంద్రియత్వ మసంభవము. సర్వాశ్రమములో గృహస్థాశ్రమము మహోత్తమమని ప్రశంసించుట తక్కుంగల యాశ్రమత్రయమునకు గృహస్థువు మహోపకారి కాన నాతనికి సామాన్యవిశేషధర్మము లుండవలయుఁ గదా. అందులకే యీనియమములు నిర్ణయింపఁబడినవి. ఋతుదిననిర్ణయము

ముఖ్యముగా నిందులకే యని మనమూహింపవలయును. ఋతు దినములుగాక తక్కినదినములలో భార్యసంగతి కూడదనుట విషయసుఖాభిలాషమును సంకుచితమొనరించుటకే. మాంస భక్షణము నాపందలంచి మహామునులు యజ్ఞశ్రాద్ధేతరకాల ముల నది పనికిరాదనిరి. అట్లే స్వేచ్ఛాగమనమును నిరో ధించిరి. ఋతురాత్రములు పదాఱు అందుఁ దొలినాలుగుదిన ములు పనికిరావు పదునొకండవ పదుమూఁడవదినములు నింద్య ములు. మిగిలినవి పదిరాత్రులు అందును సరిదినములగు నాఱు లోనగునవి కుమారోత్పత్తిగోరువారికి మంచివి. ఐదుమొద లగు బేసిరాత్రులు పుత్త్రికోత్పత్తి హేతువులు. ఈనియమ ముచే నాపదిరాత్రులయందును వాంఛననుసరించి యింకను దగ్గింపఁబడినది. స్త్రీప్రజంగోరువారు నాలుగునిశలందును, పురుష ప్రజనుగోరువా రాఱురాత్రులయందు దారసంగతినొందవల యునని శాసించుట విషయసుఖమును దగ్గించుటకు బ్రహ్మచర్య నిష్ఠను బెంపొందించుటకుం గాక మఱెందులకు? ఊర్ధ్వరేత స్కుఁడుగా నుండవలయునని నియమమేర్పఱచుట గృహస్థువు లకు ధర్మవిరుద్ధముగావున విషయసుఖసంకోచము చేయఁ బడినది.

"వాయుంరూపా అదృశ్యాశ్చ ప్రవేక్ష్యామ స్తనూభృతః. ౪౧
ప్రవిష్టాశ్చ ప్రతివపుశ్శోషయామో రసాన్ బహూన్,
రసేషు శోషితేష్వేషు శుక్లం సంశోషయామహే. ౪౨
శుక్లాశ్రితాని తేజాంసి నాశం యాస్యంతి దేహినాం,
ప్రాణిత్వే సతి దేహిత్వం జీవిత్వం యస్య వర్తతే. ౪౩
తస్య దేహమనుప్రాప్య తద్రసాన్ భక్షయామహే,

భూమిం భూమిరుహాం త్సర్వాక్ జలజస్థలజాన్యపి. ४४

* * * *

అక్షౌహిణీసహస్రేణ తేనాద్భుత్యేన సోఽసురః.
ఆవిశ్య మరుతాం చిత్తం కోపయామాస తద్రసం. ५०
మథితాని ముఖాన్యాస న్వైవరూప్యం సమజాయత,
రక్తాని నీలరూపాణి నిశ్ప్రభాణి చ రేజిరే. ५१
ఉత్సాహోన్సుకలా నష్టా మహాదాలస్యమాగతం,
బ్రహ్మానవదనాశ్చాపి బభూవుస్స్వర్గవాసినః. ५२
అవిష్టమూర్తయస్తేన భండేన సదురాత్మనా,
పుంస్త్వేన వర్జితాస్సర్వే జాతా ఏవ నపుంసకాః. ५३
న స్త్రీభిర్నాప్యప్సరోభిః కార్యం తేషా మవిద్యత,
అన్యోన్యకార్యవిరహా దన్యోన్యం సంగవర్జితాః. ५४
అన్యోన్యసంగవిరహాన్నిస్సహాయాశ్చ తేఽభవక్,
నిస్సహాయతయా సర్వే నిరుద్యోగాశ్చ కర్మసు. ५५
కర్మాణి దైన్యమాలిన్యదుఃఖప్రాయాణి భేజిరే,
అథాప్సరస్సు చావిష్టా దుర్దాంతా భండసైనికాః. ५६
వంధ్యాత్వం వీతరాగత్వం సురతద్రవసంక్షయం,
లావణ్యకాంతివిరహానవిలాసరసక్షయం. ५७
ఆలోకనస్య వైరూప్యం వర్ధయామాసు రుద్ధతాః,
న కాపి రమణం భేజే భోగతృష్ణాపరాఙ్ముఖీ. ५८
అలక్ష్మీకమహాసం చ వలీపలితసంకులం,
వానరీణామివ ముఖమమరీణామజాయత.
న కేవలం ప్రాణభాజాం తత్రాభూద్రసనంక్షయః,
నందనోద్యానవృక్షాణామపి కోషో మహానభూత్.

* * * * *

విశుక్రేణాసురేంద్రేణ సహస్రాక్షౌహిణీజుషా,
పీతశుక్లేన తే సర్వే పీతశుక్లా నరాభవన్,
స్త్రీణామపి చ సంభోగహేతుశ్శోణితసంప్లవః. ౭౦
రక్తైశ్శుక్లైశ్చ వర్ధంతే యస్మాత్సర్వేఽపి జంతవః,
తస్మాత్ సతి సర్వేషామకాండే విప్లవోఽభవత్. ౭౫
రక్తం శుక్లం సమాసాద్య భోగశ్రీః పూర్వముద్గతా,
తయోః ప్రణష్టయోస్తేన విశుక్రేణ దురాత్మనా. ౭౬
భోగశ్రియో వినేశుశ్చ భోగవస్తుష్వపి శ్రియః,
సూత్రపుత్తళికాకారా నిర్వికారాశ్చ యోషితః.” ౭౭

(లలితోపాఖ్యానము ౧౯ అధ్యా.)

మున్ను భండాసురుఁడు విశుక్రవిషంగులును ముల్లోకములఁ గలవారిని బాధింపఁదలంచి వాయురూపములు దాల్చి ప్రతి ప్రాణి శుక్లశోణితముల మాయాశక్తుల నాధారముగా శోషిల్లఁ జేసిరనియు, దాన స్త్రీపురుషు లందఱు నుత్సాహము నశింప మోములు కాంతిహీనములు కాఁగా లావణ్యము తుదముట్ట నశింప నొకరినొకరు ప్రేమించుశక్తి విలయమంద నిశ్శ్రీకు లైరని కథాసారము. మానవులకు సకలశక్తులను బోషించునవి శుక్లశోణితములు. వానిఁ జక్కఁగాఁ బోషించినఁగాని యాయుర్బలారోగ్యములు వృద్ధినొందవు. అక్కారణముననే స్మృతులు స్త్రీసంగమమును సంకోచింపఁజేసినవి. దీనిచే జితేంద్రియత్వము గలుగునని భావము. ఋతుకాలమున నింద్యములగు నెనిమిది రాత్రులను, పదాఱుదినముల మీఁదనున్న రాత్రులను సతీసంగతిని వదలినవాఁడు బ్రహ్మచారియే యగుచున్నవాఁడని స్మృతి విధించుచున్నది.

దీనినుండి గ్రహింపఁదగినవిషయ మేది? ఆయుర్బలాదులు శుక్లము నాధారము చేసికొని యుండునవి. ఊర్ధ్వ రేతస్కులు చిరకాలము జీవింపఁజాలుదురు. ముఖవర్చస్సు గలిగియుందురు. దానిచే నిరంతరము వారు భగవద్ధ్యానము చేయుదురు. ఆ కారణమున నపమృత్యుబాధ లేక యాధివ్యాధివిహీనులై సుఖముగాఁ గాలముం గడపుదురు. లోభాదిగుణములు వారినాశ్రయించునవకాశము లేదు. కావుననే యరోగులు దృఢగాత్రులు నై యనేకవర్షములు జీవింతురు. కావున నూర్ధ్వరేతస్కు లగుటకుఁ బ్రయత్నింపవలయును. గృహస్థులకయ్యది శక్యము కాదు. కావున యథాశక్తి న్యాయము ననుసరించి ఋతుకాలనియమమునైనఁ బాటించినఁ జాలునని స్మృతు లనుశాసించెను. ఆయలవాటు క్రమముగా వృద్ధిచేసికొనిన బ్రహ్మచర్యము ఫలించును అయ్యది యోగాభ్యాసమునకు మిక్కిలి తోడ్పడును ఆయభ్యాస మశుభవాసనలందొలఁగించి శుభవాసనలఁ బెంపొందించి భగవత్కరుణకుం బాత్రుని జేయును. చిత్తశుద్ధికి నింద్రియజయ మత్యంతావశ్యకము. ఇంద్రియజయము లేనివానికి యోగము సిద్ధింపదనుట సిద్ధాంతము

"యుక్తాహారవిహారస్య యుక్తచేష్టస్య కర్మసు,
యుక్తస్వప్నావబోధస్య యోగో భవతి దుఃఖహా." ౧౭.(అధ్యా ౬)

అన్న భగవద్గీతోక్తి పై వ్రాసినభావమును దృఢపఱచుచున్నది.

ఇట్టి గంభీరార్థముగల ఘట్టమున నాంధ్రికర్త లెంతదనుక మూలార్థమును బోధింపఁగలిగిరో పరికింతము.

"ఋతుకాలం ప్రతీక్షంతే నార్థినస్సునమాహితే,
సంగమం త్వహమిచ్ఛామి త్వయా సహ సుమధ్యమే." ౧౫

"ఋతుకాలం షోడశర్తుర్ని శా స్త్రీణామిత్యుక్తకాలం. అర్థినః కామాత్ భోగార్థినః అనృతుకాలత్వాన్నాయమవసర ఇత్యహల్యయా ప్రతిషిద్ధమిత్యవగమ్యతే. సుసమాహితే. సమ్యక్ బ్రహ్మణా నిర్మితే. అతిసుందరీత్యర్థః." అని గోవిందరాజులు. "అర్థినస్సుకార్థినః సుసమాహితే సుందరీ." అని మహేశ్వరతీర్థులు.

శా. గామా యాతఁ డహల్యఁ గూడి పలువర్షంబుల్ తపంబుండను, త్రాముం డొక్కెడ సందుగాంచి సతిఁ జేరన్ వచ్చి యామాని యు, ట్లామోదంబున దానిఁ గాంచి జలజాస్యా మన్మథప్రేరిత, వ్యామోహాత్ములు కారకే ఋతుప్రతీక్షా శక్తులట్లోటచేన్.

క. అంగజుకేళిని దమినీ
సంగతిఁ గాంక్షించినాఁడఁ జరితార్థునిగా
నంగన సలుపుము యని బహు
భంగులఁ బ్రార్థింప నత్తపస్విని మదిలోన్.

"మునివేషం సహస్రాక్షం విజ్ఞాయ రఘునందన,
మతిం చకార దుర్మేధా దేవరాజకుతూహలాత్." ౧౯

"సహస్రాక్షం విజ్ఞాయ కదాచిదపి మునిస్సైవమర్థనాథావాదన్యస్యాత్ర ప్రవేష్టుమశక్తేరింద్రస్యైవాత్మని బహు కాలమభిలాష శ్రవణాచ్చేతి భావః" అని గోవిందరాజులు.

క. మునివేషధరుఁడు శక్రుం
డని యెఱిఁగియు నిర్జరేంద్రుఁడనుతలఁపున నీ
కొనియెన్ దుర్మతి యై యా
తనితోఁ గలియంగ మఱి ముదంబునఁ బలికెన్.

(వావిలికొలను రామాయణము.)

మహాశయులారా! ఇది విమర్శము కాదు. ఆభావము నాకు లేదు. మూలార్థము నీరామాయణము పోషించెనని నారచించిన రామాయణము పోషింప లేదని విమర్శకాగ్రేసరులు పక్షపాతమునఁ బలికినపలుకులయందు సత్య మెంత కలదో యని తమకుఁ దెలుపుటకే యీనావిన్నపము. మూలమున నెంత యర్థము కలదో మీ రెఱింగితిరి. కాన నిఁక నాపద్యములం జిత్తగింపుఁడు.

క. ఋతుకాలనియమమును స
మ్మతిఁ జూడరు బ్రహ్మ నిన్ను మదిఁ గోరి చమ
త్కృతిఁ జూపి సృష్టి చేసె సు
దతి నీతో సంగమంబుఁ దమిఁ జేయంగన్.

ఆ. మదిని గోరినాఁడ మహిళామణీ! రతి
యొకటె వాంఛ నాకు నొప్పఁ బుత్త్ర
వాంఛ లేదు నిజము పంచాస్యమధ్యమా
యని సహస్రనయనుఁ డలరి పలుక.

చ. మనమున నిట్టు లెంచె సతి మౌనివరుం డిటు వేఁడఁ డెన్నఁ
డున్, గనుక నొరుండె యౌ నితఁడు కామవిమోహితుఁ
డై సురేశుఁ డో, య్యన నను గోరుచుంటఁ దెలియంబడి
యుండెను గాదె యిప్పుడీ,తని మునినాథువేషమును దాల్చి
నయింద్రునిగాఁ దలంప నౌ.

చ. అని యిటు లాయహల్య మదియందు వినిశ్చయమొప్పఁ జేసి
యౌ, తనిపయి నున్న ప్రేమ మెయిఁ దద్ధితముం దగఁ దీర్చె
దుష్టబుద్ధినిగొని; ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణము.

ఇందుఁ గల గుణాగుణముల మహాశయులరగు మీరే గ్రహింపఁగలరు. పాదపూరణము లనేకములు నాపద్యములఁగలవనియు, వావిలికొలనువారి రామాయణమున లేవనియుఁ జేతులు త్రిప్పుచుఁ బల్కెడువిమర్శకశిఖామణుల భావ మెంతదనుక సత్యమో పై పద్యములను స్థాలీపులాకన్యాయమునఁ బరీక్షించు తమకే తెలియఁగలదు. పక్షపాత మెన్నియూహాలనైనఁ బుట్టించునను మీ రెఱుంగనిది కాదు.

ఇఁకఁ దరువాతివిషయమునకుఁ బోవుదము. నేను సంతానమును గోరినవాఁడను గాను. నన్ను బ్రహ్మ సృష్టిచమత్కృతియంతయుం గానంబడ నిర్మించెను. కావున నిత్తఱి నీ కలయికం గోరెదనని యింద్రుఁడు తెలిపెను. ఋతుకాలనియమమును బాటింపక సమవిషమదినవ్యవస్థను లెక్కింపనిచో నందుఁ గలుగుసంతానము సద్బుద్ధికలదిగాకయుండుననియు, దానఁ గులమర్యాద లంతరించుననియుఁ బ్రాజ్ఞులెల్ల రూహించి యద్ది నిషేధమనిరి. కావున స్మృతినిషిద్ధమార్గ మాచరణార్హము కాదనుటే యిటఁ గలసారము.

అహల్య యాతనిమాటలపొందిక నాలోచించి తన మగఁ డేనాఁడు నిట్లు తన్నుఁ గోరియుండుటలేదు. ఇతరుఁ డీయాశ్రమమును బ్రవేశింపఁజాలఁడు. ఇంద్రుఁడు చిరకాలముగాఁ దన్నుఁ గోరెనని తెలిసెను. కాన నీతఁ డింద్రుఁడే యనియు మునివేషమును ధరించెననియు నెఱింగెను. దుర్బుద్ధిగలదియై యింద్రునంతవాఁడు వచ్చి నన్నుఁ గోరెనన్న కుతూహలమునఁ గలయిక కంగీకరించెను. ఈభాగము కర్మ మపరిహార్యమనువిషయమును బోధించుచున్నది.

"సదృశం చేష్టతే స్వస్యాః ప్రకృతేర్జ్ఞానవానపి,
ప్రకృతిం యాంతి భూతాని నిగ్రహః కిం కరిష్యతి. ౩౩
కామ ఏష క్రోధ ఏష రజోగుణసముద్భవః,
మహాశనో మహాపాప్మా విద్ధ్యేనమిహ వైరిణం. ౩౭
ధూమేనావ్రియతే వహ్నిర్యథాదర్శో మలేన చ,
యథోల్బేనావృతో గర్భస్తథా తేనేదమావృతం. ౩౮
ఆవృతం జ్ఞానమేతేన జ్ఞానినో నిత్యవైరిణా,
కామరూపేణ కౌంతేయ దుష్పూరేణానలేన చ. ౩౯
ఇంద్రియాణి మనోబుద్ధిరస్యాధిష్ఠానముచ్యతే,
ఏతైర్విమోహయత్యేష జ్ఞానమావృత్య దేహినమ్. ౪౦
తస్మాత్త్వమింద్రియాణ్యాదౌ నియమ్య భరతర్షభ,
పాప్మానం ప్రజహి హ్యేనం జ్ఞానవిజ్ఞాననాశనం." ౪౧
(గీత ౩ అధ్యా.)

అనుభగవదుపదేశము ననుసరించి యోజింపఁగాఁ గామక్రోధములు ప్రధానవైరులై జ్ఞానము నావరించి యకార్యములఁ జేయించుననియు, వాని చేష్టలకు లోఁబడనివాఁడే ధన్యుఁడనియుఁ దేటపడియెడిని దీనిచేఁ గర్మమునకు లోఁబడకయుండఁ జాలఁడను సిద్ధాంత మొకఁడు పొడకట్టెడు. ఈసిద్ధాంతమును

"స్వభావజేన కౌంతేయ నిబద్ధస్స్వేన కర్మణా,
కర్తుం నేచ్ఛసి యన్మోహాత్కరిష్యస్యవశోఽపి తత్." ౬౦
(గీత. ౧౮ అధ్యా.)

అనునీగీతావాక్యము దృఢపఱచుచున్నది.

"మిథ్యైష వ్యవసాయస్తే ప్రకృతిస్త్వాం నియోక్ష్యతి." గీ॥ (అ ౧౮)
"ప్రకృతిః క్షత్రియస్వభావః త్వాం నియోక్ష్యతి." అని భాష్యము.

ప్రతి ప్రాణియుఁ గర్మముచే బద్ధమైనది. కావుననే నీకార్యము చేయననునహంకారము పూనరాదు. ఎవ్వఁడాయహంకారమును బూనునో వానిస్వభావమే అనఁగాఁ బ్రాక్కర్మఫలరూపమనోభావమే వానిని లోఁబఱచి యాకార్యము చేయునట్లు చేయును. అనఁగాఁ బ్రాణి స్వతంత్రుఁడు కాఁడని సారము. ఈభావమును బ్రకృతకథకు సమన్వయింతము. అహల్య వనిత. అందును భువనమోహిని. మునిపత్ని యయ్యెను.

"పౌంశ్చల్యాచ్చలచిత్తాచ్చ నైస్నేహాచ్చ స్వభావతః,
రక్షితా యత్నతోఽపీహ భర్తృష్వేతా వికుర్వతే. ౧౫
ఏవం స్వభావం జ్ఞాత్వాసాం ప్రజాపతి నిసర్గజం,
పరమం యత్నమాతిష్ఠేత్పురుషో రక్షణం ప్రతి." ౧౬

(మను. ౯ అధ్యా.)

అని మనువు శాసించెను. స్వభావముగా స్త్రీలు చంచలమనస్కలు. కావుననే స్త్రీరక్షణమునందు మిగులఁ బ్రయత్నింపవలయునని స్మృతి తెలుపుచున్నది. ఇట్టులుండఁగా నహల్య దుర్మతియయ్యెననుటలో వింతయేమి? గౌతమముని శపించునన్న కారణమున బ్రహ్మ యహల్యనొసంగెనని పురాణాంతరగాథ కలదు. అంతకుముందే యింద్రుఁ డహల్యను గోరియుండెను వివాహానంతరముకూడ నాతనివాంఛ నశింపలేదు. కారణమేమి? ఇరువురదుష్కర్మము లీయిద్దఱను బురికొల్పెను. కావునఁ దనమగఁడు కాఁడని యెఱింగియు నంగీకరించుటయే దుర్మతి.

ఋతుకాలేతరకాలములయందు భర్త భార్య కోరినఁగలయిక కంగీకరింపవచ్చుననియు స్మృతి విధించుచున్నది.

"యథాకామీ భవేద్వాపి స్త్రీణాం వరమనుస్మరన్,
స్వదారనిరతశ్చైవ స్త్రియో రక్ష్యా యతస్స్మృతాః." ౮౧
(యాజ్ఞవల్క్యము.)

మున్ను స్త్రీలకు నింద్రుఁడే వరమిచ్చెను.

"భవతీనాం కామవిహంతా పాతకీ స్యాత్" అని.

"తా అబ్రువన్ వరం వృణీమహా ఋత్వియాత్ప్రజాం విందామహై కామమావిజనితోః సంభవామేతి తస్మాదృత్వియాః స్త్రియః ప్రజాం విందంతే కామమావిజనితోస్సంభవామేతి వరం వృతం హ్యాసామ్." ఇతి.

"తత్ర సురక్షితత్వం యథాకామిత్వేన" అని విజ్ఞానేశ్వరుఁడు. స్త్రీలకామము నడంపరాదు. నిషిద్ధదినముల విడిచి పదాఱు దినములపైనను భార్యవాంఛను దీర్పవలయును. వారికోరికఁ దీర్పనిభర్త పాపమనుభవించుననియే యింద్రునిశాసనము. కావున నహల్య తన నిట్లు భర్త యెన్నఁడును గోరలేదను కొనుట స్వానుభవజ్ఞానముననే యని మన మూహింపవల యును. కనుక నహల్య పాపాత్మురాలగుట కర్మము ప్రేరే పించుటచేతనే యని మన మూహింపవలసియున్నది. మహర్షి యాౘట నాగౌతముఁడు స్త్రీరక్షణమున శ్రద్ధగలవాఁడు కాఁడ నియు దీనినుండి తేలెడిని. జ్ఞానులయందుత్తముఁడనఁబరఁగు ముని యీయాచారమును బాటింపకుండుటయుఁ దప్పుగాదు. స్త్రీలచిత్తము చంచలమని యెఱింగియే,

"భర్తృభ్రాతృపితృజ్ఞాతిశ్వశ్రూశ్వశురదేవరైః,
బంధుభిశ్చ స్త్రియః పూజ్యా భూషణాచ్ఛాదనాశనైః." ౮౨
(యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి.)

"యస్మాత్తాః పూజితా ధర్మార్థకామాన్ సంవర్ధయంతి."

అని వ్యాఖ్య.

అని వారికి సంతోషము గలిగించుపద్ధతుల నెఱింగించిరి. చిరకాలము పతిం గూడి తపోనిరతినున్న యహల్యయే దేవరాజరు దెంచెనని దుర్మతింగూనియెఁగదా. దీనింబట్టి కర్మ మెంత బలవత్తరమో మన మూహింపవచ్చునుగదా. స్త్రీస్వభావము నెఱింగియే కాఁబోలు మనువు

"శయ్యాసనమలంకారం కామం క్రోధమనార్జవమ్,
ద్రోహభావం కుచర్యాం చ స్త్రీభ్యో మనురకల్పయత్." ౧౭

"తస్మాద్యత్నతో రక్షణీయాః" అని కుల్లూకభట్టు వ్రాయుట సుసంగతమే యనక తప్పదు.

"లోకానంత్యం దివః ప్రాప్తిః పుత్రపౌత్రప్రపౌత్రకైః,
యస్మాత్తస్మాత్ స్త్రియస్సేవ్యాః కర్తవ్యాశ్చ సురక్షితాః." ౭౮

(యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి.)

అని దారసంగ్రహఫలమును యాజ్ఞవల్క్యముని నిర్వచించెను. లోకమునందుఁ బుత్రపౌత్రాదులచే వంశవిచ్ఛేదము లేకుండుట అగ్నిహోత్రాదులచే స్వర్గప్రాప్తియు భార్యమూలముననే గలుగును. కావున స్త్రీలను రక్షించి సుఖమందఁజేయవలయునని యీస్మృతి తెలుపుచున్నది.

గౌతమముని యహల్యను బెండ్లియాడి తనధర్మమును నిర్వహించెనాయని కొందఱు ప్రశ్నింతురు. వివాహానంతరము గౌతముఁడు మునివృత్తి నవలంబింపలేదు. మునియై యజ్ఞములచే దేవతలను సుతృప్తిచేయనెంచియే వివాహము చేసి

కొనియెను. వివాహము కేవల విషయసుఖార్థము కాదని యాజ్ఞవల్క్యస్మృతిలోనగునవి తెలుపుచున్నవి. శతానందుఁడహల్యకుమారుఁడని ముందు చదువఁగలరు. కామైకతత్పరుఁడు కానిగౌతమముని తనధర్మమును జక్కఁగఁ దీర్చెననియే దృఢమగును. ప్రథమసంతానముఁ గాంచినపిదప భార్యయు భర్తయు ధర్మైకతత్పరులు గావలయుననియే స్మృతితాత్పర్యము. "అష్టపుత్రబహుధనమస్తు" అన్నయాశీర్వచనమున కర్థము ఎనమండ్రు పుత్త్రులం గాంచవలయునని కాదు. సప్తస్థిరసంతానములు ఒక్కకుమారుఁడునని దానియర్థము. ఆప్రకారము గౌతమముని పెండ్లియాడి సంతానముగాంచి భార్యంగూడి తపోనిరతినుండెను. అహల్య ప్రాక్కర్మము ఫలాభిముఖమై, యామెను బురికొలిపెను. దేవేంద్రునిదుష్కర్మముకూడ నతనిం బ్రోత్సహించెను. త్రిలోకాధిపతియైనను దుర్నయపరుఁడయ్యేనేని ఫలము దాని కనుగుణముగా కలుగ ననుభవింపకపోఁడన్ననీతి యీభాగము మనకుఁ దెలుపుచున్నది. అహల్యయుఁ దెలిసి యకార్యకరణమున నింద్యురాలే యనుటకు సంశయము లేదు. ఈభాగము కర్మము బలవత్తర మనియు, దానికి లోఁబడనివాఁడు లేఁడనియు మన కుపదేశించుచున్నది.

"అథాబ్రవీత్సురశ్రేష్ఠం కృతార్థేనాంతరాత్మనా. ౨౦
కృతార్థాస్మి సురశ్రేష్ఠ గచ్ఛ శీఘ్రమితః ప్రభో,
ఆత్మానం మాం చ దేవేశ సర్వదా రక్ష మానద." ౨౧

విషయసుఖైకాభిలాషిణి యహల్య యని యీభాగమునుండి మన మెఱుంగవచ్చును. ఇది ప్రమాదకర్మము కాదనియు, బుద్ధిపూర్వకముగఁ జేయఁబడినదనియు గ్రహింపవలయు. దేవేంద్రా!

సఫలమనోరథ నైతిని. ఇఁక నిందు నిలువక త్వరితముగఁ బొమ్ము. నిన్ను నన్ను నెల్లప్పుడు కాపాడుకొనుము. కాపాడుము. నీవు మర్యాదనొసంగువాఁడవు కదా. అనఁగా నీమర్యాదకు నామర్యాదకు లోకమున భంగము రాకయుండఁ గాపాడుము. ఇతరులకు నెట్టులేఁ దెలుపవలదనియే యీప్రార్థనము. మర్యాదకు భంగము రాకయుండఁ బ్రవర్తింపుమని యింద్రుని హెచ్చరించెను. దీనింబట్టి యోజింపఁగా స్త్రీచిత్త మత్యంతచపలమనియు, సత్కార్యవశమున వారు నిశ్చలచిత్తలు గావలసినదే కాని పురుష ప్రయత్నమునఁ గారనియుఁ గనఁబడుచున్నది. ఇట్టివారలని స్త్రీలనెఱింగియే వారిననేకభంగుల సంతసింపఁ జేయవలయునని స్మృతులు హెచ్చరించుచున్నవి. బలాత్కరించి వారిని వశపఱచుకొనరాదనుటయే స్మృతులతాత్పర్యము.

"అరక్షితా గృహే రుద్ధాః పురుషైరాప్తకారిభిః,
ఆత్మానమాత్మనాయాస్తు రక్షేయుస్తాస్సురక్షితాః. ౧౨
పానం దుర్జనసంసర్గః పత్యా చ విరహోఽటనం,
స్వప్నోఽన్యగేహవాసశ్చ నారీణాం దూషణాని షట్. ౧౩
నైతా రూపం పరీక్షంతే నాసాం వయసి సంస్థితిః,
సురూపం వా విరూపం వా పుమానిత్యేవ భుంజతే" ౧౪ (అధ్యా ౯)

"స్వప్నః ఆకాలస్వాపః" అసమయమున నిదురించుట. అనునీమనుస్మృతి పైవ్రాసినభావము సమంజసమని తెలుపుచున్నది. తిరుగుట, దుస్సంగతి, పెనిమిటి నెడఁబాసియుండుట, పానము, అకాలనిద్ర, పరగృహవాసము అనునీయాఱును స్త్రీలకుఁ బనికిరానివని శాసించుటకుఁ గారణమేమి? సత్ప్రవృత్తిని విడనాడుదురని కాక మఱేమిటి?

"పతిప్రియహితే యుక్తా స్వాచారా విజితేంద్రియా,
నేహ కీర్తిమవాప్నోతి ప్రేత్య చానుత్తమాం గతిమ్." ౧౯
(యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి.)

"ప్రియమనవద్యత్వేన మనస్యాఽనుకూలం,
ఆయత్యాం యచ్ఛ్రేయస్కరం తద్ధితం." అని వ్యాఖ్య

ఇందు విజితేంద్రియా. అనుపదము స్త్రీలకును యోగాభ్యాసమును సూచించుచున్నది.

"విజితాని సంయమితాని ఇంద్రియాణి శ్రోత్రాదీని వాగాదీని చ మనస్సహితాని యయా సా విజితేంద్రియా" అని విజ్ఞానేశ్వరుఁడు పట్టుదలచే నింద్రియముల మనస్సును నియమింపవలయునని భావము. దీనిచేత శ్రమంపడక యింద్రియముల స్వాధీనము చేసికొన శక్యము కాదని తేటపడియెడిని.

"యత్రోపరమతే చిత్తం నిరుద్ధం యోగసేవయా,
యత్ర చైవాత్మనాత్మానం పశ్యన్నాత్మని తుష్యతి."

అని గీతాశాస్త్రము యోగఫలమును దెలుపుచున్నది. యోగాభ్యాసమునఁ గాని మనస్సు సంయతమై నిశ్చలతంగాంచదు. అట్లులొనరింపనికతన నహల్య పాపకార్యము నొనరించెను. ఇది బుద్ధిపూర్వకము కావునఁ బ్రాయశ్చిత్తము దుఃఖానుభవమే కాని వేఱుగాదు. కావునఁ దెలిసిచేసినపాపముల ననుభవింపక తీఱదనున్యాయమును మనము చక్కఁగా నెఱుంగవలయును.

"అథ దృష్ట్వా సహస్రాక్షం మునివేషధరం మునిః,
దుర్వృత్తం వృత్తసంపన్నో రోషాద్వచనమబ్రవీత్.
మమ రూపం సమాస్థాయ కృతవానసి దుర్మతే. ౨౯
అకర్తవ్యమిదం తస్మాద్విఫలస్త్వం భవిష్యసి,
గౌతమేనైవముక్తస్య సరోషేణ మహాత్మనా. ౨౧

"పేతతుర్వృషణౌ భూమౌ సహస్రాక్షస్య తత్క్షణాత్."

అను నీభాగము మనకొక్క యుపదేశము చేయుచున్నది.

"శుభాశుభఫలం కర్మ మనోవాగ్దేహసంభవమ్,
కర్మజా గతయో నౄణాముత్తమాధమమధ్యమాః. ౩
తస్యేహ త్రివిధస్యాపి త్ర్యధిష్ఠానస్య దేహినః,
దశలక్షణయుక్తస్య మనో విద్యాత్ప్రవర్తకమ్. ౪
పరద్రవ్యేష్వభిధ్యానం మనసానిష్టచింతనం,
వితథాభినివేశశ్చ త్రివిధం కర్మ మానసం. ౫
పారుష్యమనృతం చైవ పైశున్యం చాపి సర్వశః
అసంబద్ధప్రలాపశ్చ వాఙ్మయం స్యాచ్చతుర్విధం. ౬
అదత్తానాముపాదానం హింసా చైవావిధానతః,
పరదారోపసేవా చ శారీరం త్రివిధం స్మృతం. ౭
మానసం మనసైవాయముపభుంక్తే శుభాశుభం,
వాచా వాచా కృతం కర్మ కాయేనైవ చ కాయికం. ౮
శరీరజైః కర్మదోషైర్యాతి స్థావరతాం నరః,
వాచికైః పక్షిమృగతాం మానసైరంత్యజాతితాం. ౯
లోభః కామోఽధృతిః క్రౌర్యం నాస్తిక్యం భిన్నవృత్తితా,
యాచిష్ణుతా ప్రమాదశ్చ తామసం గుణలక్షణం." ౩౩

(మనుస్మృతి. ౧౨ అధ్యా)

దేవేంద్రుఁడు చేసినయకార్యము శారీరత్రివిధకర్మములలోఁ జేరినది. శరీరముచేతనే యనుభవింపఁదగినది. కర్మము బలవత్తరముకదా. దుర్మతివై నారూపమును ధరించి చేయరాని పని నొనరించితివి. కాన నండవిహీనుఁడవు కమ్మా యని కోపము పెంపున గౌతముఁడు శపించెను. గౌతమవాగ్రూపమున

నింద్రునికర్మము ఫలమునొసంగెనని మనము గ్రహింపవల యును. ముని రోషమునఁ బలుకఁగనే వెంటనే శతమఖము ష్కములు రెండును భూమిపైఁ బడియెను. "అత్యుత్కటైః పుణ్యపాపై రిహైవ ఫలమశ్నుతే" అన్న న్యాయము ననుసరించి యప్పుడే ఫలించెనని కొందఱందురు. ఆమాట స్మృతిసిద్ధమా యని సందియమందుచున్నాను. ప్రారబ్ధకర్మము ఫలము నొసంగును. ప్రాక్కర్మమే ప్రారబ్ధమగును. అనఁగా ఫలోన్ము ఖమగును. అనఁగా నింద్రుని నిట్టియకార్యము చేయఁ బ్రోత్స హించి యప్పుడే మునియు వచ్చునట్లు లొనరించి యమ్ముని కింద్రుఁడు కనఁబడునట్లు చేసి కోపము కలుగఁగా శాపరూప మున ఫలమునొసంగెననుటయే మన మెఱుంగఁదగినది. ఈకర్మ సిద్ధాంతము నెఱింగినవా రితరులు తమ కుపకారాపకారములు చేసిరని భ్రాంతిపడక తమకర్మములు తమకే కర్తలమని యెఱింగి యహంకారమును వదలి కర్మము త్రిప్పినట్లు తిరుగు చర్మప్రతిమలముకదా మన మనుజ్ఞానము గలవార లగుదురు. కావున

> "కర్మణైవ హి సంసిద్ధిమాస్థితా జనకాదయః,
> లోకసంగ్రహమేవాపి సంపశ్యన్ కర్తుమర్హసి."

అన్న గీతాశాస్త్రమును దలంచుచు సత్కర్మాచరణపరాయణులు కావలయుననియే యీభాగము మనకుఁ దెలుపుచున్నది. సత్క ర్మముల నాచరించువారు

> "మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్న్యస్యాధ్యాత్మచేతసా,
> నిరాశీ ర్నిర్మమో భూత్వా యుధ్యస్వ విగతజ్వరః. 30
> యే మే మతమిదం నిత్యమనుతిష్ఠంతి మానవాః,

శ్రద్ధావంతో౽నసూయంతో ముచ్యంతే తే౽పి కర్మభిః. ౩౧
(గీత. 3 అ.)

అనుసీశ్రీకృష్ణోపదేశమును నమ్మి సాధుకర్మముల నాచరించుచు వానినెల్ల భగవత్సమర్పణము చేయవలయును. ఈభాగము, మనకిట్లు కర్మసిద్ధాంతమును, దానినాచరించి భగవత్కారుణకుఁ బాత్రులగుమార్గమును,దుష్కర్మవిముఖత్వము ముఖ్యమనియుఁ దెలుపుచున్నది.

"ఇహ వర్షసహస్రాణి బహూని త్వం నివత్స్యసి,
వాయుభక్షా నిరాహారా తప్యంతీ భస్మశాయినీ. ౩౦
అదృశ్యా సర్వభూతానామాశ్రమేఽస్మిన్నివత్స్యసి,
యదా చైతద్వనం ఘోరం రామో దశరథాత్మజః. ౩౧
ఆగమిష్యతి దుర్ధర్షస్తదా పూతా భవిష్యసి,
తస్యాతిథ్యేన దుర్వృత్తే లోభమోహవివర్జితా. ౩౨
మత్సకాశే ముదా యుక్తా స్వం వపుర్ధారయిష్యసి,
ఏవముక్త్వా మహాతేజా గౌతమో దుష్టచారిణీం. ౩౩
ఇమమాశ్రమముత్సృజ్య సిద్ధచారణసేవితే,
హిమవచ్ఛిఖరే పుణ్యే తపస్తేపే మహాయశాః." ౩౪

అనుసీరామాయణభాగమునుండి మనమనేకవిషయముల గ్రహింపవలయును తొలుత నింద్రునకు శాపమిచ్చి గౌతమముని యహల్యను శపించెను.సామాన్యదృష్టి నాలోచింపఁగా నింద్రునిశాపమునకంటె నహల్య కిచ్చినశాపము ఘోరమనియే తోఁచును. విజ్ఞానదృష్టి నాలోచింప నల్పమని తోఁచును. అహల్య నింద్రునిమాటల విని యితఁడు గౌతమముని కాఁడని యెఱింగెను. చాలకాలమునుండి తన్నింద్రుఁడు వలచియున్నవాఁడని

వినియు నుండెను.ఆమాటల పొందిక విన్నంతనే యింద్రుఁడని గ్రహించెను. దేవరాజుతోటికలయికను గోరెను. పిదపఁ గృత కృత్యయై త్వరగాఁ బొమ్మని హెచ్చరించెను. ఈవిషయమును రహస్యముగా నునుపుమా.మర్యాదను గాపాడుమా యనియు బోధించెను. అనునీవృత్తాంతమును గౌతమముని దివ్యజ్ఞానసం పన్నుఁడు కావున గ్రహించెను. తపశ్చరణమునఁ గాలము గడుపుచునుండు నీయహల్య యిట్టిలోభమోహములకు వశం వదయయ్యెఁగదా. ఇఁక సామాన్యస్త్రీలమాట చెప్పనేటికని యూహించెను ఎల్లరకు బుద్ధివచ్చుఁగాక యని యూహించి శాపమిచ్చెను.

పాపములు రెండువిధములు జ్ఞానకృతములు.అజ్ఞానకృత ములు. అజ్ఞానకృతపాపములకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము సులభముగా విధింపఁబడినది. జ్ఞానకృతపాపములకుఁ బ్రాయశ్చిత్తములు కష్టా నుభవములుగా నిర్దేశింపఁబడినవి. ఇం దహల్య యొనరించిన పాపము ప్రమాదమునఁ గాదు. కావుననే మహర్షి యాలో చించి చిరకాల మనుభవింపఁదగినట్లు విధించెను. అహల్య వ్యభి చరించుటకు హేతువేమని తొలుత విమర్శింపఁదగును. భర్తకు భార్యకు వయస్సు ఎంత భేదముగా నుండవలయును?

"త్రింశద్వర్షోద్వహేత్కన్యాం హృద్యాం ద్వాదశవార్షికీం,
త్ర్యష్టవర్షోఽష్టవర్షాం వా ధర్మే సీదతి సత్వరః. ౯౪
ప్రజనార్థం స్త్రియస్సృష్టాస్సంతానార్థం చ మానవాః,
తస్మాత్సాధారణో ధర్మశ్శ్రుతౌ పత్న్యాసహోదితః. ౯౬
అన్యోన్యస్యావ్యభిచారో భవేదామరణాంతికః,
ఏష ధర్మస్సమాసేన జ్ఞేయస్స్త్రీపుంసయోః పరః. ౧౦౧

తథా నిత్యం యతేయాతాం స్త్రీపుంసౌ తు కృతక్రియౌ,
యథా నాభిచరేతాం తౌ వియుక్తావితరేతరం. ౧౦౨
ఏష స్త్రీపుంసయోరుక్తో ధర్మో వో రతిసంహితః,"

(మను. ౯ అధ్యా.)

ఈధర్మము ననుసరించి యాలోచించిన కన్యవయస్సునకంటె వరునివయస్సు ఒకటిన్నరభాగ మధికముగా నుండవలయునని తేటపడియెడిని. ముప్పదియేండ్లవయస్సుగలవాఁడు పండ్రెండు వత్సరముల యీడుగలకన్యకను బెండ్లియాడవలయును. బ్రదికి యుండునంతదనుక వారెడఁబాయక యుండవలయును. సంతానము ధర్మకార్యములు ననువారికొఱకే వివాహము విధింపఁబడినది. అట్టిధర్మమును విడనాడినయెడల నిరువురకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము కలదు. అహల్య బుద్ధిపూర్వకముగా నధర్మమార్గమునఁ బ్రవర్తించెనుగాన నమ్ముని ఘోరశాపమొనరించెను.

"శుద్ధ్యతే బ్రాహ్మణో దోషాద్ద్విగుణాద్బుద్ధిపూర్వతః." ౧౫౦.

(లలి. ౨ అధ్యా)

తత్రైవాన్యాంగనాం గత్వా తదుక్తార్థం సమాచరేత్. ౧౯

(అధ్యా. 3.)

భర్తయు భార్యయుంగూడ సంతానకాంక్షం గూడినపుడు కూడ సద్భావము కలవారు కావలయును. ఈవిషయము నీక్రిందివాక్యములు స్పష్టముచేయుచున్నవి.

"దుస్సహో మదన స్తస్మాత్సర్వేషాం ప్రాణినామపి,
పున్నారీరూపవత్కృత్వా మదనేన వినిర్మితమ్. ౨౬
ప్రవృత్తిమకరోదాదౌ సృష్టిస్థితిలయాత్మికాం,
తత్ప్రవృత్త్యా ప్రవర్తంతే తన్నివృత్త్యాక్షయాం గతిం. ౨౭

ప్రవృత్త్యైవ తథా ముక్తిం ప్రాప్నుయుః కేన ధీయుతాః,
తద్రహస్యం తథోపాయం శృణు వక్ష్యామి సాంప్రతం. ౨౮
సర్వాత్మకో వాసుదేవః పురుషస్తు పురాతనః,
ఇయం హి మూలప్రకృతిర్లక్ష్మీస్సర్వజగత్ప్రసూః. ౨౯
పంచపంచాత్మతృప్త్యర్థం మైథునం క్రియతే తరాం,
ఏతన్మంత్రానుభావస్స్యాన్మనసా క్రియతే యది. ౩౦
తావుభౌ పుణ్యకర్మాణౌ న దోషో విద్యతే తయోః.” (౪ అధ్యా.)

దాంపత్యసుఖము సద్భావానురూపము కావలయునని తేటపడును. ఇట్టిభావము కలవారు కావలయునని స్మృతి హెచ్చరించుచున్నది. కావుననే

“బ్రహ్మచార్యేవ భవతి యత్ర తత్రాశ్రమే వసన్.”

అని మనువు శాసించెను. పైన వ్రాసినభావమున దంపతులు ప్రవృత్తిమార్గమునఁ బ్రవర్తింతురేని నివృత్తిమార్గము ననుసరించువారికి లభించుముక్తి లభించును. శాస్త్రోక్తదినముల యందు భార్యం గలియుపురుషుఁడు బ్రహ్మచారియే యగును. అను మునులయాశయము నెఱింగినయెడల వారిభావ మెంత యుదారమో తేటపడును. దేహసుఖమునకై వివాహము విధింపఁబడలేదనియు స్పష్టమగును. స్మృతులతో నహల్యా ప్రవర్తనమును బోల్చి చూతము. గౌతమముని పరిత్యజించుట యుక్తమా కాదా యనియుఁ బరికింతము.

“మద్యపాసాధువృత్తా చ ప్రతికూలా చ యా భవేత్,
వ్యాధితా వాధివేత్తవ్యా హింసార్థఘ్నీ చ సర్వదా. ౮౦
వంధ్యాష్టమేఽధివేద్యాబ్దే దశమే తు మృతప్రజా,

ఏకాదశే స్త్రీజననీ సద్యస్త్వప్రియవాదినీ. ౯౧.
(మను. ౯ అధ్యా.)

ఈ చెప్పఁబడిన దోషములలో రెండవ దోషము "అసాధు వర్తనము" మునిపత్నియందుఁ గనఁబడెడిని. అప్రియవాదిని యగుపత్ని నప్పుడే వదలవలయునని సారము. "వాదినీ."అన్న పద ముపలక్షణవిధిచే "కారిణీ" అని యెంచవచ్చును నిందిత కార్యమును దెలిసి యొనరించుటంజేసి పరిత్యాజ్యయే యగును. పతియం దెట్టిదోషములు చెప్పఁబడలేదు.

"ప్రత్యక్షదృష్టదోషాపి న స్త్రీ నింద్యా కదాచన,

అన్న వాక్య మొండు వినంబడియెడిని. అది బహుస్మృతిసమ్మతము కాదు కాన దానిం జర్చింపనక్కఱలేదు.

వాయువే యాహారము కాఁగా నితరాహారములు లేక సంతాప మనుభవించుచు భస్మమునఁ బడియుండి యెవ్వారికిం గానరాక యీయాశ్రమముననే యుండఁగలవని శపించెను. ఈశాపము చాలఘోరముగఁ దోలుత నెవ్వారికిని దోఁపక మానదు. ఈరీతిగాఁ దోఁచుట కర్మసిద్ధాంతము మాత్రము కాదు. గౌతమమునినోటినుండి వచ్చినశాపాక్షరములు కర్మము చెప్పించినవి. భగవంతుని మహత్త్వమును గనుఁగొని పామరులు తరింపవలయునని యిట్టి యుదాహరణములు కొన్ని యున్నఁగాని పామరులు పరమేశ్వరుతత్త్వము నమ్మరనియు నెఱింగియే కర్మము గౌతమమునికిఁ గోపము నిర్భరముగాఁ గల్గించి శపింపఁజేసెను. దీనిసార మేమనఁగా, మానవుఁడు స్వతంత్రుఁడు కాఁడు. కర్మబద్ధుఁడు. దాని త్రిప్పులకు నిరంత

రము లోఁబడియుండువాఁడు. పామరు లీయర్థమెఱుంగరు. ధీరు లెఱింగి యహంకారము వీడి తరింతురు.

> "తస్మాదసక్తస్సతతం కార్యం కర్మ సమాచర,
> అసక్తో హ్యాచరన్ కర్మ పరమాప్నోతి పూరుషః. ౧౯
> ప్రకృతేః క్రియమాణాని గుణైః కర్మాణి సర్వశః,
> అహంకారవిమూఢాత్మా కర్తాహమితి మన్యతే." ౨౭
>
> (గీత 3 అధ్యా.)

అన్న భగవదుక్తి స్పష్టమే కదా. అహల్య దుష్కర్మము శత మఖుని దుష్కర్మము కలిసి ముని నాసమయమునకు నాశ్రమ ద్వారమునకు రావించి యీయిరువురకు దుష్ఫలము లనుభ వింపఁదగినరీతిని శాపమిప్పించెనని మనము తెలిసికొనవలయును.

ఈఘట్టమునుండి యింద్రియలోలత్వముపనికిరాదనియు, లోభమోహములు పురోవృద్ధికి భంగకరములనియు, స్వేచ్ఛా ప్రవర్తనము స్త్రీలకు సుంతయుఁ బనికిరాదనియు, నెంత తపస్సు చేసినను ఎంతటి తపోధనుని పొందుగలిగినను దాఁ జేసినకర్మ మున కనురూపఫలమును దానే యనుభవింపక తప్పదనియు, సంసారసాగరమును దరింపనెంచు మానవుఁడు విషయసుఖ మును దుచ్ఛముగాఁ దలంచి పరమేశ్వరసేవయే ప్రధానముగాఁ దలంపవలయుననియు, నదియే తరణోపాయమనియు మనము నేర్పుకొనవలయు. మఱియు సౌందర్యగర్వితురాలగు యువతీ మణిని లావణ్యాధనుఁడు కానివాఁడు వివాహమాడరాదనియు, దానఁ జేటువాటిల్లక మానదనియు,

> "ద్వయోర్హి కులయోశ్శోకమావహేయురరక్షితాః,"

అన్న మనుస్మృతి యుపదేశము గ్రహింపఁదగుననియు, కన్యా

వరులకు సమత్వము కుదిరినఁగాని దాంపత్యము సుఖావహము కాదనియు మనము తెలిసి కొనవలయును.

శాపముక్తి విషయము నాలోచింతము. మహర్షి కరుణానిధి. అందును బ్రాహ్మణుఁడు. తృణవాలుకాశనునివలె విప్రక్రోధము క్షణకాలమున శాంతినొందును. కావున నహల్య ప్రార్థింపకముందే తనవిధిని ముని నెఱవేర్చెను. దశరథకుమారుఁడై పుట్టి యప్రధృష్యుఁడగు రామచంద్రుఁ డెప్పు డీఘోరవనమునకు వచ్చునో యపుడు. పవిత్రురాలవగుదువు. అనఁగా శాపనివృత్తియగును. "దుర్వృత్తురాలా! ఆమహాత్ము నాతిథేయసత్కారమునఁ బూజించినవెంటనే లోభమోహములు తొలఁగ యథాపూర్వముగా దేహమలర సంతోషించుచు నాకడనుండఁగలవు." అని మహర్షి పలికెను. దుష్టచారిణి యగునాభార్యను వదలి తపస్సున కరిగెను. దీనిచే గౌతమముని తపోధనము వ్యయ మయ్యెను. మరల నార్జించుటకే హిమాలయశిఖరమున కరిగెను.

ఇతరుల కుపకారముగాని యపకారముగాని చేసినచో నతనితపోధనము వ్యయమగును. అనఁగాఁ దానొనరించిన సత్కర్మము నశించుననని యర్థము. సత్కర్మఫలమే యితరుల కుపకారాపకారము లొనరింపఁ దోడ్పడును. కనుకనే మహర్షులు తమకితరు లెట్టియపకార మొనరించినను శపింపరు. ఏల? తపస్సు వ్యయించునన్న కారణముచేతనే. ఇతరులయశుభవాసనలం దొలఁగించి శుభవాసనలం బెంపొందించుటయే యుపకరించుటని మన మెంచుంగవలయు. ఎవఁ డుపకారార్హుఁడో యాతనిదుష్కర్మము నశించి సత్కర్మము నిలిచి యుండు

ననియు నాసమయమునందే యితరులయాశీర్వాదము ఫలించు ననియు మన మెఱుంగవలయును. అట్లే తనయందుఁ గల యశుభవాసనలు పెంపొంది శుభవాసనల నడంచి యుండుతఱి నితరులశాపము సోఁకనపుడు దుష్ఫలము లొనఁగూడుననియు మనము తెలిసికొనవలయును. కనుకనే "పరోపకారః పుణ్యాయ పాపాయ పరపీడనమ్" అనునీతి జనించెను. ఉపకారమే పుణ్యము. అపకారమే పాపము. ఇరువురకర్మములు సంకలితములు కాఁగా ఫలము కలుగునని యెఱుంగుటయే బుద్ధిమంతులలక్షణము. ఈవిషయము నెఱింగినపెద్దలు కామక్రోధాదులే శత్రువులనియు వాని నడంచినఁగాని యేతపస్సు ఫలింపదనియు వాకొనుదురు. మనోవీథిఁ గామక్రోధాదులు పొడసూపునంతదనుకఁ దపస్సులొనగుసత్కర్మములు ఫలింపఁజాలవనుట సిద్ధాంతము అరిషడ్వర్గములను కామక్రోధాదుల నడంప యోగాభ్యాసముతప్ప వేఱు మార్గము కానరాదు. మనోనిగ్రహ మున్నఁగాని యవి తొలంగవు. దానిని గల్గింప యోగము నభ్యసింపవలయును. పరంపరాసంబంధమున వృక్షమునకు వేరువలె నన్నిసత్కర్మములకు యోగమాధారమని తేలెడిని. ఈసిద్ధాంతమునకుఁ బూర్వపక్షమే లేదు. సమాహితమనస్కుఁడై కర్మము నాచరింపవలయునని స్మృతి విధించుచున్నది. ఏల? మనస్సు ప్రధానము. దానిచాంచల్యమును మాన్ప నేదియుం బనికిరాదు. పాండిత్య మక్కఱకు రాదు.

"అసంశయం మహాబాహో మనో దుర్నిగ్రహం చలం,
అభ్యాసేన తు కౌంతేయ వైరాగ్యేణ చ గృహ్యతే."

3వ అధ్యా. ౬

అన్న గీతాశాస్త్రము పై విషయమునే తెలుపుచున్నది. నాలుగు దినములు ముక్కుమూసికొనిన యోగము సిద్ధింపదు. నిరంతరాభ్యాసము కావలయును. దానికే కాంతవాసము ప్రధానము. అందును విశేషతేజస్సు లేనిచోటుండవలయును. దీనికి శాస్త్రము లుదాహరింపనక్కఱలేదు. యోగి కయ్యది యనుభవమే. కావున గౌతమముని తనచిరకాలసంభృతతపోధనమును వ్యయించి పాపాచరణమునకు ఫలానుభవమిరువురకుఁ గల్పించి భార్యను బోషించుట తనకు విధియౌట శాపాంతము నను గ్రహించి తపోధనమును సంపాదింపఁ గోరి తనకుఁ బొడమిన కోపమును శాంతినొందింపఁ గోరి తపోనిష్ఠుడై విజనస్థలమున కరిగెను.

సత్కర్మముల నాచరించువారు పరులకుఁ గీడు చేయరాదనియు, నాకీడు తనను గూడ బాధించుననియుఁ, జేసినసత్కర్మములఫలము వ్యయమగుననియు, దాన మనశ్శాంతి చేకూరదనియు, నెన్నివిధములనైనఁ బరులకుఁ గీడు రోయకయుండుటయే సన్మార్గమనియుఁ, జిరకాలము చేసినసత్కర్మముల ఫలమొక్కక్షణమున నశించుననియు, నట్టిదానికైన నోడంబడువారవివేకు లనఁబడుదురనియు, శాంతమువంటి పదార్థము వేఱొకఁడు లేదనియు, దానిని దుర్వ్యయరూపరోగమునఁ బోఁదోలరాదనియు మనమీ భాగమునుండి యెఱుంగందగిన సద్విషయములు.

ఈఘట్టమున నహల్య పాషాణరూపమున నుండఁదగునని మునిశాపమునఁ గానరాదు. శిలాత్వ మామెకుఁ గలదనుట సుప్రసిద్ధముగ నున్నది. ఏలయని యించుక విచారించు టధికప్ర

సంగము కాదు. గోవిందరాజులు శిలాత్వము కల్పాంతరవృత్త ముగా నుండునని వ్రాసిరి. మహేశ్వరతీర్థులు పద్మపురాణము ననుసరించి "స్వం వపుర్ధారయిష్యతి" అన్నమూలమునకు "అనేన పద్మపురాణోక్త పాషాణావస్థా సూచ్యతే, తథా చ మచ్ఛాపపరిప్రాప్తపాషాణావస్థాం విహాయ నిజశరీరం ప్రాప్స్యసీతి భావః" అని వ్రాసిరి. కావునఁ బద్మపురాణమున నితరపురాణము లయందు నీభాగ మేలాగున్నదని యిపుడు విచారింపవలయును.

"మునయో రఘుశార్దూల సహితాః పుణ్యచేతసః,
గచ్ఛతస్తస్య రామస్య పాదాబ్జేన మహాత్మనః. ౧౩౩
అభూత్సా పావనీభూతా సమాక్రాంతా మహాశిలా,
సాపి శప్తా పురా భర్త్రా గౌతమేన ద్విజన్మనా. ౧౩౪
అహల్యా రఘునాథస్య పాదస్పర్శాచ్ఛుభాఽభవత్,"
(పద్మపురాణము ఉత్తరఖండము ౧౬౯ అధ్యా.)

"దృష్ట్వాహల్యాం వేపమానాం ప్రాంజలిం గౌతమోఽబ్రవీత్.
దుష్టే త్వం తిష్ఠ దుర్వృత్తే శిలామయ్యాశ్రమే మమ,
నిరాహారా దివారాత్రం తపః పరమమాశ్రితా.
ఆతపానిలవర్షాదిసహిష్ణుః పరమేశ్వరం,
ధ్యాయంతీ రామమేకాగ్రమనసా హృది సంస్థితం.
నానాజంతువిహీనోఽయమాశ్రమో మే భవిష్యతి,
రామో దాశరథిర్శ్రీమానాగమిష్యతి సానుజః.
యదా తదాశ్రమశిలాం పాదాభ్యామాక్రమిష్యతి,
తదైవ ధూతపాపా త్వం రామం సంపూజ్య భక్తితః.
పరిక్రమ్య నమస్కృత్య స్తుత్వా శాపాద్విమోక్ష్యసే,
రామశ్శిలాం పదా స్పృష్ట్వా తాం చాపశ్యత్తపోధనాం.
(అధ్యాత్మరామాయణము. బాల. ౫ సర్గము.)

భాగవతాదులలో నీభాగము లేదు. ఈ రెండుతావులను శిలా రూపమున నహల్య పడియున్నదని స్పష్టముకదా. శ్రీరామ చంద్రపాదస్పర్శమునఁ బాషాణము వనితయయ్యెనని భవిష్య త్సర్గమునందును గూడ లేదు. కావున నిరువురు వ్యాఖ్యాత లయు నభిప్రాయము సుసంగతమే.

"విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య తమాశ్రమమథావిశత్. ౧౨
దదర్శ చ మహాభాగాం తపసా ద్యోతితప్రభాం."

అనునీభాగమే రామాయణమునఁ గనుపెట్టెడిని. కావునఁ బురా ణాంతరముల ననుసరించి శిలారూపమన్నను గథాభాగమునకు బాధకము లేదు. ఇట్టు లీయహల్యావర్తనమునుండి యనేక విషయముల గ్రహింపందగు. ఇఁకఁ దరువాతి గాథను బఠింతము.

అహల్యాశాపమోక్షము.

* అంతట దేవేంద్రుఁడు విగతాండుఁడై మోము వెల వెలపోవఁగాఁ బోయి మునుల నగ్నిప్రముఖదేవతలను జార ణులను గాంచి తనయపరాధమును గప్పిపుచ్చుచు దేవతలారా! మహనీయుఁడగు గౌతమముని సర్వదేవతాపదముల నున్మూ లింపఁగోరి తపముచేయుచుండఁగా నమ్మునికిఁ గోపముఁ బుట్టించి నియమముఁ జెఱుపఁబూని యిట్టికృత్యము నొనరించితిని. నాయీకార్యము దేవతలనిమిత్తమై చేసితిని. కాని నాకో టకుఁ గాదు. ఆముని పట్టరాని క్రోధమున నాయండములను బడఁ జేసెను. అహల్యకు శాపముమాత్ర మొసంగి విడిచెను. నాకు నాయహల్యకు ఘోరశాపంబిచ్చినకారణమున నాతనితపము

* ఈభాగము నలువదితొమ్మిదవ సర్గమునుండి సంగ్రహింపఁబడినది.

క్షీణించెను. ఈపద్ధతిని మునితపస్సు నపహరించితిని, దేవతా కార్యమును సాధించితిని. దేవతలారా! ఈకారణమున మీ రెల్ల మునులను జారణాదులం గలిసి మాకొఱకుఁ బూన్కి సాధించినవాఁడ నండములు కలుగఁజేయుఁడు. అని పలుక నాతీయనిమాట లాలించి యగ్నిలోనగు దేవతలు మరుద్గణములం గూడి పితృదేవతలం జూడఁ బోయి యిపుడు యజ్ఞమునందు మీకుఁ జెందఁదగు నంశము కొఱకు నేర్పడిన యీమేషమునకు ముష్కము లున్నవి. శతమఖున కయ్యవి పోయినవి. కావున నీయండములం గైకొని సత్వరంబ యింద్రున కిండు. అండములు పోయిన మీసంతుష్టి చెడిపోవునే యనఁగూడదు. ఈమేషము ముష్కవిహీనమైనను మీకుఁ దుష్టినొసంగును. అంతియకాక మాకు సంతోషము కలుగుటకొఱకు నేమానవులు ముష్కరహితమగు మేషఫలము నొసంగుదురో వారును మీకు విశేషించి సంతృప్తిని గూర్పఁగలరు. అని పలికిరి.

అగ్నిప్రముఖామర్త్యులు పల్కినయావాక్కు లాలకించి పితృదేవతలెల్లం గూడి యత్తఱి యూపమున నియుక్తంబైన మేషాండముల లాగి యింద్రునికిం బొందుపఱచిరి. నాఁటంగోలెఁ బితృదేవతలు పిలువంబడి తమ కర్పించిన యితరమేషములా మొదటిమేషమునకు సమానజాతి కలవిగాన నండములను మానియే వానిని భుజించుచుందురు. విగతాండమేషముల నర్పించువారికిని సముష్కమేషములనొసంగువారికెంతఫలమో యంతియ ఫలమును గూర్చిరి. ఇంద్రుఁడును గౌతమముని తపఃప్రభావముచేత నదిమొదలు మేషవృషణుం డయ్యెను.

శ్రీ రామచంద్రా! మహాప్రభావసంపన్నుఁడవు. ఆయహల్యకుఁ గలశాపముకూడ నీ వీయాశ్రమమునకు వచ్చునంతదనుక నే నిలుచును. కావున మహాతపోరాశియగు నాగౌతమునియాశ్రమమునకు వచ్చి దేవకాంతవలె ననుపమానరూపమునఁ బ్రకాశించు మహాభాగ్యవతి నాయహల్యను శాపవిముక్తయగునట్లు చేయుము. అని తేటపఱచునావిశ్వామిత్రముని మాటచొప్పున శ్రీరామచంద్రుఁడు సలక్ష్మణుఁడై కౌశికుఁడు ముందు నడువఁగా నాయాశ్రమమును బ్రవేశించి మునిపత్నిం గాంచెను. ఆయహల్యాదేవియు వాయుభక్షణము మొదలగుతపోనియమములచేత నెంతయుఁ బ్రకాశించుచు, నెవ్వారికేని విశేషించి సురాసురులకేని సమీపింపను దేఱిచూడను శక్యముగాకయుండెను. ప్రయత్నపూర్వకముగా బ్రహ్మాయాయంగన సృజించియున్నకారణమున మానవజాతిలో లేనిలావణ్యము గలిగి మాయానిర్మితమూర్తివలె నయనానందకారిణియై వృక్షలతాకుసుమాంతర్వర్తిని యాట మంచునావరింపఁగా మేఘములు గ్రమ్ముకొన నుండుసంపూర్ణచంద్రబింబమువలె నుండెను. పొగయావరించుటచే లోపలమండుచున్నయగ్నిరీతి నుండెను. ఉదకములనడుమ నుష్ణము తగ్గియున్నసూర్యప్రతిబింబమువలె నగపడుచు వారికింగనఁబడెను.

ఆయహల్య భర్తృశాపవాక్కుచే శ్రీరామచంద్రుని గాంచునంతదనుక మూఁడులోకముల నుండువారల కెవ్వారికింగాని కానరాక యాకాలమున శాపాంతము కలుగ నాకౌశికరామలక్ష్మణప్రముఖులకుఁ గనఁబడియెను. శ్రీరామలక్ష్మణులాసాధ్వీపాదములఁ బూజించిరి. అహల్యయు భర్తవాక్యము

స్మృతికి రాఁగా నారామలక్ష్మణప్రముఖులం బూజింపఁ దలంచి సమాహితాంతఃకరణయై విధిననుసరించి పాద్యము నర్ఘ్యము నొసంగి యాతిథేయసత్కారముఁ గావించెను. శ్రీరామచంద్రుఁ డామెచేయుపూజ నత్యాదరమునఁ గైకొనియెను. ఆసమయమున దేవతలు పూలవానఁ గురియించిరి. దేవదుందుభులు మ్రోసినవి. గంధర్వ లచ్చర లరుదెంచి పాడియాడి మహానందమును గలిగించిరి అహల్యయుఁ దనపూర్వతపోబలమున శరీరాపరాధదోషము తొలఁగఁగా మిక్కిలి పరిశుద్ధయై యాకాలమున శ్రీరామచంద్రుఁ డరుదెంచెనని తెలిసికొని యోగాభ్యాసమహత్త్వమున వచ్చినగౌతమమునీంద్రుని చెంతఁ జేరెను. దేవతలందఱు సాధుసాధుశబ్దముల నాకాంతామణి నలరించిరి. నిరుపమానతపోబలమున నలరుగౌతముని బ్రాణేశుని జిరకాలము విడనాడియుండి యపుడాసాధ్వి చెంతకు రాఁగా నమ్మునియు మిగుల సంతోషించి శ్రీరామచంద్రుని దక్కినవారలను విధిదృష్టమార్గమున సత్కరించి యాయాశ్రమమునందే తపస్సు చేయనెంచెను. రామమూర్తియు గౌతమమునిచంద్రునివలనఁ బూజలంది యచటనుండి మిథిలానగరమున కరుగఁదలంచెను.

మహాశయులారా! ఈభాగమునుండి గ్రహింపఁదగు విషయములు కొన్ని కలవు. శ్రీరాముని యమానుషమహత్త్వ మీఘట్టమునఁ దెలుపఁబడినది. కావున విమర్శించి యెఱుంగందగును.

"కుర్వతా తపసో విఘ్నం గౌతమస్య మహాత్మనః,
క్రోధముత్పాద్య హి మయా సురకార్యమిదం కృతం.
అఫలోఽస్మి కృత స్తేన క్రోధాత్సా చ నిరాకృతా,

> శాపమోక్షేణ మహతా తపోఽస్యాపహృతం మయా.
> తస్మాత్సురవరాస్సర్వే సర్షిసంఘాస్సచారణాః,
> సురసాహ్యకరం సర్వే సఫలం కర్తుమర్హథ." ౪

అనునీభాగముం బరికింతము. ఇంద్రుఁడు తనదుష్కార్యఫలముగా విగతాండకోశుఁడై సురపురి కరిగి యెల్లరం గాంచి తన యపరాధమును దాఁచి యసత్యము పలికెను. దేవకార్యమునకు సహాయపడిననాకు నీమేలు చేయుఁడని కోరెననియే కథాసంగ్రహము. మహర్షికిఁ గోపము గల్గించి దేవకార్యము సాధించితిననియు, నాముని మమ్మిరువురను శపించుటం జేసి తపస్సు నశించెననియు నింద్రుఁడు తెలిపెనుగదా. ఇది యొక నీతిని మనకుఁ దెలుపుచున్నది. తపస్సనఁగా నేమి? పాపములఁ దొలఁగించి పుణ్యమును సంపాదించుకొనుటకుఁ బూనినవ్రతము. చేసినపాపమును దలంచుకొని తపించినఁ గొంత తఱుగుననియు, నింక నిట్టిపాపమును జేయనని శపథము చేసి దాని ననుష్ఠించుచున్న మిగిలినపాపము పోవుననియుఁ బెద్దలందురు.

> "కృత్వా పాపం హి సంతప్య తస్మాత్పాపాత్ప్రముచ్యతే,
> నైవం కుర్యాం పునరితి నివృత్త్యా పూయతే తు సః." ౨౩౦
> (అధ్యా. ౧౧)

అనునీమనుస్మృతి పైని వ్రాసినయాశయమును సిద్ధాంతము చేయుచున్నది.

"ఏతచ్చ నివృత్తిసంకల్పస్య ప్రకాశాప్రకాశకప్రాయశ్చిత్తాంగవిధానార్థమ్." అని కుల్లూకభట్టు.

ఈవిధి యజ్ఞానకృతపాపముల విషయమైనదని మన మూహింప

వలయును. లేకయున్నఁ దానుబాపముచేసి సంతపించినఁ బోవు నని యెల్లపాపములు చేయుచునే యుండును గదా.

"అజ్ఞానాద్యదివా జ్ఞానాత్కృత్వా కర్మ విగర్హితం,
తస్మాద్విముక్తిమన్విచ్ఛన్ ద్వితీయం న సమాచరేత్. ౨౩౨
యస్మిన్ కర్మణ్యస్య కృతే మనసస్స్యాదలాఘవం,
తస్మింస్తావత్తపః కుర్యాద్యావత్తుష్టికరం భవేత్." ౨౩౩

పాపాపనోదనార్థము ప్రాయశ్చిత్తము చేసినపుడు మనస్సంతోషము కలుగవలయును. అంతదనుకఁ బ్రాయశ్చిత్తము చేయుచునే యుండవలయును. అనఁగా నీపాపములు నశించెనన్న తుష్టి మనస్సునఁ బొడమినంతదనుకఁ బ్రాయశ్చిత్తము చేయుచుండవలయునని భావము.

"తపోమూలమిదం సర్వం దైవమానుషకం సుఖం,
తపోమధ్యం బుధైః ప్రోక్తం తపోఽంతం వేదదర్శిభిః. ౨౩౪
ఋషయస్సంయతాత్మానః ఫలమూలానిలాశనాః,
తపసైవ ప్రపశ్యంతి త్రైలోక్యం సచరాచరం. ౨౩౫
ఔషధాన్యగదో విద్యా దైవీ చ వివిధాస్థితిః,
తపసైవ ప్రసిద్ధ్యంతి తపస్తేషాం హి సాధనం. ౨౩౬
యద్దుస్తరం యద్దురాపం యద్దుర్గం యచ్చ దుష్కరం,
సర్వం తు తపసా సాధ్యం తపో హి దురతిక్రమం. ౨౩౭
మహాపాతకినశ్చైవ శేషాశ్చాకార్యకారిణః,
తపసైవ సుతప్తేన ముచ్యంతే కిల్బిషాత్తతః. ౨౩౮
కీటాశ్చాహిపతంగాశ్చ పశవశ్చ వయాంసి చ,
స్థావరాణి చ భూతాని దివం యాంతి తపోబలాత్. ౨౪౦
యత్కించి దేనః కుర్వంతి మనో వాఙ్మూర్తిభిర్జనాః,

తత్సర్వం నిర్దహంత్యాశు తపసైవ తపోధనాః. ౨౪౧
తపసైవ విశుద్ధస్య బ్రాహ్మణస్య దివౌకసః,
ఇజ్యాశ్చ ప్రతిగృహ్ణంతి కామాన్ సంవర్ధయంతి చ. ౨౪౨
ప్రజాపతిరిదం శాస్త్రం తపసైవాసృజత్ప్రభుః,
తథైవ వేదానృషయ స్తపసా ప్రతిపేదిరే. ౨౪౩
ఇత్యేత త్తపసో దేవా మహాభాగ్యం ప్రచక్షతే,
సర్వస్యాస్య ప్రపశ్యంత స్తపసః పుణ్యముత్తమం. ౨౪౪
వేదాభ్యాసోఽన్వహం శక్త్యా మహాయజ్ఞక్రియాక్షమా,
నాశయంత్యాశు పాపాని మహాపాతకజాన్యపి.” ౨౪౫

(మను. ౧౧ అధ్యా.)

ప్రమాదకృతపాపములు. అజ్ఞానకృతపాపములు. ఒకప్పుడు జ్ఞానముచేఁ జేసినపాపములును దపోనియతి నశించునని స్మృతి చాటుచున్నది. మహాయజ్ఞక్రియా=అనఁగా బ్రహ్మాయజ్ఞములోనగు మహాయజ్ఞములనియే యర్థము. కాని పశుహింసచేయు స్వార్థపరమగు జ్యోతిష్టోమాదికము కాదు. ‘పంచమహాయజ్ఞానుష్ఠానమ్’ అని వ్యాఖ్య. పాపములను బోఁగొట్టుకొనఁ గోరి మఱొకపాపమును జేయుట న్యాయము కాదుకదా. క్షమ. అనఁగా ‘అపరాధసహిష్ణుత్వమ్’ కీడొనరించిన నోర్చుకొని యుండుట ఇవన్నియుఁ దపస్సును బాపములను బోఁగొట్టునని స్మృతి శాసించుచున్నది. అట్టితపస్సు జితేంద్రియులకుఁ గాని ఫలింపదు. జితేంద్రియుఁడు కావలయునన్న యోగాభ్యాసము తప్ప వేఱు మార్గము లేదు. అట్టియోగము నభ్యసించి చిరకాలము చేసిన తపస్సు ద్వేషమున నశించును. ఎన్నియో సంవత్సరములు వాయువాహారముగాఁ గొనుచుఁ జేసినతప

స్వాక్షాత్కారకాలమున ద్వేషమూనిన నశించును. ద్వేషము మొదలగునవి క్లేశము లనఁబడును.

"సూ. అవిద్యాస్మితారాగద్వేషాభినివేశాః క్లేశాః." 3

(పాతంజల. సాధనపాదము.)

ఈక్లేశములు యోగికి నుండరాదని సారము. యోగసిద్ధి కల వాఁడని యెట్లు తెలియుంగవలయును? అన్న ప్రశ్నమునకు.

"సూ. అహింసాప్రతిష్ఠాయాం తత్సన్నిధౌ వైరత్యాగః." 3౫

(పాతం. సాధనపాదము.)

"అహింసాసిద్ధౌ సత్యాం తస్యాహింసకస్య మునివర్యస్య సన్నిధౌ స్వభావవిరుద్ధానామహినకులాదీనామపి వైరత్యాగో భవతీత్యర్థః."

అని మణిప్రభ.

"సూ. విరక్తస్య తత్సిద్ధేః." ౨

(సాంఖ్యసూత్రద్వితీయాధ్యాయము.)

విరక్తునకే మోక్షసిద్ధి యని సూత్రార్థము.

"శ్రుతి. పుత్రైషణాయాశ్చ విత్తైషణాయాశ్చ లోకైషణాయాశ్చ వ్యుత్థాయ అథ భిక్షాచర్యం చరంతి." ౧ మంత్రః.

(బృహదారణ్యకము 3 అధ్యా. ౫ బ్రాహ్మణము.)

"శ్రుతి. శాంతో దాంత ఉపరతస్తితిక్షుస్సమాహితో భూత్వా ఆత్మన్యేవాత్మానం పశ్యతి." ౨3 మంత్రః.

(బృహ. ౪ అ. ౪ బ్రా.)

అని యిట్లు యోగశాస్త్రములు నుపనిషత్తులును జాటుచున్నవి. కామక్రోధాదులు మాని యందు ముఖ్యముగాఁ గోపమును మాని తపస్సు చేసిననే ఫలించును. కాని ద్వేషమును మానక యున్న ఫలింపదనియే వేదాంతసారము. గౌతమముని తాఁ

జేసినతపస్సును గోపమున శపించి వ్యయించెను. ఒక్కక్షణ మాత్రమున నాతపఃఫలము నశించెను. కావునఁ గోప మన్నింటి నతిక్రమించి యపకారము చేయును. పుణ్యకార్య ముల నాచరించునపుడు కోప మూనరాదనియు, నయ్యది కలి గినఁ దాఁజేయుసత్కర్మము ఫలమునీఁ జాలకపోవుటయేకాక దుష్ఫలమును గూడ నొసంగుననియు, మనకీఘట్టము తెలుపు చున్నది.

"ఇంద్రస్తు మేషవృషణస్తదా ప్రభృతి రాఘవ,
గౌతమస్య ప్రభావేన తపసశ్చ మహాత్మనః." ౧౦

ఇంద్రుఁ డెంత దాఁచినను పాపఫలము తప్పలేదు. శాశ్వతమగు నపయశోరూపమున వెలసెను. అపకీర్తి మరణమునకంటె నధికము.

"అకీర్తిం చాపి భూతాని కథయిష్యంతి తేఽవ్యయాం,
సంభావితస్య చాకీర్తిర్మరణాదతిరిచ్యతే." 34. (అధ్యా ౨).

అనునీగీతాశాస్త్రరూపమగు శ్రీకృష్ణవాక్యము సత్యమే యగు నుగదా. మానవులు పాపములు చేసీ వానిని గప్పిపుచ్చిన నవి యపకీర్తిరూపముఁగా బయలుపడుననియుఁ, జేసినదుష్కర్మఫల ముల ననుభవింపక మానరనియు, వాని నొనరింపక యుండుటే యుత్తమమార్గమనియు మనకీభాగము బోధించుచున్నది.

"తదాగచ్ఛ మహాతేజ ఆశ్రమం పుణ్యకర్మణః,
తారయైనాం మహాభాగామహల్యాం దేవరూపిణీం." ౧౧.

ఈభాగము చాల ముఖ్యము. భగవంతుఁడు ప్రకృతివశం వదుఁడై శ్రీరామరూపమున నవతరించెను కనుక శ్రీరామావ తారము ప్రకృతివిలాసమే యనవలయు. లోకులకుఁ బ్రకృతి

పురుషుల కనాదిత్వము తెలుపుటకే సీతారూపమున స్త్రీవ్యక్తి గను రామరూపమున బురుషవ్యక్తిగను రెండువిధముల నా పరమేశ్వరి యవతరించెను.

"ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్ధ్యనాదీ ఉభావపి,
వికారాంశ్చ గుణాంశ్చైవ విద్ధి ప్రకృతిసంభవాన్. ౧౯
కార్యకారణకర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతిరుచ్యతే,
పురుషస్సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతురుచ్యతే. ౨౦
పురుషః ప్రకృతిస్థో హి భుంక్తే ప్రకృతిజాన్ గుణాన్,
కారణం గుణసంగోఽస్య సదసద్యోనిజన్మసు." ౨౧(గీత. ౧౩ అధ్యా.)

అనుసీ శ్రీకృష్ణోక్తిని సార్థకము చేయనెంచెను. ప్రకృతస్థితి యందు శ్రీరామమూర్తి సీతాదేవింగూడ లేదు. కావున లోక మునకు మహోపకారము చేయఁ బూనఁడయ్యెను. ప్రకృత్యతీతుఁడు భగవంతుఁ డన్న సూక్తిని సార్థకము చేయవలయును గదా. కావున విశ్వామిత్రుఁడు మహాభక్తుఁడు. లోకోపకార పరాయణుఁ డన్న విఖ్యాతిని నిలుపఁబూని యమ్ముని తనకుం దెలిపినట్లు, తాను జేసినట్లు కనఁబఱచెను.

"యదాయదా హి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత,
అభ్యుత్థానమధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహం. ౭
పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతాం,
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగేయుగే." ౮
(గీత ౪ అధ్యా.)

"అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే,
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహం." ౨౨
(అధ్యాయము ౯.)

అనుతన ప్రతిజ్ఞను సార్థకము చేయఁబూనెనని మన మూహింప వలయు.

విశ్వామిత్రుఁ డిపుడు ప్రకృతివిశిష్టుఁడుగనుండు పర మేశ్వరునకు నహల్యాశాపవిమోచనము చేయ నీయాశ్రమ మును బ్రవేశింపుమా యని మనవిచేయుచున్నాఁడు. పాపవృత్తి ననలంబించిన యాయింతి యుండుతావు నెట్లు ప్రవేశింతునని సంశయించునోశో యని పుణ్యకర్మములు చేయుగౌతమముని యాశ్రమ మని విన్నవించెను. దేవరూపిణి యయి మహాభాగ యగు నీయహల్యను దరింపఁజేయుమా యని యర్థించు చున్నాఁడు. మునివరమున నితరుల కెవ్వారికిని గనఁబడక తేజో రూపమున నహల్య యున్నదనియు, భగవద్దర్శనము తానరిగి చేయుటయే యదృష్టము; తానున్నచోటికే భగవంతుఁ డరు దెంచి దర్శనమీఁగోరుటచే నిరుపమానాదృష్టవతి యనియుఁ, గావుననే యీయింతిని దరింపఁజేయుమా యని ప్రార్థించెననియు మనము తెలిసికొనవలయును. ఇది మాయామానుషవిగ్ర హుండు రామచంద్రుఁడని తెలియఁజేయుచున్నది. ఈభాగము నుండి పెద్దలు చెప్పినట్లు చేయనంగకరింపవలయుననియు, దాన లోకమునకుఁ దనకు మహోపకారము విఖ్యాతియుఁ గలుగు ననియుఁ, దనమేలుకొఱకే పెద్దలు చెప్పుదురని భావింపవలయు ననియు, బదులు చెప్పక చేయువాఁడే బుద్ధిమంతుఁ డనఁబడు ననియు మనము తెలిసికొనందగు.

ఇందొకగూఢరహస్యము కలదు. "ఏనాం తారయ" అని విశ్వామిత్రుఁడు పలికెను. కౌశికుఁడు శ్రీరామచంద్రునిమహ త్త్వమును లోకులకుఁ దెలుపఁ బూనినమహనీయుఁడు. ప్రకృ.

తిం గూర్చునంతకుఁ దాను దోడ్పడిన మహామతిమంతుఁడు. శాపవిమోచనము ననుగ్రహింపుమా యనక "తారయ" అను టంజేసి యొకరహస్య మిందుఁ గలదని పెద్దలందురు. శ్రీరామ మూర్తి తారకమంత్రాధిదైవము. తారకమంత్రము సకలాప త్పరిహారకము అనఁగా ముముక్షువులకు సంసారసాగరరూపా పత్పరిహారకము. ఇతరుల కాధ్యాత్మికాధిభౌతికాధిదైవిక మయాపత్పరిహారకము నగు. కావున శ్రీరామచంద్రు ననుగ్రహ ముల బడయం గోరువారు శ్రీరామతారకమంత్రము నుపాసిం చిన శీఘ్రంబ కలుగునని పెద్ద లనువదింతురు. ఈయర్థ మిట లేదనువారు కూడఁ గలరు. ఉద్ధరింపుమా తరియింపఁజేయు మాయన్న సమానమే యని వారందురు. ఆమ్నాయషట్క మున శ్రీరామతారకమంత్రము గలదు. ఇది యందఱకుఁ దెలి సినవిషయమే. భగవంతు నాశ్రయించి యత్యల్పములగు నైహికఫలములం గోరక శాశ్వతపదము నందఁగోరు టుత్తమము కాదా. ఐహికాముష్మికఫలములం గోరరాదాయని కొంద అందురు. మంత్రప్రధానోద్దేశము మనమెఱుంగందగు. రామ తారకమంత్ర ముపాసించుచు నతితుచ్ఛములగు నైహికసుఖ ములంగోరుట మహావాక్యములు పఠించి వివాహము కావల యునని కోరుటెట్టిదో యిదియు నట్టిదే. కావుననే మహాత్ము లొక్కొక్క దేవత నుపాసింప ననేకమంత్రములఁ దెలిపిరి. భక్తి యున్న నేదియైననేమి యన్నవారి కొక్క నమస్కారము. సీతాదేవితో సరసములాడుశ్రీరామచంద్రుఁడు నావైరిని సకు టుంబముగా నశింపఁజేయుఁగాక యని కోరువాఁ డెంతమహా త్ముఁడో వేఱుగఁ జెప్పనక్కఱలేదు. మంత్రము లొక్కొక్కటి

పేరుచేతనే యిచ్ఛాఫలములం దెలుపును. సంతానగోపాలమంత్రమును జపించి నాకు సన్న్యాసాశ్రమము గలిగి మఠాధిపతినై పెండ్లికొడుకువలె సుఖించునట్లు కరుణింపుమని యర్థించు టెంతయుచితమో తారకమంత్రము జపించి ద్రవ్యమడుగుటయు నట్టిదియే. కావున భక్తులు అహల్యాశాపవిముక్తి నొనరింపనాతురంపడు రామమూర్తి మమ్మీసంసారసాగరమునుండి తరింపఁజేయవలయునని కోరుచు నాపరమేశ్వరుని భక్తరక్షణపరతంత్రుని ధ్యానింపవలయునని మన కీభాగ ముపదేశించుచున్నది.

ఈభాగము నాంధ్రీకరించినవా రెంతయర్థమును గ్రహించిరో పరికించి కువిమర్శకులను బ్రార్థింతము. పాఠకులకుఁ గష్టము కలుగకయుండ మరల మూలము నిట వ్రాయుచున్నాఁడను.

"తదాగచ్ఛ మహాతేజ ఆశ్రమం పుణ్యకర్మణః,
తారయైనాం మహాభాగామహల్యాం దేవరూపిణీం."

క. "ఇది యాగౌతమునాశ్రమ
పద మిచ్చట నమ్మహానుభావునిసతి యు
న్నది దగ నహల్య యెంతయు
మదమఱి పతిశాపతప్తమానస యగుచుఁన్.

క. రామ యహల్యకు నీవు ద
యామతి శాపంబు వాపనరుగుము నా నా
రాముఁడు విశ్వామిత్రుఁడు
సౌమిత్రియుఁ దోడ రా వెసంజని యెదురన్."

భాస్కరరామాయణము.

చ. "అనిశము తావకాగమనమాత్మఁ దలంచుచు నాఁటఁగోలె యీ, ఘనవని ఘోరశాపమున గౌతమపత్ని యహల్య యేరికిం, గనఁబడకుండ నున్నయది గ్రక్కున నాశ్రమ భూమి సొచ్చి నీ, వనుపమసత్కృపాగరిమ నమ్ముని గేహిని నుద్ధరింపుమా."
గోపీనాథరామాయణము.

సీ. "...   రాఘవ మహీ దేవమౌని
పుణ్యకర్మంబులఁబోలుపారఁ జేసిన
    వాఁడు గౌతముఁ డట్టివానియాశ్ర
తే. మమును జూడఁగ రమ్మసమానరూప
మలర దేవవనితవలె నమరుచున్న
భాగ్యవతి నీయహల్యశాపంబునుండి
యుద్ధరింపుము నీరాకయొప్పఁగోరి.
చ. అతివయు నిందె యున్నదన నమ్మునిపల్కుల నాలకించి"
ఆంధ్రశ్రీమద్రామాయణము.

ఈమూఁడింటిని బఠించితిరికదా. విమర్శకమహాశయులు యథా మూలమని యెరిగి యెరిగి పొగడిన వావిలికొలనువారి రామాయణమును బరికింపుఁడు.

ఆ. "ఆశ్రమంబును జొచ్చి, సతిఁ దరింపఁ జేయ మతిఁదలంపు.
సీ. అనుచు వాక్రుచ్చిన..."

అని మాత్రము కలదు. ముందువెనుకల నీయర్థమునకు సంబంధించినభాగమే లేదు. కవివర్యుల నాక్షేపించుటలేదు. సంగ్రహించి వారు వ్రాసియుండవచ్చును. ఏల యిట్లు వ్రాసితిరని యడుగరాదు. ఇది యంతముఖ్యము కాదని వ్రాసితిమని వారు

చెప్పవచ్చును. శిరసా ధరింపవలసిన దేను. విమర్శకులు పక్షపాత మూని యించుకయు నాలోచింపక యథామూల మనియు, నితరులెవ్వరు నిట్లు వ్రాయ లేదనియు, నాకవిత్వము రసహీన మనియు విమర్శించినందున నిట వ్రాయవలసివచ్చెను. గ్రంథ కర్తలనుగుఱించి యొక్కమాటయుఁ బలుక నాకవసరము లేదు. నిష్పక్షపాతమతు లీవిషయమును బరికింతురని విన్నవించుటయే నాపని యని విన్నవించి విషయాంతరమునకుఁ బోవుచున్నాఁడను.

"విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య తమాశ్రమమథావిశత్. ౧౨
దదర్శ చ మహాభాగాం తపసా ద్యోతితప్రభాం,
లోకైరపి సమాగమ్య దుర్నిరీక్ష్యాం సురాసురైః. ౧౩
ప్రయత్నాన్నిర్మితాం ధాత్రా దివ్యాం మాయామయీమివ,
* * * * *
సా హి గౌతమవాక్యేన దుర్నిరీక్ష్యా బభూవ హ,
త్రయాణామపి లోకానాం యావద్రామస్య దర్శనం.
శాపస్యాంతముపాగమ్య తేషాం దర్శనమాగతా." ౧౮

అనునీభాగమును బరికింతము. మాయామానవవిగ్రహుఁడగు శ్రీరామమూర్తి యార్తత్రాణపరాయణుఁడవు కమ్మాయని కౌశికుఁడు విన్నవింపఁగాఁ దా సర్వజ్ఞుండయ్యు సామాన్య మానవునింబోలి తద్వచనము నంగీకరించెను. సామాన్య మానవుఁడే యైన నీపని నాచేత నగునా యని ప్రశ్నించును గదా. ఈపని కర్తవ్యమని యెఱింగియే యంగీకరించెను.

కొందఱు మహనీయులు రాముఁడు మానవులలో నుత్తమ ప్రవర్తనము కలవాఁడందురు. భగవదవతారమనియంగీకరింపరు.

అట్టిగుణములే లేవందురు. ఉత్తమపురుషుఁడని యెట్లకేల కంగీకరింతురు పురుషోత్తముఁడని వారు సుంతయు నంగీకరింపరు. వా రీఘట్టమంతయు నసత్యమందురు కాఁబోలు. కథ నంగీకరించి నచో వారివాదము నిలువదు. కథనే విసరిపాఱవైచినచో వారివాదము నిలువ నవకాశము కలదు. ఈకథలో నేమాత్ర మంగీకరించినను వారివాదము కాలూనఁజాలదు. ఇఁక నట్టివాద మునుగుఱించి కొన్ని ప్రశ్నము లడుగుదము ౧. భగవంతుఁడు సర్వశక్తిసంపన్నుఁడని యంగీకరింతురా? ౨. ఆయాయికార్యములను సాధింపవలసినతఱి నందులకు నుచితములగురూపముల ధరింపఁగలఁడని యొప్పుకొందురా; లేదా? 3. ఆపత్తులయందు భగవంతుని స్మరించిన నామహనీయమూర్తి రూపాంతరములఁ బొడసూపునన్నగాథలు సత్యము లందురా? అసత్యములందురా? ౪. కర్మములు ఫలమునొసంగును. ప్రాయశ్చిత్తములు స్వల్పదుష్కృతములఁ దొలఁగించునన్న వాదము మీకుసమ్మతమా; కాదా? ౫. తాఁజేసినసత్కర్మములకు దుష్కర్మములకు మానవుఁ డుత్తరవాది యందురా? కాదందురా?

ఈప్రశ్నములలో నేదానికి నంగీకరింపమని తలత్రిప్పినచో భగవంతుఁడే లేఁడన్నవా రగుదురు. అపుడు వారు నాస్తికు లనఁబడుదురు. వారింగుఱించి మనము విచారంపడ నక్కఱలేదు. ఇందు దేనికిఁగాని వారంగీకరింతురేని సర్వకారణుఁ డొకఁ డున్నట్టు లంగీకరించినవారే యగుదురు. వారికి సమాధానము చెప్పవచ్చును. సర్వకారణుఁ డొకఁ డున్నచోఁ గార్యము లుండును. వాని ననుభవించువా రుందురు. వానికిఁ బరిహారము లుండును. ఒక్కప్రాణికి నొక్క

పేరుగలరోగము గలుగును. దానికిఁ గారణము కలుగక తప్పదు కదా. ఆరోగమునకుఁ బరిహారము చేసినప్పు డనఁగా నౌషధాదులుతీసికొన్నప్పు డది నివర్తించును. ఇది ప్రత్యక్షము గాన నసత్యమనఁజాలరు. కర్మవాదు లారోగోత్పత్తికిఁ గర్మము కారణమందురు. ఏదియుఁ గర్మసిద్ధాంతమునకు లోఁబడును. రోగోత్పత్తి, తన్నివృత్తి స్వభావమనుచో మానవప్రయత్న మక్కఱలేక యుండవలయును. అప్రయత్నముగ నకార్యములు సాగుట యీలోకమునఁ గానము. కుయుక్తులు తత్కాలమున బాగున్నట్లు లుండును కాని ఫలకాలమునఁ బనికిరావు. తీవ్రరోగము బాధించుకాలమున నేమానవుఁడైనఁ దన్నివృత్తికి మార్గ మేది యని పరికించుంగాని దానియంతన యదియే తొలంగునని యూరక యుండఁజాలఁడు. కావునఁ గర్మవాదము నంగీకరింపవలసియే యుండును. దాని నంగీకరించి నచో భగవచ్ఛక్తి యమేయమను మాటను శిరసావహింప వలసినదియే యగును. సర్వశక్తులు భగవంతునకుఁ గల్గుచో నేకార్య మాపరాత్పరుఁ డొనరించెనన్నను గాదన వలను పడదు. రామచంద్రరూపమున నహల్యాశాపమును దొలఁ గించెనన్న విచిత్రమేమి గలదు? అమేయశక్తిసంపన్నుఁ డగు పరమాత్మ కిది యతిస్వల్పకార్యము గాక మహాకార్య మగునా? ఏశక్తియు దైవమునకు లేదన్నచో మనకు వారి తోడి సంభాషణమే యక్కఱలేదు. కొన్నిశక్తులు కలవనియుఁ గొన్ని లేవనియు నంగీకరించుచో నావాదమునకు హేతువు దొరకదు. నీ కెట్లు తెలిసెనయ్యా యని ప్రశ్నించినచో వాఁడు గుటకలు మ్రింగవలసినదే కాని బదులు చెప్ప వలనుపడదు.

మొండిపట్టుదలచే వాదించువారికి సమాధానము చెప్పఁ బూనుట దుష్కాలక్షేపమే యగును. తెలిసినవానికిని దెలియని వానికిని సమాధానము చెప్పుట సులభము. తెలిసియుఁ దెలియనివానికి సమాధానము చెప్పఁ దరముకాదు.

భగవద్భక్తికలవార లీవిషయము నిట్లు తలంపవలయు. భగవంతుఁడు సర్వశక్తిసంపన్నుఁడు. ఆమహాత్మునియిచ్ఛయే ప్రకృతి. అదియే సర్వకార్యములు నొనరించునది. అనఁగాఁ బరమాత్మ తలంచినంతన బ్రహ్మాండజాలము క్షణకాలమున వెలయుననియు నడంగుననియుఁ దాత్పర్యము. అట్టిశక్తి నెఱుంగుటకు మనకుఁ గలయల్పబుద్ధి నాధారముగాఁ బూనుకొనుట వెఱ్ఱితనముగాక మఱేమిటి? సాగరముహద్దు నిర్ణయింపఁజాలము. ఉన్నట్టులుండి సాగరమునం దొకకొండ యుద్భవిల్లును. మహావాతము నిష్కారణముగా వీచును. పిడుగులు పడును. మహావృష్టి గురియును. ధూమశకటము పడును. నౌకలు బ్రద్దలగును. అందున్నవారందఱు మృతినొందఁగా నొక్కముదుసలి యొక్కతె యించుకంతయు బాధలేక యితరసహాయములేక జీవించును. ఆమెప్రక్కన విజృంభించు మొసలి యామె నంటక తొలఁగిపోవును. ఇట్టివెన్నియో కనఁబడునపుడు కర్మసిద్ధాంతవేత్త నెమ్మదిఁ గూరుచుండి భగవచ్ఛక్తిని బొగడుచుండును. హేతువాదము చేయువారు తికమకగా నూహించుచుఁ గారణములఁ గనుఁగొనఁజాలక యల్లాడుచుందురు. కావునఁ గర్మమార్గము చక్కనిది. దానినుండి పోవుమార్గమున నొరుల సాయము గోరకపోవువాఁడు పరమేశ్వరునికడఁ జేరును. హేతువుల నరయుచుఁ దనకుఁగల యల్పబుద్ధిచేఁ బరికించుచునుండు

వాఁ డూరక చనిపోవును. మరల నీచజన్మముంగాంచునని కర్మ వాదులమతముకదా. కావున భక్తులు భగవంతునిశక్తి యెంత గలదని నిర్ణయింపఁ బూనరాదు. అతీంద్రియజ్ఞానముకలవార లకే యది తెలియఁదరముగానిది. మన మిఁక నేపాటివారము! భగవంతుని నెఱనమ్మి తచ్చరిత్రముల సద్బుద్ధితోఁ బఠించుచు నొరులకుఁదెల్పుచు సత్కర్మముల నాచరించుచు సజ్జనులసంగతిం గోరుచు సంసారనివృత్తిమార్గము గనఁబఱుపుమా యని భగ వంతునిఁ బ్రార్థించుచునుండిన నాకరుణానీరధియే తనంతన మార్గముం జూపును. హేతువాదు లూరక శ్రమంపడుదురు. వారిని గూడ నీభక్తులుగా నొనరింపుమూ యని మన మాపరా త్పరుని బ్రార్థింపవలయును. వారు మనల దూషించినను మనము వారియెడఁ గృపఁ జూపవలయును అది మనవిధి. ఆవిధిని నెఱవేర్పఁ బూననిచో మనల నీశ్వరుఁ డనుగ్రహింపఁడు. ఇదియే పరమేశ్వరుని యాశయము.

"యే మే మతమిదం నిత్యమనుతిష్ఠంతి మానవాః,
శ్రద్ధావంతోఽనసూయంతో ముచ్యంతే తేఽపి కర్మభిః. 31
యేత్వేతదభ్యసూయంతో నానుతిష్ఠంతి మే మతం,
సర్వజ్ఞానవిమూఢాంస్తాన్ విద్ధి నష్టాన చేతసః." 32
(గీత 3 అధ్యా.)

అను నీశ్రీకృష్ణోపదేశమును నమ్మవలయును. దాన నిహపరసుఖ ములు గలుగును. ఇఁకఁ బ్రకృతమనుసరింతము.

శ్రీరామచంద్రుఁడు మౌనిపలుకుల నాలకించి యమ్ముని యుపకారనిష్ఠకు మహానందమంది యేమియుం బలుకక ముని ముందు నడువ వెనుక నడచెను. ఆశ్రమప్రవేశముననే యహ

ల్యకు శాపాంతకాల మాసన్నమయ్యెను. భగవదనుగ్రహము కల్గినంతన లభింపరాని దేదియుండును? శాపము తీఱఁగా నామె కనఁబడెను. వాల్మీకి మహాకవి కావుననే "మహాభాగామ్" అనుపదమును దొలుతఁ బ్రయోగించెను. చక్కని యదృష్టవంతురాలు గాక మఱేమగును? ఎన్నియో నియమము లూని పెక్కువేలయేండ్లు తపస్సుచేసియు భగవద్దర్శనముగాక మహర్షులు తపించుచుందురు. అట్టిపరాత్పరుఁడు వెదకుచుఁ దనయున్నచోటికి రాఁగా దర్శించునాతె మహాదృష్టవంతురాలుగాదా? తపస్సుచేఁ బ్రకాశింపఁజేయఁబడు తేజస్సు గలదిగ నుండెను. అనఁగా భర్తృవియోగము కాఁగాఁ దన చేసిన యపరాధమునకుఁ బరితపించి తద్దోషము వాయ భగవంతు నారాధించెననియు, నాతపస్సుచే దుష్కార్యజనితపాపములు నశింప దివ్యతేజస్సు వెలయుచుండెననియుఁ దేలెడిని. బుద్ధిపూర్వకముగాఁ జేసినపాపములు నశించునాతపస్సున కంత శక్తి కలదాయని సందియమొందరాదు. బుద్ధిపూర్వకముగాఁ జేసినపాపము లనుభవింపకపోవనుట సత్యము. తీవ్రతపస్సుచేత జ్ఞానమావిర్భవించును. జ్ఞానాగ్ని సర్వపాపతూలముల భస్మీకరించునని మన మెఱుంగవలయును.

"అపి చేదసి పాపేభ్యస్సర్వేభ్యః పాపకృత్తమః,
సర్వం జ్ఞానప్లవేనైవ వృజినం సంతరిష్యసి. ౩౬
యథైధాంసి సమిద్ధోఽగ్నిర్భస్మసాత్కురుతేఽర్జున,
జ్ఞానాగ్నిస్సర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతే తథా. ౩౭
న హి జ్ఞానేన సదృశం పవిత్రమిహ విద్యతే,
తత్స్వయం యోగసంసిద్ధః కాలేనాత్మని విందతి. ౩౮

శ్రద్ధావాన్ లభతే జ్ఞానం తత్పరస్సంయతేంద్రియః,
జ్ఞానం లబ్ధ్వా పరాం శాంతిమచిరేణాధిగచ్ఛతి." 38
(గీత 4 అధ్యా.)

అను నీశ్రీకృష్ణోపదేశ మీవిషయమును స్థిరపఱచుచున్నది. త్రిలోకవాసులు చెంత కరుదెంచి చూచినను జూడ శక్యము గాక యుండెననుట గౌతమమహామునితపశ్శక్తి యెట్టిదో తెట పడియెడిని. బ్రహ్మ మున్ను సౌందర్యరాశియగు స్త్రీని నిర్మింపఁ దలంపుగొని తన నేర్పు గనఁబఱచి నిర్మించి యహల్య యని నామ కరణ మొనరించెను అనఁగా నసామాన్యలావణ్యశాలినియని భావము. దేవతాతేజస్సు గలిగి మాయాకల్పితవిగ్రహగాఁ జూపట్టెను. ఇట్టియద్భుతరూపలావణ్యవిరాజమాన నాయహల్యంగాంచెనని భావము.

త్రిభువనమోహినియగు నాయహల్య నేల గౌతమముని పరిగ్రహించెనన్న శంక కలుగకమానదు. ప్రాయశః ముని పత్నులు కురూపముగలవారు కారు. సురూపసుగుణసమన్వితలే యగుదురు. ఏలయనఁగా నందులకుఁ జక్కని కారణము కలదు. మహర్షులు జితేంద్రియులు; నిష్కాములు నగుదురు. కాని జితేంద్రియత్వము వాస్తవమా కాదా యని "స్థూణానిఖనన న్యాయము" ననుసరించి పరీక్ష చేసికొనవలయును.

"హేమ్నస్సంలక్ష్యతే హ్యగ్నౌ విశుద్ధిశ్శ్యామికాపి వా."

యని కాళిదాసమహాకవి చెప్పినట్లు పురుషుల ధైర్యవజ్రము సుందరాంగియను నికషమునందుఁ బరీక్షింపఁబడఁగాఁ దేలఁ గలదు అందు నిలిచినఁగాని యుత్తమము గానేరదు. లలనామణి చెంతనుండఁగా నించుకంతయు మనస్సు చలింపక

యుండునేని యాతఁడే జితేంద్రియుఁ డనఁదగువాఁడు. సుంద రాంగి చెంత లేనియప్పు డది సులభము కావచ్చును. కావుననే మహర్షులు "భార్యా దండం పృథక్ శయ్యా" అని నిర్దేశించి చెంత శయనించి యుండుతఱి మనోనిగ్రహము కలిగి యుండి నఁగాని జితేంద్రియత్వము దృఢము కాదని భావించి సురూప వతిం బెండ్లియాడుదురు. ఇరువురునుగూడియే యుందురు. తపో నిష్ఠ సలుపుదురు. ఈపరీక్షయం దాఱి తేఱినవాఁడే యోగి యనంబడువాఁడు. కావుననే

"యోషాలిరూపసంపన్నా గర్వితా మదశాలినీ,
మమ రూపైవ సా జ్ఞేయా స్పృష్ట్వాపి న తాడయేత్."

అని కాళికాదేవి చెప్పెను. అట్టినాతిని గాంచి పరమేశ్వరి జగ జ్జనని యని యెవ్వాఁడు భావించునో వాఁడే జితేంద్రియుఁ డనంబడును మునులతపస్సులఁ జెఱుప నింద్రుఁడు రంభాదిదేవ కాంతలం బంచుట వారిచెయ్వులకు లోఁబడి కొందఱు తపో భ్రష్టులగుట పురాణములయందు మనము గాంచుచున్నారము కదా. స్త్రీలనే పంపనేల? అనఁగాఁ బురుషులం గాంచినంతన లేనివైరాగ్యము పొడసూపును. భామినీమణులం గాంచినంతనే యున్న వైరాగ్య మూడిపోవును. కావుననే వైరాగ్యము తీవ్ర ముగాఁ గలిగినదన్నందులకు గుఱుతు ప్రమదామణులంగాంచి నపుడు హృదయము చెదరక యుండుటయే యని మన మూహింపవలయును. ఈపరీక్షకే కుమారీపూజ శాక్తమునఁ జెప్పఁబడినది. పామరు లది దుష్టకర్మమనినిందింతురు. కానివారు దాని కారణ మెఱుంగరు. "ప్రమాదో ధీమతామపి" అన్న సూక్తిని వారెఱుంగ రనవలయును. ఎఱింగియున్న నిట్లా క్షేపింపరు.

ఇట్టిపరీక్షలయం దాఁటి తేఁటినవాఁడు కాననే గౌతమముని శ్రీ రామాగమనముదనుక సురాసురులకే నదృశ్యగా నుండఁదగు నని శాసించెను. మనోనిగ్రహ మెంతటిపనికైనఁ జాలునుగదా.

ఈభాగమునుండి మనము నేర్చుకొనఁదగువిషయము లేవన్న నాలకింపుఁడు. ప్రమాదముననొండె తెలిసియొండె పాపము చేసినయంత విచారపడక దానిని స్మరించుచు నిఁక మీఁద నిట్టిది చేయనని శపథములు పలుకుచు భగవంతుని శ్రద్ధాభక్తులుగలిగి యారాధింపవలయుననియు, నాయారాధనము దృఢమూలముగావలయుననియు, దానఁ దృప్తుఁడై సర్వేశ్వరుఁడు జ్ఞానము ననుగ్రహించుననియు, నయ్యది భుక్తశిష్ట పాపముల హరించుననియు, జ్ఞానమువంటిపదార్థము లేదనియు మన మెఱుంగవలయును. అహల్య గౌతమమునియాజ్ఞాను సారము శాపఫలము ననుభవించెను. వాయుభక్షణాదులే శాపఫలములు. అవి తపస్సునకు ననుకూలములే. "ఏకక్రియా ద్వ్యర్థకరీ" అన్న న్యాయ మాయహల్యాశాపమునకు సరిపోయిన దనవచ్చుననియు మన మూహింపవలయును. శ్రీరామ చంద్రునిపాదారవిందద్వంద్వ మాయాశ్రమమునందు సోఁకి నంతనే యాయహల్య కనఁబడెను.

"రాఘవౌ తు తత స్తస్యాః పాదౌ జగృహతు స్తదా,
స్మరంతీ గౌతమవచః ప్రతిజగ్రాహ సా చ తౌ." ౧౭

మునిపత్ని కనఁబడఁగనే రామచంద్రుఁడు లక్ష్మణుఁడు నాపతివ్రతకు నమస్కరించిరి. గౌతమవాక్యమును స్మరించి శ్రీరామచంద్రమూర్తి తనశాపమును దొలఁగింప వేంచేసెనని యెఱింగి యాయన్నదమ్ముల సన్మానించెను.

"అభివాదనశీలస్య నిత్యం వృద్ధోపసేవినః,
చత్వారి తస్య వర్ధంతే ఆయుర్విద్యాయశోబలమ్. ౧౨౧
గురువత్ప్రతిపూజ్యాస్స్యుస్సవర్ణా గురుయోషితః,
అసవర్ణాస్తు సంపూజ్యాః ప్రత్యుత్థానాభివాదనైః." ౨౧౦

అను నీమనుస్మృతివచనముల ననుసరించి నమస్కారఫలముల నెఱుంగవచ్చును.

"కామం తు గురుపత్నీనాం యువతీనాం యువా భువి,
విధివద్వందనం కుర్యాదసావహామితి బ్రువన్." ౨౧౬

అనువచనము ననుసరించి యువతియగు గురుపత్నికిఁ బాదములుముట్టి నమస్కరింపరాదని స్పష్టమగును "దీనిచేత పాదౌ జగృహతుః" అన్నమాట యెట్లు పొసఁగునని కొందఱడుగుదురు. కాని యది సామాన్యనియమమనియే మనుస్మృతిభావమని వారెఱుఁగరు.

"విప్రోష్య పాదగ్రహణమన్వహం చాభివాదనం,
గురుదారేషు కుర్వీత సతాం ధర్మమనుస్మరన్." ౨౧౭

"ప్రవాసాదాగత్య సవ్యేన సవ్యం దక్షిణేన దక్షిణమిత్యుక్తవిధి పాదగ్రహణం ప్రత్యహం భూమావభివాదనంచ గురుపత్నీషు యువా కుర్యాత్, శిష్టానామయమాచార ఇతి జానంతు." అని కుల్లూకభట్టు.

ఈనియమము ననుసరించి పాదములు సోఁక నమస్కరింపవచ్చును. కావునఁ "పాదౌ జగృహతుః" అన్న మహాకవిశిరోమణివాల్మీకివచనము సుసంగతమే కాని యసంగతముకాదు. అహల్య విప్రపత్నిగావున భర్తవాక్యమును దలంచుకొని అతిథేయసత్కారముల వారిని సమ్మానించెను. శ్రీరామచంద్రుఁడామె చేసిన శాస్త్రోక్తసపర్యను బరిగ్రహించెను.

"పాద్యమర్ఘ్యం తథాతిథ్యం చకార సుసమాహితా."

అనువిషయమున నొక్కవిశేషము కలదు. చిరకాలమునుండి తాఁజేసిన తపఃఫలముగా నిశ్చలమనస్కయై రామమూర్తి నర్చించెనని యర్థము. ఏసత్కార్యముచేసినను నిశ్చలమనస్సుతోఁ జేయవలయుననియు, నదియే భగవంతునకు సంప్రీతి నొసంగుననియు దీనిసారము జపకాలమునందు మాత్రముగాక భగవదారాధన మేరీతిగాఁ జేయుచున్నను నిశ్చలమనస్సుతో నొనరించినఁగాని యాకర్మము ఫలింపదనియు, రాజసమునఁ జేయుకార్యము స్వల్పఫలము నొసంగుననియు, నయ్యది భగవంతు నలరింపఁజాలదనియు మన మీభాగమున గ్రహింపఁ దగినది.

"పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి,
తదహం భక్త్యుపహృతమశ్నామి ప్రయతాత్మనః." ౨౬. (అ. ౯)

అను శ్రీకృష్ణోపదేశమునందుఁ బరిశుద్ధబుద్ధిగలిగి భక్తిపూర్వకముగా నున్నంతలో నేమి యొసంగినఁ బరిగ్రహింతు నన్న యర్థ ముండుటంబట్టి పరిశుద్ధమనస్సు ప్రధానమని తెలెడిని. యోగము నభ్యసింపక యది లభింపదు. కాన భక్తికింగూడఁ బ్రధానము యోగాభ్యాసమే యని యెఱుంగవలయును.

ఈభాగమునుండి రామచంద్రునిమహత్త్వమును మన మెద్దాని గ్రహింపవలయును? అన్నప్రశ్నము చక్కనిదగును. శ్రీరామచంద్రుఁ డవతరించుట దుష్టసంహారమునకు మాత్రమే కాదు. శిష్టరక్షణపూర్వక దుష్టశిక్షణమున కని యెఱుంగవలయును. శరణాగతరక్షణము శ్రీరామచరిత్రమునఁ బ్రప్రధానము. పెద్దలమాటల నాలకించి తత్ప్రకారము మెలంగుటయు

నట్టిదే. "ఆర్తత్రాణపరాయణస్స భగవాన్" అన్నసూక్తి ననుసరించి రామచంద్రుఁడు ప్రవర్తింపబూనుట కిదియే మొదటిది. వ్యభిచరించిన మునిపత్నిని మోముచూడక తొలఁగిపోవుట న్యాయము. అందును బుద్ధిపూర్వకాపరాధ మహల్య చేసెను. కాని శ్రీరామమూర్తి యావిషయమును దలంపలేదు. తన్ను స్మరించుచుఁ దనయాగమనమును బ్రతీక్షించుచు నియతయై యున్నదన్నవిషయము నే తలంచెను. ఆర్తత్రాణము తనయవతారమునకు ఫలమని నిశ్చయించెను. తనకేమియుఁ దెలియనట్టులు, విశ్వామిత్రుఁడు చెప్పినట్టులుగాఁ దాఁజేసిన యట్లు నటించెను. తనదర్శనమాత్రమున శాపనివృత్తి గలుగునని విన్నయంతనే నేనింతవాఁడనా యనురజోగుణము నవలంబింపక మహర్షి ముందుగాఁ బోవుచుండ వెనుకఁబోయెను. ఆశ్రమమునఁ దనపాదాంబురుహాము సోఁకినంతన యామె శాపవిముక్తురాలగును. అదియే పదివేలని యూహించెను. విప్రపత్నియన్న న్యాయము నెఱింగి యామె ప్రాక్తనాపరాధములం బాటింపక మాతృభావమున నమస్కరించెను. ఇది శ్రీరామచంద్రుని శరణాగతరక్షణమను ప్రథమకృత్యము.

ఈచరిత్రమును బఠించి మనము నేర్చుకొనఁదగిన విశేషమేది! మానవుఁడు లోకవిఖ్యాతింగాంచఁ దలంచునేని పెద్దల మాట లాలకింపవలయును. అహంకారమును మాని పెద్దలు చెప్పినట్లు చేయవలయును. శరణాగతుని దప్పులెన్నక మంచి భావముతో నాతనికిం దోడ్పడవలయును. ఈకార్యములే యత్యుత్తమకార్యములు. దీనులై తమచెంతఁ జేరఁగనే యట్టివారిని మనలోఁ బెక్కండ్రు దూషింతురు. అది మహాదోష

కార్యము. తనచెంతఁ జేరినంతన విరోధమును వదలవలయును. సోదర ప్రీతి గారవింపవలయును. అతఁడు మున్ను చేసినయప రాధములఁ దలంపరాదు. ఇప్పటికైన బుద్ధిమంతుఁడై రైక మత్యము నభిలషించెఁగదా యని యానందింపవలయును. చేత నైనంత తోడ్పడవలయును. ఇట్టి ప్రవృత్తియం దెవ్వాఁడు నిరతుండగునో వాఁడే సర్వసమ్మతుఁడై సజ్జనసుతిపాత్రుఁ డగును. ఈవిషయము లీచరిత్రమునుండి నేర్చుకొని యంతతోఁ దృప్తినందక వాని నాచరణమున నారాధింపవలయును. అప్పుడే శ్రీరామాయణ పారాయణము ఫలవంతమగును. లేనిచోఁ బారాయణమాత్ర ఫలదమే యగును స్వప్రవృత్తిచే లోకులకు ధర్మముపదేశించుటకే శ్రీరామచంద్రుఁ డవతరించెను కావున నాపరాత్పరునిచరిత్రమును బఠించి యద్దానినుండి గ్రహింపఁ దగినవిషయములను గ్రహించి శక్తికనురూపముగా వాని నాచరింపఁ బ్రయత్నింపవలయును. తనకంటెఁ జిన్నవారుగ నుండువారలకుఁ దెలుపవలయును.

> "సాధు సాధ్వీతి దేవాస్తామహల్యాం సమపూజయన్,
> తపోబలవిశుద్ధాంగీం గౌతమస్య వశానుగామ్. ౨౦
> గౌతమోఽపి మహాతేజా అహల్యాసహితస్సుఖీ,
> రామం సంపూజ్య విధివ త్తపస్తేపే మహాతపాః." ౨౧

శ్రీరామచంద్రుఁ డహల్య యిచ్చినవిధివిధానమగు నాపూజను గ్రహించినంతనే సురలు పూలవాన గురియించిరి. దేవదుందుభులు మ్రోఁగెను. గంధర్వు లచ్చరలు భగవంతుని జూచుచు నొక్కచోఁ గూడిరి. ఆకాశమంతయు దేవతలచే నిండి యుండెను. తపోబలమునఁ బరిశుద్ధాంగియై యోగబలమున

శ్రీరామభద్రునిరాక నెఱింగి యరుదెంచినగౌతమునిచెంతఁ జేరిన యహల్యను దేవతలు సమ్మానించిరనియే కథాసారము. దీనఁగలవిశేష మేమనఁగా.

"యథాయథా మనస్తస్య దుష్కృతం కర్మ గర్హతి,
తథాతథా శరీరం తత్తేనాధర్మేణ ముచ్యతే. ౨౨౯
కృత్వా పాపం హి సంతప్య తస్మాత్పాపాత్ప్రముచ్యతే,
నైవం కుర్యాం పునరితి నివృత్త్యా పూయతే తు సః." ౨౩౦
(మను ౧౧ అధ్యా.)

మానవుఁడు ప్రాక్కర్మపాశబద్ధుఁడై యపరాధ మొనరించును. కాని యించుకకాలమునకైన మనస్సునఁ దాఁజేసినదుష్కార్యమునకు విచారము నందవలయును. మనస్సెంతదుష్కర్మమును గుఱించి రోయునో యాతనిశరీర మాయధర్మమునుండి విముక్తిం గాంచును అనఁగా దాఁజేసినపని యధర్మమని యెఱుంగుటయే యొకవిశేషము. అట్టిమానవుఁ డాయధర్మమును మరలఁ జేయఁజాలఁడు. సకలవిధప్రాయశ్చిత్తములలో నిది యుత్తమప్రాయశ్చిత్తము. అంతమాత్రము పరిజ్ఞానము కలిగినఁ జాలును. మరల నట్టిపాపముల నొనరించునూహ నశించును. లోకమునఁ బాపములు చేయనివా రుండుట యరుదు. అందు నుత్తములు పశ్చాత్తాపము నందువారలు. ద్రవ్యరూపప్రాయశ్చిత్తము లనేకములు గలవు. వానియన్నింటికంటె మనస్సుననే నిట్టిదుష్కార్య మొనరించితినని సంతాపపడుట యత్యుత్తమము. అది యెవ్వానిమనస్సునఁ గలుగునో యాతఁడు మరల నట్టిదుష్కార్యము లెన్నటికిని జేయఁడు. క్రమముగా

సత్కార్యములు చేయ నలవాటుపడును. అట్టిమానవునిం గాంచినయంత దేవతలు గౌరవింతురు.

ఈపద్ధతి యీకథనుండి తేలుచున్నది. అహల్య బుద్ధిపూర్వకముగా వ్యభిచరించెను. మునిశాపమే యాపాపమునకుఁ బ్రాయశ్చిత్త మనరాదు. ఆమె పశ్చాత్తాపమే దానికిఁ బ్రాయశ్చిత్తము. అంతియకాక మునిపతి శ్రీరామచంద్రాగమనము శాపాంతముగాఁ బలికెను. ఏల? ఆమె తనపాప మేనాఁడు తొలంగునా యని యాలోచించుచు నుండుననియు, నారూపమున భగవంతు నారాధించుననియు, నామె భావనయే తపస్సగుననియు, నద్దాన నాకామిని పరిశుద్ధురాలగుటయేగాక లోకమునఁ గలస్త్రీలకుఁ జక్కనిగుణపాఠము నేర్పునదియుఁ గూడ నగుననియు మహర్షి యాలోచించెను. ఈభావము "నివృత్త్యా పూయతేతు సః" అను మనుస్మృతివాక్యము తెల్పుచున్నది.

"ఇదం చ శృణు దేవేంద్ర రహస్యం పరమం మహత్. 33
సర్వేషామేవ పాపానాం యోగపద్యేన నాశనమ్,
భక్తిశ్రద్ధాసమాయుక్తస్స్నాత్వాంతర్జలసంస్థితః. 34
అష్టోత్తరసహస్రం తు జపేత్పంచదశాక్షరీం,
ఆరాధ్య చ పరాం శక్తిం ముచ్యతే సర్వకిల్బిషైః." 35

(లలి. 3 అధ్యా.)

ఈపురాణవచనములతాత్పర్యమేమి? భగవదారాధనము చేసిన మనపాపములు నశించునన్న భావము కలుగవలయుననియేకదా. అట్టిజ్ఞాన మేనాఁడు కలుగునో యానాఁడే పాపములు నశించును. మరలఁ బాపములు చేయఁజాలఁడు. ఈవిషయమును లోకులకుఁ దెలుపుటకే దేవతలు అహల్యను గౌరవించిరి. లేకున్న

నీమె తొల్లి యిట్టిమహత్తరసత్కార్య మొనరించినదని లోకు లకుఁ దెలుపుటకు గారవించి రనవచ్చునా? కావున నెవ్వఁడు కాని పాపములను దెలిసియో తెలియకయో యొనరించి పిదప వానిని బలుమారులు స్మరించుకొనవలయుననియు, దానిచేఁ బశ్చాత్తాపము గలుగుననియు, నయ్యది యధర్మనివృత్తికి దారి చూపుననియు, దానిచే భగవంతునియందు విశ్వాసము కలుగు ననియు, నదియే తరణోపాయమనియు మన మెఱుంగవలయును.

శ్రీరామచంద్రు నహల్య యారాధింపగనే యోగబల మున నెఱింగి గౌతమముని యప్పుడే యటఁ బొడచూపెను. అహల్యయు భర్తపార్శ్వమున నిలిచెను. బాగుబాగని యాత రుణమున దేవతలనిరి. అహల్యంగూడి గౌతమముని భగవంతుని శ్రీరామచంద్రుని విధి ననుసరించి పూజించెను అందే తపస్సు చేయఁబూనెను అను నీభాగమున నొకరహస్యము కలదు. అహల్య యాపావనాశ్రమభూమియందుఁ బాపకార్యము నొన రించెను. దాన నాయాశ్రమ మపవిత్రమయ్యెను. కావున నిందుండ రాదని హిమాలయశిఖరమునఁ దపస్సుచేయ నరి గెను. మరల నాయాశ్రమభూమిని శ్రీరామమూర్తి తనపాదా రవిందస్పర్శమునఁ బవిత్రము గావించెను. భగవత్స్పర్శమున కంటెఁ బావనముచేయున దేది యుండును? కనుకనే మరల నందే తపస్సుచేయ నాముని తలంచెనని సార మెఱుంగవల యును. పూర్వులగుమహర్షులు ఈవిషయము నెఱింగియే నదీ తీరములు దేవాలయములు మహాశైలములు మహారణ్యములు తపోయోగ్యములుగ నిశ్చయించి యందే సత్కార్యము లొన రించుచు వచ్చిరి. అట్టితావులఁ గూరుచున్నపు డందలి తేజస్సు

మనస్సునకు నుత్సాహమును గల్గించును. ఇందుఁ బూర్వు లెందఱో తపస్సుచేసి కృతకృత్యులైరన్న భావము పొడ కట్టును.

"తదేవ లగ్నం సుదినం తదేవ తారాబలం చంద్రబలం తదేవ,
విద్యాబలం దైవబలం తదేవ లక్ష్మీపతే తేంఽఘ్రియుగం స్మరామి."

అన్న ప్రాచీనోక్తి సుసంగతమే కదా. సద్భావము దృఢవిశ్వాసము నెందుఁగల్గునో యందే సత్కర్మముల నాచరించిన నయ్యవి సత్ఫలముల నొసంగుననుట నిశ్చయము. కావుననే గౌతముఁడు భగవద్దర్శనమహాభాగ్యమునఁ బవిత్రమతియగు నాయహల్యం గూడి యాయాశ్రమమునందే తపస్సుచేయఁ దలంచెను.

ఎన్ని పాపములు చేసినను దుదకుఁ బ్రాక్సుకృతవశమున భగవద్దర్శనము లభించినయెడల సకలపాపములు పోవునన్న ఘట్ట మునఁ గొంద ఱొకభంగి నాక్షేపింతురు. పాపాత్ములకు భగ వద్దర్శనమగునెడల నెన్ని ఘోరపాపములు చేసి భగవంతుని దర్శించిన నాపాపములు తొలఁగునుగదా. ఇఁక శ్రమంపడి తప స్సేలచేయనలయునని. ఇది యంత మంచిప్రశ్నము కాదు. వల యునని ప్రతిదినము పాపము లొనరించుచుండువారికి భగవద్ద ర్శనము కానేకాదు. దానికిఁ బ్రాగ్జన్మసుకృతము కూడ వలయు. పట్టుపట్టి పాపములే చేయుచుండిన వారు భగవంతుఁ డగపడి నను గృతార్థులమగుదుముగదా యని భావింపరు. కావున వారికి దాన లాభము లేదు. ఏకారణముననో యొక్కసారి పాపము చేసి పశ్చాత్తాపమంది యిఁక నిట్టిపాపముచేయనని శపథముచేసి తొలుతఁ జేసినపాపమును స్మరించుచుఁ దన్నివృత్త్యుపాయము రోయువారలకే పరమేశ్వరుఁ డగపడును. నాఁటంగోలె వారలు

మనస్సు భక్తిపూర్ణమగు. దానిచే వారు కృతార్థులగుదురు. ఇదియే యుత్తమమార్గము. ఈఘట్టము నాంధ్రీకరించినవా రెట్లు లర్థముగ్రహించిరో యించుక యరయుదము. విమర్శకుల వైఖరిం బరికింతము.

"సాధుసాధ్వీతి దేవాస్తామహల్యాం సమపూజయన్,
తపోబలవిశుద్ధాంగీం గౌతమస్య వశానుగాం. ౨౦
గౌతమోఽపి మహాతేజా అహల్యాసహితస్సుఖీ,
రామం సంపూజ్య విధివత్తపస్తేపే మహాతపాః." ౨౧

హిమాలయశిఖరమునఁ దపస్సుచేయుచున్నవాఁడు గౌతముఁడని ముందుఁ బాఠకులు చదివియుందురు. గౌతమునివశమున నున్న యహల్యను దేవతలు సన్మానించిరని యిందుండుటచే నెట్లిది పొసఁగునాయని సంశయింతురు. తెలిఁగించువా రట్టి సంశయములు కలుగకయుండ వ్రాయవలయు. వీరిపాండిత్య మక్కఱలేదు. వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసియే యున్నారు.

"గౌతమస్య వశానుగామిత్యనేన గౌతమస్తదా రామాగమనం విదిత్వా సమాగత ఇత్యవగమ్యతే" అని గోవిందరాజులు.

"యోగబలాద్రామాగమనం జ్ఞాత్వా తద్బలాదేవ ఝటితి తదాశ్రమ ప్రాప్తిర్గౌతమస్యేతి బోధ్యమ్." అని మహేశ్వరతీర్థులు.

ఈభావ మించుకయైనఁ జేర్పకయున్న సంశయము తొలఁగదు. ఇఁకఁ దెనుఁగును బరికింతము.

సీ. "దుందుభిస్వనములు క్రందుగ మొరయంగ
మేలుమే లంచును మెచ్చి రింతి

తే. ఘోరతపమున శుద్ధయా వారిజాక్షి

స్వీకరించుచు గౌతమర్షి ప్రవరుఁడు
రాముఁ బూజించె నామునిరాజు చేతఁ
బూజలను బొంది రాముండు పోవఁదొడఁగె."

(వావిలికొలనువారి యథామూలరామాయణము.)

గౌతమునింకనుగురించి యిట లేదు. ముని యందే తపస్సు చేయఁ దలఁచెనన్న యర్థ మిట లేదు.

క. "అలరి యహల్యయు స్వతపో
బలమునఁ బరిశుద్ధదేహభాసురయయి యి
మ్ముల రామాగమనమ్మును
దెలిసియె గౌతముఁడు రా మదిందమి పొదలన్.

చ. పెనిమిటిచెంతఁ జేర సురబృందము మెచ్చి మంచిదంచున
నవ్వనిత బహూకరించిరి; తపఃపరిపాకమునొంది తేజముల్
ఘనమయి గ్రాలుచుండఁ దగు గౌతముఁ డప్పు డహల్యతో
సుఖం, బును గని రామచంద్రునకుఁ బూజ లొనర్చి యథా
క్రమంబుగన్.

తే. అందె నివసించి తపము చేయంగఁబూనె;"

(ఆంధ్రశ్రీమద్రామాయణము.)

విమర్శకులు "ముక్తస్యముక్తార్థః" అని వ్రాసినవ్రాతకుఁ గినిసి సమదర్శనులవలె నేమేమో వ్రాసిరి. మూలార్థము పద్యములం దెందున్నదో మతిమంతు లూహింతురుగాక. కేవలపక్షపాతమూని విమర్శించినచో నవి సాధుసమాదృతింగాంచ నేరవని నే నూహింతు. ఎవరిష్టమురీతి వారు మూలార్థమును బద్యముల నిమిడ్చిరని వ్రాసినచో నట్టివిమర్శకులకు నమస్కా-

రము. వారే విమర్శకులు. తెనిఁగించునపుడు వారివారియిష్టము ననుసరించి వ్రాయుదురు. గ్రంథకర్తలకుఁ బ్రతినిధులవలెఁ బక్షపాతమున బట్టురాజులంబోలి పొగడనేల? పొగడినచో సంతోషము. ఇంకొక్కరిని నిష్కారణవైరమూని నిరసింపనేల? అట్టి మహాత్ములవిమర్శన మిట్టిదని పెద్దలకుఁ దెలుపుటకే నాయీయత్నము. గ్రంథకర్తలలోపముల నెంతమాత్రము తలపెట్టను. ఆపని నాదికాదు. కవి తనకుఁ దోఁచినరీతి వ్రాయును. అట్టియధికారము కవులకుం గలదు. ఈసమాధానము విమర్శకులకుంగాని యితరులకుంగాదు. విమర్శకులు కాఁగోరువారు నిష్పక్షపాతమతులు కాఁదగియుండవలయును. అట్టివారగుదురేని గ్రంథకర్తలు వారిని గురువులుగా భావించి సమ్మానింపవలయును.

ప్రకృతము ననుసరింతును. శ్రీరామచంద్రుఁడు తనయార్తత్రాణపరాయణత్వమును ముల్లోకములకుఁ దేటపఱచి యమ్మునికుటుంబమును విచారసాగరమున మునిఁగి శ్రమములపాలు గాకయుండఁ జేసి తనరాకకై వేచియున్న సీతాదేవిని లోకదృష్టిచే వివాహమాడఁగోరి మునివెంట నరిగెను. ఈఘట్టమున నహల్య పరమామోదసాగరమున మునింగి భగవంతుని భక్తినమ్రశిరస్కయై వినుతించెను. ఆస్తుతి పాఠకమహాశయులు పారాయణము చేయఁదగినది. కావున నిందుఁ బొందుపఱచుచున్నాఁడను.

అహల్యాకృతశ్రీరామస్తుతిః

అహల్యా:— "**అహో కృతార్థాస్మి జగన్నివాస తే**
పదాబ్జసంలగ్నరజఃకణాదహం,

స్పృశామి యత్పద్మజశంకరాదిభి
ర్విమృగ్యతే రన్ధితమానసైస్సదా. ౧
అహో విచిత్రం తవ రామ చేష్టితం
మనుష్యభావేన విమోహితం జగత్,
చలస్యజస్రం చరణాదివర్జిత
స్సంపూర్ణ ఆనందమయోఽతిమాయికః. ౨
యత్పాదపంకజపరాగపవిత్రగాత్రా
భాగీరథీ భవవిరించిముఖాన్ పునాతి,
సాక్షాత్స ఏవ మమ దృగ్విషయో యదాస్తే
కిం వర్ణ్యతే మమ పురాకృతభాగధేయం. ౩
మర్త్యావతారే మనుజాకృతిం హరిం
రామాభిధానం రమణీయదేహినం,
ధనుర్ధరం పద్మవిశాలలోచనం
భజామి నిత్యం న పరాన్ భజిష్యే. ౪
యత్పాదపంకజరజశ్శ్రుతిభిర్విమృగ్యం
యన్నాభిపంకజభవః కమలాసనశ్చ,
యన్నామసారరసికో భగవాన్ పురారి
స్తం రామచంద్రమనిశం హృది భావయామి. ౫
యస్యావతారచరితాని విరించిలోకే
గాయంతి నారదముఖా భవపద్మజాద్యాః,
ఆనందబాష్పపరిషిక్తకుచాగ్రసీమా
వాగీశ్వరీ చ తమహం శరణం భజామి. ౬
సోఽయం పరాత్మా పురుషః పురాణ
ఏషస్స్వయం జ్యోతిరనంత ఆద్యః,

మాయాతనుం లోకవిమోహనీయాం
ధత్తే పరానుగ్రహ ఏష రామః. ౭
అయం హి విశ్వోద్భవ సంయమానా
మేకస్స్వమాయాగుణబింబితోఽజః,
విరించివిష్ణ్వీశ్వరనామభేదాన్
ధత్తే స్వతంత్రః పరిపూర్ణ ఆత్మా. ౮
నమోఽస్తు తే రామ తవాంఘ్రిపంకజం
శ్రియా ధృతం వక్షసి లాలితం ప్రియాత్,
ఆక్రాంతమేకేన జగత్త్రయం పురా
ధ్యేయం మునీంద్రైరభిమానవర్జితైః. ౯
జగతామాదిభూతస్త్వం జగత్త్వం జగదాశ్రయః,
సర్వభూతేష్వసంసక్త ఏకో భాతి భవాన్ పరః. ౧౦
ఓంకారవాచ్యస్త్వం రామ వాచామవిషయః పుమాన్,
వాచ్యవాచకభేదేన భవానేవ జగన్మయః. ౧౧
కార్యకారణకర్తృత్వ ఫలసాధనభేదతః,
ఏకో విభాసి రామ త్వం మాయయా బహురూపయా. ౧౨
త్వన్మాయామోహితధియస్త్వాం న జానంతి తత్త్వతః,
మానుషం త్వాభిమన్యంతే మాయినం పరమేశ్వరం. ౧౩
ఆకాశవత్త్వం సర్వత్ర బహిరంతర్గతోఽమలః,
అసంగో హ్యచలో నిత్యశ్శుద్ధో బుద్ధస్సదవ్యయః. ౧౪
యోషిన్మూఢాహమజ్ఞా తే తత్త్వం జానే కథం విభో,
తస్మాత్తే శతశో రామ నమస్కుర్యామనన్యధీః. ౧౫
దేవ మే యత్ర కుత్రాపి స్థితాయా అపి సర్వదా,
త్వత్పాదకమలే సక్తా భక్తిరేవ సదాఽస్తు మే. ౧౬

నమస్తే పురుషాధ్యక్ష నమస్తే భక్తవత్సల,
నమస్తేఽస్తు హృషీకేశ నారాయణ నమోఽస్తుతే. ౧౭
భవభయహరమేకం భానుకోటిప్రకాశం
కరధృతశరచాపం కాలమేఘావభాసం,
కనకరుచిరవస్త్రం రత్నవత్కుండలాఢ్యం
కమలవిశదనేత్రం సానుజం రామమీడే. ౧౮
స్తుత్వైవం పురుషం సాక్షాద్రాఘవం పురతస్స్థితం,
పరిక్రమ్య ప్రణమ్యాశు సానుజ్ఞాతా యయౌ పతిమ్. ౧౯
అహల్యయా కృతం స్తోత్రం యః పఠేద్భక్తిసంయుతః,
స ముచ్యతేఽఖిలైః పాపైః పరం బ్రహ్మాధిగచ్ఛతి. ౨౦
పుత్రాద్యర్థే పఠేద్భక్త్యా రామం హృది నిధాయ చ,
సంవత్సరేణ లభతే వంధ్యా అపి సుపుత్రకం. ౨౧
సర్వాన్ కామానవాప్నోతి రామచంద్రప్రసాదతః,
బ్రహ్మఘ్నో గురుతల్పగోఽపి పురుషస్తేయీ సురాపోఽపి వా
మాతృభ్రాతృవిహింసకోఽపి సతతం భోగైకబద్ధాతురః,
నిత్యం స్తోత్రమిదం జపన్ రఘుపతిం భక్త్యా హృదిస్థం స్మరన్
ధ్యాయన్ ముక్తిముపైతి కిం పునరసౌ స్వాచారయుక్తో నరః."
(అధ్యాత్మరామాయణము. ౫ సర్గము.)

ఈస్తోత్రము ఆపదుద్ధారకమని ప్రఖ్యాతి గాంచినది. కావున భక్తులిద్దానిం బఠింతురు. ఫలస్తుతి పామరులకొఱకని యెఱుంగందగు. ఏల యట్లు లసత్యము చెప్పవలె ననరాదు. భక్తిబీజము పామరులమది నాటుటయే సాధువులకుఁ గర్తవ్యము. అదియే మహాకార్యము పామరులకు నైహికఫలములపై నాశ మెండుగ నుండును. వానిని గోరియే వారు భగవంతు నారా

ధింతురు. ఆఫలములు కలుగునని చెప్పకపోయినచో వారా రాధింపరు. భక్తిబీజము నశించును. వాస్తవముగ నాలోచించిన నైహికాముష్మికములు భగవత్సేవవలనఁ గలుగునని తోఁచును గదా. సర్వపాపఫలములు నశించుట యసత్యము కాదు. పామరుల నుద్ధరించుపొంకె ఫలస్తుతి విశేషించి చెప్పుట యంత యపరాధము కాదు. ఎన్ని శ్రమములకు లోనైనను పామరులు బాగుపడినచో నదియే ముక్తిగా సాధువులు భావింతురు. నియతుఁడై పఠించినయెడల సకలపాపములు నశించుననుట విచిత్రము కాదు. నియతుఁ డగుటకుఁ బ్రాక్సుకృతము తోడు పడవలయును. ఇట్టి విషయముల నుదారబుద్ధులా లోచింపరనియు, నమ్మినవారి నుద్ధరించుటే పరాత్పరునభిప్రాయ మనియు నాయాశయము. ఇఁకఁ దరువాతికథకు మరలుదము.

మహనీయులారా! భగవంతుఁడు తనశక్తిని దాఁచి సామాన్య మానవునిచందమున మెలఁగుచున్నవాఁడు. ఇఁకఁ దనయవతారఫలమగు ధర్మరక్షణము చేయవలసినవాఁ డగును. అయ్యది ప్రకృతిం గూడినఁగాని కలుగదు. కావున మహాప్రకృతియగు సీతాదేవిని బరిణయమాడఁ బ్రయాణమయ్యెను. ఆమెయు శ్రీరామునిరాకకై వేచియున్నది. ఈపట్టున భక్తికిఁ దావులేనిమనస్సుగల పెద్దలు కొందఱు కొన్నిప్రశ్నముల నొనరింతురు. వానికి శక్తికనురూపముగా బదులు సెప్పవలయుఁ గదా. శ్రీరామచరిత్రమును వ్రాయుటయే యీగ్రంథాభిప్రాయము కాదు. పరమపవిత్రమగు నారామచంద్రచరిత్రము నుండి నేర్చుకొనవలసిన ధర్మము లేవనియే. కావున నాప్రశ్నములం దెలిపి సమాధానముగా స్మృతుల నుదహరించుచు

నాలుగుమాటలు వ్రాయుదును. నాకుందోచిన సద్విషయము లను దమరు నాలోచించి యీసమాధానవాక్యములతో జత చేయవలయును.

"షట్త్రింశదాబ్దికం చర్యం గురౌ త్రైవేదికం వ్రతం,
తదర్ధికం పాదికం వా గ్రహణాంతికమేవ వా. ౧
వేదానధీత్య వేదౌ వా వేదం వాపి యథాక్రమం,
అవిప్లుత బ్రహ్మచర్యో గృహస్థాశ్రమమావసేత్. ౨
గురుణానుమతస్స్నాత్వా సమావృత్తో యథావిధి,
ఉద్వహేత ద్విజో భార్యాం సవర్ణాం లక్షణాన్వితాం. ౪
అసపిండా చ యా మాతురసగోత్రా చ యా పితుః,
సా ప్రశస్తా ద్విజాతీనాం దారకర్మణి మైథునే. ౫
నోద్వహేత్కపిలాం కన్యాం నాధికాంగీం న రోగిణీం,
నాలోమికాం నాతిలోమాం న వాచాటాం న పింగళాం. ౮
అవ్యంగాంగీం సౌమ్యనామ్నీం హంసగామినం నీవాంణ,
తనులోమకేశదశనాం మృద్వంగీముద్వహేత్ స్త్రియం." ౧౦
(మను 3 అధ్యా.)

"అవిప్లుతబ్రహ్మచర్యో లక్షణ్యాం స్త్రియముద్వహేత్,
అనన్యపూర్వికాం కాంతామసపిండాం యవీయసీం." ౫౨
(యాజ్ఞ. ఆచారకాండము.)

"యవీయసీం వయసా ప్రమాణతశ్చ న్యూనామద్వహేత్ పరిణయే త్పరిణయేత్స్వగృహ్యోక్తవిధినా." (విజ్ఞానేశ్వరయోగి.)

"స్నాత్వాఽనమానార్షామస్పృష్టమైథునాం యవీయసీం సదృశీం భార్యాం విందేత్." (వసిష్ఠస్మృతి. ౮ అధ్యా.)

అను నీమొదలగుస్మృతుల ననుసరించి వరునివయస్సునకు మించని

వయస్సుగల కన్యకం బెండ్లియాడవలయునని సిద్ధాంతమగుచున్నది. వరవయోఽధికకన్యక వివాహయోగ్యరాలు కాదనియే తేలెడిని. తక్కినచర్చలతో నిచ్చటఁ బనిలేదు. సీత జనకునింటఁ బెరుగుచుండెను. శ్రీరామునకంటె వయస్సునఁ బెద్దది. కావున వివాహ్యాకన్యక యగునా యనునదియే కొందఱు మహాత్ముల ప్రశ్నము. సమాధానమును జిత్తగింపుఁడు.

లోకదృష్టిని శ్రీరామచంద్రచరిత్రమును బరికింపరాదు. భగవదవతారము రామమూర్తి కాదన్నవారల కీసమాధానము పనికిరాదు. సీత భూపుత్రిక అయోనిసంభూత, అనువార్త నంగీకరింపమన్నవారికిం గూడ నీసమాధానము రుచింపదు. సీతాదేవి మహామాయ. శ్రీరామమూర్తి భగవదవతారము. అని యంగీకరించునట్టి యాస్తికులకే యీసమాధానము పనికి వచ్చును.

"ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్ధ్యనాదీ ఉభావపి,
వికారాంశ్చ గుణాంశ్చైవ విద్ధి ప్రకృతిసంభవాన్. ౧౯
కార్యకారణకర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతిరుచ్యతే,
పురుషస్సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతురుచ్యతే." ౨౦
(౧౩ అధ్యా.)

"మయాధ్యక్షేణ ప్రకృతిస్సూయతే సచరాచరం,
హేతునానేన కౌంతేయ జగద్విపరివర్తతే. ౧౦
అవజానంతి మాం మూఢా మానుషీం తనుమాశ్రితం,
పరం భావమజానంతో మమ భూతమహేశ్వరం." ౧౧ (గీత: ౯ అ.)

అన్న భగవద్వాక్యము ననుసరించి ప్రకృతిపురుషుల కనాదిత్వము సంసిద్ధము. సామాన్యజ్ఞానదృష్టి నాలోచించినను జననమరణ

ములు లేనివారు ప్రకృతిపురుషులని తోఁచును. వారియవతార ములయందును వారిధర్మములే యనుష్ఠేయములుగాని సామాన్యలోకధర్మము లనుష్ఠేయములు కావు "యవీయసీమ్" అన్న నియమము సామాన్య ధర్మముకాని యతిమానుషధర్మము కాదు. కాఁబట్టి వివాహ్యకన్యక యెట్టిదన్న ప్రశ్నమున కిట నవకాశము లేదు. శ్రీరామచంద్రుని వివాహమును లక్ష్యముగా గ్రహించి మానవు లేల ప్రయత్నింపరాదు? అని ప్రశ్నించువా రున్నారు? శ్రీరామమూర్తి పాదరజస్సంబంధమున నహల్య శాపముక్తియయ్యెను అట్లే మనపాదరజస్సంగమమున నెవ్వరు శాపవిముక్తిం గాంతురు? అని మాత్రము ప్రశ్నింపరు. ఏల? అట్టిశక్తిమనకు లేదని వారెఱుంగుదురు కాని భగవత్తత్త్వమున వారికి సంపూర్ణవిశ్వాసము లేదు. కావుననే తోఁచిన యట్టులు పల్కుదురు. అవి వేదవాక్కులుగాఁ గొందఱు నమ్ముదురు. అంతియగాని మానవసామాన్యధర్మములు భగవత్తత్త్వమున కన్వయింపవచ్చునా యన్నయాలోచనము వారికి లేదు. సామాన్యమానవుఁ డన్నచో రాముఁడు సీతను బెండ్లియాడుటమాత్రము వయస్సునను సరించి స్మృతిసమ్మతము కాదన వచ్చును. స్వయంవరము కేవలక్షత్రియజాతిధర్మము. ఆవివాహమున నీవయోధర్మమనుష్ఠానార్హమా యని కొందఱడుగుదురు. స్మృతులఁ బరిశీలించినచో నెందైనఁ గనఁబడునుగాని యంత పరిశీలించునంతయవసరము నాకిందుఁ గనఁబడదు. నాయభిప్రాయమునఁ బ్రకృతిపురుషులగు సర్వబ్రహ్మాండజనకులు సీతారాములని యున్నది. కానఁ బైనివ్రాసినదే చాలునని సంతుష్టినంది తరువాతివిషయమునకుం గడంగెదను.

శ్రీరామాదులు మిథిలను బ్రవేశించుట.

*భగవంతుడు తనయాపదుద్ధారకబిరుదమును సార్థకము చేసి సర్వకార్యకర్త్రియయి స్వాభిన్నయగు ప్రకృతిని సీతానామమున వెలయుచు జనకపుత్త్రియన్న ప్రఖ్యాతింగాంచి యున్న యామహామాయను గూడఁ దలఁచెను. అప్పుడుగాని తనసర్వసాక్షిత్వము వెలయదని యూహించెను. పాఠకమహాశయు లహల్యాస్తోత్రమును బరిశీలించియే యుందురు. అందుఁ బండ్రెండవశ్లోకమును మరల నొకసారి పఠింపుఁడు.

"కార్యకారణకర్తృత్వ ఫలసాధనభేదతః,
ఏకో విభాసి రామ త్వం మాయయా బహురూపయా." ౧౨

దీనింబట్టి విమర్శింపఁగాఁ ద్రిమూర్తులు ప్రకృతి చేతిలోని యాటబొమ్మలని తేలెడిని. భగవంతుఁ డొక్కఁడే ఆయాయి కార్యముల కాయాయికారణములచే నాయాఫలముల నొసంగుచు బహురూపముల విరాజిల్లుమాయంగూడి యనేకరూపములు గలయట్లు లుండును. అనియే కదా యిందుఁగలసారము. వీరవైష్ణవులవాదమున కిటఁ జోటు లేదు. త్రిమూర్తులు నాధికారపురుషులనియు, వారిని సృజించిన పరమాత్మ వేఱనియు, నామహనీయునియిచ్ఛయే సర్వకార్యముల నొనరించుననియుఁ దాత్పర్యము. ఇట్టులుండ శివునికంటె విష్ణువధికుఁడని, విష్ణువునకంటె శివుఁడధికుఁడని వాదించువారికి భగవత్తత్త్వమునకు నెంతదూరము? ఊరక నోటిమాటలచేఁ బాపము గట్టుకొను టెలకో తెలియకున్నది. ఈవిషయమునే

---

*ఇత్యాది యేఁబదియవ సర్గమునుండి సంగ్రహింపఁబడినది.

"అవజానంతి మాం మూఢా మానుషీం తనుమాశ్రితం."

అన్న శ్రీకృష్ణపరమాత్మబోధము తేటపఱచుచున్నది. అతీంద్రియ విషయమును విమర్శించునపుడు తానొకరూపము నుపాసింతు నని పలుకవచ్చునుగాని యిది యెక్కుడు ఇది యెక్కుడు కాదు. అని సిద్ధాంతముచేయ సాధ్య మేలాగగును? అట్టులుండఁగాఁ జూచినట్లు నాదైవ ముత్కృష్టుఁడని యితరదైవ మపకృష్టుఁడని పలుకుట కవకాశ మేది? అది యట్లుండఁగా నూరక కుడిచి కూరుచుండ లేక నోటికివచ్చినట్లు దూషించు టేల? ఇవియే దుష్కార్యములు. తనయుత్తమగతిని ధ్వంసముచేయునాయు ధములు. ఈమాటను అహల్యాస్తుతియందుఁ గల్గు

"త్వన్మాయామోహితధియస్త్వాం న జానంతి తత్త్వతః,
మానుషం త్వాభిమన్యంతే మాయినం పరమేశ్వరం." ౧౩

అనునీశ్లోకము దృఢపఱచుచున్నది. ఇట్టివారలగతి యేమి? అనఁగా,

"దేవ మే యత్ర కుత్రాపి స్థితాయా అపి సర్వదా.
త్వత్పాదకమలే సక్తా భక్తిరేవ సదాస్తు మే."

అన్న యహల్య యుపదేశమే ప్రధానముగా విశ్వసించినఁగాని యుత్తమగతి కల్గదు. భగవద్దూషణమునకుఁ బశ్చాత్తాపము ప్రాయశ్చిత్తము. ఓభగవంతా! నీవు సర్వరూపుఁడవు. సర్వ నామధేయుఁడవు. సర్వాంతర్యామివి. సర్వశబ్దవాచ్యుఁడవు. ఆయాయి భక్తులవాంఛలందీర్ప నాయారూపముల ధరింతువు. ఇట్టినిన్నెఱుంగక దుష్కర్మమోహితులమై నీరూపభేదములఁ గొన్నింటిని దూషించితిమి. కావున నీపాపమునకుఁ బాచిత ముగా నీమహిమముల నెఱుంగమని యిఁక దూషింపమని

యొట్టు పెట్టుకొనుచున్నాము. నీయందు దృఢభక్తిగలిగి నీపాదారవిందముల భజించు రాజయోగము మాకనుగ్రహింపుము. అంతియ చాలును అసునీభావము గలిగిన మతభేదములు నశించును. పాపార్జనమునకుఁ జోటుండదు. కావున భగవంతుని ధ్యానించుచు నాతనిమహత్త్వ మపారమని తలంచుచుఁ దచ్చరిత్ర మనూహ్యమని నమ్ముచుఁ దద్భజన ముత్తమధర్మమని నిశ్చయించుచు నుంట మనవంటిపామరులకు సాధుమార్గము. దీనికంటె నత్యుత్తమమార్గము వేఱొండు కానరాదు. ఇఁకఁ గథవంకకు మరలుదము.

భగవంతుఁ డగు శ్రీరామచంద్రుఁడు స్వాంశమగులక్ష్మణుంగూడి విశ్వామిత్రాదిమహర్షులు ముందు నడువఁగా వారి వెంట నైశానిదిక్కునఁ గొంతదూర మరిగి జనకమహారాజు యాగశాలం బ్రవేశించెను. రామలక్ష్మణులంతట విశ్వామిత్రమునిం గాంచి మహామునీ! జనకరాజుయజ్ఞసంభారములు మిక్కిలి ప్రశస్తములుగా నున్నవి. ఈప్రక్క చూడుఁడు. వేదములఁ బఠించుచు నానాదేశవాసులగు నుత్తమబ్రాహ్మణులు బహుసహస్రసంఖ్యాకులు యజ్ఞవాటమున నున్నవారు. వందలకువందలుగా బండ్లు అగ్నిసంభారముల నించుకొని క్రిక్కిఱిసి యుండ నెంతో ముచ్చటగా మహర్షులవిడుదు లివె కనఁబడుచున్నవి. ఎడములేని యీచోట మనము నివసింపఁదగిన తావు కానరాదు. కాన నెందు మనము నివసింపఁదగునో యేర్పఱుపుము.

శ్రీరామవాక్యము నాలకించి విశ్వామిత్రుఁడు జనసంకులముగాక పరిశుద్ధమై జలములు గలిగి యున్న యొక్కచోటు

నివసింపఁదగినదానినిగా నిశ్చయించెను. అత్తఱి విశ్వామిత్రుని యాగమనము జనకునకుఁ దెలిసెను. వెంటనే యామహారాజు మహనీయుఁడగుతనపురోహితుని శతానందుని ముందిడుకొని త్వరపడి వినయము దళుకొత్త నెదురేగి మునింగాంచెను. విధులనెఱింగినఋత్విజులు త్వరపడి యర్ఘ్యపాద్యమధుపర్కాది పూజావస్తువులం గైకొని విధిదర్శితమార్గమున మంత్రపూర్వకముగా విశ్వామిత్రున కాతిథేయసత్కృతుల నాదరించిరి. జనకుఁడు విధిపూర్వముగా నొసంగిన యాసత్కారమును బరిగ్రహించి యాతని ననామయంబడిగి యాగము నిరంతరాయముగా సాగుచున్నదియా యని ప్రశ్నించి, యవ్వల ఋత్విజులను బురోహితుఁడగుశతానందుని వరుసఁగాఁ గుశలముల నడిగి యందఱంగూడి సంతోషించుచుండెను.

జనకమహీపాలుఁడు కృతాంజలియై కౌశికుంగని మహాత్మా! మీరిమ్మునులంగూడి యీపీఠములఁ గూరుచుండుఁడు. అని ప్రార్థించెను. తదాదిష్టవిష్టరమ్మునఁ గూరుచుండఁ దక్కిన ఋత్విక్పురోహితులును గూరుచుండిరి. పదప రాజమంత్రులు గూరుచుండిరి. ఎల్లరుఁ గూరుచున్న పదప జనకభూపతి కౌశిక మునిపతిం గాంచి "మహాత్మా! నాయజ్ఞము నేడుగదా సఫలమయ్యెను. సమృద్ధిఫలము దేవతలమూలమున లభించెను. యజ్ఞముమాట యటుండనిండు తమరిని దర్శించుటంజేసి యజ్ఞఫలము నాకొనఁగూడినది. మహర్షులంగూడి మీ రిచ్చటికి వచ్చుటచేత నేను గృతకృత్యుఁడనే యైతిని. మీయనుగ్రహపాత్రుఁడ నైతిని. కాన సఫలజన్ముఁడ నైతిని. మతిమద్వరిష్ఠులగు ఋత్విజు లీయజ్ఞ మింకఁ బండ్రెండుదినములకుఁ బూర్ణం

బగునని వచించుచున్నారు. అంతట దేవతలు స్వస్వహవిర్భాగములఁ బరిగ్రహింప నరుదెంతురు. అంతదనుక మీరిందే యుండి వారిని దర్శింపఁదగు." అని పలికి సంతోషముప్పొంగ దాన ముఖము ప్రకాశింప మరల నమ్మునితో నిట్లు ప్రశ్నించెను.

"మునిచంద్రమా! మీకు శుభంబగుంగాక. ఈకుమారు లిద్దఱెవరు? వీరల రూపవైఖరిం గాంచ విష్ణుతుల్యపరాక్రమ సంపన్నులని తోఁచెడిని. గజేంద్రముభంగి గంభీరముగను, వ్యాఘ్రంబురీతి భయంకరముగను, వృషభేంద్రము కరణి గర్వయుక్తముగను వీరలనడక కనఁబడును. వీరకుమారులగు వీరి కన్నులజంట పద్మపత్త్రముల సరిపోలుచు వీరిసౌందర్యమును దెలుపుచున్నది. వీరు ధర్మాచరణపరాయణత్వమున బాణకృపాణ శరాసనములఁ జేతంబూని వెలయుచున్నవారు. రూపమశ్వీదేవతలమాడ్కి నున్నది. దానికిం దగినట్లు నిండుజవ్వనము నివ్వటిల్లుచున్నది. వీరు స్వేచ్ఛచే దేవలోకమునుండి భూమి నవతరించిన దేవతలా యనఁ దగియున్నవారు. మార్గము కంటకశిలావృతమగుట దుర్గమముగ నుండఁ గోమలపాదములు గంద వీరేరీతి నడచి వచ్చిరి? ఎవ్వారిం గాంచ నేపని నెఱవేర్ప వీరి యాగమనమో తెలియఁగోరుదును. మీరు సర్వజ్ఞులరు. ఆయుధధారులగు వీ రెవ్వారితనయులు? ఆకాశమును చంద్రసూర్యులు ప్రకాశింపఁజేసినట్లు వీర లిదేశమును దమమేటి శరీరతేజంబుల వెలయఁజేయుచున్నారు. వీరు దేహప్రమాణేంగితచేష్టితములచేఁ బరస్పరము సమానులై జోడుగాఁ గనఁబడుచున్నవారు. కాకపక్షధరులగు వీరివృత్తాంత మున్నదున్నట్లు వినఁ గాంతుంతు"నని ప్రశ్నించెను. జ్ఞానధనుఁడగు జనకమహీ

జాని ప్రశ్నింపఁగా విని విశ్వామిత్రుఁ డాకుమారులు దశరథ పుత్త్రులని తెలిపి సిద్ధాశ్రమమున నుండుటయు, నందు యజ్ఞధ్వంసకులగు రాక్షసుల నాకుమారులు పొలియించుటయు, సకల రాక్షసభూయిష్ఠమగు నరణ్యమార్గముల భయమింతయు లేక వారు వచ్చుటయు, విశాలానగరమును జూచుటయు, నహల్యను గాంచుటయు, గౌతమసమాగమము నొందుటయుఁ దెలిపి నీయింటనున్న భూరిచాపముసారము పరికింపఁ గోరి వచ్చిరను నీమొదలగు వృత్తాంతముల నెల్లఁ దెలియంజెప్పి యూరకుండెను.

ఉదారహృదయులారా! ఈభాగమునుండి మనము కొన్నివిషయముల నేర్చుకొనవలయును.

"శతానందం పురస్కృత్య పురోహితమనిందితం. ౬

ప్రత్యుజ్జగామ సహసా వినయేన సమన్వితః,

ఋత్విజోఽపి మహాత్మాన స్త్వర్ఘ్యమాదాయ సత్వరం. ౭

విశ్వామిత్రాయ ధర్మేణ దదుర్మంత్రపురస్కృతం,"

అనునీభాగము నించుక పరికింతము. వచ్చినవాఁడు విశ్వామిత్రుఁడు. క్షత్రియుఁడు. తపోబలమున బ్రహ్మర్షి యయ్యెను. శతానందుఁడు గౌతమపుత్త్రుఁడు. బ్రహ్మర్షి. ఋత్విజులు బ్రహ్మర్షులు. ఇట్టు లయ్యు నతిథియగు విశ్వామిత్రున కెదురు పోయి యథాశాస్త్రముగ మంత్రపురస్సరముగా నర్ఘ్యాదు లొసంగి గారవించిరి. అనునది కథాభాగము. దీనినుండి మనమేమి పరిగ్రహింపవలయు? ప్రాయశః పండితు లసూయాగ్రస్తులని లోకవిదితమగు విషయము. అందును క్షత్రియుఁడు బ్రాహ్మణుండయ్యె నన్న మఱింత యోర్వఁజాలరు. ఇట్టు లుండఁగా జనకమహా

రాజుంగూడి బ్రహ్మహత్యాయలా విశ్వామిత్రునకుఁ బాదప్రక్షాళన పూర్వకముగా మధుపర్కాంతముగా సత్కారముల నొనరించిరి కదా. ఈకాలమునఁ గలవారలకు నాకాలపుఁబండితులకుఁ గలభేద మెఱుంగఁదగును. పండితు లనఁగా

"విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే గవి హస్తిని,
శుని చైవ శ్వపాకే చ పండితాస్సమదర్శినః."

అన్నగీతాశాస్త్రోక్తి ననుసరించి దుర్మదము లేక సమదర్శనులగువారే పండితు లనఁబడుదురు. శాస్త్రములు చదివినంతమాత్రమునఁ బండితులుగారనియు, నసూయాగుణము సకల క్షేమముల నశింపఁజేయునది యనియుఁ, గావున దానిని మానినవారే పండితు లనఁబడుదురనియు మన మెఱుఁగవలయును. ప్రమాదముననొండె, పరిజ్ఞానముననొండె, అపరాధము చేసి పశ్చాత్తాపపడక "తదేవాహం సాధయామి" అనువారిని మన మెందఱను చూచుచున్నాము. తనతప్పును తప్పుగాదని సాధించువారికంటె మూర్ఖులు గలరా?

"అధిగతపరమార్థాన్ పండితాన్మావమంస్థాః." అని భర్తృహరిః

సత్యం తపో జ్ఞానమహింసతా చ
విద్వత్ప్రణామం చ సుశీలతా చ,
ఏతాని యో ధారయతే స విద్వాన్
కేవలం యః పఠతే స విద్వాన్,
శాస్త్రాణ్యధీత్యాపి భవంతి మూర్ఖా
యస్తు క్రియావాన్ పురుషస్స ఏవ,
సుచింతితం చౌషధమాతురాణాం
న నామమాత్రేణ కరోత్యరోగం.(సుభాషితరత్నభాండాగారము)

అనునీనీతిరత్నములు పండితలక్షణములను దెలుపుచున్నవి. ఈలక్షణములు లేక వదరుబోతులగువారు పండితులు కారనియు, నోర్పుగలిగి సదాచారమును బాటించుచు యోగ్యతనే ప్రధానముగాఁ జేకొనుచు నితరులను దూషింపక సర్వదేహాంతరస్థుని బరమాత్మను ధ్యానించుచు నుండువారే పండితులనియు నెఱుంగందగు.

"దంభం నోద్వహతే న నిందతి పరాన్ నో భాషతే నిష్ఠురం
ప్రోక్తం కేనచిదప్రియం చ సహతే క్రోధం చ నాలంబతే,
జ్ఞాత్వా శాస్త్రమపి ప్రభూతమనిశం సంతిష్ఠతే మూకవ
ద్దోషాంశ్ఛాదయతే గుణాన్ వితనుతే చాష్టౌ గుణాః పండితే."

(ఉద్భటసాగరము.)

అని పండితగుణములు వర్ణింపఁబడినవి. ఇందేది లోపించినను నామధారియే యని స్పష్టమగును పండితలక్షణముల నెఱింగినవారు కనుకనే యోగ్యతననుసరించి విశ్వామిత్రుని బూజించిరని మన మెఱుంగందగును.

అతిథిపూజ.

దీనింగూర్చి మనము చక్కఁగా విమర్శింపందగు. అతిథిపూజ ముఖ్యమని యెఱుంగవలయును.

"ఇష్టోవా యది వా ద్వేష్యో మూర్ఖః పండిత ఏవ వా,
సంప్రాప్తో వైశ్వదేవాంతే సోఽతిథిస్స్వర్గసంక్రమః. ౪౦
దూరాచ్చోపగతం శ్రాంతం వైశ్వదేవ ఉపస్థితం,
అతిథిం తం విజానీయా న్నాతిథిః పూర్వమాగతః. ౪౧
నైకగ్రామీణమతిథిం సంగృహ్ణీత కదాచన,

అనిత్యమాగతో యస్మాత్తస్మాదతిథిరుచ్యతే. ౪౨
అతిథిం తత్ర సంప్రాప్తం పూజయేత్స్వాగతాదినా,
తథాసనప్రదానేన పాదప్రక్షాళనేన చ. ౪౩
శ్రద్ధయా చాన్నదానేన ప్రియప్రశ్నోత్తరేణ చ,
గచ్ఛతశ్చానుయానేన ప్రీతిముత్పాదయేద్గృహీ. ౪౪
అతిథిర్యస్య భగ్నాశో గృహాత్ప్రతినివర్తతే,
పితరస్తస్య నాశ్నంతి దశవర్షాణి పంచ చ. ౪౫
కాష్ఠభారసహస్రేణ ఘృతకుంభశతేన చ,
అతిథిర్యస్య భగ్నాశస్తస్య హోమో నిరర్థకః. ౪౬
సుక్షేత్రే వాపయేద్బీజం సుపాత్రే నిక్షిపేద్ధనం,
సుక్షేత్రే చ సుపాత్రే చ హ్యుప్తం దత్తం న నశ్యతి, ౪౭
న పృచ్ఛేద్గోత్రచరణే న స్వాధ్యాయం శ్రుతం తథా,
హృదయే కల్పయేద్దేవం సర్వదేవమయో హి సః. ౪౮
అపూర్వస్సువ్రతీ విప్రో హ్యపూర్వశ్చాతిథిస్తథా,
వేదాభ్యాసరతో నిత్యం త్రయోఽపూర్వా దినేదినే." ౪౯

(పారాశరస్మృతిః.)

"విద్యాతపస్సమృద్ధేషు హుతం విప్రముఖాగ్నిషు,
నిస్తారయతి దుర్గాచ్చ మహతశ్చైవ కిల్బిషాత్. ౯౮
సంప్రాప్తాయ త్వతిథయే ప్రదద్యాదాసనోదకే,
అన్నం చైవ యథాశక్తి సత్కృత్య విధిపూర్వకం. ౯౯
అప్రణోద్యోఽతిథిస్సాయం సూర్యోఢో గృహమేధినా,
కాలే ప్రాప్తస్త్వకాలే వా నాస్యానశ్నన్ గృహే వసేత్. ౧౦౫
నవై స్వయం తదశ్నీయాదతిథిం యన్న భోజయేత్,
ధన్యం యశస్యమాయుష్యం స్వర్గ్యం చాతిథిపూజనమ్." ౧౦౬

(మను. 3 అధ్యా.)

అతిథి యనఁగా నాగ్రామమునఁ గాఁపుర ముండనివాఁడు. భార్యతోఁ గూడనివాఁడు. ఒక్కదినము మాత్రమే మార్గ వశమున వచ్చి యుండి పోవువాఁడని యర్థము. వైశ్వదేవ కాలమున రాఁగా వానిం బూజించి యన్నము పెట్టక పంప రాదనియు, నతిథిపూజ యత్యుత్తమమనియు పైస్మృతుల సారము.

యజ్ఞకాలమునఁ బిలువంగఁబడక పోవలయుననియు నియమము కలదు. విశ్వామిత్రుఁడు రాఁగా "నభ్యాగతస్స్వయం విష్ణుః" అన్నప్రాక్తనసూక్తి ననుసరించి పైవిధుల ననుసరించి పురోహితాదుల మూలమునఁ బూజించెను. వారు యథావిధి నతని నారాయణమూర్తిగా భావించి పూజించిరి. వేదవేదాంగ వేత్తయగు సాధువును నారాయణమూర్తిగా సంభావించి పూజించినయెడల భగవంతుఁ డానందించును. ఈపూజయందుఁ గలసారమేమి! భగవంతుఁ డనుభావనయే యని యెఱుంగ వలయును దేవాలయముల శిలామయవిగ్రహములను భగ వంతుఁడని భావించి ఫలములు గలిగెనని యానందించువా రున్నారుకదా. ఆఫలములు కర్మమూలమున సిద్ధించినను దేవ తానుగ్రహమునఁ గల్గెనని తలంచుట లేదా. ఏమూర్తిని గాని భగవంతునిగా మనస్సున భావించి పూజించిన నాభగ వంతుఁ డానందించునన(ఁ)గా భావమేమి? ఎల్లమూర్తులు భగ వంతునివే యని కాదా! అతిథిని బూజించిన భగవంతుని బూజించినట్లగునని స్మృతులు చాటుచుండఁగా, మధ్వవైష్ణ వులు శివుని బూజించిన నరకమువచ్చునని గొందఱు, శివదర్శన మున సచేలస్నానము చేయవలయునని కొందఱు, ఘోషించుట

కేవలాజ్ఞానముననే యనియు, వారలు పూర్వజననమున దుష్కర్మల నొనరించిరనియు మన మూహించుట సత్యదూరము కాదు.

"స బ్రహ్మాస్స శివస్స హరిస్సేంద్రస్సోఽక్షరః పరమ స్స్వరాట్."

అనుశ్రుతియైన వారికి బుద్ధిచెప్పదు కాబోలు. ఏమూర్తినిగాని భగవంతునిగా భావించి పూజించిన యాభగవంతుఁడానందించును గాన భక్తిశ్రద్ధాపూర్వకముగా నారాధింపవలయు ననియు, భక్తియేప్రధానమనియు, భావన భగవత్ప్రీతికి నాధారమనియు, నితరవస్తువ్రాతములు కావనియు, నెన్నిపదార్థముల నేకరించినను భక్తిపదార్థము లభింపనిచో నాపూజ సఫలము కాదనియు మన మెఱుంగవలయును.

"ఇమౌ కుమారౌ భద్రం తే దేవతుల్యపరాక్రమౌ. ౧౭
గజసింహగతీ వీరౌ శార్దూలవృషభోపమౌ,
పద్మపత్రవిశాలాక్షౌ ఖడ్గతూణీధనుర్ధరౌ. ౧౮
అశ్వినావివ రూపేణ సముపస్థితయౌవనౌ,
యదృచ్ఛయైవ గాం ప్రాప్తౌ దేవలోకాదివామరౌ. ౧౯
కథం పద్భ్యామిహ ప్రాప్తౌ కిమర్థం కస్య వా మునే,
వరాయుధధరౌ వీరౌ కస్య పుత్రౌ మహామునే. ౨౦
భూషయంతావిమం దేశం చంద్రసూర్యావివాంబరం,
పరస్పరస్య సదృశౌ ప్రమాణేంగితచేష్టితైః. ౨౧
కాకపక్షధరౌ వీరౌ శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః,"

ఇది జనకరాజు కౌశికుని రామలక్ష్మణులంగాంచి వారివిషయము నెఱుంగఁగోరి ప్రశ్నమొనరించినఘట్టమునఁ గలశ్లోకపంక్తి.

ఇందుఁ గలభావమును భాషాంతరీకరణమొనర్చినవా రెంత గ్రహించి యెంత వదలిరని పాఠకమహాశయులకుఁ దెలుపఁ గోరి వ్రాయుదును. మూలమును బద్యములను బరికించి యందలి గుణాగుణముల గ్రహించుభారము తమ దేయని విన్నవింతును. యథామూల మేది? అని పాఠకమహాశయులకుఁ దేటపడును. భట్టువలెఁ బక్షపాతమూని యొకదానింబొగడిన దోషము లేదు. కాని యీసున నొకదానిని దూషించిన న్యాయమగువిమర్శ మది కాదని నిష్పక్షపాతమతులు గ్రహింతురు గాక.

సీ. "ఏవారలయ్య యీ దేవపరాక్రముల్,
 వారణపంచాస్యపరమగతులు
వీరలు శార్దూలవృషభసంకాశులు
 జలజాతలోచనుల్ సదసమతులు
కరవాలతూణీరశరచాపధారులు
 నాశ్వినేయసమానహారితనులు
తొలకరించుచునున్న మొలకప్రాయమువార
 లిచ్ఛమై దివినుండి! యిలకు దిగిన
తే. యమృతభోజనులట్టుల యమరువారు
మఱియు నింగితచేష్టాప్రమాణములను
నొక్కరూపయి కూఁకట్ల నొప్పువారు
వేఁడెదను జెప్పవే నాకు వీరి తెఱఁగు.
చ. అని జనకుండు పల్కిన మహాత్ముఁడు గాధిసుతుండు"
వావిలికొలనువారి రామాయణము.

సీ. "మీకు శుభంబగుఁగాక కుమారకుల్
 వీరిర్వు రెవ్వారు వీరియాకృ

తులవిధంబును జూడఁ దోఁచె విష్ణునిబోలు
నట్టి పరాక్రమంబలరువార
లని నాకు; దంతిసింహములట్లు గాంభీర్య
పౌరుషగమనముల్ ప్రబలుచుండ
వ్యాఘ్రవృషంబులయట్లు భయంకర
సవిలాసగతులు నెసంగుచుండఁ
తే. బొలిచి రీవీరవర్యులు లలితపద్మ
పత్త్రసువిశాలనయనులై ప్రకటఖడ్గ
భూరితూణీరచాపముల్ పూని యశ్వి
దేవతలఁ బోలురూపంబు తేజరిల్ల.
క. తనుసుందరతకు నీడగు
ననూనయౌవనము వెలయ నలరారిరి వీ
రనిమిషు లిచ్చును క్షితినిం
గన దివముననుండి దిగినగతి నుందురు సూ.
సీ. మృదుపదంబులు గంద మిగులఁ గఠినమార్గ
ముల నిట వచ్చిరి యలరువీరి
గాత్రసౌందర్యంబుఁ గాంచినఁ గోరిక
లన్నియు నెఱవేఱియున్నమాడ్కిఁ
గనఁబడుచున్నది కమ్రరూపులు వీర
లెవనిపుత్త్రకు లన్ని యెఱుఁగుదీవు
కానఁ జెప్పుము దివాకరశీతకరు లభ్ర
మును బోలె నీదేశమును నలంక
తే. రించుచున్నారు వీరు శరీరమాన
మునను నింగితచేష్టితంబులఁ బరస్ప

రము సమానముగాఁ బోల్తురమలశస్త్ర
ధారులౌ వీరు హేతువెద్దానిఁ బూని.
ఆ. చిన్ని జుట్టుతోడఁ జెలఁగుచునుండియు
వచ్చినారు వీరు సచ్చరిత్ర
దీనికారణంబుఁ దెలియంగఁ గోరెదఁ
గరుణఁ జెప్పఁ డన్నఁ గౌశికుండు."

నా వ్రాసినయాంధ్ర శ్రీమద్రామాయణము.

మూలమును దిలకింపుఁడు ఇరువురపద్యములను బరికింపుఁడు. విమర్శింపనక్కఱలేదు. విమర్శకులు పక్షపాతప్రేరితులై నారామాయణము యథామూలము కాదనియు నీమొదలగుకారణములఁ దెల్పిరిగాన నెందో యొకతావునఁగాక యాయాయిభాగముల దమముందఱఁ బెట్టుచుందును. తమ రుదారహృదయము గలవారు. కావున నేది యథామూలమో యోజింపుఁడు

ఈభాగమున నేమేని విశేషము కలదా యని పరికింతము. జనకుఁడు విశ్వామిత్రా! ఈకుమారులు అని యవ్వలనేదో యడుగఁబోయి "భద్రం తే" అని పలికెను. నీకు మేలగుఁ గాక. ఇట్టి మహాపురుషుల నాశ్రయించితివి. కావున నీకు మేలు (అనగా ముక్తి) కలుగుఁగాక. విశ్వామిత్రుఁడవుగాన నీమూలమున లోకులకుఁ గలుగుంగాక యనియొ. అనఁగా వారలం జూడఁగనే మహానందము నాశ్చర్యము గలిగి మహాజ్ఞాని కావున వీరు భగవదంశసంభూతులు కాని సామాన్యులు కారని యెఱింగియే యిట్లు ప్రశ్నించెను.

"న తు మాం శక్యసే ద్రష్టుమనేనైవ స్వచక్షుషా,

దివ్యం దదామి తే చక్షుః పశ్య మే యోగమైశ్వరం.” ౮
(గీత. ౧౧ అధ్యా.)

అన్నభగవదుక్తి ననుసరించి సామాన్యదృష్టికి భగవద్రూపము గనుంగొన శక్యము కాదు. కావున జ్ఞాననిధియగు జనకభూజాని యాయద్భుతరూపులం దిలకించినంతనే యబ్బురపడి ప్రశ్నించెను.

లోకమున సామాన్యముగా రూపసంపదంగాంచి యావ్యక్తి యెట్టిదని కనుఁగొనువారు లేరు. యోగబలముగలవారు బాహ్యరూపమును మాని యాంతరనిర్మలజ్యోతిం గాంతురు. అపుడే యావ్యక్తియందు భగవత్కళ యెట్లున్నదని, కనుఁగొందురు. సత్కర్మానుష్ఠాన మొనరించి భూతదయాదిసద్గుణములు గలవ్యక్తియందు భగవత్కళ నిర్మలముగాఁ బ్రకాశించును. పరాపకారాదిదురూహలు గలిగి దుష్కర్మల నాచరించియుండువ్యక్తులయం దాకళ ధూమావృతమగు నగ్నివలెనుండును. ఇఁక భగవంతుఁడే యవతరించినపు డావ్యక్తి యెట్లుండునని ప్రశ్నింప నక్కఱయుండదు. సామాన్యులావ్యక్తింగాంచి సుందరాకారుఁడని మాత్రమే తెలిసికొనఁగలరు. యోగు లాయద్భుతరూపమును గాంచినంతనే కార్యార్థము భక్తానుగ్రహార్థము ధర నవతరించిన పరమపురుషునిగా భావింతురు. ఇదియే సామాన్యులకు జ్ఞానులకుం గలభేదము. బాహ్యచిహ్నములం దిలకించినచో లాభము లేదు. దివ్యదృష్టిం బరికించినఁగాని యావ్యక్తి యెట్టికర్మముల నాచరించుచు నెట్టియుపకారముఖముల నొనరింపఁజాలునని స్పష్టమగును. ఆ

దృష్టి యోగాభ్యాసమూలమునఁగాని లభింపదు. భగవద్దర్శనమునకు యోగమే ప్రధానమని యెఱుంగఁదగు. కావుననే

"తపస్విభ్యోఽధికో యోగీ జ్ఞానిభ్యోఽపి మతోఽధికః,
కర్మిభ్యశ్చాధికో యోగీ తస్మాద్యోగీ భవార్జున." ४६

(గీత. ౬ అధ్యా.)

అని శ్రీకృష్ణమూర్తి యుపదేశించెను. తపస్సులోనగుసత్కర్మములన్నియు యోగాభ్యాసమునఁ గాని చక్కఁగా నెఱవేఱవు. అన్నింటికి స్థిరబుద్ధియే ప్రధానము. అయ్యది యోగమునఁ గాని కుదురదు. యోగికి భగవత్కటాక్షము లభించును. మెట్టవేదాంతములవలనఁ గాలక్షేపమే యగునుగాని ఫలము గలుగదు. భగవంతుని మనస్సున నిలిపి ధ్యానించినఁగాని వశంవదుఁడు కాఁడు. కావున మనమెల్ల మెల్లమెల్లన ధ్యానయోగము నభ్యసించి భగవత్కరుణకుం బాత్రులము కావలయును. ఈవిషయమే యీభాగమునుండి నేర్చుకొనవలయును.

"అహల్యాదర్శనం చైవ గౌతమేన సమాగమం,
మహాధనుషి జిజ్ఞాసాం కర్తుమాగమనం తథా,
ఏతత్సర్వం మహాతేజా జనకాయ మహాత్మనే,
నివేద్య విరరామాథ విశ్వామిత్రో మహామునిః." ౨౫

శతానందునకు నానందముగలిగింపఁగోరియు జనకభూజానికిఁ బరమేశ్వరత్వముఁ దెలుపఁగోరియు నహల్యాదర్శన గౌతమ సమాగమములను కౌశికుఁడు తెలిపి శివధనుస్సందర్శనాభిలాషముననే యిచ్చటికి శ్రీరామచంద్రునియాగమనమని తేటపఱచి యంతకన్న నెక్కువగఁ జెప్పనక్కఱలేదని యూరకుండెను. "జనకాయ మహాత్మనే" అన్న వాల్మీకిమహాకవిశిరో

మణి యుచితపదప్రయోగము పై భావమును సూచించెడిని. యోగి గావున నాతఁడే కనుఁగొనఁగల్గును. కౌశికుఁ డేల తెల్ప వలెనని ప్రశ్నింపరాదు. శ్రీరామప్రభావప్రకటనార్థమే కౌశిక ముని యయోధ్యకుంబోయి యజ్ఞరక్షణహేతువుచే రామ చంద్రలక్ష్మణులఁ దోడ్కొనివచ్చెను. తనకృత్యమును నెఱవేర్చి యాశ్రీరామచంద్రమూర్తిని ధ్యానమున నారాధింపఁబోవు టకే త్వరపడుచున్నవాఁడు. కావున సంగ్రహముగఁ దెలిపెనని మనము నిశ్చయింపవలయును.

"విహితస్యాననుష్ఠానాన్నిందితస్యచ సేవనాత్,
అనిగ్రహాచ్చేంద్రియాణాం నరః పతనమృచ్ఛతి." ३०८

అన్న యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి ననుసరించి తాఁ జేయఁదగినపనిని జక్కఁగా నెఱవేర్పకుండుటయు నొకదోషము. కావున మహ ర్షియగువిశ్వామిత్త్రుఁడు తనపనిఁ జక్కనెఱవేర్చి కృతకృత్యుఁ డయ్యెను. మానవులు విహితకార్యముల మానక తన కక్కఱ లేనిపనులం బ్రవేశింపక ప్రవర్తించుటుత్తమమని మన కీభాగము బోధించుచున్నది.

విశ్వామిత్త్రచరిత్త్రము.

* మతిమంతులలో మేటియగు విశ్వామిత్త్రునిపలుకుల విని మహాతేజుఁడగు శతానందుఁడు హృష్టరోముఁడయ్యెను. ఆతఁడు గౌతమముని తొలికొడుకు తపస్సమధిగతమహా తేజుఁడు. ఆతనితల్లియే యహల్య ఆమెను శాపమునుండి తరింపఁజేసినవాఁడు రామచంద్రుఁడని విన్నయంతనే తన్న

ఈచరిత్రము ఏ. బవిరెయొకఁడవ సర్గమునుండి గ్రహింపఁబడినది.

హత్త్వమున కచ్చెరువంది తనమ్రోల సుఖాసీనుఁడై యున్న రామమూర్తిం గాంచెను ధన్యుఁడయ్యెను. అంత విశ్వామిత్రునితో "మహాత్మా! నిరంతరతపస్సమాధి నిష్ఠనున్న మహాయశస్విని నాతల్లి నహల్య నీరాజకుమారునకుఁ గన బఱచితివా? విజ్ఞానవతియగు నాజనని సర్వప్రాణిపూజ్యుఁడగు నీశ్రీరామునకు వన్యములగు ఫలమూలాదుల నాతిథ్యము జర పెనా? మున్ను దైవదుర్విపాకమున నాజననికిం గల్గినయపరాధ వృత్తాంత మున్నది యున్నట్లు ఈధన్యునకుం దెలిపితివి కదా? కౌశికా! నీకుఁ గుశలంబగుఁగాక. నాజనయిత్రి యీమహా పురుషసందర్శనసంభాషణసంభావనలచేఁ గలిగినపుణ్యవశమున నాతండ్రిం గూడినదికదా? నాజనకుఁ డీపరమేశ్వరు నర్చించెనా? మహామతియగు నీశ్రీరామభద్రుఁడు యోగబలమున విదిత వృత్తాంతుఁడై హిమవంతమునుండి వచ్చిననాతండ్రి నహల్యా దానమున నలరించెనా? నాతండ్రి మనస్సునఁ గోపమును ద్యజించి మరల నాశ్రమమునకు రాఁగా నీమహాత్ముఁ డమ్మునికి నాసక్తింగొని నమస్కరించెనా?" అని శతానందుఁ డహల్యాదుల వృత్తాంతమును వినువేడుకఁ బ్రశ్నింపఁగా విశ్వామిత్రుఁడు విని వాక్యములఁగల యభిప్రాయ మెఱుంగు ప్రోడ కావున వాగ్విశారదుఁడగు శతానందున కిట్లుత్తరము చెప్పెను.

"మౌనివర్యా! నేను దేనింగాని వదలలేదు. కాలోచితముగ నాకృత్యము నొనరించితిని. రేణుకాంబ జమదగ్నిముని పతిం గూడినవడువున నీతల్లి యహల్య గౌతమమునీంద్రుం గలిసికొనెను." అని తెలిపినంత నవ్వాక్కుల విని శతానందుఁడు మోమున వింత తేజస్సు గనంబడ శ్రీరామమూర్తిని దర్శించి

యిట్లు పలికెను—"మానవోత్తమా! రఘుకులసార్వభౌమా! నీకుస్వాగతము. దైవయోగముననకుంఠితతపోబలముగలవిశ్వామిత్రుని మున్నిడుకొని యిచ్చటికి వేంచేసితివి. ఈగాధినందనుఁ డూహింపఁదరములుగాని మహాకార్యములను గావించినవాఁడు. తపశ్శక్తిచే బ్రహ్మర్షియై సాటిలేనితేజస్సు గలవాఁ డయ్యెను. ఇట్టి యీమునిపతి నీకు మిక్కిలి హితసంధాయకుఁడని యెఱుంగుదువా? శ్రీరామా! తపోబలవిరాజితుఁడగు నీగాధేయుఁడు నీకు రక్షకుఁడై యుండ నీవీలోకమున ధన్యుఁడవుసుమా. వేఱొకఁడు లేఁడనుట నిక్కము ఈకౌశికునితపోబల మెట్టిదో యీమునిచరిత్ర మెట్టిదో వచింతును. ఆదృతి నాలకింపుము.

ఈవిశ్వామిత్రుఁడు ధర్మాత్ముఁడు. చాలకాలము రాజుగా నుండి శత్రుసూదనుఁడై ధర్మరీతిని బాలనము సాగించుచు సకల విద్యావిచక్షణుఁడై రాజనామము సార్థకముకాఁగా నుండెను. ఈతనివంశచరితము నాలకింపుము. కుశుఁడను రాజు బ్రహ్మపుత్రుఁడు. కుశనాభుఁడనువాఁ డతనికిఁ బుత్రుఁడు. అతఁడు పరమధార్మికుఁడు, బలశాలియునగు. తత్సుతుఁడే గాధి యని యెఱుంగుము. ఇపుడు మహామునియగు నీవిశ్వామిత్రుఁడు గాధికుమారుఁడు. రాజ్యమును జాలసంవత్సరములు పాలించెను. ఒక్కనాఁ డీవిశ్వామిత్రుఁడు బలములంగూడి యొకయక్షౌహిణీ సైన్యము తనచుట్టు బలసిరా భూతలంబెల్లఁ గ్రుమ్మరుచు నానా దేశములం గాంచుచు నందుఁగల నగరోత్తమముల నదీనదంబులఁ బర్వతంబులఁ బుణ్యాశ్రమములఁ గ్రమముగాఁ జూచుచు మార్గవశమున వసిష్ఠమునియాశ్రమమునకుఁ బోయెను.

ఆయాశ్రమము శ్రీరామచంద్రా! మిగుల విచిత్రము

నానావిధతరువరము లందుఁ గ్రిక్కిఱిసి యుండును. లతావిశేష ములందు లేనివి లేవు. సింహావ్యాఘ్రాదులు సహజవైరముగల మృగములంగూడి శాంతముగా నందు సంచరించుచుండును. మానవులపరిచయము మిక్కిలిగలిగిన హరిణగణము లాయాశ్ర మమునఁ దిరుగుచుఁ జూచువారల కానందము గల్గించు చుండును. వివిధపతంగరుతంబులు శ్రవణానందము చేయు చుండును. సిద్ధచారణప్రముఖు లందు వేడుకగాఁ జరించు చుందురు. బ్రహ్మర్షిసముదయ మందుండును. దేవర్షు లందుఁ దప మాచరింప నరుదెంచి నివసింతురు.

మఱియు ఘోరతపస్సుసల్పి ఫలములంగన్నవారును, అగ్నిసంకాశులును, గురుతరతేజులును, జలవాయుఫలమూల జీర్ణపర్ణభక్షులు, విజితేంద్రియులు, నకోపనులు నగుమహా మునులు; సర్వకాల జపహోమతత్పరు లగువాలఖిల్యులును వైఖానసాదులును నలుదెసల నిండియుందురు. ఇట్లు లవ్వసిష్ఠు నాశ్రమము వేఱొకబ్రహ్మలోకము చందమునఁ గన్నులపండువు చేయుచుండును. ఆయాశ్రమవర్యము నీవిశ్వామిత్త్రుఁడు సపరి వారుఁడై ప్రవేశించెను."

మహనీయులారా! ఈభాగమున విమర్శించి గ్రహింపఁ దగిననీతు లెన్నియోఁ గలవు. సావధానులరై యాలకింపుఁడు.

"తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా విశ్వామిత్రస్య ధీమతః,"

మతిమంతుఁడగు విశ్వామిత్త్రునివచనముల నాలకించి శతానందు డిట్లు పలికెను. అహల్యాకృతాపరాధము దెలిపి యామె యా శ్రీరామదర్శనమునఁ బవిత్త్రురాలయ్యెనని జనకునకుఁ గౌశిక ముని తెలిపెను. శతానందునితల్లియే యహల్య. ఆమె వ్యభి

చారవర్తనమును దెలుపుట పుత్త్రున కాదుర్వార్త తెలిపి యాదుఃఖము పోవ శాపమోక్షమును వెల్లడించుటకే యని యెఱుంగవలయును. దాన శ్రీరామచంద్రునపారశక్తి తేట పడుననియు, జనకునకు ముఖ్యముగా నీవిషయము తెలుపవల యుననియు, గాధేయు నాశయము. "స్వమాతృజారవద్గోప్యా" అన్న న్యాయము ననుసరించి శతానందుఁడు సిగ్గుపడవలయు నని ముని యభిప్రాయమైనట్టు కనుపట్టు. ధీమచ్ఛబ్ద మీయర్థము తెలుపుననియే మహాకవి ప్రయోగించెను.

> "అపి తే మునిశార్దూల మమ మాతా యశస్వినీ,
> దర్శితా రాజపుత్త్రాయ తపోదీర్ఘముపాగతా. ౪
> అపి రామే మహాతేజా మమ మాతా యశస్వినీ,
> వన్యైరుపాహరత్పూజాం పూజార్హే సర్వదేహినాం. ౫
> అపి రామాయ కథితం యథావృత్తం పురాతనం,
> మమ మాతా మహాతేజో దైవేన దురనుష్ఠితం." ౬

అనుభాగమున నొక్కవిశేషము గలదు: దానిం బరిగ్రహింతము. విశ్వామిత్త్రుఁడు తనతల్లి దుర్వృత్తిని బయలుపఱచెనని యించుక సంశయించి యామె సుశీలయేగాని దుశ్శీలకాదని తెలుపం దలంచి యిట్లు పలికెను. యశంబుగాంచిన నాతల్లి చిరకాలతపస్సు చేసి పరిపక్వమానసికముగలదని యెఱుంగుము. అట్టి నాతల్లి నీరాజపుత్త్రవేషమూనిన శ్రీలక్ష్మీపతికిఁ జూపితివికదా. అనఁగాఁ జిరకాలతపోనిరతిం గాంచి యశస్సుగాంచినవారికింగాని భగ వద్దర్శనము కాదనియు, భగవద్దర్శనమునకుఁ బాత్త్రులగువా రపరి శుద్ధులు దుర్వృత్తులు కారనియుఁ, బూర్వపుణ్యఫలమే భగవద్ద ర్శనమనియు సారము. ఈభాగమునుండి గ్రహింపఁదగువిషయ

మేమనఁగా లోకమున సర్వజనాంగీకృతప్రవర్తనము కలిగినఁగాని యశస్సురాదనియు, ననేకవత్సరములు తపస్సుచేసినఁగాని భగవత్కరుణ కలుగదనియు, నీరెండింటిని సమార్జింప మానవుఁడు ప్రవర్తింపవలయుననియు, భగవద్దర్శనమునకు నెవ్వాఁడు పాత్రుఁడగునో యతనికి సకలపాపములు తొలఁగునదృష్టము లభించియే యుండుననియు మన మెఱుంగవలయును

అంతట మానక తనతల్లిప్రవృత్తిని దెలుపఁబూని శతానందుఁ డిట్లు పలికెను. గొప్పతేజస్సుగలిగి యశము నార్జించిన నాతల్లి ప్రాణకోటికెల్లఁ బూజార్హుఁడగు నీరామచంద్రుని నడవింగలఫలమూలాదులచేతఁ జక్కఁగాఁ బూజించెనా? అనఁగా భగవంతు నారాధింప నెల్లర కధికారము గలదనియు, మేమే యధికారులని విఱ్ఱవీఁగువా రజ్ఞానులనియుఁ, బరమేశ్వరుని బూజకు శ్రమంపడి పదార్థముల సేకరింప నక్కఱలేదనియుఁ, బరిశుద్ధభావమున నే ఫలములో మూలములో చాలుననియుఁ, బరిశుద్ధభావములేనిచో నాపూజ వ్యర్థమనియు గ్రహింపఁదగిన విషయము.

"పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి,
తదహం భక్త్యుపహృతమశ్నామి ప్రయతాత్మనః. ౨౬
అహం హి సర్వయజ్ఞానాం భోక్తా చ ప్రభురేవ చ,
న తు మామభిజానంతి తత్త్వేనాతశ్చ్యవంతి తే. ౨౪
సమోఽహం సర్వభూతేషు న మే ద్వేష్యోఽస్తి న ప్రియః,
యే భజంతి తు మాం భక్త్యా మయి తే తేషు చాప్యహం. ౨౯
అపి చేత్సుదురాచారో భజతే మామనన్యభాక్,
సాధురేవ స మంతవ్యస్సమ్యగ్వ్యవసితో హి సః." 30

(గీత. ౯ అధ్యా.)

అను నీశ్రీకృష్ణోపదేశవాక్యములే పైవ్రాసినయర్థమును సిద్ధాంతము చేయుచున్నవి. కొందఱు భగవంతునిపేరు చెప్పుచు, నేవో మహాకార్యములొనరింతుమని లోకుల వంచించుచు, వేషధారులై ధనమును సమార్జించి తమయిష్టానుసారము వ్యయించుచుఁ, బెద్దలనిపించుకొనుచుఁ దిరుగుదురు. అంతియకాక భగవంతుని పూజకని యుత్తమపదార్థముల సంగ్రహింతురు కానియాశ్రమము వ్యర్థమని వారెఱుంగరు. శ్రమములకు నోర్చి సంపాదింపఁదగినది సద్భక్తి. శాంతము. అనసూయ. వీనినిమాని పదార్థముల సంపాదించుట వెఱ్ఱితనము. భగవంతుఁడు బాహ్యవేషమును బరికింపక మనోనిర్మలత్వమునే పరీక్షించును. అది బాగుండెనేని యేపదార్థమును వాఁడిచ్చినను బరమప్రీతిని గ్రహించును. వానిపైఁ దనకరుణను బ్రవహింపఁజేయును. తుదకు ముక్తి ననుగ్రహించును. శునకవృత్తి ననుసరించి తిరిగితిరిగి ధనమును సేకరించి హారములు రత్నమయములుగా నొనరించి తనకర్పించినను భక్తిలేనివాని నాపరాత్పరుఁడు తలంపనైనఁ దలంపఁడు. కావున భక్తిశ్రద్ధలుగలిగి పరమేశ్వరుని దనకు లభించిన యే పదార్థముననైన నారాధింపవచ్చును. సకలశ్రమములకు లోనై మనోనియతిఁ గల్గించుకొనవలయును. యోగాభ్యాసమునఁగాని యది కుదురదనుట రూఢము. దానికై మనమెల్లఁ బ్రయత్నింపవలయును. ముక్కు చెవులు కన్నులు మూసి లోకులను మోసపుచ్చువారలకు యోగమే తెలియదని మన మెఱుంగవలయును.

మఱియు శతానందుఁ డిట్లు పలికెను. చాలకాలముక్రిందజరగిన నాతల్లివృత్తమును మునీంద్రా! శ్రీరామున

కెఱింగించితివా! ఇంద్రునికపటచేష్టలకు లోఁబడినది నాతల్లి యని యెఱింగించితివికదా. బుద్ధిపూర్వకముగా నొనరించినది పాపమని, అదికానిది యంతపాపము కాదనియు, మఱియు స్త్రీలవిషయమునఁ గొన్ని పరిహారములు కలవనియు, నీవెఱింగిన వాఁడవుకదా యనియుఁ బ్రశ్నసారము. ఇందిఱిలో స్త్రీ వ్యభిచారమును బ్రకటించితివికదా యని శతానందునభిప్రాయ మని మన మూహింపవచ్చును కనుకనే విశ్వామిత్రునిచరిత్రము శ్రీరామమూర్తికిఁ జెప్పఁదలంచెను. ఏలయనఁగా నీతఁడు వ్యభిచరించి తపోధనమును బోఁగొట్టుకొన్న మహానుభావుఁడే యని శ్రీరామమూర్తికిఁ దెలిపిన మేలని శతానందుఁ డెంచెను. మరలఁ దపస్సుచేసి కౌశికుఁడు బ్రహ్మర్షియైనట్లే నాతల్లికూడఁ దపోనిరతినుండి భగవంతు నారాధించుటం జేసి పవిత్రురాలయ్యె నని యందుఁగల యెల్లమునులకు శ్రీరామమూర్తికిఁ దెలియుంగాక యని శతానందుఁ డూహించెనని మన మూహింపవచ్చును. ఈఘట్టమున మూలమునందు.

"మమ మాతుర్మహాతేజో దైవేన దురనుష్ఠితమ్."

అని కలదు.

"మమ మాతుర్విషయే దైవేన ఇంద్రేణ విధినావా దురనుష్ఠితం దురనుష్ఠానరూపం పురాతనం వృత్తం చరితమ్." అని గోవిందరాజులు. "దైవేన విధినా యదనుష్ఠితం మాతుస్సంబంధి యద్వృత్తం." అని మహేశ్వరతీర్థులు. "దైవేన ఇంద్రేణ దురనుష్ఠితం గౌతమవేషధారణపూర్వకం తత్కర్తృకదురనుష్ఠానరూపం మాతుర్యద్వృత్తమ్." అని తిలకవ్యాఖ్య.

శతానందుని ప్రశ్నమునుబట్టి యాలోచింపఁగా నింద్రుని కపట చేష్టలకు లోఁబడియే యహల్య చెడువర్తనమునకుఁ బూనె

నని తోఁపకమానదు. దాని శ్రీరామునకుఁ దెలిపితివికదా యన్న ప్రశ్నసారమేమి? సకలపాపపరిహారకము శ్రీరామదర్శన మనియే భావము. ఈఘట్టమున నీయర్థము తెనిఁగించినవా రెట్లు పాఠకమహాశయులకుఁ దెలిపిరో కనుఁగొందము.

సీ. "చెప్పితే నాతల్లి చేటుకాలంబైనఁ
జలిపిన యాదుష్టచరిత మెల్ల,"

వావిలికొలను రామాయణము.

తే. "కందమూలఫలప్రముఖముల నితఁడు
సర్వదేహిపూజ్యుండని స్వాంతమందు
నెఱిఁగి పూజించెనే మహర్షీంద్ర! మున్ను
జిష్ణువాగ్వాగురాళికిఁ జిక్కి యతివ

చ ఒనరుపరానికృత్యమున కున్ముఖురాలగు టాదిగాఁగఁ గ
ల్గినచరితంబు లెల్ల నెఱిఁగించితివే కద యీనృపాలనం
దనునకు. ... ..."

అని నారచించిన యాంధ్రశ్రీమద్రామాయణము. విమర్శక శిఖామణులు నాపద్యములు నిస్సారములని వావిలికొలను రామాయణపద్యము లమృతమును బిందుచున్నవనియుఁ దెలిపినభావమున నెంతన్యాయము కలదో యని పాఠకమహాశయు లూహింతురుగాక.

"అపి కౌశిక భద్రం తే గురుణా మమ సంగతా,
మమ మాతా మునిశ్రేష్ఠ రామసందర్శనాదితః." 2

అను నీభాగమున నొక్కవిశేషము కలదు. తనప్రశ్నమును బట్టి కౌశికునకుఁ గోపముగలిగెనేమో యని సంశయించి శతా

నందుఁడు "కౌశిక భద్రం తే" యని యూఱడించెను. దీనివలన మనము నేర్చుకొనఁదగిన దేమనఁగా.—

"సత్యం బ్రూయాత్ప్రియం బ్రూయాన్న బ్రూయాత్సత్యమప్రియం,
ప్రియం చ నానృతం బ్రూయాదేష ధర్మస్సనాతనః. ౧౩౮
భద్రం భద్రమితి బ్రూయాద్భద్రమిత్యేవ వా వదేత్,
శుష్కవైరం వివాదం చ న కుర్యాత్కేనచిత్సహ." ౧౩౯
(మను. అధ్యా. ౪.)

అను మనుస్మృతిశాసనము శిరసాధార్యమనునదియే. ఎవ్వారితోఁ గాని సంభాషించుతఱి శుభవాక్కులు వెడలవలయుననియు, సత్యముగను బ్రియముగను మాటలాడవలయుననియుఁ, బ్రియమైన నసత్యము పలుకరాదనియు, సత్యమైన నప్రియముగా మాటలాడరాదనియు మన మెఱుంగఁదగువిషయము. ఇది ముఖ్యతమము. మాటలాడఁదగువిధముకూడ మనకుఁ బెద్దలు నేర్పిరనియు, వారియుపదేశ మేకాలమునఁగాని తలఁదాల్పవలసినదే యనియు, నాయుపదేశము మార్పునొందించిన దుష్ఫలమే కలుగుననియు మనము తెలిసికొని, వారివిజ్ఞానమును స్మరించుచు నుండవలయును.

ప్రకృతవిషయ మేమనఁగా శ్రీరామచంద్రదర్శనము కాఁగా నాతల్లి నాతండ్రియగు గౌతమమహర్షి కడఁ జేరెనా. యని ప్రశ్నము. భర్తకడఁజేరినఁగాని స్త్రీకిఁ బవిత్రత్వము లేదనియు, నాభాగ్య మామెకుంగల్గినఁ బూర్వదోషము లడంగుననియు భావము.

"ధ్యాయత్యనిష్టం యత్కించిత్పాణిగ్రాహస్య చేతసా,
తస్యైష వ్యభిచారస్య నిష్కృతిస్సమ్యగుచ్యతే. ౨౧

యాదృగ్గుణేన భర్త్రా స్త్రీ సంయుజ్యేత యథావిధి,
తాదృగ్గుణా సా భవతి సముద్రేణేవ నిమ్నగా. ౨౨
అక్షమాలా వసిష్ఠేన సంయుక్తాధమయోనిజా,
సారంగీ మందపాలేన జగామాభ్యర్హణీయతాం. ౨౩
ఏతాశ్చాన్యాశ్చ లోకేఽస్మిన్నపకృష్టప్రసూతయః,
ఉత్కర్షం యోషితః ప్రాప్తాః స్వైస్స్వైర్భర్తృగుణైశ్శుభైః. ౨౪
ఏషోదితా లోకయాత్రా నిత్యం స్త్రీపుంసయోశ్శుభా,
ప్రేత్యేహ చ సుఖోదర్కాన్ ప్రజాధర్మాన్నిబోధత.” ౨౫
(మను. ౯ అధ్యా.)

ఇది మానసికవ్యభిచారప్రాయశ్చిత్తమని స్మృతి బోధించెడిని. ఉపలక్షణవిధిచే నంగీకరించినను మనము బాపమురాదు. భర్తను గూడిన నతనిసద్గుణములు సంక్రమించి పవిత్రురాలగుననియే దీనిసారము. ఈవిషయ మెఱింగియే శతానందుఁడు “నాతల్లి నాతండ్రికడఁ జేరెనా” యని ప్రశ్నించెను. భర్తృసంగతి కలిగినఁ బవిత్రురాలగుననుటయే యిట గ్రహింపఁదగువిషయము. జారిణీప్రాయశ్చిత్తములలో దేశాంతరగమనముచేసిన వదలవలయునని ప్రోక్తము. భగవంతుఁడగు శ్రీరామచంద్రుని సందర్శనమున సకలపాపములు తొలంగఁ బతింగూడి సుఖంబుండెనా యని శతానందుఁ డడిగెనని మన మూహింపవలయును.

“అపి మే గురుణా రామః పూజితః కుశికాత్మజ
ఇహాగతేన రామేణ ప్రయతేనాభివాదితః” ౯

భగవంతుని రామచంద్రుని నాగురువు పూజించెనా? అహల్యాలాభరూపపూజను శ్రీరామమూర్తివలన మరలఁ బ్రతిగ్రహించెనా? అనఁగాఁ బరమేశ్వరు నారాధించి యహల్య పావనాత్మ

గలదియే యని రాముఁ డనుగ్రహించి భగవదాజ్ఞను నెఱవే ర్చెనా యని మనము గ్రహింపవలయు. భగవదనుగ్రహపాత్రు రాలగుస్త్రీ పుణ్యవతియే యగును. ఆమెయందు దోష మా రోపింపరాదని విశ్వామిత్రుని హెచ్చరించెనని సారము.

భగవంతు నారాధించిన మానవులు సకలపాపనిర్ముక్తు లగుదురు. పిదప వారియందుఁ బాపశేష ముండునని భావింప రాదు. అజ్ఞానముననో ప్రమాదముననో పాపము లొనరించి తనపని మంచిదిగాదని యెఱింగి యనుతాపమంది వానిని బాపు కొన భగవంతుని విధిదృష్టవిధానంబున నారాధించినచో జ్ఞాన ము పొడసూపును. దాన నాపాపములు నశించును. వారే ధూతకల్మషులనఁబడుదురు. కావున సకలపాపప్రాయశ్చిత్తము భగవత్సేవయని మనము నేర్చుకొనవయును.

"నాతిక్రాంతం మునిశ్రేష్ఠ యత్కర్తవ్యం కృతం మయా,
సంగతా మునినా పత్నీ భార్గవేణేవ రేణుకా." ౧౧

శతానందునియాశయ మెఱింగి విశ్వామిత్రుఁడు తగినట్లు బదులు చెప్పఁబూని మునివర్యా! కాలమువుచ్చక చేయఁదగినపని నెఱ వేర్చితిని. జమదగ్నిమునిని రేణుక కూడినట్లు నీతల్లి యహల్య పతిం గూడినది. అనఁగా రేణుకయందు నిట్టిదోషమే యుండె ననియు, నామె పతింగూడి పరిశుద్ధురాలైనయట్లే నీతల్లియు భర్తకడఁ జేరెననియు, మునిభావముని తాత్పర్యము. ఎందఱో యిట్టి యపరాధము లొనరించిరి దానికిం బరితాపమొంద నవ సరములేదని కౌశికు నాశయమని మనము గ్రహింపవచ్చును. రేణుకాదృష్టాంతమును విని విశ్వామిత్రునియాశయ మెఱింగి

శతానందుఁడు శ్రీరామచంద్రునకు విశ్వామిత్రునిచరిత్రమును దెల్పంబూనెను.

మహాశయులారా! విశ్వామిత్రచరిత్రము మన కనేక విషయముల బోధించును. దానిం బఠించుటమాత్రము చాలదు. దానినుండి మన మేమి నేర్చుకొనవలయునని చర్చింపవలయును. ఆయాయితావుల నాయానీతుల నేర్చుకొనఁ బ్రయత్నింతము. భగవద్భక్తులలో లోకోపకారపరాయణులలో విశ్వామిత్రుఁ డగ్రస్థానము వహింపఁదగినవాఁడు. విశ్వామిత్రనామము రామమూర్తి ననుసరించి యొనరించిన మహాకార్యములమూలమున మఱింత ప్రఖ్యాతిం గాంచెను. కావున నాతఁడు రాజుగనుండి రాజర్షియై మఱియు బ్రహ్మర్షియుఁగూడ నైనయట్లు సామాన్యమానవులుకూడ శ్రద్ధాభక్తులుగలిగి భగవంతు నారాధించిన జ్ఞానసంపన్నులగుదురు. "శ్రేయాంసి బహువిఘ్నాని" అన్న న్యాయము ననుసరించి సత్కార్యముల కనేకవిఘ్నము లొనఁగూడును. వానికిఁ జలింపక పట్టుదలమానక పరమేశ్వరు నారాధింపవలయును. ఒకజన్మమున నయ్యది ఫలవంతము గాకయున్న వేఱొకజన్మముననైన నయ్యది ఫలించును.

"ప్రయత్నాద్యతమానస్తు యోగీ సంశుద్ధకిల్బిషః
అనేకజన్మసంసిద్ధస్తతో యాతి పరాం గతిమ్." ౪౫

అను నీభగవదనుశాసనమే పై విషయమును దృఢపఱచుచున్నది. భగవదారాధన మనఁగా యోగియై భగవంతుని ధ్యానించుట యని భావము. బాహ్యపూజలు నిష్ఫలములు కావు. కాని యల్పఫలము నిచ్చునవి. విగ్రహారాధనము లల్ప

ఫలము నీఁజాలునవనుటకుఁ బెక్కుదృష్టాంతము లక్కఱలేదు. ఈవఱకే యందందుఁ గొన్నింటిని జూపియున్నాను.

"ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి,
భ్రామయన్ సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని మాయయా" ౬౧
తమేవ శరణం గచ్ఛ సర్వభావేన భారత,
తత్ప్రసాదాత్పరాం శాంతిం స్థానం ప్రాప్స్యసి శాశ్వతమ్. ౬౨
ఇతి తే జ్ఞానమాఖ్యాతం గుహ్యాద్గుహ్యతరం మయా,
విమృశ్యైతదశేషేణ యథేచ్ఛసి తథా కురు." ౬౩

(గీత ౧౮ అధ్యా.)

హృదయదేశమున నీశ్వరుఁ డుండుననఁగా భావమేమి?

"నీలతోయదమధ్యస్థాద్విద్యుల్లేఖేవ భాస్వరా
నీవారశూకవత్తన్వీ పీతా భాస్వత్యణూపమా
తస్యాశ్శిఖాయా మధ్యే పరమాత్మా వ్యవస్థితః
స బ్రహ్మా స శివస్స హరిస్సేంద్రస్సోఽక్షరః పరమస్స్వరాట్"

అన్న శ్రుతిప్రతిపాదిత తేజోరూపపరమాత్మ యనియే భావము కదా.

"సర్వభూతస్థితం యో మాం భజత్యేకత్వమాస్థితః"

అన్న శ్రీకృష్ణోక్తియుఁ బైయర్థమును దెలుపుచున్నది. భగవదారాధనము మానసిక ముత్తమోత్తమమని యెఱుంగవలయును.

"ఉచ్చావచేషు భూతేషు దుర్జ్ఞేయామకృతాత్మభిః
ధ్యానయోగేన సంపశ్యేద్గతిమస్యాంతరాత్మనః." ౭౩

సమ్యగ్దర్శనసంపన్నః కర్మభిర్న నిబధ్యతే,
దర్శనేన విహీనస్తు సంసారం ప్రతిపద్యతే" ౭౪
అహింసయేంద్రియాసంగైర్వైదికైశ్చైవ కర్మభిః,
తపసశ్చరణైశ్చోగ్రైస్సాధయంతీహతత్పదం" ౭౫

(మను. ౬ అధ్యా)

ధ్యానమే భగవత్ప్రీతికరమని యీస్మృతి తాత్పర్యము. అనఁగా బాహ్యపూజలు తొలుదొల్త ఫలదములని, వాని యభ్యాసమున మానసికపూజ యభ్యసింపవలయుననియు, నది ధ్యానరూపముగా నొనరింపవలయుననియు, దానికిఁ బదార్థములతోఁ బనిలేదనియు నభిప్రాయము.

"విధి యజ్ఞాజ్జపయజ్ఞో విశిష్టో దశభిర్గుణైః,
ఉపాంశుస్స్యాచ్ఛతగుణస్సాహస్రో మానసస్స్మృతః" ౮౫
ఇంద్రియాణాం విచరతాం విషమేష్వపహారిషు,
సంయమే యత్నమాతిష్ఠేద్విద్వాన్యంతేవ వాజినాం." ౮౮

(మను. ౨ అధ్యా)

మానసికజప మనంతఫలప్రదమనియు, మనస్సంయమమునకు యత్నించు టుత్తమమనియు వీనిసారము. జపముకూడ మానసికమగునే నుత్తమమని చెప్పినపుడు మానసికపూజ యుత్తమమని భావము తేలలేదా?

"తతో ధ్యేయః స్థితో యోఽసౌ హృదయే దీపవత్ప్రభుః,
ధారయే త్తత్ర చాత్మానం ధారణాం ధారయన్ బుధః"

(యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి ప్రాయశ్చిత్తకాండము.)

హృదయమున దీపమువలె నున్న భగవంతుని ధ్యానింపుఁడనఁగా నర్థమేమి? భగవత్పూజ యనఁగా ధ్యానరూపమని యర్థము.

అదియే యుత్తమఫలప్రదము. విగ్రహారాధన మత్యల్పఫలదము. దేవాలయముల నిర్మించుట కేవలము పామరులకు భక్తిశ్రద్ధలను గల్పించుటకొఱకే యని యెఱుంగందగు. అదియే ముక్తిప్రదమన్నచో నాముక్తి యెల్లరకు లభించును.

కొందఱు దేవాలయములయందలి విగ్రహములను మహానుభావులు పూజింపలేదా యని ప్రశ్నింతురు. అది వారికింగల విగ్రహాభినివేశమునే తెలుపును. శంకరభగవత్పాదాదులు విగ్రహారాధనము చేయువారు కారు. దానిని వలదనువారు. ఆపేరుగలవా రెందఱో యుందురు. అందఱు మతస్థాపకులవంటివారు కారు. ఒకప్పుడు వారుకూడఁ బూజించిరనుకొందము. వారియభిప్రాయ మేమని యూహింపవలదా? వారియుపదేశము లెట్టివని తలంపవలదా? ఈగీతివాక్యములం బరికింపుఁడు.

"న మే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన
నానవాప్తమవాప్తవ్యం వర్త ఏవ చ కర్మణి. ౨౨
యది హ్యహం న వర్తేయం జాతు కర్మణ్యతంద్రితః
మమ వర్త్మానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థ సర్వశః. ౨౩
ఉత్సీదేయురిమే లోకా న కుర్యాం కర్మ చేదహం
సంకరస్య చ కర్తా స్యాముపహన్యామిమాః ప్రజాః. ౨౪
సక్తాః కర్మణ్యవిద్వాంసో యథా కుర్వంతి భారత
కుర్యాద్విద్వాంస్తథాఽసక్తశ్చికీర్షుర్లోకసంగ్రహం. ౨౫
న బుద్ధిభేదం జనయేదజ్ఞానాం కర్మసంగినాం
జోషయేత్సర్వకర్మాణి విద్వాన్ యుక్తస్సమాచరన్." ౨౬
(గీత 3 అధ్యా.)

అర్జునా! నే నొనరింపఁదగుకర్మములు లేవు. వానివలనఁ బొందఁ దగుఫలములు కానరావు. నాకు లభింపనిఫలములును లేవు. నే నూరకయుండినఁ బామరులుకూడఁ గర్మముల నాచరింపక యుందురు. దానఁ గీడుగల్గును. పామరుఁడు మహాసక్తిచేఁ గర్మముల నొనరించును. అట్లే విద్వాంసుఁడు వాని నాసక్తిలేక లోకాచారమును బాటించి చేయును. అనికదా హరియుపదేశ సారము. జ్ఞానులుకూడ

"యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠ స్తత్తదేవేతరో జనః
స యత్ప్రమాణం కురుతే లోక స్తదనువర్తతే."

అనుగీతాప్రమాణము ననుసరించి యితరులగు నజ్ఞానులను మంచిమార్గమునఁ బ్రవర్తింపఁజేయఁబూని తా మాచరింతురు. అనఁగాఁ దమ్ముం జూచి వా రాచరింతురని భావము.

ఈయభిప్రాయము ననుసరించియే మహనీయులు దేవాలయములఁగల శిలాదివిగ్రహముల నారాధింతురు. అంతియగాని యాపాషాణములు ముక్తినిచ్చుననికాని, యాపూజ యుత్తమమనికాని కాదు. అది తొలుదొలుత నుపకార మొనరించును. దానిని గ్రమముగా మాని మానసమున నుపాస్య దేవతాబింబమును నెలకొలిపి దాని ధ్యానింపవలయును. అంతియకాని సర్వకాల మాదేవాలయమును నమ్ముకొని యూఁగులాడుచుండ రాదు. అందలిప్రసాదము తున్నివృత్తికి మహోపకారము. కపటభక్తులకు విముక్తిప్రదము. విశేషించి మధ్యవైష్ణవులకుఁ బరమానందకరము. అంతియకాని యది సామాన్యులకు దొరకునా యని ప్రశ్నించుట వివేకము. కావ్యతీర్థమనఁగా శుక్రతీర్థమని భావించువారికిని జతుర్విధపురుషార్థ

ప్రదము. రామానుజకూటమున నదియేకదా ప్రప్రథానము. దానింగ్రోలి వారు తృప్తినొందుదురుగాక.

ఈవిగ్రహారాధనమునుగుఱించి మహామహోపాధ్యాయ శ్రీపరవస్తు వేంకటరంగాచార్యులయ్యవారలు వ్రాసినవిధముం దెలిపెదను. దానింగాంచిన్యైన వేషధారులగుమధ్యవైష్ణవులు జ్ఞానవంతు లగుదురుగాక.

"ప్రశ్నము:—అట్లైతే దేవాలయములలో విగ్రహముల నీశ్వరుండని యారాధించుచున్నారే? అది యెట్లు?

ఉత్తరము:—విగ్రహ మీశ్వరుఁడు కాఁడు. సర్వవ్యాపకుండైన యీశ్వరుఁడు విగ్రహ మెట్లగును? ఈశ్వరునిం బూజించువా రతనిం దలంచుటకు గుఱుతు.

ప్ర:—అది యెట్లు?

ఉ:—అ-ఆ-అని యివి మొదలగులిపులను మనము వ్రాసి అక్షరములను దలంచి వానిం జదువుచున్నాము. ఆవ్రాఁత అక్షరము కాదు. అయిన నది గుఱుతుగా నుంచుకొని యక్షరములం దలంచుకొని చదువుచున్నాము. అట్లు విగ్రహమును గుఱుతుగా నుంచుకొని యీశ్వరునిం దలంచి పూజించుచున్నాము.

ప్ర:—విగ్రహముతో నక్కఱలేకుండనే మనసులో నీశ్వరుని ధ్యానము చేయంగూడదా?

ఉ:—చేసికొనవచ్చును. అట్టి యీశ్వరధ్యానము ప్రయాససాధ్యము. వ్రాఁతతోఁ బనిలేక అక్షరములం దలంచునట్లు. కాని దాని యభ్యాసంబగువఱకును విగ్రహము నుంచుకొనుటె బాలురకు సులభసాధన మగును.

ప్ర:—పండితులుసైతము విగ్రహముల నాదరించుచున్నారే?
ఉ:—వారు స్వతంత్రముగా నీశ్వరుని నుపాసించుటకు శక్తి గలవారైనను పామరులకు నీశ్వరజ్ఞానము కలుగుటకుఁ దాము నాసాధనముల వ్యవహరించుచుండుట బహుపరోపకారధర్మములోఁ జేరుచున్నది.
ప్ర:—విగ్రహారాధనము మనవేదమునం జెప్పలేదే. అట్లు చెప్పనిపనిం జేసినఁ బాపముగాదా?
ఉ:—వేదమునం జెప్పినపని సాధించుటకై సులభములైన సాధనములం గల్పించుకొనుట పాపమగునా? వేదోక్తమైన యీశ్వరోపాసనమును వేదోక్తధర్మంబులును మాని వానికి విరోధముగా విగ్రహమునే యెల్లప్పుడుఁ బెట్టుకొనుట మూర్ఖధర్మ మగును."

(ఆర్యమతోపన్యాసములు పుట ౧౨.)

దేవాలయము లెందుల కేర్పడినవో వీనిమూలమునఁ దేటపడ లేదా? మహాత్ములేల విగ్రహములఁ బూజింతురో స్పష్టముగా లేదా? భగవద్గీతార్థమునే యీమహనీయులభావ మనుసరించు చున్నదికదా?

దేవాలయములు తఱచుగా నీకాలమున ననేక కార్యములకుం బనికివచ్చుచున్నవి వానిపేరుచెప్పి స్వార్థాకర్షణము చేయవచ్చును. విచ్చలవిడి దాని వ్యయింపవచ్చును. అంతయు స్వామికార్యమే యనవచ్చును. అట్లుగాక మహనీయులు కూడఁ బామరులను భక్తులనుగాఁ జేయుపొంటె దేవాలయములు శిథిలములు గాకయుండ నిల్పినఁ గొంత యుపకారమే. కలికాలమున దైవభక్తి తుదముట్ట నశింపకయుండ నవి కొంత

వఱకు నుపకారము చేయుఁగాక యని మనము నమ్మవలయును. అందలివిగ్రహములనే పూజించుచుండిన ముక్తిగలుగునని తెలుపరాదు. అది ద్రోహమగును. కొంతకాలమైనతర్వాత వారికి ధ్యానపద్ధతి నుపదేశింపవలయును. లేనిచో నెన్నిజన్మములకు నంతియే ఫలము.

"ప్రతిమా స్వల్పబుద్ధీనామ్"

అనుట పెద్ద లెఱుంగనిది కాదు. విగ్రహారాధన మల్పఫలదమను నా వ్రాఁతకుఁ గినిసి యెగిరిపడు వేషధారులీభాగవతవాక్యముం గాంచియైనఁ దెలివిఁదెచ్చుకొందురుగాక.

శ్రీభగవానువాచ.—

"అహో వయం జన్మభృతో లబ్ధం కార్త్స్న్యేన తత్ఫలం
దేవానామపి దుష్ప్రాపం యద్యోగేశ్వరదర్శనం.
కిం స్వల్పతపసాం నౄణామర్చాయాం దేవచక్షుషాం
దర్శనస్పర్శనప్రశ్నప్రహ్వపాదార్చనాదికం." ౧౦

(౧౦ స్క-౦। ౭౪ అధ్యా.)

"దేవచక్షుషామ్=ప్రతిమాయాం దేవ ఇతి చక్షుర్యేషాం"

విగ్రహమే భగవంతుఁడని భావించువారలకునని యర్థము.

శ్రుతి "ఏకో దేవస్సర్వభూతేషు గూఢ
స్సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాంతరాత్మా,
కర్మాధ్యక్షస్సర్వభూతాధివాస
స్సాక్షీ చేతా కేవలో నిర్గుణశ్చ."

అనుశ్రుతి విగ్రహారాధనమును బోధింపక ధ్యానమే ముఖ్యమనుచున్నది. విగ్రహములఁ బూజించుటకంటె నామజపమే యుత్తమ మనవలయును.

"మిథ్యాతర్కసుకర్కశేరితమహావాదాంధకారాంతర
భ్రామ్యన్మందమతేరమందమహిమం త్వద్జ్ఞానవర్త్మా స్ఫుటం
శ్రీమన్మాధవ వామన త్రినయన శ్రీశంకర శ్రీపతే
గోవిందేతి ముదా వదన్ మధుపతే ముక్తః కదా స్యామహం."

అను నీ ప్రమాణము పై భావమునే దృఢపఱచుచున్నది. మధ్య వైష్ణవపాషండమండలమున కియ్యది కంఠపాశముగఁ గనఁబడును. ఇందుఁగల "త్రినయన శ్రీశంకర" అనునవి వారికిఁ గఠోరములుగానుండును. భక్తుల కట్లుండవు. ఇట్టివి లక్షలుగాఁ బ్రమాణములు చూపవచ్చును. ఎన్ని చెప్పినను బాషాణముల మూలమున ధనమునార్జించువారలకు సరిపడునా?

మఱికొందఱు పాషండులు భగవంతునకుఁ బక్షపాతము కలదందురు. అనఁగా బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూద్రుల కొక్కరీతిగా ఫలమునీయకయుండునని వారిభావము. అది తుచ్ఛవాదము. భక్తి దృఢమగునేని ఎల్లవారలకు సమముగా భగవంతుఁడనుగ్రహము నెఱపును. వేదవేత్తయగు బ్రాహ్మణునకు, భగవంతునియందు దృఢవిశ్వాసముగలిగి యతనినే తలంచు శూద్రునకు భగవత్కరుణ సమానమే.

"న బ్రహ్మణస్స్వపరభేదమతిస్తవ స్యా
త్సర్వాత్మనస్సమదృశః స్వసుఖానుభూతేః,
సంసేవతాం సురతరోరివ తే ప్రసాదః
సేవానురూపముదయో న విపర్యయోఽత్ర." ౬

(శ్రీభాగ. ౧౦. స్క. ౭౨. అధ్యా)

కల్పవృక్షము నెవ్వరాశ్రయించినను ఒక్కరీతిగా వారికి ఫలమొసంగును. భగవంతుఁడు నట్లేయని యెఱుంగందగు. భగ

వంతునిదృష్టికి జాతిభేదము లగపడవు. సేవించుటలో భేదము లుండిన ఫలభేదముండును. నైవేద్యభేదములకు, దీపసహస్రములకుఁ, బట్టువస్త్రములకు భగవంతుఁడు మోసపోవఁడు.

"తులసీదళమాత్రేణ జలస్య చులకేన చ
విక్రీణీతే స్వమాత్మానం భక్తేభ్యో భక్తవత్సలః."

అన్న విష్ణుధర్మోక్తియుఁ బైయర్థమును జాటుచున్నది. దృఢభక్తిగలిగినచోఁ బదార్థభేదములవలన నధికఫలము గలుగక సమానఫలమే కలుగుననుట సిద్ధాంతము. ఈవిషయమున నభిప్రాయభేదము లుండవనియే తలంతు విగ్రహారాధనము స్వల్పఫలము నీఁజాలునని శ్రుతిస్మృతిపురాణాదులు స్పష్టపఱచుచున్నవి. అదియే సర్వోత్తమమనువా రుందు రేని వారికి ముక్తిస్థానమునునది యొక్కలోకమున నొక్కహర్మ్యముగా నుండు నన్న విశ్వాస ముండును. ఆపాషాణములకు నీపాషాణములు చక్కనిబంధము కుదురవచ్చును. నిస్సారమగు విగ్రహారాధన విషయ మిఁకఁజాలింతును.

విశ్వామిత్త్రుఁడు తపస్సు చేయఁగోరి యే కాంచీనగరమునో, ఏశ్రీరంగక్షేత్రమునో, ఏయనంతశయనమహాశ్రీక్షేత్రమునో, ఏమధురానగరమునో, ఏకాశీదేవాలయమునో, యాశ్రయించి త్రికాలములయందును జక్కెరపొంగలి మొదలగు నైవేద్యము లర్పించి యాప్రసాదమునారగించి మహర్షి కాఁగోరక, యరణ్యమునకుంబోయి భగవంతు నారాధించెను. పరమేశ్వరానుగ్రహమునకుం బాత్రుఁడయ్యెను. జ్ఞానమున బ్రహ్మర్షి యయ్యెను. ఎన్ని యోలోపములు తపస్సునఁ దన్ను బాధించినను, వానిచేఁ దపస్సు చెడినను, బట్టువదలక మరలఁ బ్రయత్నించి తుదకు

సాధించెను. కావున విశ్వామిత్రచరిత్రము పరమపవిత్రము అవశ్యము పఠింపఁదగినది. దానినుండి యనేకవిషయములు గ్రహించి యంతతోఁ దృప్తినొందక వానిని శక్తికనురూపముగా నాచరించి పట్టుపట్టి భగవంతుననుగ్రహమునకుఁ బాత్రులము కావలయును.

పుటపాకశోభితమగునదియే మేలిమిబంగారు. పుటము పెట్టనిచో నది మలినమే యగును. సకలవిధశ్రమములకు గుఱియైనఁగాని మనస్సు భవపాశవిముక్తిం గాంచదు. అట్టిమనస్సు గలవానిని పెద్దలు దాంతుఁడందురు. అంతరింద్రియనిగ్రహము లేనిచో నాతఁడొనరించుతపస్సు లోనగుసత్కర్మములు ఫలము నీఁజాలవు. యత్కించిత్ఫలము నీజాలినను దాన నతఁడు కృతార్థుఁడు కాఁజాలఁడు. శ్రమములు గలిగినపుడు వానిని సహించి తనపట్టువలమానక భగవంతు నారాధించినగాని భగవంతుఁ డుత్తమఫలముల నీఁజాలఁడు భగవదనుగ్రహమునకుఁ బాత్రుఁడయ్యెనని యూహించుటకుఁ దార్కాణము శాంతమే. అట్టిశాంతమును సంపాదింపఁగోరి మునులు సుఖమునకుఁ గాక ప్రాణధారణమునకుమాత్రమే యేదోయాహారముం గొందురు. భగవద్ధ్యానానందమే వారికి క్షుత్తృష్ణలఁ గ్రమమున నడంచును.

"అబ్భక్షైర్వాయుభక్షైశ్చ శీర్ణపర్ణాశనైస్తథా,
ఫలమూలాశనైర్దాంతైర్జితరోషైర్జితేంద్రియైః."

అను నీమూలముంబరికించినఁ బైయర్థము తేటపడియెడిని. ప్రాక్కర్మవశమునఁ గొందఱకుఁ దపస్సు శీఘ్రకాలముననే ఫలించును. కొందఱకుఁ జాలకాలమునకుఁగాని ఫలింపదు. మఱి

కొందఱ కాజన్మముననే ఫలింపదు. కాని యాసత్కర్మానుష్ఠానము మీఁదిజన్మమున నుపకరించి బీజరూపమును మాని వృక్షరూపమై వెలయును. అంతియకాని చేసినది నిష్ఫలము గాదు.

"అయతిశ్శ్రద్ధయోపేతో యోగాచ్చలితమానసః,
అప్రాప్య యోగసంసిద్ధిం కాం గతిం కృష్ణ గచ్ఛతి"

అనునర్జునుని ప్రశ్నమునకు

"పార్థ నైవేహ నాముత్ర వినాశస్తస్య విద్యతే,
న హి కల్యాణకృత్కశ్చిద్దుర్గతిం తాత గచ్ఛతి. ౪౦
ప్రాప్య పుణ్యకృతాఁల్లోకానుషిత్వా శాశ్వతీస్సమాః,
శుచీనాం శ్రీమతాం గేహే యోగభ్రష్టోఽభిజాయతే. ౪౧
అథవా యోగినామేవ కులే భవతి ధీమతాం,
ఏతద్ధి దుర్లభతరం లోకే జన్మ యదీదృశం. ౪౨
తత్ర తం బుద్ధిసంయోగం లభతే పౌర్వదైహికం,
యతతే చ తతో భూయస్సంసిద్ధౌ కురునందన. ౪౩
పూర్వాభ్యాసేన తేనైవ హ్రియతే హ్యవశోఽపి సః,
జిజ్ఞాసురపి యోగస్య శబ్దబ్రహ్మాతివర్తతే. ౪౪
ప్రయత్నాద్యతమానస్తు యోగీ సంశుద్ధకిల్బిషః,
అనేకజన్మసంసిద్ధస్తతో యాతి పరాం గతిం." ౪౫

అను నీ శ్రీకృష్ణపరమాత్మయుపదేశములు పైయర్థమును సూచించుచున్నవి. కృషి యేదిగాని నశింపక పైజన్మమునం దోడ్పడుచుండును. ఇన్నివ్రతములకు ఫలము దాంతియే. అది కుదిరినపిదప నవిరతభగవద్ధ్యానానందసుఖము గల్గును. అట్టి మహాపుణ్యము గలుగఁ గోరవలయును.

వసిష్ఠముని విశ్వామిత్త్రునకు విందుచేయుట.

*విశ్వామిత్త్రుఁడు వసిష్ఠుని దర్శించి సంతోషము నడఁకువయుఁ గడలుకొన నభివాదనమాచరింపఁగా నాశాంతధనుఁడు స్వాగతంబడిగి యాతిథ్యము గావించెను ముని యొసంగిన యాసనమునఁ గూరుచుండిన రాజునకు విధిమీఱకయుండ ఫలమూలము లర్పించెను. గాధేయుఁ డాసపర్యను గ్రహించి "మునీంద్రా! తపమునకంతరాయములు లేవుకదా. అగ్నికార్యము సతతము సాగుచున్నదికదా? శిష్యవర్గమునకుఁ గుశలంబకదా? ఇయ్యాశ్రమమునఁగల వృక్షరాజి వృద్ధినొందుచున్నదియే." అని చక్కఁగాఁ గుశలవార్తల నడిగెను. వసిష్ఠుండును "రాజేంద్రా! నీవడిగినవెల్లఁ గుశలయుక్తములే." అని బదులు పలికి రాజును గుశలంబడిగి పిదప "రాజ్ఞాణీ! పరాక్రమవంతుఁడవు, ధార్మికుఁడవు నగుదువు. 'రంజనాద్రాజా' యన్న న్యాయమురీతిఁ బ్రజలఁ బాలింతువుకదా? భృత్యులు చక్కఁగాఁ దృప్తులై యుందురుగా. నీయానతిం దలందాల్తురుగాదే. శత్త్రువుల జయింతువుకద. శత్త్రువిజయము రాజునకుఁ గర్తవ్యముగావున నందులకుఏలయు చతురంగబలములు, కోశము, మిత్త్రులు, పుత్త్రపౌత్త్రులును సమృద్ధిగలిగి కుశలముగా నుందురుకదా?" అని ప్రశ్నింప రాజు నుచితరీతి బదులిచ్చెను.

పరమధార్మికులగు నామునిరాజులు కొంతసేపు కుశల ప్రశ్నాదికమున జరపిరి. వసిష్ఠముని మోమున సంతోషము వెల్లివిరియుచుండ "మహీపాలకా! సపరివారుఁడవై యీయాశ్రమమునకుఁ జనుదెంచితివి. కావున మీకెల్లరకు నాతిథేయము

*ఇది యేఁబదియొకఁడవ సర్గమునుండి గైకొనఁబడినది.

చేయఁగోరెదను. నావేఁడికోలు నంగీకరించి నాసత్కారమును గ్రహింపుము. నీవు రాజేంద్రుఁడవు. అతిథులయం దుత్తముఁడవు. కాన నిన్నుఁ బ్రయత్నపూర్వకముగాఁ బూజింపందగు" నని యభ్యర్థించెను. రాజును మునిపలుకుల నాలకించి మతిమంతుఁడు కావున నాఋషిచంద్రునకు శ్రమముగలిగింపనెంచక వినయమున "మునిచంద్రా! సత్కరింతునన్న మాటయే చాలును. సత్కారములెల్ల లభించెను. వేఱుగ నీకఁ జేయనేల? మీయాశ్రమవర్యమునంగల కందమూలాదులొసంగి పూజించితిరి. జ్ఞాననిధులగు మీదర్శనంబబ్బెను. మీరు నాకుం బరమపూజ్యులు. అట్టి మీరింతగా నావంటివారికి మర్యాదచేయుటయే మహాపూజయయ్యెను. ఇంక నదియేల? కటాక్షవీక్షణముల నన్ను ధన్యుం జేయుము." అని యెన్నిసారులు వలదని వేఁడుకొన్నను మహోదారమతిగాన నమ్ముని పలుసారులుభోజనమునకై యభ్యర్థించెను. వలదనుట న్యాయముకాదని కౌశికుఁ డంగీకరించి మునీంద్రా! తమచిత్తానుసారము వర్తింతునని బదులిచ్చెను.

ఆపలుకులకానందించి యప్పుడే చిత్రవర్ణములనలరారు కామధేనువు నాహ్వానించి "శబలా! వేగంబ రమ్ము. నామాట వినుము. ఈ రాజర్షికి నీతనిపరిజనులకును జక్కనివిందొనర్చి సత్కరింప నాకుఁ గోరిక కలిగినది. ఆ కార్యమునకు వలయువస్తువుల సిద్ధపఱుపుము. నీవు కోరినవానినెల్లం బిడుకఁగలవు. కాన షడ్రసములయం దెవ్వారికేది యిష్టమో దానినంతయునన్నుఁ గూర్చి వారికింగల్పింపుము. రసాయనములు, భక్ష్యపానీయములు, తేనియలులోనగు లేహ్యములు, దధిముఖచోష్యములు, గలిగి రుచిగలిగి మెసవఁదగు శాల్యన్నము నందఱకుఁ దనివిసనునట్లు

కూర్పుము. సత్వరంబ యీవిందు సాగవలయును." అని యాజ్ఞాపించెను.

బుద్ధిసంపన్నులారా! ఈభాగమున నొకవిశేషము కలదు. అతిథిపూజావిధానము తత్ఫలము మున్నే వివరింపఁబడి యేఁగదా.

"అతిథ్యం కర్తుమిచ్ఛామి బలస్యాస్య మహాబల
తవ చైవాప్రమేయస్య యథార్హాం సంప్రతీచ్ఛ మే,
రాజా త్వమతిథిశ్రేష్ఠః పూజనీయః ప్రయత్నతః."

అని మూలమునఁ గలదు. నీవు రాజవుగాన నతిథులలో శ్రేష్ఠుఁడవని వసిష్ఠుఁడనియెను.

"న బ్రాహ్మణస్య త్వతిథిర్గృహే రాజన్య ఉచ్యతే,
వైశ్యశూద్రౌ సఖా చైవ జ్ఞాతయో గురురేవ చ. ౧౧౦
యది త్వతిథిధర్మేణ క్షత్రియో గృహమావ్రజేత్,
భుక్తవత్సు చ విప్రేషు కామం తమపి భోజయేత్." ౧౧౧
(మను. 3 అధ్యా)

అనుస్మృతిననుసరించి యోజించిన రాజు బ్రాహ్మణున కతిథి కాఁడనియు, మార్గవశమున వచ్చినవాఁడే యతిథి యనఁబడు ననియు, నట్లే రాజుకూడ వచ్చినయెడల విప్రభోజనానంతర మాతని కన్నము పెట్టవలయుననియుఁ దేలుచున్నది. శ్రీరామాయణమున "రాజా త్వమతిథిశ్రేష్ఠః" అని యున్నదికదా. ఇం దేది ధర్మసమ్మతమనుసంశయము కలుగక మానదు. సమాధాన మేమనఁగా.

మనుస్మృతివాక్యము సామాన్యధర్మమును బోధించును. కాన సామాన్యవిధి యనందగును. అందే,

"రాజర్త్విక్స్నాతకగురూన్ ప్రియశ్వశురమాతులాన్,
అర్హయేన్మధుపర్కేణ పరిసంవత్సరాత్పునః." ౧౧౯

అన్న విశేషవిధి|కనుపట్టెడిని. ఒకసంవత్సరము రాక మరల రాజు వచ్చెనేని మధుపర్కప్రదానమునఁ బూజింపవలయునని దీని యాశయము.

"ప్రతిసంవత్సరం త్వర్ఘ్యాస్స్నాతకాచార్యపార్థివాః,
ప్రియో వివాహ్యశ్చ తథా యజ్ఞం ప్రత్యృత్విజః పునః." ౧౧౦

యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి. ఆచారకాండము.

"అర్ఘశబ్దో మధుపర్కం లక్షయతి." అని వ్యాఖ్య.

ఇట్లుస్మృతులు బోధించుచున్నవి. విశ్వామిత్రుఁడు భూపాలనము చేయుచు నెన్నఁడు రాక వచ్చినవాఁడు కావుననే అతిథులలో శ్రేష్ఠుఁడవని తెలిపెను. యథావిధిఁ బూజించి విందు చేయఁ గోరెను. అతిథి యనఁగా మఱుదినము నివసింపని బాటసారియని యర్థము. రాజట్టివాఁడు కాఁడు. విశేషించి యెప్పుడును వచ్చువాఁడు కాఁడు. కావుననే యాహారదానమున గౌరవింపఁ బూనెను. కావున నిది స్మృతినిషిద్ధవిషయమున నుదాహరణము కాఁజాలదు. ఇందులకు స్మృతి సమ్మతించునా యని యడిగిన యెడల:

"బాలోఽపి నావమంతవ్యో మనుష్య ఇతి భూమిపః
మహతీ దేవతా హ్యేషా నరరూపేణ తిష్ఠతి." ౮

మను. ౭. అధ్యా.

అను నిట్టివిశేషవిధులు గలవని సమాధానము చెప్పనచ్చును.

"యస్యయస్య యథాకామం పద్రసేవ్వభిపూజితం. ౨౨
తత్సర్వం కామధుక్ [illegible] ప్రమఖివర్ష కృతే మమ,"

అని మునియాజ్ఞాపించెను. ఎవ్వఁడు షడ్రసముల నెద్దానింగోరు నో వాని కద్దానినొసంగుము. నీవు కామదోగ్ధ్రివికదా. అనియే మునియాజ్ఞ.

రాజుసెలవడిగెను. ముని యతని బలవంతపఱచి విందు నొసంగందలంచి యెన్నిసారులువలదన్నను బట్టువదలఁడయ్యెను. ఏల? అని మనము ప్రశ్నించుకొనవలయును. దాననే మనకుఁ గర్మసిద్ధాంతము చక్కఁగా బోధపడును. మహాకార్యమునకు నెన్నియో సాయములు కావలయును. విశ్వామిత్రజననవృత్తాంతమును దలంచిన క్షత్రియుఁడై పుట్టి బ్రహ్మర్షి కాఁదగినట్లున్నది. పరశురాముఁడు విప్రుఁడై పుట్టి క్షత్రియుఁడు కాఁదగినట్లున్నది. అనఁగా విప్రత్వక్షత్రియత్వములు ధర్మములుగాఁగలవార లగుదురనిభావము గాధినందనుఁడు పెక్కేండ్లు రాజ్యమేలెను. ధర్మమును విడనాడినవాఁడు కాఁడు. వసిష్ఠమహర్షి విందుచేసి నంతదనుక రాజయ్యును బెద్దలయెడ వినయమునఁ బ్రవర్తించు వాఁడేయై యుండెను. అంతదనుక నాకర్మఫలము ననుభవించెను. ఇఁక బ్రహ్మర్షియగుటకుఁ బ్రయత్నము సాగవలయును. కాలము పరమాత్మస్వరూపము. అఖండము. వినాశము లేనిది. భగవంతుఁ డాయాయికర్మఫలముల నాయాసమయములయం దొనఁగూర్చుచుండును.

"భ్రామయన్ సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని మాయయా"

అని గీత బోధించెడిని. అనఁగా భగవన్మాయ యందఱ నాయా కర్మగతులం భరిభ్రమింపఁజేయుచుండునని తాత్పర్యము. ఈశ్వరుఁడు నిర్లిప్తుఁడు నిష్క్రియుఁడుకదా.

మధ్వవైష్ణవులుకొందఱు ప్రకృతియన్న నెగిరిపడుదురు. పాపము! వారికిఁ దత్త్వము తెలియదు. శ్రీరామానుజాచార్యులవారు శ్రీప్రాధాన్యమును స్థాపించిరి. ఏల? భగవంతునకు సర్వసాక్షిత్వాదు లూడిపోవునన్న భయముచేత నే,

"దైవీ హ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా" అనియు,
"మయాధ్యక్షేణ ప్రకృతిస్సూయతే సచరాచరం." అనియు,

భగవదుక్తుల నమ్మియే యాచార్యులుగారు శ్రీప్రాధాన్యము నంగీకరించిరి. మధ్వవైష్ణవులు ప్రకృతియన్నఁ బార్వతియని యర్థము చేసికొని కాఁబోలు దుముకుచుందురు పాపము శాంతించుఁగాక. ప్రకృతియనునది యాకృతికలదిగాదనియు, భగవదిచ్ఛాశక్తియనియు, సకలప్రపంచనిర్మాత్రియనియుఁ, బరమేశ్వరునకు నాప్రకృతికి నభేదమనియు, నెవ్వరేనామమునఁ బిలిచినను బిలువవచ్చుననియుఁ, బ్రకృతిని దూషించువారు భగవంతుని దూషించినట్లే యగుననియు, వారు తలంచుచో దుర్భావమంతరించును. ప్రకృతి స్త్రీగాదు. పురుషుఁడు కాదు. మఱేదియుఁ గాదు. ప్రకృతిశబ్దము స్త్రీలింగము. దైవత-బ్రహ్మశబ్దములు నపుంసకలింగములు. దేవతాశబ్దము స్త్రీలింగము. అట్లే యిదియు నని యూహించుకొనందగు.

శాక్తమతమును దూషించువార లీయర్థము నెఱుంగనివారే. కనుకనే శాక్తులు విగ్రహారాధనము చేయువారందురు. తెలిసియాక్షేపించిన సమాధానము చెప్పవచ్చును. మూర్ఖులకు సమాధానము చెప్పుట బ్రహ్మకే నశక్యము. చక్రపూజచేయువారు శాక్తులు. సాలగ్రామము చక్రము విగ్రహములనఁబడవు. ఇదిబాహ్యపూజ. ఈరీతిఁబూజించువారు సామాన్యులు. ఆధా

రాదిషట్చక్రములయం దాయారూపముల నిలిపి ధ్యానించు వారును శాక్తులనంబడుదురు. "అంతరర్చనసుప్రీతా బహిరర్చనలోలుపా" అని యందులకుఁ బ్రమాణము ఇట్టులుండ శాక్తులు విగ్రహారాధకులేకదా యని దూషించు టున్మత్తప్రలాపమువంటిది. శుక్రతీర్థము శాక్తులకు ముఖ్యమనుట తెలివి తక్కువ. అయ్యది కొన్ని కూటములందు నుపవస్త్రోత్సవమువంటి దని యాపాషండు లూహింతురు కాఁబోలు. సురాపానము చేయువారు మాంసభక్షకులు శాక్తులయందు లేరాయందురే నుండవచ్చును. అట్టివారు విశేషించి మధ్యవైష్ణవులయందును గలరు. ఇతరులలో నుండవచ్చును. అయ్యది విధివిహితమా. దాసులతిప్పలు పెరుమాళ్లకుఁ దెలియునన్న సామెత ప్రకారము వర్తించుచుఁ బంక్తిబాహ్యులగృహములభుజించుచు భుక్తశేషము గురుప్రసాదమని శిష్యులకుఁ బెట్టుచు స్మృతిలేకయుండఁ ద్రాగి సకలమాంసములుతినువారెందఱు వైష్ణవశిఖామణు లనిపించుకొనుటలేదు. అట్టివారే యిందు మధ్యవైష్ణవు లనఁబడుచుందురు.

మతస్థాపకులు నిర్మలాత్మకులు, మహనీయులు, తపస్సిద్ధులు. వారిననుసరించువారిదోషములు వారలకంటగట్టు టుచితముకాదు. వారిహితముననుసరించి ప్రవర్తించువారే శిష్యులనఁబడుదురు. పేరునకుమాత్రము శిష్యులమని చెప్పుకొనుచు మద్యమాంససేవకులైన శిష్యులంజూచి గురువులు నిట్టివారే యని దూషించుట మహాపాపము. శ్రీరామానుజాచార్యులుగారు కంచుకోత్సవమును బోధించిరని యొప్పుకొను నీచుఁడుం

డినయెడల శాక్తులు సురాపానముచేయుచు మాంసభక్షణము చేయువారలన్న నొనను బాపాత్ముఁడుండును.

ప్రతిమతము సర్వజనులకుగా నేర్పడినదిగాని యొక్కొక్కతెగవారికిగా నేర్పడినది కాదు. ఆయాకులములకుఁ జేరినవారు వారియాహారమును నైవేద్యముచేయుదురు. శూద్రులు మాంసభక్షకులు. కాన వారు దానిని దేవతకు సమర్పింతురు. క్షత్రియులుకూడ నట్టివారే. విప్రులకే యది నిషేధమయ్యెను.

"బ్రాహ్మణో మదిరాం దత్వా బ్రాహ్మణ్యాదేవ హీయతే."

అన్న ప్రమాణము నెఱుంగనివా రాక్షేపింతురు.

"యదన్నం పురుషో భుంక్తే తదన్నం తస్య దేవతాః."

అన వినమే. అస్త్రవిద్యక్షత్రియాదులకొఱ కేర్పడినది. వారలకు విధివిహితాహారమేదియో యదియే వారలుపాస్య దేవతకు నొసంగుదురు. వారి నాక్షేపింపరాదు.

"నాత్మార్థం పాచయేదన్నం నాత్మార్థం పాచయేత్పశూన్,
దేవార్థే బ్రాహ్మణార్థే వా హన్యాన్నిత్యపశూన్ ద్విజః."

అని ప్రమాణముకలదు. పరిశుద్ధమాంసభక్షణము యుగాంతరముల విప్రులకుంగలదు. అది నిషేధింపఁబడుట కలియుగముననే కదా. ఆశ్లోకము లుదాహరించి బ్రాహ్మణులెల్ల మాంసభక్షకులనుట తెలివితక్కువగాక మఱేమగును? శుభాగమపంచకము బ్రాహ్మణులకుగా విధింపఁబడినది. తదుక్తాచారమునఁ బ్రవర్తించువారే విప్రులు.

పాషండులనఁగా దేవతాదూషకులు. వీరుశైవులయందు వైష్ణవులయందును గలరు. అందఱు ననరాదు. కొందఱే యనవలయు. తక్కినవారు దూషింపరు. భూషింపరు. శాక్తు లట్లు

దూషింప నవకాశమే లేదు. సకలదేవతామంత్రము లామ్నాయషట్కమునఁ గలవు. వైష్ణవమున నట్లుండవలనుపడదు. మతమనునది ప్రతిమానవులకుఁ దగినధర్మములు తెలుపవలయును. ఏ దేవత నుపాసింపఁబూనిన నావిధి కలిగియుండవలయును. ఈ విషయమునుజర్చించుట కిట విశేషావకాశము లేదు. వేషధారులన్నిమతములయందుఁ గలరు. ద్రవ్యమునిమిత్తము దాసులమని యోగులమని మాంత్రికులమని సంచరించుచు, శిష్యులం గూర్చుకొనుచు, మంత్రములనుపదేశించుచు, ధనములాగుచుఁ దమవారికొసంగుచు, వీతస్పృహులవలె నటించుచు నుండువారెందఱు లేరు? అట్టివారుండఁబట్టియే,

"జటిలో ముండీ లుంఛితకేశః కాషాయాంబరబహుకృతవేషః.
పశ్యన్నపి నచ పశ్యతి మూఢో హ్యుదరనిమిత్తం బహుకృతవేషః."

అని శంకరాచార్యశిష్యులు పలికిరి. పూర్వముండిరి. ఇపుడున్నవారు ముందుండఁగలరు. అట్టివారిమాయోపదేశములకు లొంగకుఁడని తెలుపు టొక్కనిదూషించుటకుంగాదని మతిమంతు లూహింతురు. కుమతులు తమ్మే దూషించిరని తలంచి కలహింతురు. అది వారలదుష్కర్మము వారిని స్మరించి మనము విచారింపవలసినదే కాని వేఱుపకారము చేయఁజాలము.

శాక్తులు వైష్ణవులు శైవులులోనగువారగుదురు. ప్రకృతివిశిష్టునకుఁగదా రూపనామము లుండును. అతఁడేకదా ధ్యేయుఁడు. పాషండులనఁదగిన మధ్యవైష్ణవులకుఁగాక తక్కిన వైష్ణవులకుఁ బ్రకృతి మహాలక్ష్మి పురుషుఁడు శ్రీమహావిష్ణువు. వారి నారాధించువారు కృతకృత్యులగుదురు. ఇట్లే శైవులు కూడ. శాక్తులుకానివా రెవ్వరో తెలియఁజాలకయున్నాఁడను.

ఇట్టులుండఁగా శాక్తులన్న నెగిరిపడువారు మతమెఱుంగని వాచాటులు. వారింగూర్చిన పరితాప మింకఁజాలును.

ఇఁకఁ గథాభాగమునకు వత్తము విశ్వామిత్రునకు ఋషిత్వమలవడు కాల మాసన్నమైనది. దానికిఁదగు కృషి చేయవలయును. కావున విశ్వామిత్రునిసత్కర్మము వసిష్ఠమునీంద్రుఁ బురికొలిపెను. బలవంతము చేయునట్టు లొనరించెను. రాజు సమ్మతించునట్లు చేసెను. కనుకనే భగవంతుఁడు శ్రీకృష్ణమూర్తి "గహనా కర్మణో గతిః" అని బోధించెను. కర్మగతి యిట్టిదని బ్రహ్మాదులే యెఱుంగరన నిఁకసామాన్యులమాట యేటికి? కర్మ ప్రోత్సాహమున మునీంద్రుఁడు హోమధేనువును బిలిచి విందు గూర్పనెంచితిని. షడ్రసములలో నెవ్వాఁ డెద్దానింగోరునో వాని కయ్యది కలుగునట్లు చేయుమని యాజ్ఞాపించెను. ఆకార్యమున ముందేమికీడు మూఁడునోకదాయని ముని యాలోచింపలేదు. దివ్యదృష్టిగల మహాత్ముఁడుకదా వసిష్ఠుఁడు. అటులయ్యును గర్మబద్ధుఁడయ్యెను. ఈఘట్టమును బఠించి మనము నేర్చుకొనఁదగువిషయము మానవులుకర్మబద్ధులు స్వతంత్రులు గారు. కావున సత్కర్మానుష్ఠానముచేయుచు వానిఫలములను గోరక భగవంతునాశ్రయించి యుండవలయుననియే. లేనిపోని కర్తృత్వము నారోపించుకొనరాదు. ఫలాభిసంధిరహితకర్మానుష్ఠానము జ్ఞానమును గల్గించును. కాన మనము శ్రద్ధాభక్తులు గలిగి పాషండులవలె వీనికంటె వాఁడెక్కుడు. వానికంటె వీఁడెక్కుఁడు. అని తెలివిమాలినప్రసంగములతోఁ గాలము వ్యర్థముచేయక భగవంతునే యాశ్రయింపవలయును. ఇఁకఁ దరువాతికథ నాలకింపుఁడు.

విశ్వామిత్రుఁడు హోమధేనువునిమ్మని వసిష్ఠునడుగుట.

రామచంద్రా! తరువాతికథ నాలకింపుము. వసిష్ఠముని యిట్లు తెలుపఁగా నాశబలయనఁబరఁగు హోమధేనువు కామదోగ్ధ్రి కావున నెవ్వార లెట్లుకోరుదురో వారికోర్కులు తనివిచన నాయాభక్ష్యపదార్థములఁ గల్పించెను. ఇక్షుఖండములు, తేనియలు, లాజలు, మైరేయమద్యములు లోనగుపదార్థములు, పిండివంటలులోనగు భక్ష్యపదార్థము లెల్ల నాశబలచేఁ గల్పింపఁబడియెను. శ్రీరామభద్రా! ఆపదార్థములిట్టివని కాని యిన్నివిధములని కాని వర్ణింపఁదరము కాదు. రాసులుగనొప్పెననిమాత్రము చెప్పెదను. రాజపరివారమంతయు సంతృప్తిగా భుజించి త్రాగి మిగుల సంతుష్టిగాంచెను. రాజును రాజపత్నులును బురోహితులు మంత్రులులోనగువా రావిందున మహానందమును గాంచఁగల్గిరి దానసంతుష్టుఁడై రాజు వసిష్ఠమునితో "మహాత్మా! మీరు మాకుఁ బరమపూజ్యులు. అట్టిమీరు మాకెల్లరకు నాతిథ్యముగావించి గారవించితిరి. ఇంతకన్న మాకేమి కావలయును? మీరువాగ్విశారదులగు. కావున నొక్కమాట చెప్పెదను. ఆలకింపుఁడు. మునీంద్రా! లక్షధేనువుల మీకొసంగుదు. వానిని గ్రహించి యీశబలను నాకొసంగుఁడు. ఇది స్వజాతియందు త్తమము. కాన గోరత్నమనందగును. రత్నములు రాజునకుఁ జేరఁదగినవికదా. ఆకారణమున దీని నాకిందు ధర్మపద్ధతినాలోచింపఁగా నీయది రాజుగానుండునాదియేగాని బ్రాహ్మణులరగు మీదికాదు." అని రాజుపలుక మునిపతి మహాత్ముఁడునగు వసి

---

* ఇయ్యది యేఁబదిరెండవ సర్గమునుండి సంగ్రహింపఁబడినది.

ష్ఠుఁడు వినియు ధర్మబుద్ధిగలవాఁడు కావునఁ దానాచరించుధర్మ కార్యములకు నత్యంతసాధనభూతమగు ధేనువు కాఁబట్టి దాని నీయనెంచక "రాజా! లక్షయే కాదు.అసంఖ్యాకములగు గోవుల నొసంగినను రజతపర్వతములనిచ్చినను నే నీశబల నీయంజాలను. శత్రుసూదనుఁడవునీవు కాన నాకేమియుపకారము చేయుదువో యనిభయంబడి దీనినివదలువాఁడనుగాను.ఇదినాకడనే యుండఁ దగినది. కాని వేఱొకతావున నుండరాదు. మనస్వియగు వానికిఁ గీర్తియుంబోలెఁ దపస్వికి నిది సర్వకాలము చెంతనే యుండఁదగినది. కారణ మేమందువో ఆలకింపుము. దేవతలకు హవ్యములు పితరులకునిచ్చుకవ్యములు,సాయంప్రాతఃకాలముల వేల్చుహోమములు భూతబలియు, దర్శపూర్ణమాసాదిహోమ ములు, మఱియు నిట్టివేవేవికలవో యవియు, నా దేహయాత్ర యు నీకామధేనువుమూలముననే జరగుచున్నవి. మఱియు స్వాహాకారవషట్కారమంత్రములు వేదాదిసద్విద్యలుసాగుట కీధేనువే ప్రధానము. నిస్సంశయము. సత్యమిది. నాసర్వస్వమిది యేయని విశ్వసింపుము నిరంతరసంతోషకారిణి యిదియే. కార ణములివియేగాక యింక ననేక కారణములు గలవు. వానినన్నిం టినిబట్టి యేనీధేనువు నీఁజాలను."

అనియిట్లు వసిష్ఠమునివచింపఁగా విశ్వామిత్రుఁ డెంతయు నభినివేశయుక్తముగా వాగ్విశారదత్వ ముట్టిపడునట్లు మరల నామునితో "మహాత్మా! స్వర్ణాభరణాలంకృతములయి కనకాం కుశములుగలిగి వెలయుగజములను బదునాలుగు వేల నిత్తు. నాలుగుగుఱ్ఱములుగట్టియుండ, బంగారుచిఱుగంటలుగలిగి తళ తళలాడునరదంబుల నెనిమిదివందల నొసంగెదను. అంతియ

కాదు. సద్దేశజాతిసముద్భవములగు హయమ్ములఁ బదునొకండు వేల నిచ్చెదను. నానావర్ణముగల కోటియావుల నర్పించెదను. ఈయొక్కశబళను నాకిమ్ము. రత్నములు సువర్ణముకావలయు నేని యెంతయే నిచ్చెదను. ఈ ధేనువునుమాత్రము నాకొసంగుము." ఈరీతివిశ్వామిత్రుఁడడుగఁగా మహాత్ముఁడుకాన రాజుం గాంచి యెట్టులేని నే నీధేనువు నీఁజాలను. నీవిచ్చురత్నములు నాకేల? ఇదియే నాకురత్నము, ధనము, సర్వస్వము, నాజీవితము నిదియేయని నమ్ముము. నాకు సత్కర్మములెల్ల నీశబలయే. నా యొనర్చుకర్మముల కన్నింటికిని మూలమిదియే సుమీ. నాకోరిన వన్నింటిని బిడుకునీధేనువు నియ్యనని గట్టిగాఁజెప్పెను.

మహాత్ములారా! ఈభాగమునఁ గొన్నివిశేషములుగలవు. వానిని దెలిసికొనక ముందునకుసాగరాదు. వసిష్ఠుననుమతంబున శబల రాజునకుఁ దత్పరివారమునకుఁ గావలసినపదార్థములఁ గల్పించెను. అనఁగానే సామాన్యుల కచ్చెరువు కల్గును. ఇది నమ్మఁదగునాయనియు వారూహింతురు. దానికిఁగారణముకూడ లేకపోలేదు. ఈవిధము లోకమున లేనిది. కావున నట్టి యూహను గల్గించుటలో వింతయేమికలదు?

యోగుల కివియన్నియు సులభసాధ్యములు. మనవంటి వారి కావిషయమున విశ్వాసము కుదురకయుండుట కర్మఫలమే యనవలయును.

సూ. "కాయేంద్రియసిద్ధిరశుద్ధిక్షయాత్తపసః. ४३
స్వాధ్యాయాదిష్టదేవతాసంప్రయోగః. ४४
సమాధిసిద్ధిరీశ్వరప్రణిధానాత్." ४५

(పాతంజలయోగసూత్రములు.)

తపస్సు చేయుటచేతఁ జిత్తగతమలినము నశించును. దానిచే జ్ఞానకర్మేంద్రియముల కత్యద్భుతశక్తి కలుగును.

అభీష్టమంత్రజపము చేయుటచేతఁ దాఁగోరిన దేవత ప్రత్యక్షమగును. పరమేశ్వరునియం దత్యంతభక్తి గలిగియుండుటంజేసి సంప్రజ్ఞాతసమాధిలాభము కలుగును.

"అణిమా మహిమా మూర్తేర్లఘిమా ప్రాప్తిరింద్రియైః
ప్రాకామ్యం శ్రుతదృష్టేషు శక్తిప్రేరణమీశితా
గుణేష్వసంగో వశితా యత్కామస్తదవస్యతి. ఇతి"

(యోగసారసంగ్రహము. 3 అధ్యా.)

"ఈశితా చ శక్తీనాం భూతభౌతికానాం స్వేచ్ఛయా ప్రేరణమ్."

(విజ్ఞానభిక్షువు.)

"ఇదానీం సిద్ధిప్రకారః కథ్యతే.

అత్ర ప్రకృత్యా పూరేణ ప్రకృత్యపసారణముపలక్ష్యతే. జాత్యంతరపరిణామేన చ అణిమా మహిమాద్యా అపి సిద్ధయ ఉపలక్ష్యంతే. తేన యథాయోగ్యం ప్రకృత్యా పూరణాపసారణాభ్యాం సర్వాస్సిద్ధయ ఉత్పద్యంతే. ఏతేన వామననృసింహవరాహాదీనాం క్షణేన ప్రకృత్యా పూరణాదేవ శరీరవృద్ధిః. అగస్త్యాది పీయమానసముద్రాదేశ్చాల్పత్వం ప్రకృత్యపసరణాదుపపన్నమితి. యేన యోగీ జీవాంతరసంయోగేన గజతురగాదీని నిర్మాయైశ్వర్యం భుక్త ఇతి. మంత్రసిద్ధిస్తు మంత్రైరాకాశగమనాదిః తపస్సిద్ధిశ్చ తపసా సంకల్పసిద్ధ్యాదిః. ప్రహ్లాదాదీనాం భక్త్యాదిజన్యసిద్ధయశ్చ తపస్సిద్ధిమధ్యే ప్రవేశనీయాః. అక్షయః పరమో ధర్మో భక్తిలేశేన లభ్యతే."

(యోగసారసంగ్రహము. 3 అధ్యా.)

యోగి యోగసిద్ధిం గాంచి యెన్ని యో మహాకార్యములు చేయఁ జాలును. ఎన్నియో పదార్థములను గల్పింపఁజాలును. మనస్సు

నకు నతీతగమనమున నెందేఁ బోవఁజాలును. అతని కసాధ్య మేదియునుండదు. ప్రహ్లాదుఁడు భక్తిభావమునఁ బరమేశ్వరుని ధ్యానించుచుండఁ దండ్రి పెట్టినబాధ లాకుమారవర్యుని బాధింపఁజాలెనా? అగ్ని కాల్పఁజాలెనా? సర్పములవిష మాతని బాధింపఁగల్గెనా? ఏల? సర్వేంద్రియసంయమనమును జేయఁగల్గిన యాతని నేవియు బాధింపఁజాలవని యెఱుంగందగు.

"వర్షత్రయాభ్యాసవశాదతీతమనాగతం వేత్యఖిలేలకేశః,
విషం న దేహే క్రమతే తదీయే దష్టే సుఘోరైరపి పన్నగేంద్రైః.
(త్రిపురాసారసముచ్చయము.)

అని యిట్లు యోగశాస్త్రము లెల్లఁ దన్మహత్త్వమును వేనోళ్లఁ దెలుపుచున్నవి. అట్టియనేకయోగముల నభ్యసించిన మహాత్ము నకు శిబలమూలమున నీపాటివిందుచేయించుట యొకగొప్ప కార్యముకాదు. యోగశక్తినెఱుంగనివారలకును, దానినమ్మని వారలకుంగూడ నీవిషయము రుచింపదు. కాని పెద్దలందఱు నేకగ్రీవముగా నంగీకరింతురు. అగస్త్యముని సముద్రోదక మును బానముచేసెననఁగా నర్థమేమి? యోగమహత్త్వమున దానిని రూపుమాపెననియే యర్థము. అవన్నియుఁ గల్లయను వారికి భగవచ్ఛక్తియుఁ గల్లగనే తోఁచును. వారినంగీకరింపఁ జేయఁ దరముకాదు. కనుకనే మహాకవి భర్తృహరి,

"శక్యో వారయితుం జలేన హుతభుక్ఛత్రేణ సూర్యాతపో
నాగేంద్రో నిశితాంకుశేన సమదో దండేన గోగర్దభౌ
వ్యాధిర్భేషజసంగ్రహైశ్చ వివిధైర్మంత్రప్రయోగైర్విషం
సర్వస్యౌషధమస్తి శాస్త్రవిహితం మూర్ఖస్య నాస్త్యౌషధం."

అని తెలిపెను. కావున వారిని సమాధానపఱుపఁబూనుట వ్యర్థకాలక్షేపమే.

ఆవిందున నెల్లరు తృప్తినొందిరి. రాజునకుఁ బ్రభుత్వ సంపద తొలఁగుకాల మాసన్నమయ్యెను. లోకసేవాపరాయణత్వ మలవడఁదగినస్థితికి రావలయును. ఆతనిసత్కర్మము మఱింతగాఁ బ్రోత్సహించెను. వసిష్ఠునిం బొగడించెను. ఆహోమధేనువును గ్రహించిన మనరాజ్యపాలనము చక్కఁగా సాగును గదా యన్నయూహఁ గల్పించెను.

"కర్తుం నేచ్ఛసి యన్మోహాత్కరిష్యస్యవశోఽపి తత్."

అన్న భగవదుపదేశమును సార్థకముచేయ నాకర్మమే తల పెట్టెను. అంతకు ముందు మునియందుఁగల పూజ్యత్వబుద్ధి నాశాపాశములచే బంధించెను. శబలను గ్రహింపకపోరాదన్న పట్టుదల నాతనిమది నెలకొల్పెను. ఇపుడు రాజు తోలుబొమ్మవలె నున్నాఁడు. వినయమున నీశబలను నాకిమ్మాయని జంకులేక యడిగెను. ఎన్నియేని ధేనువుల నొసంగుదుననియె. మఱియేమి కోరిన నిత్తునని యర్థించెను. అంతట నాకర్మ మూరకయుండ లేదు. మునిమనస్సున నీయరాదన్నపట్టుదల నెలకొల్పెను. ఇపు డిరువురును గర్మప్రేరితులై వాదులాడుచుండఁ జూచుచుండెను. ఉరణము (పొట్టేలు)లవలె వారు కలహింపఁబూనిరి భగవంతుఁడు సర్వసాక్షిగావున నెమ్మదిగాఁజూచుచుండెను. వలయునని రాజు, ఈయనని మునియుఁ బట్టుదలలఁ జూపసాగిరి ఒకరినొకరీవిషయమున మించిరి. ఏమియిచ్చినను ధేనువును దీని నీయనని ముని స్పష్టముగాఁ జాటెను.

మహాశయులారా! ఒక్కక్షణకాలమున నిందఱ నిష్ట మృష్టాన్నకలన సంతుష్టులఁజేసిన గోవృశక్తి యపారమని రా జెఱుంగఁడా? త్రికాలవేదియగుముని మనమీవిందొనర్చిన నాశకుఁ జిక్కి రాజడుగునుగదాయని యెఱుంగఁడా? మనలఁ జంపఁగలవారిని సృజింపఁజాలదాయని రాజేల యూహింపఁ జాలకపోయెను? కర్మము బలవత్తమమైనది. దానిచేష్ట లాభగ వంతుఁడొక్కఁడుతప్ప నెవ్వరును గనుఁగొనఁజాలరు. "గహనా కర్మణో గతిః" అన్నమాటను మఱువకుఁడు. ప్రతిక్షణ మావా క్యము మనహృదయఫలకముల నాట్యమాడుచుండవలయును. దాన మనయహంకారము క్రమముగఁదొలఁగును. ఈచరిత్రము నుండి మనము కర్మము బలవత్తమమని నేర్చుకొనవలయును. దుష్టఫలము లనుభవించుకాలము సమాసన్నము కాఁగా మన బుద్ధులు పూర్వస్థితినుండి మార్పునొందుననియు,భావిఫలానుభవ మున కనుకూలముగా నూహించుచుండుననియు నెఱుంగవల యును. అట్టితఱి నెవ్వరెన్నివిధముల న్యాయమార్గమునఁ బ్రవ ర్తింపుమని తెలిపిన నాయుపదేశము మేలుకొఱకుఁగానే కాదని తోఁచుననియుఁ దెలిసికొనవలయును. తెలిసికొని చెయున దే మందురేమో. ఏమియులేదుగాని యట్టిసమయముల భగవతిని మహామాయను స్మరించి నన్నుద్ధరింపుమా యని వేఁడుకొనవల యును. నన్నీమాయాప్రపంచమునుండి యుద్ధరించి భగవంతుని సన్నిధిం జేర్పుమాయని ప్రార్థింపవలయును. ఏటికందురు కాఁ బోలు. "మమ మాయా దురత్యయా" అని భగవంతుఁడే చెప్పె ను. "మామేవ యే ప్రపద్యంతే మాయామేతాం తరంతి తే" అనియు నావమాత్ముఁడే తెలిపెనుగాన నాతని నేశరణుచొచ్చినఁ

జాలదాయనియు నందురు కాఁబోలు. ఇందొక్క రహస్యము కలదు కుతర్కముల నది వీడదు శాంతముగా నాలకింపుఁడు.

రాజదర్శనము కావలసియున్నది. మంత్రిమూలముగా నది కావలయునని నియమము కలదు. మంత్రి మనయం దాదరణము కలవాఁడుగా నుండలేదు. రాజునాశ్రయించిన నీతఁడేమియుఁ జేయఁజాలఁడు. అదియెట్లగును? తొలుతమంత్రినాశ్రయించి స్తుతుల చేతను, నిరంతరాశ్రయణబలము చేతను సదయునిగా నొనరించుకొనవలయు. మంత్రి క్రూరాత్ముఁడు కాఁడు. కానఁ గొంతకాలమునకు (ననఁగా రాజదర్శనము చేయఁజాలు నదృష్టము మనకు వచ్చునంతకని యర్థము) మంత్రి సదయుఁడగును తత్ఫలము రాజదర్శనమే. రాజదర్శనము కాఁగా సకలార్థము లొనఁగూడును ఇది మర్యాదయని యంద ఱెఱుంగుదురు. అట్లే భగవంతు నిచ్ఛాశక్తియగు మహామాయను సేవించి తత్కరుణకుఁ బాత్రులమై తత్ప్రసాదితనిర్మలజ్ఞానమునఁ బరమేశ్వరుకడఁ జేరవలయుననిసారము. అజ్ఞానమును వదలించుకొని నిర్మలజ్ఞానమును సంపాదించుకొనిననాపరమేశ్వరుఁడు తనదాస్యమునొసంగుననిభావము. కొందఱు ప్రకృతియందుఁగల యీసుచేత భగవంతునాశ్రయింతు మందురు. ఆయిార్ష్యయే కదా దుష్కర్మమగును. అదియెంతదనుక మదినుండునో యంతదనుక మనకు దుర్గతియే కాని సుగతియెట్లుకల్గును? మహాలక్ష్మినిదూషించిన శ్రీమహావిష్ణువు మనలఁ గాపాడునా? ఆమె నారాధించిన నాభగవంతుఁ డత్యంతప్రీతుండగును. నిర్గుణబ్రహ్మముకూడఁ దదిచ్ఛాశక్తియగు మహామాయను దూలనాడినఁ బ్రీతుఁడు కాఁడు ఆమహామాయ యేదోయొక దేవతయనుకొనకుఁడు. అజ్ఞా

నాంధకారముఁదొలఁగించు చిచ్ఛక్తియని నమ్ముఁడు. ఈభావము మీకుఁ గలదేని శక్తిదూషణము చేయరని నానమ్మకము. భగవంతునిచ్ఛను దూషించి తత్కారణంగోరుట యెట్టిదో నేను వచింపవలయునా? కావునఁ గర్మగతులనారసి భగవంతునిసేవించు టుచితమనియు, నామహనీయునను గ్రహము కలిగినయెడల నీ కర్మపాశములు తొలఁగుననియు గ్రహింపుఁడు. ఇఁకఁదరువాత వృత్తాంతము నవధరింపుఁడు.

శబల యోధుల సృజించి రాజసేనలంబొలియించుట.

*వసిష్ఠముని శబలనీయమిం దెలిసికొని కౌశికుఁడు దానిని బలవంతముగా గ్రహించి తనపౌరుషము మెఱయఁ దీసికొని పోవుచుండఁగా నాధేనువు శోకాకులితమానసయై యేడ్చుచుఁ దనలోఁ దానిట్లు తలపోయఁజొచ్చెను. హా! ఈఱకు రాజసేవకులు దిక్కుమాలినయట్లుశోకించునన్ను బంధించి తీసికొనిపోవుచున్నవారు. ఏటికి? మహాత్ముఁడు మునియే విడిచెనా? నేనేమి యపకార మమ్మునికి నొనరించితిని? ఆత్మజ్ఞుఁడగుట నమ్మునికిఁ దెలియని దేదికలదు? అనురక్తనై తన్నెడఁబాయనినన్ను విడువ నేల? అనియూహించి తనచుట్టునుగల భటుల నొక్కసారివిదల్చి తొలఁగంద్రోచి జవమునఁ బరుగిడి మునిపాదమూలమును జేరి "మునీంద్రా! నన్ను నీవేవదలితివా? కాదేని వీరునన్నేలయీడ్చుకొనిపోవుచున్నారు? బ్రహ్మపుత్త్రుఁడవగునీవు నన్ను వదలఁదగునా?"అనిప్రశ్నించెను మునియు శోకపరితప్తమానసుఁడై తోఁబుట్టువువలెనేడ్చుచున్న యాహోమధేనువుం గాంచి, "శబలా! నిన్ను నేవదలలేదు. నాకేమియునపకారము నీవొనరింపనులేదు.

*ఇది యేఁబదినాల్గవ సర్గమునందలిది.

ఈరాజు బలశాలియని కన్నుఁగానక న్యాయమును వీడి నిన్నీడ్చు కొనిపోవఁ బంచెను. ఆతనింబోఁదోలి నిన్ను విడిపింతునన్నను నాకు నతనికున్నంతబలము లేదు. తపోబలమున నిగ్రహింతు ననుకొంటి నే నతఁడు మనకుఁబాలకుఁడు. భూపాలునిదపోబల మున దండింపరాదని పెద్దలందురు కదా. నేను విశేషించియాద రించి యాతిథ్యమిచ్చి యిపుడే యేమియు నపకారావమాన ములు చేయఁదలంపరాదు. భూపతింబొలియించినఁ బాపమం టును. ఈసేన సామాన్యము కాదు. చతురంగములుగలది. దీన నీతఁడు బలశాలియైయున్నవాఁడు. కాన నేనేమి సేయుదును?" అనియూరకుండెను.

వాక్యముల పొంకమెఱింగినదికాన నాశబలయు ముని యాశయమెఱింగివినయముననాబ్రహ్మర్షితో "బ్రాహ్మణోత్తమా! క్షత్రియునిబల మెంతయు నల్పము. బ్రాహ్మణుఁడే మిగులబల వంతుఁడు. బ్రాహ్మణబలము క్షత్రియబలముకంటె నతిశయమైన బలమని యార్యులందురు. కావున బ్రాహ్మణుఁడవగు నీబలమపా రము. విశ్వామిత్రుఁడు నీకంటె బలవంతుఁడు కాఁడు. నీతేజం బితరులకుంగల్గుటాశ్చర్యము. ఇట్టిమహనీయుఁడవుగావున నీదగు బ్రహ్మబలమున నాకుఁ బ్రభావమును గల్గించి యాజ్ఞాపింపుము. ఇప్పుడే యీరాజునకునున్న గర్వసంపద నడంచెదను." అని వేఁడుకొనియెను

మహాకీర్తిమంతుఁడగు నామునిపతి 'శబలా! పరబలమును మాయించునట్టి బలమును సృజింపుమా'యని యాజ్ఞాపించెను. ఆమాటవిన్నయంతనే యట్టిబలమును బుట్టింపఁబూని యంబా రవము గావించెను. ఆరవమునుండి పహ్లవులనుపేరుగల మ్లేచ్ఛ

జాతులు శతసంఖ్యలుగా బయలువెడలి రాజుచూచుచుండఁగనే తత్సైన్యమునురూపుమాపిరి. రాజుతనసైన్యనాశమున క్రోధవ్యాకులితుఁడై యరదంబెక్కి వారిం దలపడి కోపంబుదీపింప రోషారుణితనయనుండై నానాస్త్రప్రహారముల నాపహ్లవులను బోకార్చెను. వందలకొలంది రాజుచే వారు హతులైరి. శబల యావిధ మెఱింగి యాగ్రహావేశంబున శకయవనులను సృజించెను. వారుపరాక్రమము తేజంబుగలవారు కనుకఁ జంపకకుసుమకింజల్క వర్ణములు గలుగ ఖడ్గాదిసాధనములంబూని యెందుఁ జూచినఁ దామెయై ప్రజ్వలద్దహనులంబోలి తత్సైన్యమునెల్ల బూదిగావించిరి. రాజు వారలపై శరములు ప్రయోగించి చీకాకుపఱచెను.

కౌశికుఁడు శివునివలన దివ్యాస్త్రములంబడయుట.

*వసిష్ఠముని రాజుబాణములం బాధింపఁబడు సేనలం గాంచి యోగబలంబున సేనల నిర్మింపుమాయని శబలతోఁ బల్కెను. వెంటనే యాధేనువు హుంభారవము గావించెను. ఆధ్వనినుండి సూర్యతేజులగు కాంభోజు లుదయించిరి. ఆధేనువు పొదుగునుండి పహ్లవులు బాణధారులై వెలువడిరి యోనినుండి యవనులును, శకృత్తునుండి శకులును రోమకూపములనుండి మ్లేచ్ఛులు బోయలు హారీతులును బుట్టిరి. వారెల్ల రాజుచతురంగబలంబులఁ జెండాడిరి రాజపుత్త్రులు నూరువురు తమసేనల నాశముంగాంచి నానావిధాయుధంబులందాల్చి మహాకోపమున నున్న మునిపైకిరాఁగా హుంకారముననే వారిని దహించెను. రథములతోడ వారెల్ల క్షణకాలమున భస్మమైరి గాధేయుఁడును తనకొడుకులు చతురంగబలములు పొలియుటంగాంచి

* ఇది యేఁబది యైదవ సర్గమునఁ గలదు.

తనమహాయశమునకుఁ గొఱఁత కలిగెనన్న లజ్జాభరంబున మిక్కిలి చింతగలుగఁగా ననుద్ధతమహాసముద్రమువలె యుద్ధప్రయత్నమును మాని కోఱలు పెఱికిన కాలసర్పముభంగి నితికర్తవ్యతామూఢుఁడై రాహుగ్రస్తసూర్యునికరణి వెంటనే శోకాకులితమానసుం డయ్యెను.

సపుత్త్రబలములు నిహతములు కాఁగా హతపక్షపతంగమురీతి నెంతయు దీనుఁడై దర్పము పోవ సాహసము నశింప విచారించుచు నక్కటా! యీచతురంగబలములు నించుకంతయుఁ బనికిరావు అనియేవగించుచు వానియందుఁగల యాశను వదలి హతశేషుఁడగుకొడుకునకుఁ బట్టంబుగట్టి భూమండలమంతయు న్యాయము విడువక చక్కఁగా నేలుమని బోధించి నియోగించి యప్పుడే వనమునకుం జని సకలామరసేవితంబగు హిమాలయప్రాంతమున మహాదేవుని బ్రసన్నునిజేసికొనఁ గోరి ఘోరతపస్సు చేసెను. కొంతకాలమునకు వృషభధ్వజుఁడు శంకరుఁడు శీఘ్రవరదాత కావున నారాజునకుఁ బ్రత్యక్షమై "భూపాలా! తపముసేయు టుడుగుము. వలసినదాని వదలక తెలుపుము. ఆశ్రితవరప్రదాతను. కాన వరమెద్దానిం గోరుదువో చెప్పు"మని యడిగెను.

తపస్సంపన్నుఁడగుగాధేయుఁడు మహాదేవునకుఁ బ్రణామముగావించి "మహాదేవా! నాయందుఁ బ్రీతి నీకుఁ గలదేని సాంగోపాంగముగా ధనుర్వేదమునుపదేశింపుము. మంత్రరహస్యములను దెల్పుము. ఉపదేశింపఁదగినవాని రహస్యార్థముల ననుగ్రహింపుము. మహానుభావా! దేవదానవమహామునియక్ష రాక్షసగంధర్వాదులయం దేయేయస్త్రములు గలవో వానినెల్ల

నావశమున నుండుఁగాక. దేవదేవుఁడవుకదా. ఇట్టి నీప్రసాదమువలన నామనోరథము ఫలించుఁగాక." అని ప్రార్థింపఁగా నామహాదేవుఁ డట్లె యగుగాక యని యంతర్హితుఁడయ్యె.

విశ్వామిత్రు డంతకుముందే బలవంతుఁడై క్షత్రియత్వాదులవలన గర్వించువాఁడై యుండెను. మహాదేవానుగ్రహమున విశేషాస్త్రము లనేకములు లభింపఁగా నాతనికి గర్వము మితిమీఱక యుండఁగలదా? పర్వకాలములయందు సముద్రముప్పొంగునట్టు లతఁడు పరాక్రమమున విఱ్ఱవీఁగుచు దాని యుద్రేకమున వసిష్ఠమహామునిని సామాన్యుఁ డనుకొని యిఁక నీతఁ డెక్కడ నుండును? నాచే హతుఁడైనట్లే యని తలంచెను. తరువాత విశ్వామిత్రుఁడు వసిష్ఠముని యాశ్రమము చెంతకుం బోయి యనేకాస్త్రములం బ్రయోగించెను. ఆయస్త్రములమంటలచేతను, రాజతేజస్సుచేతను దపోవనమంతయు దగ్ధమయ్యెను. ఆవిశ్వామిత్రుఁడు బుద్ధిబలము గనఁబడ ప్రయోగించు నాశరపరంపరలం గాంచి యందు నివసించి యున్నమునులు భీతులై నలుదెసలకుఁ బరుగిడిరి. మునిశిష్యులు పరుగిడిరి. మృగపక్షివ్రాతములు దిగులు మిక్కుటము కాఁగాఁ దమతమ యునికిపట్టుల వదలి యెటకో పాఱినవి.

ఆమహాముని పావనాశ్రమ మయ్యెది పాడుపడి జంతుశూన్యమై యించుకంతయు ధ్వనిసేయు జంతువులేక ఘటికామాత్రమున మరుభూమివలె వృక్షశూన్య మయ్యెను ఈఘోర కార్యము గాంచి వసిష్ఠమహాముని యూరకుండఁగలఁడా? ఇదిగో భాస్కరుఁడు మంచును విదళించునట్లు క్రూరభూరమణుఁ దూలించెదను. భయమేల? అని పలుసారులు హెచ్చ

రించుచునే యుండెను. ఎంత యొత్తిచెప్పినను భయంకరబాణ జాలములధాటి కోర్వఁజాలువా రెవ్వరు? మూనియుఁ బాఱి పోవువారలను హెచ్చరించుచు నప్రధృష్యతేజ ముప్పొంగ నాగ్రహంబున విశ్వామిత్రుం గాంచి "యోరీ! క్రూరభూపాలా! చాలకాలముగా వృద్ధిచెందుచుండు నీయాశ్రమమును బాడు చేసితివి. కనుక నీవు దురాచారుఁడవు. మూర్ఖుఁడవు. నీప్రాణము లిఁక నిలువవు. నీ వీలోకమున లేనియట్లే." అని కోపము దీపింప విధూమాగ్నివలె రెండవ దండధరదండమువలెఁ బ్రజ్వలించు బ్రహ్మదండము నెత్తి మాఱ్కొని నిలిచెను.

మహాశయులారా! ఈభాగము చక్కఁగాఁ జర్చింపఁదగి నది. అనేకవిషయము లిందుఁ గలవు. అవధరింపుఁడు.

"ప్రాయస్సమాపన్నవిపత్తికాలే ధియోఽపిపుంసాం మలినాభవంతి."

అన్న ప్రాక్తనసూక్తి ననుసరించి దుష్కర్మఫలము ననుభవింపఁ జేయుకాల మాసన్నముకాఁగాఁ దదనుసారముగా బుద్ధిమాఱు చుండును. కర్మము బలవత్తరముకదా. అయ్యది యేయేకార్య ములు చేయింపఁబూని యెట్లు త్రిప్పునో యెవ్వ రెఱుంగరు. కాననే "గహనా కర్మణో గతిః" అని శ్రీకృష్ణమూర్తి బోధిం చెను. విశ్వామిత్రునిమూలమున ముందుముం దేయేకార్య ములు ఫలింపవలసియున్నవో యది యెఱుంగును. సకలాస్త్ర ములు సంపాదించినఁగాని శ్రీరామావతారమున శ్రీరామచంద్ర మూర్తికి నుపదేశింప నవకాశము లేదు. కావున నామునిపలుకుల నారాజు లెక్కపెట్టకయుండ నొనర్చెను. రాజునకు మహర్షి యందుఁగల భక్తి విరోధముగా మాఱునట్టు లొనరించెను. వెంటనే రాజు మాటలాడక దానిని బంధించి యీడ్చుకొని

పొందని భటుల కాజ్ఞాపించెను. ఒక్కక్షణకాలమున నిందఱ కిన్ని రీతుల విందుగూర్చిన కామధేనువు సైన్యమునుగూడ సృజింపఁగల్గునని రాజెఱుంగఁడా? అట్టి కామధేనువుగల్గిన వసిష్ఠునిశక్తి యెఱుంగఁడా? అన్నియు నెఱుంగును. ఏమిలాభము? కర్మపాశబద్ధుఁ డయ్యెను. దానికి దాసుఁ డయ్యెను. స్వాతంత్ర్య మించుకంతయు నతని కిపుడు లేదు. దేశపాలనమున కాతఁడు దూరముగా నుండవలసినవాఁ డయ్యెను. ఇఁక నతఁడు ప్రపంచసేవ చేయవలసినవాఁడు. అనేకలాభములు జగత్తున కారాజువలనఁ గలుగవలయును. రాజుగా నుండినచో నవ్వాని నొనరింపఁజాలఁడు. తపశ్శక్తి కావలయును శాంతము నెలకొనవలయును. వీనిసాయమునఁ ద్రిలోకముల నాడింపఁజాలును. కావునఁ గర్మ మాతని రాజత్వమునుండి మార్పఁదలఁచి దానికి స్వస్త్యయనముగాఁ బట్టుదలం గల్గించెను. తుద కాధేనువు మూలమున సైన్యములు నశించెను. మునిహుంకారమున సుతులు మడిసిరి. తనశక్తి పనికిరానిదని యెఱింగెను.

"న బలం క్షత్రియస్యాహుర్బ్రాహ్మణో బలవత్తరః
బ్రహ్మన్ బ్రహ్మబలం దివ్యం క్షాత్రాత్తు బలవత్తరం ౧౩
అప్రమేయబలం తుభ్యం న త్వయా బలవత్తరః
విశ్వామిత్రో మహావీర్య స్తేజ స్తవ దురాసదం ౧౪
నియుంక్ష్వ మాం మహాభాగ త్వద్బ్రహ్మబలసంభృతః
తస్య దర్పబలం యత్తన్నాశయామి దురాత్మనః". ౧౫

అను నీభాగమునఁగల మహత్త్వ మించుక పరికింతము. ఇందు మనము కనుఁగొనఁదగినది బ్రాహ్మణక్షత్రియకులముల యుత్కృష్టత కాదు. బ్రాహ్మణశక్తి యేల యుత్కృష్టము? క్షత్రియశక్తి

యేల యుత్కృష్టము కాదు? అనువిషయమే. క్షత్రియతేజస్సు రజోగుణోపబృంహితము. బ్రాహ్మణతేజస్సు సత్త్వగుణసంభృతము. లోకానుభవము ననుసరించి యాలోచించినను శాంతము సుఖప్రదమనియు, నహంకారము దుఃఖప్రదమనియుఁ దెలియనగును. బ్రహ్మతేజస్సనఁగా భగవంతుని దేజోరూపునిగా ధ్యానించి ధ్యానించి విప్రుఁడు తన్మయుఁ డగును. రాజు సర్వజనుల నడంచి తనకు లోఁబడియుండఁజేసికొని సుఖింపవలయుననియే యూహించి యూహించి రజోగుణమయుఁ డగును. కావున రాజచిత్తమునందు సత్త్వగుణము పాదుకొన నవకాశము తక్కువగ నుండును. భగవత్తేజము సత్త్వముకదా. శాంతనిధి యగు విప్రునియందు భగవదంశము విశేషించి యుండును. కావున బ్రాహ్మణుఁడు సర్వోత్కృష్టుఁ డనఁబడియెను. ఈయొక్క కారణమే లేకపోయినచో బ్రాహ్మణోత్కృష్టతకవకాశమే లేదు.

"న హాయనైర్న పలితైర్న విత్తేన నబంధుభిః
ఋషయశ్చక్రిరే ధర్మం యోఽనూచానస్సనో మహాన్ ౧౫౪
విప్రాణాం జ్ఞానతో జ్యైష్ఠ్యం క్షత్రియాణాం తు వీర్యతః,
వైశ్యానాం ధాన్యధనతశ్శూద్రాణామేవ జన్మతః. ౧౫౫
న తేన వృద్ధో భవతి యేనాస్య పలితం శిరః,
యో వై యువాప్యధీయానస్తం దేవాస్థ్సవిరం విదుః. ౧౫౬
యథా కాష్ఠమయో హస్తీ యథాచర్మమయో మృగః,
యశ్చ విప్రోఽనధీయానస్త్రయస్తే నామ బిభ్రతి. ౧౫౭
యస్య వాఙ్మనసీ శుద్ధే సమ్యగ్గుప్తే చ సర్వదా,
స వై సర్వమవాప్నోతి వేదాంతోపగతం ఫలం." ౧౫౮

(మనుస్మృతి ౨ అధ్యా.)

జ్ఞానమువలనను, వేదపాఠాదులవలనను బ్రాహ్మణుఁడు శ్రేష్ఠుఁడయ్యెననియు, నవి లేనిచో నామధారకుఁడే యనియు మనుస్మృతిసారము.

"సావిత్ర్యాశ్చాపి గాయత్ర్యాస్సంధ్యోపాస్త్యగ్నికార్యయోః,
అజ్ఞానాత్కృషికర్తారో బ్రాహ్మణా నామధారకాః." 3

(పరాశర ౮ అ.)

ఇట్లే స్మృతులన్నియుఁ దెలుపుచున్నవి. కావుననే కామధేనువాగ్రూపమున వాల్మీకిమహాకవి బ్రాహ్మణశక్తిని వెల్లడించెను. భగవత్తేజ మప్రతిహతమని యంగీకరించినచోఁ బైన్యాయముల నొప్పుకొనవలయును. కావునఁ బరమేశ్వరతేజస్సముపబృంహితముకాన విశ్వామిత్రరాజతేజమును మించఁజాలెను. ఈపైన్యాయముల ననుసరించి యాలోచించినచోఁ దపశ్శక్తిలేని బ్రాహ్మణశక్తి యుత్కృష్టము కాదనియే స్పష్టమగును. బ్రాహ్మణజాతిప్రశంస యిందు లేదనియు స్పష్టము. భగవచ్ఛక్తి సర్వకార్యముల నెఱవేర్పఁగలదని నమ్మినవార లీవిషయమున సంశయింపరు. భగవంతునకే శక్తిలేదన్నవార లీవిషయము నమ్ముదురని నేను ననుకొనలేదు. వసిష్ఠమునియాజ్ఞనందియే యాధేనువు విచిత్రసృష్టి నొనరించెనని మన మెఱుంగవలయును. "త్వద్బ్రహ్మబలసంభృతః" (నీబ్రహ్మబలమున నిండినదాననై) అని ధేనువు తెలిపెను. ఇఁక ధేనువు మునితో నెట్లు మాటలాడెనని ప్రశ్నించువారలకు సమాధాన మీయ నక్కఱలేదు. కామధేనువు సేనల సృజింపఁజాలునని వారంగీకరింతురేని యీప్రశ్నము చేయఁజాలరు. అంగీకరింపరేని యిందలిసమాధానములు వారిని దృప్తిపఱుపఁజాలవు. వారలఁ

దృష్టిపఱచుట కీగ్రంథ మారంభింపను లేదు. భగవంతుఁడు సర్వశక్తిసంపన్నుఁడని నమ్మువారలకే సంశయము లేదఁబాపఁ బ్రయత్నించు టుత్తమము. కాని నాస్తికుల కుపదేశింపఁబూను టవివేకము. యోగబలమున భగవద్ధ్యానముచేసి తత్తేజో విశేషసంభృతచిత్తుఁడగుట వసిష్ఠముని బ్రహ్మర్షి యయ్యెను. తత్సాన్నిధ్యమున నాధేను వేకార్యమేని చేయఁజాలెను.

ఇందలిరహస్య మేమి? ఉపాసకుఁడు ఇష్టదేవత నారాధించి తదనుగ్రహపాత్రుఁ డగును. పిదపఁ గామ్యప్రయోగములను జేయ నర్హుఁడగును. ఆస్థితియం దామంత్రాధిదేవత కస్త్రవిద్యయని పేరు. విధిమంతముగా స్వకార్యనిర్వహణోచిత ప్రయోగము చేయఁబూనును. దాని కనుకూలములగుబీజముల సంపుటీకరణమున నామంత్రము తత్కార్యనిర్వహణక్షమ మగును. ఎట్లు? మూలిక లొకచోఁ గలిపిన నయ్యవి కలిసి యొకరోగమును బోఁగొట్టు నెట్లో యిదియు నట్లే యని యెఱుంగవలయును. ఆమంత్ర ముపాసకునిహృదయేప్సితము ననుసరించి రూపముం దాల్చును. శత్రుసంహార మభీష్టమేని దానికిం దగినరూపముం దాల్చును. ఇట్లే తక్కుంగలకార్యము లకు నని యెఱుంగవలయును. ఇది సాధారణప్రయోగవిధి. దీనికి హోమాదికార్యములు ముఖ్యములు. మహర్షులీప్రయోగ విధి నంగీకరింపరు. కేవల భగవదనుగ్రహమునే కోరి యారాధింతురు. వారలకుఁ బూజాదికార్యము లక్కఱలేదు.

"యుంజన్నేవం సదాత్మానం యోగీ నియతమానసః,
శాంతిం నిర్వాణపరమాం మత్సంస్థామధిగచ్ఛతి. ౧౫
యదా వినియతం చిత్తమాత్మన్యేవావతిష్ఠతే,
నిస్పృహస్సర్వకామేభ్యో యుక్త ఇత్యుచ్యతే తదా. ౧౮

యత్రోపరమతే చిత్తం నిరుద్ధం యోగసేవయా,
యత్ర చైవాత్మనాత్మానం పశ్యన్నాత్మని తుష్యతి." ౨౦

(గీత ౬ అ.)

అను నీశ్రీకృష్ణపరమాత్మ యుపదేశము ననుసరించి దైవమును ధ్యానమార్గముననే యారాధింతురు. పూజాదులకంటె ధ్యానయోగ ముత్తమోత్తమము. బాహ్యపూజ యుత్తమముకాదు. అందును విగ్రహార్చన మధమము. మధ్యమముకూడఁ గాదు. సాలగ్రామ శివలింగచక్రాద్యర్చనము మధ్యమము. జపముకూడ మానసిక ముత్తమమని స్మృతి బోధించుచున్నది.

"ఉత్తమం మానసం జప్యముపాంశుం మధ్యమం స్మృతం,
అధమం వాచికం ప్రాహుస్సర్వమంత్రేష్వయం విధిః.
వాచికస్త్వేకమేకం స్యాదుపాంశుశ్శతముచ్యతే,
సాహస్రం మానసం ప్రోక్తం మన్వత్రిభృగునారదైః.
మనస్సంతోషణం శౌచం మానసం మంత్రార్థచింతనం,
అవ్యగ్రత్వమనిర్వేదో జప ఏవముదాహృతః.

(విశ్వామిత్రః.)

"విధియజ్ఞాజ్జపయజ్ఞో విశిష్టో దశభిర్గుణైః,
ఉపాంశుస్స్యాచ్ఛతగుణస్సాహస్రో మానసస్స్మృతః. ౮౫
యే పాకయజ్ఞాశ్చత్వారో విధియజ్ఞసమన్వితాః,
సర్వే తే జపయజ్ఞస్య కలాం నార్హంతి షోడశీం." ౮౬

(మను ౨ అధ్యా)

"ఉచ్చావచేషు భూతేషు దుర్జ్ఞేయామకృతాత్మభిః,
ధ్యానయోగేన సంపశ్యేద్గతిమస్యాంతరాత్మనః." ౭౩

(మను ౬ అ.)

అను నీస్మృతులు బాహ్యావిషయములకంటె మానసికజప ధ్యానము లుత్తమోత్తమములని తెలుపుచున్నవి. అట్టి మహామునులు ధ్యానయోగమున భగవంతు నారాధించి తదనుగ్రహమును బడసిన ధన్యులు. కావున వారికి మనఃకష్టములు కలిగినపుడు భగవంతుని స్మరించి యేమికావలయునని తలంతురో యాకార్య మగును. తపోవిఘ్నములు కలిగినపుడే వారట్లు తలంతురు. దానికే శాపమని పేరు. ప్రకృతము. ముని కామధేనువును బురికొల్పెను. తత్సంకల్పబలమున ననేకవీరు లాధేనువునుండి వెడలి వారిం బొలియించిరని మన మెఱుంగ వలయును. ఇది మారణప్రయోగము. ఒక్కపశువు బ్రహ్మముని సాన్నిధ్యమున నింతపని చేయఁగల్గెనుగదా. అట్టి బ్రహ్మతేజస్సుత్తమము గావున దానిని సంపాదింపవలయునని విశ్వామిత్రుఁడు ప్రయత్నించుఁగాక యని తత్కర్మ మిట్టిమహాకార్యము మునిమూలమునఁ జేయించెనని మనము గ్రహింపఁ దగిన రహస్యార్థము. మానవులందఱు త్తమోత్తమమగు ధ్యాన రూపమగుపూజచే భగవంతు నారాధింపఁ బ్రయత్నింపవల యును. కాని దేవాలయములలోఁ గల పాషాణాదివిగ్రహము లను బూజించి యవియే ముక్తి నిచ్చునని నమ్మక యారూప మును మనస్సున నిలిపి ధ్యానముచేయుచు నాదేవతయే పర మేశ్వరుఁడని నమ్మి తాము చేయుసత్కర్మముల ఫలమునుగోరక భగవంతునకే యర్పించుచుండవలయునని మన కీభాగము బోధించుచున్నది.

విశ్వామిత్రుఁడు మిగిలియున్న కొడుకునకుఁ బట్టముంగట్టి న్యాయము ననుసరించి ప్రజలఁ బాలింపుమని బోధించి హిమా

లయమునకుఁ దపస్సు చేయఁ బోయెను. మహాదేవునను గ్రహముకు గోరి తపస్సు చేసెను. శంకరుఁడు ప్రత్యక్షమై వరమడుగుమనెను. రాజు

"యది తుష్టో మహాదేవ ధనుర్వేదో మమానఘ,
సాంగోపాంగోపనిషదస్సరహస్యః ప్రదీయతాం.
యాని దేవేషు చాస్త్రాణి దానవేషు మహర్షిషు,
గంధర్వయక్షరక్షస్సు ప్రతిభాంతు మమానఘ."

అని ప్రార్థించెను. ఇందు గ్రహింపఁదగినదేవి? రాఁగల శ్రీరామావతారమున నీరాజు బ్రహ్మర్షియై నరరూపముననున్న భగవంతునకు సర్వజ్ఞునకు లోకాచారము ననుసరించి యుపదేశింపవలయును. సకలాస్త్రము లుండినఁగాని క్రూరదానవులఁ జంప నవకాశము లేదు. అని కర్మమే రాజును బ్రోత్సహించి యామహాదేవుని బ్రార్థింపఁజేసెను. శంకరునివలన సంపాదించినఁగాని విష్ణువున కుపదేశింప నర్హము కాదు. వారిరువు రొక్కరే. భేదము లేదు. కనుకనే యీయస్త్రముల నన్నింటిని మునియై శ్రీరామచంద్రున కుపదేశించెను. ఇదియంతయు విశ్వామిత్రుని కర్మము చేసిన ప్రయత్నముగాని వేఱుగాదు అని తెలియందగును.

మధ్వవైష్ణవులు కొందఱు రాజు శంకరు నారాధించి దివ్యాస్త్రములుపడసినను వసిష్ఠు నాయస్త్రములు బాధింపఁజాలక పోయెను. కనుక శంకరుఁడు క్షుద్రదేవత యందురు. సమాధాన మేమనఁగా నవధరింపుఁడు. ఈయస్త్రములు శ్రీరామున కుపదేశింపఁదగినవయ్యెనుగదా. క్షుద్రదేవతలవలన లభించినవి యంత యుత్తమములైనపుడు ఆదేవత క్షుద్రదేవత కాదు.

క్షుద్రులకు క్షుద్ర దేవతయే యగును. అక్షుద్రులకు ముక్తి ప్రదుఁడగును. క్షుద్రబుద్ధులకు భగవత్తత్త్వ మెఱుంగఁదరము కాదు. అందును దేవాలయపాషాణములే భగవద్రూపము లను కొనువారలకు మఱెంత యజ్ఞానము నెలకొనియుండునుగాన వారలకు నంతయుఁ బరమేశ్వరమహత్త్వము తెలియఁ దరము కాదు. సర్వాంతర్యామియగు భగవంతుఁడు శంకరరూపమున నెలకొనఁడేని సర్వాంతర్యామి యనుట పొసఁగదు. కనుక నట్టి వారికి భగవత్ప్రసాదము పాషాణపూజకులు చేయు చక్కెర పొంగలియే కావున నట్టివారిమాటల వినరాదు. అర్థార్జన పరులై వేషధారులై భక్తులవలె నటించుమూర్ఖులఁ జెంతఁ జేరనీయరాదు.

విశ్వామిత్రుఁడు మహాదేవుని వరమడుగునపుడు వసిష్ఠ మహర్షిని దహించునాయుధముల నిమ్మని యడుగలేదు. కావు ననే పైమధ్యవైష్ణవబ్రువులయాక్షేపము నిరాధారము. పాప మూలము. రాజు ధనుర్వేదము వరప్రభావమున లభింపఁగా మఱెంత దర్పోద్ధతుఁ డయ్యెను. తపస్సువలనిఫలము శాంత రూపమున లభింపదయ్యెను. పరమేశ్వరదర్శనము లభించినను మనస్సు పరిపక్వము కాదయ్యెను.

"ఆపూర్యమాణమచలప్రతిష్ఠం సముద్రమాపః ప్రవిశంతి యద్వత్,
తద్వత్కామాయం ప్రవిశంతి సర్వే స శాంతిమాప్నోతి న కామ
కామీ. 70
విహాయ కామాన్ యస్సర్వాన్ పుమాంశ్చరతి నిస్స్పృహః
నిర్మమో నిరహంకారస్స శాంతిమధిగచ్ఛతి." 71
(గీత ౨ అధ్యా.)

అన్న శ్రీకృష్ణోక్తిప్రకారము తపస్సు సకామమయ్యెనేని నది సంపూర్ణఫలము నీఁజాలదు. శాంతము కుదురదు. కావున శంకరు వరము ఫలింపదయ్యెనన్న యాక్షేప మజ్ఞానమూలము.

"ఇంద్రియాణాం ప్రసంగేన దోషమృచ్ఛత్యసంశయం,
సన్నియమ్య తు తాన్యేవ తతస్సిద్ధిం నియచ్ఛతి. ౯౩
న జాతు కామః కామానాముపభోగేన శామ్యతి,
హవిషా కృష్ణవర్త్మేవ భూయ ఏవాభివర్ధతే. ౯౪
యశ్చైతాన్ ప్రాప్నుయాత్సర్వాన్యశ్చైతాన్ కేవలాంస్త్యజేత్,
ప్రాపణాత్సర్వకామానాం పరిత్యాగో విశిష్యతే. ౯౫
న తథైతాని శక్యంతే సన్నియంతుమసేవయా
విషయేషు ప్రజుష్టాని యథాజ్ఞానేన నిత్యశః. ౯౬
వేదాస్త్యాగశ్చ యజ్ఞాశ్చ నియమాశ్చ తపాంసి చ
న విప్రదుష్టభావస్య సిద్ధిం గచ్ఛంతి కర్హిచిత్. ౯౭
శ్రుత్వా స్పృష్ట్వా చ దృష్ట్వా చ భుక్త్వా ఘ్రాత్వా చ యో నరః
న హృష్యతి గ్లాయతి వా స విజ్ఞేయో జితేంద్రియః." ౯౮
(మను ౨ అధ్యా.)

అనునీమనుస్మృతివాక్యములు సకామకర్మము లొనరించువారలకు శాంతి కుదురదని బోధించుచున్నవి. కావున విశ్వామిత్రుని తపస్సు వసిష్ఠముని శాంతమూర్తియగుట నాతని నోడింపఁజాలదయ్యెను.

"వివర్ధమానో వీర్యేణ సముద్ర ఇవ పర్వణి
హతమేవ తదా మేనే వసిష్ఠమృషిసత్తమం."

అనునీమూలము పైభావమునే దృఢపఱచుచున్నది. దివ్యాస్త్రములు లభింపఁగా నట్టె పొంగి వసిష్ఠముని చచ్చినట్లే భావిం

చెను. అనఁగాఁ దనగర్వముచేత మహర్షి తపశ్శక్తి నెఱుంగఁ జాలఁడయ్యెను. తపఃఫలము శాంతము అది కుదురదేని యా తపస్సు సంపూర్ణఫలప్రదము కానేరదు. కావున శాంతము సర్వతపఃఫలము. అదియే మహాధనము. అది గలవసిష్ఠముని నీ విశ్వామిత్రుఁ డేమియుఁ జేయఁజాలఁడనుట నిర్వివాదాంశము.

రాఁగలకాలమున శ్రీరామమూర్తికి నుపదేశించుటకీ యస్త్రములనెల్లఁ గర్మప్రేరితుఁడై గాధినందనుఁడు కోరెననియు, భగవంతుఁడగు శంకరుఁడు సర్వజ్ఞుఁడు కాన సకలాస్త్రముల నొసంగెననియు, నయ్యవి తత్కాలమున ఫలింపకయున్నను ముందు ఫలించునని శివుఁ డెఱుంగుననియు, నిన్నికార్యములు కల్పించినది కర్మమే యనియు మన మీఘట్టమునుండి గ్రహింప వలయును. అస్త్రములు ఫలింపకుండుట విశ్వామిత్రునకు బ్రహ్మర్షిత్వ మలవడుటకే యనియు గ్రహింపవలయును. శంకరదివ్యాస్త్రములు మునిశక్తిని హరింపఁజాలవయ్యెనని తలంపరాదు. కారణ మేమనఁగాఁ బరికింపుఁడు.

"తం కిం కరోమీతి గృణంతమాహ
బద్ధాంజలిం భగవాన్ భూతనాథః,
దక్షం సయజ్ఞం జహి మద్భటానాం
త్వమగ్రణీ రుద్రభటాంశకో మే." 4

(శ్రీభాగవతము 4 స్కం 5 అధ్యా.)

"సయజ్ఞం దక్షం జహి బ్రహ్మతేజో దుర్జయమితి మామంస్థాః యతః త్వం మే అంశకః."

వీరభద్రా! దక్షునితోడ నాయజ్ఞమును ధ్వంసమొనరింపుము. బ్రహ్మర్షులందుఁ గలరు. వారితేజ మజేయయని తలంప

వలదు. నీవు నాయంశము కలవాఁడవు కదా. అనఁగా నాయంశము నీయం దుండినందున బ్రహ్మతేజము దుర్జయము కాదు పొమ్మని శంకరుఁ డాజ్ఞాపించెను. వీరభద్రుఁడు భృగుమహర్షి నశ్రమమున బాధించెను. అప్పుడు బ్రహ్మతేజ మేమూల నుండెను? ఈప్రమాణము శ్రీభాగవతమున నున్నందున మధ్యవైష్ణవులుఁగూడ నేమనఁజాలరు. కావున భగవంతుఁ డెఱింగియే రామావతారమున నుపకరించుననియే దివ్యాస్త్రముల నొసంగెనని మన మెఱుంగవలయును. క్షుద్రబుద్ధుల దురాక్షేపములను విశ్వసింపరాదు.

"ఆశ్రమం చిరసంవృద్ధం యద్వినాశితవానసి,
దురాచారోఽసి తన్మూఢ తస్మాత్త్వం న భవిష్యసి.
ఇత్యుక్త్వా పరమక్రుద్ధో దండముద్యమ్య సత్వరః,
విధూమమివ కాలాగ్నిం యమదండమివాపరం." ౨౯

విశ్వామిత్రునియస్త్రజ్వాలలకు వసిష్ఠశిష్యులు మృగపక్షులు భయంపడి నలుదెసలకుం బాఱిరి. ముని యపు డాగ్రహించి రాజా! చిరకాలమునుండి పోషింపఁబడి వృద్ధినొందిన యీతపోవనమును బాడొనర్చితివి. కావున దురాచారుఁడవు. అనఁగాఁ గ్రూరాచారుఁడవు. ఈకారణముననే నీవు నశింపఁగలవు. అని బ్రహ్మదండమును గైకొని నిలిచెను. బ్రహ్మదండమనఁగా యోగదండమని పెద్దలందురు. విశ్వామిత్రుఁ డిపు డొనర్చినది పాపమా కాదా యని ప్రశ్నించుకొందము. మునులపై నస్త్రప్రయోగము చేయుట యటుండ మృగపక్షులను హింసించుట తపోవనమును గాల్చుట యనునివి పాపకార్యములే. ఈపాపకార్యము వలయునని చేసినదే కాని వేఱు కాదు.

"అకుర్వన్ విహితం కర్మ నిందితం చ సమాచరన్,
ప్రసక్తశ్చేంద్రియార్థేషు ప్రాయశ్చిత్తీయతే నరః. ౪౪
అకామతః కృతే పాపే ప్రాయశ్చిత్తం విదుర్బుధాః,
కామకారకృతేఽప్యాహురేకే శ్రుతినిదర్శనాత్. ౪౫
అకామతః కృతం పాపం వేదాభ్యాసేన శుద్ధ్యతి,
కామతస్తు కృతం మోహాత్ప్రాయశ్చిత్తైః పృథగ్విధైః. ౪౬
ప్రాయశ్చిత్తీయతాం ప్రాప్య దైవాత్పూర్వకృతేన వా,
న సంసర్గం వ్రజేత్సద్భిః ప్రాయశ్చిత్తేఽకృతే ద్విజః. ౪౭
(మను ౧౧ అధ్యా.)

ప్రాయో నామ తపః ప్రోక్తం చిత్తం నిశ్చయ ఉచ్యతే,
తపోనిశ్చయసంయుక్తం ప్రాయశ్చిత్తమితి స్మృతం."
(అంగిరస్స్మృతి.)

తెలిసియో తెలియకయో పాపములొనరించినవారు ప్రాయశ్చిత్తము చేసికొనవలయును. తపస్సుచేయ నిశ్చయించుకొనవలయుననియు, దానినే ప్రాయశ్చిత్తమందురనియు, స్మృతి తెలుపుచున్నది.

"తస్మాత్తేనేహ కర్తవ్యం ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధయే,
ఏవమస్యాంతరాత్మా చ లోకశ్చైవ ప్రసీదతి." ౨౨౦
(యాజ్ఞ. ప్రాయశ్చిత్తకాం)

"ప్రాయశ్చిత్తశబ్దశ్చాయం పాపక్షయార్థే నైమిత్తికే కర్మ విశేషే రూఢః." అని విజ్ఞానేశ్వరభట్టారకుఁడు."

"జ్ఞానాగ్నిస్సర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతే తథా."

అన్నగీతోక్తి ప్రసిద్ధమే కదా. జ్ఞానము కలుగుటకుఁ బ్రధానహేతువు తపస్సు. అయ్యది ఫలాభిసంధిరహితము కాఁదగు.

దానిచే భగవదనుగ్రహము కలుగును. భగవంతునను గ్రహము జ్ఞానరూపముకదా. కావునఁ దపస్సు చేసి పాపముల నశింపఁ జేసికొనవలయునని ఫలితార్థము.

విశ్వామిత్రుఁడు తపోవనమును బాధుచేయుటంజేసి దురాచారుఁ డయ్యెను. పాతకములు రెండువిధములు. మహా పాతకములని, ఉపపాతకములని వానిభేదములు.

"హింసౌషధీనాం స్త్ర్యాజీవోఽభిచారో మూలకర్మ చ"

(మను ౧౧ అధ్యా.)

"ఔషధీనాం జాతిమాత్రాదీనాం హింసనం ఏతచ్చ జ్ఞానపూర్వకాభ్యాసక్రియాయాం ప్రాయశ్చిత్తగౌరవాత్." అని కుల్లూకభట్టు.

"ఫలదానాం తు వృక్షాణాం ఛేదనే జప్యమృక్శతం
గుల్మవల్లీలతానాం చ పుష్పితానాం చ వీరుధాం." ౧౪౨

(మ ౧౧ అ.)

ఈ చెప్పినవి యుపపాతకములు. ఇవి వలయునని చేసినఁ బ్రాయశ్చిత్తము వృద్ధియగును. తపస్సు చేసి భగవంతుని దర్శించియుఁ దామసమును వదలఁడయ్యెను. ఇట్లనుటచేత విశ్వామిత్రుఁడు మూర్ఖుఁడని భావము కాదు. కర్మప్రేరితుఁడై లోకములకు మహోపకారము చేయుట కొఱకే యీఘోరకార్యము చేసెనని మన మూహింపవలయును. దీనింబట్టియే "గహనా కర్మణో గతిః" అన్నమాట సార్థకమని తెలియనగును. బ్రహ్మర్షిత్వము లభించుటకే యీపట్టుదల మూలమయ్యెను. ఇఁకఁ దరువాతి కథను బఠింతము.

వసిష్ఠముని కౌశికు నోడించుట.

* వసిష్ఠవాక్కుల నాలకించియు రాజు బలశాలి కావున జంకక యాగ్నేయాస్త్రముం గైకొని మునీ! నిలునిలుమని యదలించెను. ముని యపరకాలదండమనవెలుఁగు బ్రహ్మదండముం గైకొని కోపమునఁజూడ రాక వెలుంగుచు నోరీ నీచక్షత్రియుఁడా! నిలిచితిని. నీపరాక్రమము నగపఱుపుము. నీగర్వము నీయస్త్రవీర్యము నాశనము చేసెదను. నీవు క్షత్రియుఁడవు. నీ బలమల్పము. నేనో బ్రాహ్మణుఁడను. నాబలము మహనీయము. ఈ రెండిటికి నెంతయో భేదము కలదు. కులపాంసనా! సకల లోకవినుతమగు నా బ్రహ్మబలమును జూడుము. అని పలుకుచు రాజు వైచిన యాగ్నేయాస్త్రమును, అగ్ని వేఁడిమి జలములం జల్లార్చునట్లు తన బ్రహ్మదండమున నడంచెను. రాజు దానినిం గాంచియుఁ బట్టుదల వదలక వారుణరౌద్రేంద్ర పాశుపతాస్త్రములను, ఐషీకమనుదానిని వరుసగాఁ బ్రయోగించెను. వెండియుమానవ, మోహన, గాంధర్వ, స్వాపన, జృంభణ, మాదన, సంతాపన, విలాపన, శోషణ, దారణ, వజ్రాస్త్రములను, బ్రహ్మ, కాల, వారుణపాశములను, పైనాకాస్త్రము, దయితమును, శుష్కాశనిని, ఆర్ద్రాశనిని, దండపైశాచ, క్రౌంచాస్త్రములను, ధర్మ, కాల, విష్ణుచక్రములను, వాయవ్యమథనాస్త్రములను, హాయగ్రీవాస్త్రమును, శక్తిద్వయము నాముని పైఁ బ్రయోగించెను. అంతతో నూరక యుండఁజాలక కంకాళ, ముసలములను, వైద్యాధరమహాస్త్రమును, కాలదారుణాస్త్రములను,

---

*ఇది యేఁబదియాఱవ సర్గమునుండి సంగ్రహింపఁబడినది.

త్రిశూలము, ఘోరాస్త్రమును, గాపాలకంకణాస్త్రములను బ్రయోగించెను.

ఇట్లెన్ని యస్త్రములం బ్రయోగించినను మహాతపోనిధిగాన నావసిష్ఠముని నాయస్త్రములు సుంతయు బాధింపఁజాలవయ్యెను. అవ్విధమెల్లర కద్భుతముగాఁ గనఁబడుచుండెను. ముని వానినెల్లఁ దనబ్రహ్మదండమున లోఁగొనియెను. బ్రహ్మాకమ్ముని కుమారుఁడుగాన నీపని సులభముగాఁ జేయంజాలెను. రాజట్టు లాయస్త్రములన్నియు నిష్ఫలములై పోఁగా బ్రహ్మాస్త్రమును బ్రయోగించెను. దానింగాంచి యగ్నిప్రభృతిదేవతలు దేవమునులు గంధర్వులు నురగులును విశేషించి వ్యాకులత నొందిరి. బ్రహ్మాస్త్రమును బ్రయోగింపఁగనే మూఁడులోకములు కంపించినవి. అట్టియస్త్రమును గూడ మునివర్యుఁడు బ్రహ్మవిద్యోపాసనమునఁ గలిగినను తేజమున వెలయు బ్రహ్మదండమున లోఁగొనియెను. ఆకార్యము చేయునపు డామునిరూపము జగముల మూఁడింటిని మూర్ఛిల్లఁజేసెను. అంతియగాక స్మరించినంగూడ భయంకరముగా నుండెను. ఆముని రోమకూపములనుండి పొగ లెగయ నగ్నిమంటలు మిణుంగురుల వెదఁజల్లుచుండెను. బ్రహ్మదండము నిర్ధూమకాలాగ్నివలెను, రెండవకాలదండమో యనుకరణిని బ్రజ్వరిల్లుచుండెను. మునిజనమా మహర్షిని బ్రశంసించుచు బ్రాహ్మణోత్తమా! నీబ్రహ్మబల మమోఘము. నీమహత్త్వమున నే యీబ్రహ్మాస్త్ర ముపశమించుఁగాక. ఈరాజు మహత్తర తపోవిరాజితుఁడైన నీమూలమునఁ బరాజయమందెను. ఇఁకఁ గోపమును వదలుము. సుప్రసన్నుఁడవగుము. మహర్షివగు నీ ప్రసాదమున లోకములు వ్యథాశూన్యము లగుంగాక. అని

బోధింప నావసిష్ఠముని శాంతివహించెను. రాజు పరాజితుఁడై వేఁడినిట్టూర్పులపుచ్చుచు నక్కటా! క్షత్రియబలము నిరర్థకము. బ్రహ్మతేజోబలమే బలము. ఈమాటకు వేఱొకదృష్టాంత మేటికి? ఇపుడొకబ్రహ్మదండమున నాదివ్యాస్త్రములెల్ల రూపఱెను. ఇదియే చాలదా? ఈభేదమును లెస్సగా నెఱింగి యింద్రియమనస్సులను బ్రసన్నములుగా నొనరించుకొని బ్రహ్మత్వమునకుఁ గారణమగు తపస్సొనరించెదను.

మహామతులారా! ఈభాగమునుండి గ్రహింపఁదగినవిషయములు కొన్ని కలవు. పరహింసకొఱకు నెంతయో తపస్సు చేసి యెన్నిసాధనములు సంపాదించినను, బరోపకారబుద్ధిగలవారల నయ్యవి బాధింపఁజాలవనియు, లోకమునఁ దపశ్శక్తిని మించినశక్తిలేదనియు, మనోనిగ్రహము పరమధనమనియు, నదిగలవారేకార్యమునైన సాధింపఁజాలుదురనియు, నట్టివారు కోపమూనిన నయ్యదిలోకోపకారమునకే యగునవియు, నెంత తపస్సు చేసినను, అది శాంతయుతము కాదేని స్వదుఃఖహేతు వగుననియు, మనము గ్రహింపఁదగు ముఖ్యవిషయములు. భగవంతునను గ్రహము న్యాయపక్షమునే యనుసరించుననియు నెఱుంగవలయును. పరాజయముకూడ విశ్వామిత్రుని పురోవృద్ధికిఁ గారణమయ్యెను. తనయస్త్రము లన్నియు నిష్ఫలములు కాఁగా గర్వమాతని సన్మార్గమున నడిపించెను. మొదటనే యీపని చేయరాదా యని ప్రశ్నింపరాదు. లోకమున కిట్టి కార్యములు గుణపాఠముల నేర్పవలయుఁ గదా. రాజగర్వము తుదముట్ట క్షీణింపవలదా. ఈరెండుకార్యములు సంపూర్ణములు కాఁగా విశ్వామిత్రునిమూలమున లోకమునకుఁ గావల

సినశుభములను జేయింపఁదలఁచియే కర్మమాతనికిఁ దపస్సు చేయునూహ మరలఁ గల్గించెను. అంతియగాక బ్రహ్మబలమే యత్యధికమనియు, క్షత్రియబలమును నమ్మి ఘనకార్యములు చేయఁబూను టనుచితమనియు, రాజునకుఁ దోఁపఁజేసెను. ఇఁక నెన్నిశ్రమములకు నోర్చియైన బ్రహ్మతేజస్సు సాధింపఁ దపస్సు చేయవలయుననియు, మనోనిగ్రహము లేక యది కొనసాగదనియుఁ, గౌశికుఁడు నమ్మునట్టు లొనరించెను. కావున మానవులు తపసొనరించి భగవదనుగ్రహపాత్రులు కావలయుఁగాని, వేఱొకమార్గమునఁ గాజాలరనియు, నాతపస్సు నిర్మలమానసికము గలిగి చేసిననే ఫలించుననియు, గ్రహించి తగురీతి దాని నొనరింపఁ బ్రయత్నింపవలయును.

విశ్వామిత్రుఁడు తపముచేసి రాజర్షియగుట.

* విశ్వామిత్రుఁడు తనపరాజయమును స్మరించుకొనుచు మనస్సునఁ గుందుచు ముహుర్ముహుర్నిర్గళితనిశ్వాసుఁడై వసిష్ఠునిపై విరోధించెను. తత్సమానతపోబలము లేదు. మీఁదు మిక్కిలి యతనితోడివిరోధమునఁ జేసినతపస్సు నశించెను. అయినను మరలఁ దప మొనర్చి ముని జయింప నెంచి పట్టపుదేవితో దక్షిణదిక్కునకుంబోయి యందుఫలమూలములఁ దినుచు దమముకలిగి ఘోరతపము చేసెను. కొంతకాలమున కారాజునకు మూవురుకొడుకులు గలిగిరి. హవిష్యందుఁడు, మధుష్యందుఁడు, దృఢనేత్రుఁడు నని వారిపేరులు. వారు సత్యధర్మపరాయణులు. అంత సహస్రవర్షములు నిండఁగా బ్రహ్మ యరుదెంచి మధురోక్తులతో నీవు రాజర్షివైతివి.

*ఇయ్యది యేఁబదియేడవ సర్గమునుండి గ్రహింపఁబడియె.

ఈతపము నిన్ను రాజర్షి యంతవాని నొనరించెను. అని పలికి యంతర్హితుండయ్యెను. బ్రహ్మతోడ నరుదెంచిన దేవతలు సురపురి కరిగిరి.

విశ్వామిత్రుఁడు బ్రహ్మపలుకులు విని సిగ్గున శిరస్సు వంచి దుఃఖసాగరమగ్నుఁడై దీనుఁడై తనలో నిట్టు లూహించెను. ఘోరతప స్సొనరించితిని. దేవర్షులెల్ల నన్ను రాజర్షిగా గ్రహించితిమనిరి. ఇయ్యది నాతపమునకుఁ దగినఫలము గానేరదు. బ్రహ్మత్వమే దీనికి నర్హమగుఫలము. అని యెన్నియో రీతులం జింతించి మహాయత్నమున నత్యంతఘోరతపస్సు మరలఁ జేయఁబూనెను. ఆరాజర్షి యిట్లు తపముచేయుచుండఁగా నిక్ష్వాకువంశమునఁ ద్రిశంకుఁడనురా జుండెను. సత్యమును బలుకుచు నింద్రియములకు లోఁబడక యుండెను. ఆతఁడు యజ్ఞముచేసి శరీరముతో స్వర్గము నొందవలయునన్న యూహ గలవాఁడయ్యెను. వసిష్ఠుఁ డాతనికిం బురోహితుఁడు. కావున నమ్మునిం బిలువంబంచి వాంఛితమును దెలిపెను మౌనియు విని సశరీరస్వర్గప్రాప్తి యశక్యమని యాప్రయత్నమును నివారించెను. వసిష్ఠుఁ డాక్షేపింపఁగా నాశమాని యెట్లైన నాకార్యము సిద్ధింపఁజేయఁగోరి దక్షిణదిశకుంబోయి వసిష్ఠపుత్రశతమందుంట నెఱింగి వారితపోవనమును జేరి వారికెల్ల విధిప్రకార మభివాదనముచేసి తాను వసిష్ఠుని నిరాకరించి వచ్చుటంజేసి సిగ్గుపడి తలవాంచియుండెను. పిదపఁ జేమోడ్చి మహాత్ములారా! నేను శరణుగోరి వచ్చినాఁడను. మీరు శరణుఁ జొచ్చినవారలకు దిక్కుగాన నన్నుఁ జేకొనుఁడు. వసిష్ఠుని మున్నె శరణుఁజొచ్చితిని. కాని యామహనీయుఁడు నావాంఛి

తమును నిరాకరించెను. నావాంఛ యింకేదియుఁ గాదు. మహా యజ్ఞము నొకదానిఁజేయఁగోరితిని. మీరద్దానిఁ జేయింపఁదగు. గురుపుత్త్రులరగు మీకు నమస్కరింతును. ప్రసన్నులరు గండు. వేఁడుకొందును మీరు శ్రద్ధగలిగినే నీశరీరముతో స్వర్గలోక మున కేగునట్లు నాచే యజ్ఞము చేయింతురుగాక వసిష్ఠుఁడు నన్ను విడనాడెను మీరు నాకుఁ దగినయుపాయము చెప్పుఁడు. మిమ్ము వదలి యజ్ఞముచేయ నూహింపను. ఇక్ష్వాకువులకెల్ల వసిష్ఠుఁడే పురోహితుఁడు. విద్వాంసులగుపురోహితులే రాజులకెల్ల నుత్తారకు లగుదురుగదా. అట్టికులగురువు వదలి నచోఁ దరువాత మీరెల్లరే నాకు దైవసమానరక్షకు లగు దురని విన్నవించి యూరకుండెను.

మహనీయులారా! ఈభాగమునుండి నేర్చుకొనఁదగిన విషయములు గలవు. విమర్శింతము. ఇపుడు విశ్వామిత్త్రుఁడు వానప్రస్థోచితాచారములం బాటింపక గృహస్థులకుఁ దగు నాచారముల నవలంబించి భగవంతు నారాధించెను. వాన ప్రస్థునకు భార్య చెంతనే యుండును. కాని జితేంద్రియత్వ పరీక్షకే యాయాశ్రమము కావునఁ దత్సంగతి పనికిరాదు. భార్యను బుత్త్రులయధీనమున నుంచి తానే పోవలయునని కొందఱిమతము. ఇపుడు కౌశికునకు సంతానము గలిగెను. కాన నతఁడు వానప్రస్థువు కాదని తెలియందగును. మూవురు కొడుకులం గాంచి యెంతయోకాలము తపంబొనరించెను. బ్రహ్మ ప్రత్యక్షమయ్యెను. రాజర్షివై తివని పోయెను. ఏల? వసిష్ఠునిపై నతనికిఁ గోపము నశింపలేదు.

"యజ్ఞో దానం తపః కర్మ న త్యాజ్యం కార్యమేవ తత్,
యజ్ఞో దానం తపశ్చైవ పావనాని మనీషిణాం. ౫
ఏతాన్యపి తు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ఫలాని చ,
కర్తవ్యానీతి మే పార్థ నిశ్చితం మతముత్తమమ్" ౬
(గీ ౧౮ అ.)

అన్న శ్రీభగవద్వాక్యము ననుసరించి యీాసున నమ్మునినొంపఁ గోరి తపమొనరించుటం జేసి యది సంపూర్ణఫలము నీఁజాలదయ్యెను. మనస్సున నసూయ యుండరాదు. ఫలాపేక్షయు నుండరాదు. శాంతము పాదుకొనవలయును. చిరకాలము భగవంతు నారాధించినందున నంతమాత్రమే ఫలము కలిగెను. ఇట్టులుండ నీఁక దేవాలయములఁ బాషాణవిగ్రహములనే పూజించిన ముక్తి యెట్లు దొరకునో తెలియరాకున్నది.

"రథస్థం కేశవం దృష్ట్వా పునర్జన్మ న విద్యతే."

యన్నఫలస్తుతి కేమియర్థమో యోజింపుఁడు ఈఫలస్తుతియే సత్యమగుచో సృష్టియే నశించును ఈవాక్యమునే మఱియు నిట్టివానినే యుపన్యసించుచు రథముగట్ట ద్రవ్యము నిమ్మని యాచించుదాసులు యోగులు భక్తులు మాంత్రికులు ధనార్జనపరులుగాక మఱేమగుదురు? వారిపాలిటికి మోక్ష మనఁగా సులభలభ్యపదార్థముగాఁ దోఁచును గాఁబోలు. వారిపాపము శాంతించుఁగాక.

"రాజర్షివైతివి" అన్నంతమాత్రమున గాధినందనుఁడు సంతృప్తుఁడు కాఁడయ్యెను. తృప్తినొందరాదని కర్మ మాలోచించెను. కర్మబద్ధుఁడుకదా. అదృశ్యపాశములనెల్లరఁ గర్మము బంధించియుంచును. కావున స్వతంత్రు లెవ్వారును లేరు. కాని

భావిభాగ్యప్రచోదితుఁడు కావున బ్రహ్మత్వమునుగోరి తపస్సు చేయ నాలోచించెను. ఇంకను దానికిం దగినయోగ్యత యతనికి లేదు గర్వము గలదు. అది నశించినఁగాని బ్రహ్మత్వము రాదు. గర్వనాశమున కవమానమే యౌషధము. అద్దానిం గల్గింప నెంచి కర్మ మొక్కపన్నాగము పన్నెను. త్రిశంకు చరిత్ర మందులకే యని యెఱుంగవలయును ఆరాజుచరిత్రము నీక విమర్శింతము.

"మోఘాశా మోఘకర్మాణో మోఘజ్ఞానా విచేతసః,
రాక్షసీమాసురీం చైవ ప్రకృతిం మోహినీం శ్రితాః." ౧౨
(గీత ౯ అధ్యా.)

అన్న శ్రీహరియుపదేశము ననుసరించి యాత్రిశంకుమహారాజు పాంచభౌతికశరీరముతో స్వర్గమున నుండఁగోరెను. యజ్ఞముచేసి దానికిఫలముగా నీలాభమును బడయ నెంచెను. మహాజ్ఞానియగుట వసిష్ఠుఁ డది యశక్యమని నివారించెను. కాని త్రిశంకుమూలమున విశ్వామిత్రునకు బుద్ధిరావలసి యున్నందున నారాజు వసిష్ఠమునిమాట నాదరింపకపోయెను. ఎవ్వరినైన నాశ్రయించి యావాంఛను దీర్చుకొన నెంచెను. ఏల? విశ్వామిత్రునిచెంతకుఁ గర్మ మీడ్చుకొనిపోవుచున్నదని మనము గ్రహింపవలయును. దీనింబట్టి యాలోచింపఁగా, మానవుఁడు నెఱవేఱనికోర్కులం గోరరాదనియు, నొకప్పు డూహించినను మతిమంతులు వలదన్నపుడు మానుకొన వలయుననియు నీతులు తేలెడిని. వీనిని మనము గ్రహించుటయే కాక యాచారమున వానిం బాటింపవలయును.

త్రిశంకుఁడు విశ్వామిత్రుని శరణుఁజొచ్చుట.

* అంత వసిష్ఠతనయశతకము త్రిశంకువాక్యము లాలకించి కోపము పొడసూప బుద్ధిమాలినకార్యము చేయఁబూనితివి. కావున సత్యవాది నీగురుఁడు సమ్మతింపఁడయ్యెను. గురువునుల్లంఘించి మఱియొకరి నెట్లాశ్రయించెదవు? ఇక్ష్వాకువంశమునకుఁ బురోహితుఁడు వసిష్ఠమునియే కదా. పరమాచార్యుఁడతఁడే కాదా. సత్యైకవాదియగు నతనిమాట వీటిఁబుచ్చి మమ్మాశ్రయించిన మాకు మాత్ర మాక్రతువు శక్యమగునా? రాజేంద్రుఁడవగు నీవే యిట్టిపని చేయఁబూనుటంజేసి మూర్ఖుఁడవైతివి. మరలి పురమునకుఁ బొమ్ము. అమ్ముని సర్వకార్యసమర్థుఁడు. అట్టిమహాత్మున కవమానము చేయఁజాలువారమే? అని వారు కోపమునఁ బర్యాకులాక్షరములుగలమాటలు పలుకఁగా విని రాజు వారిం గాంచి తొలుత గురువు పిదప గురుపుత్త్రులు నన్నుఁ ద్రోచిపుచ్చిరి. ఇఁక గత్యంతరము చూచుకొందును. తపోధనవరులారా! మీకు భద్రమగుంగాక. అని త్రిశంకుఁడు పలుకఁగా నాలించి బ్రహ్మర్షివర్యుఁడు కులగురువునగు వసిష్ఠుని మాని యింకొక్కని నీరా జాశ్రయింపఁదలంచె. ఇట్టి చెడుతలంపు గలుగఁదగునా. అని యెంచి కోపావేశమున "నీవు చండాలుఁడవు"కమ్మని శపించిరి.

తెల్లవాఱెను. రాజు చండాలుఁడయ్యెను. అతఁడు కట్టిన పీతాంబరము చండాలోచిత నీలవస్త్రమయ్యెను. రాజతేజస్సు తొలఁగి నల్లనిచాయ వ్యాపించెను. అవయవసౌకుమార్యము వీడి దేహమంతయు బిరుసై యందము తప్పెను. దీర్ఘకోమల

*ఇయ్యది యేఁబదియెనిమిదవసర్గమునుండి కైకొనఁబడినది.

కేశములు కురుచలయ్యెను. ఆతనియవయవములన్నియుఁ జండా లోచితములుగా మార్పునొందెను. అతఁడు చండాలుఁడు కాఁగాఁ గూడవచ్చినమంత్రులు పౌరులు తొలఁగిపోయిరి. ఏకాకియై నిలిచెను. రా జంతటనైనఁ దనపట్టుదలమానక నిరంతరదుఃఖనిమగ్నుఁడగుచు వసిష్ఠవైరియగు విశ్వామిత్రుని చెంతకుఁ బోయెను. దుర్దశ యిట్టులలముకొనఁగాఁ దపోధనుఁడు గాక మఱెవ్వఁడు సాయపడంగలఁడు? సకలసుఖములం బోఁగొట్టుకొని కడునిడుమలంగుందుచు మీఁదు మిక్కిలి చండాలత్వమలవడఁగా నున్న రాజుం జూచినంతనే విశ్వామిత్రునిహృదయము కృపార్ద్రమయ్యెను. మహాధార్మికుఁడు తపఃప్రభావసంపన్నుఁడు కావున రాజర్షి విశ్వామిత్రుఁ డా రాజును మిక్కిలి వికృతాకారమునఁ గనఁబడుచున్న వానిం దిలకించి కరుణ వెల్లివిరియఁగా "నీకు శుభము గలుగుంగాక" యని యాశీర్వదించి నీవిచ్చటికి వచ్చిన కార్యమేమి? రాజపుత్త్రుఁడవగు నీబలము నడఁగింప సాధ్య మెవ్వారికింగాదే. సామాన్యరాకొమరుఁడవు గావు. అయోధ్యాపురాధిపతివికదా. మహావీరుఁడవగు నీకు శాపమునఁ జండాలత్వము లభింప హేతువేది? తెలుపుమా యని ప్రశ్నించెను.

వాగ్విశారదుఁడగు నామునియిట్టులడుగఁ బొంకముగా మాటాడనేర్చిన యా రాజు చేతులుజోడించి మహాత్మా! నేనొక వాంఛంబూని నాకులగురువగు వసిష్ఠమునిని, ఆయనకొడుకులను దానిఫలింపఁజేయుఁడని వేఁడితిని. వారు నన్ను నిరాకరించిరి. ఆవాంఛ ఫలింపకపోయెను. అదిపోఁగా దానికిమాఱుగా నాదురదృష్టవశమున నీవికారగతి నాకు లభించినది. దైవము

నేమందును? ఆవాంఛ యేదియో కాదు. ఈకళేబరముతోడ స్వర్గమున కరుగఁదలంచితిని శతక్రతువుల నొనర్చితిని. వానికి ఫలమేది? సశరీరస్వర్గమే కాదా? అదిమాత్రము నాకు లభింప దయ్యెను. నీ వనృతమాడితి వేమో. దాన నాఫలము నశించి యుండునని యూహింతు రేమో ఇంతకుము న్నెన్నఁడైన నే ననత్యమాడినవాఁడనుగాను. ముందు భరింపరానికష్టములుగలి గినను అనృతము పలుకనని నాక్షత్రధర్మముసాక్షిగాఁ బ్రమా ణము చేయుచున్నాఁడను. అనేకవిధయజ్ఞములు చేసితిని. ధర్మ పాలనమునఁ బ్రజలప్రీతికిం బాత్రుఁడనైతిని. గురువులవిన యాదిసద్గుణములను సదాచారములను సంతుష్టుల నొనరించితిని. ఇంకేమి చేయుదును?ధర్మసంపాదనార్థము ప్రయత్నము చేయుచు నందులకై యాగము చేయఁగోరఁగా నాకులగురువు లకార్య మున కానందింపరైరి. దేనికి వారానందింతురో. ఒక్కరి నన నేల? దైవమే యధికమని నాకుఁ దోఁచెడు. అదియే పురుషునకు హితాహితములఁ గల్గించునది కాని యింక నొక్కటి యేదియుఁ గాదు. పౌరుషము నిరర్థకము. అయ్యది దైవమును మించఁ జాలదు. కావున నాచేసినధర్మానుష్ఠానములన్నియు నిష్ఫల ములు. దైవం బన్నింటి నడంగఁద్రొక్కి తానే యుత్కృష్టమై చెలంగుచున్నది. అదియే సర్వకారణము. అట్టిదైవము నాయత్న ములనెల్ల నడంపఁగా దుఃఖితుఁడనై నీయనుగ్రహమును సంపాదింపఁగోరితిని. నీకు భద్రమగుంగాక. నాయం దనుగ్రహ మునుపొందగును. నేనింకొక్కనికడకుం బోను. భవదన్యుఁడు నాకు దిక్కెవ్వఁడును గాఁడు. వసిష్ఠముని తానుగా నన్నుఁ బిలిచినను జెంతకుంబోను. మహాత్మా! భవత్ప్రసాదంబగుపురుష

ప్రయత్నమునఁ బ్రతికూలదైవమునుమార్చి నాకనుకూలముగాఁ జేయందగునని ప్రార్థించెను.

మహాభక్తులారా! ఈభాగము విమర్శింపఁదగినది. మధ్యవైష్ణవదుర్వాదముల కిందేసమాధానము కలదు. వసిష్ఠసుతులు రాజుమాటల కాగ్రహించిరి. కారణమేమి? గురుధిక్కారము చేయుట పాడిగాదనియే.

"గురోర్యత్ర పరీవాదో నిందావాపి ప్రవర్తతే
కర్ణౌ తత్ర పిధాతవ్యౌ గంతవ్యం వా తతోఽన్యతః. ౨౦౦
పరీవాదాత్ఖరో భవతి శ్వావై భవతి నిందకః
పరిభోక్తా కృమిర్భవతి కటో భవతి మత్సరీ." ౨౦౧

(మను ౨ అధ్యా.)

అన్న స్మృతిభావము ననుసరించి రాజు తమతండ్రి నాశ్రయింపక వేఱొకరి నాశ్రయింపవచ్చుటచే నతనిఁ ద్యజించెనని తలంచిరి.

"బాలిశ స్త్వం నరశ్రేష్ఠ గమ్యతాం స్వపురం పునః
యాజనే భగవాంఛ్ఛక్త స్త్రైలోక్యస్యాపి పార్థివ
అవమానం చ తత్కర్తుం తస్య శక్ష్యామహే కథమ్."

జ్ఞాననిధి సత్యవాదియు నగువసిష్ఠముని యీకార్య మశక్యమని నపుడు మరల నాకార్యమునఁ బ్రవర్తింపఁబూనుటచే నీవు మూర్ఖుఁడవైతివనిరి. మరల నారాజు "అన్యాం గతిం గమిష్యామి స్వస్తివోఽస్తు తపోధనాః" అని పలుకఁగాఁ గ్రోధకలుషితమానసులై నీచబుద్ధి నవలంబించితివి కావునఁ జండాలుఁడవు కమ్మని శపించిరి.

"స గురుర్యః క్రియాః కృత్వా వేదమస్మై ప్రయచ్ఛతి." ౩౩

(యాజ్ఞ. ఆచా.)

"నిషేకాదీని కర్మాణి యః కరోతి యథావిధి
సంభావయతి చాన్నేన స విప్రో గురురుచ్యతే." ౧౪౨

(మను. ౨ అధ్యా.)

తనవృద్ధికిఁ బ్రధాన హేతుభూతుఁడగు గురువును ధిక్కరించుట మహాపాపము. కావునఁ జండాలుఁడవు కమ్మని వారు శపించిరి. మానవుఁడు కృతజ్ఞుఁడు కావలయును కాని కృతఘ్నుఁడు కారాదు. ఎవ్వఁడట్టివాఁడే యగునో వాఁడు చండాలుఁడే యగును. "చండతే కుప్యతి క్రూరకర్మవత్త్వేన." క్రూరకర్ముఁడు కావునఁ గోపమూనువాఁడు చండాలుఁ డనంబడును. కృతజ్ఞుఁడగువాఁడు సత్కర్మముల నాచరించినవాఁడని మనము గ్రహింపవలయును. కృతఘ్నులకు మే లేకాలమునను లభింపదు.

కర్మము రామావతారమునకు వలయుపరికరముల సమకూర్చుచున్నది. ఈకారణము పొసంగినఁగాని విశ్వామిత్రుని తపస్సునశింపదు. మరలమరల నంతరాయములుకలిగినఁగాని బుద్ధిశాంతత నొందదు. అంతరింద్రియనిగ్రహము బ్రహ్మర్షిత్వమునకు ప్రధానము. త్రిజగద్విఖ్యాతకీర్తిగలవాఁడుగా నుండినగాని భగవంతుఁడు నరరూపమున వెలసినను గురుత్వమునకుఁ బనికిరాఁడు. ఇన్ని కార్యములు చేయఁబూని కర్మము సహస్రముఖములఁ దనయమోఘశక్తిం జూపెను. చండాలుఁడు కాఁగానే వారినే ప్రార్థింపఁగూడదా. త్రిశంకున కాబుద్ధి పుట్టింపలేదు. విశ్వామిత్రు నాశ్రయింపఁ బోయెను. ఏల? ఈతనిమూలమున గాధేయునకు గొప్పకీర్తి రావలసియున్నది. తప స్సది నశింపవలసియున్నది. విజితేంద్రియుఁడై మరల నమ్ముని తపస్సానరింప

వలసియున్నది. కావున భగవతి మూలప్రకృతి కర్మరూపమున నిన్నిగతులం బ్రవర్తించెనని మన మెఱుంగవలయును.

విశ్వామిత్రుఁ డారాజుం గాంచి చండాలత్వము నేల పొందితివని ప్రశ్నించెను. రాజు మునికి బదులుచెప్పుచుఁ దన యం దేమాత్రము దోషములేదని తెలుపంబూని,

"అనృతం నోక్తపూర్వం మే న చ వక్ష్యే కదాచన. ౧౯
కృచ్ఛ్రేష్వపి గతస్సౌమ్య క్షత్రధర్మేణ తే శపే
యజ్ఞైర్బహుభిరిష్టం ప్రజా ధర్మేణ పాలితాః. ౨౦
గురవశ్చ మహాత్మానశ్శీలవృత్తేన తోషితాః."

అని తనధర్మములను దెలిపెను. అసత్య మీవఱకుఁ బలుకలేదు. ఇఁకమీఁద నెప్పుడును బలుకను. ఎన్నికష్టము లనుభవించుచున్నను నే నసత్యమాడనని ప్రమాణము చేయుచున్నాఁడనని రాజు తెలిపెను.

మానవుఁ డొనరించుసత్కార్యములలో సత్యమును గాపాడుట ప్రధానము. దాని నొక్కదానిని గాపాడుకొన్న సకలదేవత లారాధింపఁబడినట్లే యగును.

"సత్యధర్మార్థవృత్తేషు శౌచే చైవారమేత్సదా,
శిష్యాంశ్చ శిష్యాద్ధర్మేణ వాగ్బాహూదరసంయతః." ౧౭౫
(మను ౪ అధ్యా.)

అని సత్యము చక్కఁగా రక్షింపఁదగినదని స్మృతి బోధించు చున్నది. ఎన్నిపుణ్యకార్యము లొనరించినను, ఎన్నిజపములు చేసినను, ఎన్నిధర్మవాక్యములు బోధించినను సత్యమును గాపాడుకొనఁడేని నిష్ఫలములగును.

"యజ్ఞోఽనృతేన క్షరతి తపః క్షరతి విస్మయాత్,
ఆయుర్విప్రాపవాదేన దానం చ పరికీర్తనాత్. ౨౩౬
న విస్మయేత తపసా వదేదిష్ట్వా చ నానృతం
నార్తోఽప్యపవదేద్విప్రాన్న దత్వా పరికీర్తయేత్." ౨౩౫

(మను ౪ అధ్యా.)

అను నీస్మృతి పైమాటలను దృఢపఱచుచున్నది. అనఁగా నన్నృతమాడిన యజ్ఞము నశించును. ఇంతతపస్సుచేసితినని యచ్చెరువొందిన నాతపఃఫలము నశించును. సద్బ్రాహ్మణుల నిందించిన నాయువు క్షీణించును. ఇతరులతోఁజెప్పిన దానఫలము శూన్యమగును. అను నీస్మృతిభావము మన మెఱుంగవలయును కావుననే మహాభారతాది గ్రంథములన్నియు సత్యము పరమోత్కృష్టమని తెలుపుచున్నవి.

"శ్రుతిః సత్యేన వాయూరావాతి సత్యేనాదిత్యో రోచతే
దివి సత్యం వాచః ప్రతిష్ఠా సత్యేసర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాత్స
త్యం పరమం వదంతి. నారాయణోపనిషత్తు. ౧౦౧ అను." ౭౯

(మంత్రము.)

అని శ్రుతియు సత్యమునకు నుత్కృష్టస్థానము ననుగ్రహించుచున్నది. కావుననే సత్యము నారాధించిన భగవంతుఁ డనుగ్రహించును. సత్యారాధకునకు నితరపూజ లక్కఱలేదు. అది మాని యెన్నియజ్ఞములుచేసినను బూదిలోఁజేసిన హోమములే యగును. కావున నెన్నివిధములనైన నద్దానిని భగవత్స్వరూపముగా భావించి దానిని గాపాడవలయునని మన మీఘట్టమునుండి నేర్చుకొనవలయును.

"దైవమేవ పరం మన్యే పౌరుషం తు నిరర్థకం,
దైవేనాక్రమ్యతే సర్వం దైవం హి పరమా గతిః." ౨౨

అనుభాగము ముఖ్యముగా విమర్శింపఁదగినది. పురుషప్రయత్నమునకంటె దైవము బలవత్తరము. అన్నింటి నదియే మించును. పురుషయత్నము దానిముందు నిరర్థకమగును. దీనిసారమేమి? మానవుఁడు ప్రయత్నించినకార్యము ఫలించిన నయ్యది దైవానుకూలమున నైనదని భావింపవలయును. దైవమునకన్నఁ బురుషప్రయత్నమే ప్రధానమని భావింపరాదు. అదియే యహంకార మనఁబడును. గీతోపనిషత్తుకూడ నీవిషయమునే బోధించును. అలసులు కొందఱు పురుషయత్నమును మానుదురు అయ్యదియు న్యాయ్యము కాదు. పురుషయత్నము న్యాయ్యముగా నొనరించుఫలము దైవాధీనమని తలంపవలయును. అదియే ఫలాభిసంధిరహితకర్మమని భావింపవలయును. తాను బ్రయత్నముచేయుటకే యర్హుఁడనని ఫలసిద్ధి భగవదధీనమని భావించుచో నాతనిమనస్సున నహంకారము నిలువఁజాలదు. కావున మన మీవిషయమునే చక్కఁగా భావించుచుఁ బ్రతికార్యమునందును భగవంతునియందే భారమునిచ్చి వర్తింపవలయును.

"అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహం."

అన్నగీతాశాస్త్రము నభిప్రాయమును బ్రతిక్షణము స్మరించుచు దాని నభ్యసింపవలయును.

"అనృతం నోక్తపూర్వమ్మే" అనుశ్లోకద్వయము పైన వ్రాసితిని. దాని నాంధ్రీకరణములం జూపుదు. నిష్పక్షపాత

బుద్ధులగు మీరు పరికింపుఁడు. విమర్శకులు నాపద్యములు పాద పూరణపదముల నిండియుండునన్నమాట యెంతదనుక సత్య మో తేటపడును.

క. "... మానీ యనృతమాడఁ గ్రతుఫలము నశిం
పదొకో యందురో యేమో
యది నే నెన్నండుఁ జెప్పినది లేదు సుమీ.

గీ. ఇంక ముం దెన్నఁడేని నేనేమి యనృత
మాడ నెట్టిట్టియాపదల్ గూడిన నని
నీదుసన్నిధి శపథము నేనొనర్తు
క్షత్రధర్మంబె దీనికి సాక్షి సౌమ్య.

మ. పలుజన్మంబులొనర్చినాఁడఁ బ్రజలం బాలించితిం బూన్కిని
స్తులధర్మంబున సన్మతిం దగుదురుస్తోమంబు సచ్ఛీల వృ
త్తుల సంతోషము నందఁజేసితిని గ్రతుస్తోమంబు ధర్మాభిలా
షలఁజేయంగనుబూన్కినాఁడ నిపు డస్మద్దేశికుల్ దానికై."

(ఆంధ్రశ్రీమద్రామాయణము.)

ఉ. "ఆడనుగల్ల యింతనుక నాడుట లేదిఁకమీఁద నెన్నఁడే
నోడక క్షత్రధర్మమున నొప్పుమెయిన్ శపథంబుసేసెదన్
గోడొడఁగూడియుండినను గోవిదవర్య నిజంబె పల్కుదున్
వీడక ధర్మముం బ్రజల వేయివిధంబులఁ బ్రోచి జన్మముల్.

తే. ఎన్నిటినొచేసి గురుల కహీనచరిత
ములను సద్గుణగణముల ముదముఁగూర్చి
వారిఁ గంటినిగాని యధ్వరము సేయఁ
గడఁగు నాయందు వారికిఁ గరుణలేదు."

(వావిలికొలను రామాయణము.)

పాదపూరణములే లేక యథామూలమని వేనోళ్లఁబొగడినవారి చాతుర్యము సత్యాభిరతి యిటుఁ దేటపడఁగలదని నమ్మెదను. పక్షపాతమున దూషించుట పాపముకదా.

"దైవం పురుషకారేణ నివర్తయితుమర్హసి."

దైవయత్నమును బురుషయత్నమున మరల్ప సమర్థుఁడవను నీ మాటను త్రిశంకువునోటనుండి వెలువడఁజేసినది కర్మమే యని మన మెంచవలయును. ఆమాట విశ్వామిత్రునకు లేనిపోనిపట్టుదలను గల్గించెను. తపోభంగమున కీపట్టుదలయే కారణమయ్యెను. కర్మసిద్ధాంత మెంతబలవత్తరమో యూహింపుఁడు.

కౌశికుఁడు త్రిశంకువుకొఱకు యజ్ఞముచేయ నెంచుట.

* చండాలరూపముననున్న యాత్రిశంకు విట్లు ప్రార్థింపఁగా విని విశ్వామిత్రుఁడు కరుణతో నింపుగులుకుపలుకుల నిట్లనియె. రాజా నీకు స్వాగతము. పరమధార్మికుఁడవగు నిన్ను రక్షించెద. భయంపడకుము. రాజోత్తముఁడవగు నీకు భయమేల? నీపూనినయజ్ఞము సాగించుటకు సమర్థులగుమహర్షుల నెల్లఁ బిలిపించెద. కావున నీవు సంతుష్టుఁడవై జన్న మొనర్పఁ గలుగుదువు. నీ కలవడిన యీచండాలరూపము గురుశాపమునఁగల్గినది. కాన బ్రహ్మయు మాన్పఁజాలఁడు. ఇది నీకుఁ దప్పదు. అంతమాత్రమున నేమినష్టము? ఈరూపము వదలకున్నను నీకు సశరీరస్వర్గవాసము లభించును. ఈవిశ్వామిత్రుఁడు శరణ్యుఁడని యెఱుంగుము. అట్టి యీమునినే శరణుఁజొచ్చితివి? కావున స్వర్గము హస్తగతమని నిశ్చయింతును.

---

*ఇది యేఁబదితొమ్మిదవ సర్గమునుండి సంగ్రహింపఁబడినది.

అనిపలికి యాముని పరమధార్మికులు మహాప్రాజ్ఞులు నగు తనకొడుకులం గని యజ్ఞసంభారముల సమకట్టుఁడని హెచ్చరించి శిష్యులంజీరి వత్సలారా! మీరెల్ల నిప్పుడే నాయానతింగొని వెడలి యీప్రాంతములంగలఋషులను వారిశిష్యులను సుహృదులను ఋత్విజులను తోడుకొనిరండు. నాయాజ్ఞానుసారము మీరు పిలువఁగా నెవ్వఁడే ననాదరమున నేమేని బదులిడునేని నాకు నామాటలఁ దెల్పుఁడు. అని యానతీయ వారప్పుడేపోయి నలుదెసలఁ గలదేశములందున్న బ్రహ్మవాదులం బిలిచివచ్చిరి. మహామునులరుదెంచిరి. కౌశికుం గాంచి శిష్యులు మహాత్మా! మీయాజ్ఞానుసారము బ్రాహ్మణోత్తములందఱు వచ్చుచున్నారు. మహోదయమునియు వసిష్ఠకుమారులునుదప్పఁ దక్కుంగలవారెల్ల వత్తురు. రానివారిమాటల నాలకింపుఁడు. వారు కోపమున నిట్లు పలికిరి. యాగముచేయించుట కధికారి బ్రాహ్మణుఁ డొక్కఁడే. ఇది నియమము ఇపుడు యాగము చేయించువాఁడు క్షత్రియుఁడఁట. చేయువాఁడో చండాలుండఁట. ఇదియే విశేషము. చక్కగా నున్నది. చండాలసదస్సున దేవతలు హావిర్భాగముల నెట్లు పరిగ్రహింతురు. ఋషులు ఋత్విజులు యాగశిష్టహవిస్సు నెట్లు గ్రహింతురు? బ్రాహ్మణులను విశ్వామిత్రుఁడు పాలించినను జండాలునన్నము భక్షించి స్వర్గము నెట్లు పొందుదురు? ఇవియే వారు నుడివినమాటలని శిష్యులు విన్నవింపఁగాఁ గోపమురూపముగాఁ గనంబడ నేత్రములు రక్తవర్ణముఁదాల్ప విశ్వామిత్రుఁ డిట్లు పలికెను

మహాత్ముల తేజోవిశేషమున నే ప్రత్యవాయము పొసఁగదనున్యాయము కలదుకదా. దానిని నమ్మియేకదా చండాలునిం

గూడ యాగము చేయఁబన్నితి ఈకార్యమున నేను దుష్టుఁడ నెట్లగుదును? దుష్కరతపము సల్పువాఁడను గాని సామాన్యుఁడను గానుగదా. ఈవిషయముల నించుకే స్మరింపక నాతపస్సును లెక్కింపక నన్ను నిందించినదుష్టాత్మకులు భస్మసాత్కృతులగుదురు. సందేహము లేదు. వార లిప్పుడు కాలపాశములచే నాకృష్టులయి యమపురికిం బోవఁగలరు. సప్తశతజన్మములందు వారు శవపరివృతులై వానిని భక్షించుచు ముష్టికు లనఁబడు నీచజాతియందుఁబుట్టి కఠినులై సర్వదా శునకమాంసముం దిను వారలై వాగాదులన్నియు వికారతంగాంచ వికృతాకారంబులఁదిరుగంగలరు. ఇది వసిష్ఠపుత్త్రులకు శాపము. ఇఁక మహోదయుఁడో దుర్బుద్ధియై దూషింపఁదగని నన్ను నిందించెను. కావున నాతఁడే సర్వలోకదూషితుఁడై నిషాదత్వ మలవడఁగా దయావిహీనుఁడై నాయాగ్రహకారణమున దుర్గతిం బొందఁగలఁడు. ఇట్లు విశ్వామిత్త్రుఁడు తనతపశ్శక్తిసహాయమున మునిసభాంతరమున వారలనెల్లర శపించెను.

మహాత్ములారా! ఈభాగమున నొక్కవిశేషము కలదు. దానిని జక్కఁగాఁ బరిశీలించి గ్రహింపఁదగును. గురుశాపమున లభించినచండాలత్వము దుస్తరమని విశ్వామిత్త్రుఁడే యంగీకరించెను. వసిష్ఠమునిపైఁ దనకుఁగలకోపమున నట్టిచండాలునకే స్వర్గప్రాప్తి గలిగింపఁ బ్రతిన చేసెను ఈకౌశికుఁడు శరణ్యుఁడు. అట్టివానికడఁ జేరితివి. ఇఁక స్వర్గము నీకఱచేతిలోనిదే యగుననియె.

"మచ్చిత్తస్సర్వదుర్గాణి మత్ప్రసాదా త్తరిష్యసి,
అథ చేత్త్వమహంకారాన్న శ్రోష్యసి వినంక్ష్యసి."

అని శ్రీకృష్ణమూర్తియే తెలిపెను. ఇపుడు కౌశికునిమది నహం కారము నెలకొనియున్నది. ప్రకృతి యాడించుచున్నది. భగవంతుఁడు సాక్షిమాత్రుఁడై కర్మశక్తిని గని యానందించు చున్నాఁడు. తనయుపదేశమునుగూడ మఱచి విశ్వామిత్రుఁడు చర్మనిర్మితప్రతిమవలె నెగురుచున్నవాఁడు. తనతపశ్శక్తిచే నసాధ్యకార్యముల సాధింపఁ జూచుచున్నవాఁడు. ఈస్థితియం దాతనిని రాగద్వేషదూషితాత్ముఁడని పిలువవచ్చును వసిష్ఠ మునిశక్తి యెట్టిదో యనుభవముననే యెఱుఁగును. అట్టివాఁ డయ్యు బ్రహ్మతేజోబలమును సాధింపఁబూనినవాఁడయ్యును దనతపస్సు నశింపఁజేసికొనఁబూనెను. ప్రకృతిశక్తి యెట్టిదో యిపుడు కనుఁగొనవచ్చును.

> "దైవీ హ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా,
> మామేవ యే ప్రపద్యంతే మాయామేతాం తరంతి తే."
>
> (గీత. 7 అధ్యా.)

అన్న శ్రీకృష్ణపరమాత్మోపదేశము.

> "హరిస్త్వామారాధ్య ప్రణతజనసౌభాగ్యజననీం
> పురా నారీ భూత్వా పురరిపుమపి క్షోభమనయత్.
> స్మరోఽపి త్వాం నత్వా రతినయనలేహ్యేన వపుషా
> మునీనామప్యంతః ప్రభవతి హి మోహాయ మహతాం." 5
>
> (సౌందర్యలహరి)

అను నీభగవచ్ఛంకరాచార్యసూక్తియు నీరెండు పైవ్రాసిన యభిప్రాయమునే దృఢపఱచుచున్నవి. కొందఱు మధ్వవైష్ణవ బ్రువులు గీతోక్తికి బదులు చెప్పఁజాలరు. కాన నంగీకరించి తదర్థమునే ప్రతిపాదించిన శ్రీశంకరోక్తి నీసడింతురు. ఏల?

వారిప్రాక్సంస్కార మట్టిది. ఇదియే వారికి మనుష్యజాతియందుఁ దొలిజన్మమని మన మెఱుంగందగు. వారిదూషణముల నావలం ద్రోయుదము. విశ్వామిత్రుని యిప్పటిచరిత్రమును బరికింతము.

మహాకోపమునఁ దనమాటకు నెదురాడినవసిష్ఠతనయ శతమును మహోదయమునిని శపించెను. దీనిచేఁ జిరకాలార్జిత తపస్సు నశించునని తలంపలేకపోయెను.

"యయా స్వప్నం భయం శోకం విషాదం మదమేవ చ
న విముంచతి దుర్మేధాః ధృతిస్సా పార్థ తామసీ." ౩౫
(గీ ౧౮ అ.)

అన్నభగవదుక్తి ననుసరించి వదలఁదగినదుర్గుణముల వదలఁజాలకపోయెను. కావున మానవుఁడు కోపమునఁ దనక్షేమమును బోఁగొట్టుకొనుననియు నితరులకుఁ జేయునపకారము తొలుదొలుతఁ దనకు సంతోషమునిచ్చినను దుద కది శాశ్వతదుఃఖమునే తనకుఁ గల్గించుననియు, శాంతమునకు మనసునఁ దావిచ్చినయెడలఁ దనమేలు నానెఱింగినవాఁడగుననియు, నితరులు స్వార్థపరులై చేయుస్తుతులకు నక్కే యుబ్బరాదనియు, సావధానముగ నాలోచించి భగవంతుని నమ్మి మహాత్మా! నన్నుద్ధరింపుమా యని వేఁడుచు నితరఫలముల నాశింపక యుండవలయుననియు, మన మీఘట్టమునుండి యెఱుంగవలయును. ఇఁకఁ దరువాతకథను బఠింతము.

నూతనస్వర్గనిర్మాణము.

*గాధేయుఁ డీరీతిగా వాసిష్ఠులను మహోదయుని శపించి మునివరులం గాంచి మునులారా! ఈతఁ డిక్ష్వాకుకులజాతుఁడు.

* ఇది యఱువదియవ సర్గమునఁ గలదు.

త్రిశంకు వనఁబడువాఁడు. దాత ధార్మికుఁడు. క్షత్రియరూప మునసుండి యిప్పుడు శాపకారణమునఁ జండాలరూపమునొంది యీశరీరముతోడ స్వర్గమునకుఁ బోవఁగోరి నన్ను శరణుఁ జొచ్చినాఁడు. ఈశరీరమున స్వర్గమున కరుగునట్లు మీరు నేనును గలిసి యజ్ఞము సాగింపవలయును. అని పలుకఁగా నా కౌశికుని పలుకుల నాలకించి యందఱొక్కమాటగా ధర్మవేత్త లుగావున నిట్లనుకొనిరి. ఈముని కుశికవంశజుఁడు. క్రోధనుఁడు. కావున నీతనిమాటను విని చేయుటమాత్రమే కాక చక్కఁగా సాగింపవలయును. సంశయ మిందు లేదు. ఈతఁ డగ్నికల్పుఁడు. మహామహిమోపేతుఁడు. కోప మీతనికిం గలిగించితి మేని మనల శపింపక వదలఁడు. ఈయిక్ష్వాకుకులజుఁ డీశరీరముతో స్వర్గమునకుఁ బోవునట్లు యజ్ఞమును సాగింపవలయును. మన మెల్ల సావధానులమై యొవరిపనులను వారుగా నిర్వహింపం దగు. అని మాటలాడుకొని యా కార్యమునకుంబూనిరి. విశ్వా మిత్రుఁడు యాజకుఁడయ్యెను. తక్కినవారు యథావిధిగా యజ్ఞమును సాగించిరి.

అంతటఁ గౌశికుఁడు తపోబలమున హవిర్భాగములను గ్రహింప దేవతలం బిలిచెను మంత్రముల నెన్నిసారు లుచ్చ రించి పిలిచినను వారు రారైరి. ముని నిర్భరక్రోధమున స్రువము నెత్తిపట్టుకొని రాజా! యీయాగం బుండనిమ్ము. నాతపోమహా త్త్వముం జూడుము. తపోమాహాత్మ్యమున నితరాలభ్యమగు స్వర్గము నీదేహముతో నందఁజేయుదును. స్వర్గమున కరుగుము. చిరకాలము నేసాధించినతపస్సున నించుకయే నుండునుగదా.

దానిశక్తిచే నీ వీతనువుతోడనే స్వర్గమునకుం బొమ్ము. అని పలుకఁగా నామునులంద ఱూరకే చూచుచుండఁగా నారాజు స్వర్గమునకుఁ బోయెను. మానవశరీరముతో స్వర్గమునకువచ్చిన యాత్రిశంకువుం గని యింద్రాదులందఱు త్రిశంకూ! తిరిగి పొమ్ము. ఇందుండ నర్హుఁడవుకావు. గురుశాపహతుఁడవగు నీ వెక్కడ? స్వర్గమెక్కడ? చాలుంజాలును. తలక్రిందుగా భూమిపయిం బడుమనిరి.

ఇంద్రాదులవాక్కుల నాలకించి యారాజు విశ్వామిత్రా! కాపాడుమా యని యాక్రోశించుచు భూమింబడియె. ఆయాక్రోశము నాలకించి ముని రోషాతిరేకమున నిలునిలుమని హెచ్చరించి మునులనడుమ నింకొక్కసృష్టికర్తయో యన్నయట్లు వెలుంగుచు నారాజుండుభాగమున వేఱొకస్వర్గము నిర్మింపఁదలంచి దక్షిణదిక్పథమున సప్తర్షులను క్రొత్తవారిని సృజించెను. అంతతో మానక నిజయశస్సు దిక్కులవ్యాపింపఁగా నాదిక్కునందే నూత్ననక్షత్రముల వరుసలుగా నిర్మించెను. అంతకంతకుం గోప మతిశయింపఁగా రెండవయింద్రుని నైన నిర్మించెద. ఈక్రొత్తలోకమునఁ ద్రిశంకు వుండును. కాన నింద్రుఁ డింకొక్కఁడేటికి? ఇంద్రుఁ డీతనికిఁ బరిచరుఁడు కాఁదగు. అని పరివారభూతులగు దేవతలను నిర్మింప నారంభించెను. ఆవిధ మెఱింగి సురాసురులును, మహర్షులును వేఱుగా నమరుల నిర్మించిన సహింపందగునా యని యాతురంపడుచు నావిశ్వామిత్రునికడ కరుదెంచి యాశ్వాసించుచు మహానుభావా! సర్వమెఱుంగుదువు. ఈరాజు గురుశాపనిహతుఁడు. కాన సశరీరస్వర్గప్రాప్తి కనర్హుఁడు. అని ప్రార్థించిరి.

విశ్వామిత్రుఁడామాట లాలకించి దేవతలారా! మీకు భద్రమగుంగాక నాప్రతిన నెఱుంగుదురుకదా. దాని నిపుడు వ్యర్థముచేయ నంగీకరింపఁజాలను. ఇపు డీరాజుండు నీప్రదేశమే శాశ్వతముగా స్వర్గమగుంగాక. ఈలోకం బెంతదనుక నుండునో యంతదనుక నేను సృజించిననక్షత్రములన్నియు స్థిరముగా నెలకొనుంగాక. దీని మీరంద అంగీకరింపవలయును అనఁగా నెల్ల రట్లే యగుంగాక యని పలికిరి. మఱియు మునీంద్రా! నీకు శుభంబగుఁగాక. ఇప్పుడు నీవు నిర్మించిన యీనక్షత్రములెల్ల నంబరమున నపూర్వమగుజ్యోతిశ్చక్రమార్గమున కవ్వల శాశ్వతముగా నుండఁగలవు. ఆజ్యోతిస్సుల నడుమ త్రిశంకువు గురుకృతాపరాధమునఁ దలక్రిందుగాఁ దేజోవిశేషమున దేవతాప్రతిముఁడై వెలయును. స్వర్గలోకప్రాప్తునిచందమునఁ గృతకృత్యుఁడై ధ్రువునిభంగిం గీర్తిచే వెలుంగుచు నుండఁగలఁడు. ఈనక్షత్రము లీతని ననుసరించి యుండును. అనఁగా విని విశ్వామిత్రుఁడు వారింగాంచి యట్లే యంగీకరించితిననియె. యాగము పూర్తియయ్యెను. ఎల్లరు యథావిధిగా నిర్వర్తించి క్రతుసమాప్తిం గాంచి తమతమ నెలవుల కరిగిరి.

ధీరులారా! ఈభాగము సాధారణబుద్ధిం బఱింప నచ్చెరువు గలిగింపకమానదు. నూతనస్వర్గనిర్మాణమనఁగానే నవ్వువచ్చును. మనము పల్లె నొకదానిని గట్టించి క్రొత్తపల్లె యని పేరుపెట్టినట్లే యీస్వర్గముకూడ నంత సులభమా యని శంకయుఁ గలుగును. ఇట్టివి యుండుటంబట్టియే పురాణములు నమ్మరానివని కొంద అనవచ్చును. ఇన్నింటికి సమాధానములు

చెప్పవలసియుండును. కావున విమర్శనార్హమే యగును. సామాన్యదృష్టిని వదలి శాస్త్రదృష్టిం బరికింపనిది సాధ్యమే కాని యసాధ్యము కాదని తోఁచును. మనలో నింద్రజాలమని మహేంద్రజాలమని రెండువిద్యలు గలవనుట సత్యమే కదా. అయ్యవి యల్పశక్తిగలవి. సర్వలోకములఁ గలపదార్థముల నొక్కచోటఁ జేర్చి కనఁబఱచును. ఆపదార్థములు కొంత కాలమే యుండును. మంత్రశక్తి స్థలాంతర లోకాంతరముల యందుండువస్తువుల నొక్కక్షణమున నొక్కచోఁ జేర్చుట మనముకన్నులారఁజూచుచున్నారముకదా. మంత్రములకొక్క యద్భుతశక్తి కలదని తెలియనయ్యెనుగద. ఈమంత్రముల కధిదేవత లల్పదేవత లనంబడుదురు. వారిశక్తి యత్యల్పము. ఈవిధమును నమ్మనివా రుండరు. ప్రత్యక్షసిద్ధి విషయమునకు సాక్షు లక్కఱలేదు. ఐంద్రజాలికుఁడు కుక్షింభరుఁడు. మోక్షకామి కాఁడు ఆతనిమంత్రోపాసనశక్తియు నత్యల్పము. తత్ఫలముకూడ నంతియ యనఁదగును. దాని నుదాహరణముగా గ్రహించి యూహింతము. విశ్వామిత్రుని తపశ్శక్తి యపారము. దానిఫలముకూడ నట్టిదియ. తేజస్సుల సృజించుట యొక గొప్పకార్యము కాదు.

"యద్యద్విభూతిమత్సర్వం శ్రీమదూర్జితమేవ వా
తత్తదేవావగచ్ఛ త్వం మమ తేజోఽంశసంభవమ్." ४४

(గీ ౧౦ అధ్యా.)

అన్న శ్రీకృష్ణోపదేశము ననుసరించి కౌశికతపోమహత్త్వము తేజోరూపముల నిర్మింపఁజాలుట గొప్పదికాదు. ఏలనఁగా ముని సమారాధనవిశేషమునఁ బరాత్పరు నలరించి యామహా

నీయుని యపార తేజమునఁ గొంతభాగము గ్రహించెను. కేవల క్షత్రియత్వమును విడనాడి రాజర్షిత్వము నలవఱచుకొనియెను. అనఁగా ఋషులలక్షణముల నభ్యసించెనని భావము.

"రససిద్ధిర్మోక్షసిద్ధిర్బలసిద్ధిస్తథైవ చ. ౫౬
ఖడ్గసిద్ధిః పాదుకాయాః సిద్ధిరంజనసిద్ధికా
వాక్సిద్ధిర్లోహసిద్ధిశ్చ దేహసిద్ధిరనంతరం. ౫౭
ఏతాదృశ్యస్సిద్ధయస్తు బహ్వ్యోఽన్యా యోగిసమ్మతాః
అత్రాంతరే తు పరితస్సేవంతే పరమేశ్వరీం." ౫౮

(లలితోపాఖ్యానము ౪౦ అధ్యా.)

ఉపాసకుఁ డభీష్టదేవత నుపాసించి తత్తేజోవిష్టుఁడై యద్భుత కార్యముల నొనర్పంజాలును. అవి పామరుల కసాధ్యములుగఁ దోఁచును. కాని యుపాసకునకు నత్యల్పకార్యములుగఁ దోఁచును యోగవిద్య నభ్యసించినవారల కియ్యవి తుచ్ఛ కార్యములుగాఁ గనంబడును. కావునఁ దపశ్శక్తి యనుప మానము సర్వకార్యక్షమము. కావున దానిని జక్కఁగా నొన రించిన విశ్వామిత్రునకు నక్షత్రమాత్రసృష్టి యొకయుత్కృష్ట కార్యము కాదని తెలియందగు దీనిచే మానితపస్సు వ్యయ మయ్యెననియు మన మూహింపవలయు. యోగమహాత్త్వము నీవఱకే వ్రాసియున్నాఁడను.

"స్వార్జితం కించిదప్యస్తి మయా హి తపసఃఫలం
రాజర్షే స్వతేజసా తస్య సశరీరో దివం వ్రజ."

అను నీమూలమే పైవిషయమును దృఢపఱచుచున్నది.

విక్రోశమానస్త్రాహీతి విశ్వామిత్రం తపోధనం
తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య క్రోశమానస్య కౌశికః.”

స్వర్గమునుండిపడుచు విశ్వామిత్రా! కాపాడుము. కాపాడుము. అని యాక్రోశింపఁగా గాధినందనుఁడు వినెను. అను నీయర్థమును విని కొందఱు స్వర్గమర్త్యములకు నంత సమీపమా యని యడిగి పరిహసింతురు. తపశ్శక్తిచే రాజును శరీరముతో స్వర్గమునకుఁ బంపినమాని యంతమాత్ర మెఱుఁగఁజాలఁడా యని వారెఱుంగరు కాఁబోలు. యోగాభ్యాసము లేనికతన నీకాలపువారమగు మనకు నన్నియు నచ్చెరువుగాఁ దోఁచుచున్నవి. ఈకాలమునఁగూడ నించుక ప్రాణాయామము చేయ నేర్చినవారు త్రాళ్లతోఁ గట్టివేయఁగా వాయువు వెడలించి యాబంధములు సడలఁగా వెడలివచ్చుట మనము చూచుచున్నారము. అత్యల్పమగు నభ్యాసముచే యోగమహిమము తేటపడుచున్నది. అట్లే చక్కఁగ యోగము నభ్యసించిన లోకాంతరవార్తల నెఱుంగవచ్చును. దానిని మాని వ్యర్థముగాఁ గాలముం బుచ్చుచు మహర్షులశక్తిని దూఱుట వెఱ్ఱితనముగాక మఱేమగును? సర్పవిషాగ్నికీలలఁ జావనున్నవాని నొక్కమాంత్రికుఁడు బ్రదికించుట మన మెఱుంగుదుము. మంత్రశక్తి దీనఁ దేటపడుచుండఁగా నెన్నియో వత్సరములు నియతవ్రతులై భగవంతు నారాధించిన మహర్షులకుఁ జేయరానికార్యము లుండవని మన మూహింపవలెను. భగవంతు నారాధించువారలకు దుష్కరకార్యము లుండవని నమ్మి పరాత్పరు నారాధింపవలయును. ఆయారాధనము శ్రద్ధారహితమైనచో నిష్ఫలమగును. ఇఁకఁ దరువాతికథ నాలకింపుఁడు.

అంబరీషుఁడు శునశ్శేపుని గొనిపోవుట.

*యాగము పూర్తి కాఁగా మునులెల్ల నరుగుట నెఱింగి కౌశికుఁడు తపోవనవాసులతో మునులారా! నాప్రయత్నించిన తపస్సున కీదక్షిణదిక్కునందు మహావిఘ్నము ప్రాప్తించెను. వేఱొకదెసకుం జని తపము చేయుదము. పశ్చిమదిక్కునందు విశాలతపోవనములు గలవు. అందలి పుష్కరతీర్థతీరముల యందు హాయిగాఁ దపము చేయుదము. అవి సాధుసంసేవ్యతపోవనమని విందును. అని తెలిపి యమ్మునిరాజు మహాతేజము వెలుంగఁ బయనమై పశ్చిమదిశకుం జని యందు ఫలమూలాశనుఁడై పుష్కరతీరములందు దుష్కరతపము చేయుచుండెను.

ఆకాలమున నయోధ్యానగరపాలకుఁడగు నంబరీషమహారాజు జన్నమొకండు చేయ సమకట్టి సాగించుచుండెను. యాగపశు వింద్రునిచే నపహృతమయ్యెను. పశువు కనఁబడక పోవఁగాఁ బురోహితుఁడు రాజా! నీయశ్రద్ధవలన యాగపశువు నెవరో దొంగిలికొనిపోయిరి. అది యిట నగపడదు. శ్రద్ధచేఁ బశువును గాపాడకున్నయెడలఁ బశునాశాదిదోషములు రాజును నాశనము చేయును. దీనికిఁ బ్రాయశ్చితమో దుష్కరమని తలంపును ఈసత్కర్మము ప్రవర్తింపకముందే పోయిన యాపశువును వెదకికొనిరమ్ము. లభింపనిచో నొక్కమానవుని యాగపశువుగాఁ ద్వరపడి కొనిరమ్ము. ఆలసింపకుమని తెలిపెను. ఉపాధ్యాయుని యప్పలుకులు విని యంబరీషుఁడు ప్రాజ్ఞుఁడు కావున ననేకపశువుల నొసంగి యొక్కనరపశువును గొనితెచ్చువాఁడై యాయాజనపదముల నగరముల దేశముల

ఇది యఱువదియొకఁడవ సర్గమునఁ గలది.

వనములఁ దాపసాశ్రమముల వెదకుచు నెందును నరపశువు లభింపమి భృగుతుంగపర్వతమునకుం బోయి యందున్న ఋచీక మునిం గాంచెను. ఆముని సపుత్త్రకళత్త్రుఁడై యుండెను. రా జామునిరాజునకు నమస్కరించి ప్రసన్నునిఁగ నొనరించి సకలవిధకుశలప్రశ్నములను గావించి మహామునీ! లక్షగోవుల నొసంగెదను. వానిని గ్రహియించి నీపుత్త్రకుని నాకు యాగ పశువుగా నొసంగుదువేని కృతకృత్యుఁడ నగుదు. నీవు భృగు కులజనితుఁడవు. నాకోర్కె నెఱవేర్పంగుదువు. సకలదేశ ములం దిరిగితిని. కాని పశు వెందును లభింపదు. నీపుత్త్రకు లలో నొక్కని మూల్యము గ్రహించి యొసంగుమని ప్రార్థించెను.

ఆప్రార్థనమును విని ఋచీకుఁడు రాజా! ఏమియిచ్చినను నా జ్యేష్ఠపుత్త్రు నమ్మనని నమ్ము మనియెను. ఆమునిభార్యయు భూపాలా! నాకుఁ జిన్నికొడుకుపై నెక్కుడు మక్కువ. కాన వాని నీఁజాలను. ఇది న్యాయ్యమే. సాధారణముగా జనకుఁడు జ్యేష్ఠుని బ్రేమించును. జనని కనిష్ఠునిపైఁ బ్రీతి నునుచును. ఈ విషయమున నీకుఁ దెలియని దేమున్నది? అన్యాయము నను సరించి కనిష్ఠకుమారుని గాపాడుకొందునని తెలిపెను. తల్లి దండ్రు లిట్లు చెప్పఁగా విని మధ్యముఁడగు శునశ్శేపుఁడు తానుగా రాజా నాతండ్రి తొలికొడుకును, నాతల్లి కొండికవాని నమ్మఁ గూడదనిరి. ఇఁక మధ్యమతనయుఁడగు నన్నే నీకు వారమ్మిరని తలంతు. నన్నిఁకఁ గొనిపొమ్ము. అనఁగా నాభూపతి పరమ సంతోషమున లక్షగోవులనిచ్చి యాతని గ్రహించి రథముపైఁ గూరుచుండఁజేసి నిజపురమున కరిగెను.

మనీషులారా! ఈఘట్ట మనేకసంశయములఁ గలిగించు నదిగ నున్నది. కాన విమర్శింతము. త్రిశంకురక్షణరూపమున మునితపస్సు నశించెను. ఆచోటు తనకు మేలుకలిగింపలేదని కౌశికుఁ డాలోచించి స్థలాంతరమున కరిగెను. ఎక్కడి కరిగిన నేమి? కర్మము కూడనే యుండును. అది ఛాయవలె ననుస రించును. కౌశికుఁ డచటనుండక పడమర దెసకుంబోయి యం దొక్కతపోవనమున నతినిష్ఠం బూని తపము చేయుచుండెను. ఆతపస్సుకూడ బ్రహ్మత్వము నీఁదలంపదయ్యెను. అది నశించు విధ మొండు పొడసూపెను. ఇదియే "గహనా కర్మణో గతిః" అన్నదానిని మనకుఁ బలుసారులు తలంపునకుం దెచ్చు చుండును.

అంబరీషుఁడు యాగము చేయుచుండ యజ్ఞపశువు నెవరో దొంగిలి కొనిపోయిరి. పురోహితుఁడు దానికిఁ బ్రతి నిధిగా నరపశువును దెమ్మనియెను. ఈకథ చదువఁగనే యా కాలమునఁ గలకొన్ని యలవాటులు గోచరించును. సంకల్పించిన వస్తువు పోయినచో దానికి బదులుగా నిచ్చువస్తువు దాని కంటె నుత్తమముగా నుండవలయును. అనునియమము ననుస రించి రాజు సకలదేశములను దిరిగెను. ఎవ్వరును వధించుటకుఁ గొడుకుల నమ్మువారు లేకపోయిరి. భృగుతుంగపర్వతమున ఋచీకమహాముని మూవురుకొడుకులు భార్యయునుండనుండెను. మహాతేజస్వియగు నామునికి నమస్కరించి తనకార్యమును నివే దించెను.

"గవాం శతసహస్రేణ విక్రీణీషే సుతం యది
పశోరర్థే మహాభాగ కృతకృత్యోఽస్మి భార్గవ."

అనునదియే రాజుకోరిక ఈప్రార్థనము ననుసరించి యోజించిన నా కాలమున దురాచారము లిట్టివి యున్నట్లు తేటపడును. సామాన్యదృష్టిం బరికింప నిది క్రూరాచారమనియే పొడకట్టును. మానవుని వధించుట దానిచేఁ బుణ్యము లభించునని నమ్ముట యివి ఘోరము లగునలవాట్లనుట కొంతయు శంక లేదు. కాని సూక్ష్మదృష్టిం బరికించిన నా కాలపుమానవులకుం గలదేవతాభక్తి తేటపడును. దేవతాకార్యమునిమిత్తము ప్రాణముల నర్పించుట పుణ్యకార్యమనియే వారియూహయై యుండ వచ్చును.

"హననస్తేయహింసాశ్చ పాతకస్యాంగసారతిః. ౩౭
కర్మ పంచవిధం ప్రాహుర్దుష్కృతం ధరణీతలే
బ్రహ్మక్షత్రియవిట్శూద్రగోతురంగఖరోష్ట్రకాః. ౩౮
చతుష్పదోండజాబ్జాశ్చ తిర్యంచోఽనస్థికాస్తథా
అయుతం చ సహస్రం చ శతం దశ తథా దశ. ౩౯
దశ పంచ త్రిరేకార్థమానుపూర్వ్యాదఘం భవేత్
బ్రహ్మక్షత్రవిశాం స్త్రీణాముక్తార్ధే పాదమాచరేత్. ౪౦
సింహవ్యాఘ్రమృగాదీని లోకహింసాకరాణి తు
నృపో హన్యాచ్చ సతతం దేవార్థే బ్రాహ్మణార్థకే. ౫౦
ఆపత్స్వాత్మార్థతో వాపి హత్వా మేధ్యాని భక్షయేత్
నాత్మార్థం పాచయేదన్నం నాత్మార్థం పాచయేత్పశూన్. ౫౧
దేవార్థే బ్రాహ్మణార్థే వా పచమానో న లిప్యతే.
ఏతద్గృహాశ్రమస్థానాం క్రియాఫలమభీప్సతాం
పశుయజ్ఞో న చాన్యేషామిష్టాపూర్తికరం భవేత్. ౬౯
జపహోమార్చనాద్యైస్తు తేషామిష్టం హి సిద్ధ్యతి."

(లలితోపాఖ్యానము ౭ అధ్యా.)

హింస దుష్కర్మముగాఁ బరిగణింపఁబడినది. సకలస్మృతులు నీ విషయమున నైకకంఠ్యముగ నున్నవి. యజ్ఞాదులయందు మేధ్యపశువధము పాపఫలదము కాదని మనుస్మృతి లోనగునవి తెలుపుచున్నవి. ఇట్టులుండఁగాఁ బశువునిమిత్తము మునికుమారుని వధింప నిమ్మని లక్షగోవుల గ్రహించి విక్రయింపుమనుట వినుటకే కష్టముగ నున్నది. కాని వారిభావమేమని యూహింతము. ఈయజ్ఞమునఁ దప్ప మఱేయజ్ఞమునందును బోయిన పశువునకుఁ బ్రతినిధిగా నరపశువును వధించుట కానరాదు. కావున నిందోక్తి విశేషము కలుగక తప్పదు విశ్వామిత్రునకుఁ దపోభంగమున శ్రమము కలుగవలయును. దానిమూలమున నతనికీర్తి సకలదిక్కుల వ్యాపింపవలయును. ఇదియే ప్రకృతి తాత్పర్యము. కావున నీకార్యమును ఘటింపఁజేసెను ఈవిషయమును మనము గ్రహించితిమే నాకాలమున నిట్టి యనాచారములు లేవనియు, విశ్వామిత్రునికొఱ కేర్పడినదనియు, స్పష్టమగును. తుచ్ఛమగు నీశరీరము భగవదర్పణము చేసినఁ గృతకృత్యులమగుదుమని యప్పటివారియుద్దేశ్యము అని మన మంగీకరించినను మంచిదియే.

"ప్రాయేణ హి నరశ్రేష్ఠ జ్యేష్ఠాః పితృషు వల్లభాః
మాతౄణాం తు కనీయాంస స్తస్మాద్రక్షే కనీయసం."

ఇదియు నాకాలపుటాచారమును దెలుపును.

"జ్యేష్ఠ ఏవ తు గృహ్ణీయాత్పిత్ర్యం ధనమశేషతః
శేషా స్తముపజీవేయుర్యథైవ పితరం తథా. ౧౦౫
జ్యేష్ఠేన జాతమాత్రేణ పుత్రీ భవతి మానవః
పితౄణామనృణశ్చైవ స తస్మాత్సర్వమర్హతి. ౧౦౬

యస్మిన్నృణం సంనయతి యేన చానంత్యమశ్నుతే
స ఏవ ధర్మజః పుత్రః కామజానితరాన్ విదుః.” ౧౦౭

(మను ౯ అధ్యా.)

దాయవిభాగమునందు జ్యేష్ఠుఁడే పితృతుల్యుఁడని చెప్పఁబడినది. కనిష్ఠుఁడు తల్లి కెక్కుడు ప్రీతిపాత్రుఁడను టొక్కముని పత్ని యభిప్రాయమే యనవచ్చును. లేక స్త్రీలు నవప్రియలుగానఁ గొండికవానిని విశేషించి ప్రేమపాత్రునిగా భావింతురన్న ననవచ్చును. కాని యీయది సర్వకాలములఁ గల యాచారమనిమాత్ర మనరాదు.

“గవాం శతసహస్రేణ శునశ్శేఫం నరేశ్వరః
గృహీత్వా పరమప్రీతో జగామ రఘునందన.”

లక్షగోవుల నొసంగి యాముని కుమారుని విక్రయించికొని కొనిపోయెనన్నచో నొకసందియ ముదయింపకమానదు. లక్షగోవులనుగూడఁ దోలుకొని రాజు దేశదేశములు తిరిగెనా? ఇది శక్యమా? యని కొందఱు నన్నే ప్రశ్నించిరి. లక్షగోవులనఁగా నొకనాణెమనియు, గోచిహ్నముగలదిగ నది యుండుననియు, సమాధానము చెప్పితిని. అట్టినాణెము కలదా యనియు మరలఁ బ్రశ్నించిరి. ఉజ్జయినీప్రాంతముల నేఁ జూచితినంటిని.

“లక్షం లక్షం పునర్లక్షం మత్తాశ్చ దశదంతినః.”
దత్తాత ... ... జానుదఘ్నప్రభావణాత్.”

అన్నశ్లోక మిందుల కుదాహరణమగును. గజాదిచిహ్నములుగలవి సువర్ణటంకములు. అంతియగాని గోవులు గజములుగావు. బీదకవికిఁ బదియేనుఁగుల నిచ్చుటకంటెఁ బాఱఁదోలుట మేలుగదా.

పూర్వము యజ్ఞములచే దేవతల నారాధించువారు మెండుగ నుండిరి. యజ్ఞము పశుహింసాప్రధానము. కాని యహింసాప్రధానము కాదు. అనఁగా నాకాలమున బ్రాహ్మణులుకూడఁ బవిత్రజంతుమాంసభక్షకులుగ నుండిరి రాజగృహముల స్వేచ్ఛగా భుజించుచుండిరి. బ్రాహ్మణేతరులకుఁ గొన్ని మద్యములు పానార్హములుగ నుండెను. మద్యపానము భోగాంగమే యని యెఱుంగందగును.

“బృహస్పతిః.—

పైష్టికం తాళజం కైరం మాధూకం గుడసంభవం. ౧౩౩
క్రమాన్న్యూనతరం పాపం తదర్ధార్ధార్ధతస్తదా
వర్జ్యమాద్యం సదా సర్వైరాద్యయుగ్మం నృపస్త్యజేత్. ౧౩౪
తృతీయమపి వైశ్యస్తు శూద్రో౽ప్యాద్యద్వయం తథా
తృతీయాదిత్రివర్ణానామాసవం పేయముచ్యతే. ౧౩౫
స్త్రీణామపి తృతీయాది పేయం స్యాద్బ్రాహ్మణీం వినా
పతిహీనా చ కన్యా చ త్యజేదృతుమతీ తథా. ౧౩౬
అథ ర్తృసన్నిధా నారీ మద్యం పిబతి లోలుపా
ఉన్మాదినీతి సా ఖ్యాతా తాం త్యజేదంత్యజామివ. ౧౩౭
మద్యం పీత్వా ద్విజో మోహాత్కృచ్ఛ్రం చాంద్రాయణం చరేత్
జపేచ్చాయుతగాయత్రీం జాతవేదస మేవ వా.” ౧౩౮

క్షత్రియాదులు కైరము మాధూకము గుడసంభవము నను నీమూఁడువిధములగు మద్యములను ద్రాగవచ్చునని తేలెడిని. భర్తృసన్నిధియందుఁ దప్పఁ దక్కినతావుల స్త్రీలు త్రాగరాదన్నందున నీపానము సంభోగాంగమని యూహింపఁదగును.

“సురాం వై మలమన్నానాం పాప్మా చ మలముచ్యతే
తస్మాద్బ్రాహ్మణరాజన్యౌ వైశ్యశ్చ న సురాం పిబేత్. ౯౩

గౌడీ పైష్టీ చ మాధ్వీ చ విజ్ఞేయా త్రివిధా సురా
యథైవైకా తథా సర్వా న పాతవ్యా ద్విజోత్తమైః. ౯౪
యక్షరక్షఃపిశాచాన్నం మద్యం మాంసం సురాసవం
తద్బ్రాహ్మణేన నాత్తవ్యం దేవానామశ్నతా హవిః. ౯౫
అమేధ్యే వా పతేన్మత్తో వైదికం వాప్యుదాహరేత్
అకార్యమన్యత్కుర్యాద్వా బ్రాహ్మణో మదమోహితః. ౯౬
యస్య కాయగతం బ్రహ్మ మద్యేనాప్లావ్యతే సకృత్
తస్య వ్యపైతి బ్రాహ్మణ్యం శూద్రత్వం చ స గచ్ఛతి." ౯౭

(మను ౧౧ అధ్యా.)

బెల్లము, గారపిండి, యిప్పపూవులు అనువానినుండి తీసినమద్యము బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యులు త్రాగరాదనియే యిందలి సారము. తాళజము, ఖైరము అనుమద్యము లిందుఁ బేర్కొనఁబడలేదు. కావున నవి క్షత్రియవైశ్యులు త్రాగవచ్చుననియు, నాపానము రత్యంగమనియుఁ జెప్పిన పైపురాణవచనముల నీస్మృతివచనములు బాధింపవు. గుడసంభవమగు సుర పానార్హమన్న పురాణవాక్య మీస్మృతినిషేధముచే బాధింపఁబడినది. శూద్రులు రతికంగముగాఁ ద్రాగవచ్చుననుట కీవిధు లభ్యంతరము కలిగింపఁజాలవు. సంవర్తస్మృతియు మనుస్మృతివచనములనే పేర్కొన్నది. సురాపానప్రాయశ్చిత్తమున నీరెండుస్మృతులకు భేదము కలదు

ఇట్లు స్మృతులు పురాణేతిహాసములు పూర్వాచారపరంపరల నెఱిఁగించుచున్నవి. నరపశువును బ్రతినిధిగా నేవిధియందును జెప్పఁబడలేదు. ఈరామాయణమునమాత్రమే యాయని చెప్పఁబడినది. ఏల? అనఁగా నిది విశ్వామిత్రునితపో

భంగమునకును, దన్మహత్త్వప్రకటనమునకు నేర్పడిన దనవల యును. దీనిం బఠించినచో నాకాలపువారలకుఁ బ్రాణముల నొసంగియైన యజ్ఞముల నాచరింపవలయునన్న శ్రద్ధ కలిగియుండె నని మనమూహింపవలయును. కౌశికమునివర్యుని యద్భుతశక్తి లోకమున వెల్లడించుటకే యీయజ్ఞము ప్రవృత్తమయ్యెనని మన మెఱుంగుట తెఱంగు. ఇది యుగాంతరములయాచారము. కలియుగమున మాంసభక్షణమే నిషేధింపఁబడినది. కావున మేధ్యపశువిశసముఁగూడ నిషేధింపఁబడినయట్లే. కాని యీ కాలమునఁగూడ నాప్రాచీనాచారమునే కొంద ఱవలంబించి పశువులహింసింతురు. అది న్యాయ్యముకాదు వారి నాక్షేపింప రాదు. కాని యది యుత్తమకార్యము కాదని మాత్ర మన వచ్చును. యజ్ఞవిధులఁ బఠించి పశుహింస హింసకాదని వారు వాదింతురు. కాని యావిధులందు మాంసభక్షణము నిషేధింపఁ బడలేదుకదా. ఏల బ్రాహ్మణులు భక్షింపరాదో యెఱుంగఁ జాలకయున్నాఁడను. స్మృతులే కాలానుసారముగా నాచార ములను మార్చును. శ్రుతులు మార్పునొందవు. స్మృత్యుక్త మగునాచారము నంగీకరింపనిచో నీకాలమున శూద్రగృహ ముల నేల విప్రులు భుజింపరాదు? యజ్ఞములయందుఁ బ్రాచీనా చారము తదితరవిషయములందు స్మృత్యుక్తాచారము నవలం బించుట మొండిపట్టుదల యనవలయునేకాని వేఱేమనవచ్చును?

ఇట్లు స్మృతులు పురాణేతిహాసములు విప్రులకు సురా పానము నిషేధించుచుండఁగా మధ్వవైష్ణవబ్రువులు శాక్తులు సురాపానము చేయుదురని యాక్షేపించుట యవివేకమునఁగాక మఱేకారణమున నగును? సురాపానము శాస్త్రోక్తమని సాధింపఁ

గల్గుచో వారియాక్షేపము నిలుచును. ఆచారమునఁ గలదు కదా యందురేని వారికూటములయందును సంవ్యానోత్సవములయందు సురాపానము కలదనవచ్చును. ఎందున్న నది దురాచారమే యగునుగాని సదాచారముగాని శాస్త్రాచారము కాని కానేరదు. కావునఁ దెలివితక్కువచే నాక్షేపించుటయే కాని న్యాయ్యమగు నాక్షేప మయ్యదికాదని యూహింపవలయును.

ఈభాగమునుండి గ్రహింపఁదగువిషయమేమి? దేవతా కార్యము నెన్నికష్టములకైనను లోనయి సాధింపవలయుననియు, ప్రమాదంపడక దాని నొనరింపవలయుననియు, నెన్ని యంతరాయములుకలిగినను దపస్సు వదలక చేయవలయుననియు, శ్రద్ధయనునది యొక్కఁడుండిన నెంతటికార్యమునైన సాధింపవచ్చుననియుఁ, గోపమువదలినఁగాని మునికిఁ దపస్సు సత్ఫలము నీయదనియు, మొండిపట్టువల తపఃఫలము నశింపఁజేయుననియు, నట్టిదుస్సంకల్పముల మాని శాంతమువహించి భగవదారాధన మొనరింపవలయుననియు, మనము గ్రహింపఁదగిన ముఖ్య విషయములు. ముందుకథను బఠింతము.

విశ్వామిత్రుఁడు శునశ్శేఫుని గాపాడుట.

*శ్రీరామచంద్రా! యారాజు శునశ్శేఫుని బిలుచుకొని పోవుచు మధ్యాహ్నముకాఁగాఁ బుష్కరతీర్థతటమునఁ గొంతసేపు విశ్రమించెను శునశ్శేఫుఁడు తన్నుఁ దలిదండ్రులనాదృతిం జూచినందులకుఁ గొందలమందుచు రాజు విశ్రమించియున్న తఱి నెఱిఁగి యాక్షేత్రమున మునులంగూడి తపముచేయు

---

* ఇది యఱువదిరెండవ సర్గమునఁ గలదు.

చున్న తనమేనమామయగు విశ్వామిత్రుని దర్శించెను. దారి బడలికయు దప్పియుఁ దన్ను మిక్కిలి నొంప మోము కాంతి హీనము కాఁగా దీనత్వమున మేనమామ యంకభాగమున వ్రాలి తడఁబడుమాటలతో నిట్లు తనవృత్తాంతము నెఱిఁగించెను.— "నన్నుఁ గాపాడువారుండియు రక్షింపరైరి. నా కిపుడు తల్లి దండ్రులు లేనియట్లే. జ్ఞాతులు నంతియే. బాంధవులు లేరని వేఱుగఁజెప్పనేల? సౌమ్యా! మునిచంద్రా! ఈరాజు నధ్వరము చెడకయుండ నన్నుఁ గాపాడుము. నీవు సామాన్యుఁడవు కావు. మునీంద్రుఁడవు. సర్వజనరక్షకుఁడవు. హితకారివి. నన్నుఁ గాపాడుట యొక్కగొప్పకార్యము కాదు నావలన నీరాజు యాగము చెడరాదు. రాజు కృతార్థుఁడగునట్లు నేను దీర్ఘాయుష్మంతుఁడనై యుత్తమతపం బొనరించి స్వర్గపదము నొందు నట్లు మీరు చేయవలయును. నీవే నాకు దిక్కు. పుత్రుని దండ్రి కాచునట్లు నీవు నన్నీపాపవిపత్తునుండి రక్షింపు"మని ప్రార్థించెను.

కౌశికుఁ డాయభ్యర్థనమును విని తపోమహత్త్వమున వాని రక్షింప శక్తుఁడు కావున నతని నాశ్వాసించి తనకొడుకులం గని "శుభము నాకాంక్షించుజనకు లేఫలము నుద్దేశించి కొడుకులం గాంతురో యట్టిఫలమున కిపుడు సమయము వచ్చినది. ఆఫలమనఁగా జనకవాక్యము నెఱవేర్చుటయేకదా. దాని నొనరించుటంజేసి మీకేకాక పరలోకహితముఁ బూర్ణధర్మము నాకును లభించును. మునిసుతుఁ డీతఁడు నామఱుఁగుచొచ్చెను. వీనికిఁ బ్రాణములు నిలుచునంతమాత్రము ప్రియము మీరు గావింపవలయు. పుణ్యకర్ములు ధర్మపరాయణులు. కావున

నంబరీషునియాగమునకు మీాయం దెవ్వఁడైనఁ బశువుగాఁబోయి యగ్నిసంతృప్తిఁ గావింపుఁడు. దాన నీతఁడు బ్రదుకును. యజ్ఞము నెఱవేఱును. దేవత లానందింతురు. తండ్రివాక్యము బరిపాలించినట్టులగు" అని పలుకఁగా మధుష్యందాదులు విని యహంకృతిమీాఱఁ బరిహాసపూర్వకముగా "జనకా! నీవు మా కెల్లఁ బ్రభుఁడవు. అయిన నౌరసులఁ గాపాడక యన్యపుత్త్రుని గాపాడుట న్యాయ్య మెట్టులగును? ఇదేటి ధర్మము? మే ఘ్యా న్నము మాని శునకమాంసము మెసవునట్లుగా నిది యకృత్య మని భావింతు"మనిరి.

పుత్త్రులమాటల నాలకించి క్రోధావేశమునఁ గన్నులెఱ్ఱఁ బాఱ "నక్కటా! జనకునకు బదులు చెప్పరాదని యాలోచింపక జంకుమాని తండ్రి చెప్పినట్లు చేయవలయు నన్నధర్మమును గూడ వదలి నామాటఁ బాటింపక తిరస్కరించితిరి. కాన వా సిష్ఠులనలె ముష్టికజాతులై శునకమాంసము దినుచు సహస్ర వత్సరములు భూమియం దుండఁగలరు" అని శపించి దుఃఖార్తుఁ డైన శునశ్శేఫున కభయమిచ్చి విభూతి మంత్రించియిచ్చి రక్షా బంధనముగావించి "మునికుమారా! పవిత్రములగు దర్భరశ్శులచే బంధింపఁబడి రక్తపుష్పమాలికలు కంఠము నలంకరింప రక్త చందనము దాల్చి విష్ణుదేవతాకమగు యూపస్తంభము నొందు నపుడు నాచెప్పెడు నీవాక్యములను దైవాభిముఖుఁడవై స్తుతిం పుము. ఇవిగో యీ రెండుగాథలు నీ కుపదేశించుచున్నాఁ డను. ఇందొకటి యింద్రునిది. రెండవది యుపేంద్రునిది. దివ్య ములగు నీగాథల నంబరీషునియాగమున వినుతింపుము. ఆగాన మున నీకు జీవితసిద్ధి కలుగును.

అని యుపదేశింపఁగా నాబాలుఁడు సమాహితుఁడై వానిని బరిగ్రహించి నెమ్మదిగుదుర రాజుకడ కరిగి యిఁక జాగుసేయనేల? పోవుదము. దీక్షఁబూని యాగముఁ బూర్తి చేయుమనఁగా నామాటలకానందించి రాజుత్వరపడి యజ్ఞవాట మునకుం బోయెను. సదస్యులయనుమతినంది యామునికుమారునకు యాగపశుచిహ్నముగా దర్భత్రాళ్లఁగట్టి రక్తవస్త్రములు గట్టనిచ్చి పశువుగా నొనరించి యూపస్తంభమునకుఁ గట్టించెను. సమాహితుఁడై యాబాలుఁడు దివ్యగాథలచేతఁ బశుభోక్తయగునింద్రుని యూపాధిదేవతయగు నుపేంద్రుని విధిప్రకారము గానమున నలరింపఁగా నింద్రుఁడు తనకుఁ బ్రభువగు నుపేంద్రుని శునశ్శేఫుఁడు రహస్యముగా గానముచేయుట కెంతయు సంతసించి తృప్తుఁడై తనను బొగడినందులకు హర్షించి వానికి దీర్ఘాయు వొసంగెను. అంబరీషునకు యజ్ఞఫలము మిక్కుటముగా నొసంగెను. అక్కడ విశ్వామిత్రుఁడు పుష్కరతీరమున సమాహితుఁడై వేయియేండ్లు ఘోరతప స్సొనరించుచుండెను.

జిజ్ఞాసువులారా! ఈభాగము మిగుల ముఖ్యము. విశ్వామిత్రశబ్ద మిందు సార్థకమగును. సకలదానములలో నభయదాన ముత్తమమని తేటపడును. పరోపకారమే సకలతపఃఫలమనియు తేలెడిని. కాన విమర్శింతము.

"న మేఽస్తి మాతా న పితా జ్ఞాతయో బాంధవాః కుతః. ౪
త్రాతుమర్హసి మాం సౌమ్య ధర్మేణ మునిపుంగవ
త్రాతా త్వం హి మునిశ్రేష్ఠ సర్వేషాం త్వం హి భావనః. ౫
రాజా చ కృతకార్యస్స్యాదహం దీర్ఘాయురవ్యయః
స్వర్గలోకముపాశ్నీయాం తపస్తప్త్వా హ్యనుత్తమం." ౬

రాజు వెంటఁబోవుచు శునశ్శేఫుఁడు మేనమామయగు విశ్వామిత్రునిగన నరిగి యీమాటలుపలికెను. "అస్మద్గోత్రంవర్ధతామ్" అనుభావమున నుండవలసిన తల్లిదండ్రు లర్థాతురులై తన్నమ్ముకొనఁగా నతఁడు వారిని లేరనియే భావించెను. ఇది న్యాయ్యమే యనవలయు.తనయులవిక్రయించుట, యందును వధింప నమ్ముట మహాపాపము అర్థాతురులకుఁ బుణ్యాపాపముల విచారముండదు. ధనమే వారికిఁ బ్రధానము అట్టివారుండిన లాభమేమి? లేకున్న నష్టమేమి? శునశ్శేఫుని సంకల్పము సత్సంకల్పము. కావుననే యాతని కిట్టిఘోరవిపత్తు తప్పెను. ఆకోరిక యేదియనఁగా రాజు యజ్ఞము చెడిపోకయుండవలయు. నా కాయుస్సుండవలయు. ఈ రెండును గోరఁదగినవియే యనవలయు. కావుననే భగవంతుఁ డాతనిప్రాణములఁ గాపాడెనని మనము విశ్వసింపవలయును.

మానవుఁడు ధర్మార్థకామమోక్షములఁ గోరవచ్చును. అయ్యవి పరుల బాధింపరాదు. ధర్మహాని చేయరాదు. అట్టివానింగోరినను భగవంతుఁ డాగ్రహింపఁడు. ఇది సాధారణ ధర్మము. ఫలాభిసంధిరహితమగు కర్మాచరణ ముత్తమోత్తమము. శునశ్శేఫుఁడు తనకు మృతిగల్గుననికూడఁ దలంపక సత్కర్మము ఫలించునట్లు కోరెను. అదియగదా సత్సంకల్పము.

విశ్వామిత్రుఁడు కొడుకులం బిలిచి ధర్మముం దెలిపి శరణాగతపరిత్రాణ ముత్తమము. కాన మీలో నొక్కఁడు పశువుగాఁ బొమ్మని కోరెను. వా రంగీకరింపరైరి. వసిష్ఠతనయుల శపించినట్లే శపించెను. కౌశికునితపస్సు శాంతప్రధానము కాదు. ఆతపస్సు నశింపవలయును. అవ్వలగాని బ్రహ్మత్వ మల

వడ నవకాశము లేదు. శునశ్శేఫునకు నుపదేశించిన స్తుతుల రెం డింటిని దొలుతనే యుపదేశింపక యుండనేల? అనఁగా శాప రూపమున నాతపస్సు నశింపవలయును. దానఁ గొంతదుఃఖ మనుభవింపవలయును. అవల మనస్సు నిర్మలము కాఁగాఁ జేయు తపస్సునఁగాని బ్రహ్మర్షి కానేరఁడు. ఈయూహ కర్మ మెఱింగి కొడుకుల నడుగఁజేసి వారి నంగీకరింపక పరిహాసించునట్లు లొనర్చి వారికిఁ గౌశికుఁడు శాపమిచ్చునట్లు పురికొలిపెను. ఇదంతయుఁ గర్మతంత్రము కాని వేఱుగాదు. మన మీఘట్టమున నీ విషయమునే చక్కఁగా నేర్చుకొనవలయును. తరు వాతికథను బఠింతము

విశ్వామిత్రుఁడు మహర్షి యగుట.

* కౌశికుఁ డిట్లు నియతిమై వేయివత్సరములు తపము చేయఁగా దేవతలుసంతసించి పూర్తి ముగియఁగా స్నాతుఁడై యున్న యతనిచెంత కరుదెంచిరి. బ్రహ్మస్వప్రభావము వెలుఁగ నమ్మునిం బరికించి నీకు భద్రము గలుగుంగాక. ఇంతదనుక నీవు రాజర్షివై యుంటివి. ఈసత్కర్మము నొనరించుటం జేసి యిఁక ఋషివగుదువని యాదేశించి నిజలోకమునకు దేవతలంగూడి పోయెను. కౌశికుఁ డమ్మాటలం దృప్తినొందక మరల మహా తపస్సునకుం బూనెను. చాలకాలము సాగఁగా మేనకయను నచ్చరమిన్న యాపుష్కరతీర్థముల జలకమాడ నరుదెంచెను. ముని తపోమహత్త్వముగలవాఁడు. ఐనను మేనకను జూడఁగనే తత్సౌందర్యవిమోహితాత్ముఁడై "యో దేవనారీమణీ! నీకు స్వాగతంబగుంగాక. ఈయాశ్రమమున నీవు సుఖముగా

* ఇదియాది యఱువదిమూఁడవ సర్గము నందుఁ గలదు.

నుండుము. నిన్నుం గాంచినంతన మనస్సు మన్మథవికారము నకుం జిక్కెను. కావున దయమెయి నన్నేలుకొమ్ము. నీకు భద్రములగుంగాక." అని వేఁడఁగా నాయింతి యందుల కంగీకరించి యందే నివసించెను.

వారిరువ్వురు నాయాశ్రమమునఁ బదియేండ్లు సుఖముగాఁ గాలముం బుచ్చిరి. అవ్వల నతఁడు మేనకాసంగతిఁ దనతపస్సు నశించెనని యెఱింగి సిగ్గుపడి దుఃఖించి యిది దేవతలెల్ల నాలోచించి నాతపస్సు నశింపఁజేయ నీయుపాయము నొనరించిరి. అంతియకాని వేఱొకఁడుకాదు. అయ్యో! పదియేఁడు లొక్క దినమువలె గడచినవి. కామాతురుఁడనై మతిమాలి చెడితిని. అదియే నాతపస్సును బాడొనరించెను. ఏమిచేయవచ్చును. అని యనేకభంగులఁ జింతించి చింతించి పశ్చాత్తాపము నొందెను. ఆవిధ మెఱింగి మేనక యీముని నన్నేమి శపించునో యని భయంపడ తనువెల్లఁ గంపింపఁగాఁ జేతులు జోడించి యెదుట నిలువఁబడఁగా నాముని యోసీ! ఇది నాయపరాధమే కాని నీయది కాదు. అని మంచిమాటల నూఱడించి పంపఁగా నామె స్వర్లోకమునకుం బోయెను. కౌశికుఁ డందుండరాదని యుత్తరదిక్కునకు హిమాలయమునకుం బోయెను.

అందు జితేంద్రియుఁడగుటకుఁ గట్టిప్రయత్నము చేయువాఁడై కౌశికీనదీతటమున వసించి దుర్భరతపోనిరతిం బూనియుండెను. సహస్రవర్షము లత్యంతనిష్ఠనుండఁగా నందున్న దేవతలు భయంపడిరి. వారును ఋషులంగూడి బ్రహ్మకడ కరిగి మహాత్మా! ఈకౌశికుఁడు మహర్షి యని పలువంబడినఁగాని తపస్సు చాలింపఁడు. ఆవర మనుగ్రహింప దయచేయుఁడని ప్రార్థిం

పఁగా నా బ్రహ్మ యందుల కంగీకరించి యామునికడకు వచ్చి మధురోక్తుల, "నో మహర్షీ! నీకు స్వాగతము. నీతప మత్యుగ్రము. నాకు మెప్పును గల్గింపఁజాలెను. ఋషిముఖ్యుండవై యుండఁదగుమహత్త్వము నీకొసంగెద." అని పలుక నామాట విని యించుకంతయు విషాదసంతోషముల నందక పితామహునకు నమస్కరించి దోసిలొగ్గి నిలువంబడి "యోమహానుభావా! నేనొనరించిన యీసత్కర్మమున సాటిలేనిమహర్షినామము నాకుంగలుగఁబలికితివేని నేను జితేంద్రియుఁడనై తింగదా?" అని యడుగ నా బ్రహ్మ "కౌశికా! నీవు ఋషులలో నుత్తముఁడవు. అట్లులైనను మనోవికారహేతువులుండియు వికారమునొందక యుండఁదగు కాలము వచ్చునంతదనుక నీవు నిర్జితేంద్రియుఁడవుమాత్రము కావు. ఆఫలము సిద్ధింపఁ బ్రయత్నింపు"మని బోధించి నిజలోకమునకుం బోయెను. తక్కినవారెల్లఁ దమ యిక్కల కరుగ నాకౌశికుఁడు పట్టువలమానక యూర్ధ్వబాహుఁడై నిరాధారుఁడై నిలిచి వాయువాహారముగా తపస్సు చేయఁబూనెను. అంతియగాక గ్రీష్మకాలమునఁ బంచాగ్ని మధ్యస్థుఁడై శీతకాలమున నహర్నిశము జలాంతరమగ్నుఁడై తపస్సు చేయుచు వేయియేండ్లు గడపెను. అతిభయంకరమగు నాతపస్సునకు నింద్రాదిదేవతలు భయంపడి యాలోచించి రంభను బిలువంబంచిరి. ఇంద్రుఁ డాత్మహితము విశ్వామిత్రున కహితమును గోరి రంభ కిట్లు తెలిపెను.

మహాత్ములారా! ఈభాగమున నొక్కవిషయము ప్రధానముగాఁ దెలియఁజేయఁదగియున్నది.

"ప్రశాంతాత్మా విగతభీర్బ్రహ్మచారివ్రతే స్థితః
మనస్సంయమ్య మచ్చిత్తో యుక్త ఆసీత మత్పరః. ౧౪
యుంజన్నేవం సదాత్మానం యోగీ నియతమానసః
శాంతిం నిర్వాణపరమాం మత్సంస్థామధిగచ్ఛతి." ౧౫

(గీ ౬ అధ్యా.)

అన్నగీతావాక్యముల ననుసరించి శాంతముగలిగి జంకుమాని జితేంద్రియుఁడై నియతిమై భగవంతు నారాధించిన ఫలముఁ గాంచునన్నది సారము. ఎవ్వఁ డిట్లు పట్టుదలమానక యీకార్యము ఫలించునా యని భయంపడక దమముగలిగి భగవంతు నుపాసించిననే ఫలము గల్గును. ఇందేది లోపించినను ఫలము శూన్యము. కౌశికుఁ డత్యుగ్రతపముఁ జేయుచు మేనకం గాంచి విమోహితుఁడై పదియేండ్లు తత్సంగతి మెలఁగెను. దానఁ దపస్సు నశించెను. కాని భగవదారాధనము నిష్ఫలముకాదు. కొంతకాలమునకుఁ బశ్చాత్తాపమును గల్గించెను. తనయవివేకము నతఁడు తలంచుకొనెను. దానిచే మఱుంగుపడియున్న విజ్ఞానము పొడచూపెను. దాననే మేనకయందు దోషము లేదు. ఇది నాయవివేకమునే కలిగినదన్న శాంత మంకురించెను. మంచిమాటలతో సాగనంపి యాచోటుమాని హిమాలయమున కరిగి వేయియేండ్లు నియతుఁడై తపస్సొనరించి మహర్షి యనునామమునొందెను. కాని జితేంద్రియుఁడనై తిఁగదా యని బ్రహ్మనే యడిగెను.

"యదా వినియతం చిత్తమాత్మన్యేవావతిష్ఠతే
నిస్పృహాస్సర్వకామేభ్యో యుక్త ఇత్యుచ్యతే తదా. ౧౮

సంకల్పప్రభవాన్ కామాంస్త్యక్త్వా సర్వానశేషతః
మనసైవేంద్రియగ్రామం నిన్నియమ్య సమంతతః. ౨౪
శనైశ్శనైరుపరమేద్బుద్ధ్యా ధృతిగృహీతయా
ఆత్మసంస్థం మనః కృత్వా న కించిదపి చింతయేత్. ౨౫
యతోయతో నిశ్చరతి మనశ్చంచలమస్థిరం
తతస్తతో నియమ్యైతదాత్మన్యేవ వశం నయేత్. ౨౬
ప్రశాంతమనసం హ్యేనం యోగినం సుఖముత్తమం
ఉపైతి శాంతరజసం బ్రహ్మభూతమకల్మషం." ౨౭
(గీత ౬ అధ్యా.)

అన్న భగవద్వాక్యము ననుసరించి దేహాభిమానము వదలలేదని బ్రహ్మ తెలిసికొనెను. జితేంద్రియుఁడవు కావని బదులిడిపోయెను. దానిని సంపాదింపఁ బ్రయత్నింపుమనియు నుపదేశించెను. కావున మానవుఁ డొంటరిగానున్నయపుడు శాంతుఁడనని జితేంద్రియుఁడనని భావింపరాదు. కోపకారణములు గలిగినపుడు శాంతము నెలకొనవలయును. ఇంద్రియవికారహేతువులగు సుందరీదర్శనాదులు కలిగినపుడు నిర్వికారుఁడు కావలయు. అవి లేనితఱి నెల్లరు శాంతులే. ఎల్లవారు జితేంద్రియులే. అట్టిపరీక్షలఁ బలుసారులు చేసి నిశ్చంచలత యలవడఁగా నపుడు ఫలము నొందును. ఈవిషయమే యీభాగమునుండి గ్రహింపవలయును.

విశ్వామిత్రుఁడు రంభను శపించుట.

*రంభా! హిమవంతమునఁ దపము చేయు కౌశికుని నెట్లైనఁ గామార్తునిగాఁ జేయుము. ఇది సామాన్యకార్యమని భావింప

---

*ఈకథ యఱువదినాల్గవ సర్గమునఁ గనంబడును.

కుము. విశేషించి దేవకార్యమని తలంపుము. అన్యథాకరింపక నీ వీకార్యము చేయవలయును. అని దీనత్వమున నింద్రుఁడు పలుక నాతన్వి యది యలవికానిపని యని తలఁచి సిగ్గుపడి దోసిలొగ్గి, "దేవనాథా! విశ్వామిత్రుఁడు సామాన్యుఁడు కాఁడు. మహర్షి ప్రచండక్రోధాన్వితుఁడు. నేనుబోయి మరులుకొలిపితి నేని నన్ను శపించును. కాన ననుంబంప మానుమా" యని ప్రార్థించెను. ఇట్లు భయకంపితాంగియై నిలువంబడి వేఁడుచున్న రంభతో "భయంపడకుము. నీ వీకార్యము సాధింపవలయును. మానరాదు. నీకు మేలు గలుగును. నేను వసంతర్తువునందు మనోజ్ఞభూరుహమున మనస్సుగరఁగించు కోకిలాకృతి మన్మథునింగూడి నీప్రక్క నుండుదును. నీవు కడుంగడు మోహజనకమగురూపమున యమ్మునిమనస్సును గలంపు"మని యాజ్ఞాపింపఁ జేయునది లేక యాపె యంగీకరించి మోహనాకారమును మఱింత సింగారించుకొని మునిచెంతకుంబోయి మరులుగలిగింపఁ బ్రయత్నించెను. కోయిలపలుకులు చెవులపండువుగా వినంబడెను. రంభను గాంచి దానిసంగీతము నాలించి కోకిలధ్వనులు చెవులు పండువు చేయఁగా నిది తనకుఁ దానే వచ్చినదియా, ఇంద్రుఁడేమైన నాకడకు దీనిం బంపినాఁడా యని సంశయించి యిది నన్నుఁ గామపరవశునిగాఁ జేయఁజూచుట యింద్రునిపంపుననే యుండునని యెఱింగి కోపాక్రాంతస్వాంతుఁడై "యోసీరంభా! కామక్రోధములను జయింపఁగోరి నియతినున్న నన్ను మరులుగొలిపి మోసపుచ్చఁజూచితివి. ఈనీదుష్ప్రయత్నమునకు ఫలముగాఁ బదివేలయేండ్లు శిలారూపమున నుండఁగల"వని శపించి భయభ్రాంతయైనదానితో మరల నొకబ్రాహ్మణోత్త

ముఁడు ని న్నీ శాపమునుండి యుద్ధరింపఁగలఁడని శాపవిముక్తి ననుగ్రహించెను. అంత నమ్ముని తనమది నయ్యో! తన ప్రభువు పంచిన ట్లిది యొనరించెను. దీనియందుఁ గలయపరాధ మేది? శపించితినే. అని పశ్చాత్తాపమందెను. రంభయు శిలారూపమును దాల్చెను. ఇంద్రమన్మథులు కాలికి బుద్ధిచెప్పిరి.

కౌశికుఁడు తనతపస్సంతయు నశింపఁగాఁ గోపమునఁ గదా యిట్టులయ్యెనని దుఃఖించి యింద్రియముల జయించినఁ గాని యాపదలు తొలంగవు అని తలపోసి నేనింక నేమాత్రము కోపముం బూనను. మౌనమునే ధరింతును. ఊర్పుల వలనఁ గ్రోధాదు లుదయించుచుంగానఁ గొంతకాల మూర్పులం బుచ్చకయే యుందును. తపశ్శక్తి బ్రాహ్మణ్యమును సంపాదించి నంతదనుక జితేంద్రియుఁడనై శరీరమును శుష్కింపఁజెద. ఆహారము మానుదు. తపశ్శక్తి నాయనయనము లాహారాభావమునఁ జెడకయుండెడు. అని దృఢసంకల్పమున నుండెను. అదే రీతిగా వేయివత్సరము లూర్పులుపుచ్చకయు నాహారముం గొనకయు నుండుపట్టుదలంబూని సాధింతును దీనినని ప్రతిన వూనెను. భక్తవరులారా!

"మయ్యావేశ్య మనో యే మాం నిత్యయుక్తా ఉపాసతే
శ్రద్ధయా పరయోపేతాస్తే మే యుక్తతమా మతాః." ౨

(గీ ౧౨-౨.)

అన్న గీతాశాస్త్రప్రకారము భక్తుఁడై యేమానవుఁడు భగవంతు నారాధించునో కోపాదుల నెడఁబాసి శాంతము నెలకొల్పి సత్కర్మానుష్ఠానమున శ్రద్ధగలవాఁ డగునో యతని నాపరాత్పరుఁడు కరుణించి కృతార్థుని జేయుననుట సత్యము.

కాని యాతనివాంఛ సద్వాంఛగా నుండవలయు. దుర్వాంఛ లైన మొదటికే మోసమువచ్చును. విశ్వామిత్రుఁడు కోరినది బ్రహ్మర్షిత్వము. అది న్యాయ్యమైనవాంఛితమే కాని దానికి జితేంద్రియత్వ మలవడవలయు. దానికిఁ బ్రయత్నింపఁ బూనెను. ఆహారాదుల మాని కోపాదుల వదలి తపస్సు చేయం బూనెను. కావున నెల్లరు నుత్తమపదమునకై ప్రయత్నింపవలసినదే. దానికిం దగుయోగ్యతను ముందు సంపాదించుకొనవలయును. అనర్హుఁ డేకార్యమునకైనఁ బనికిరాఁడు.

విశ్వామిత్రుఁడు బ్రహ్మర్షియగుట.

*కౌశికుఁ డంత హిమవంతమును వదలి తూర్పుదిక్కును జేరి యందొక్క పావనస్థలమున నియతుఁడై వేయియేండ్లు మౌనవ్రతమును బూని యితరులకేరికి నశక్యమగుతపస్సు చేసెను. ఆకాలమున నెన్నియోవిఘ్నములామునీంద్రుని బాధించెను. కాని దారువుభంగి వానికిం గదలక కోపమునకు నించుకయు మనస్సునఁ జోటీయక నియతి సాగించుచుండెను. నియతకాలము ముగియఁగా నాతఁ డన్నము దినఁబూనెను. ఇంద్రుఁడువిప్రరూపమున నరుదెంచి యాయన్నముం బెట్టుమా యని యర్థించెను. సహస్రవర్షాంతమునఁ బారణకై సిద్ధము చేసిన యన్నము నావిప్రుఁడు యాచించినందులకై యనుమానింపక తపస్సిద్ధింపయాచకున కన్నదానము చేయవలయునన్న న్యాయమును నెఱవేర్పఁ గృతనిశ్చయుఁడై యాయన్నము నిశ్శేషముగా నాతనికిం బెట్టి మరల మౌనవ్రతముం దాల్చి యావిప్రునిపై నించుకంతయుఁ గినియక యుండె. మరల యథాపూర్వ

*ఈభాగము అఱువదేనవ సర్గమునఁ గలదు.

ముగాఁ దపస్సుచేయుచుండెను. అంత నావిశ్వామిత్రునిశిరస్సు నుండి ధూమము వెడలెను. దాన ముల్లోకములు గలఁతనొంది వెనుభీతిఁ గుందెను. అంత దేవగంధర్వాదు లాతీవ్రతపోగ్నిజ్వాలలకు నిలువఁజాలక సోలుచు బ్రహ్మకడకుం బరుగిడి, "మహానుభావా! దేవా! విశ్వామిత్రుని ఘోరతపంబుఁ జెఱుప రంభను బంపితిమి. సహస్రవర్షాంతమున వండుకొన్న యన్నము దినకుండఁ జేసితిమి. ఎన్నియోంభంగుల గోపముగలిగింపఁజూచితిమి. తపముఁ జెఱుపఁ బాటుపడితిమి. మాప్రయత్నపరంపరల నయ్యది తఱుగక పెరుగుచున్నది. అపరాధలేశము నాతనియెడఁ గానరాదు. ఆతనివాంఛఁ దీర్చినఁగాని యీముల్లోకములు సుఖమునొందవు. లేనిచో నశించును. చరాచరములన్నియుఁ జీకాకుపడుచున్నవి. ఇంతయేల? ఈయుపద్రము పోసంగుటంజేసి జనులు నిత్యకృత్యములు మాను దురని తోఁచెడిని. రవితేజస్సు మాసినది. ఆముని యగ్నితుల్యుఁడు. కాన ముల్లోకముల భస్మముగాఁ జేయకమునుపే యాతనిమీా రనుగ్రహింపవలయును. ప్రళయాగ్నివలె లోకములఁ గాల్ప నాతఁడుశక్తుఁడు. దేవరాజ్యమునుగూడ నడుగునేమో. అట్టియూహలు పుట్టకమునుపే తద్వాంఛితము నొసంగుఁడు."

బ్రహ్మయు దేవాదులంగూడి వచ్చి మధురవాక్కులనో బ్రహ్మర్షీ! నీకు స్వాగతము. నీతపమునకు మేమందఱు మానందించితిమి. ఈయుగ్రతపమున నీకు బ్రాహ్మణ్యము లభించెను. మేమందఱము నీకు దీర్ఘాయుస్సు నొసంగుదుము. నీకు సుఖంబొదవుఁగాక. మేలు గలుగుఁగాక. హాయినొందుము" మని బ్రహ్మాదులు పలుకఁగా విశ్వామిత్రుఁడు సంతోషించి

యెల్లరకు నమస్కరించి "నాకు బ్రాహ్మణ్యము గలిగెనేని దీర్ఘా యువు నాకు లభించెనేని యోంకారవషట్కారములు వేదములు దమకుఁ దామేవచ్చి నన్నుఁ బ్రవేశించుఁగాక వానినేనొకరికి నుపదేశించుటకు నొకని యజింపఁజేయునపుడు విని యోగించుటకు నర్హుఁడనుగావలయును. ఇంతియగాదు. వసిష్ఠముని సూర్యవంశ్యులకు ననాదిపురోహితుఁడై యుంట క్షత్రియార్హములగు నాథర్వణవేదముల నెఱింగినవాఁడు. విప్రులకు వలయువేదముల నేర్చినవాఁడు బ్రహ్మమానసపుత్త్రుఁడు ఇట్టి వసిష్ఠముని నన్ను బ్రహ్మర్షీ! యని పిలువవలయు. నాకు మంచి కోరిక యిదియే. ఈవాంఛితమును దీర్చితిరేని మీరు కృతకృత్యులరగుదురు. ఇది నెఱవేఱదేని కృతార్థులు మీరు కారనుట నిజము." అని స్వాభిప్రాయము దేటపఱచెను. ఆయభిప్రాయములఁ దీర్పఁదలంచి యాదేవతలందఱు బ్రహ్మర్షి నా వసిష్ఠుని బ్రార్థించిన నాముని ప్రసన్నుఁడై కౌశికునితో మైత్రి బాటించి దేవతలవలె నీతఁడు బ్రహ్మర్షియే యనియెను. అమర్త్యులు "విశ్వామిత్రా! నీవు బ్రహ్మర్షివగుటమాత్రమే కాదు. యాజనాధ్యాపనాదులగు నధికారములన్నియు నీకుఁ గలుగు" ననిపలికి తమతమనెలవుల కరిగిరి. విశ్వామిత్రుఁడు బ్రాహ్మణత్వ మలవడఁగా ధర్మవేత్తగాన వసిష్ఠముని నారాధించి కృత్యము నెఱవేర్చి తపోనిష్ఠను బూని పుడమియంతయుఁ దిరిగెను.

శ్రీరామచంద్రా! ఈమహాత్ముఁ డీరీతిగా బ్రాహ్మణత్వమును బొందెను. మునివర్యుఁడు శరీరముఁదాల్చినతపస్సే యీతఁడగు. ధర్మనిరతుఁడు." అని యిట్లు తేజశ్శాలియగు శతానందుఁడు కౌశికునిమాహాత్మ్యమును బొగడి యూర

కుండెను. జనకమహారా జంతట రామలక్ష్మణులకు శతానందు డెఱింగించినవాక్కులను విని గాధినందనుం గాంచి యంజలి ఘటించి "మునీంద్రా! కాకుత్థ్సకులాలంకారులగు నీరామలక్ష్మ ణులతో నీవు నాయాగమున కరుదెంచుటంజేసి ధన్యుఁడ నైతిని. నీయనుగ్రహపాత్రుఁడనైతిని. మహర్షివగు నీదర్శన మునఁ బవిత్రుఁడనైతిని. బహుగుణములు నాకు లభించెను. నీ వొనర్చినమహాతపస్సును శతానందముని కీర్తింపఁగా నేను శ్రీరాముఁడును వింటిమి. ఎల్లరు నాలకించిరి. నీతప మనుప మానము. నీబల మనువదింపఁదరముగానిది. అసంఖ్యగుణుఁ డవు. అయ్యవి బ్రహ్మకు శంకరునకు నెట్లు గలవో యట్లే నీ యందు నవి నెలకొనినవి. నీ చరిత్ర మాశ్చర్యజనకము ఎంత విన్నను దృప్తి యొదవదు. సాయంసమయము కావచ్చినది. కావున సెలవిమ్ము." అనఁగా విశ్వామిత్రుఁ డానందించి జనకునిం గీర్తించి వీడ్కొలిపెను. జనకుఁడు సపరివారుఁడై సెలవొంది పోయెను. మహర్షులు రామలక్ష్మణులు వెంటరా నాగాధేయుఁ డాత్మనివాసమునకుఁ బోయెను.

మహనీయులారా! ఈభాగము చక్కఁగాఁ బఠింపఁదగి నది.

"అద్వేష్టా సర్వభూతానాం మైత్రః కరుణ ఏవ చ
నిర్మమో నిరహంకారస్సమదుఃఖసుఖః క్షమీ. ౧౩
సంతుష్టస్సతతం యోగీ యతాత్మా దృఢనిశ్చయః
మయ్యర్పితమనో బుద్ధి ర్యో మద్భక్తస్స మే ప్రియః. ౧౪
యస్మాన్నోద్విజతే లోకో లోకాన్నోద్విజతే చ యః
హర్షామర్ష భయోద్వేగైర్ముక్తో యస్స చ మే ప్రియః." ౧౫
(గీత ౧౨ అధ్యా.)

అన్న గీతావాక్యముల ననుసరించి భూతదయగలిగి నిర్మముఁడు నిరహంకారుఁడు సంతుష్టుఁడునై సర్వకాలము భగవంతుని యందు మనస్సును జేర్చియుండువాఁడు భగవత్కరుణకుం బాత్రుఁడగును. జాతియందుఁ దొలుతఁ బ్రసిద్ధింగాంచి తపో వ్రతానుష్ఠానముల నాఱితేఱి జితేంద్రియుండగునేని బ్రహ్మర్షి యగును. స్వజాతిధర్మముల నాచరించినఁగాని యంతకంటె నుత్కృష్టజాతినొంద యోగ్యుఁడు కానేరఁడు. బ్రహ్మర్షిత్వ మునకు యోగ్యత జితేంద్రియత్వమని మన కీచరిత్రము బోధించుచున్నది. కేవల బ్రాహ్మణజాతియందుఁ బుట్టినంత మాత్రమున బ్రహ్మర్షిత్వ మలవడదనియు, నింద్రియముల వశ పఱచుకొని పరమశాంతుఁడైననే బ్రహ్మర్షి యగుననియు, మన మెఱుంగవలయును. బ్రహ్మర్షిత్వమునకు జాతిమాత్రమే ప్రధా నము కాదనియు మనము నేర్చుకొనవలయును ఎవ్వఁడు కాని క్రమక్రమమున నుత్తమపదమొంద నర్హుఁడగుననియు, దానికిం దగు యోగ్యతయున్నం జాలుననియు, మన కీభాగము బోధించు చున్నది కష్టములకోర్చి కోపమును విడనాడి భూతదయగలిగి యోగియగునేని, బ్రహ్మర్షి యనఁబడునని గీతావాక్యాదులు సిద్ధాంతము చేయుచున్నవి. ప్రతివారును ఋషులుకారనియు, దానికిం దగుయోగ్యత సంపాదించుకొనువాఁ డెవ్వఁడైన నగు నని యిందుఁగలసారము.

కేశములు పెంచి కౌపీనము దాల్చినంతమాత్రమున నతఁ డుత్తముఁడు కానేరఁడు. ఆజాతియందు నీచుఁడే యగును. అక్రోధనుఁడు కావలయును. నిష్కాముఁడు కావల యును. ధనార్జనమున కెన్నియుపాయములు గలవో వాని

నన్నింటిని సంగ్రహించి తదనుగుణముగా శిష్యులఁ జేర్చుకొని వేషమే భూషణముగా యోగులమని, భక్తులమని, విరాగుల మని పలుకుచు వంచకులగు నితరులచేఁ జెప్పించుచుం దిరుగు కపటనాటకసూత్రధారులు యోగులుగారు. భక్తులు, భగవద్దాసులుగారు. ధనయోగులు, భుక్తియోగులు, ధనదాసులు నగుదురు.

"హర్షామర్ష భయోద్వేగైర్ముక్తః"

అన్న భగవదుక్తికిఁ బాత్రులు కావలయును.

"తుల్యనిందాస్తుతి ర్మౌనీ సంతుష్టో యేన కేనచిత్
అనికేతస్స్థిరమతిర్భక్తిమాన్మే ప్రియో నరః."

అన్న శ్రీకృష్ణోపదేశము ననుసరించిన ప్రవర్తనముకలవాఁడు గావలదా. వానికే భక్తుఁడనిపేరు. ఎవ్వరేమన్నను దననే యని అనుకొనుచుఁ గ్రోధమే రూపొందినట్లు మిట్టిపడుచు ధన గర్వమున విఱ్ఱవీఁగునామధారులు యోగులుగారు హరిదాసులు గారు. ద్రవ్యదాసులే యగుదురు భగవంతుని యుపదేశాను సారములగు లక్షణములుగలవాఁడు కానిచో వాఁడు జగ ద్వంచకుఁడు కాక మఱేమగును? అట్టివాఁ డిహపరలోకదూరుఁ డగుననుట కేశంక లుండవు. అట్టివారిమాయమాటలకుఁ లోఁబడి ధనము పోఁగొట్టుకొనరాదు. అట్టివారినుండి భగవ త్ప్రసాదమన్నరూపమో పిండివంటలరూపమో దొరకుఁగాని నిక్కమగు భగవత్కరుణ దొరకదు. భక్తలక్షణములులేక యున్న నతనికేశములం గాంచియా భక్తు లనుకొనవలయును? కావున శ్రీహరి చెప్పినలక్షణములను శ్రమములకు లోనై సంపాదించుకొనవలయును. నిందించినను భూషించినను సమము

భావింపఁగలయోర్పుగలవారము కావలయును. అంతదనుక మనము భగవత్కారుణకుఁ బాత్రులము కాఁజాలమనుట నిక్కము.

విశ్వామిత్రునితపోగ్ని ప్రజ్వరిల్లెను. అనఁగా నతఁడు బ్రహ్మ నుపాసించుచు నాకర్షణప్రయోగము చేసెననియు, నామంత్రశక్తి యఖిలలోకముల భీతిల్లఁజేసెననియు, దాన బ్రహ్మ యరుదెంచి నీవు బ్రహ్మర్షివైతివనెననియు మనము గ్రహింపవలయును. తుదకు నిరహంకారుఁడై బ్రహ్మమునివరుఁడగు వసిష్ఠునినోట బ్రహ్మర్షివైతివని వెడలినఁగాని నేను దృప్తి నొందనని కౌశికుఁడు పలికెను. ఏల? సర్వసమ్మతముగా నది యలరవలయునని యాతనియాశయము. మహాజ్ఞానియగు నా వసిష్ఠుఁడు సుప్రసన్నుఁడై యెల్లరువిన బ్రహ్మర్షివైతివని పలికెను. అనఁగా స్వప్రవర్తనము విరోధమును దొలఁగింపఁజాలినది కావలయునని గాధినందను నాశయము. బ్రహ్మర్షి యయ్యెను. లోకోపకారతత్పరుఁడయ్యెను. కావున మనముకూడ సర్వభూతదయగలవారమై క్రోధాదుల మాని భగవంతుఁ నుపాసింపఁ వలయును. ఫలము తనయంతన లభించును భగవంతుఁడు సర్వజ్ఞుఁడుకదా. మనవాంఛితములం దీర్చును. మహాశయులారా! విశ్వామిత్రచరిత్రమును జక్కఁగాఁ బఠించి యతనిప్రవర్తనమున నెన్నిసుగుణములుగలవో మన మెఱింగి యతనివంటి భక్తులము కావలయునని యూహించుచు నిశ్చలభక్తితో భగవంతు నారాధింపవలయును. వంచకులము గారాదు. ధనదాసులము కారాదు. ఆత్మద్రోహులము కారాదు. పరద్రోహము తలంపరాదు. సర్వదా నిర్మలభక్తి నాసర్వేశ్వరుని

జక్కఁగా నారాధించి కృతకృత్యులము కావలయును. ఇఁకఁ దరువాతికథను బఠింతము.

శంకరధనుర్వృత్తాంతము.

* అంతఁ దెల్లవాఱఁగా జనకుఁడు కృతకృత్యుఁడై మహాత్ముని గాధేయుని శ్రీరామలక్ష్మణులం బిలువంబంచెను. వారరుదెంచిరి. వారినెల్ల సవిధిగా గారవించి జనకుఁడు కౌశికుం గాంచి మునిచంద్రా! మీకు స్వాగతము. నాచేయఁదగుపని నాజ్ఞాపింపుఁడు. మేము భవదాజ్ఞాప్రవర్తకులముకదా యని ప్రార్థింపఁగా ధార్మికోత్తముఁడగు నాకౌశికుఁడు సమయజ్ఞుఁడు వాగ్విశారదుఁడు కాన యాభూపాలకునితో నిట్లు పలికెను. రాజేంద్రా! దశరథకుమారులగు నీయిరువురు క్షత్రియ వంశ్యులు జగత్ప్రసిద్ధులు. మీయింటనున్న శివధనుస్సును వీక్షింప నాకాంక్షింతురు. దానిం గానిపింపుము. నీకు శుభం బగుఁగాక. దానిం దిలకించి సఫలమనోరథులై యిష్టానుసారము పోవుదురు.

అని తెలుపఁగా జనకుఁడానందించి మహాత్మా! కౌశికా! ఈధనుస్సు మాయింట నేటికున్నదో వివరింతును. అవధరింపుఁడు. నిమియనుమహాత్ముఁడు మాకులమునకుఁ గూటపురుషుఁడు. (ఆదిపురుషుఁడు) దేవరాతుఁ డనువాఁ డాతనివంశమునం దాఱవవాఁడు. మహాదేవుం డీధనుస్సు నా దేవరాతుని కడ న్యాసముగా (కాపాడుచుండుటకు) నుంచెను. శివధనుస్సిదియెట్లో ముందుఁ దెలిపెదను పూర్వము శంకరుఁడు పరాక్రమాధికుఁడై దక్షయాగధ్వంసము చేయునపు డీధనుస్సు నెక్కు-

*ఇది యుఱువదాఱవ సర్గమునుండి సంగ్రహింపఁబడినది.

పెట్టి దేవతలను గాంచి యమర్త్యులారా! ఈయజ్ఞమున హవి ర్భాగము నేను గోర మీరు దానిం జేర్పమానితిరి. కాన దీన మీతలల నిలఁగూలు. చూడుఁడనఁగా వారు భీతిల్లి యామహా దేవుని బ్రార్థించి దయగలుగఁజేసికొనిరి. వారి నాశివుఁడు కరు ణించి వదలెను. మహాప్రీతుఁడగు నాపరమశివుఁడు దేవతలకెల్ల దీని నొసంగెను. శివశరాసనమునుబడసి దేవత లిద్దానిని మాకుఁ బూర్వుఁడగు దేవరాతునకు నిక్షేపముగా నొసంగిరి.

నే నొకప్పుడు యజ్ఞము చేయఁగోరి భూమి శోధింపవలయు నని దున్నుచుండఁగా నాగటిచాలున నొకకన్నియ కనఁబడినది. నా కాకన్నియ లభించెను. నాగటిచాలునకు సీత యనుపేరు కలదుగాన నాకన్నియకు సీత యనుపేరుపెట్టితిని. భూజాతయగు నాకన్యకారత్నము దినదినాభివృద్ధినొందెను. నేను బెంచితిని గాన నాకూఁతురయ్యెను. అయోనిజకావున సామాన్యున కీఁదగదు. ఈకన్య వీర్యశుల్క యని భావించి శంకరుచాపము నెక్కిడఁజాలువీర్యవంతునకే యొసంగఁదగునని నమ్మి యింత దనుక నెవ్వనికి నీయక యుంచితిని. భూజాతయగుకన్యకను దమ కిమ్మని రాజకుమారు లనేకులువచ్చి నన్నడిగిరి. వీర్యశుల్క యనిచెప్పి యెవ్వరికీ నీనైతిని.

రాజు లఖిలదిక్కులనుండి శివధనుస్సార మెఱుంగఁగోరి వచ్చి దానిం జూడఁగోర దానిం దెప్పించితిని. వారు చూచిరి. వారు దానిని జక్కఁగాఁ బట్టుకొనుటకుఁగాని పైకినెత్తిచూచు టకుఁగాని సమర్థులుకారైరి. ధనురారోపణవిషయమున వారల్ప వీర్యులే యని నే నెఱింగితిని. అకారణమున నేను వారికిఁ గన్యక నీయనైతిని. వీర్యశుల్కయగు నాకన్నియను బరాక్రమ

మునఁ బడయరాదని యెఱింగి నిర్భరకోపమున బలాత్కార మున గ్రహింపఁబూని మిథిలానగరమును ముట్టడించిరి. నా పురము నిరోధింప మఱియొక కారణము కలదు. సీత వీర్యశుల్క యని నేనేర్పఱచుటం జేసి తమ్ము నవమానించితినని వారూహిం చిరి. పట్టరానికోపమున మిథిలానగరమును జుట్టుముట్టి బాధిం చిరి. ఒక్కసంవత్సర మానిరోధము సాగెను. దుర్గరక్షణసాధన ములు నశించెను. నాకు దుఃఖము మితిమీఱెను. తపస్సుచేసి దేవతల సంతుష్టులనుగాఁజేయ వా రానందించి చతురంగబల ముల నొసఁగిరి. రాజు లాసేనలవలన దీనత్వముఁగాంచి నలుఁ గడలకుఁ బాఱిరి. మునీంద్రా! ఈధనుర్వరచరిత్రము వింటిరి కదా! ప్రకాశవంతమగు నీధనుస్సు నీరామలక్ష్మణులకుఁ జూపె దను. ఈశ్రీరామమూర్తి దీని నెక్కుపెట్టునే నయోనిజయగు సీత నొసంగెదను. అని పలికి యూరకుండెను.

మహాశయులారా! మన మీఘట్టమునుండి కొన్ని విషయ ములు గ్రహింపవలయును. మధ్వవైష్ణవులదు ర్వాదము లిద్దానఁ దొలఁగును. భగవచ్ఛక్తి తేటపడును. శివధనుస్సును జూడఁ గోరుచున్నారీ రాజకుమారులని విశ్వామిత్రుఁడు పలుకఁగా రాజు దానిం దెప్పించి చూపక దానివృత్తాంతమును జెప్ప నేల? జనకుఁడు మహాజ్ఞాని, త్రికాలజ్ఞుఁడు. ఈవిషయము సకల పురాణములు మహాభారతము తేటపఱచును. అట్టిజ్ఞాన ధనుఁడగు జనకరాజు సామాన్యరాజకుమారు లెత్తలేక పోయినట్లే రామమూర్తికూడ నెత్తలేకపోవునేమో యని యనుమానించి ధనుశ్చరిత్రమును దెలిపెనని పలుకువారి వాదము నిస్సారము. విశ్వామిత్రుఁడు తెలిపెన యహల్యాశాప

మోహాదికథలు శ్రీరామమూర్తిమహత్త్వమును దేటపఱచుచున్నవి. శ్రీరామమూర్తి మాయామానుష దేహుఁడు శంకరుచాపవృత్తాంతమును స్మరించినఁ జాలును. తనమహిమము నెఱుంగఁగలఁడు. అని యూహించి జనకుఁడిది శివచాపమనియు, దేవరాతునకు దేవత లిచ్చిరనియుఁ దెలిపెను. దక్షునియాగమునఁ దనకు హవిర్భాగము లిప్పింపని దేవతలం బొలియింతునని శంకరుఁడు పలుకఁగా భీతిల్లి దేవతలందఱు ప్రార్థింపఁ బ్రీతుఁడై యాధనుస్సు దేవతల కొసంగెను. ఏల? వారలం బొలియింపఁ బూనినది కానఁ గ్రూరమనియు, నది తన చెంత నుండ నేలయనియు శివు నాశయము. వార లాధనుస్సు నాలోచించియే దేవరాతున కొసంగిరి. దీనింబట్టి యూహింపఁగా శంకరుఁడు దేవతల కొసంగుటయుఁ, దమ్ముం జంపుసాధనమును వారు పాడుచేయక దేవరాతునకిచ్చుటయు రాఁగల రామావతారమునదాని యుపయోగము నెఱింగియే యని తేటపడును. శివధనుర్భంగమునఁ గాని పరశురాముఁ డాగ్రహింపఁడు. ఆగ్రహించినఁ గాని యుద్ధమున రాఁడు. పరశురాముఁడు తనకడనున్న వైష్ణవ చాపము నిచ్చినఁగాని యాతనియందుఁ గలభగవత్కళ శ్రీరామునియందు వ్యాపింపఁ వలనుపడదు. ఈవిధ మెఱింగియే శంకరాదులు దేవరాతున కిచ్చిరని మన మూహింపవలయును.

కొందఱు పండితబ్రువులు తుచ్ఛమగుమతాభిమానమున శంకరుచాపమును శ్రీరాముఁ డవలీలం ద్రుంచెననియు, దాన శివునకన్న విష్ణు వధికుఁడనియుఁ బలుకుదురు. తచ్ఛిష్యులు దానినమ్మి శంకరు దూఱుదురు.

“తతో వృష్టమనా విష్ణుస్తుష్టావ హరమీశ్వరం
నమస్తే శితికంఠాయ నీలగ్రీవాయ వేధసే

... ...

హరాయ హరిరూపాయ నమస్తే తిగ్మతేజసే.

... ...

కాను వా త్స్తుతిరూపా తే కేన స్తోతుం ప్రశక్నుయాత్
కస్య వా స్ఫురతే జిహ్వా స్తుతౌ స్తుతిమతాంవర
సర్వాత్మన్ సర్వభూతేశ త్రాహి మాం సతతం హర. 32
రక్ష దేవ జగన్నాథ లోకాన్ సర్వాత్మనా హర
త్రాహి భక్తాన్ సదా దేవ భక్తప్రియ సదా హర." 30

(హరివంశము. భవిష్యపర్వము 02 అధ్యా.)

"అవిద్యామోహితాత్మానః పురుషా భిన్నదర్శినః
వదంతి భేదం పశ్యంతి చావయోరంతరం హర." 40

(విష్ణుపురాణము 5 అం 33 అధ్యా.)

"త్వమేకస్సర్వజగతామీశ్వరో బంధమోక్షయోః
తం త్వామర్చంతి కుశలాః ప్రపన్నార్తిహరం గురుం. ..
త్వం బ్రహ్మ పరమం గుహ్యం సదసద్భావభావనం
నానాశక్తిభిరాభాతస్త్వమాత్మా జగదీశ్వరః."

(శ్రీభాగవతము 0 స్కం 20 అధ్యా.)

శ్రీభాగవతము విష్ణుపురాణము హరివంశము శ్రీవైష్ణవులకు వైష్ణవులకుఁ బ్రమాణగ్రంథములు. అందు శ్రీవిష్ణువు శంకరుని స్తుతించి నీవేభగవంతుఁడని నన్నుఁగాపాడుమని పలికినట్లున్నది. అవి ప్రమాణములు కావందురేని వేఱుగతియే వారికి లేదు. ప్రమాణమందురేని విష్ణుకృతస్తుతియే శంకరుఁ డుత్కృష్టుఁ డని తేటపడును. ఇపుడు వారిదూషణము తెలివిలేక చేయఁ బడినదని స్పష్టము. ఇందు సారమేమనఁగా వినుఁడు.

లోకానుగ్రహార్థము విష్ణువు శివుని, శివుఁడు విష్ణువును స్తుతింతురు. అంతియకాని వారిరువురకు భేదమే లేదు. శివభక్తులు శివుని విష్ణుభక్తులు విష్ణువును భగవంతుఁడని నమ్మి యారాధింపవలయును. ఫల మిరువురకు సమానమే. అని లోకులకుఁ దెలుపుటకే వారి ప్రయత్నము. అనఁగా నిరువురను సమానముగా భావింపఁజాలనివా రొక్కనినే నమ్మి తరింతురుగాక యనియే పురాణముల భావము. ఏభక్తుఁ డేదేవతను నమ్మునో యాదేవతయే భగవంతుఁడని నమ్మవలయుననియుఁ, బరాత్పరుఁడు సర్వదేవతాత్మకుఁడు కావున నారూపమున వారికిం బొడసూపి తరింపఁజేయుననియు దీనిసారము. కావునఁ దత్త్వమెఱుంగని మధ్యవైష్ణవులు శివుని, మధ్యశైవులు విష్ణువును, మధ్యశాక్తులు శివకేశవులను దూషింతురు. అంతియకానితత్త్వమెఱింగినవా రిందెవ్వరిని దూషింప వలనుపడదు. ఎవ్వరిని దూషించిన నయ్యది పరమాత్మను దూషించినట్లే యగును. ఆక్రూరకర్మమునకుం బూనరాదు. అది పాపహేతువగును. తుచ్ఛబుద్ధులమై జ్ఞానములేక భగవంతునిదూఱుట పాడికాదు.

జనకుఁడు శ్రీ రామావతారతత్త్వము నెఱింగియే శివధనుస్సు నెక్కుపెట్టినవానికి సీతనిత్తునని చాటించెను. ఇతరుల కది సాధింప శక్యము కాదని యారా జెఱుంగును. లోకాచారమును బాటించి మహర్షులు రాముఁడు భగవంతుఁడని తెలుపరాదని యూహించినట్లే జనకుఁడు శివధనుశ్చరిత్రమును దెలిపి దానిం జూపింతునని తెలిపెను.

> "రామలక్ష్మణయోశ్చాపి దర్శయిష్యామి సువ్రత
> యద్యస్య ధనుషో రామః కుర్యాదారోపణం మునే
> సుతామయోనిజాం సీతాం దద్యాం దాశరథేరహం."

అనుభాగమున జనకునాశయము గర్భితముగా నున్నది. రామ లక్ష్మణులకు శంకరధనుస్సును గనఁబఱతును. రాముఁ డెక్కు పెట్టునే నయోనిజయగుసీత నొసంగెదననియె. ఇందు లక్ష్మణుని పేరేల తలంపలేదు. ఇరువురకు ధనుస్సును జూపింతునని పలికిన రాజు దీని నెక్కుపెట్టినవానికి సీత నిత్తు ననక రామునిపేరేల పలుకవలెను? అనఁగా మనస్సున రాముఁడే సీతాదేవికి భర్త యగునని యెఱుంగునని మనము భావింపవలయును. ఎల్లరు శ్రీరామావతారము నభిలషించినవారలే. భగవంతుఁ డవత రించునని యెల్ల రెఱుంగుదురు. లోకాచారము ననుసరించి యూరకున్న వారు. ఈఘట్టమునుండి శివకేశవుల కభేదసిద్ధాం తము మనము గ్రహింపవలయు. జనకాదులు శ్రీరామునిదివ్య మహిమమును విశ్వామిత్రుఁ డెఱింగినట్లే యెఱుంగుదురనియుఁ దెలియందగును. ఇఁకఁ దరువాతికథను బఠించి తరింతము.

శివధనుర్భంగము.

*జనకుఁ డారీతిఁబలుకఁగా నాలకించి కౌశికుఁడు రాజేం ద్రా! రామచంద్రునకు ధనుస్సును దెప్పించి చూపుమని తెలుప నారాజు మంత్రులను బిలిచి గంధకుసుమమాలికాద్యలంకృత మగు నాదివ్యధనుస్సును దెప్పింపుఁడని యాజ్ఞచేయఁగా వా రప్పుడేపోయి నగరమునుండి దాని నుత్సవముతోఁ దేఁ బయన మైరి. అయిదువేలపురుషులు దృఢకాయులు లాగఁబూనిరి. ఆ ధను స్సొకమంజూషయం దుండెను. ఎనిమిదిచక్రము లద్దాని కమర్పఁబడియెను. ఆపెట్టెను గడుంగష్టమున లాగుచుండిరి. మంత్రులాశివధనుఃపేటికను దెచ్చి దేవతాతుల్యుఁడగు జన

*ఇయ్యది యఱువదియేడవ సర్గమునఁ గలదు.

కుం గాంచి రాజేంద్రా! ఎల్లరాజులు కొనియాడినమహాసార ముగల శివచాప మిదిగో కొనితెచ్చితి మని విన్నవించిరి. రాజు దోసిలొగ్గి కౌశికుని రాజకుమారులను గాంచి బ్రహ్మర్షీ! మేము పూజించు ధను స్సిదియే. రాజులమాట యేటికి? దేవగంధర్వా దులు దీని వంపఁజాలరు. మోపెట్టనేని బాణము సంధింపనేని బరు వెంతయని కనుఁగొనఁ గదల్పనేని యెవ్వరును శక్తులు గారు. అట్టి యీశరాసనవర్యముం దెప్పించితిని. రాజపుత్త్రుల కిరువురకుఁ జూపుమనియె.

ధర్మవేత్తయగు కౌశకముని రామచంద్రునింగని వత్సా! రామభద్రా! ఈధనుస్సును బరికింపుమని హెచ్చరించెను. బ్రహ్మర్షి యానతింగొని శ్రీరామచంద్రుఁ డావిల్లున్న మంద సను సమీపించి తెఱచి యందుఁగల శివచాపవర్యముం గనుం గొని విప్రోత్తమా! ఈభూరిచాపమును గ్రహించెద. ఎత్తి కద లించెద. తమయాజ్ఞయైన నెక్కుపెట్టఁ బ్రయత్నించెదను. అనుగ్రహింపుఁ డనఁగా జనకరాజు మునిరాజు నట్లేచేయు మనిరి. మహర్షి యాజ్ఞమెయి శ్రీరామమూర్తి యాశివధను ర్మధ్యభాగము నవలీలంబట్టుకొని యెందఱో రాజులు చూచు చుండఁగా దాని నెక్కుపెట్టెను. ధర్మాత్ముఁ డా రాముఁ డా ధనుస్సు నెక్కిడి యాకర్ణాంతముగా నల్లెత్రాటిని లాగఁగా నా విల్లు శ్రీరామునియశస్సు సకలదిక్కులవ్యాపింప మహాధ్వనితో రెండుఖండము లయ్యెను. ఆచప్పుడు పిడుగుపాటువలె మహా భయంకరమయ్యెను. మహాపర్వతము బ్రద్దలైనయట్లు భూమి కంపించెను. కౌశికజనకులు రామలక్ష్మణులునుదప్పఁ దక్కుంగల యందఱివారెల్ల నాపెనుచప్పుడు విని మూర్ఛిల్లిరి. కొంతవడికి

రాజులు మూర్ఛఁదేఱఁగా జనకుఁడు భయము మాని చేతులు జోడించి వాక్యకౌశలము మెఱయ విశ్వామిత్రునిగాంచి మహానుభావా! దాశరథి యనంబరఁగు నీరామచంద్రుని వీర్యము గనుంగొంటిని. బాలుఁడేమి? ఈదివ్యచాపము నెక్కుపెట్టుటేమి? ఇకార్య మత్యాశ్చర్యకరము. ఇట్టివి మున్నెన్నఁడునుసాగలేదు. ఈకార్య మిట్టిదని తలంపనుగూడ శక్యముకాదు. ఇది మనుష్యుల కెవ్వారికి నసాధ్యము ఇది యిట్లగునని నేనూహించినవాఁడనుగాను. నాకొమరితయగుసీత దాశరథియగు శ్రీరామచంద్రుని భర్తగాఁబొంది జనకులవంశమునకుఁ గీర్తిఁదేఁగలదు. వీర్యశుల్కరూపమగు నాప్రతినయు సత్యమైనది. ప్రాణాధికురాలగు నీ నాతనయను సీతను శ్రీరామభద్రున కీయందగును. నీయానతియైన నామంత్రులు స్యందనము లెక్కి సత్వరముగా నయోధ్యకుంబోయి మర్యాదగా మాటలాడి యారాజేంద్రుని మిథిలకుఁ దోడుకొని రావలయును. వారయోధ్య కరిగి విశ్వామిత్రరక్షితులై రామలక్ష్మణులు క్షేమముగా నున్నారనియు, వీర్యశుల్కయగుసీత నిచ్చుటయు లోనుగాఁగలవృత్తాంతముల నెల్ల దశరథభూజానికిం దెల్పి ప్రీతిం గల్పించి వడిగాఁ బిల్చుకొనిరావలయు. అనఁగా విశ్వామిత్రుఁ డట్ల యగుంగాక యనఁగా మంత్రులం బిలిపించి శుభలేఖము నిచ్చి కుశలవార్తాపత్రికయు నొసంగి రాజలలాముని సకలవార్తలం దెలిపి తోడుకొనిరండని పంపించెను.

భక్తులారా! ఈభాగమున ననేకరహస్యములు గలవు. అందుఁ గొన్నింటిని బరికింతము. పంచసహస్రపూరుషులు శ్రమంపడి శివచాపముగలపేటికను లాగి తెచ్చిరి. అట్టిచాపము

నవలీలగా రామచంద్రుఁ డెక్కుపెట్టెననఁగా నచ్చెరువుగాఁ దోఁపకమానదు. శ్రీరాముఁడు మానవమాత్రుఁ డగునేని శక్యమే కాదు. భగవంతుఁడగుట నిదియొకయత్యల్పకార్య మనఁదగును. సకలబ్రహ్మాండముల ధరించిన మహాప్రకృతి కీచాపము తృణప్రాయముగాక మతేమగును?

"ఇహైకస్థం జగత్కృత్స్నం పశ్యాద్య సచరాచరం
మమ దేహే గుడాకేశ యచ్చాన్యద్ద్రష్టుమిచ్ఛసి."

అన్న భగవదుక్తి వ్యర్థమగునా? సకల ప్రపంచములు తనయందుఁ గల భగవంతున కొకశరాసనము నెత్తుట మహాకార్యము కానేరదు. మన మాబుద్ధితో నాలోచించితిమే నిందు విచిత్రముగాఁ దోఁచుభాగమే లేదు. మనస్సంకల్పమాత్రముననే యది రెండుఖండములు కావలసినదే. జనకునకు దానియందుఁ గలభక్తి పోనకుండుటకై దానిని స్పృశించి యెత్తి యెక్కుపెట్టఁబూనెనని యెఱుంగందగును. అంతియకాని శ్రీరామచంద్రునిదృష్టి కయ్యది తృణముగనే కనంబడును.

"ఇదం ధనుర్వరం బ్రహ్మన్ సంస్పృశామీహ పాణినా
యత్నవాంశ్చ భవిష్యామి తోలనే పూరణేఽపి వా."

అన్న శ్రీరామచంద్రునివాక్యములయం దీయర్థము గర్భితమై యున్నది. నిమేషమాత్రమున నవలీలఁ దీనిం ద్రుంతుననక సుశీతలవాక్కులఁ బ్రయత్నింతుననుట రాముని సౌజన్యము దేటపడుచున్నది. ఎందుల కిట్టు లనె నందురేని యది యెవరిది? తనదేకదా. శంకరుఁ డెవఁడు? తా నెవ్వఁడు?

"అవిద్యామోహితాత్మనః పురుషా భిన్నదర్శనాః
వదంతి భేదం పశ్యంతి చావయోరంతరం హర."

అను విష్ణువాక్యము విష్ణుపురాణమునఁ గలదుకదా. తనచాపమును దానే తిరస్కరించునా? కావున శ్రీరాముని వినయాదిసద్గుణవ్రాతము లోకమున కుదాహరణము కాఁదగినది. అంతభారముగా నాచాప ముండుటకు హేతు వేమనఁగా శ్రీరామభద్రుని యమానుషశక్తిని వెల్లడించుటకేకాక మఱెందులకు? ఇదంతయుఁ గల్పితము. నిజ మిందు లేదందురేని వినుఁడు.

మృగక్రీడలయందొక సామాన్యమానవుఁడు పదుకొని బొమ్మమీఁద మదగజము నెక్కించుకొనును. మనము చూచి యానందింతుము. ఇది యసత్యము కాదుకదా. మానవులలో నింత ఘనకార్యము చేయువారుగలరని చూచినవార నమ్ముదురు. చిన్నిపల్లియలలో నుండువారు నమ్మరు. మనుష్యులలో నింతటివా రున్నవారని మనమే యచ్చెరుపడుదుము. ఈశక్తికి భగవచ్ఛక్తికి నెంతభేదము కలదో యోజింపుఁడు. ఆంజనేయులు కొండను దెచ్చెనన్న నవ్వువారెందఱో కలరు. కాని యామహాసీయుని తపశ్శక్తి యెంతయని యెఱుంగువారుమాత్రము లేరు. ఏల? మన మట్టితపస్సుచేయఁ బూనినవారముకాము. కనుక నాక్షేపింతుము. అట్టులే మానవులలో నందును స్త్రీలలో నీకాలమున నిరువదేడుమైళ్లదూరము నీఁదిబహుమానము గొన్నవార లిపుడు గలరు. మనము వారిని జూడనికారణమున నమ్మము. చూచినవారు పొగడుచునే యున్నవారు. ఇట్టులుండఁగా భగవంతుఁ డైదువేలపురుషులు లాగునంతబరువుగల ధనుస్సు నవలీల మోపెట్టెనన్న నమ్మకుండుటకుం గలకారణమేమి? మనకు భగవచ్ఛక్తిఁ దెలిసికొను యోగ్యత లేకుండుటంబట్టియే కాక వేఱేమి గలదు?

శివధనుర్భంగకాలమే జగన్మంగళకాలము. ఏసమయమున భగవంతుఁడు ధనుస్సు ఖండించెనో యపుడే ప్రకృతింగూడెను. సీతారూపమున మహాలక్ష్మి యవతరించి యున్నది. భర్తృదర్శనమును గోరుచున్నది. లోకమంగళకార్యముల నొనరింపఁ ద్వరపడుచున్నది. తన్నుంగూడినంగాని శ్రీరాముఁడు దుష్టసంహారము శిష్టపరిపాలనముఁ జేయ నుంకింపఁడని తత్సమాగమము నెదురు చూచుచున్నది. సీతంగూడికాని మహాకార్యములు భగవంతుఁడు చేయఁడు. అట్లు చేసినయెడల నిర్లిప్తత్వ మెగిరిపోవును. ప్రకృతింగూడి యామెమూలమున నన్ని కార్యములు చేయించుచుఁ దా సాక్షిమాత్రుఁడై యానందించుచుండును. ఈవిషయము శ్రీరామానుజాచార్యులుగారు సిద్ధాంతము చేసిరి. కనుక వారు పరమశాక్తులయిరి. ఇపుడు కొందఱు మధ్య వైష్ణవులు శాక్తమును దూషింతురు. ఏల? వారు ధనదాసులు. మతస్వరూప మెఱుంగని యల్పమతులు. శ్రీప్రాధాన్యము శ్రీరామానుజాచార్యులమతము. దానిని దూషించినచో వారిని దూషించినట్లే యగును. ప్రకృత మనుసరింతము.

శివధనుస్సు రెండుఖండము లయ్యెను. దానితో దుష్టదానవులగుండెలు పగిలెను. సీత వాంఛ పండెను. దేవత లానందించిరి. శ్రీరాముఁ డేమో యూరకున్నవాఁడు. ప్రకృతియే యన్నిపనులు చేయుననియే యామహాత్మునియాశయము. ఈతత్త్వము జనకమహారా జెఱుంగును. కావుననే

"భగవన్ దృష్టవీర్యో మే రామో దశరథాత్మజః
అత్యద్భుతమచింత్యం చ న తర్కితమిదం మయా."

అని మహర్షిని హెచ్చరించెను. ఇరువురును దోఁడుదొంగలే యగుదురు. తెలియనట్లు నటించిరి. కాని యొకరికొకరు భగవచ్ఛక్తిని దేటపఱచుకొనిరి. కావున మహాశయులారా! మన మీభాగమున భగవంతుని యద్భుతానంతశక్తిని గనుఁగొనవలయును. ఆపరాత్పరుని పాదారవిందముల సేవింపవలయు. ధనుస్సు రెండుఖండములైనట్లు సంసారతాపములు ఖండములగు. శాశ్వతానందము జనకునకుం గలిగినట్లే మనకు లభించును. ఇఁక శ్రీరాముఁడు గృహస్థాశ్రమమునఁ బ్రవేశించును. లోకుల కుదాహరణముగాఁ బ్రవర్తించును. మన మాయిరువుర ప్రవృత్తిని దలంచుకొనవలయును. అదియేతపస్సు. అదియే యోగము. తలంచునపుడు సీతారాములు ప్రకృతి పురుషులని సకలబ్రహ్మాండములు తత్తేజోపబృంహితములని ధ్యానింపవలయును. అదియే యారాధనక్రమము దాన వారి కరుణకుం బాత్రులమగుదుము. కథ నింకఁ బరికింతము.

అయోధ్యకు దశరథునిబిలువ దూతలఁబంపుట.

*జనకమహారాజు పంపినదూతలు పయనమై ఘోటకములలసిపోవునట్లు నడిపించుచుఁ ద్రోవలో మూఁడు రాత్రులు గడపి యంత నయోధ్యాపురముఁ జొచ్చిరి. రాజగృహము చొచ్చి ద్వారపాలకులం గాంచి జనకరాజు పంపినదూతలము. ఇది రాజునకుం దెలుపుఁ డనఁగా వారును రాజున కవ్వార్తఁ దెలిపిరి. జనకరాజు పంపినదూతలని తెలియుటం జేసి వారిని దోడితెమ్మని దశరథుఁ డాజ్ఞాపించెను. దూతలు ద్వారపాలకులఁ గలిసి వృద్ధరాజును దర్శించిరి. ఆరాజేంద్రుని సౌజన్యాదులం

*ఇది యఱువదెనిమిదవ సర్గమునందుఁ గనంబడును.

గని నిర్భయులై దోసిలొగ్గి వినయవినమితకంధరులై మధురోక్తులతో మహారాజా! మిథిలాధిపతియగు జనకమహారాజు మీకుశలం బడిగె. మీ రారాధించునగ్నిహోత్రములయు నుపాధ్యాయులయుఁ బురోహితులయుఁ గుశలములు నట్లే యడిగెను. ఇట్లు తమకుశల మడిగి విశ్వామిత్రు ననుమతిని దమతో నిట్లు పలుక మాకాజ్ఞాపించెను. వీర్యశుల్కముంగొని నాకొమరిత నిత్తునని పూర్వము నేఁ బ్రతినచేసియుంటిని ఆ విషయము మీకెల్లరకు స్పష్టమేకదా. దానికి రోషించి వచ్చి యనేకరాజు లాధనుస్సు నెక్కుపెట్టి సీతను బడయఁగోరి యట్టిశక్తిలేక విముఖులై పోయిరనియు మీ రెఱుంగుదురు. ఇట్లు సకలరాజు లాకాంక్షించు నీసీత మీతో సంబంధమున కర్హురాలనైన నేను బడసినదుహిత. పూజ్యుఁడగు నీకుమారుఁడు విశ్వామిత్రపురస్సరుఁడై నాయదృష్టవశమున మిథిల కరుదెంచి యీనాపుత్రిని వీర్యాతిశయమునఁ దనవశము గావించుకొనఁ జాలెను. ఆవిధ మెట్లనఁగా, శ్రీరామమూర్తి తనమహత్త్వమున నిండుసభలో శంకరదివ్యచాపమును రెండుఖండములు గావించెను. నాదుహిత వీర్యశుల్కయౌట నాశుల్కమిచ్చిన యీరామునకే ఈసీత నీయందగు నాప్రతిజ్ఞఁ దీర్పఁగోరెద. ఆకార్యమునకు నీ వనుమతింపవలయు. రాజేంద్రా! నీవుపాధ్యాయపురోహితపురస్సరముగా వేవేగ రాఁదగు. నీకు భద్రములు గలుగు. నీప్రియపుత్త్రుల నీవు చూడఁదగుంగదా. భూపచూడామణీ! నిన్ను దర్శించి సీతనొసంగియు నానందింపఁగోరెదను. ఆయానందమును సమకూర్ప నీకుం దగును. సీతనయులం గాంచి వారికల్యాణమును జూచి నే నానందించునట్లు

నీవుకూడ నానందింతువు. ఇట్లు మా రాజేంద్రుఁడు విశ్వామిత్ర శతానందుల సమ్మతింబడసి యీశుభవార్తం బుత్తెంచెనని విన్నవించి యూరకుండిరి.

దశరథుఁ డాదూతలపలుకు లాలకించి పరమానందభరితుఁడై వసిష్ఠవామదేవులను దక్కుంగలమంత్రులను దిలకించి కౌసల్యకు సంతోషమును గల్గించు రామచంద్రుఁడు విశ్వామిత్రరక్షితుఁడై సుఖముగా సోదరునితో విదేహనగరమున నున్నవాఁడు. పరాక్రమశాలి జనకుఁడు మనరామచంద్రుని శౌర్యముం గనుంగొనియె కావుననే తనకొమరితను రామున కీయఁగోరుచున్నాఁడు. జనకుఁడు మహాత్ముఁడు. కావున నతఁడు పంపినశుభవార్త మీకు సమ్మతమేని మిథిలానగరమునకు వేగ పయనము చేయుదము. ఆలసింపరాదు. అని తెలుపఁగా నందు లకు మహర్షులు మంత్రులు బాగుబాగనిరి. రా జాపలుకుల కానందించి రేపు ప్రయాణమని మంత్రుల కెఱిఁగించెను. వచ్చినవారు మిక్కిలి సత్కరింపఁబడి సంతోషమున నారాత్రి యంతయు నందే గడపిరి.

దశరథుఁడు మిథిలానగరముఁ జేరుట.

* మఱునాఁ డుదయమున దశరథుఁడు ఋత్విగ్బాంధవులంగూడి మహాహర్షమున సుమంత్రునితో నిపుడే కోశాధ్యక్షులమూల్యధనముం గైకొని నవరత్నములగ్రహించి వివాహయత్నముల సంసిద్ధులై తగినరక్షకపరివారముతో మునుముందు పోవవలయును. నే నానతీయఁగనే చతురంగబలములును, శిబికాదియానములును, రథ్యాదియుగ్యములును సత్వరముగాఁ

* ఇది యఱువదితొమ్మిదవ సర్గమునుండి సంగ్రహింపఁబడినది.

ప్రయాణము చేయవలయును. వసిష్ఠవామదేవజాబాలికాశ్యపులును, చిరకాలజీవియగుమార్కండేయుఁడు, కాత్యాయనముని లోనగుబ్రాహ్మణులును ముం దరుగవలయు. ఆలసింపక నారథముం బూన్పంబంపుము. రాయబారులు తొందఱపెట్టుచున్నారనియె. రాజు మునులంగూడి పయనము సాగింపఁగాఁ జతురంగబలములు వెంటనే పోయెను. దశరథుఁడు నాలుగు దినములు ప్రయాణముసాగించి మిథిలానగరమును ప్రవేశించెను.

మిక్కిలి శ్రీమంతుఁడగు జనకరాజు దశరథు నాగమనము విని కానుకలు సేకరించి యుంచెను. వృద్ధుఁడగు దశరథునికడ కరుదెంచి దర్శించి మహాహర్షమున శరీరమునఁ బులకాంకురము లంకురింప వివాహము త్వరితము సాగునని సంతసించెను. మఱియు నావృద్ధరాజుతో రాజేంద్రా! నీకు స్వాగతమగుంగాక. అత్యుత్కృష్టమగు రఘువంశమున జన్మించిన మాననీయుఁడవు. ఇట్టి నీవు మాయదృష్టవశమున నిందుల కరుదెంచితివి. కుమారులు శివధనుస్సువిఱుచుట లోనగుపరాక్రమకార్యములన్నియు నీకు సంతసముం గూర్పంగలవు. వారిం గాంచి యాయపారహర్ష మనుభవింపుము. మహాత్ముఁడు వసిష్ఠమహర్షియు విప్రప్రవరులంగూడి మాభాగ్యవశమున దేవతలతోడి సురపతివలె నరుదెంచినవాఁడు ఇట్టివారిఁ గొనితెచ్చిన నాభాగ్యమువలన నంతరాయములు తొలఁగినవి. పరాక్రమోత్కృష్టులగు రఘువంశపురాజులతో వియ్యముసేయు భాగ్యము నాకుఁ గల్గెను. నాకులము పూజ్యమయ్యెను. ప్రథమమనందగు నిక్ష్వాకువంశమునఁ బుట్టినవాఁడవు. కాన నీవు

నరేంద్రులకు నింద్రుఁడవు. మహాత్మా! నీవు రేపు ప్రాతఃకాలమున వివాహవిషయమునకుఁ దగు ప్రసంగము నడుపందగుదువు. మూఁడు నాల్గుదినములలో నాయజ్ఞము పూర్తియగు. వెంటనే మహర్షి సమ్మతమగు బ్రాహ్మవివాహమును నెఱవేర్పందగుననియెను.

వక్తలలో దశరథుఁడు శ్రేష్ఠుఁడు. జనకుఁడు చెప్పిన పలుకు లాలకించి మహర్షుల నడుమనుండి దాత యెపుడొసంగునో ప్రతిగ్రహీత యపుడే ప్రతిగ్రహించును. కనుక ప్రతిగ్రహము దాతయధీనము. వీర్యశుల్కముగా నీవు సాగించు నీవివాహమును బూర్వమే వింటిమి. కావున దాతవగు నీ వెట్లు పలుకుదువో ప్రతిగ్రహీతలమగుట మేమట్లే చేయుదుము. ధర్మవేత్తవగుట నీవెఱుంగనిధర్మము లుండవు. అనఁగా ధర్మయుక్తమగుదశరథుని యశస్కరవాక్యము నాలకించి విదేహాధిపతి విస్మయమునొందెను. మునులందఱు పరస్పరసమాగమసమాగతహర్షమున నారాత్రి యందు సుఖముగాఁ గడపిరి. దశరథుఁడు రఘువంశముక్తాఫలములగు కుమారులం గాంచి నిర్భరానందమునొంది జనకుఁడుచేయుసత్కారముల కెంతయుఁ దృప్తుఁడై హాయిగా నివసించెను. తత్త్వవేత్తయగు నాజనకరాజు ధర్మము నతిక్రమింపక యాగసంబంధములగుకార్యముల నెఱవేర్చి తనూజాతలకుఁ బెండ్లికై ముందు చేయఁదగు నంకురార్పణాదికార్యములఁ జక్కఁగా నిర్వర్తించి యారాత్రి గడపెను.

వసిష్ఠముని యిక్ష్వాకువంశక్రమము జనకునకుఁ దెల్పుట.

* మఱుదిన ముదయమున జనకుఁడు మహర్షులయనుమతి యజ్ఞక్రియల నిర్వర్తించి శతానందునితో సాంకాశ్యపురము గలదుకదా. అయ్యది శుభముల ప్రోవు. శత్రువులు భేదింపరానియట్లు కోటలు గలవు. పుష్పకవిమానమువలె నయ్యది యాశ్రితులయభీష్టములం దీర్చుచుండును. అందు నాయనుజుఁడు కుశధ్వజుఁ డున్నవాఁడు. ఇక్షుమతీనదీజలపానమాతనికిఁ బ్రీతికరము. ఆతఁ డీయజ్ఞరక్షకుఁడని నేఁదలంతును. కావున వాని జూడఁగోరుచున్నాఁడను. ఈవివాహశుభఫలముల నాతోడ నతఁడు ననుభవింపఁగలవాఁడు. అని పలుక శతానందుఁ డాతనిం దోడుకొనిరా దూతలం బంపెను. వారు జవనాశ్వముల నారోహించి యింద్రునియాజ్ఞ మహావిష్ణువును వలె జనకాజ్ఞఁ గుశధ్వజుని గొనిరానేగిరి. కుశధ్వజుఁ డా వృత్తాంతమును విని రాజాజ్ఞం బయనమైవచ్చి మహాత్ముని దన యగ్రజుని జూచెను. శతానందునకు జనకునకుఁ గ్రమముగా నమస్కరించి తదనుమతి నుచితాసనమునఁ గూరుచుండెను. ఆ యన్నదమ్ము లిరువురు సుదాముఁడనుమంత్రినిగని మంత్రివర్యా! నీవేపోయి మహనీయకులభవులగు దశరథుని దత్కుమారులను మంత్రులను బిలుచుకొనిరమ్మనిరి. ఆతఁ డవ్వారలున్నచక్కటికిం బోయి యారాజును దర్శించి శిరస్సువంచి మ్రొక్కి వైదేహుని ప్రార్థనముఁ దెలుప నందఱంగూడి వారున్నచక్కటికిం బోయెను. విదేహాధిపతిం గాంచి వాక్కౌశలమొప్పఁగా మహా

---

*ఇది డెబ్బదియవసర్గమునఁ గలదు.

రాజా! భగవంతుఁడగు వసిష్ఠముని మాకులమునకుఁ బరమ గురువనియు మీకుఁ దగినవాక్యములన్నింటియందుఁ బ్రథానుఁడై మాటలాడుననియు నీకు నెఱుకయేకదా. ఆముని విశ్వామిత్రు ననుమతింబడసి మహర్షియుతుఁడై మదీయవంశ క్రమమును దెలుపుననియె. వాక్యవిదుత్తముఁ డగువసిష్ఠమౌనియు శతానందుని జనకుని గాంచి యిట్లు చెప్పెను.

ప్రత్యక్షాదిప్రమాణముల కగోచరముకాని విష్ణువువలన బ్రహ్మ జన్మించెను. ఆబ్రహ్మ శాశ్వతుఁడని నిత్యుఁడని యవ్యయుఁడని పిలువంబడు. ఆతనికుమారుఁడు మరీచి. వానికిఁ గశ్యపుఁడు, నాతనికి సూర్యుండును జన్మించిరి. సూర్యపుత్త్రుఁడే మనువు. ఆతఁడే తొలుత రాజయ్యెను. ఇక్ష్వాకు వతనికొడుకు. అయోధ్యాపాలకులలో నతఁడే ప్రథముఁడు. అతనికిఁ గుక్షియు, వానికి వికుక్షియు, ఆతనికి బాణుఁడు, నా రాజునకు ననరణ్యుఁడు, వానికిఁ బృథువు, నతనికిఁ ద్రిశంకువు, నతనికి దుందుమారుఁడును గలిగిరి ఆరాజునకు యువనాశ్వుఁడును వేఱొక పేరు కలదు. అతనికుమారుఁడు మాంధాత. తత్పుత్త్రుఁడు సుసంధి. వానికి ధ్రువసంధి ప్రసేనజిత్తు లను నిరువురు గలిగిరి. ధ్రువసంధికి భరతుఁడు కొడుకు. ఆతనికి నసితుండు తనయుఁడు. ఆయసితునకు హైహయులు తాలజంఘులు శశిబిందువులు విరోధులైరి. వారలు యుద్ధమునకు రాఁగాఁ బోరాడి యోడిపోయి రాజ్యభ్రష్టుఁడుకూడ నయ్యెను. అసితుఁ డవశిష్టాల్పసైన్యముంగూడి హిమవంతమున కరిగి భృగుప్రస్రవణమనఁబడు శృంగమున వసించియుండెను. ఆతనిపత్నులిరువు రంతర్వత్నులై యుండిరని వినంబడియె. అందొక్కతుక సవతిగర్భము

నశించుటకై విషయుతభక్ష్యము నొసంగెను. భృగువంశ జాతుఁడగు చ్యవనమహర్షి యారాజు తానుండుభాగమున నున్నవాఁడన్న యనుకంపచేతఁ బ్రీతుఁడై యక్కడికి వచ్చెను. ఆరాజపత్నులలో విషభక్ష్యము తిన్నపురంధ్రి భాగ్యరేఖ చెలువారఁ బంకజపత్త్రాక్షిము లొప్పనుండును. ఆమె తనకుఁ గుమారుఁడు దీర్ఘాయుష్మంతుఁడు కలుగవలయునని కోరుచు నామునికి నమస్కరించెను. విషభక్ష్యము పెట్టిన కాళిందియు వచ్చి మ్రొక్కెను. నిర్విఘ్నముగాఁ బురుషశిశువు కలుగుంగాక యని కోరుచుఁ దనకు వందన మర్పించిన యాసుచరిత నాముని కని యోభాగ్యవంతురాలా! బలపరాక్రమతేజశ్శ్రీయుతుఁడగు పుత్త్రుఁడు నీయుదరమున గరళముతోఁగూడి వేగంబ పుట్టును. నీవేమియు భయంపడకుము. భయముకూడ నతనికి లేదని యాశీర్వదించెను.

సాధ్వియు మహిషియునగు నారాజపుత్త్రిక యాముని వర్యునకు నమస్కరించెను. అంత నచిరకాలముననే పతి వియోగము కలుగ నాకాంత తనయునిం గాంచెను. విషము తోడ జన్మించుట సగరుఁడన నాకుమారుఁడు ప్రసిద్ధిగాంచెను. వాని కసమంజుఁడు, వాని కంశుమంతుఁడు, నతనికి దిలీపుఁడు, వానికి భగీరథుఁడు తనయులైరి. భగీరథసుతుఁడు కకుత్థ్సుఁడు వానికి రఘువు, నతనికిఁ బ్రవృద్ధుఁడు కలిగిరి. అతఁడు నా(వసిష్ఠుని) శాపమున రాక్షసుఁడై తాను నన్ను (వసిష్ఠుని) శపింపఁ జలముఁ గైకొని భార్యవలదని యడ్డుపడఁగా దాని వదలి పెట్టెను. ఆజలము తనపాదములపైఁబడఁగా నదిమొద లతఁడు కల్మాషపాదుఁ డయ్యెను. వానికి శంఖుఁడు, ఆతనికి సుదర్శ

నుఁడు, వాని కగ్నివర్ణుఁడు, వానికి శీఘ్రగుఁడు, నతనికి మరువు, వానికిఁ బ్రశుశ్రుకుఁడు, నతని కంబరీషుఁడు, నతనికి నహుషుఁడు, ఆతనికి యయాతియు, వానికి నాభాగుఁడు, అవ్వానికి నజుఁడు, నతనికి దశరథుఁడు వరుసగాఁ దనయులై జన్మించిరి. ఈదశరథునకు నన్నదమ్ములగు నీరామలక్ష్మణులు కల్గిరి. ఇక్ష్వాకు వంశజనితులగు రాజులు పూర్వమునుండి పరమపావనవంశము గలవారు. మహాధార్మికులు. సత్యపరాక్రమశాలురు నగుదురు. అట్టిసద్వంశమున జన్మించిన యీరామలక్ష్మణులకొఱకు నీ కుమారితల నర్థించుచున్నవాఁడను. నీతనయల కీకుమారులే యర్హులు. వీరికి వారలే తగినవారు. ఈదాంపత్యమొనఁగూర్చుట నీకుఁ దగును.

జనకుఁడు తనవంశక్రమము నెఱిఁగించుట.

* వసిష్ఠముని యిట్లు రాడ్వంశక్రమము నెఱింగింపఁగా జనకుఁడు కైమోడ్పుసంధిల్లఁగా మునివరా! నీకు శుభంబగుఁగాక. స్తుతిపాత్రమగు నస్మదన్వయక్రమమును వివరింతు. అయ్యది వినందగుదువు. సద్వంశజాతుఁడు తాఁ గన్యాదానము చేయునపుడు స్వవంశమునంతయుఁ జెప్పఁ దగును. ఆయాచారము ననుసరించి మావంశక్రమము దెలుపుదును. పరమపావనకార్యముల చేతఁ ద్రిజగద్విఖ్యాతిం గన్న నిమి యను రాడ్వర్యుఁ డుండెను. బలధర్మముల నతఁ డెల్లరకంటె నధికుఁడు. అతనికొడుకు మిథి. అతఁడే యీమిథిలను నిర్మించెను. మొదటి జనకుఁ డామిథియే ఆమిథికి నుదావసువు సుతుఁడు. వానికి నందివర్ధనుఁడు, నతనికి సుకేతుఁడు, ఆతనికి దేవరాతుఁడు

* ఇది డెబ్బదియొకఁటవసర్గమునఁ గలదు.

తనయులుగా వరుసగలిగిరి. రాజర్షి యగు దేవరాతునకు బృహద్రథుఁడును, వానికి మహావీరుఁడు, వానికి సుధృతి,వానికి ధృష్టకేతుఁడు, వానికి హర్యశ్వుఁడు, నతనికి మరుఁడు, అవ్వానికిఁ బ్రతింధకుఁడు, నతనికిఁ గీర్తిరథుఁడు, నయ్యవనీశునకు దేవమీాఢుఁడు, వానికి విబుధుఁడు, వానికి మహీధ్రకుఁడు, నతనికిఁ గీర్తిరాతుఁడు, నతనికి మహారోముఁడు, వానికి స్వర్ణరోముఁడు, నతనికి హ్రస్వరోముఁడు తనయులైరి. ఆహ్రస్వరోమునకు నిద్దఱు కొడుకులు. వారిలో నేనే యగ్రజుఁడను. కుశధ్వజుఁడు నాతమ్ముఁడు. మాతండ్రి యగ్రసుతుఁడ నగునాకు రాజ్య మొసంగి కుశధ్వజునిఁ బోషించు భారము నాపైఁ బెట్టి తపోవనమున కరిగెను. వృద్ధుఁడగు నాతండ్రి స్వర్గము నలంకరింపఁగా నాతమ్ముని బ్రీతితోఁ జూచుచు రాజ్యభారము వహించితిని. కొంతకాలము గడువఁగా సాంకాశ్యనగరమునుండి సుధన్వుఁడను రాజు మిథిలను ముట్టడింపవచ్చి యనుపమానశంకరచాపమును సీతను దనకిమ్మని వార్త నంపెను. నేనందుల కంగీకరింపనైతిని. దానఁ గోపమూని నన్ను మార్కొనఁగా వానిం బొలియించితిని. ఆనగరమునకు నీకుశధ్వజుని రాజుగా నొనరించితిని. ఈతఁడే నాతమ్ముఁడు. నీవడిగినట్లే మహాహర్షమున నాయిరువురుతనయుల నొసంగువాఁడను. నీకు శుభంబగుఁగాక. రామచంద్రునకు సీతను, లక్ష్మణునకు నూర్మిళ నొసంగెదను. వీర్యశుల్కయై దేవకన్యకవలెఁ జెలువమరు నాతనయను సీతను, రెండవకొమరితయగు నూర్మిళను ద్రికరణశుద్ధిమాఱు ముమ్మాటికి నొసంగెదను. శ్రీరామలక్ష్మణులకు గోదానవ్రతమును జేయింపుము. నీకు సకల

శుభములు గలుగుంగాక. పితృకార్య మనందగు నాందీశ్రాద్ధము (వృద్ధిశ్రాద్ధమును) నొనరింపుము. నేఁడు మఘానక్షత్రముకదా. మూఁడవదిన ముత్తరఫల్గునీనక్షత్రము వచ్చును. అది మంగళకరము. దానియందు వివాహకార్యము నెఱపును. వరద్వయమునకు శుభసంధాయకమగు గోభూతిలహిరణ్యాదిదానములఁ గావింపుమని విన్నవించెను.

దశరథుఁడు కుమారులవివాహార్థము గోదానాదులు చేయుట.

*జనకుఁ డీకరణిఁ దెలుపఁగా నంతఁ గౌశికుఁడు వసిష్ఠుం గూడి జనకునితో మహీపాలకచంద్రా! ఇక్ష్వాకువిదేహవంశము లాశ్చర్యము గలిగించునవి. వానిమహిమము వర్ణనాతీతము. వీనికి సాటి మఱొక్కటి యీలోకమున లేదు. సీతోర్మిళలను రామలక్ష్మణులకు నొసంగునట్టి యీయుద్వాహ సంబంధము తుల్యకులములకుఁ గలుగుటంజేసి తగియున్నది. మఱొక్క పలుకునాలకింపుము. ఈకుశధ్వజభూపాలుఁడు నీకుఁ దమ్ముఁడు. ధర్మజ్ఞుఁడు. కావున నితఁడుకూడ సంబంధమున కర్హుఁడు. ఈ నీసోదరునకుఁ గన్యకాద్వయము కలదుకదా. ఆసుందరీమణులను మఱియుఁ గోరుచున్నాము. ఎవరికొఱకందువో చిన్నవాఁడగు భరతుఁడు బుద్ధిమంతుఁడగుశత్రుఘ్నుఁడు కలరుకదా. వారలకొఱకే యీతనితనయల నిరువురను వరించుచున్నారము. ఈనలువురును సకలగుణసంపన్నులు. మీయిరువురసంబంధము వలన నిష్కళంకమగు నిక్ష్వాకువంశమును, బుణ్యకర్ముఁడవగు నీకులము నైక్యముచేఁ బరస్పరసంబద్ధములై యుండుఁగాక.

*ఇది డెబ్బదిరెండవసర్గమునుండి గ్రహింపఁబడినది.

ఇట్లు విశ్వామిత్రుఁడు పలుకఁగా విని వసిష్ఠుననుమతిని గైకొని జనకుఁడు చేతులుజోడించి వారిరువురనుజూచి మౌని వరులారా! ఇక్ష్వాకుకులముతోడి వియ్యముతగినది. అట్టి తగిన సంబంధమును జేయుఁడని మీరే యాజ్ఞాపించుటచే మావంశము ధన్యమైనది. మీయానతిప్రకారమే యగును. మీకు శుభంబగుఁగాత. పరస్పర మెడఁబాయకయుండు భరతశత్రుఘ్నులు కుశధ్వజుతనయల నిర్వురను బెండ్లియాడుదురుగాక. రాజకుమారచతుష్టయము నొకపగటియందే నలువురు రాజపుత్రికలను బాణిగ్రహణము చేయుదురుగాక. భగుండను ప్రజాపతియే దేవతగాఁగల యుత్తరఫల్గునీ నక్షత్రమునందుఁ బగలే వివాహమంగళము సాగుట శుభమని పెద్దలు వచింతురని మృదుతమములగుపలుకులఁ దేటపఱచి యంజలి బంధించి మఱియు నిట్లుపలికెను. కన్యాప్రదానరూపధర్మము ననుష్ఠించు లాభము నాకుఁ గల్గించితిరి. మీకు శిష్యుఁడను. మీయనుగ్రహపాత్రుఁడను. మీరు మాసింహాసనములను దశరథుని సింహాసనమును గ్రహించి మా రాజ్యములను బాలింపుఁడు. మనస్సుల నిది యెట్లులగునని సంశయింపకుఁడు. దశరథున కీ మిథిల యెట్లు స్వీయమో యయోధ్య నాకు నట్లే స్వీయమే యగును. కావున మీ కీమూఁడు రాజ్యములయందుఁ బ్రభుత్వము కలదనుటకు సంశయమే లేదు. మేమెల్ల మీయాజ్ఞలఁ గొని వర్తింపఁగలవారము. కావున నేది హితమో దాని మా కుపదేశమిడి కార్యము చేయింపుఁడని ప్రార్థించెను.

జనకమహారా జిట్లు ప్రార్థించుచుండఁగా దశరథుఁడు హర్షించి యావిదేహభూపతిం గాంచిమీయన్నదమ్ములకల్యాణ

గుణగణములు పరిగణింప నలవికాకున్నవి. కనుక రాజులు మునులు మీచేఁ బూజితులైరి. నీకు భద్రములు గలుగుంగాక. నేనింటికింబోయి గోదానాదికృత్యముల నిర్వర్తింతు. అని పలికి యాజనకునొద్ద ననుమతిం గైకొని మునివరుల నిరువురను బురస్కరించుకొని దశరథుఁడు తనవిడిదికింబోయి వృద్ధిశ్రాద్ధము యథావిధి నొనరించి మఱునాటి యుదయమున లేచి యపుడు చేయందగు గోదానవ్రతమును సాగించెను. అవ్వేల నాదశరథుఁడు పుత్రుల నుద్దేశించి వారి క్షేమార్థ మొక్కొక్కలక్ష గోవులను సద్విప్రులకు దానమొసంగెను. పుత్రవాత్సల్యము మెండుగా నుండుటంబట్టి యంతటితోఁ దృప్తినొందక వారి సమావర్తనమహోత్సవమునందు స్వర్ణభూషితశృంగాగ్రములు గల నాలుగులక్షలగోవులను సవత్సములుగాఁ బాలుపిదుకు పాత్రములతో సద్ద్విజులకు దానమొసంగి యింకను ద్రవ్య మొసంగెను. సమావర్తనము చేసికొన్న తనయులు చుట్టు నుండఁగా నాదశరథుఁడు దిక్పాలకపరివృతుఁడగు బ్రహ్మవలెఁ బ్రకాశించెను.

మహాశయులారా! అఱువదెనిమిదవసర్గమునుండి యింత దనుకఁ గలసర్గములకథల వ్రాసి యందుఁగలసారమును వ్రాయనైతిని. విశేషించి చర్చింపఁదగువిషయము లందు లేవు. ఐనఁ గొన్నింటి నిందే వ్రాయుదును.

"యజ్ఞస్యాంతే నరేంద్రేంద్ర వివాహమృషిసమ్మతమ్." (౧౨ సర్గము.౬౫)

"ఋషిసమ్మతం బ్రాహ్మం వివాహమిత్యర్థః" అని గోవిందరాజులు.

"ఋషిసమ్మతం వివాహం నిర్వర్తయితుమర్హసి." అని మహేశ్వరతీర్థులు.

ఇందొకసందియము గలదు. ఋషిసమ్మతం వివాహమ్మనఁగా బ్రాహ్మవివాహమని గోవిందరాజులు వ్రాసిరి కాన నించుక చర్చింపవలసివచ్చెను. వివాహము లెనిమిదివిధములు.

"చతుర్ణామపి వర్ణానాం ప్రేత్య చేహ హితాహితాన్
అష్టావిమాన్ సమాసేన స్త్రీవివాహాన్నిబోధత. ౨౦
బ్రాహ్మో దైవస్తథైవార్షః ప్రాజాపత్యస్తథాసురః
గాంధర్వో రాక్షసశ్చైవ పైశాచశ్చాష్టమోఽధమః." ౨౧

అని వివాహములనామములు. శ్రీరామచంద్రునివివాహ మిం దేపేరునకుఁ దగినది? అనునదియే ప్రశ్నము. "మమ సత్యా ప్రతిజ్ఞా చ వీర్యశుల్కేతి కౌశిక" అని జనకుఁడు పెక్కుతావులఁ జెప్పెను. ఎవఁడు శివశరాసనము నెక్కుపెట్టునో వానికి సీత నిత్తునని జనకుఁడు ప్రతినచేసెను.

"యద్యస్య ధనుషో రామః కుర్యాదారోపణం మునే
సుతామయోనిజాం సీతాం దద్యాం దాశరథేరహమ్."

అని జనకవాక్యము కలదు. కావున నీవివాహము బ్రాహ్మ మనఁబడువివాహ మగునా కాదా యని విమర్శింతము.

"యో యస్య ధర్మ్యో వర్ణస్య గుణదోషౌ చ యస్య యౌ
తద్వస్సర్వం ప్రవక్ష్యామి ప్రసవే చ గుణాగుణాన్. ౨౨
షడానుపూర్వ్యా విప్రస్య క్షత్రస్య చతురోఽవరాన్
విట్శూద్రయోస్తు తానేవ విద్యాద్ధర్మ్యానరాక్షసాన్. ౨౩
చతురో బ్రాహ్మణస్యాద్యాన్ ప్రశస్తాన్ కవయో విదుః
రాక్షసం క్షత్రియస్యైకమాసురం వైశ్యశూద్రయోః. ౨౪
పంచానాం తు త్రయోధర్మ్యా ద్వావధర్మ్యౌ స్మృతావిహ
పైశాచశ్చాసురశ్చైవ న కర్తవ్యౌ కదాచన. ౨౫

పృథక్పృథగ్వా మిశ్రౌ వా వివాహౌ పూర్వచోదితౌ
గాంధర్వో రాక్షసశ్చైవ ధర్మ్యౌ క్షత్రస్య చైవ హి." ౨౬

గాంధర్వరాక్షసములు క్షత్త్రియులకు ధర్మ్యములని యేర్పడినది.

"యదా స్త్రీపుంసయోరన్యోన్యానురాగపూర్వకసంవాదేన పరిణేతా యుద్ధాదినా విజిత్య తాముద్వహేత్తదా గాంధర్వరాక్షసౌ మిశ్రౌ భవతః" అని కుల్లూకభట్టు.

బ్రాహ్మవివాహ మనఁగా

"ఆచ్ఛాద్య చార్చయిత్వా చ శ్రుతిశీలవతే స్వయం
ఆహూయ దానం కన్యాయా బ్రాహ్మో ధర్మః ప్రకీర్తితః." ౨౭

దైవవివాహ మనఁగా

"యజ్ఞే తు వితతే సమ్యగృత్విజే కర్మ కుర్వతే,
అలంకృత్య సుతాదానం దైవం ధర్మం ప్రచక్షతే." ౨౮

ఆర్షవివాహ మనఁగా

"ఏకం గోమిథునం ద్వే వా వరాదాదాయ ధర్మతః,
కన్యాప్రదానం విధివదార్షో ధర్మస్స ఉచ్యతే." ౨౯

ప్రాజాపత్యవివాహ మనఁగా

"సహోభౌ చరతాం ధర్మమితి వాచానుభాష్య చ,
కన్యాప్రదానమభ్యర్చ్య ప్రాజాపత్యో విధిః స్మృతః." 30

కన్యావరులను వస్త్రాదుల నలంకరించి విద్యాచారవంతుఁడగు వరుని బిలిచి కన్యక నొసంగిన బ్రాహ్మ్యవివాహము. యజ్ఞము సాగుచుండఁగా ఋత్విజులు తమకృత్యమును చమరు చేయుచుండఁగా నలంకరించి కన్యనొసంగిన దైవవివాహము. రెండు

లేక మూఁడుగోవులజంటలను వరునివలనఁ దీసికొని విధిమంత ముగాఁ గన్యాప్రదానముచేసిన నార్షవివాహము. మీరిరు వురు కలిసి ధర్మ మొనరింపుఁడని వాగ్రూపమున నియమించి పూజించి కన్యక నొసంగినఁ బ్రాజాపత్యవివాహము. తక్కినవి ఆసురగాంధర్వరాక్షసపైశాచముల కిందుఁ బ్రసక్తియే లేదు. కావున వానిని వ్రాయలేదు. యాజ్ఞవల్క్యస్మృతియు నీయర్థ మునే తెలిపెను. శంఖస్మృతియందు,

> "ఏభ్యో ధర్మ్యాస్తు చత్వారః పూర్వం యే పరికీర్తితాః,
> గాంధర్వో రాక్షసశ్చైవ క్షత్రియస్య తు శస్యతే." 3౧

అని గాంధర్వరాక్షసవివాహములు క్షత్రియులకు ముఖ్య ములు. స్త్రీపురుషులు పరస్పర మొకనియమము చేసికొని వివా హముచేసికొన్న గాంధర్వమగును. యుద్ధమునఁ గన్యకను హరించి తీసికొనిపోయిన రాక్షస మనంబడును. మాధవా చార్యులుగారు మన్వాదిస్మృతులనే ప్రతిపాదించి యంగీకరిం చిరి.

వీర్యశుల్కయగుసీతను రాముఁడు పెండ్లియాడెను. కాన నిది యష్టవిధవివాహములలోఁ జేరదని కొందఱందురు. శివధను రారోపణము వీర్యపరీక్షగాని శుల్కము కాదు. కావున నీవివా హము బ్రాహ్మవివాహమే యని గోవిందరాజులు వ్రాసినది స్మృతిసమ్మతమే యగును.

> "నహుషస్య యయాతిస్తు నాభాగస్తు యయాతిజః." 3౯
>
> (౭౦ సర్గము.)

"నహుషయయాతీ చంద్రవంశ్యాఖ్యామన్యా" అని గోవిందరాజులు.

సూర్యవంశమునందును నహుషయయాతినామధేయము గల వారు గలరని యెఱుంగవలయును. చంద్రవంశమునందుండు వారిచరిత్రములు భారతాదులలో నున్నకతన వారే వీరని ప్రమాదంపడరాదు.

"ఏవం బ్రువాణం జనకః ప్రత్యువాచ కృతాంజలిః
శ్రోతుమర్హసి భద్రం తే కులం నః పరికీర్తితం. ౧
ప్రదానే హి మునిశ్రేష్ఠ కులం నిరవశేషతః
వక్తవ్యం కులజాతేన తన్నిబోధ మహామునే." ౨ (స ౭౧.)

దశరథవంశమును వసిష్ఠముని కీర్తించెను. జనకవంశమును బురోహితుఁడగు శతానందుఁడేల కీర్తింపలేదని ప్రశ్నింపరాదు. కన్యాదానమున నతఁడే స్వవంశచరిత్రము చెప్పవలయు నన్న శిష్టాచారమును బాటించితినని జనకుఁడే తెలిపెను. కాన శతానందునకుఁ దెలియదనిగాని యింకేమియో కారణముండు ననిగాని సంశయింపరాదు.

"ఏతాన్నః రాజపుత్రీణాం చతసృణాం మహామునే
పాణీన్ గృహ్ణంతు చత్వారో రాజపుత్రా మహాబలాః." ౧౨.
(౭౨ సర్గము.)

ఒక్కపగటియందే నలువురకు వివాహముసాగవలయునని జనకు నభిప్రాయము. ఇది శాస్త్రసమ్మతమా యనుప్రశ్నము గలదు. దానినించుక విచారింతము.

"ఏతావపి జటాశ్రయాంతర ఇహేదం తారతమ్యాద్భుతై
ర్యోజ్యం నో యమయోర్నిషిద్ధమనయోరేకత్ర కార్యం బుధైః

నైకస్మై దుహితృద్వయం సహజయోర్భిన్నోద్భవే కన్యకే
దద్యాదుద్వహనం మిథో న తనుయాత్కుర్యాదసంపద్యదః."
(ముహూర్తమార్తండము.)

అను నీమొదలగునిషేధముల ననుసరించి యేకలగ్నమున శుభ కార్యద్వయము నిషేధింపఁబడుచున్నది. ఇది సామాన్య శాస్త్రము. మండపాంతరమున రెండుశుభములు చేయవచ్చు నని యభ్యనుజ్ఞయు నీఁబడినది.

"న ప్రతిషిద్ధం లగ్నం సంప్రాప్తే సంకటే మహతి
ఏకోదరసంభవయోరేకాహే భిన్నమండపే కాలే"
ఇతి జ్యోతిర్వివరణము.

"పృథఙ్మాతృజయోః కార్యో వివాహస్త్వేకవాసరే
ఏకస్మిన్మండపే కార్యః పృథగ్వేదికయోస్తథా." మేధాతిథి.

"సోదరాణామపి సమానసంస్కారా వివాహకా చ సంకటే అబ్దభేదాత్కార్యా. చతుర్దినవ్యవధానాదేకదినవ్యవధానాద్వా కార్యా. అతి సంకటే ఏకదినే కర్తృభేదేన మండపభేదేన వా కార్యా. ద్వాభ్యాం కర్తృభ్యాం ఏకస్మిన్నపి లగ్నే ఏకస్మిన్నపి గృహే భిన్నోదరయోర్వివాహః కార్యః. ఏవం పూర్వోక్తనిషేధచతుష్టయేఽపి వర్షభేదే దోషాభావః. యమలయోరేకకాలే ఏక మండపే వా సమాన సంస్కారాణాం న దోషః. ఏవం మాతృభేదేఽపి షణ్మాసాభ్యంతరే సమానసంస్కారే దోషో న మాతృభేదే ఏకజాతకన్యయోరేకదినే ఏకమండపేఽపి వేదీభేదేన వివాహో న దోషాయేతి కేచిత్."
ధర్మసింధువు 3 పరిచ్ఛేదము.

అతివిస్తర మేలయని వద లెదను. ఏవియేని కష్టములు గలిగినపుడు సోదరుల కొక్కలగ్నముననే వివాహము చేయవచ్చును.

మండపములు రెండుండవలయును. తల్లులు వేఱుగనుండిన యెడల వారలకుఁ జేయవచ్చును. కవల కీనిషేధ మక్కఱయే లేదు. కన్యకలకు నిదియే విధి. హోమకుండములు వేఱుగనున్నఁ జాలును. మండపములు వేఱుగ నుండవలయునని కొందఱి మతము. సంవత్సరభేదము గలిగియున్న నాలునెలలలోఁగా మరల నింకొక్కవివాహము చేయరాదన్ననియమము బాధింపదు. అనియే పైస్మృతులసారము.

ఈనిషేధములను దదపవాదముల ననుసరించి యాలోచించిన లక్ష్మణశత్రుఘ్నులు కవలుగాన వారల కీదోషము లేదు. కుశధ్వజునిదుహితల నిరువురను భరతశత్రుఘ్నులకు భిన్నోదరుల కొసంగుట యశాస్త్రము కాదు. జనకరాజతనయయూర్మిళయే కావున నాలుగువివాహము లొకదినము సాగుట యశాస్త్రము కాదని తేటపడఁదగు. ఒక్కలగ్నమున రెండు వివాహములు సాగరాదన్నది సామాన్యశాస్త్రమని మన మూహింపవలయును.

"గవాం శతసహస్రాణి బ్రాహ్మణేభ్యో నరాధిపః
ఏకైకశో దదౌ రాజా పుత్రానుద్దిశ్య ధర్మతః. ౨౨
సువర్ణశృంగాస్సంపన్నాస్సవత్సాః కాంస్యదోహనాః
గవాం శతసహస్రాణి చత్వారి పురుషర్షభః." ౨౩

అనుభాగమును బఠించి కొందఱు నవ్వుదురు. ఒక్కొక్క తనయునకు క్షేమాయుర్భాగ్యాదు లభివృద్ధి కావలయునని యొక్కొక్కలక్ష ధేనువుల నిచ్చెననియు, నంతటఁ దృప్తిలేమి మరల నాలుగులక్షల నొసంగెననియు దీనియర్థము. ఎనిమిదిలక్షలగోవులను దానమిచ్చెననఁగా నిన్ని యెట్లు సంపా

దించెను? ఎప్పు డయోధ్యనుండి తోలుకొని రాఁబంచెను? నిరంతరప్రయాణముల నవి రాఁగలవా ? మిథిలానగర మునఁ గొనియెనన్న నన్ని యొక్కచో నునుచుట యెట్లు? అని యీ మొదలగు ప్రశ్నము లెన్నియో వారిమన స్సులఁ గలంచుచునుగాఁబోలు. కనుక వా రిట్టు లూహింతురు. ఇటీవల జరగినపాశ్చాత్యమహాసంగ్రామమునందు జర్మను దేశ ప్రజలకు స్వీజర్లండువా రొక్కవారమునకు రెండులక్షల వరాహముల నమ్మిరఁట. అట్లు కొన్ని నెలలు విక్రయించిరఁట. వార్తాపత్రికలలో నీమాటలున్నవి. ఇది శక్యమా యని యెవ రును బ్రశ్నింపరు. ఏల? ఈకాలమున నెట్టియశక్యకార్యము లైనను శక్యములగునని, పూర్వకాలమునఁగావని వారిభావము. పూర్వకాలమున నొకగోవనఁగాఁ బండ్రెండురూప్యములని నియమము. మహారణ్యము లెక్కుడు. పశుసమృద్ధి యత్యధి కము. ప్రభువులకును గోధనముండెనని మహాభారతమున ఘోషయాత్ర మనకుఁ దెలుపును. గోధనమే యాకాలమున ధనము. కావున నట్టిరాజు ప్రయత్నించిన నిది యొకగొప్ప కార్యముకాదు. షాజిహానను మహమ్మదీయచక్రవర్తి భార్యను సంతోషింపఁజేయందలంచి పన్నీటితోఁ గాలువను నింపి తాను దనపత్నియు నౌకలోఁ గూరుచుండి వెన్నెలదినములలోఁ దిరిగి రని తెలిపినపుస్తకములం గాంచి యేమియు నాక్షేపింపరు. పురాణములలో నున్న నవ్వాకపోదురా? ఈకాలమున నశక్య ములైనకార్యము లెన్నియో పూర్వకాలమున సులభముగా సాగెడివి. ఆకాలపువారిశక్తి నెఱుంగక తపశ్శక్తియన నెట్టిదో యెఱుంగనివారే యిట్లు లాక్షేపింతురు. సాధారణముగాఁ

గవిత్వమున నించుక యతిశయోక్తి యున్నదన్నను బ్రమాదము లేదు. ఉపలక్షణవిధిచే ననేక ధేనువులని యర్థము చెప్పినను బాపము రాదు. ఈయాక్షేపణములకు శ్రీరామతత్త్వమునకు సంబంధము లేదు. ఆకాలమున గోధనమే ప్రధానైశ్వర్యమను టయే యిటఁ గలసారము.

శ్రీసీతాకల్యాణఘట్టము.

* ఏనాఁడు దశరథుఁడు కుమారులకు సమావర్తనము సాగించెనో ఆనాఁడే యుధాజిత్తు వచ్చెను. ఆతఁడు కేకయ రాజకుమారుఁడు. భరతునకు మేనమామ. దశరథుం గాంచి కుశలమడిగి యతఁడు మాతండ్రి ప్రీతిపూర్వకముగా మీా కుశలమడిగెను. మేమందఱము క్షేమముగా నున్నవారము. కేకయరాజు నా మేనయల్లుని భరతుని జూడఁగోరుచున్నాఁడు. కాన వానింబిలుచుకొనిపోవ నయోధ్యకుం బోయితిని. అందు మీారిచటికి వచ్చుట నెఱింగి భరతుని జూడఁ గోరి వచ్చితిని. ఆమాటలు విని మిక్కిలి ప్రీతిగలిగినయాతని సమ్మానించి దశరథుఁడు చేయఁదగుపనుల నెఱవేర్చి యారేయి గడపెను.

తెల్లవాఱఁగనే యహర్ముఖోచితము లగుపనుల నిర్వర్తించి ఋషిపురస్కృతుఁడై యజ్ఞశాలకుఁ బోయెను. శ్రీరామచంద్రుఁడు సమస్తభూషణాలంకృతుఁడై యట్లున్న సోదరుతో వివాహసూత్రధారణమను సదాచారమును నిర్వర్తించి వివాహమునకు మిక్కిలితగి విజయావహమగుముహూర్తమునందు వసిష్ఠాదులు ముందు నడువ యాగమండపమునకుం బోయెను.

*ఇయ్యది డెబ్బదిమూఁడవ సర్గమునఁ గలదు.

సోదరులతో దశరథుని చెంతఁ గూరుచుండెను. మహాజ్ఞాననిధి యగు వసిష్ఠముని జనకరాజుదగ్గరకుఁ బోయి యతనితో మహా రాజా! మారేఁడు వివాహసూత్రమును ధరించియున్న తన యులంగూడి కన్యాదాతవగు నీరాకను గోరుచున్నాఁడు. కన్యాదాతృ ప్రతిగ్రహీతలకు సకలపురుషార్థములు లభించును. వారిరువురయూలమున నే కన్యాదానప్రతిగ్రహాదికార్యములు సాగవలయును. కనుకఁ గన్యకనొసంగునీవు కాలముపుచ్చ రాదు కన్యాదానము చేసి కృతప్రతిజ్ఞుఁడవు కావలయును. అదియే నీధర్మము. అత్యుత్తమమగునీవివాహమును విధియుత ముగా నడపి యాధర్మమునొందుము.

అని వసిష్ఠముని తెలుపఁగా జనకుఁడు దాతయు ధర్మ విశ్వర్యుఁడునగుటఁ దాఁజేయఁదగినపనుల నెఱవేర్చియున్న వాఁ డగుట నమ్మునిపలుకులు విని మహాత్మా! మీరేల సత్వరముగ రారైతిరి? మిమ్ము నిరోధించువా రెవ్వరు? ఎవరియాజ్ఞకై యెదురుచూచుచున్నవారు? నీరాజ్య మెట్లో యీరాజ్యము కూడ నీదియేకదా. ఇఁక నాయిల్లు నీదనవలయునా? నా రాక కెదురుచూచుచున్నామని పలికితిరి. నాకన్నియలు వివాహో చితమంగళాచారముల నన్నింటిని నిర్వర్తించి యగ్నిజ్వాలల వలెఁ బ్రకాశించుచు వివాహవేదికను సమీపించియున్నవారు. నేనును సిద్ధపడి యీవేదికకడనుండి మిమ్ము దర్శింపఁ గోరి యున్నవాఁడ. ఇఁక దశరథమహీపతి నిరంతరాయముగా శుభ కార్యము నడపుఁగాక. ఆలస్యమేల? అనఁగా నాజనకు నభి ప్రాయ మెఱిఁగి వార్తపంపఁగా దశరథుఁ డాలకించి పుత్త్రులను మహర్షులు లోనగువారిని బిలుచుకొని యాగశాలం జేరెను.

అంత జనకుఁడు వసిష్ఠునితో మునీంద్రా! ధర్మవేత్తవు. మాకెల్ల నాజ్ఞాపింపఁదగినవాఁడవు. లోకరంజకుఁడగు రామచంద్రునకుఁ జేయఁదగువివాహకార్యమెల్ల నీవే మహర్షులం గూడి చేయింపుము ఆమునియు నట్లే యని విశ్వామిత్రశతానందులంగూడి వివాహార్థమై పల్లవములతోఁ గ్రొత్తగా నలంకరింపఁబడిన మండపాంతర్భాగమున విధిననుసరించి నిర్మించిన వేదికకుఁ జుట్టును గంధపుష్పములు అంకురములు నిండియుండు బంగరుపాలికలను, అంకురములుగల నీళ్లుపోవుటకై యడుగులేనిపాత్రములను, అంకురములు నిండినమూఁకుళ్లను, ధూపముతోఁగూడిన ధూపపాత్రములను, శంఖరూపపాత్రములను, ఆజ్యహోమోచితములగు స్రుక్స్రువములను, అర్ఘ్యమునిమిత్తము జలసంభృతపాత్రములను, లాజపాత్రములను, పసుపుఁబూసి సంస్కరింపఁబడినయక్షతల నునిచి దాని యలంకరించెను. అట్టివేదికయం దగ్నిప్రతిష్ఠాపనము నొనరించి సమములుగానున్న దర్భలను మంత్రములతోఁ బఱచి మంత్రపూర్వకముగా వధూవరుల యభ్యుదయమునిమిత్త మాహుతవహునియందు హోమము చేసెను

తరువాత జనకరాజేంద్రుఁడు సర్వాభరణభూషితయై యలరుసీతను బిలుచుకొనివచ్చి హుతవహునిముందు శ్రీరామచంద్రున కెదుట నిలిపి కౌసల్యానందసంధాయకుఁ డగురామభద్రునితో శ్రీరామచంద్రా! ఈసీత నాకొమరిత. ఈపురంధ్రి నీకు ధర్మపత్నియగు. ఈమెను బ్రతిగ్రహింపుము. నీకు శుభం బగుంగాక.నీహస్తముచేత నీసీతాహస్తమునుబరిగ్రహింపుము. ఈభూజాత సాధ్వియై మహాభాగ్యయుక్తయై నిన్నెప్పుడు నీడ

వలె ననుసరించియుండును. అనిపలికి శ్రీరామచంద్రుని హస్తార విందమున నాసుముహూర్తమునందు మంత్రపూతమగుజలము వదలెను.

ఆశుభలగ్నమును మేలుమేలని దేవతలు మునులు పొగడిరి. దేవదుందుభులు మ్రోఁగె. పుష్పవృష్టి నిరంతరముగాఁ గురిసెను. ఇట్లు సమంత్రకముగా సీతాదేవిని ధారాపూర్వముగా నిచ్చి జనకుఁడు సంతోషసాగరమున మునుంగుచు, సుమిత్రానందవర్ధనుఁ డగులక్ష్మణునిం గాంచి లక్ష్మణా రమ్ము. నీకు మంగళ మలరుఁగాక. నే నీయూర్మిళను నీకొసంగఁబూనితిని. నీ వీకన్యకను బ్రతిగ్రహించి కరగ్రహణముచేయుము ఆలసింపకుము. అని పలికి భరతునింగాంచి రఘునందనా! నీ వీమాండవిని హస్తగ్రహణరూపముగాఁ బరిగ్రహింపుము. అని యవ్వల శత్రుఘ్నునిఁ బరికించి సౌమిత్రీ! నీ వీశ్రుతకీర్తిని బాణిగ్రహణము చేయుము. మీరందఱు సాధుస్వభావముగలవారు. సుచరిత వ్రతులు. ఇట్టి మీకు మాకన్యకలే పత్నులు కాఁదగుదురు. కాకుత్థ్స వంశమౌక్తికములారా! మీ రెల్లరు భార్యలంగూడి మాకు నేత్రానందమును గల్గింపుఁడు. ఆలస్యము చేయకుఁడు. అనఁగా నారాకొమరులు జనకమహారాజు మాటలచొప్పున వసిష్ఠానుమతులై రాజపుత్రికా చతుష్టయహస్తములను దమ హస్తములచే స్పృశించిరి.

అత్తఱి మహాత్ములగు శ్రీరామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులు తమతమపత్నులతో నాహవ్యవహునకును, వేదికకును, జనకునకును, ఋషులకును బ్రదక్షిణముచేసి విధివిహితముగాఁ గల్పసూత్రానుసారముగా వివాహవ్రతమును జరపిరి. ఆ రాజకుమా

రులు తమకళత్రముల కరములం బట్టుకొనినంతనే యంబరము నుండి పూలవాన కురిసెను. దేవవాద్యములు మొరసెను. అచ్చరమిన్నలు గుంపులుగాఁగూడి నాట్యముచేసిరి. గంధర్వ మధురగానము చెలరేఁగెను. శ్రీరామచంద్రాదులు రఘుకు లోద్ధారకులు గావున నట్టివారి పెండ్లి కాలమున నిట్టి శుభ చిహ్నములు పొడసూపెను. ఇట్లు నృత్తగీతవాదిత్రధ్వనులు నలుఁగడల వ్యాపింపఁగా నతిశయతేజస్సుల వెలుంగు నాసోదరులు స్వస్వాగ్నిహోత్రములకు వలగొని పెండ్లియాడిరి. అంత వధూరత్నములతో నాపెండ్లికొమరులు విడిదియిండ్లకుం జనిరి. దశరథుఁడు భార్యలంగూడియున్న కొడుకులంగాంచి నేత్రానంద మపారముగా ననుభవించుచు వారివెనుక మహర్షు లంగూడి పోయెను.

మహాశయులారా! సీతాకళ్యాణము జగత్కళ్యాణము. ప్రకృతిపురుషులకు వివాహమయ్యె ననఁగా నభిప్రాయ మేమి? ఇరువురు లోకకళ్యాణకార్యములను జేయ మొదలిడిరనియు, భగవంతుఁడు సగుణుఁడై ప్రకృతివశంగతుఁడై చేయఁదగుపను లను బ్రకృతిమూలమునఁ జేయించుచు, సంసారివలెఁ గనఁ బడుచు, సుఖదుఃఖాదిద్వంద్వములననుభవించునట్లు నటించుచు, నిర్లిప్తుఁడై సాక్షిమాత్రుఁడై యుండుననియు మన మూహింప వలయును. లోకదృష్టిని బరికింపఁగా సీతారాములు క్రొత్తగా నొకరినొకరు చూచినట్లు నటింతురుగాని యాదిమదంపతులే యనియు, లోకులకు సదాచారములను బోధింప నిట్లు కార్య ములను జేయుదురనియు నెఱుంగందగును.

"పరస్పరతపస్సంపత్ఫలాయితపరస్పరౌ
ప్రపంచమాతాపితరౌ ప్రాంచౌ జాయాపతీ స్తుమః."

అన్న ప్రాచీనోక్తి వ్యర్థమగునా?

"రాఘవత్వే భవేత్సీతా రుక్మిణీ కృష్ణజన్మని"

అన్నదియుఁ గలదుకదా.

"ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్ధ్యనాదీ ఉభావపి
వికారాంశ్చ గుణాంశ్చైవ విద్ధి ప్రకృతిసంభవాన్. ౧౯
కార్యకారణకర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతిరుచ్యతే
పురుషస్సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతురుచ్యతే. ౨౦
పురుషః ప్రకృతిస్థో హి భుంక్తే ప్రకృతిజాన్ గుణాన్
కారణం గుణసంగోఽస్య సదసద్యోని జన్మసు. ౨౧
ఉపద్రష్టానుమంతా చ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః
పరమాత్మేతి చాప్యుక్తో దేహేఽస్మిన్ పురుషః పరః. ౨౨
య ఏవం వేత్తి పురుషం ప్రకృతిం చ గుణైస్సహ
సర్వథా వర్తమానోఽపి న సభూయోఽభిజాయతే." ౨౩

(గీత. ౧౩ అధ్యా)

అనుగీతావాక్యములు ప్రకృతిపురుషులమహత్త్వమును వారి ప్రవృత్తిని బోధించుచున్నవి ఏకాలమున నేకార్యము తా మాచరింపఁదగునో యప్పుడెల్ల నవతరింతురు. ఇరువురు నొకప్పు డవతరింతురు. ఒక్కరే యవతరింతురు. ఎట్టు లవతరించినను వారిద్దఱకు నవినాభావసంబంధము గలదు. చంద్రునుండి వెన్నెల నెడఁబాపఁజాలనియట్లు పురుషునుండి ప్రకృతి నెడఁ బాపఁజాలరు. కావుననే "అనాదీఉభావపి" అని శ్రీకృష్ణమూర్తి పలికెను. ప్రకృతికే శక్తి యనిపేరు. ఆశక్తి నారాధించువారే శాక్తులు. మధ్వవైష్ణవులు శాక్తుల నాక్షేపింతురు. అనఁగా గభవంతునే వా రాక్షేపింతురనికదా భావము. ఎంత యజ్ఞా

నము!! సీతారాములుగాఁ బ్రకృతిపురుషు లవతరించిరన్న సంత సింతురు. రుక్మిణీశ్రీకృష్ణులుగా నవతరించిరన్న నానందింతురు. పార్వతీపరమేశ్వరులుగా నవతరించిరన్న మోము చిట్లింతురు. కాన వారికి భగవత్తత్త్వమన నేదో తెలియదు. ఇఁక వారిం గూర్చి యేమి చెప్పిన నేమి? శవజాగరణమువంటిది. దాసులమని యోగులమని మాంత్రికులమని యింక నెన్నియో పేరులు పెట్టుకొన్న నేమిలాభము? వా రాత్మద్రోహులు, జగద్వంచకులు, ధనదాసులు నగుదురు. వారలకంటెఁ బామరు లుత్తమోత్తములు.

ఇపుడు శ్రీరామచంద్రుఁడు ప్రకృతిని లోకులెఱుంగునట్లు కూడెను. ఇపుడు గృహస్థులకు సదాచారముల నేర్పఁజాలును. తనప్రవర్తనమే స్మృతులు పురాణేతిహాసము లగునట్లు వాని ననుసరించి ప్రవర్తించువారు తరించునట్లు చేయఁబూనును. గృహస్థాశ్రమ ముత్తమోత్తమమని స్మృతులు తెలుపునుగదా. ఎట్లు? అన్న ప్రశ్నమునకు సమాధానము వినుఁడు. కొంద ఱీవివాహమునందుఁ బాణిగ్రహణము చేయఁబడినది ఇది క్షత్రియజాత్యుచిత ధర్మము కాదనియు శరగ్రహణమే యుచితమనియుఁ బ్రశ్నింతురు. అయ్యది పొరపాటు. క్షత్రియకన్య విప్రుని వరించునపు డాధర్మమని స్మృతి తెలుపుచున్నది.

"పాణిగ్రహణసంస్కారస్సవర్ణాసూపదిశ్యతే
అసవర్ణాస్వయం జ్ఞేయో విధిరుద్వాహకర్మణి. 43
శరః క్షత్రియయా గ్రాహ్యః ప్రతోదో వైశ్యకన్యయా
వసనస్య దశాగ్రాహ్యా శూద్రయోత్కృష్టవేదనే." 44

మను. 3 అధ్యా.

అసవర్ణవివాహమునందుఁ బాణిగ్రహణసంస్కారము లేదని యెఱుంగందగు.

"యథావాయుం సమాశ్రిత్య వర్తంతే సర్వజంతవః
తథా గృహస్థమాశ్రిత్య వర్తంతే సర్వ ఆశ్రమాః. ౭౭
యస్మాత్త్రయోఽ ప్యాశ్రమిణో జ్ఞానేనాన్నేన చాన్వహం
గృహస్థేనైవ ధార్యంతే తస్మాజ్జ్యేష్ఠాశ్రమో గృహీ. ౭౮
ససంధార్యః ప్రయత్నేన స్వర్గమక్షయమిచ్ఛతా
సుఖం చేహేచ్ఛతా నిత్యం యోఽధార్యో దుర్బలేంద్రియైః. ౭౯
ఋషయః పితరో దేవా భూతాన్యతిథయస్తథా
ఆశాసతే కుటుంబిభ్యస్తేభ్యః కార్యం విజానతా. ౮౦
స్వాధ్యాయేనార్చయేతర్షీన్ హోమైర్దేవాన్యథావిధి
పితౄన్ శ్రాద్ధైశ్చ నౄనన్నైర్భూతాని బలికర్మణా. ౮౧
కుర్యాదహరహశ్శ్రాద్ధమన్నాద్యేనోదకేన వా
పయోమూలఫలైర్వాపి పితృభ్యః ప్రీతిమావహన్. ౮౨
శునాం చ పతితానాం చ శ్వపచాం పాపరోగిణాం
వాయసానాం కృమీణాం చ శనకైర్నిర్వపేద్భువి." ౯౨

(మను 3 అధ్యా.)

సకలాశ్రమములకు నాశ్రయము గృహస్థాశ్రమము కావున నుత్తమమని స్మృతులెల్ల నొక్కరీతి బోధించుచున్నవి కావున నట్టి గార్హస్థ్యము నవలంబించి శ్రీరామచంద్రుఁడు లోకుల కుపకారము చేయఁబూనెనని మన మెఱుంగవలయు. జనకుఁ డయోనిజయగుసీతను లోకాచారమును బాటించి కన్యాదానము చేసెనని మన మెఱుంగవలయు. సీత భూజాతయనఁగా నోర్పు ప్రదానముగాఁగలది యని తెలిసికొనవలయు. సర్వంసహాకదా

భూమి. అట్టి భూమినుండి యావిర్భవించినకతన సకలప్రపంచ ధారిణియగు మూలప్రకృతియే సీతయని తేటపడును. యోగి మానసములఁ గ్రీడించువాఁడు కావున రామనామమున భగవంతుఁడు వెలసెనని మనము తెలిసికొనవలయును. యోగి మానసధ్యేయుఁడు రాముఁడు సకలలోకభరణస్వభావ సీత యనియే యిటఁగలసారము.

"దైవీ హ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా"

అనుభగవదుక్తి ననుసరించి సత్త్వరజస్తమోగుణమయి ప్రకృతియని తేలును రజస్సత్త్వతమోగుణ ప్రధానములు సృష్టిస్థితిలయకార్యములు. వాని కధిపతులు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు. వీరు మువ్వురు ప్రకృతిసంభూతులు. ప్రకృతియగు భగవంతు నిచ్ఛాశక్తి భగవంతుఁడు తలంచినంతన రూపమునుదాల్చి యాకార్యములను క్షణమాత్రమున నిర్వహించును. ఈత్రిమూర్తులు ప్రతిబ్రహ్మాండమునకుం గలరు అనేక బ్రహ్మాండములు గలవు కావున బ్రహ్మ యొక్కండని మన మూహింపరాదు. తక్కనవారు నట్లే బ్రహ్మాండనాశనముకాఁగా వీరు నశింతురు. భగవంతుఁ డొక్కఁడే యక్షరుం డగుట నిలుచు ప్రకృతిరూపముగలది కాదు. ఇచ్ఛయే కానభగవంతుని యందే యుండును. వారిరువురకు భేదముగలదని పలుక బ్రహ్మకును దరంబుగాదు. "విద్ధ్యనాదీ ఉభావపి" అని శ్రీకృష్ణమూర్తియే తెలిపెఁగదా. అట్టి ప్రకృతిపూరుషు లిపుడు లోకమునకు ధర్మప్రవర్తనము నుపదేశింప స్త్రీపుంరూపముల వెలసిరనుటయే యిటఁగలసారము. అట్టి యనాదిదంపతులకు వివాహమనఁగా నర్థమేమి? ఆపద్ధతిగా లోకులు పరస్పరప్రేమవంతులై

సత్కార్యముల నొనరింప బద్ధకంకణులు కావలయుననియే. యీవివాహము సాగెననికదా గ్రహింపం దగువిషయము. అట్లు గ్రహించినఁగాని రామాయణము పారాయణము చేసిన ఫలింపదు. రాముఁడు భార్యను గోలుపోయి శోకించెనన్న నేమి లాభము కలదు? దేవాలయములలోవిగ్రహములకు వివాహము ప్రతియేట సాగించుట మానవులకు విస్మృతిగాకయుండ నా సదాచారము నొనరింపఁదగు ననుటకాక మఱెందులకు? ఈ విషయము తేటపడంజేయు శ్లోకము వాల్మీకిమహాకవియే చెప్పెను.

"ఇయం సీతా మమ సుతా సహధర్మచరీ తవ
ప్రతీచ్ఛ చైనాం భద్రం తే పాణిం గృహ్ణీష్వ పాణినా.
పతివ్రతా మహాభాగా ఛాయేవానుగతా సదా"

దీనికింగల యర్థములన్నియు నిట వ్రాయఁబూనను. పైభావమును దెలుపునర్థమునే వ్రాయుదును. సీత రామున కెదుట నిలిచియుండెను. జనకుఁడు కన్యాదానము చేయుచు నిట్లుపలికెను. జనకచక్రవర్తిమహాజ్ఞాని. మునీంద్రులకు నుపదేశించువాఁడు. ఎందఱోమును లామహాత్ముని బరీక్షించి త్రికాలవేత్తయని యంగీకరించిరి అట్టివాఁడు కన్యాదానము చేయుచుఁ బలికిన మాట లెంతభావగాంభీర్యము గలిగియుండునో పెద్ద లూహింపందగుదురు. శ్రీరామచంద్రునియమానుషమహత్త్వములను విశ్వామిత్రుఁడు కూడఁ దెలిపెను. కావుననే యిందుఁ బైవ్రాసినయభిప్రాయముగలదని యిటఁ బొందుపఱచుచున్నవాఁడను. రాముఁడు సీతనెదుటనున్న దానిం గాంచుచునే యున్నవాఁడు. ప్రతిగ్రహించు శ్రీరామమూర్తి భగవంతుఁడు. ప్రతిగ్రహింపఁ

దగు కన్యక మూలప్రకృతి మహామాయ. దానము చేయువాఁడు జ్ఞానధనుఁడు ఇట్టితరుణమున నెట్టిమాట లుండునో యోజింపుఁడు.

ఓ రామచంద్రా! కౌసల్యానందవర్ధనుఁడవు. అనఁగా నదితి కౌసల్యగా నవతరించినది. ఆమెకు నానందము నుప్పొంగఁజేయువాఁడవు. మానవలోకమున నవతరించినను నాకడుపున నే పుట్టినాఁడు. నాయం దెంతవాత్సల్యము కలదు? అని యామె యానందించుచుండునని భావము. యోగి మనఃపద్మముల విహరించువాఁడవు. ఇట్టి నీవు అని జనకమహర్షి సంబోధించుచున్నాఁడు. ఇయం సీతా! నీపురోభాగమునసున్న యీసీత. అనఁగా భగవదారాధనము చేయుటకు స్వర్ణలాంగలమున నేనే భూమిని దున్నుచుండఁగా నాచాలునుండి వెలువడినది. కావున నయోనిజయే యగును. ఎప్పుడు పుట్టినది? ఎట్లు? వయస్సెంత? అనువిచారము చేయందగినయవసరమే లేదని తాత్పర్యము. నీకొఱకుగా నవతరించినమహాలక్ష్మిగాని మఱొకర్తుక గాదని సారము. "మమ సుతా" నాకొమరిత. నాయదృష్టము వర్ణనాతీతము. నాగలిచాలునుండి నాకే కనఁబడినది. నాపుణ్య మేమందును? నీపాదములుగడిగి కన్యాదానము చేయునంతసత్కర్మము నాచరించితినిగదా.

"దశపూర్వేషాం దశాపరేషాం మద్వంశ్యానాం పితౄణాం నరకాదుత్తీర్య శాశ్వత బ్రహ్మలోక నివాస సిద్ధ్యర్థం."

అన్న సంకల్పమునఁ గన్యాదానము చేయుచున్నాఁడ నే అని జనకుఁ డుబ్బుచున్నాఁడని పాఠకులు గ్రహింపందగు.

"బ్రాహ్మాదిషు వివాహేషు చతుర్ష్వేవానుపూర్వశః
బ్రహ్మవర్చస్వినః పుత్త్రా జాయంతే శిష్టసమ్మతాః.

రూపసత్త్వగుణోపేతా ధనవంతో యశస్వినః
పర్యాప్తభోగా ధర్మిష్ఠా జీవంతి చ శతం సమాః." ४०

(మను 3 అధ్యా.)

అన్నస్మృతిప్రమాణము ననుసరించియీవివాహము బ్రాహ్మ్యము లోకోపకారపరాయణులు మహాతేజశ్శాలురు కుమారులు గలుగుదురు. అట్టి మహోపకారము లోకమున కీకన్యాదానమువలన గలుగును అన్న భావము "మమసుతా" యన్న వాక్యమువలనఁ దేటపడుచున్నది. లేకున్న "సౌతీతి సుతః" అన్నసమాసము ననుసరించి "సుతా" అని జనకుఁడు వచింపరాదుకదా. కావున నే పై భావము కలవాఁడయ్యెనని మన మూహింపవలయు. "సహధర్మచరీతవ" రామా! నీ కీసీతాదేవి 'సహధర్మచరి' కాఁగలదు. మీయిరువురకుంగలయవినాభావసంబంధము సార్థకము కాఁగా ధర్మకార్యములను నిన్నుఁగూడియే చేయును.

"ధర్మాః పుణ్యయమన్యాయ స్వభావాచారసోమపాః" అని అమరము.
"ధర్మః పుణ్యే యమే న్యాయే స్వభావాచారయోః క్రతౌ
"ఉపమాయామహింసాయాం కార్ముకే చ నిగద్యతే" విశ్వప్రకాశము.
"......ధర్మోఽస్త్రీ పుణ్యే సామాన్యభావయోః
చాపన్యాయాధ్వరాహింసా యజ్వాచారయమేషు వా"

(నానార్థరత్నమాల.)

అన్నయర్థములలో నేయేయర్థము లీయవతారమున సార్థకము చేయవలయునో యాకార్యము లన్నియు నిన్నుఁగూడియే యొనరించునని భావము. నిన్నెడఁబాయదు. తాఁజేయఁదగు కార్యములనెల్లఁ గొఱఁతపడకయుండఁజేయును. నీనిర్లిప్తత్వమునకు నించుకయు నపాయము కలుగనీయదు. నీవు సర్వసాక్షి

వికదా. దాని నెఱింగినదికాన నీయిచ్ఛ ననుసరించి యెల్ల పనులు తానే యొనరించును. నీవు రూపవంతుఁడవగుట నామె వలననేకదా నీ వానందించుచుండఁ దానే సర్వధర్మముల నొనరించునని సారము.

"త్వదన్యః పాణిభ్యామభయవరదో దైవతగణ
స్త్వమేకా నైవాసి ప్రకటితవరాభీత్యభినయా
భయాత్త్రాతుం దాతుం ఫలమపి చ వాంఛాసమధికం
శరణ్యే లోకానాం తవ హి చరణావేవ నిపుణౌ. ౪
హరిస్త్వామారాధ్య ప్రణతజనసౌభాగ్యజననీం
పురా నారీ భూత్వా పురరిపుమపి క్షోభమనయత్
స్మరోఽపి త్వాం నత్వా రతినయనలేహ్యేన వపుషా
మునీనామప్యంతః ప్రభవతి హి మోహాయ మహతామ్. ౫

అన్న శంకరాచార్యకృతస్తుతి పై వ్రాసిన యభిప్రాయమును దేటపఱచుచున్నది. ప్రకృతింగూడిననేకదా భగవంతునకు రూపము. ఏసమయమున భగవంతున కేరూపము కల్పింపవల యునో ఆరూపము నాప్రకృతియే కల్పించును. అనఁగా భగవంతుఁడు తలఁచినంతనే రూప మలవడునని యిటఁ గలరహస్యము.

అంబా.— "స్వతంత్రాహం సదా దేవాస్స్వేచ్ఛాచారవిహారిణీ
మమానురూపచరితో భవితా తు మమప్రియః. ౧

బ్రహ్మ.— త్వమేవాసి పరబ్రహ్మప్రకృతి స్సాత్వమేవ హి
త్వమేవానాదిరఖిలా కారణా కారణాత్మికా. ౨
త్వామేవ హి విచిన్వంతి యోగినస్సనకాదయః
సదసత్కర్మరూపాం చ వ్యక్తావ్యక్తోదయాత్మికాం. ౩

త్వామేవ హి ప్రశంసంతి పంచ బ్రహ్మస్వరూపిణీం
త్వమేవ హి సృజస్యాదౌ త్వమేవ హ్యవసి క్షణాత్. ౧౦
త్వమేవ భూయో హరసి విదధాసి మహేశ్వరి
తస్మాత్స్వాతంత్ర్యనాశస్తే న భవేత్ప్రియసంగమాత్. ౧౧
భజస్వ పురుషం కంచిల్లోకానుగ్రహకామ్యయా
ఇతి విజ్ఞాపితా దేవీ బ్రహ్మణా సకలైస్సురైః." ౧౨

లలితోపాఖ్యానము ౧౦ అధ్యా.

అను నీహాయగ్రీవవాక్యములు ప్రకృతియే స్త్రీపుంరూపముల వెలయునని తేటపఱచుచున్నవి.

"సత్త్వం త్రిలోకస్థితయే స్వమాయయా
బిభర్షి శుక్లం ఖలు వర్ణమాత్మనః
సర్గాయ రక్తం రజసోపబృంహితం
కృష్ణం చ వర్ణం తమసా జనాత్యయే." ౨౦

(శ్రీమద్భాగవతము. ౧౦ స్కం. 3 అధ్యా.)

"భగవానపి విశ్వాత్మా విదిత్వా కంసజం భయం
యదూనాం నిజనాథానాం యోగమాయాం సమాదిశత్. ౬
గచ్ఛ దేవి వ్రజం భద్రే గోపగోభిరలంకృతం
రోహిణీ వసుదేవస్య భార్యాస్తే నందగోకులే. ౭
అన్యాశ్చ కంససంవిగ్నా వివరేషు వసంతి హి. ౮
దేవక్యా జఠరే గర్భం శేషాఖ్యం ధామమామకం
తత్సన్నికృష్య రోహిణ్యా ఉదరే సన్నివేశయ." ౯

(భా. ౧౦ స్కం. ౨ అధ్యా.)

మాయామూలమున భగవంతుఁ డెల్ల కార్యములు చేయుచుండునని తేటపడలేదా. ప్రకృతి సర్వకార్యముల నాపరాత్పరు

నాజ్ఞఁబూని యొనరింప సమర్థురాలనుటయే యీప్రమాణముల సారము. ఈయభిప్రాయమంతయు "సహధర్మచరీ తవ" అన్న వాక్యమున నిమిడియున్నది.

"ఏనాం ప్రతీచ్ఛ" ఈసీతను గ్రహింపుము. ఏతచ్ఛబ్దముచే మరల రామచంద్రున కీసీతను నీమాయాదేవినే అని స్మృతికిఁ దెచ్చుచున్నాఁడు. "గ్రహింపుము" అనఁగా నలువురు చూచుచుండఁ బరిగ్రహించినట్లు నటింపుము మాకేటి పెండ్లి అని సంశయింపకుము. ఇది లోకాచారము. దీనిం బాటింపుము. మీదాంపత్యమును జూచి నలువురు సదాచారములను నేర్చుకొందురని జనకునియాశయము. "భద్రం తే" నీకు మేలు గలుగును. జగన్మంగళమేకదా నీమంగళము. ఈవివాహమున జగములకు మేలుకలుగును. అదియే నీకు మంగళము. ఈప్రకృతిని (మహాలక్ష్మిని) గూడిన నీవలన లోకములకు మేలు కలుగును. పాణిం గృహ్ణీష్వ పాణినా" నీకరమున నీసీతాకరమును బట్టుకొనుము. మన మిరువురము కలిసియే యీభూభారమును బాపుటకుఁ బ్రయత్నింపందగు మన యీరెండుచేతులకుం గల వ్రేళ్లు పది కనుకఁ బదితలలుగల రావణుం బోలియింపవలయు నను నభిప్రాయము నాదిగా గ్రహింపుము అని తెలుపుటకే యీపాణిగ్రహణమని యూహింపవచ్చును. ఎల్లవారు నిట్లే పాణిగ్రహణము చేయుదురుకదా. అప్పు డేమియర్థము? అని ప్రశ్నింతురు కాఁబోలు. సీతారాములు కలిసి కార్యములు సమర్థులై చేసినట్లే భార్యాభర్తలు ఐకమత్యముకలిగి కార్యములు సాగింపవలయునని గ్రహింపవలయునని సమాధానము. ఎల్లవారు సీతారాములే యైన నట్లే గ్రహింపవచ్చును. వరుఁడు

తనకుడి చేతితోఁ గన్యకకుడి చేయిని గ్రహించును. స్త్రీలకు సవ్యహస్తము ప్రధానమేయైనను దానిని వరుఁడు పట్టుకొనఁడు. భర్త యనుమతినొందియే కార్యములు నడుపందగు ననుభావ మిట నిమిడియున్నది. భార్య భర్తహస్తమును బట్టుకొనదుకదా. కనుకనే పైయర్థమిందుఁ గలదని మన మూహింపవచ్చును.

"పతివ్రతా" రామా! ఈసీత పతివ్రత; పతియే వ్రతముగాఁ గలది. నీ వేయేయవతారముల నవధరింతువో యాయాయవతారముల నీమెయు భార్యగా నగును. నిన్నెప్పుడు నెడఁబాయదని భావము. "మహాభాగా" అదృష్టముగల వారలలో నీమెయే యుత్తమురాలు. శాశ్వతుఁ డద్వితీయుఁ డచింత్యమహిముఁడు సర్వజ్ఞుఁడునగు నీవు భర్తయగుటకంటె నదృష్ట మేమికావలెను? ఇంకొక్కవిశేషార్థము కలదు. నీవు చేయుకార్యములలోఁ గొంతభాగమే కాదు. గొప్పభాగ మీమెయే గైకొనును. నీవు తలంచుట. ఆతలంపును దాను నిర్వహించుటంజేసి యధికభారము నీప్రకృతియే వూనుననియే యిటఁ గలరహస్యము. "ఛాయేవానుగతా సదా" నీడవలె నిన్ననుసరించి యెల్లప్పు డుండును. చంద్రాతపసూర్యాతపములు లేనితఱి ఛాయ కనఁబడదు. కాని ఛాయ లేక యుండకపోదు. ప్రకృతి యితరులకుఁ గనఁబడకయున్న నిన్ను నెడఁబాయదు. ప్రకృతి లేక నీ వుండఁజాలవు. నీవు లేక ప్రకృతి యుండఁజాలదు. అవినాభావసంబంధము మీకే కలదు. కావున నీ వీ సీతంగూడి యవతారఫలమును గల్గింపుమా యని పలికి కన్యాదానము చేసెను.

దాన మనఁగా "స్వస్వత్వనివృత్తిపూర్వకపరస్వత్వో త్పాదనత్వం దానత్వమ్" తనకుఁగల బాధ్యతను వదలుకొని యితరున కాబాధ్యత నావస్తువునందుఁ గల్పించుట యని యర్థము.

"స్వస్వత్వత్యాగానుకూలవ్యాపారః" సర్వతంత్రసిద్ధాంత పదార్థలక్షణసంగ్రహమున వ్రాయఁబడినది. ఈయర్థము కన్యా దానమునకుఁ జెల్లదు. కన్యకయందుఁ దండ్రికిఁ గలబాధ్యత తొలంగదు. కనుకనే

"ఇదం తుభ్యమహం సంప్రదదే న మమ" అని దాన కాలమునఁ గర్త చెప్పును. "న మమ" అనఁగా నాకు లేదు. ఏమి బాధ్యత. అని దానము చేయవలెను. కన్యాదానకాల మున "న మమ" అని పలుకరాదు. ఇదియే యన్నిదానము లకుఁ గన్యాదానమునకుం గలభేదము. సత్ప్రవర్తనము కలుగు నట్లు దండించుట కధికారము తండ్రికింగూడఁ గలదని మన మెఱుంగవలయును. ఈదానమున నిరువదితరమువారు పితరులు గతగమ్యకాలమువారు కర్తతోఁగలిపి యుత్తమలోకముల కరుగఁజాలుదురు. ఇట్టి మహాదానముచేసి జనకుఁడు కృత కృత్యుఁడయ్యెను. ఆదంపతులపైఁ బూలవానలు కురియించిరి. ఇఁక దేవతలగుండెలు కుదుటఁబడునని వారలు నమ్మిరి. మును లకుఁ దపోవిఘ్నములు పొసంగవని వా రానందించిరి. లోకుల కెల్ల నిఁక దుష్టులవలన బాధ లుండవని యెల్లరు సానందించిరి. ఇఁక సీతారామచంద్రులు ప్రపంచక్షేమము నొడఁగూర్పఁ బ్రయత్నింతురు. తరువాతికథ నవధరింపుఁడు.

శ్రీరామపరశురాములసమాగమము.

* మహోత్సవములతో నారేయి గడచెను. విశ్వామిత్రుఁడు జనకదశరథుల నామంత్రణముచేసి తనపయనము నెఱిఁగించి సోదరులను దత్పుత్రుల నాశీర్వదించి యుత్తరదిక్కునందు దానివసించియున్న హిమాలయమున కరిగెను. కౌశిక మహర్షి తనకృత్యము నిర్వర్తించి తపోవనమునకుం బోవఁగా దశరథుఁడు సపుత్రపరివారుఁడై జనకు ననుమతింబడసి యయోధ్యకుఁ బయనముసాగించెను. అట్లు వారు పయనము సాగించుచుండఁగా నాచారము ననుసరించి సాగనంపివచ్చుటకై జనకుఁడాదశరథుని వెంబడించెను. ఆభూపతి తన కొమరితలకు వరణము గొప్పగా నీయఁబూని పెక్కులక్షల గోవులను, మంచికంబళములను, మంచికౌశేయములను, సాలంకృతములగు రథగజహయపదాతులను, దాసదాసీజనంబు నొసంగెను. పరమానందమున నసంఖ్యాకములగు స్వర్ణరజత ముద్రికలను మౌక్తికప్రవాళములను గన్యాధనముగ నిచ్చెను. ఇట్లు విభవానుసారమొసంగి దశరథుచే ననుజ్ఞాతుఁడై యమ్మిథిలాధిపతి స్వస్థానమునకు మరలెను.

అయోధ్యాధీశుఁడు దశరథుఁడు చతురంగబలములు కొలుచుచుండఁగాఁ గుమారులను ఋషులను బురస్కరించుకొని నిజపురమునకుఁ బోవుచుండెను. ఆతనిదిక్కుగా నాకసమునఁ బక్షు లమంగళసూచకముగా భయంకరముగాఁ గూయసాగెను భూమియందుఁగూడ మృగము లాతనికిఁ బ్రదక్షిణముగాఁబరుగిడి మంగళమును దెలియఁజేసెను. ఆశకునములను

* ఇయ్యది డెబ్బదియెనిమిదవ సర్గమునుండి గ్రహింపఁబడినది.

జూచి దశరథుఁడు వసిష్ఠమునితోఁ క్రూరపతత్త్రులు భయము గలుగఁ గూయుచున్నవి మృగములు ప్రదక్షిణక్రమమునఁ జరించుచున్నవి. అశుభచిహ్నములు శుభచిహ్నములుగూడఁ గనఁబడుచున్నవి దీని కేమికారణమో తెలియక నామనస్సు కలఁతనొందుచున్నది.ఇవనిమిత్తమని నిశ్చయింపఁజాలని నామనస్సు దుఃఖమునకు లోనైనది ఎఱింగింపుమా. అని యడుగ నమ్మాట లాలకించి మౌనిపతి మధురభాషణముల నోభూపతీ! దీనఁ గలుగుఫలముల నిర్వచింతును. ఆలకింపుము. ముందు మన కతి దారుణభయము గలుగఁగలదని యాకసమునఁ బక్షులరుతములు తెలియఁజేయుచున్నవి. భూమియందో మృగము లాభయము శాంతించునని సూచించుచున్నవి. కావునఁ బరితాపము వదలు కొమ్మా యని బోధించెను.

వారిరువురు నందు నట్లు సంభాషించుచుండఁగా వాయువు భూతలమెల్లఁ గంపింప భూరిభూరుహములు పడఁగా వీచెను సూర్యుని నంధకారము లాచ్ఛాదించెను. దిక్కులు తెలివితప్పెను. పరాగ మెల్లయెడల నావరించెను. దాన నారాజు సేనలు కలఁతనొందిన ట్లుండెను. అత్తఱి వసిష్ఠాదిమహర్షులు, రాజును, దత్సూనులుమాత్రమే యథాప్రకార స్మృతిగలిగి యుండిరి తక్కుంగలవారెల్లఁ దెలివితప్పియే యుండిరి. గాఢాంధకారము వ్యాపింపఁగా నాసేనలు భస్మాచ్ఛాదితము లైనట్లుండెను. అత్తఱి నతిభయము కలిగించుచు జటామండల ధారియై పరశురాముఁ డరుదెంచెను. భృగువంశాలంకారుఁడై జమదగ్నికింగుమారుఁడై సార్వభౌములంగూడఁ జించి చెండాడి నించిన పరాక్రమమున విఖ్యాతినొందినవాఁ డా పరశు

రాముఁడే. కైలాసమువలె నప్రధృష్యుఁడు, ప్రళయాగ్నిం బోలి యసహ్యప్రతాపవంతుఁడు. మహాతేజస్వి. ఎవ్వారికేఁ దేఱి చూడరానివాఁడు. భుజశిరస్సునఁ బరశువును దాల్చి విద్యుత్తతి వలె స్వీయతేజము దుస్సహమై వెలుంగ ధనుస్సు తీవ్రబాణములు కరములం గనఁబడఁగాఁ ద్రిపురములఁ గూల్చిన యీశ్వరుఁడో యనఁ గనుపట్టుచుండెను.

నిరంతరజపతపములు సలుపుచు మహాత్ములగు వసిష్ఠాది బ్రహ్మర్షులందఱు భూరిభయంకరుఁడై యగ్నివలెఁ బ్రజ్వరిల్లుచున్న యారామునిం దిలకించి యొకటిగాఁ జేరి పరస్పరము పరశుధారియగు నీరాముఁడు తనజనకుని వధించిరని క్షత్రియులందుఁ గోపమూనియే యుండును. ఇపుడుకూడఁ బూర్వము వలె రాజులం బోలియింపఁడుకదా. పూర్వము రాజులనెల్లఁ జంపిచంపి కోపతాపములు మానియున్నాఁడు. కాన మరల వారిం జంపఁడు. అనియిట్లు గుసగుసలాడుకొనిరి. ఇట్లు వారను కొనుచు నర్ఘ్యముంగొని యాతని నెదుర్కొని రామా! రామా! అని పిలుచుచు మధురభాషణములఁ బూజించిరి. పరశురాముఁ డాపూజ నంగీకరించి దాశరథిం గని యిట్లనియె.

మహాశయులారా! విశ్వామిత్రుఁడు భగవంతుని సేవించి కృతార్థుఁడై తపస్సునకుం బోయెను. శ్రీరామచంద్రుని సీతా సమేతునిగ నొనరించుటకే యాతని ప్రయత్నము. కొలఁదిదినములు కూడనుండి యాదివ్యమంగళవిగ్రహమును గన్నుల ఫలముగాఁ దిలకించి నిరంతరధ్యానము చేయుచుఁ బ్రకృతిం గూడినఁగాని ప్రపంచోపకారము బహుతరముగాఁ జేయఁ జాలఁడని యెఱింగినవాఁడు కావున "నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్య

సాక్షి" అన్నయట్లు తానుండి యీజగన్మంగళకార్యము సాగఁగా నిఁక నీపరమపురుషుఁడు సాక్షిమాత్రుఁడై యుండఁగా మహామాయ యగు సీతాదేవి రామసాన్నిధ్యమున సర్వకార్యముల నశ్రమమునఁ దీర్చునని తలంచి వారిరువురను గన్నుల పండువుగాఁ జూచి యిఁకఁ దనవలన లోకములకుఁ గావలసిన కార్యము లేదుగాన నేకాంతమునఁ గూరుచుండి వారి యీ కృతులను ధ్యానించుకొనుచు నామహానందము ననుభవింపఁ గోరి విజనమగు హిమాలయమునకుఁ బోయెను.

తానే యీవివాహమునకుఁ బ్రధానహేతువు కదా. అట్టి తానాదంపతులకడ నుండక హిమాలయమున కేల విశ్వామిత్రుఁడు పోయెనని ప్రశ్నించుకొందము.

"యోగీ యుంజీత సతతమాత్మానం రహసి స్థితః
ఏకాకీ యతచిత్తాత్మా నిరాశీరపరిగ్రహః. ౧౦
శుచౌ దేశే ప్రతిష్ఠాప్య స్థిరమాసనమాత్మనః
నాత్యుచ్ఛ్రితం నాతినీచం చైలాజినకుశోత్తరం. ౧౧
తత్రైకాగ్రం మనః కృత్వా యతచిత్తేంద్రియక్రియః
ఉపవిశ్యాసనే యుంజ్యాద్యోగమాత్మవిశుద్ధయే." ౧౨

(గీత. ౬ అ.)

"యో యో యాం యాం తనుం భక్త్యా శ్రద్ధయార్చితుమిచ్ఛతి
తస్య తస్యాచలాం శ్రద్ధాం తామేవ విదధామ్యహం. ౨౧
స తయా శ్రద్ధయా యుక్తస్తస్యారాధనమీహతే
లభతే చ తతః కామాన్ మయైవ విహితాన్ హితాన్." ౨౨

(గీత ౭ అధ్యా.)

అన్న శ్రీకృష్ణోపదేశము ననుసరించి యోగి యేకాంతముగఁ గూరుచుండి పరాత్పరుని హృదయకమలాంతరాసీనునిగా నొనరించి ధ్యానించును. ఏరూపముననైనను ధ్యానింపవచ్చును. కాని పరాత్పరునకు స్వాభిమతమగురూపమును గల్పించుకొని శ్రద్ధగలిగి ధ్యానము చేయవలెను. ఆరూపముననే పరమేశ్వరుఁ డనుగ్రహించును. రూపకల్పనము ధ్యానార్థమే కాని వేఱు గాదు. ఇదియే యోగులమతము మానవరూపమున భగవంతుఁ డుచితకార్యములను జేయఁబూనును. ఇఁకఁ దనతోఁ బనిలేదు. ఇఁకఁ దాఁజేయఁదగుపని భగవద్ధ్యానమే అందులకు నిర్జనారణ్యమర్హము. కావుననే విశ్వామిత్రుఁడు పరమేశ్వరీపరమేశ్వరులకు లోకదృష్టిచే సంబంధమును వివాహరూపమునఁ గల్పించి వారిఁదలంచుచుఁ బోయెను. ఇది యోగికృత్యము.

కొందఱు మధ్యవైష్ణవులు పాషాణనిర్మితదేవాలయములలో శిలావిగ్రహములను బ్రతిష్ఠించి, త్రికాలనైవేద్యము లర్పించుచుఁ, బూజ మానినను నైవేద్యములను మానక యర్పించుచుఁ, గుక్షినిండ భక్షించుచు, శిష్టాన్నము నమ్మి ద్రవ్యము గణించుచు, నావిగ్రహమే సదా పూజింపఁదగినదని బోధించుచు, ముక్తినొసంగునని యుపదేశించుచుఁ గాలము గడపుచుండుట కన్నులారఁ జూచుచున్నారము. అది కేవల పామరులకుఁ గాని యితరులకుఁ గాదన్న వారు మండిపడుదురు. నిత్యోత్సవములు సాగించువారల కాజన్మము తొలిజన్మమే యనవలెను. ముక్తిదొరకదుగాని ధనవిముక్తిమాత్రము కలుగును. భక్తులగువారు వారికపటభాషణములకు లోఁబడక యుండఁదగు. శిలాపూజయే పురుషార్థము నీఁజాలదు. తొలుత

దానిఁ బూజించి యారూపమును మదిం జేర్చి ధ్యానించి క్రమక్రమముగా మానసికపూజకలవాటు పడవలెనని మన కీ విశ్వామిత్ర చరిత్రము బోధించును. ఇంతమహిమముగల కౌశికుఁడు దేవాలయము నేల కట్టింపలేదు? పామరుఁడు కాఁడు కనుకనే యని బదులీవలయును. ఎంతకాల మీ దేవాలయముల యుత్సవములపైఁ బ్రీతియుండునో యంత దనుక వాఁడు పామరుఁడే యనవలయును. పెద్దలుకూడఁ జేయుదురే యనుదురేని వారు పామరుల కుపదేశించుట కొఱకే యని యెఱుంగవలయు.

"సక్తాః కర్మణ్యవిద్వాంసో యథా కుర్వంతి భారత
కుర్యాద్విద్వాం స్తథాఽసక్తశ్చికీర్షుర్లోకసంగ్రహం." ౨౫
(గీ 3 అధ్యా.)

అన్న భగవద్గీతావాక్యమే పైభావమునకుఁ బ్రమాణము. కావున బుద్ధిమంతులు భగవంతుని బాషాణరూపుఁడని భావింపక తేజోరూపునిగా ధ్యానించి కృతార్థు లగుదురుగాక.

పరశురాముఁడు శ్రీరామునిరాక నెఱింగియే వచ్చెను. భగవత్కళ కార్యార్థము రాముని దేహమునఁ బ్రవేశపెట్టఁబడి యుండెను. ఆకార్యము ముగిసెను. దాని నిఁక నందునిచిన లాభములేదు. కాన శ్రీరామునిలోఁ జేర్పవలెను. ఆవిషయ మితరుల కెఱుకపడరాదు. కావుననే భయంకరాకారమునఁ గన్నులు నిప్పులుగురియుచుండ నరుదెంచెను. శకునములు తుదకు భయములేదని సూచించెను.

"ఉపస్థితం భయం ఘోరం దివ్యం పక్షిముఖాచ్చ్యుతం
మృగాః ప్రశమయంత్యేతే సంతాపస్త్యజ్యతామయం."

ఆకసమునఁబక్షులు భయముగలుగనున్నదని తమపలుకులమూలమునఁ దెలిపెను. భూమియందుఁ గలమృగములు ప్రదక్షిణముగాఁబోవుచు మేలుగలుగునని తెలియఁజేసెను. ఈవిషయము ననేకు లాక్షేపింతురు. పక్షుల కింతజ్ఞానముకలదా. మృగముల కింత తెలివికలదా యనియే వారియనుమానము. పాపము! వారలకేమియును దెలియదని మనము విచారింపవలయును.

జలములు లేనితావుల నిసుకలో బిలములు చేసికొని కొన్ని పక్షులుండును అవి కదుంజిన్నవి. రెండుదినములలోఁగా వానకురియునట్లైన నవి యందుండక వేఱుతావునకుఁ బోవును. ఆవిధ మెఱింగినకృషీవలులు వానవచ్చుననియే నమ్ముదురు. అట్లే వర్షముకురిసి నది ప్రవహింపఁగా నాపక్షు లుండుతావులు జలాక్రాంతములగు. ఈవిషయ మొకపల్లియయందుఁ గలకాపు బాలుఁడు నాకుం దెలిపెను. పరికించితిని. అవి చోటుమార్చిన రెండవదినమే మంచివర్షము కురిసెను. ఆతావులు జలాక్రాంతములే యయ్యెను. ఈవిషయమున మానవులకంటెఁ బశుపక్షుల కెక్కుడు తెలివి కలదని మన మంగీకరింపవలయును కావున వాల్మీకిమునివర్యుఁ డీవిషయమును మనకుఁ దెలిపెనని మన మూహింపవలయును. ఇఁకఁ గథ నాలకింపుఁడు.

శ్రీరామపరశురాముల సంభాషణము.

*దశరథ రామా! నీ వీర్య మచ్చెరువుగా నెల్లయెడల వినంబడియెడు శివధనుర్భంగము తాటకానిర్మూలనము లోనగు నీకృత్యముల విన్నవాఁడను. శివునిచాప మెక్కడ? నీవెక్కడ? దాని వంచుట యెక్కడ? అచ్చెరువుకాదా. అంతియకాక యది

*డెబ్బదియైదవ సర్గమున నీకథ కలదు.

యిట్టిదని స్మరింప నశక్యముగ నున్నది. ఆవృత్తాంతము నాలకించి మంచిధనుస్సును దీసికొని యిదె వచ్చినవాఁడను. ఆభయంకర చాప మిదిగో. నాతండ్రి దీని నా కొసంగెను. దీన బాణములు సంధింపుము. నీవీ నీబలమును గనఁబఱపుము దీని నెక్కు పెట్టితివేని నీబల మింతమాత్రమని తెలిసికొందును. అప్పుడు కదా నీశౌర్యము మెచ్చుకొనందగును. అత్తఱి ద్వంద్వయుద్ధమున కవకాశము గల్గింతును. అను నాపరశురామభాషణముల నాలకించి దశరథుఁడు దుఃఖాతిశయమున మొగము కాంతి హీనముకాఁగా దీనుఁడై దోసిలొగ్గి పరశురామునిం గని మహాత్మా! నీవు పూర్వము క్షత్రియులందుండు రోషమును వదలి శాంతుఁడవై తివికదా. బ్రాహ్మణోత్తముఁడవు. మీకు శాంతియే కదా స్వరూపము. మహాకీర్తిశాలివగు నీవు సహజమగు శాంతమును వదలి సత్కీర్తిని బోఁగొట్టుకొనరాదు. నీవు సకలవిషయముల నిష్ణాతుఁడవు. నాకొడుకులు పసివారు. కావున వీరి విషయమున రోషముమాని అభయ మొసంగుము. సంతత వేదాధ్యయనశీలురగు భార్గవవంశజాతుఁడవు ఇంద్రునిచెంతఁ బ్రతిన చేసి శస్త్రసన్న్యాసము చేసితివే. ధర్మాత్ముఁడవై కాశ్యపునకు భూమియంతయు నొసంగితివి. ఇఁక నిందుండరాదని మహేంద్రాద్రి నివసించియున్నవాఁడవు. మరల నేల యరుదెంచితివి? మమ్మందఱఁ బొలియింప దయచేసితి వనుకొందును. మిమ్ము కాదు. ఈరాము నొక్కని జంపుదునని మాత్ర మనకుము. అతనిం జంపుదు వేని మేమందఱము జీవింపమనుట నిక్కము

అని దశరథుఁడు పలుకుచుండ నారాముఁడు ప్రతాపాతిశయమున నామాటల నాదరింపక రాముని కభిముఖుఁడై

యిట్లు పలికెను. రెండుధనుస్సులే లోకమునఁ బ్రఖ్యాతిఁ గాంచెను. దేవనిర్మితములే యవి. దృఢసారములై ధనుశ్శ్రేష్ఠములై విశ్వకర్మ ప్రయత్నపూర్వకముగా నిర్మింప నవి యొసంగును. వానిలో నొకదానిని త్రిపురాసురసంగ్రామమునపుడు శంకరునకు దేవత లొసంగిరి. అద్దానితో వారల నామహాదేవుఁడు పొలియించెను. ఆధనుస్సునే నీవిపుడు ఖండించితివి. ఇదిగో యిది రెండవధనువు. దీనిని దేవతలు నారాయణమూర్తి కొసంగిరి. రామచంద్రా! అతిభాస్వరమగు నీధనువు వైష్ణవము. శంకరచాపసమాన సారముగలదియే యిదియని యెఱుంగుము. దీని నట్లే ఖండింతునని భావింపకుమా. ఆవిల్లు సుంత వికలమైనది. కాన విఱిచితివి. వికలముగాకున్న విఱువఁగలవా? ఏల యట్లయ్యెనో వినుము. త్రిపురాసురసంహారానంతరము దేవతలు శివకేశవులబలాబలముల నెఱుంగఁగోరి బ్రహ్మనడిగిరి. వారియభిప్రాయము నెఱింగి యాయిరువురకు బ్రహ్మ పగ గల్గించెను. వారొండొరులగెలువ నూహించి పోరాడిరి. ఆపోరు ఘోరంబయ్యెను. విష్ణువు హుంకరింపఁగా శివశరాసనము స్వల్పసారమయ్యెను. శంకరుఁడు స్తంభితుఁడయ్యెను. సురలు మును లు లోనగువారిక యుద్ధము వలదని ప్రార్థించిరి. వారిరువురు శాంతినొందిరి. దేవత లపుడు విష్ణువే బలాధికుఁడని నిశ్చయించిరి. శంకరుఁ డాచాప మిట్లు తూలఁగా నాగ్రహించి యద్దానిని బాణముఁతోడ విదేహరాజగు దేవరాతున కొసంగెను. శత్రుపురనిషూదనమగు నీచాపమును భగవంతుఁడు భృగువంశ్యుఁడగు ఋచీకునకు నీకడ నునుచుకొమ్మని న్యాసవిధి నొసంగెను. ఆతఁడు కుమారునకు జమదగ్ని కిచ్చెను. నాతండ్రి

యాయుధమును వదలి తపోనిరతి నుండఁగాఁ గార్తవీర్యార్జునుఁడు తామసమునఁ బొలియించెను ఈకార్య మెంతైన జరగెనా? ఎంత క్రూరకార్యము? ఆవార్త నాలకించి నేను రోషావిష్టుఁడనై క్షత్రియజాతిని నాశముఁ జేయఁబూనితిని. ఆయావేళమునఁ బెక్కుసారు లాజాతిని నిర్మూలించితిని. ఒక్కయాగము చేసి కాశ్యపునకు భూమినంతయు దక్షిణగా నిచ్చితిని. కావున మహేంద్రపర్వతమున నివసించుచుఁ దపోనిరతి నున్నవాఁడను. నీవు శివధనుస్సు విఱచుట విన్నాఁడను. కనుకఁ ద్వరపడి వచ్చితిని. రామచంద్రా! వంశక్రమముగా వచ్చిన యీవైష్ణవ శరాసనము నిద్దానిని క్షత్రియుఁడవగుట నీవు బ్రాహ్మణునివలె నశక్యమనక స్వధర్మమును బురస్కరించుకొని వికలముగాక యున్న యీభూరిశరాసనముఁ బట్టుము. శత్రుపురముల నిర్మూలించు నీధనుస్సునందు శక్తుఁడవేయైన బాణంబు సంధింపుము. అది సాగిన నిన్ను మెచ్చుకొందును. ద్వంద్వయుద్ధము నొనరింతును.

మహనీయులారా! ఈభాగమున ననేకవిషయములు గలవు. కౌశికుఁడు తపోవనమున కరిగి ప్రకృతిపూరుషులగు సీతారాములను మనస్సున ధ్యానముచేయుచు నేకాంతవాసమున హిమాలయమున నుండఁబోయెను తడవుచేయక దశరథుఁడు ప్రయాణము సాగించెను. పరశురాముఁ డరుదెంచెను. శ్రీరాముఁడు శివచాపమును విఱువగనే జనకుఁడు దూతలం బంపెను. వారిరాకపోకలకు నెనిమిదిదినములు, వివాహము వఱకు నించుమించుగాఁ బండ్రెండుదినములు లెక్కింతము. ఇంతలో నీవార్త పరశురామునకు మహేంద్రాద్రియందుండు

వాని కెట్లు తెలిసెను? ఇప్పటిమళయాళమునకుఁ బరశురామ క్షేత్రమనిపేరు. అందుండువాని కెవ్వారు పరుగెత్తిపోయి యెఱింగించిరి? అన్నప్రశ్నము చాలకాలముగా వినుచున్నా రము పరశురాముఁడు దుష్టక్షత్రియులఁ గార్తవీర్యార్జునప్రభృతుల వధించుటకే భగవదంశమును ధరించినమహనీయుఁడు. సహస్రబాహువగు కార్తవీర్యుఁడుగ విష్ణుచక్ర మవతరించెను. తద్గర్వనిర్వాపణమునకై పరశురామునియందు విష్ణ్వంశము చేరియుండెను. అట్టివారిని వధింపఁగా నాపని తీఱెను. ఆయంశము మరల భగవంతునియందుఁ జేరవలయును. ఇది లోకాచారవిరుద్ధముగా నుండరాదు. కావునఁ బరశురాముఁడు త్రికాలవేత్తయగు మహర్షి గావున శ్రీరామునిరాక నెఱింగి వారిదివ్యచాపము వారికియ్యఁదలంచి యరుదెంచెను ఇతరుల కిందలిరహస్యము తెలియఁగూడదు. కావునఁ దనగురువగు శంకరునిచాపమును రామచంద్రుఁడు ఖండింపఁగా నందుల కాగ్రహించినట్లు ఆశరాసనము ప్రాఁతదిగాన రామమూర్తి భంజింపఁ జాలెనని యూహించి వైష్ణవశరాసన మెక్కుపెట్టునేని సంగరము చేయఁ దాఁబూనినట్లు లోకుల కెఱిఁగించుచు మాటలాడెను. శ్రీరామమూర్తిపై వాస్తవముగాఁ బరశుధారి కాగ్రహముకలదేని శరాసన మేలయిచ్చును? దానిని దీసికొని మరల నీయకున్నఁ దానేమి చేయఁగలఁడు? తనగురువగుశంకరుఁ డోడిపోయెనని తాఁజెప్పుకొనునా? ఆచాపమునకంటె నిది పృథుతరసారవంతమగు వైష్ణవచాపమని యేల తెల్పును? దీనిసారమేమి?

శ్రీరామచంద్రా! ఎంతకాలము శివధనుస్సు భూలోకమున నుండవలెనో యాకాలము పూర్తియైనది. ఇతరుల కది

యప్రధృష్యము. కావున నీ వద్దాని లయమందఁ జేసితివి. దానిందీసికొని నీవు శత్రువుల నురుమాడవచ్చును. కాని యది పూజింపఁబడుచుండెను. అట్టిదానితో ఘోరకార్యము చేయరాదు. ఇదిగో నీచాపము. నీకొఱకై యింతదనుక నేను వహించితిని. నాచేయఁదగుకార్య మింక లేదు. దుష్టక్షత్రియులు పొలిసిరి. ఇఁక రాక్షసులఁ బొలియింప నవతరించిన నీ కీశరాసన మీవలయుననియే వచ్చితిని. బాణము సంధింపుము. ఇది మంచిముహూర్తము. ఈశరాసనమునఁ బెక్కండ్రు రాక్షసులఁ బొలియింపుము. అనుభావముననే పరశురాముఁడు పలికెనని మన మెఱుంగందగు

"శ్రుతవా౯ ధనుషో భేదం తతో౽హం ద్రుతమాగతః
తదిదం వైష్ణవం చాపం పితృపైతామహం మహత్
క్షత్రధర్మం పురస్కృత్య గృహ్ణీష్వ ధనురుత్తమం." ౨౭

అను నీవాక్యములధోరణి యించుక యాలోచించినఁ బైయర్థము తేటపడును. ఈరీతిగా సారము గ్రహింపనియెడల భగవత్తేజస్సు మూర్ఖునియందుఁ జేరియున్నట్లు గనఁబడును. అది గ్రహింపరానియర్థమే. ఏమూలనో యున్నపరశురాముఁడు శివధనుర్భంగవార్త నెఱిఁగెనఁట. అట్టిజ్ఞానదృష్టిగలవాఁ డీరామమూర్తి భగవంతుఁడని యెఱుంగఁడా. ఈకోపమేలయన్న నిజశరీరగతభగవదంశము భగవంతునిలో మరలఁ జేర్చు టితరులకుం దెలియఁగూడదనియే కాని వేఱుగాదు. ఇకఁ దరువాతి కథ వినుఁడు.

శ్రీరాముఁడు పరశురాము ననుగ్రహించుట.

*దాశరథి పరశురామునిపలుకుల విని పితృసన్నిధినుండుటంబట్టియు నామునియెడలఁ గలగౌరవమునుబట్టియు గట్టిగా మాటలాడక మెల్లమెల్లన నిట్లనియె భార్గవా! పితౄణమును దీర్పఁగోరి నీవు చేసినకృత్యము నాలకించితిని. శూరుఁడగువాఁడు పగదీర్చుట న్యాయమే. కాన నాకార్యమునకై నీవు చేసినది యంగీకరించితిని. నీవు నన్ను వీర్యరహితునిగను, ఈధనుస్సును దాల్ప నశక్తునిగ నూహించి యవమానించుచున్నాఁడవు. ఇద్దాని నంగీకరింపను జుమీ. నా తేజఃపరాక్రమముల నిదె చూడుమని హెచ్చరించి కోపము గనఁబఱచి తటాలున నాభార్గవుని కరమునుండి యావైష్ణవచాపమును బాణమును వానితో నాతనియందుఁగల తనకళను సులువుగా గ్రహించను. ధనుస్సునందు శరముంచోడిగి భార్గవునింగని యత్యంతాగ్రహము కనంబడఁగా నోపరశురామా! నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు విశ్వామిత్రునియెడ నాకు స్నేహము మిక్కిలి గలదు. కావున నీవు నాకుం బూజ్యుఁడవు అకారణమున నీప్రాణములందీయ నే నీబాణమును విడువఁజాలకున్నాఁడను. నాశరము నిష్ఫలము కాదు. నీపాదగమనశక్తినిగాని, తపోబలసమార్జితనిస్సమాన లోకములనుగాని నీకోరిక ననుసరించి భంజింతును. ఇది దివ్యబాణము. విష్ణుదేవతాకము. అకారణమునఁ బరపురభంజకమగును. కనుక నీబలమును భేదింపక లక్ష్యమెడలి భ్రమింబడదు. వ్యర్థముకాదని నమ్ముము.

---

*ఇది డెబ్బదియాఱవ సర్గమునఁ గలదు.

అత్తఱి ఋషి దేవగంధర్వాదులు గుంపులుగాఁ గూడి బ్రహ్మను ముందిడుకొని వైష్ణవధనుర్వర్యమును గేలంబట్టుకొని మెఱయు శ్రీరామచంద్రునిం గాంచుటకు మహాశ్చర్యకార్యమును జూచుటకు నచ్చటికి కరుదెంచిరి. శ్రీరామచంద్రుఁ డా చాపవర్యమును బట్టఁగనే లోకమంతయు ప్రాన్పడెను. పరశురాముఁడు తనయందుఁగల భగవదంశమును రామునిలోఁ జేర్చి నిర్వీర్యుఁడై యాదశరథరాముం గాంచెను. తన తేజ మారామమూర్తివీర్యమున భగ్నము కాఁగా జడీకృతుఁడై యాకమలాక్షుని గని మందమందభాషణముల నిట్లనియె.

శ్రీరామా! పూర్వ మీభూమండలమంతయు నేను గాశ్యపునకు దారవోసితిని. ఆముని నా దేశముగాన నీభూమియం దుండరాదని శాసించెను. వసింపనని ప్రతిజ్ఞపట్టితిని. కాన గురుఁడగు కాశ్యపుఁడు చెప్పనట్లు చేయఁబూని రాత్రి కాలమున నిందు వసింపమానితిని వీరాగ్రణీ! రామమూర్తీ! నాకు గమనశక్తి లేకుండఁ జేయరాదు. ఎందులకందువో ఇందు నిలువక సత్వరమ మహేంద్రాద్రికిం బోవలయును. తపశ్చర్య నడపి యసదృశలోకముల నార్జించితిని నీబాణమున వాని భేదింపుము. ఈధనుర్ధారణమున నిర్వికారుఁడై శత్రునిర్మూలనస్వభావుఁడయి తనరారు పురుషోత్తముఁడ వగుదువు. దేవదేవుఁడవు నీవే. అని నే నెఱుంగుదును. పరంతపా! నీకు శుభములగుంగాక. ఇదిగో చూడుము. బృందారకులెల్ల వచ్చి యుద్ధమున నప్రతిద్వంద్వుఁడవగు నిన్ను నీవీరకృత్యమును దిలకించుచున్నారు. నా కిపుడు గల్గిన యీసిగ్గు తగదు. త్రిలోకవల్లభుఁడవు ఇట్టి మహాప్రభుఁడవగు నీచే నేనోడినందులకు సిగ్గేల? శత్రుసూదన వ్రతుఁడవు,

కాన నసదృశభవత్సాయకముచు వదలుము. దానిం గాంచి మహేంద్రాద్రికింబోయెదను.

ప్రతాపశాలియయ్యు నిట్లు పలుకు నారాముని పలుకు లాలకించి శ్రీరామమూర్తి యాయుత్తమబాణమును వైచెను. ఆబాణ మాతనితపస్సమార్జితలోకముల ఛేదించెను. దానిం గాంచి ధన్యోఽస్మి యనుకొనుచుఁ బరశురాముఁడు మహేంద్రాద్రికింబోయెను. దిక్కులు తేటగా నుండెను. మునులు సురలు వైష్ణవచాపధారియగు నారామునిం బ్రశంసించిరి. జామదగ్న్యుఁడాదశరథనందనుం గొనియాడి ప్రదక్షిణము గావించి స్వస్థానమునకుఁ బోయెను.

భక్తాగ్రగణ్యులారా! ఈఘట్టమున ననేకరహస్యవిషయములు గలవు. కొందఱు పరశురామునకు గర్వభంగమాయె నందురు. అద్ది సామాన్యదృష్టిం గాంచిన నగపడును. కాని భగవదవతారములలోఁ బరిగణింపఁబడు నారామునకు గర్వమన్న నపరాధము కాదా. అందందుఁగలవిషయములఁ బరికింతము.

> "వీర్యహీనమివాశక్తం క్షత్రధర్మేణ భార్గవ
> అవజానాసి మే తేజః పశ్య మేఽద్య పరాక్రమమ్."

అని రామచంద్రుఁడు పలికెను. ఇందు భగవంతు నభిప్రాయమేమి? ఇపుడు పరశురాముఁడు రామమూర్తియెదుట నున్న వాఁడు. స్వతేజమును గ్రహించుసమయ మాసన్నమైనది. ఇతరుల కయ్యది తెలియనీయరాదు. లేనియాగ్రహమును గైకొనవలయును. కనుకనే "పశ్య మేఽద్య పరాక్రమమ్" అని రామమూర్తి పలికెను. మునిచెంత నింతగర్వముగా శ్రీరామచంద్రుఁడు పలుకునా. నా తేజస్సు నవమానించుచున్నాఁడవా.

నీలోనున్న నాతేజస్సు నిరర్థకముగా నుంచితివా. నాపరాక్రమ మును జూడుము. అనఁగా నిపుడే గ్రహింతును. చూడుము. అని మనోభావమును మాటుపఱచి పలికెను.

"ఇత్యుక్త్వా రాఘవః క్రుద్ధో భార్గవస్య శరాసనమ్
శరం చ ప్రతిజగ్రాహ హస్తాల్లఘుపరాక్రమః."

అని పలికి కోపమూని అనఁగా భావమేమి? ఇతరులు చూచి పరాక్రమమును జూపఁబూనెనని గ్రహింతురుగాక యనియు, వాస్తవముగాఁ దనతేజస్సును జాపశరములను దీసికొనవలయు నని రామమూర్తి కోపము నగపఱచెను. ధనుస్సు లాగు కొనుచుఁ దనదివ్యతేజస్సునుగూడఁ దీసికొనియెను. ఇపుడు పరశురాముఁడు సాధారణమునులలో లెక్కింపఁదగినవాఁడు. భగవదంశము స్వస్థలముననే చేరినది. సకలపరికరములు నమరి నవి. ఈవిషయ మితరులకుం దెలియనీయరాదన్న యూహచే శ్రీరామచంద్రుఁడు,

"బ్రాహ్మణోఽసీతి పూజ్యోఽసి విశ్వామిత్రకృతేన చ"

అని తెలిపెను. ఇంతకుముందే విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామచంద్ర మూర్తికిఁ బరశురామాగమనవృత్తాంతమును దెలిపెనని యూహింపఁదగును. విశ్వామిత్రునితోఁబుట్టువు ఋచీకునకు భార్య యనుసంబంధమునుబట్టి క్షమించితినని వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిరి. బ్రాహ్మణుఁడవని విశేషించి విశ్వామిత్రుఁడు పలుకుట చేతను బూజ్యుఁడవే. నాతేజస్సు నేను గ్రహించినందున నీకుఁ గొఱంతలేదని రామమూర్తి తెలుపుచున్నాఁడని మన మూహింపందగు.

"ఇమాం పాదగతిం రామ తపోబలసమార్జితాన్
లోకానప్రతిమాన్వా తే హనిష్యామి యదిచ్ఛసి." 2

ఇందుఁ బైనుదాహరించినయర్థమునకుఁ గారణముకలదు. బ్రాహ్మణుఁడవు. కానఁ బూజ్యుఁడవని పలికి నీపాదములు ఛేదింతునా యని రామమూర్తియనునా? ఇందు విశేషార్థము కలుగవలదా? నీవు సంచరింప నిఁక నవసరములేదు. నీవు తిరిగి చేయుపనిని నాకు వదలుము. క్రూరదానవశిక్షకు వలయుశక్తి యింకను నాకుఁ గావలయు. నీతపోబలము నాకోసంగుమనియే రాముని భావమని గ్రహింపందగు. పరశురాముఁడు తపస్సుచేసి యే లోకములు సంపాదించెను? వానికిఁ బేరులేమని? పుణ్యలోకములను నాశనముచేయుదునా యని రామమూర్తి పలికెనన్న నెంతటియపరాధము! పుణ్యరక్షణార్థ మవతరించెనుగదా భగవంతుఁడు. అట్లడుగునా యందురేని త్రిపురాసురసంహారకాలమున శంకరుఁడు దేవతల నిట్లే యడిగెను. ఇపుడు శ్రీరామమూర్తియు నడుగుచున్నాఁడు. రావణాదులు దుర్వారతపస్సు చేసినవారు. వారి నడంపఁ దపోబలము తోడ్పడవలయును. విష్ణ్వంశముగలిగియున్నపుడు చేసినతపస్సున భాగము రామమూర్తికిం గలదు. కాన దానినిమ్మని యడిగెను. ఈరహస్యమితరులకు బోధపడఁగూడదని యాదలు విన నట్లడిగెనని మన మూహింపఁదగును.

"నిర్వీర్యో జామదగ్న్యోఽసౌ రామో రామముదైక్షత."

గతవీర్యః అనక నిర్వీర్యః = నిర్గతం వీర్యం యస్య సః. వెడలిపోయిన తేజస్సుగలవాఁడనఁగా నర్థమేమి? తనలోని తేజస్సు పరమపురుషునియందు సంక్రమించెననియే యర్థము.

"అక్షయం మధుహంతారం జానామి త్వాం సురేశ్వరం
ధనుషోఽస్య పరామర్శాత్స్వస్తి తేఽస్తు పరంతప."

అని పరశురాముఁడు స్పష్టపఱచెను. కావునఁ బరశురామునకు శ్రీరామునిమాహాత్మ్యము తెలియుననియు, నితరులకుఁ దెలియ నీయక తొలుత మాటలాడి తుదకు భక్తిపారవశ్యమున భగవంతునిగా వినుతించెననియుఁ దెలిసికొనవలయు.

ఈసమయమున శ్రీరామచంద్రుఁడు దుష్టనిగ్రహము నకు వలయుపరికరములన్నియుఁ గలవాఁడయ్యెను. ప్రకృతిం గూడి సగుణబ్రహ్మమయ్యెను. తానూరకయున్నను బ్రకృతి సర్వకార్యనిర్వహణక్షమ కలదు. కనుకఁ దనసర్వసాక్షిత్వము వెలయ మహానందమున నుండును. ఈఘట్టమున నొక్కవిశేషము కలదు. పరశురామునిపై శ్రీరామున కాగ్రహ మిసుమంతయు లేదు. అట్లే పరశురామునకుఁగూడనని తెలిసికొన వలయును. భగవదంశము రెండుతావుల నుండనక్కఱలేదు. శ్రీరామమూర్తి వివాహముచేసికొనక ముందు భార్గవ రాముఁడు రాలేదు. సమయమునకై కాచియుండెను. సుముహూర్తము సమీపింపఁగాఁ దనకుఁ దానై వచ్చి వారియంశ మును వారికి సమర్పించి కృతకృత్యుఁడయ్యెను.

రామావతారమునకు ముందే వలయుపరికరములు కూర్పఁబడుచునుండెను. శివచాపము దేవరాతునకును, వైష్ణవ చాపమును ఋచీకున కీయఁబడెను. మునికి ధనుస్సెందులకని మన మూహింపవలదా. ఇవి రెండును శ్రీరామావతారమున కుపయోగింపవలయుననియే కాక మఱెందులకు? భగవదంశము

గల పరశురాముఁ డాచాపమునఁ గొందఱదుష్టులం బొలియిం చెను. ఇఁకఁ బొలియింపఁదగినవారి నడంప శ్రీరామున కా చాపవర్యము నొసంగెను. ప్రకృతి సీతాదేవి రామాగమన మునకుఁ గాచియుండెను. సమయము రాఁగా నన్నియు సమ కూడెను. కావున నిపుడు శ్రీరామమూర్తిని సర్వపరికరవిశిష్టుని మనము ధ్యానింపనలయును. మానసికపూజాపద్ధతినారాధింపం దగును. ఆపరమేశ్వరుని విచిత్రచరిత్రమును సభక్తిఁ బఠింపం దగు. పఠించినంతమాత్రమునఁ జాలదు. అందుఁగలసారమేదని యెఱుంగవలయును. ఊరకే దేవాలయములకుంబోయి కుతుం భరులమాటలకు లోఁబడి ధనవిముక్తిం గాంచి సంసార ముక్తికిం దూరులము కారాదు. సకలదేవతామయుండని యా రామమూర్తిని నమ్మి సదా ధ్యానింపవలయును. అపుడే సర్వ మతసమారాధ్యుఁడని తేటపడును. లేనిచో మతద్వేషము మన మనస్సుల నలముకొని పురోవృద్ధి నడ్డగించును. అట్టి తెలివి తక్కువపనులకుఁ బోవక పరమతములయం దోర్పుగలిగి భగ వంతుఁ డెల్లరకు సమారాధ్యుఁడని నమ్మి మన కనుకూలమగు మార్గమున నారాధించుచుండవలెను. అదియే మంచిమార్గము.

అయోధ్యాప్రవేశము.

* పరశురాముఁడు మహేంద్రాద్రికింబోవఁగా శ్రీరామ మూర్తి కల్పితకోపమును వదలి శాంతమునూని యప్రమేయుఁ డగువరుణునకుఁ (నదృశ్యముగా నున్నవానికి) నాధనుర్వరము నొసంగెను. బాణముంగూడ నిచ్చెను. తరువాత రామచంద్రుఁ డు వసిష్ఠాదులగుమునులకు మ్రొక్కి పరశురామునిరాకవలని

* ఇయ్యది డెబ్బదియేడవ సర్గమునుండి గ్రహింపఁబడినది.

భీతిచేఁ గలంతనొంది యించుకయు నెఱుంగనియట్లున్న తండ్రిని గాంచి నాయనా! జామదగ్న్యుఁడు వెళ్లెను. ఇఁకఁ జతురంగ బలములఁ బయనముచేయ నాజ్ఞాపింపుము. చాతకపక్షులు మేఘోదకమును గోరునట్లు సేనలన్నియు నీయాజ్ఞకై యెదురు చూచుచున్నవి. అనఁగా నాపలుకులు చెవులఁబడఁగానే కుమారునిం గౌఁగిలించుకొని మూర్కొనియెను. పరశురాముఁడు పోయెనన్నవార్త రెండుసారులు చెప్పినఁగాని యాతనిభయము పోవదయ్యెను. పుత్త్రులతోఁ దాను మరల జన్మించినట్లే యాతఁడు తలంచెను. వెంటనే పయనముకండని సేనల కాజ్ఞాపించెను. తూర్యధ్వనులు మిన్నుముట్టఁగా వారిపయనముసాగెను.

అయోధ్యయందలి రాజమార్గము లలంకరింపఁబడియుండెను. పూవులుచల్లి మిగులఁ గైసేసిరి. రాజు రాకవలనఁ బౌరులకుఁ గల్గినమహానందము వర్ణనాతీతము. జనులు మార్గములయందుఁ గ్రిక్కిఱిసియుండిరి. దశరథమహారాజా తరుణమున నయోధ్యం బ్రవేశించెను. బ్రాహ్మణులును దక్కుంగలవారును జాలదూరమునకుంబోయి రాజు దర్శించిరి. సర్వాలంకారశోభితమగు రాజభవనమును సపుత్త్రుఁడై ప్రవేశించెను. సౌధమండలిజనులు మహానందమున నోలలాడిరి. భోగోచితసర్వపదార్థముల నాదివ్యమందిరము నిండియుండెను. కౌసల్య సుమిత్ర కైక యనుగలరాజపత్నులును గోడండ్రను మర్యాదగా నంతఃపురమునకుఁ దోడ్కొనిపోయిరి. ఆవధూరత్నములు నలువురు పెద్దలయాశీస్సులనొంది కౌశేయవస్త్రములం దాల్చి యమూల్యాభరణముల ధరియించి గృహదేవతలం బూజించి నమస్కరింపఁదగినవారలకెల్ల నమస్కరించిరి. తమతమయంతః

పురములు బ్రవేశించిరి. గోవులను ధనధాన్యముల నాశ్రితు లగువిప్రుల కొసంగి సంతృప్తులను గావించి యందఱ కానందముం గూర్చుచుఁ దమప్రాణేశ్వరులంగూడి హాయిగా నుండిరి. ఏవిషయమునందును వారలకుం గొఱంతయే లేకయుండెను. ఆ రాజకుమారులు నలువురును సాటిచేయవలనుపడనిశౌర్యము విలసిల్ల సకలవిధములఁ ననురూపలగుపురంధ్రీమణులం బెండ్లియాడి సకలాస్త్రవేత్తలై ప్రఖ్యాతింగాంచిరి. మఱియుఁ గన్న తండ్రికి శుశ్రూషచేయుచుఁ దదనుమతులై సర్వకార్యముల నిర్వహించుచుండిరి.

అంతఁ గొన్నిదినములకు దశరథుఁడు భరతునిం గాంచి వత్సా! మేనమామ యుధాజిత్తు నిన్నుఁ బిలుచుకొనిపోవ వచ్చియుండి నన్ను వేఁడుకొనెను. ధర్మమెఱుంగుదువు. కాన నాతనికి వేడ్కసేయవలయు. అనఁగానే తండ్రియానతిం దలం దాల్చి నమస్కరించి రామలక్ష్మణులం గౌఁగిలించుకొని శత్రుఘ్నునితోఁ బయనముసాగించెను. భరతుఁడు పోవఁగనే శ్రీరామలక్ష్మణులు పితృపూజాతత్పరులై యుండిరి. శ్రీరామచంద్రుఁడు ధర్మజ్ఞుండౌటఁ దండ్రియానతిఁ దలఁదాల్చి పౌరులకు హితములగుకార్యములను జక్కఁగాఁ జేయుచుండెను. తల్లులకు గురువులకును జేయఁదగుపనులను గాలానుసారముగా శాస్త్రవిహితముగాఁ జేయుచుండెను. శ్రీరాముని కలవడిన సుశీలాదులకు దశరథుఁడు సంతుష్టుఁడయ్యెను. తండ్రి ప్రీతుం డగుట యటుండ విప్రులును వైశ్యులును దద్దేశవాసులందఱును ప్రీతులైరి. యశస్వియు సత్యపరాక్రముఁడునగు శ్రీ

రాముఁడు శీలవృత్తములచేత నేకాక తక్కినగుణములచేతను భూతములకు బ్రహ్మవలెఁ బ్రియతముఁడై వెలయుచుండెను.

శ్రీరామచంద్రుఁడు మనస్వియై సీతయందు దాదృతిగలిగి తద్గతప్రాణుఁడై యామెంగూడి యానందించుచుండెను. రామునకు జానకి యతనితండ్రియగు దశరథుఁడు కూర్చినభార్య యగుట యత్యంతప్రియురా లయ్యెను. భర్తృశుశ్రూషాగుణమునుబట్టియు సౌందర్యాభిజాత్యముల ననుసరించియు రామునకు సీతయం దత్యంతప్రీతి యమరియుండెను. సీతాహృదయమునందు భర్తృప్రీతి ద్విగుణముగ నుండెను. సీత యనురాగ మతిగూఢము. రాముఁ డుచితచిహ్నములఁ దర్కించి యా యనురాగమును దెలిసికొనుచుండెను. సర్వకాలము తద్హృదయవర్తి కావున నామె యనురాగము నిగూఢమైనను దెలియకయుండునా? జానకియు రామునిహృదయమును మిక్కిలిగ నెఱుంగుచుండెను. ఏలన, సీత మైథిలి; జనకదుహిత. కాన సూక్ష్మజ్ఞయే యగును. దేవతాకన్యకల మించినరూపముగలది. కావున నతిప్రౌఢురాలు. దేహమును దాల్చి యవతరించిన శ్రీదేవినాఁ గనంబడునది. కాన శ్రీరామచంద్రహృదయమును విశేషించి తెలిసికొనఁజాలెను. అట్టి సీతాదేవింగూడి మహాలక్ష్మింగూడిన శ్రీమహావిష్ణువుకరణిఁ బ్రకాశించెను.

మహనీయులారా! ఇందు విమర్శింపఁదగినవిషయములు లేవనరాదు. ఇందు స్త్రీధర్మములు విశేషించి వర్ణింపఁబడినవి.

"దేవతాయతనాన్యాశు సర్వాస్తాః ప్రత్యపూజయత్"

అని మూలము.

"దేవతాయతనాని గృహదేవతానామర్చాగృహాణి. ఆయతనపూజా మాత్రే స్త్రీణామధికారాత్. అని గోవిందరాజులు. దేవతాయతనాని గృహదేవతాప్రతిమాః" అని మహేశ్వరతీర్థులు వ్రాసిరి.

గోవిందరాజులయభిప్రాయము ననుసరించి గృహదేవతలుండుపూజాగృహముల స్త్రీలు పూజింపవలయునని యేర్పడును. ప్రతిమల నారాధింపవచ్చునని మహేశ్వరతీర్థాభిప్రాయముననుసరించి యేర్పడును. స్మృతులతాత్పర్య మేమని యించుక విచారింతము.

"జపస్తపస్తీర్థయాత్రా ప్రవ్రజ్యా మంత్రసాధనం
దేవతారాధనం చైవ స్త్రీశూద్రపతనాని షట్." ౧౩౩

అని అత్రిస్మృతి.

ఇదియు గోవిందరాజాభిప్రాయమునే తెలుపును.

"నాస్తి స్త్రీణాం క్రియా మంత్రైరితి ధర్మే వ్యవస్థితిః
నిరింద్రియా హ్యమంత్రాశ్చ స్త్రియోఽనృతమితి స్థితిః." ౧౮
(మను. ౯. అధ్యా.)

మంత్రరహితముగాఁ గ్రియలు జరపవచ్చునని మనుస్మృతి యనుమతినిచ్చుచున్నది.

"శూద్రో వానుపనీతో వా స్త్రియో వా పతితోఽపి వా
కేశవం వా శివం వాపి స్పృష్ట్వా నరకమశ్నుతే.
బ్రాహ్మణ్యాపి హరం విష్ణుం న స్పృశేచ్ఛ్రేయ ఇచ్ఛతీ
సనాథా మృతనాథా వా తస్యా నాస్తీహ నిష్కృతిః.

స్త్రీణామనుపనీతానాం శూద్రాణాం చ జనేశ్వర
స్పర్శనే నాధికారోఽస్తి విష్ణోర్వా శంకరస్య చ." స్కాందము.

స్పర్శరహితా తు తయోర్భవత్యేవ.

"సాలగ్రామం సంస్పృశేత్తు హీనవర్ణో వసుంధరే
స్త్రీశూద్రకరసంస్పర్శో వజ్రస్పర్శాధికో మతః.
మోహాద్యస్సంస్పృశేచ్ఛూద్రో యోషిద్వాపి కదాచన
స్వపతే నరకే ఘోరే యావదాభూతసంప్లవమ్.
యది భక్తిర్భవేత్తస్య స్త్రీణాం వాపి వసుంధరే
దూరాదేవాస్పృశన్పూజాం కారయేత్సుసమాహితః."

వారాహపురాణము.

"సాలగ్రామశిలామాత్రే నిర్బంధో న ప్రతిమాదౌ
సర్వవర్ణైస్తు సంపూజ్యాః ప్రతిమాస్సర్వదేవతాః
లింగాన్యపితు పూజ్యాని మణిభిః కల్పితాని చ." వారాహము.

అనువీనింబట్టి పరికింపఁగా స్త్రీలు సాలగ్రామముల స్పృశింపరాదనియుఁ, బ్రతిమల నారాధింపవచ్చుననియు, మణికల్పితశివలింగమునుగూడ నారాధింపవచ్చుననియు స్పష్టము. ఇంక నీచర్చ చేయుట యంత మంచిదికాదు.

తఱుచుగా నర్చకులే యీపూజ కర్హులనియు, నితరులు స్పృశింపరాదనియు, దేవాలయములనే నమ్ముకొని జీవించువారు కల్పించినట్లు తోఁచెడిని. ఈనియమము ద్రావిడాదిదేశముల యందే కనంబడును. ప్రాచీనాగమములయం దిట్టినియమములు తఱచుగాఁ గానరావు. ప్రతిమార్చనము స్త్రీశూద్రులకొఱకే

యేర్పడినది. అదియుఁ బనికిరాదను టుచితమని నాకుఁ దోఁపదు. ప్రతిమార్చనము కేవల పామరులకొఱకే యేర్పడినది. అట్టిది కూడఁ బనికిరాదనుట సామాన్యశాస్త్రమున సిద్ధింపకయున్నను విశేషవిధిచేత సిద్ధించును.

సీతారాములు సుఖముగా నయోధ్యానగరమునఁ గాలముఁబుచ్చుచుండిరి. మానవుఁడు చేయఁదగినసత్కార్యములగు పితృశుశ్రూషాదుల నొనరించుచుఁ బౌరులకును జానపదులకు హితము నొనరించుచు నుత్తమోత్తముఁడని తన్నెల్లరు కొనియాడఁ దనమహత్త్వము కానరానీయక మహామాయయగు సీతాదేవి యెల్లర ముగ్గులుగా నొనరించుచుండ నిర్లిప్తుఁడయ్యు సకలకార్యపరతంత్రుఁడై లోకులకు నుదాహరణభూతుఁడై సర్వజనాదృతిం గాంచుచుఁ బ్రవర్తించుచుండెను. ఇట్లెన్నివత్సరము లుండఁగలఁడు? తా నవతరించినపని సాగవలయుఁగదా. అద్దానికొఱకే దశరథుఁడు భరతుని శత్రుఘ్నునితోడ మేనమామయింటికిం బంపెను. ఏనాఁడు భరతుఁ డయోధ్యను దాఁటెనో మహాప్రకృతి తనప్రయత్నము నెఱవేర్తెఁ గదా యని యానందించెను.

"గహనా కర్మణో గతిః."

అన్న భగవద్వాక్యము తప్పునా? శ్రీరామచంద్రుఁడు శత్రువధార్థము ప్రయత్నింపఁదగుసమయము సమీపముననున్నది. దాని కనుగుణముగా నెల్లకార్యములు సాగవలయుఁగదా. శ్రీరామమూర్తి మహానందమున నున్నవాఁడు. మహామాయసీత స్మరించినంతన యెల్లపనులు సాగుచుండును. భరతుఁ డుండఁగూడ

దని తలంచెను. దశరథుఁడు మేనమామయింటికిం బొమ్మని పంచెను. అయోధ్యకురాఁగానే యేల పంపకుండెను? సీత మన స్సున స్మరింపలేదు. ఏయేకాలమున నేయేరాక్షసులు వధింపఁ బడి ముక్తి నొందవలయునో యాసమయ మింకను రాలేదు. కావున నామె యూరకయుండెననియు, సమయ మాసన్నమైనది కాన నిఁక నిది యిట్లు సాగవలయునని తలంచెననియు నెఱుంగ వలయును. ఏదినమున నేరాక్షసుఁడు శ్రీరామమూర్తిచేఁ బొడ వడంగవలయునో, ఏమహర్షి యేదినమున భగవంతునిమాయా మానుషవిగ్రహుని దర్శింపవలయునో యాసమయమునకుఁ బ్రకృతిపూరుషు లిరువురు నాయాచోటుల నుండవలయుఁగదా. అట్టియేర్పాటు ప్రకృతి యొనరించుననియు మన మెఱుంగ వలయు. ఆజగజ్జనని యుద్దేశమునకు మాఱులేదు. హరిహర బ్రహ్మాదు లామెశాసనమున మహాళులందాల్చి మెలంగుదురన నిఁకఁ దక్కినవారిమాట యిట నేటికి? కావున సీతానామమున వెలయుమహామాయ భరతుఁ డుండఁగూడదని తలంచినంత నే దశరథుఁ డామెసంకల్పమునఁ బురికొల్పఁబడి భరతుం బిలిచి మేనమామయింటికిం బొమ్మనఁగా నాతఁ డనుజునింగూడి పోయెను. తరువాతి కార్యము లెట్లెట్లు చేయందలంచునో యా సీతాదేవి సంకల్పప్రకారము సాగుననియు, శ్రీరామచంద్రుఁడు సాక్షిమాత్రుఁడై యుండుననియుఁ దలంపవలయును.

శ్రీరామచంద్రునకు నితరులు తెలిపినఁగాని స్వశక్తి నెఱుంగఁడని పలుకువారు కొందఱు గలరు.

"వరుణాయాప్రమేయాయ దదౌ హస్తే ససాయకం." (౧. స ౭౭.)

పరశురాముఁ డొసంగిన వైష్ణవచాపమును బాణముతోడ వరుణున కిచ్చెనని కలదు వరుణుఁడు వచ్చినట్లు కానరాదు భగవద్దర్శనము చేయ దేవత లరుదెంచిరని యున్నది. వారింగూడివచ్చి యదృశ్యముగా నున్న యట్లూహింపవలయుఁగాదే. "అప్రమేయాయ = అదృశ్యాయ" అని గోవిందరాజులు వ్రాసిరి. ఈయభిప్రాయము నంగీకరింపకయున్న నీశ్లోకమే ప్రత్యక్ష. మనవలయు అనఁగా నాచాపముతో నప్పుడు పనిలేదు. కాన దర్శనము చేయ నరుదెంచి యితరులకుఁ గనఁబడకయున్న వరుణుని చేతి కిచ్చెను. దీనింబట్టి మానవులచందమున నటించుననియు సర్వమెఱుంగుననియుఁ దలంపంజనుఁగదా. ఈ వాదముల వలన నేమి లాభము? వ్యర్థమగు కాలక్షేప మదియగును. అట్టి కార్యములచేఁ గాలముఁ గడుపక భగవంతుని యనంతకల్యాణగుణముల స్మరించుచుఁ గీర్తించుచుఁ బ్రకృతిశక్తి కబ్బురంపడుచు నామపూజనని నారాధించుచు భగవత్సాన్నిధ్యమును జేరుయోగ్యత ననుగ్రహింపుమా యని వేఁడుచు సత్కర్మముల నాచరించుచుఁ దత్ఫలములను భగవంతున కర్పించుచు నుండవలయును. అంతకంటె మించి చేయందగిన దేదియు లేదు. దుర్వాదములను జేయక పరమతముల దూషింపక యితరులారాధించు దేవతలు నీచులని దూఱక భగవంతుఁడు భక్తులు కల్పించుకొన్న రూపము గలవాఁడగునని యెవ్వరే నామమునఁ బిలిచినను భక్తియున్నచోఁ బలుకునని నమ్మి శక్తి కనురూప

ముగ నాపరాత్పరు నారాధించి తదనుగ్రహపాత్రులము కావలయును. ఇంతకంటె మంచిమార్గము కానరాదు. ధనముతో నక్కఱ లేదు. మానవులసహాయముకూడ నక్కఱలేదు. ఉపవాసాదులచే దేహమును గృశింపఁజేయ నవసరము లేదు. సమాహితచిత్తులమై సర్వేశ్వరుని ధ్యానించినఁ జాలును. కరుణానీరరాశి పరమేశ్వరుఁడు భక్తరక్షణదీక్షుఁడై యుద్ధరించును.

"నాహం వేదైర్న తపసా న దానేన న చేజ్యయా
శక్య ఏవం విధో ద్రష్టుం దృష్టవానసి మాం యథా. ౫౩
భక్త్యా త్వనన్యయా శక్య అహమేవం విధోఽర్జున
జ్ఞాతుం ద్రష్టుం చ తత్త్వేన ప్రవేష్టుం చ పరంతప. ౫౪
మత్కర్మకృన్మత్పరమో మద్భక్తస్సంగవర్జితః
నిర్వైరస్సర్వభూతేషు యస్స మామేతి పాండవ." ౫౫

(గీత. ౧౧ అధ్యా.)

అన్న శ్రీకృష్ణోపదేశము మనకుఁ బ్రమాణము. కొందఱు కపటయోగులు ధనార్జనతత్పరులై వేదములఁ బఠించుట, తపస్సు చేయుట, దానములిచ్చుట, యజ్ఞములు చేయుట లేక పూజించుట ఫలము లేదనియు భక్తియే ప్రధానమనియు నుపదేశించుచుఁ బామరులవలన ధనము నార్జింతురు. వారు గ్రహించిన యర్థము భగవదుపదేశమున లేదు. భక్తిగలిగి యవియన్నియు నాచరింపవలయునని యభిప్రాయమే కాని వేఱుగాదు. అట్లు గానిచో

"తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ
జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మ కర్తుమిహార్హసి."

యన్న గీతావాక్య మేటఁగలియును. అట్టిదాంభికులు వేషధారు లనియు, వారు ధనముఁగోరి యట్లుపదేశింతురనియు నెఱుంగ వలయును. ఏకాంతభక్తులగువా రట్లు పలుకరు. ఏమానవున కేసత్కార్యము చేయ నవకాశము దొరకునో యాకార్యమును భక్తిగలిగి చేయవలయుననియు, లోకమును మెప్పించుటకు మాత్రమే చేయరాదనియు నాయుపదేశవాక్యములసారము. భక్తిగలిగి వేదపారాయణ మొక్కఁడు చేయవచ్చును. మఱొక్కఁ డట్లే తపస్సు. ఈరీతిగా నెవ్వరి కేదియిష్టమో యట్టి సత్కర్మముల నాచరింపవచ్చుననియే దానియర్థము. ఇదియే శాస్త్రసమ్మతమగునర్థము. ఈయర్థమున నితరుల దూషింప నవకాశము దొరకదు. కనుకఁ బెద్దలవలనఁ జక్కనియర్థమును గ్రహించి భగవంతుని సేవించుటయే సర్వోత్తమము.

మహాశయులారా! ఈబాలకాండమునందు భగవంతుఁ డవతరించుట, అమానుషకృత్యముల మూలమున సర్వేశ్వర త్వమును వెల్లడించుట, లోకులకుఁ జక్కనిప్రవర్తనము నేర్ప మానవాచారములఁ దాను జేయుట, ప్రకృతిని సీతాదేవిని బెండ్లియాడుట, తనకళను బరశురామునుండి గ్రహించుట సర్వజనరంజన మూలమునఁ దనకరుణాపరతంత్రత్వమును దెలు పుట లోనగు నద్భుతపరమపావనచరిత్రములు వర్ణింపఁబడినవి. వీనింబఠించి భగవంతునిమహిమము నెఱింగి శక్తికొలఁది

తత్సేవాపరాయణులము కావలయును. కుతర్కములలాభము లేదు. సత్కర్మానుష్ఠానమునకు సుముఖులము కావలయును. పరమేశ్వరునే నమ్మియుండవలయును. ఇంకఁ దరువాతికథల నయోధ్యాకాండమునఁ బఠింతము.

ప్రకృతిపురుషసమాగమమను
రెండవ ప్రకరణము సంపూర్ణము.

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

ఇది బాలకాండము. పరమేశ్వరార్పణము.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులుఅండ్‌సన్స్ వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1932.